UTSAK

18TH INTERNATIONAL MEDICINE AND HEALTH SCIENCES RESEARCHES CONGRESS

15-16 MARCH 2025

Full Text Book

Tam Metin Kitabı

www.utsakcongress.com

Broadcaste Coordinator / Yayın Koordinatörü
Muhammet ÖZCAN

Editor
Prof. Dr. Zahide DOĞANAY

Cover Design / Kapak Tasarım
Bülent POLAT

Interior Design / İç Tasarım
Mahmut Sami TEMİZ

First Edition ©
23 March 2025-Ankara

ISBN : 978-625-6671-99-7

Bu kitapta yayınlanan Bildiri Tam metinleri "Bookcites Kitap Atıf Dizini" tarafından taranmaktadır

ASOS YAYINEVİ
1st Edition 23 March 2025
Address / Adres: Çaydaçıra Mah. Hacı Ömer Bilginoğlu Cad. No: 67/2-4/ Merkez/Elazığ
Mail: asos@asosyayinlari.com
Web:www.asosyayinlari.com
İnstagram:https://www.instagram.com/asosyayinevi/
Facebook: https://www.facebook.com/asosyayinevi/
Twitter: https://twitter.com/Asosyayinevi

B O A R D S / K U R U L L A R

Supporting Institutions / Destekleyen Kurumlar
Kastamonu Üniversitesi

Chairman of the Organizing Committee / Düzenleme Kurulu Başkanı
Prof. Dr. Zahide DOĞANAY, Kastamonu Üniversitesi

Congress Organizing Committee / Düzenleme Kurulu
Dr. Nikola BRZANOV, University Clinic for Traumatology, Skopje
Prof. Dr. Marija Jovanovski SRCEVA, University Clinic for Traumatology, Skopje
Dr. Sabina İSARFİLOVA, Azerbaycan Devlet Tip Universitesi
Doç. Dr. Münire BABAYİĞİT, Atatürk Sanatoryum Eğitim ve Araştırma Hastanesi
Doç. Dr., Vazirova Sevda RAUF, Azerbaijan Pedagogical University
Doç. Dr. Ayşe YILMAZ, Kastamonu Üniversitesi
Dr. Öğretim Üyesi Neslihan Külahlıoğlu, Sağlık Bilimleri Üniversitesi
Dr. Gizem KURADA, Kastamonu Üniversitesi

Science and Referee Board / Bilim ve Hakem Kurulu
Doç. Dr. Mehmet Akif AKÇAL, Antalya Atatürk Devlet Hastanesi
Dr. Mertcan AKÇAY, Kastamonu Eğitim ve Araştırma Hastanesi
Prof. Dr. Sibel AKYOL, İstanbul Üniversitesi – Cerrahpaşa
Dr. Firas Shawqi ALGBURI, Tikrit Üniversitesi, Tıp Fakültesi
Dr. Öğretim Üyesi Mehmet AYKUR, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi
Prof. Dr. Ghassan AZİZ, Uniersity of Damascus, Damascus, Syria
Doç. Dr. Münire BABAYİĞİT Keçiören Eğitim Araştırma Hastanesi
Dr. Farah BAKHİSHLİ, Azerbaijan Medical University
Prof. Dr. Sandor BENİCZKY, Aarhus Üniversitesi, Aarhus, Danimarka
Dr. Öğretim Üyesi Furkan BİLEK, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
Doç. Dr. Mustafa Suat BOLAT, Samsun Gazi Devlet Hastanesi
Dr. Aleksandra Gavrilovska BRZANOV, University Clinic for Traumatology
Dr. Öğretim Üyesi Tuğcan DEMİR, Giresun Üniversitesi
Doç.Dr. Mensure ÇAKIRGÖZ, İzmir Katip Çelebi Üniversitesi
Prof. Dr. Zahide DOĞANAY, Kastamonu Üniversitesi
Assoc. Prof. Dr. Kristian Dreij, Karolinska Institutet, Stockholm, Sweden.
Doç. Dr. Sevinj FATULLAYEVA, Azerbaijan Medical University
Assoc. Prof. Dr. Daniela GEORGİEVA, University Clinic for Orthopedic Surgery,Skopje,
Doç. Dr. Şener GEZER, Kocaeli Üniversitesi
Prof. Dr. Handan GÜLEÇ, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Dr. Öğretim Üyesi Hatice GÜLER, Erciyes Üniversitesi
Asst. Prof.Dr., Waseem Hassan, Comsats University Islamabad, Lahore Campus, Pakistan
Asst. Prof.Dr., Hammad Ahmad, Imran Idrees College of Pharmacy, Sialkot, Pakistan
Doç. Dr. Sinem İnce BİNGÖL, Başkent Üniversitesi
Dr. Öğretim Üyesi Onur İNAM, Columbia University Irving Medical Center, New York
Dr Janchulev JOSİF, Uniersity Clinic for Urology,
Dr. Öğretim Üyesi Hafize KIZILKAYA, Yozgat Bozok Üniversitesi
Prof.Dr. Dvoryakovski İgor, National Medical Research Center for Children
Prof. Dr. Hossein Janmohammadi, University of Tbariz
Prof. Dr. Fatih Mehmet KANDEMİR, Aksaray Üniversitesi
Dr. Yegane QASIMOVA, Pediatri Enstitütüsü, Bakü, Azerbaycan
Assoc. Prof. Dr. Ruhollah KİANFAR, University of Tbariz
Doç. Dr. Celalettin KORKMAZ, Necmettin Erbakan Üniversitesi
Dr. Natalia KOROLOVA, National Pirogov Memorial Medical University
Dr. Mustafa Aykut KURAL, Aarhus Üniversitesi, Aarhus, Danimarka
Dr Jovanovski Srceva MARİJA, University Clinic for Traumatology, R. Macedonia

Prof. Dr. Snežana MARKOVİĆ, Univerzitet U Prištini, Republika Kosova
Dr. Olena MATSENİUS Kherson Bölgesel Onkoloji Merkezi, Ukrayna
Doç.Dr. Tülay Elal MUŞ, Bursa Uludağ Üniversitesi
Doç. Dr. İsmail NALBANTOĞLU, Lokman Hekim Üniversitesi
Uzman Dr. Mahir NASİROV, Caspian International Hospital
Assoc. Prof. Dr.Tijana Nastasovic, Clinical Center of Serbia - Belgrade
Dr Brzanov NİKOLA, University Clinic for Traumatology, Skopje R. Macedonia
Prof. Dr. Besim Ben NISSAN, University of Technology Sydney
Prof. Dr. Oğuz OMAY, Kocaeli Üniversitesi
Assoc. Prof. Dr. Majid OLYAEE, University of Tbariz
Doç. Dr. Hatice ÖZDEMİR, Atatürk Üniversitesi
Dr. Öğretim Üyesi Gülşah ÖZTÜRK ÖZLÜK, Memorial Sisli Hastanes
Prof. Dr. Ibrahim Ilker OZYIGIT, Kyrgyz-Turkish Manas University, Bishkek, Kyrgyzstan
Dr. Ioannis PAPASOTİRİOU - Reserach Genetic Cancer Center, Switzerland
Doç. Dr. Meryem Kuru Pekcan, Sağlık Bilimleri Üniversitesi
Dr. Svetlana Radeva, Medical Uniiversiyu of Varna, Bulgaria
Dr. Öğretim Üyesi Şahin PAŞALI, Kastamonu Üniversitesi
Prof.Dr. Minoo RASSOULZADEGAN, Erciyes Üniversitesi
Prof.Dr. Artamonov Rudolf, Faculty of Pediatrics, Russian State Medical University
Prof.Dr. Skender SAİDİ, University Clinic for Urology, Skopje
Doç. Dr. Hasan SALKIN, Beykent Üniversitesi
Dr. Öğretim Üyesi Gülçün Türkmen SARIYILDIZ, Ankara Medicana International Hastanesi
Dr. Öğretim Üyesi Osman Anıl SAVAŞ, İstanbul Üniversitesi
Prof.Dr. Marija Jovanovski SRCEVA, University Clinic for Traumatology
Prof.Dr. Eteri.T.Surguladze Uniiversity of Kutaisi., Kutaisi, Georgia
Prof. Dr. Ġryna SOKUR - Kherson Regional Oncologic Dispensary, Ukrayna
Doç.Dr. Ramida ŞADLİNSKAYA, Azerbaijan Medical University
Prof. Dr. Muamer SULJİĆ, Int. Univerzitet U Goraždu,bosna i Herecgovina
Doç. Dr. Mutlu ŞAHİN, Özel Koru Hastanesi Hastanesi
Doç. Dr. Tuna ŞAHİN, Adnan Menderes Üniversitesi
Dr. Öğretim Üyesi Tuba ŞAHİNOĞLU, Selçuk Üniversitesi
Dr. Makbule Tambas, University Medical Center Groningen, University of Groningen,
Doç. Dr. Murat TOPAL, Kastamonu Üniversitesi
Prof. Dr. Roza Dzoleva TOLEVSKA, University Clinic for Orthopedic Surgeryi, Skopje
Doç.Dr. Kamil Gökçe TULACI, Balıkesir Üniversitesi
Dr. Stankov VİKTOR, Uniersity Clinic for Urology, Macedonia
Doç. Dr. Metin YADİGAROĞLU, Samsun Üniversitesi
Prof. Dr. Tülin Yıldız, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi
Dr. Ayşe YILMAZ, Kastamonu Üniversitesi
Dr. Elkhan ZARGAROV, Armed Forces Main Clinical Hospital Baku, Azerbaycan

SEKRETER
Zuhal KOÇ

TAM METİNLER

PROCEEDINGS

İÇİNDEKİLER

Ksenojen Blok Greftlerde Desferoksaminin Anjiogenezis ve Osteogenezis Üzerine Etkinliğinin Tavşan Modelinde Değerlendirilmesi 9

Tam Dişsiz Üst ve Alt Çenelerin İmplant Destekli Overdenture Protezlerle Rehabilitasyonu: Vaka Raporu 22

Dikey Boyut Artırma Gereksinimi Olan Hastanın Protetik Rehabilitasyonu : Vaka Sunumu 29

Bir Çocuk Hastada Travma Sonucu Komplike Kron Kırığının Konservatif Tedavisi ve 30 Aylık Uzun Dönem Takibi 38

Kırık Enstrüman Varlığı Bulunan Dişin Cerrahi Olmayan Endodontik Tedavisi: Olgu Sunumu 44

Anterior Polidiastemanın Monolitik Zirkonya Köprü Protezi ile Estetik Restorasyonu: Olgu Sunumu 50

Ultrasonografi İzlemine Katılmanın Baba-Bebek Bağlanması Üzerine Etkisi 52

Glisirizinin G361 Melanoma Hücrelerinde Sisplatin Sitotoksisitesi Üzerine Etkisinin İncelenmesi 56

3-Kloro-4-((6,7-Dimetoksikinazolin-4-Il)amino)benzonitril Bileşiğinin Sentezi ve 2D-NMR Yöntemleri ile Yapısının Aydınlatılması 62

Alzheimer Tedavisinde Kullanılmak Üzere Geliştirilen Ağızda Dağılan Filmlerin Meme ve Prostat Kanser Hücreleri Üzerindeki Antiproliferatif Etkilerinin Değerlendirilmesi 71

Çin Hamster Akciğer Fibroblast V79 Hücrelerinde Diklofenak Sodyumun Oksidatif Dna Hasarı Üzerine Etkisinin Değerlendirilmesi 79

Geriatrik Bireylerde Sağlıkla İlişkili Fiziksel Uygunluğun Değerlendirilmesi 86

Serebral Palsili Çocuklarda Kraniovertebral Açı ile Yutma ve Salya Kontrolü Arasındaki İlişki: Pilot Çalışma 93

Elektronik Sigara Kullanımının Solunum Fonksiyonu, Egzersiz Kapasitesi ve 101

Öksürük Üzerine Etkileri 101

Yenidoğan Etik Sorunları: Hayatın İlk Günlerinde Yaşam ve Ölüm Arasında Seçimler 104

Çocuklarda Siyanotik ve Asiyanotik Kalp Hastalığında Hemşirelik Yaklaşımı 108

Sağlık Kurumlarında Çatışma Dinamikleri ve Hemşirelik 114

Cerrahi Onkoloji Hastasının Bakımında Kullanılan Bakım Modelleri 121

Hemodiyaliz Hastalarında Diyet Uyumu ve Etkileyen Faktörler 130

Hemodiyaliz Hastalarına Verilen Eğitimin Tedaviye Uyumu ve Semptom Yönetimine Etkisi 143

Cerrahi Birimlerde Hemşirelik Bakım Planlarının Değerlendirilmesi 148

Hemşirelik Hizmetlerinde Zaman Yönetiminin Önemi 152

Sağlıkta Toplam Kalite Yönetimi ve Akreditasyonun Önemi 157

Hemşirelik Öğrencilerinin Terapötik İletişim Becerileri Farkındalığı 163

Bridging the Gap: the Impact of Simulation Practice On Resident Performance 168

Hemodiyaliz Alan Sekonder Hiperparatiroidili Hastalarda Sinakalcet'in Etkinliğinin Değerlendirilmesi 171

Üçüncü Basamak Bir Hastanede Takip Edilen Beyin Apselerinin Değerlendirilmesi 175

Her2-Pozitif Kolon Kanserinde Sağkalım Sonuçları ve Tedavi Stratejilerinin İncelenmesi: Demografik ve Moleküler Faktörlerin Etkisi 179

Eksozomlar: İzolasyon, Karakterizasyon ve Analiz Yöntemleri 186

Hareket Hastalığı: Genel Bakış 192

Sağlık Turizmi ve Tercih Edilme Nedenleri 195

Tıp Fakültesi Öğrencilerinin Primer İmmün Yetmezlik Konusundaki Bilgi Düzeyi ve Farkındalığı: Kesitsel Bir Anket Çalışması 201

Uzamış Entübasyona Bağlı Trakeoözofageal Fistül: Vaka Sunumu 210

Generalize Tonik Klonik Nöbetin Nadir Bir Nedeni: Aort Diseksiyonu-Olgu Sunumu 213

Medikal Turizm Faaliyetlerinin Türk Sağlık Sistemindeki Arz-Talep Dengesine Etkileri: Stratejik Yönetim Perspektifinden Bir Nicel Analiz 216

Covıd-19 Sonrası Dönemde Orta Boyutlu Böbrek Taşlarında Şok Dalga Litotripsi (Swl) Sonuçları: Tek Merkez Deneyimi 230

Çocuklarda Elektromiyografi Endikasyonlarının ve Elektrofizyolojik Tanıların Değerlendirilmesi ..239

Coğrafya Tiroidektomi Komplikasyonlarını Artırır mi '-Olgu Sunumu 242

Yapay Zeka Tabanlı Büyük Dil Modellerinin Yenidoğan Hipoksik-Iskemik Ensefalopatili Bebeklerde Difüzyon Mr Görüntülerini Değerlendirme Başarısının İncelenmesi 247

Psikiyatri Polikliniğine Başvuran İnme Vakası: Percheron Arter Enfarktı 251

Romatoloji Polikliniğine Başvuran Ailevi Akdeniz Ateşi Hastalarında Apendektomi Sıklığının Değerlendirilmesi: Retrospektif Bir Analiz 255

Atrofik Böbrek Saptanan Bireylerde Serum Aterojenite İndeksi ile Koroner Hastalık Riskinin Tahmin Edilmesi 258

Oküloplasti Birimine Başvuran Hastaların Klinik Özellikleri ve Demografik Dağılımı 263

Maksiller Sinüsün, Trabeküler Tip Juvenil Ossifiye Fibromu 267

Omuz Cerrahisinde İnterskalen Blok ve Yüzeyel Servikal Pleksus Bloğu Yapılan Hastada Bezold Jarisch Refleksi 273

Servikal Vertebra Tutulumlu Diffüz İdiopatik İskelet Hiperosteozisi: Olgu Sunumu 277

Alfa Klotho Proteini ve Santral Etkileri 281

Atriyal Fibrilasyonda C-Reaktif Proteinin Rolü 290

Hiperlipidemi Çok Uzun Zincirli Yağ Asitleri Analizini Ne Yönde Etkiler? 294

Kadın Bir Olguda Kompulsif Cinsel Davranış Bozukluğu: Dsm-5 ve Icd-11 Perspektifinden Bir Değerlendirme 299

Ratlarda Testiküler Torsiyon/detorsiyon Hasarına Karşı Timokinonun Koruyucu Etkinliğinin Araştırılması 304

Iklim Krizi, Genetik ve Epigenetik Mekanizmalar Üzerindeki Etkileri 311

Künt Travma-Fiziksel Saldırı Sonrası Gelişen Böbrek Yetmezliğinin Hukuki Sürece Etkisi: Ceza Artırılmalı mi ? 319

Meyan Kökü Kullanımı Sonrası Gelişen Hipokalemi, Metabolik Alkaloz, Hipertansiyon, Rabdomiyoliz Olgu Sunumu 324

Nadir Bir Vasküler Anomali: Parsiyel Duplike Vertebral Arter 328

Psödotümör Deltoideus: Humerus'un "bana Dokunma" Lezyonu 331

Hayvancılık Çiftliklerinde Biyogüvenlik ve Biyolojik Risk Yönetimi 335

Dipper ve Non-Dipper Hipertansiyon Hastalarının Sistemik İnflamatuar İndeksleri Arasındaki İlişki 341

Ateş Hakkında Ebeveyn Bilgi ve Yaklaşımları 345

Makale id= 21

Sözlü Sunum

ORCID ID: 0009-0001-2144-3199

Ksenojen Blok Greftlerde Desferoksaminin Anjiogenezis ve Osteogenezis Üzerine Etkinliğinin Tavşan Modelinde Değerlendirilmesi

Uzman Dr. Nevzat Çakmak[1], Prof.Dr. Ümit Ertaş[2], Doç.Dr. Gelengül Urvasızoğlu[2]
[1]Yok
[2]Atatürk Üniversitesi

*Corresponding author: Nevzat Çakmak

Özet: *Amaç: Maksillofasiyal cerrahi ve dental implant cerrahisinde atrofik çenelerin rekonstrüksiyonu için blok greftlere sıklıkla ihtiyaç duyulmaktadır. Bu amaçla otojen, ksenojen ya da alloplastik blok greftler kullanılmaktadır. Bu greftlerin de başarılı bir şekilde çene kemiklerine osteointegre olmaları erken evrede greftin revaskülarizasyonuna ve ilerleyen dönemde osteogenezisine bağlı olmaktadır. Bir başka deyişle greftin vaskülarizasyonunun yeterli olmamasıyla birlikte, greftin başarısılığı ksenojen ve alloplastik greftler için ek bir maliyet gerektirmekte, otojen blok greftlerde bu başarısılık yaşandığında ise ikinci bir cerrahi işleme gerek duyulmaktadır. Bu sorunların üstesinden gelmek için greftlemenin başarısında anahtar rol oynadığı bilinen revaskülarizasyonu artırmak gerekmektedir. Bu çalışmada lokal desferoksaminin hayvan kaynaklı bir blok greftin anjiogenez ve osteogenezis üzerine etkilerini tavşan kalvarya modelinde araştırılması amaçlanmıştır. Materyal ve Metot: Tavşan kalvaryalarına 5 mm çapında 2 mm derinliğinde defekt alanları oluşturuldu. Bu alanlara 5 mm çapında ve 5 mm yüksekliğinde kseojen blok greft yerleştirilip vida ile fikse edildi. Ksenojen blok greft yerleştirilen bölgeye 10 gün boyunca her gün kontrol grubuna salin enjeksiyonu ve deney grubunada desferoksamin enjeksiyonu yapıldı. Kontrol grubu ve deney grubundaki blok greftlerinde osteogenezis ve anjiogenezisin değerlendirilmesi amacıyla 10. Gün ve 28. Günde denekler sakrifiye edildi. Anjiogenezis ve osteogenezisin değerlendirilmesi histopatolojik ve immünokimyasal yöntemlerle gerçekleştirildi. Atatürk Üniversitesi Hayvan Deneyleri Yerel Etik Kurulu tarafından 02.08.2022 tarihli, E-25330273- 929-2200044331 sayılı belge ile Atatürk Üniversitesi Tıbbi Deneysel Uygulama ve Araştırma Merkezi (ATADEM) Laboratuvarları'nda yürütülmesi için izin alınmıştır. Çalışmamız Atatürk Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projesi Kordinasyon Birimi tarafından TDH-2022-10699 proje kodu ile desteklendi. ATADEM'den temin edilen 32 adet 2000-3000 gram ağırlığında 32 adet Yeni Zelanda Beyaz Tavşan kullanılarak çalışmamız gerçekleştirilmiştir. Bulgular: Veriler ABM SPSS V22 kullanılarak analiz edildi. Örneklem sayısı küçük olması nedeni ile hem bağımlı hem bağımsız değişkenlerde nonparametrik testler kullanıldı. Bağımlı değişkenlerin istatistiksel olarak karşılaştırılması için Will Coksen işaret testi kullanıldı. Bağımsız değişkenlerin istatistiksel olarak karşılaştırılması için Mann-Whitney U testi kullanıldı. İstatistiksel anlamlılık ölçümü bütün testlerde $p<0,05$ olarak kabul edildi. Sonuç: Bu çalışma sonucu elde edilen veriler incelendiğinde ksenojen blok greft etrafına lokal olarak uygulanan desferoksaminin anjiogenez ve osteogenezi artırdığı sonucuna varılmıştır. Bu sayede greftin hem başarı oranı artabilir hem de osteogenez süreci erken sürede tamamlanabilir. Arıca büyük boyutlu defektlerde kullanılan büyük çaplı greftlerin rezorpsiyonunu engellemeye yardımcı olabililir.*

Anahtar Kelimeler: *Anjiogenezis, Blok Greft, Desferoksamin, Osteogenezis Rekonstrüksiyon*

Evaluation of the Efficacy of Desferoxamine On Angiogenesis and Osteogenesis in Xenogen Block Grafts in a Rabbit Model

Abstract: *Aim: Block grafts are often needed for the reconstruction of atrophic jaws in maxillofacial surgery and dental implant surgery. For this purpose, autogenous, xenogenous or alloplastic block grafts are used. Successful osteointegration of these grafts into the jawbones depends on the revascularization of the graft in the early stage*

and its osteogenesis in the later period. In other words, with insufficient vascularization of the graft, the success of the graft requires an additional cost for xenogen and alloplastic grafts, and when this success is experienced in autogenous block grafts, a second surgical procedure is required. To overcome these problems, it is necessary to increase revascularization, which is known to play a key role in the success of grafting. In this study, it was aimed to investigate the effects of local desferoxamine, an animal-derived block graft, on angiogenesis and osteogenesis in a rabbit calvaria model. Material and method: Defect areas of 5 mm diameter and 2 mm depth were created in the rabbit calvaria. A xeogene block graft with a diameter of 5 mm and a height of 5 mm was placed in these areas and fixed with screws. The control group was injected with saline and the experimental group was injected with desferoxamine every day for 10 days in the area where the xenogen block graft was placed. In order to evaluate osteogenesis and angiogenesis in the block grafts in the control group and experimental group, the subjects were sacrificed on the 10th and 28th days. Evaluation of angiogenesis and osteogenesis was evaluated by histopathological and immunochemical methods. Results: Data were analyzed using ABM SPSS V22. Due to the small sample size, nonparametric tests were used for both dependent and independent variables. The Will Coksen sign test was used for statistical comparison of dependent variables. Mann-Whitney U test was used for statistical comparison of independent variables. Statistical significance measurement was accepted as $p<0.05$ in all tests. Conclusion: In conclusion, desferoxamine applied locally to block grafts can increase angiogenesis in the early period, which is very important for the success of the graft. In this way, the success rate of the graft may increase and it may help complete osteogenesis in an early time. In this way, it can also help with early implant loading. It can also help prevent resorption of large-diameter grafts used in large-sized defects.

Keywords: *Angiogenesis, Block Graft, Desferoxamine, Osteogenesis, Reconstruction*

1. GİRİŞ

Anjiyogenez, osteogenez ve kemiğin yeniden şekillenmesi, onarım ve kemik gelişimi sırasında ortak mediyatörleri paylaşan, yakından ilişkili süreçlerdir(1). Kan damarları, kemik oluşumunda ve tamirinde önemli bir bileşendir ve kemik dokusu farklılaşması, kan damarlarının lokal varlığıyla ilişkilidir(2,3). Dokuların anjıogenezisindeki metabolik yolak da hipoksi ile indüklenebilir faktör (HIF), önemli rol oynar. Hipoksi ile indüklenebilir faktör (HIF), fizyolojik oksijen homeostazını sürdürmek için hipoksiye yanıt olarak yüzlerce geni düzenleyen α-β heterodimerik bir transkripsiyon faktörüdür(4,5). HIF-α ailesinin üç alt birimi vardır: HIF-1α, HIF-2α ve HIF-3α. HIF-1α ve HIF-2α, aynı hedef gen setinin ekspresyonunu düzenler(6). HIF-3 diğer iki proteinden farklı olarak anjiogenezisteki rolü bilinmemektedir(7). Bununla birlikte, HIF-2α 'nın ekspresyon modeli büyük ölçüde kan damarları, nöral krest, beyin, kalp, akciğer, böbrek, karaciğer, pankreas ve bağırsakta farklı hücre popülasyonları ile sınırlı iken HIF-1 α tüm hücrelerde bulunur(8). HIF-1β, hücrede oksijen varlığından etkilenmeden yoğun bir şekilde eksprese edilirken HIF-1α oksijen varlığında prolil hidroksilazlar (PHD) tarafından hızla degrade edilir, bundan dolayı HIF molekülünün meydana gelmesinde HIF-1α miktarı hız kısıtlayıcı basamak olarak kabul edilmiştir(9). PHD enziminin kofaktörü oksijen olup, bu enzim hipoksik koşullarda inaktif hale gelir. PHD'nin inaktif olmasıyla degradasyondan kurtulan HIF-1α, β alt ünitesi ile bir araya gelerek HIF-1 molekülünü meydana getirir. Bu durum "HIF stabilizasyonu" olarak tanımlanmıştır. Böylece stabilize olan HIF-1 molekülü genomda bulunan HRE (hipoksi ile regüle olan element) alanları üzerinde etki ederek hücredeki çok sayıda proteinin transkripsiyonunu revize edeceği bildirilmiştir(10). HIF1a, anjiyojenez ile kemik oluşumunu birleştiren anahtar bir moleküldür(11).

Bir demir şelatörü olan Deferoksamin (DFO), Gıda ve İlaç İdaresi (FDA) tarafından onaylanmıştır ve aşırı demir yüklemesi ile ilişkili hastalıkların tedavisi için klinik uygulamada yaygın olarak uygulanmaktadır(12,13). İlginç bir şekilde, son kanıtlar, DFO'nun hipoksi ile indüklenebilir faktör -1α (HIF-1α) sinyal yolunu aktive ederek kök hücrelerin osteojenik farklılaşmasını ve anjiyojenik tepkisini destekleyebileceğini, böylece yara iyileşmesini ve doku rejenerasyonunu kolaylaştırabileceğini ortaya koydu(14-16).

Bu çalışmanın amacı özellikle dental implantolojide atrofik çenelerin rekonstrüksiyonunda sıklıkla kullanılan ksenojen blok greftlerin konak kemiğine başarılı bir şekilde osteointegre olmasında önemli rol oynayan greft revaskülarizasyonunu artırmak ve osteogenezisi hızlandırmak amacıyla desferoksaminin etkinliği değerlendirmek ve vertikal kemik augmentasyonlarında kullanılan ksenojen blok greftlemenin yapıldığı bölgeye desferoksamin enjeksiyonunun anjiogenezisi ve osteogenezisi iki farklı zaman diliminde artırıp artırmadığını belirlemektir.

2. MATERYAL VE METOT

2.1. Deney Hayvanlarının Gruplandırılması

Atatürk Üniversitesi Hayvan Deneyleri Yerel Etik Kurulu tarafından 02.08.2022 tarihli, E-25330273-929-2200044331 sayılı belge ile Atatürk Üniversitesi Tıbbi Deneysel Uygulama ve Araştırma Merkezi (ATADEM) Laboratuvarları'nda yürütülmesi için izin alınmıştır. Çalışmamızda Atatürk Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projesi Kordinasyon Birimi tarafından desteklendi. ATADEM'den temin edilen 32 adet 2000-3000 gram ağırlığında 32 adet Yeni Zelanda Beyaz Tavşan kullanılarak çalışmamız gerçekleştirilmiştir.

2.2. Deneysel Modellerinin Oluşturulması ve Uygulamalar

Deney hayvanları temel olarak deney grubu ve kontrol grubu olarak 2 ana gruba ayrıldı. Sakrifiye edildikleri zamana göre de 2 alt gruba (10.gün ve 28.gün) ayrıldı. Deney grubunda 200 µM/300 µL doz desferoksamin (Desferal 0.5 g flacon; Novartis, Switzerland) kullanıldı. 4 adet deney hayvanı anestezi komplikasyonuna bağlı olarak yaşamını yitirdiği için deney grupları buna göre düzenlendi.

Tablo 2.1. Denek grupları ve sakrifiye edilme zamanları

	Grup 1 (Kontrol Grubu)	**Grub 2 (Deney Grubu)**
A (10. Gün)	6 Denek	6 Denek
B (28. Gün)	8 Denek	8 Denek

2.3. Cerrahi Teknik

Deneklerin tümüne, genel anestezi sağlamak amacıyla intramüsküler enjeksiyon yöntemi uygulandı. Kulaklar arası sınırdan sagittal sütur boyunca, kemiğe zarar vermeden yaklaşık 25 mm uzunluğunda orta hat insizyonu yapıldı. Çelik ront frezle %0.9'luk serum fizyolojik soğutması altında sağ pariyetal kemikten dura tabakasına zarar vermeden 5mm çapında 2 mm derinliğinde kare şeklinde defekt oluşturuldu. (Şekil 2.1.-A) 5mm'lik küp şeklindeki ksenojen blok greftler 6 mm uzunluktaki mini vidalarla dura tabakasına zarar vermeden kafatasına fikse edildi. (Şekil 2.1.-B) Greftlerin primer stabilizasyonundan emin olunduktan sonra kanama kontrolü yapıldı. Dokular primer olarak suture edildi.

Şekil 2.1.-A

Şekil 2.1.-B

Kontrol grubunda lokal olarak 0.3 cc serum fizyolojik deney grubuna ise 200 µM / 300 µL desferoksamin 0.3 cc yapıldı. Bu enjeksiyonlar 10 gün boyunca aynı şekilde tekrarlandı. Deney esnasında 4 hayvan genel anestezi uygulaması yapıldıktan sonra yaşamanı yitirdi.

Ameliyat sonrası, deney hayvanlarına 50 mg/kg Seftriakson (Cephaxon-Toprak) kas içi enjeksiyonla ve 4 mg/kg Carprofen (Rimadyl- Pfizer) 20 cc flakon, üç gün boyunca subkütanöz olarak uygulandı ve deney sonlandırıldı.

2.4. Deney Gruplarının Tanımlanması

Grup 1) 14 Tavşan kalvariasına 5 mm çapındaki küp şeklinde ksenojen blok greftler 6mm uzunluğunda minividalarla yerleştirildi. Blok greftin çevresine lokal olarak 10 gün boyunca 0.3 cc lik serum fizyolojik uygulandı.

10. günde 6 adet tavşan sakrifiye edildi. (Grup 1-A) Bu grupta 8 adet proje amaçlı var olan tavşanlardan 2 tanesi genel anestezi aldıktan sonra yaşamını yitirdiği için çalışmada kullanılamadı. 28. günde 8 adet tavşan sakrifiye edildi. (Grup 1-B)

Grup 2) 14 Tavşan kalvariasına 5 mm çapındaki küp şeklinde ksenojen blok greftler 6mm uzunluğunda minividalarla yerleştirildi. Blok greftin çevresine lokal olarak 10 gün boyunca 0.3 cc lik 200 µM / 300 µL desferoksamin uygulandı. 10. günde 6 adet tavşan sakrifiye edildi.(Grup 2-A) Bu grupta 8 adet proje amaçlı var olan tavşanlardan 2 tanesi genel anestezi aldıktan sonra yaşamını yitirdiği için çalışmada kullanılamadı. 28. günde 8 adet tavşan sakrifiye edildi.(Grup 2-B)

2.5. Ötenazi

Tavşanlar 10. ve 28. günlerde karbondioksit inhalasyonu ile sakrifiye edildi.

2.6.Dekalsifikasyon Metodu ve Histopatalojik Metot

Nekroz sonrası histopatolojik değerlendirme amacıyla alınan kemik dokuları çeşitli bir dizi işlem sonrası histopatolojik inceleme için hematoksilen-eosin ile boyandı ve ışık mikroskobunda incelendi. Grupların histopatolojik kesitleri mikroskop altındaki değerlendirilmesinde; vaskülarizasyon, mononükleer hücre infiltrasyonu, granülosit hücre infiltrasyonu, osteoblastik aktivite ve osteoklastik aktivite durumları incelenerek yok (0), hafif (1), orta (2) ve şiddetli (3) olarak skorlanarak değerlendirilip fotoğraflandı.

Tablo 2.2. Histopatolojik Skorlamada Kullanılan Kriterler(17,18).

Skor	Vaskülarizasyon	Osteoblastik aktivite	Osteoklastik aktivite	Mononükleer hücre infiltrasyonu	Granülosit hücre infiltrasyonu
0	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok
1	Bir mikroskop sahasında 1-3 adet kapiller	Bir mikroskop sahası altında 1-8 adet osteoblast	Bir mikroskop sahası altında 1-8 adet osteoklast	Bir mikroskop sahasında 0-5 mononükleer hücreden oluşan fokal hücre infiltrasyonu	Bir mikroskop sahasında 0-5 granülosit hücreden oluşan fokal hücre infiltrasyonu
2	Bir mikroskop sahasında 3-6 arsı adet kapiller	Bir mikroskop sahası altında 9-16 adet osteoblast	Bir mikroskop sahası altında 9-16 adet osteoklast	Bir mikroskop sahasında 5-10 arası mononükleer hücreden oluşan fokal hücre infiltrasyonu	Bir mikroskop sahasında 5-10 arası granülosit hücreden oluşan fokal hücre infiltrasyonu
3	Bir mikroskop sahasında 6 adetten fazla kapiller	Bir mikroskop sahası altında 16'dan fazla osteoblast	Bir mikroskop sahası altında 16'dan fazla osteoklast	Bir mikroskop sahasında 15'den fazla mononükleer hücreden oluşan	Bir mikroskop sahasında 15'den fazla granülosit hücreden oluşan

	yaygın yangısal hücre infiltrasyonu	yaygın yangısal hücre infiltrasyonu

2.7. İmmünohistokimyasal Metot

İmmunperoksidaz inceleme için, kesitler adhezivli (poly-L-Lysin) lamlar üzerine yerleştirildi. Kesitler incelenerek boyanma şiddetine göre yok (0), zayıf boyanma (1), orta şiddette boyanma (2) ve güçlü boyanma (3) şeklinde skorlandı ve fotoğraflandı(19,20).

2.8.İstatiksel Analiz

Veriler ABM SPSS V22 kullanılarak analiz edildi. Örneklem sayısı küçük olması nedeni ile hem bağımlı hem bağımsız değişkenlerde nonparametrik testler kullanıldı. Bağımlı değişkenlerin istatistiksel olarak karşılaştırılması için Will Coksen işaret testi kullanıldı. Bağımsız değişkenlerin istatistiksel olarak karşılaştırılması için Mann-Whitney U testi kullanıldı. Çalışma, kör olarak farklı patologlar tarafından değerlendirildi. Her bir tavşana ait dokulardan alınan 5 farklı bölgedeki incelemeler ve sayımlar yapılarak histopatolojik bulgular skorlandı. İstatistiksel anlamlılık ölçümü bütün testlerde $p<0,05$ olarak kabul edildi.

3. BULGULAR

3.1. Klinik Bulgular

4 denek anestezi komplikasyona bağlı olarak yaşamını yitirdi. Geriye kalan denekler cerrahi işlemleri iyi tolere etti, sorunsuz bir şekilde iyileşti ve çalışma boyunca sağlıklı kaldı ve hiçbir denekte herhangi bir problem görülmedi. Denekler sakrifiye edildikten sonra insizyon hattının açılmadan sorunsuz bir şekilde iyileştiği görüldü. Tüm deneklerdeki greftlerin primer stabilitesi yeterliydi, greft bölgesinde enfeksiyona rastlanmadı.

3.2. Histopatolojik Bulgular

Grupların, histopatolojik kesitlerinin mikroskobik değerlendirilmesinde, granülosit hücre infiltrasyonu, mononükleer hücre infiltrasyonu, anjiyogenez, osteoblastik aktivite ve osteoklastik aktivite durumları incelenmiş ve '0, 1, 2, 3' olarak skorlanmıştır.

Tablo 3.1. Denek grupları ve sakrifiye edilme zamanları

	Grup 1 (Kontrol Grubu)	Grub 2 (Deney Grubu)
A (10. Gün)	6 Denek	6 Denek
B (28. Gün)	8 Denek	8 Denek

Hematoksilen-Eozin boyamalarda;

Kontrol Grubu**:** Bu grupta yapılan istatistik sonuçlarına göre; Osteoklast aktivitesi Grup 1-A ile Grup 1-B skor değerleri istatistiksel olarak anlamlı bulundu ($p<0,05$)($p=0.025$) (tablo 3.2.)

Tablo 3.2. Osteoklast Aktivitesi Skor Değerleri Grup 1-A, Grup 1-B Arasındaki İlişkisi

Grup	**Ortalama**	**±SS**	**n**	**p**
Osteoklast Akt. 10. Gün(Grup 1-A)	1.00	0,00	6	

				0,025
Osteoklast Akt. 28. Gün(Grup 1-B)	1.75	0,46	8	

Vaskülarite Grup 1-A ile Grup 1-B skor değerleri istatistiksel olarak anlamlı bulundu (p<0,05) (p=0.046) (tablo 3.3.)

Tablo 3.3. Vaskülarite Skor Değerleri Grup 1-A, Grup 1-B Arasındaki İlişkisi

Grup	Ortalama	±SS	n	p
Vaskülarite 10. Gün (Grup 1-A)	1.50	0.54	6	0.046
Vaskülarite 28. Gün (Grup 1-B)	2.00	0.53	8	

Deney Grubu: Bu grupta yapılan istatistik sonuçlarına göre; Mononükleer aktivite Grup 2-A ile Grup 2-B skor değerleri istatistiksel olarak anlamlı bulundu (p<0,05) (p=0.046) (tablo 3.4.).

Tablo 3.4. Mononükleer Aktivite Skor Değerleri Grup 2-A, Grup 2-B Arasındaki İlişkisi

Grup	Ortalama	±SS	n	p
Mononükleer akt. 10. Gün (Grup 2-A)	1.67	0.51	6	0.046
Mononükleer akt. 28. Gün (Grup 2-B)	2.38	0.51	8	

Osteoklastik aktivite Grup 2-A ile Grup 2-B skor değerleri istatistiksel olarak anlamlı bulundu (p<0,05) (p=0.046) (tablo 3.5.).

Tablo 3.5. Osteoklasik Aktivite Skor Değerleri Grup 2-A, Grup 2-B Arasındaki İlişkisi

Grup	Ortalama	±SS	n	p
Osteoklastik akt. 10. Gün (Grup 2-A)	1.00	0,00	6	0.046
Osteoklastik akt. 28. Gün (Grup 2-B)	1,63	0,51	8	

Kontrol ve Deney grubu arası ilişki: Bu grupta yapılan istatistik sonuçlarına göre;

Osteoblastik aktivite, Grup 1-A ile Grup 2-A skor değerleri istatistiksel olarak anlamlı bulundu (p<0,05) (p=0.03) (tablo 3.6.).

Tablo 3.6. Osteoblastik Aktivite Skor Değerleri Grup 1-A, Grup 2-A Arasındaki İlişkisi

Grup	Ortalama	±SS	n	p

Osteoblastik Akt. 10. Gün Kontrol (Grup 1-A)	1.50	0.54	6	0,03
Osteoblastik Akt. 10. Gün Deney (Grup 2-A)	2,33	0.51	6	

Bunların dışındaki Hemotoksilen-Eozin ile yapılan değerlendirmeler istatistiksel olarak anlamlı bulunmadı (p>0,05).

3.3. İmmünohistokimyasal bulgular

PECAM boyamalarda**:** Bu grupta yapılan istatistik sonuçlarına göre;

PECAM, Grup 1-A ile Grup 1-B antikor boyanma şiddeti skor değerleri istatistiksel olarak anlamlı bulundu (p<0,05)(p=0.046) (tablo 3.7.)

Tablo 3.7. PECAM Antikor Boyanma Şiddeti Skor Değerleri Grup 1-A ve Grup 1-B Arasındaki İlişkisi

Grup	Ortalama	±SS	n	p
PECAM 10. Gün (Grup 1-A)	1.33	0.51	6	0. 046
PECAM 28. Gün (Grup 1-B)	2.0	0.83	8	

VEGF boyamalarda: Bu grupta yapılan istatistik sonuçlarına göre;

VEGF, Grup 1-A ile Grup 2-A antikor boyanma şiddet skor değerleri istatistiksel olarak anlamlı bulundu (p<0,05) (p=0.043) (tablo 3.8.)

Tablo 3.8. VEGF Antikor Boyanma Şiddeti Skor Değerleri Grup 1-A, Grup 2-A Arasındaki İlişkisi

Grup	Ortalama	±SS	n	p
VEGF 10. Gün Kontrol (Grup 1-A)	1.50	0.54	6	0.043
VEGF 10. Gün Deney (Grup 2-A)	2,17	0.40	6	

Alkalen fosfat boyamalarında**:** ALP boyaması yalnızca 30. Gün sakrifiye edilen denekler üzerinde incelenmiştir. Bu grupta yapılan istatistik sonuçlarına göre;

Alkalen Fosfat, Grup 1-B ile Grup 2-B antikor boyanma şiddeti skor değerleri istatistiksel olarak anlamlı bulundu (p<0,05)(p=0,011) (tablo 3.9.)

Tablo 3.9. ALP Antikor Boyanma Şiddeti Skor Değerleri Grup 1-B, Grup 2-B Arasındaki İlişkisi

Grup	Ortalama	±SS	n	p
ALP 28. Gün Kontrol (Grup 1-B)	1.25	0.46	8	0.011
ALP 28. Gün Deney (Grup 2-B)	2,13	0.64	8	

Bunların dışındaki veriler bağımlı deney grubunda istatistiksel olarak anlamlı bulunmadı (p>0,05).

4. TARTIŞMA

Yapılan deneysel incelemelerde, ksenojen greftin iskeletsel yapı için ideal olduğu gösterilmiştir. Alıcı sahadaki osteojenik hücrelerin rehberliğinde kemik büyümesi başlar ve greft partiküllerini birleştiren, köprüler oluşarak örgü kemikten lameller kemiği oluşturur.

İnsan spongioz kemiğine yapısal olarak çok benzeyen sığır kaynaklı ksenogreftler, osteokondüksiyon ve biyouyumluluk özellikleri sayesinde günümüzde çeşitli cerrahi operasyonlarda sıkça kullanılmaktadır. Ksenogreftlerin blok formları, plastik ve rekonstrüktif cerrahi ile maksillofasiyal cerrahide onlay greftleme için kullanılırken, granül formları periodontal kemik defektlerinde, çekim soketlerinde ve küçük kist cerrahilerinde hem fonksiyonel hem de estetik kayıplarda başarıyla kullanılmaktadır(21).

Diğer taraftan, greft materyalinin uygulanması kadar önemli bir konu da bu materyalin alıcı bölgedeki stabilizasyonudur. Greftin yetersiz stabilitesi, rekonstrüksiyonun çökmesine, psödoartroza ve deformitenin tekrarlamasına yol açabilir(22). Greftin başarılı bir şekilde onarımı doğrudan greft ile vaskülarize doku arasındaki yakın temasa ve greftin alıcı yatağına fiksasyonuna bağlıdır. Burchardt ve Enneking bunu greftin dinamik bir rekonstrüktif ve iyileşme süreci, yani greft içindeki nekrotik kemiğin kademeli olarak emildiği ve yeni canlı kemik ile değiştirildiği bir mekanizma olarak tanımlamışlardır(23). Sürdürülen ikame ancak yeterli beslenmenin varlığı nedeniyle mümkündür; greftin dokuya entegre olması revaskülarizasyon sürecine bağlıdır. Bu nedenle çalışmamızda tavşan kalvaryasına konulan ksenojen blok greftler 6 mm minividalarla tavşan kalvaryasına fikse edilmiştir.

Vasküler Endotelyal Büyüme Faktörünün (VEGF), anjiyogenezin anahtar düzenleyicisi olduğu gösterilmiştir(24,25). VEGF tarafından anjiyogenezin aktivasyonu, artmış kemik rejenerasyonuna yol açar(26). Bu faktörün verilmesi ektopik bölgelerde yeni kemik ve damar oluşumunu teşvik ederek kemik oluşumunun artmasına yol açar(27). Vasküler endotelyal büyüme faktörü (VEGF), vasküler endotelyal hücrelerin mitozunu uyarır, proliferasyonunu artırdığı, hücre migrasyonunu desteklediği ve apoptozu inhibe ettiği bilinmektedir. Aynı zamanda in vivo ortamda VEGF, kan damarlarının geçirgenliğini artırmasının yanı sıra anjiogenezi (yeni damar oluşumu) indükler ve damarlanmanın düzenlenmesinde önemli bir rol oynar(28,29). DFX, HIF stabilizasyonu yoluyla, VEGF oluşumunu arttırır(30,31). Bizde bu mekanızmayı daha net bir şekilde göstermek amacıyla çalışmamızda imminohistokimyasal metodla VEGF antikor boyaması yapılarak bu durum net bir şekilde değerlendirilmiştir.

PECAM(CD-31); bir integral membran proteinidir ve immunoglobulin super ailesinin hücre hücreye adezyonunu yöneten bir üyesidir. PECAM-1 (Platelet Endothelial Cell Adhesion Molecule-1) olarak da bilinir ve kemik iliği kökenli hemtopoetik kök hücreler ve emriyonik kök hücrelerde bulunurlar. PECAM kontrollü endotelyal hücre-hücre etkileşimleri ve anjiogeneziste görülür(32). Bu yüzden çalışmamızda hemotoksilen-eozin ile vaskülarite, imminohistokimyasal metodla PECAM antikor boyaması ile anjiogenez net bir şekilde incelenmek istenmiştir.

ALP farklılaşan osteoblastlardan sentezlenir ve salgılanır ve osteoblast farklılaşmasının farklı aşamalarını karakterize eden özellikle yararlı osteojenik belirteçler oldukları kanıtlanmıştır(33,34). Bu yüzden çalışmamızda desferoksaminin osteogenez üzerindeki etkinliğini net bir şekilde görmek için imminohistokimyasal metodla ALP antikor boyanması yapıldı.

Yapılan çalışmalar sonucunda yeni damarların tam olarak oluşması yaklaşık olarak yedinci günde oluşmaktadır(35). Vücuda yerleştirilen biyomalzemelerde, 10 gün içinde fonksiyonel kılcal ağ sistemi oluştuğu bildirilmiştir(36). Lun ve arkadaşlarının yaptığı implantasyon deneyi ile implantasyonun 10. gününde yani erken döneminde kapiller filizlenme şeklinde, 24. gününde yani geç döneminde ise invajinasyon şeklinde damar oluşumunun daha fazla geliştiğini belirtmişlerdir(37).

Kemik iyileşmesi aşamaları incelendiğinde lameller kemiğin 4. haftadan itibaren oluşmaya başladığını bildirmişlerdir(38). Yapılan başka bir çalışmada tavşan kalvarialarına açılan kritik boyutlu defektler 30. günde değerlendirilmiş, trombositten zengin fibrinin kemik iyileşmesi üzerine etkisi incelenmiştir(39). Çalışmamızda desferoksaminin anjiogenez üzerindeki etkinliğini iki aşamada incelemek ve bununla

birlikte desferoksaminin osteogenez üzerindeki etkinliğini beraber değerlendirmek adına denekler 10. ve 28. Günlerde sakrifiye edildi.

Desferoksamin, demire bire bir oranında bağlanan etkili bir demir şelatörüdür. Demir, hücresel ve sistemik durumlarda hücrelerin metobolizmalarının hayatta kalması için önemlidir. Demir hemostazının bozulması nörolojik hastalıkalar, kardiyovasküler komplikasyonlar, enfeksiyon ve kanser dahil olmak üzere çeşitli hastalık durumlarına yol açabilir. Yüksek DEF konsantrasyonunun hücre içi demir homeostazını bozarak hücre proliferasyonunun azalmasına neden olduğu bildirilmiştir(40). Çalışmamızda kullanılan desferoksaminin dozu son yıllarda yapılan desferoksamin uygulamarının kapsamlı incelenmesi sonucu 200µM/300µL olarak belirlenmiştir(41,42).

Desferoksamin (DFO), demir toksisitesi ve hemokromatozis gibi hastalıkların tedavisinde kullanılan bir demir şelatörüdür. Gleadale ve ekibi, desferoksaminin hipoksik koşullarda pro-anjiyojenik maddelerin ekspresyonunu artırdığını göstermiştir. Demir şelatörleri, dolaylı olarak normoksik koşullarda PHD2 ve FIH-1'i inhibe ederek HIF-1 alfa aktivitesini stabilize eder. DFO'nun serebral, kardiyak ve ekstremite iskemilerinde doku iyileştirici rolünü gösteren birçok klinik çalışma bulunmaktadır.

İlk olarak Clemens ve ekibi, DFO'nun kırık iyileşmesi üzerindeki etkisini belgelemiştir. DFO, HIF stabilizasyonu sağlayarak VEGF oluşumunu artırır; oluşan VEGF ise kırık iyileşmesi sırasında yeni damar oluşumunu teşvik eder. Bir çalışmada sıçanlarda distraksiyon osteogenezisi modelinde lokal olarak uygulanan DFO'nun mikroanjiyografik incelemede damar sayısını %40 daha fazla artırdığı tespit edilmiştir(43).

Çalışmamızda 10. Gün deney grubu ile kontrol grubu arasında VEGF antikorları arasında anlamlı bir fark bulunmuş bu da desferoksaminin greft başarısı için oldukça önemlii olan erken dönem vaskülarizasyonu artırdığını göstermiştir.

Kraniofasiyal kompleks ve iskeletin diğer kısımlarında rejenerasyon, çeşitli preklinik hayvan modellerinde halihazırda test edilmiştir(44,45).

Li ve arkadaşları steroid kaynaklı femur başı osteonekrozunda lokal desferoksamin uygulamasının anjiogenez ve kemik onarımı desteklemesini incelemiş, lokal uygulanan desferoksaminin tavşan modelinde erken evre femur başı osteonekrozunda anjiogenezini ve kemik onarımını iyileştirdiğini ve erken evre femur başı osteonekrozunun tedavisinde etkili, ekonomik ve basit bir yöntem olduğunu gösterdi(33).

Çalışmamızda histopatolojik incelemer sonucunda yukardaki çalışmalara benzer olarak 10. günde osteblast aktivasyonunun deney grubunda, kontrol grubuna göre fazla bulunması ayrıca osteoblast aktivayonunun en önemli belirteçlerinden olan imminohistokimyasal olarak ALP antikor boyanma şiddetinin 28. günde deney grubunda kontrol grubuna göre anlamlı biçimde fazla bulunması desferoksaminin osteogenez üzerine olumlu etkilerini desteklemektedir.

Yapılan başka bir çalışmada desferoksaminin avulse dişlerin replantasyonunda enflamasyonu ve osteoklastogenezi önleyebileceğini ve replantasyon öncesi kök yüzeyine ve alveol kemiğine uygulanabilen bir tedavi yöntemi olduğunu göstermişlerdir(46). Çalışmamızda bu çalışmadan farklı olarak deney ve kontrol grubu arasında inflamasyon belirteçleri ve osteoklast aktivasyonu bakımından anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Anjiyogenez, osteogenez ve kemiğin yeniden şekillenmesi, onarım ve kemik gelişimi sırasında ortak mediyatörleri paylaşan, yakından ilişkili süreçlerdir1). Kan damarları, kemik oluşumunda ve tamirinde önemli bir bileşendir ve kemik dokusu farklılaşması, kan damarlarının lokal varlığıyla ilişkilidir.(2,3) Bir kemik defektinde anjiyogenez, osteogenezin meydana gelmesi için gerekli bir faktördür. Anjiyogenez şu anda osteogenezin daha iyi anlaşılmasına yönelik en önemli araştırma yolu olarak kabul edilmektedir(47).

Vaskülarizasyon ayrıca hem intramembranöz hem de endokondral kemik oluşumu için gereklidir(48). Çalışmamızda 10. Gün deney grubu ile kontrol grubu arasında VEGF antikorları arasında anlamlı bir fark bulunmuş buda desferoksaminin greft başarısı için oldukça önemli olan erken dönem

vaskülarizasyonu artırdığını göstermiştir. Artmış VEGF üzerinden, dolaylı olarak osteogenezide hızlandırdığıda düşünülebilir.

Ayrıca; Çalışmamızda kontrol grubunda 10. ve 28. günler arasında 28. gün PECAM antikor boyanma şiddetini anlamlı olarak fazla bulunmuştur. Yani kontrol grubunda 28. gündeki vaskülarizasyon daha fazladır. Bunu destekler nitelikte hematoksilen-eozin boyamalarda kontrol grubunda 28. Gün vaskülarite seviyesi, 10. Gün vaskülarite seviyesinden anlamlı olarak fazla çıkmıştır. Deney grubunda hem hemotoksilen-eozin boyamalarda 10. ve 28. gün vaskülarite seviyesi hemde PECAM antikor boyanma şiddeti arasında anlamlı bir fark olmamasının nedeni, desferoksaminin erken dönemde vaskülarizasyonu daha fazla artırdığı için 10. ve 28. günler arasında desferoksamin grubunda anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür. VEGF antikor boyanma şiddetinin 10. gün deney grubunun, 10. gün kontrol grubuna göre anlamılı miktarda fazla çıkması bu durumu kanıtlar niteliktedir.

5.SONUÇ

1. Ksenojen greft kullanılarak yapılan rekonstrüksiyonlarda lokal olarak uygulanan desferoksamin greftin dokuya entegre olmasını sağlayan anjiogenezisi artıdığı görülmüştür.
2. Ksenojen greft kullanılarak yapılan rekonstrüksiyonlarda lokal olarak uygulanan desferoksamin osteogenezisi artırdığı görülmüştür.
3. Desferoksamin vaskülaraizasyonu artırarak greftin başarı oranını artırdığı, başarısızlık durumunda ortaya çıkan ek maliyet gereksinimi ya da ek cerrahi işlemleri ortadan kaldırabileceği düşünülmektedir.
4. Literatür özetinde belirtildiği gibi yeteri kadar beslenemeyen greftlerin zamanla rezorbe olarak, hacminin azaldığı bilinmektedir. Desferoksamin vaskülarizasyonu artırarak bu rezorpsiyonun önüne geçebileceği görülmüştür. Bu sonuca dayanarak gerekenden daha fazla greft kullanımının önüne geçilebileceği öngürülebilir.
5. Defekt miktarı büyüdükçe greftin vaskülarizasyonu yetersiz kaldığı için kullanılan greftin başarı oranı düşmektedir. Desferoksamin greftin anjiogenezini artırarak, daha büyük çaplı greft kullanımına olanak sağlar.
6. Klinik olarak özellikle dental implant cerrahisi için kullanılan ksenojen blok greftlerin kullanımında istenilen düzeyde osteogenezisin sağlanması için 5-6 ay beklenmekte ve dental implantasyon işlemleri gecikmektedir. Desferoksamin osteogenezi hızlandırarak bu süreyi kısaltabileceği görülmüştür.
7. Çalışmamız sonucunda görüldüğü gibi anjiogenez ve osteogenez üzerindeki bu olumlu etkisi, literatürde var olan desferoksaminin osteonekroz tedavilerindeki başarısını desteklemektedir.
8. Desferoksaminin osteogenez üzerindeki pozitif etkisi, implant uygulamalarında desferoksamin içeren daha fazla çalışma yapılması gerektiğini göstermiştir.

6. REFERENCES

1. Oringer RJ. Biological mediators for periodontal and bone regeneration. *Compendium of Continuing Education in Dentistry,* **23**: 501–504, 506–510 (2002)
2. Amizuka N, Sasaki T, Maeda T. The biological role of blood vessels during endochondral bone formation. *Clinical Calcium* **12**: 327– 336 (2002)
3. Amir LR, Becking AG, Jovanovic A, Perdijk FB, Everts V, Bronckers AL. Formation of new bone during vertical distraction osteogenesis of the human mandible is related to the presence of blood vessels. *Clinical Oral Implants Research* **17**: 410–416 (2006)
4. Ivan M, Kondo K, Yang H, Kim W, Valiando J, Ohh M. HIFalpha targeted for VHL-mediated destruction by proline hydroxylation: implications for O2 sensing. *Science*; 292:464–8.(2001)

5. Wiesener MS, Turley H, Allen WE, Willam C, Eckardt KU, Talks KL, et al. Induction of endothelial PAS domain protein-1 by hypoxia: characterization and comparison with hypoxia-inducible factor-1alpha. *Blood.* **92**:2260–8 (1998)
6. Park SK, Dadak AM, Haase VH, Fontana L, Giaccia AJ, Johnson RS. Hypoxia-induced gene expression occurs solely through the action of hypoxia-inducible factor 1alpha (HIF-1alpha): role of cytoplasmic trapping of HIF-2alpha. *Molecular and Cellular Biology* **23**: 4959– 71 (2003)
7. Weidemann A, Johnson RS. Biology of HIF-1alpha. *Cell Death and Differantiation*; **15**: 621-7 (2008)
8. Wiesener MS, Jurgensen JS, Rosenberger C, Scholze CK, Horstrup JH, Warnecke C, et al. Widespread hypoxia-inducible expression of HIF-2alpha in distinct cell populations of different organs. *FASEB J.* **17**:271–3 (2003)
9. Jiang X, Zhang Y, Fan, X, Deng X, Zhu Y, Li F. The effects of hypoxiainducible factor (HIF)-1α protein on bone regeneration during distraction osteogenesis: an animal study. *Internationel Journal of Oral and MAxillofacial Surgery* (2016).
10. Hou Z, Nie C, Si Z, Ma Y. Deferoxamine enhances neovascularization and accelerates wound healing in diabetic rats via the accumulation of hypoxia inducible factor- 1α. *Diabetes Research and Clinical Practice*, 2013; **101** (1): p. 62–71.
11. Riddle RC, Khatri R, Schipani E. Clemens TL. Role of hypoxia-inducible factor-1α in angiogenic-osteogenic coupling. *Journal of Molecular Medicine* **87**, 583–590 (2009)
12. Badat M, Kaya B, Telfer P. Combination-therapy with concurrent deferoxamine and deferiprone is effective in treating resistant cardiac iron-loading in aceruloplasminaemia. *British Journal of Haematology* **171**, 430–432 (2015).
13. Smith GC. *et al.* Effect of deferiprone or deferoxamine on right ventricular function in thalassemia major patients with myocardial iron overload. *Journal of Cardiovascular Magnetic Resonance* **13**, 34 (2011).
14. Li, J., Fan, L., Yu, Z., Dang, X. & Wang, K. The effect of deferoxamine on angiogenesis and bone repair in steroid-induced osteonecrosis of rabbit femoral heads. *Experimental Biology of Medicine* **240**, 273–280 (2015).
15. Wan C. *et al.* Activation of the hypoxia-inducible factor-1α pathway accelerates bone regeneration. *Proceedings of the National Academy of Sciences* **105**, 686–691 (2008).
16. Manokawinchoke J, Osathanon T, Egusa H, Pavasant P. Hypoxia enhances osteogenic differentiation in retinoic acid-treated murine-induced pluripotent stem cells. *Tissue Engineering and Regenerative Medicine* **13**, 547–553 (2016).
17. Gozeler MS, Akdemir FNE, Yildirim S. Levosimendan ameliorates cisplatin-induced ototoxicity: Rat model. *Internationel Journal of Pediatric Otorhinolaringology.* **122,** 70-75 (2019)
18. Geyikoglu F. *et al.* Propolis and its combination with boric acid protect against ischemia/reperfusion-induced acute kidney injury by inhibiting oxidative stress, inflammation, dna damage, and apoptosis in rats. *Biological Trace Element Research* **192**, 214–221 (2019).
19. Kaan Başok E, Yıldırım A, Başaran A, Zemheri E, Tokuç R. Radikal prostatektomi spesmenlerindeki vegf'in, e-cadherin'in ve bım'in immünohistokimyasal ekspresyonlarının prognostik değeri. *MaramaraMedical Journal* **22**, 203–216 (2009).
20. Özlem P. *et al.* Meme karsinomlarında VEGF ve p53 ekspresyonunun diğer prognostik parametrelerle ilişkisi. *Pamukkale Medical Journal*. **15**,702-710 (2022)
21. Shibuya N, Jupiter DC. Bone Graft Substitute: Allograft and Xenograft. *Clinical Podiatric Medicine and Surgery* **32**, 21–34 (2015)

22. Farey I, McAfee P, Davis R, Long DM. Pseudarthrosis of the cervical spine after anterior arthrodesis. Treatment by posterior nerve-root decompression, stabilization, and arthrodesis. *The Journal of Bone and Joint surgery*, 1990, **72**: 1171-1177

23. Burchardt H, Enneking WF. Transplantation of bone. *Surgical Clinics of North America*, 1978;**58:**403– 427

24. Tille JC, *et. all.* Vascular endothelial growth factor (VEGF) receptor-2 signaling mediates VEGF-CΔNΔC-and VEGF-A-induced angiogenesis in vitro. *Experimental Cell Research*, **285,** 286-298

25. Kempen D, Lu L, Heijink A, Heffran TE. Effect of local sequential VEGF and BMP-2 delivery on ectopic and orthotopic bone regeneration. *Biomaterials*, **30**, 2816-2825

26. Kleinheinz J, Stratmann U, Joos U, Wiesmann HP. Vegf-activated angiogenesis during bone regeneration. *Journal of Oral Maxillofacial Surgery* **63**: 1310– 1316 (2005)

27. Shore EM, Cook AL, Hahn GV, Kaplan FS, Wozney JM, Wagner MJ, Wells DE. Bmp-1 sublocalization on human chromosome 8. Molecular anatomy and orthopaedic implications. *Clinical Orthopedics and Related Research* **311**: 199–209 (1995)

28. Lee KE. *et al.* Deferoxamine reduces inflammation and osteoclastogenesis in avulsed teeth. *İnternational Journal of Molecular Sciences*, **22** (2021)

29. Street J, Winter D, Wang JH, Wakai A, McGuinness A, Redmond HP. Is human fracture hematoma inherently angiogenic? *Clinical Orthopeddics and Related Research* **378**:224–237 (2000).

30. Wan C, Gilbert SR, Wang Y, et al. Activation of the hypoxia-inducible factor-1alpha pathway accelerates bone regeneration. *Proceedings of the Nationel Academy Sciences* **105**, 686–691 (2008)

31. Shen X, Wan C, Ramaswamy G, et al. Prolyl hydroxylase inhibitors increase neoangiogenesis and callus formation following femur fracture in mice. *Journal of orthopaedic research*. 2009; **27**(10): 1298–1305

32. Aubin JE. Osteogenic cell differentiation. *Bone engineering*. pp. 19–39 (2000).

33. Rajabi M, Sudha T, Darwish NH, Davis PJ, Mousa SA. Synthesis of MR-49, a deiodinated analog of tetraiodothyroacetic acid (tetrac), as a novel pro-angiogenesis modulator. *Bioorganic and Medicinal Chemistry Letter*, 2016, **26**, 4112–4116

34. Knabe C, Koch C, Rack A. Effect of β-tricalcium phosphate particles with varying porosity on osteogenesis after sinus floor augmentation in humans. *Biomaterials*, **29**, 2249-2258

35. Shımızu K, Oku N. Cancer Antiangiogenic therapy. *Biological and Pharmaceutical Bulletin*, **27**(5), 599-605, 2004

36. Lun Bai, Baoqi Zuo, Guoping Guan, Lixing Dai, Yongzhen Chen, Zhenyu Zhou, Jianmei Xu, Zhenyu Wu. On the growth morphous of the capillaries and tissue in the porous silk fibroin films. F*rontiers of Materials Science in China*. 2008;**2**(3):266–270

37. Bai L, Wu D, Xu J, Liu H, Xie M, Guan G, Sun Z, Tan X. On model of angiogenesis and the mechanism in porous silk fibroin. *Journal of Materials Science: Materials in Medicine*, 2011

38. Hulth A. Fracture healing: a concept of competing healing factors. *Acta Ortopaedica Scandinavica*, 2009, 5-9

39. Mariano R, *et all.* Bone healing in critical-size defects treated with platelet-rich plasma: a histologic and histometric study in the calvaria of diabetic rat. *Oral And Maxıllofacıal Implants,* **109,** 72-80, 2010

40. Bajbouj K, Shafarin J, Hamad M. High-dose deferoxamine treatment disrupts intracellular iron homeostasis, reduces growth, and induces apoptosis in metastatic and nonmetastatic breast. *Technology in Cancer Research and Treatment*, **17**, 1-11, (2018)

41. Farberg AS, Jing XL, Monson LA. Deferoxamine reverses radiation induced hypovascularity during bone regeneration and repair in the murine mandible. *Bone*, 2012, **50**,1184-1187.
42. Donneys A, Weiss DM, Deshpande SS, Ahsan S. Localized deferoxamine injection augments vascularity and improves bony union in pathologic fracture healing after radiotherapy. *Bone*, **52,** 315-328 (2013).
43. Donneys A, Farberg AS. Deferoxamine enhances the vascular response of bone regeneration in mandibular distraction osteogenesis. *Plastic Reconstructive Surgery* 2012;**129**(4), 850-6
44. Schlegel KA, Donath K, Rupprecht S, Falk S, Zimmermann R, Felszeghy E. Wiltfang J. De novo bone formation using bovine collagen and platelet-rich plasma. *Biomaterials* **25**: 5387–5393 (2004)
45. Thorwarth M, Schlegel KA, Wehrhan F, Srour S, Schultze-Mosgau S. Acceleration of de novo bone formation following application of autogenous bone to particulated anorganic bovine material in vivo. *Oral Surgery, Oral Medicine, Oral Pathology, Oral Radiology, and Endodontics* **101**: 309–316. (2006)
46. Zhu Y, Chang B, Pang Y, Wang H, Zhou Y. Advances in hypoxia-inducible factor-1 α stabilizer deferoxamine in tissue engineering . *Tissue Engineering Part B Review*, (2023).
47. Arpornmaeklong P, Kochel M, Depprich R. Influence of platelet-rich plasma (PRP) on osteogenic differentiation of rat bone marrow stromal cells. An in vitro study. *İnternational Journal of Oral and Maxillofacial Surgery*, **33**, 60-70
48. Hankenson K, Dishowitz M, Gray C, Schenker M. Angiogenesis in bone regeneration. *Injury*, 2011

Makale id= 115

Sözlü Sunum

ORCID ID: 0009-0005-8720-5109

Tam Dişsiz Üst ve Alt Çenelerin İmplant Destekli Overdenture Protezlerle Rehabilitasyonu: Vaka Raporu

Arş.Gör. Egehan Doğan[1], Prof.Dr. Gülfem Ergün[1]
[1]Gazi Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Protetik Diş Tedavisi

*Corresponding author: Egehan Doğan

Özet: *AMAÇ Total dişsiz hastaların tedavisinde, implant destekli hareketli protezler bir restorasyon seçeneğidir. İmplant üstü hareketli protezlerin ataşman tipleri arasında barlar, top başlılar, mıknatıslar ve tutucu ara parçalılar (locator, novalock) yer almaktadır. Protezlerin tutucu ara parça seçiminde; hastanın mevcut ağız hijyeni, alt üst çeneler arası mesafe, karşıt okluzyonda doğal diş yada protezlerin varlığı, protezin maliyeti, hastanın estetik beklentileri gibi faktörler etkin rol oynamaktadır. Bu olgu sunumu, tam dişsiz bir hastanın alt ve üst çenesine implant destekli hareketli protez planlamasını, uygulama ve takip süreçlerini irdelemeyi amaçlamaktadır. OLGU SUNUMU 60 yaşında erkek hasta; mevcut protezlerinin tutuculuğunun yetersizliği ve çiğneme güçlüğü şikâyeti ile kliniğimize başvurmuştur. Hastanın anemnezinde, medikal problemi olmadığı belirlenmiştir. Gerçekleştirilen ağız içi muayenesi ve radyolojik değerlendirmeler sonucunda alt ve üst çeneye implant destekli hareketli protez tedavisi planlanmıştır. Üst çenede 4 adet implant üstü barlı protez; alt çenede ise 2 implant üstü locator ataşmanlı hareketli protez yapımı öngörülmüştür. Daha sonra üst çene anterior bölgeye 4 adet dental implant (Nucleoss, Turkey), alt çeneye anterior bölgeye 2 adet implant cerrahi prosedürlere uygun yerleştirilmiştir. Cerrahi uygulamadan 3 ay sonra protezlerin yapımı gerçekleştirilmiştir. Hastanın protetik rehabilitasyonu tamamlandıktan sonra 1. ve 2. Yıl klinik takiplerinde estetik, fonksiyon, fonasyon ve hasta memnuniyeti değerlendirilmiştir. SONUÇ İmplant destekli hareketli protezler; fonksiyon, fonasyon ve estetik getiriler sağlasa da klinik uygulama ve laboratuvar aşamaları zorluklar barındırmaktadır. Uygun ataşman seçimi, klinik başarıda büyük önem taşımaktadır.*

Anahtar Kelimeler: *Dental İmplant, Barlı Protez, Overdenture*

Rehabılıtatıon Of Completely Edentulous Upper And Lower Jaws With Implant-Supported Overdenture Prosthesıs: Case Report

Abstract: *PURPOSE: In the treatment of completely edentulous patients, implant-supported removable prostheses are a restoration option. The attachment types of implant-supported removable prostheses include bars, ball heads, magnets and retainer spacers (locators, novalocks). In the selection of retainer spacers for prostheses; the patient's current oral hygiene, the distance between the lower and upper jaws, the presence of natural teeth or prostheses in the opposing occlusion, the cost of the prosthesis, and the patient's aesthetic expectations play an active role. This case report aims to examine the planning, application and follow-up processes of implant-supported removable prosthesis for the lower and upper jaws of a completely edentulous patient. CASE REPORT: A 60-year-old male patient applied to our clinic with complaints of inadequate retention of his current prostheses and difficulty chewing. It was determined in the patient's anamnesis that he had no medical problems. As a result of the intraoral examination and radiological evaluations, implant-supported removable prosthesis treatment was planned for the lower and upper jaws. 4 implant-supported bar prostheses in the upper jaw; In the lower jaw, a removable prosthesis with 2 implant-supported locator attachments was planned. Then, 4 dental implants (Nucleoss, Turkey) were placed in the anterior region of the upper jaw and 2 implants were placed in the anterior region of the lower jaw in accordance with surgical procedures. The prostheses were made 3 months after the surgical procedure. After the patient's prosthetic rehabilitation was completed, aesthetics, function, phonation and patient satisfaction were evaluated in the 1st and 2nd year clinical follow-ups. CONCLUSION: Although implant-*

supported removable prostheses provide function, phonation and aesthetic benefits, clinical application and laboratory stages present difficulties. Appropriate attachment selection is of great importance in clinical success.

Keywords: *Dental İmplant , Bar Retained Prosthesis , Overdenture*

1) GİRİŞ

Tam dişsiz alt ve üst çeneye sahip hastalarda, konvansiyonel protez uygulamaları fonksiyonel ve estetik sorunlara yol açabilmektedir. Bu durum, hastaların çiğneme, konuşma ve estetik açıdan yaşam kalitesini düşürmektedir. Konvansiyonel total protezlerin başlıca sorunları, tutuculuk ve stabilite eksiklikleri, devam eden kemik kaybı, yetersiz çiğneme fonksiyonu ve konuşma güçlükleridir. Bunun yanı sıra, konvansiyonel tam protez kullanan hastalar, sosyal ortamlarda özgüven eksikliği yaşayabilmektedir [1].

İmplant destekli hareketli protezler; dişsiz çenelere yerleştirilen dental implantlar ile desteklenen çıkarılabilir protez sistemleridir.[2] Osseointegre olmuş implantların, dişsiz hastalarda, uzun süreli başarılı klinik kullanımı kanıtlanmıştır. İmplant destekli hareketli protezlerde implantlarla protez arasındaki tutuculuğu bağlantı sistemleri sağlamaktadır.[3] Bu sistemler iki parçadan oluşmaktadır. Bir parça doğrudan implantla bağlantı (abutment) kurarken, diğer tutucu parça protezle bağlantı sağlar. İmplantlar bir bar ile bağlı olabildikleri gibi bağımsız da olabilirler [2]. Üst ve alt çenede bu sistemin kullanılması, protezin daha stabil ve fonksiyonel olmasını sağlamaktadır [4]. Dental implantlar, protezleri sabitleyerek, geleneksel protezlerde görülen hareketliliği engellerler. İlave olarak, implantlar çene kemiğinde uyarı sağlayarak, kemik kaybını önlemeye yardımcı olmakta ve aynı zamanda sert damak kapama alanının azaltılmasına olanak tanıyarak konforu ve tat duyusunu da artırmaktadırlar. İmplant destekli hareketli protezler ilave olarak özgüven artışı, sosyal etkileşimde iyileşme, duygusal pozitiflik gibi genel yaşam kalitesi artırıcı avantajlar sunmaktadır [5].

Tam dişsiz alt ve üst çenelerin hareketli protezlerle restorasyonu için ideal implant sayısına karar vermede pek çok faktör rol oynar [6]. Planlanan implant sayısı, hastanın kemik yapısı, kretin şekli, mukoza desteği, hastanın estetik beklentileri ve maliyete bağlı olarak değişmektedir. İmplant üstü hareketli protezler sabit protezlerle tedavi için yeterli sayıda implantın yapılamayacağı hastalarda tercih edilmektedir [7]. Üst çene için hareketli protezlerde en az 4 implant uygulanması gerekmektedir. Üst çene için 6 implantın bar ile bağlandığı tasarım çalışmalarda daha başarılı bulunmuştur. 4 implantla yapılan tasarım ise ikinci sırada başarılı olarak bildirilmiştir. Maksillada, 4 implanttan daha az sayıda implantla yapılan hareketli protezlerin başarı oranı düşük olarak rapor edilmiştir. Alt çenede ise, genellikle en az 2 implantla yapılan hareketli protezler, birincil tedavi seçeneği olarak kabul edilmekle birlikte 3 veya 4 adet implant desteği olan protezler daha çok tercih edilmektedir [8 9-11].

İmplant destekli hareketli protezlerde, implant ile protez arasındaki tutuculuk ara bağlantı elemanları sayesinde sağlanır. Değişik tipte birçok tutucu sistem vardır. Başlıca kullanılanları barlar, top başlılar, mıknatıslar, tutucu ara parçalı sistemlerdir (locator, novaloc) [12].Tutucu sistemlerin seçimini etkileyen pek çok faktör bulunmaktadır. Hastanın mevcut ağız hijyeni, çeneleri arasındaki mesafe, karşıt arkta doğal diş ya da protezlerin varlığı, implantlar arasındaki mesafe, protezin retansiyon ihtiyacı gibi faktörler, hastanın maddi durumu ve tedaviye yönelik beklentileri, uygun tutucu sistemin seçilmesinde önemli rol oynamaktadır. Bu unsurlar, hangi tutucu sistemin en iyi sonuç vereceğini belirlemede etkili olmaktadır [13, 14].

Şekil 1. Hastanın cerrahi işlem öncesi panoramik radyografi görüntüsü

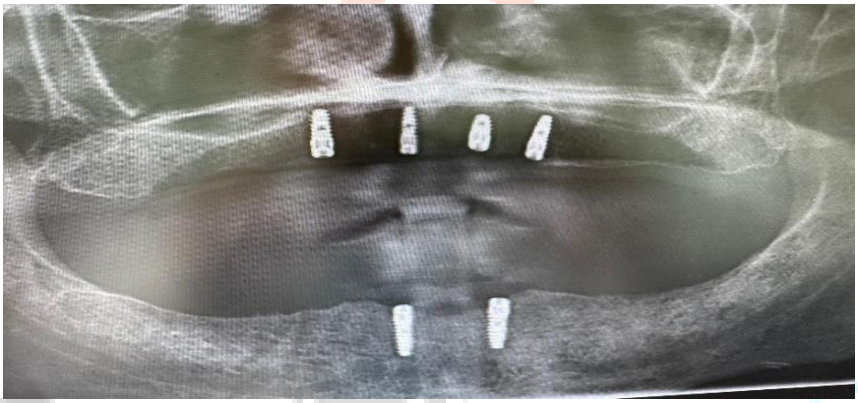

Şekil 2. Hastanın implant cerrahisi sonrası panoramik radyografi görüntüsü

Şekil 3. Hastanın protez restorasyonu öncesi fasial gülüş görüntüsü

İki ya da daha fazla sayıda implantın birbirine bağlanmasıyla bar tutucular elde edilmektedir. Kişiye özgü olarak hazırlanmış döküm, millenmiş veya prefabrike barlar protezin içine yerleştirilen klipslerle birlikte tutuculuk sağlar. Bar tutucular kesitlerine göre U kesitli , yuvarlak kesitli , hader bar ve oval ya da armut kesitli olarak bilinen dolder barlardır [15]. Bar tutucular, protezin hareket etmesini engeller ve oklüzal kuvvetlerin dengeli dağılımını ve implantlara uygun bir giriş yolu sağlar [16, 17].Genel bir kural olarak tek çenede bar tutucu için vertikal mesafe genel olarak 13-14 mm olmalıdır. Bu mesafenin 2 mm'si barın yumuşak doku ile arasında , 4 mm'si barın kendi yüksekliği, geri kalan mesafe de barın bağlantı elemanları , döküm iskelet , akrilik kaide ve yapay dişler için gerekmektedir [18].

Tutucu ara parçalı dayanaklar (locator) da günümüzde implant üstü hareketli protezlerde sıklıkla kullanılmaktadır. İmplanta yerleşen bir abutment ve protez içine yerleşmiş titanyum alaşımlı metal kep içinde bulunan lastikten veya PEEK materyalinden oluşur. Bunlar renklerine göre farklı tutuculuk seviyesinde üretilmişlerdir [19]. Tutucu ara parçalı dayanaklar (locator, novalock..) sınırlı interoklüzal alan varlığında farklı abutment yükseklikleri ve açılanmalarıyla, vaka için optimum restorasyonunun oluşturulmasına yardımcı olur [20].

2)VAKA SUNUMU

60 yaşındaki erkek hasta, geleneksel tam protezleri ile çiğneme yapamadığı şikayetiyle kliniğimize başvurdu. Alınan anemnezde hastanın herhangi bir sistemik hastalığı bulunmadığı, genel sağlığının iyi olduğu öğrenildi. Hastanın klinik ve radyolojik değerlendirilmesi yapılarak üst çeneye implant üstü barlı protez, alt çeneye de tutucu ara parçalı (locator) implant üstü protez planlandı. Daha sonra cerrahi uygulamaya geçilerek üst çenede 4 adet, alt çenede 2 adet implant (Nucleoss, Turkey) yerleştirildi. Cerrahi uygulamadan 5 ay sonra hastadan onam alınarak protez yapımına başlandı. İlk randevuda planlamaya rehber olacak yatay ve dikey ilişki kaydının ve ağız içi fotoğraflarının alınmasına karar verildi. Bu amaçta fabrikasyon kaşık ve irreversible hidrokolloid ölçü maddesiyle (Cavex CA37, Normal Set, Haarlem, Holland,BV) ölçüsü alınarak tanı modeli elde edildi. Model elde edildikten sonra akrilik kaide ve mum şablon hazırlanıp hastanın yatay ve dikey çene ilişkisi belirlendi. Hastadan alınan kayıtlarla birlikte üst çene için bar tutuculu, alt çene için locater tutuculu protez yapımına başlandı. İyileşme başlıkları çıkarıldıktan sonra üst çene için açılı multi unit abutment (Nucleoss, Turkey), alt çene için tutucu ara parça (locator) abutment seçildi. Abutmentler 25 N/Cm değerinde torklandı. Üst çenede multi ünit abutmentlar üzerine açık ölçü postları (Nucleoss, Turkey) yerleştirilip birbirlerine polimerizasyon büzülmesine uğramayan pattern resin (Pattern Resin, GC, Tokyo, Japonya) ile sabitlenecek şekilde bağlandı. Fabrikasyon kaşıklar içerisine A tipi ölçü maddesi (Elite HD+, Zhermack Clinical, Badia Polesine, Rovigo / ITALY) yerleştirilerek ölçüsü alındı. Alt çenede ise anatomik model üzerinde akrilik rezin kullanılarak kişisel kaşık hazırlandı. Çinko oksit ojenol patıyla (SS White, Impression Paste, London, England) ölçüsü alındı. Laboratuvara gönderilen ölçüler dijital ortama aktarıldı ve bar tutucu dijital ortamda tasarlandı.

Şekil 4. Üst çenede açık ölçü postlarının pattern resin ile bağlanması

Bir sonraki randevuda barın 3D ile üretilen rezin print provası ve alt çene metal iskelet provası yapıldı. Rezin print provada barın uzunluğu, yüksekliği, diş etiyle arasındaki boşluğu, kantilever uzunluğu, implanta pasif oturumu kontrol edilip gerekli düzenlemeler yapıldı (Şekil 5). Oval kesitli bar krom kobalt alaşımından üretildi (Şekil 6). Kontrolleri yapılan bar tutucunun implantlara uygun şekilde yerleştiği Sheffield testi uygulanarak değerlendirildikten sonra üst ve alt çene için hazırlanan metal kaidelerle birlikte kapanış kaydı alındı. Dişli provada gerekli estetik ve fonetik düzenlemeler yapıldı. Protez yapımı sonrası hastaya alt üst protezler takılarak gerekli uyumlamalar gerçekleştirildi. Hastaya yapılan restorasyon anlatılıp oral hijyen eğitimi verildi. Belli aralıklarla (1.hafta, 2.hafta, 1.ay, 3.ay, 1.yıl, 2.yıl) çağrılan hastanın klinik kontrolü yapılmıştır. Hastanın belli periyotlarla yapılan klinik muayenelerinde fonksiyon, fonasyon ve estetik beklentilerinin karşılandığı görülmüştür.

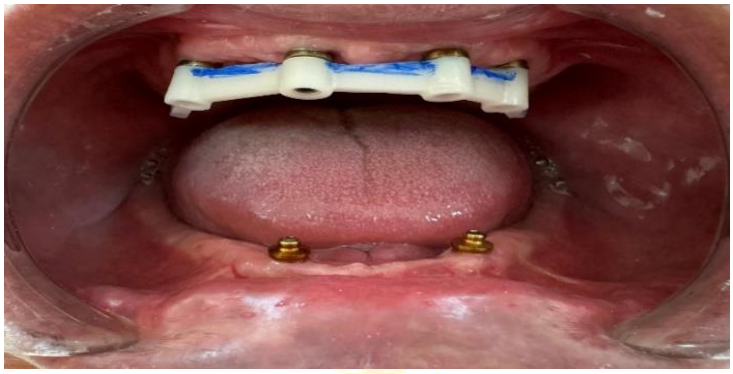

Şekil 5. Üst çene barın rezin print provası / Alt çene locater abutment görüntüsü

Şekil 6. Overdenture protez tutucuların ağız içinde torklandıktan sonraki görüntüsü

Şekil 7. Hastanın protetik rehabilitasyon sonrası görüntüsü

3)TARTIŞMA

Alt ve üst çenede geleneksel total protez kullanan hastalarda, protezlerin tutuculuğu ve stabilitesi açısından hasta memnuniyetsizliği yaygındır. İmplant destekli hareketli protezler, geleneksel protezlere kıyasla daha tutucudur ve daha iyi stabilite sağlarlar [5]. York Bildirisi ve McGill Uzlaşısına göre, alt çene tam dişsiz hastalarda protetik tedavi için öncelikli seçenek, iki implantla desteklenen hareketli protezlerin kullanılmasıdır [21, 22]. İmplant yüzeyleri ve bağlantı elemanlarındaki gelişmeler, bu tedavinin

başarısını önemli ölçüde artırmıştır. Bununla birlikte, implant destekli hareketli protezlerde bazı biyolojik ve mekanik komplikasyonlar ortaya çıkabilmektedir. En sık karşılaşılan mekanik sorunlar arasında tutuş kaybı, tutucu elemanların değiştirilmesi ve protezin astarlanma ihtiyacı yer almaktadır. [23]. Vere ve arkadaşları, 2 yıl süresince izledikleri locator tutuculu overdenture protez kullanan hastalarda, takip süresinin sonunda protetik komplikasyon oranlarını %51 tutuculuk kaybı, %7,6 protez kırılması, %28 abutment vida gevşemesi ve %12 metal yuva gevşemesi olarak rapor etmişlerdir. [24]. Bar tutuculu protezlerde, barın doğru şekilde seçilmesi ve düzenlenmesi büyük önem taşımaktadır. Bar ile dişeti arasındaki mesafenin, bölgenin temizlenmesi açısından önemi büyüktür. Ağız hijyeninin yeterli olmadığı durumlarda, mukozit ve mukozal hiperplazi gibi riskler artabilmektedir [25]. Bu nedenle hastalara oral hijyen eğitimi ve protez bakım işlemleri konusunda detaylı bilgi verilmelidir. Düzenli klinik kontrolleri yapılmalıdır.[25]

4) KAYNAKÇA

1. Allen PF, McMillan AS, Walshaw D. A patient-based assessment of implant-stabilized and conventional complete dentures. J Prosthet Dent. 2001;85(2):141-147.
2. Gray D, Patel J. Implant-supported overdentures: part 1. Br Dent J. 2021;231(2):94-100.
3. Mhatre S, Ram S, Mahadevan J, Karthik M. Rehabilitation of an Edentulous Patient with Implant Supported Overdenture. Journal of Contemporary Dentistry. 2013;3:52-56.
4. Zitzmann NU, Marinello CP. Implant-supported removable overdentures in the edentulous maxilla: clinical and technical aspects. Int J Prosthodont. 1999;12(5):385-390.
5. Doundoulakis JH, Eckert SE, Lindquist CC, Jeffcoat MK. The implant-supported overdenture as an alternative to the complete mandibular denture. J Am Dent Assoc. 2003;134(11):1455-1458.
6. Roccuzzo M, Bonino F, Gaudioso L, et al. What is the optimal number of implants for removable reconstructions? A systematic review on implant-supported overdentures. Clinical Oral Implants Research. 2012;23(s6):229-237.
7. Di Francesco F, De Marco G, Gironi Carnevale UA, et al. The number of implants required to support a maxillary overdenture: a systematic review and meta-analysis. Journal of Prosthodontic Research. 2019;63(1):15-24.
8. Slot W, Raghoebar GM, Vissink A, et al. A systematic review of implant-supported maxillary overdentures after a mean observation period of at least 1 year. J Clin Periodontol. 2010;37(1):98-110.
9. D. Mericske-Stern R, Taylor TD, Belser U. Management of the edentulous patient. Clinical Oral Implants Research. 2000;11(s1):108-125.
10. Sadowsky SJ. Treatment considerations for maxillary implant overdentures: A systematic review. Journal of Prosthetic Dentistry. 2007;97(6):340-348.
11. Batenburg RH, Meijer HJ, Raghoebar GM, Vissink A. Treatment concept for mandibular overdentures supported by endosseous implants: a literature review. Int J Oral Maxillofac Implants. 1998;13(4):539-545.
12. Misch CE. Maxillary arch implant considerations: Fixes and overdenture prosthesis. Contemporary Implant Dentistry, ed. 2008;3:367-388.
13. Shafie H. Principles of attachment selection. Clinical and Laboratory Manual of Implant Overdentures Ames, Iowa: Blackwell. 2007.
14. Stoker GT, Wismeijer D, van Waas MA. An eight-year follow-up to a randomized clinical trial of aftercare and cost-analysis with three types of mandibular implant-retained overdentures. J Dent Res. 2007;86(3):276-280.
15. Uz BB, Altan B, Çınar Ş. İmplant Destekli Overdenture Protezlerde Ataşman Seçim Kriterleri Ve Önemi. Necmettin Erbakan Üniversitesi Diş Hekimliği Dergisi. 2022;4(1):38-47.

16. Heckmann SM, Wichmann MG, Winter W, et al. Overdenture attachment selection and the loading of implant and denture-bearing area. Part 2: A methodical study using five types of attachment. Clinical Oral Implants Research. 2001;12(6):640-647.

17. Elsyad MA, Alokda MM, Gebreel AA, et al. Effect of two designs of implant-supported overdentures on peri-implant and posterior mandibular bone resorptions: a 5-year prospective radiographic study. Clin Oral Implants Res. 2017;28(10):e184-e192.

18. Trakas T, Michalakis K, Kang K, Hirayama H. Attachment Systems for Implant Retained Overdentures: A Literature Review. Implant Dentistry. 2006;15(1).

19. Stephens GJ, di Vitale N, O'Sullivan E, McDonald A. The Influence of Interimplant Divergence on the Retention Characteristics of Locator Attachments, a Laboratory Study. Journal of Prosthodontics. 2014;23(6):467-475.

20. Alqutaibi A, Kaddah A. Attachments used with implant supported overdenture. International Dental & Medical Journal of Advanced Research. 2016;1:1–5.

21. The York consensus statement on implant-supported overdentures. Eur J Prosthodont Restor Dent. 2009;17(4):164-165.

22. The McGill Consensus Statement on Overdentures Mandibular two-implant overdentures as first choice standard of care for edentulous patients. Gerodontology. 2002;19(1):3-4.

23. Osman RB, Payne AG, Ma S. Prosthodontic maintenance of maxillary implant overdentures: a systematic literature review. Int J Prosthodont. 2012;25(4):381-391.

24. Vere J, Hall D, Patel R, Wragg P. Prosthodontic maintenance requirements of implant-retained overdentures using the locator attachment system. Int J Prosthodont. 2012;25(4):392-394.

25. Martínez-Lage-Azorín JF, Segura-Andrés G, Faus-López J, Agustín-Panadero R. Rehabilitation with implant-supported overdentures in total edentulous patients: A review. J Clin Exp Dent. 2013;5(5):e267-272.

Makale id= 143

Sözlü Sunum

ORCID ID: 0009-0001-8356-4893

Dikey Boyut Artırma Gereksinimi Olan Hastanın Protetik Rehabilitasyonu : Vaka Sunumu

Arş.Gör. Şeymanur Ece Yaşar[1], Prof.Dr. Gülfem Ergün[1]
[1]Gazi Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Protetik Diş Tedavisi Anabilim Dalı

*Corresponding author: Şeymanur Ece Yaşar

Özet: *Bu vaka raporu, protetik rehabilitasyonda oklüzal dikey boyutun artırılmasının, estetik, fonksiyon ve klinik açıdan etkilerini ele almaktadır. 40 yaşındaki kadın hasta, alt ve üst çenelerinde diş eksiklikleri, çiğneme yetersizliği ve estetik kaygılarla kliniğimize başvurmuştur. Yapılan klinik ve radyolojik değerlendirmeler sonucunda alt ve üst çeneye implant destekli sabit protez uygulaması planlanmıştır. Bu doğrultuda cerrahi kliniğinde, mandibulaya dört, maksillaya beş adet implant yerleştirilmiştir. Altı aylık iyileşme sürecinin ardından klinik olarak değerlendirilerek hastanın oklüzal dikey boyutunun artırılmasına karar verilmiştir. Bu amaçla alt-üst hareketli ve sabit geçici protez yapımı öngörülmüştür. Niswonger yöntemiyle yaklaşık 6 mm artırılmış okluzal dikey boyutlu geçici restorasyonlar yapılarak hasta ağzına uyumlandırılmıştır. Geçici protezlerle gerçekleştirilen vertikal dikey boyut artırma işlemini takiben klinik kontroller periyodik olarak yapılmıştır. Hasta, üç aylık takip sürecinde yeni dikey boyuta başarılı bir şekilde adapte olmuştur. Bu süreçte, temporomandibular eklem (TME) ve kas ağrıları gibi olası komplikasyonlar görülmemiştir. Daha sonra daimi restorasyonların yapımına başlanmıştır. Üst çeneye multiünit üzeri vidalı sabit (toronto) protez, alt çeneye ise implant üstü sabit protez (simante) yapılmıştır. 34 ve 44 numaralı dişlere kompozit lamine uygulanmıştır. Hastanın protetik rehabilitasyonunun tamamlanmasını takiben detaylı ağız hijyeni eğitimi verilmiş ve düzenli kontrolleri yapılmıştır. Bu vaka, dikey boyut artışı prosedürlerinin, titiz bir planlama, doğru tedavi yaklaşımı ve düzenli takip ile başarılı ve öngörülebilir sonuçlar doğurabileceğini göstermiştir.*

Anahtar Kelimeler: *Odb, Odb Artırımı, Protetik Rehabilitasyon, Vida Tutuculu Protez*

Prosthetic Rehabilitation of a Patient Requiring Vertical Dimension Increase: A Case Report

Abstract: *This case report addresses the effects of increasing the occlusal vertical dimension in prosthetic rehabilitation from aesthetic, functional, and clinical perspectives. A 40-year-old female patient presented to our clinic with missing teeth in both the maxilla and mandible, chewing difficulties, and aesthetic concerns. Following clinical and radiological evaluations, an implant-supported fixed prosthesis was planned for both jaws. Accordingly, four implants were placed in the mandible and five in the maxilla in the surgical clinic. After a six-month healing period, the patient was clinically assessed, and it was decided to increase the occlusal vertical dimension. For this purpose, both removable and fixed temporary prostheses were planned. Using the Niswonger method, temporary restorations with an increased occlusal vertical dimension of approximately 6 mm were fabricated and adapted to the patient's mouth. Following the vertical dimension increase with temporary prostheses, periodic clinical follow-ups were conducted. The patient successfully adapted to the new vertical dimension within a three-month follow-up period, and no complications such as temporomandibular joint (TMJ) or muscle pain were observed. Subsequently, the fabrication of definitive restorations commenced. A multi-unit screw-retained fixed (Toronto) prosthesis was placed in the maxilla, while a cement-retained implant-supported fixed prosthesis was placed in the mandible. Composite laminate veneers were applied to teeth 34 and 44. Upon completion of the patient's prosthetic rehabilitation, detailed oral hygiene instructions were provided, and regular follow-ups were scheduled. This case demonstrates that vertical dimension increase procedures can yield successful and predictable outcomes with meticulous planning, an appropriate treatment approach, and regular follow-up.*

Keywords: *VDO, increasing VDO, prosthetic rehabilitation, screw-retained prosthesis*

1.GİRİŞ

Protez terimleri sözlüğü, dikey boyutu, belirli iki anatomik nokta arasındaki mesafe olarak tanımlamaktadır. Mandibular ve maksiller dişlerin maksimum temas halinde olduğu durumdaki dikey boyut ise oklüzal dikey boyut (ODB) olarak adlandırılır [1]. Mandibulanın fizyolojik dinlenme pozisyonunda olduğu durumda belirlenen iki nokta arasındaki mesafeye ise istirahat dikey boyutu (İDB) denir [2].

Yaşlanmaya bağlı aşırı diş aşınmaları, uzun süreli dişsizlik, posterior diş kayıpları, bruksizm ya da parafonksiyonel alışkanlıklar, okluzal dikey boyutun azalmasına sebep olabilmektedir [3]. ODB'nin azalması, estetik görünümün bozulmasına, çiğneme fonksiyonunun zayıflamasına, temporomandibular eklemde ağrı oluşmasına ve kas tonusunun kaybına yol açabilmektedir [1, 4].

İstirahat dikey boyutunu belirlemek için birçok yöntem kullanılmaktadır. Bunlar arasında Niswonger (iki nokta) yöntemi, en yakın konuşma mesafesi (Silverman), yüz profili röntgenleri ve profil fotoğrafları yer almaktadır [5, 6]. Niswonger yönteminde, orta hat boyunca burun tabanı ve çene ucu arasındaki referans noktaları işaretlenmektedir. Mandibula istirahat pozisyonundayken bu iki nokta arasındaki mesafe ölçülmekte ve kaydedilmektedir. Dişlerin kapanış esnasında (maksimum interkuspal pozisyonda) ise aynı mesafe yeniden ölçülmekte ve iki ölçüm arasındaki fark, istirahat aralığını (freeway space) vermektedir. [6] Bu aralık yaklaşık 2-4 mm arasında değişiklik gösterebilmektedir [7].

Arklar arası yeterli mesafenin bulunmadığı durumlarda, protez uygulaması, hastada estetik anlamda olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. İstirahat mesafesinin aşılmasına, protezin retansiyon ve stabilitesinin azalmasına yol açabilmektedir [8]. ODB'nin artırılması, restoratif materyaller için yeterli alan oluşturulması, yüz estetiğinin ve görünümünün iyileştirilmesi, ön dişler arasındaki ilişkilerin düzenlenmesi, fizyolojik oklüzyonun yeniden sağlanması gibi birçok avantaj sunmaktadır. Aynı zamanda bu yöntem cerrahi kron boyu uzatma işlemleri veya endodontik tedavi gereksinimlerini azaltabilmekte ya da tamamen ortadan kaldırabilmektedir. Oklüzal diş hazırlıklarının en aza indirilmesi sayesinde diş dokusunun korunmasına da katkı sağlamaktadır. Dolayısıyla minimal invaziv yaklaşımlar ve ideal protetik sonuçlar elde etmek amacıyla ODB artırımı sıkça tercih edilmektedir. Bununla birlikte, alveol kemiklerinde ekzostoz varlığı, kas hipertrofisi veya belirgin antegonial çentik gibi durumlar söz konusu olduğunda, ODB artışından kaçınılması tavsiye edilmektedir [1, 2].

Dikey boyut yükseltilmesi tek seferde veya aşamalı olarak artırılarak yapılabilmektedir. Daimi protez öncesinde geçici bir protezin kullanılması, hastanın nöromüsküler adaptasyonunu kolaylaştırabilir [9]. Oklüzal dikey boyutun artırılmasında en önemli nokta, yapılacak artış miktarının doğru belirlenmesidir. Eğer ODB kaybı mevcutsa, estetik ve fonksiyonel ihtiyaçları karşılayacak şekilde artırma yapılabilir. Bu işlem "ODB rehabilitasyonu" ya da "ODB yeniden oluşturulması" olarak adlandırılır. Fakat, ODB kaybı olmamasına rağmen restorasyon için alan gereksinimi varsa, yalnızca minimal bir artış uygulanmalı ve bu da "Gerçek ODB yükseltilmesi" olarak tanımlanır [10].

Dişli hastalarda ODB'deki orta düzeydeki artış (<5 mm), oklüzyon stabilitesi sağlandığı sürece güvenli ve öngörülebilir bir prosedür olarak kabul edilebilmekte ve olumsuz etkiler oluşturmamaktadır. Stomatognatik sistem, menteşe ekseninde orta düzeydeki değişikliklere hızla uyum sağlamakta ve bu değişikliklere bağlı belirtiler genellikle kendiliğinden düzelmektedir [2, 7]. Daha büyük bir ODB artışı (>5 mm) genellikle tehlikeli olmasa da, çiğneme kaslarında iltihaplanma ve daha karmaşık bir rehabilitasyon sürecine neden olabilmektedir [2]. Sağlıklı bireylerde hızlı ODB değişikliklerinin hafif temporomandibuler bozukluk (TMD) semptomlarına yol açabileceği, ancak bu semptomların hızla düzeldiği görülmüştür [7].

2.OLGU SUNUMU

Kırk yaşındaki kadın hasta, alt ve üst çenelerinde diş eksiklikleri, fonksiyonel yetersizlik ve estetik kaygı şikayetleriyle Gazi Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Protetik Diş Tedavisi Anabilim Dalına başvurmuştur (Şekil 1). Klinik ve radyolojik değerlendirmeler sonucunda, hastaya implant destekli sabit protez uygulanmasına karar verilmiştir. Tedavi sürecinin başlangıcında, hastadan bilgilendirilmiş onam formu alınarak yasal ve etik süreç tamamlanmıştır. Protetik planlama doğrultusunda, mandibulaya dört

adet ve maksillaya beş adet olmak üzere toplam dokuz adet (Nucleoss, SLA, 4.1 mm çapında ve 12 mm boyunda) implant yerleştirilmiştir (Şekil 2).

Cerrahi uygulamadan sonra altı aylık iyileşme sürecinin ardından, hasta protez yapımı için kliniğe çağrılmıştır (Şekil 3). Klinik değerlendirme sorasında, 34 ve 44 numaralı dişler dışında ağızda mevcut tüm dişler prepare edilmiştir (Şekil 4). Tedavi planlamasında, bu dişlere bitim aşamasında kompozit lamine uygulanmasına karar verilmiştir. Niswonger yöntemi ile oklüzal dikey boyutun 6 mm artırılması hedeflenmiştir. Bu doğrultuda kesilmiş dişlere belirlenen dikey boyuta uygun geçici restorasyonlar üretilmiştir. Hasta, yaklaşık üç ay boyunca 2.hafta, 1., 2., 3., aylık kontrollerle takip edilmiştir (Temporomandibular eklem muayenesi gerçekleştirilmiştir.) (Şekil 5). Kontroller sırasında, hastanın yeni dikey boyuta uyum sağladığı ve herhangi bir şikayetinin olmadığı gözlemlenmiştir.

Protez yapım aşamasında, üst çene için dört tanesi düz, 1 tanesi 17 derece açılı olacak şekilde multiünit abutmentler seçilmiştir. Multiunit açık ölçü postları ağız içerisinde patern rezinle bağlanmıştır. Ardından additional silikon ölçü maddesiyle (Elite HD, Zhermack, Badia Polesine, Italy) ölçü alınmıştır. Alt çene ölçüsü de alındıktan sonra laboratuvardan alt yapı rezin prova tasarımı istenmiştir. Alt yapı deneme rezin tasarımın klinik kontrolleri yapıldıktan sonra (Şekil 6) metal alt yapı üretimine geçilmiştir. Metal prova sırasında gerekli düzenlemeler yapılmıştır (Şekil 7). Takip eden seansta dentin provası gerçekleştirilmiş, grup fonksiyonlu oklüzyon oluşturulmuştur. Ardından tüm protezlere glaze işlemi uygulanmıştır. Üst çeneye yerleştirilen multiünit üzeri vidalı protez, üretici firmanın önerisi doğrultusunda 15 N.cm kuvvetle torklanmıştır. Diğer tüm restorasyonlar ise çinko polikarboksilat siman (Adhesor Carbofine, Spofa Dental, Frankfurt, Almanya) kullanılarak simante edilmiştir. Son olarak, 34 ve 44 numaralı dişlere A1 renk kompozitle (Charisma Smart Composite, Heraeus Kulzer, Hanau, Germany) lamine yapılarak tedavi tamamlanmıştır (Şekil 8).

Hastaya, ağız hijyeninin korunması ve sürdürülebilirliği konusunda detaylı bir eğitim verilmiştir (Şekil 9). Eğitim kapsamında, implant destekli protezlerin uzun dönem başarısı için uygun ağız bakım yöntemlerinin önemi vurgulanmış ve ağız bakım işlemleri ayrıntılı bir şekilde aktarılmıştır. Tedavi sonrası süreçte, hastanın klinik takibi amacıyla birinci hafta, birinci ay, birinci ve ikinci yıl kontrolleri gerçekleştirilmiştir (Şekil 10). Klinik kontrollerde fonksiyon, fonasyon, estetik ve hasta memnuniyeti değerlendirilmiştir.

Şekil-1: Tedavi öncesi ağız içi görünümü

Şekil-2: İmplantlar yapıldıktan sonraki panoramik filmi

Şekil-3: İmplantlar yerleştirildikten sonra ağız içi görünümü

Şekil-4: Preparasyon sonrası ağız içi görünümü

Şekil-5: Geçici kron simantasyonu sonrası ağız içi görünümü

Şekil-6: 3B rezin alt yapı tasarım provası

Şekil-7: Metal alt yapı provası

Şekil-8: Sabit protezler ve kompozit lamina uygulaması

Şekil-9: Restorasyonun tamamlanması

Şekil-10: Kontrol panoramik filmi

3.TARTIŞMA

Okluzal dikey boyut, yüz estetiği ve simetrisini önemli ölçüde etkiler. Yüzde çökük bir görünüm, yetersiz dudak desteği, fonetik bozukluklar, nazolabial kıvrımların belirginleşmesi ve kas tonusundaki azalma gibi durumlar genellikle ileri düzeyde ODB kaybı ile ilişkilendirilmiştir. Yüz estetiğine olan katkılarının yanı sıra, ODB'nin artırılması, arklar arasında yeterli materyal kalınlığı ve dayanıklılık sağlamak için gerekli alanı yaratmayı da hedefler [11]. ODB'nin artırılması, karmaşık protez tedavisi gereksinimi olan hastalarda sıklıkla uygulanan bir yöntemdir. Bu işlemin ardından ortaya çıkan etkilerin kapsamlı bir şekilde değerlendirilmesi, farklı klinik durumların yönetimi için temel bir gereklilik olarak kabul edilmektedir [5].

Klinik açıdan değerlendirildiğinde, ODB'nin artırılmasının, yaygın diş aşınmaları ve belirgin oklüzal bozukluklar gibi karmaşık diş anormalliklerinin tedavisini kolaylaştırdığı belirtilmiştir [12]. Bununla birlikte, literatürde ODB'nin artırılmasına yönelik tedavi yöntemleri halen tartışmalı bir konudur [1]. Bazı araştırmacılar, ODB'nin bireyin yaşamı boyunca sabit kaldığını ve ODB'de herhangi bir değişikliğin çiğneme sisteminin fizyolojisini ve hastanın adaptasyon yeteneğini etkileyeceğini savunmuştur [13, 14]. ODB'nin artırılmasıyla ilişkili bildirilen olumsuz etkiler arasında çiğneme kaslarında hiperaktivite, artan oklüzal kuvvetler, bruksizm ve temporomandibular rahatsızlıklar (TMD'ler) bulunmaktadır [14, 15]. Buna karşın, başka araştırmacılar bu tür semptomların genellikle geçici nitelikte olduğunu ifade etmiştir [16, 17]. ODB'nin artırılmasının etkileriyle ilgili mevcut kanıtlar sınırlı olmakla birlikte, ODB'yi artırmayı içeren rehabilitasyon prosedürleri uygulanırken dikkatli ve titiz bir yaklaşım benimsenmelidir [1].

ODB'nin artırılması, kapsamlı bir protez rehabilitasyonu gerektiren durumlarda düşünülebilmektedir. ODB değişikliği genellikle tek bir tedavi değildir. Daha geniş bir rehabilitasyon sürecinin bir parçasıdır. Klinik değerlendirmeler ile ODB artışı belirlenmekte ve tedavi seçeneklerini oluşturulmaktadır. Bu süreçte, hasta muayenesi sırasında ekstraoral ve intraoral faktörler göz önünde bulundurulmalıdır [1].

Hastamızın ODB'si , Niswonger yöntemi ile 6 mm artırılmış, geçici sabit protezler yapılmış, ekstraoral ve intraoral değerlendirmeler yapılarak uyumu takip edilmiştir. Hasta yeni dikey boyuta sorunsuz adapte olmuştur.

Oklüzyonun dikey boyutunu artırırken iki ana ilkeye dikkat edilmelidir. İlki, mandibular kondillerin sentrik ilişkide olması; ikincisi, nöromüsküler adaptasyon sınırları içinde kalınmasıdır [3]. Bu parametrelerin doğru belirlenmesi ve tedavi planlaması, oklüzyon splintleri veya geçici protezlerle test edilerek yapılabilir.[3, 9] Böylece, dikey boyutun nihai olarak değiştirilmesinden önce geçici bir çözüm sağlanabilir. Bu süreçte, klinik değerlendirme büyük önem taşır. Tedavi süreci, düzenli kontrollerle şekillendirilmelidir [3]. Hastamızda ODB artışı öncesinde sentrik ilişki ve nöromüsküler adaptasyon göz önünde bulundurulmuş, belirlenen yeni dikey boyut geçici restorasyonlarla test edilmiştir. Hasta, üç aylık uygulama sürecinde düzenli kontrollerle takip edilerek uyumu değerlendirilmiştir.

Hasta belirlenen yeni dikey boyuta alışmadan daimi protez yapıldığında, yapılan restorasyonlarda kırılmalar, temporomandibular eklem (TME) şikayetleri, kas ağrıları gibi hastanın yaşam kalitesini ciddi şekilde etkileyebilecek komplikasyonlar ortaya çıkabilmektedir. İlave olarak, her hastaya yönelik tedavi yaklaşımı özelleştirilmelidir. Çünkü okluzal dikey boyutu artırmaya uygun olmayan bir hasta için 1-2 mm'lik bir yükseltme bile önemli şikayetlere yol açabilmektedir. Tedavi planlamasında hastanın bireysel özellikleri ve tedaviye olan yanıtı dikkate alınarak dikkatli bir değerlendirme yapılmalıdır [1, 18, 19]. Hastamızın yeni dikey boyuta uyumu, üç aylık geçici restorasyon sürecinde takip edilerek değerlendirilmiştir. Bu sayede, TME şikayetleri ve olası komplikasyonlar önlenmiş, bireysel özelliklerine uygun bir tedavi yaklaşımı benimsenmiştir.

Carlsson ve arkadaşları, alt çenede posterior dişler ve kaninlerin oklüzal yüzeyine geçici olarak yerleştirilen çıkarılabilir apareylerle ODB'yi 4 mm artırarak altı katılımcıyı incelemişlerdir. Yedi gün sonra, tüm katılımcılar semptom bildirmiş olmasına rağmen, beş katılımcı semptomların iki gün içinde geçtiğini, yalnızca bir katılımcı ise müdahaleye uyum sağlayamadığını belirtmişlerdir. Ancak, bu uyumsuzluğun ODB artışından ziyade, aparey tasarımı ve kalınlığıyla ilgili olabileceği vurgulanmıştır [20].

Dahl ve Krogstad, anterior çıkarılabilir splintler kullanarak ODB'yi 20 katılımcıda 4.7 mm'ye kadar artırmış ve tüm semptomların iki hafta içinde geçtiğini, en yaygın semptomun ise ses kısıklığı olduğunu bildirmiştir [21]. Benzer şekilde, Gross ve Ormianer sabit protezlerle ODB'yi 4.5 mm artırdıktan sonra, minor semptomların iki hafta içinde geçtiğini raporlamışlardır [17].

Sabit protezlerle ODB'yi artıran çalışmalarda [17, 22], çıkarılabilir apareyle yapılan çalışmalara [20, 21, 23] göre daha düşük semptom şiddeti gözlemlenmiştir. Sabit protezler, doğal diş morfolojisini taklit etme, konuşmayı engellemeyi azaltarak konforu artırma ve kalınlığı en aza indirme gibi faydalar sağlamaktadır. İlave olarak, protezin sabit yapısı, hasta uyumunu ve tedavi kabulünü artırabilir. Bu nedenle, TMD'siz hastalarda ODB artışı için mümkünse sabit restorasyonlar tercih edilmelidir. Çıkarılabilir apareylerin, ODB artışının yanı sıra başka faktörler nedeniyle hastada uyumsuzluğa yol açabileceği göz önünde bulundurulmalıdır [1]. Hastamızda ODB artışı sabit protezlerle gerçekleştirilerek hasta konforu ve uyumu desteklenmiştir. Sabit restorasyonların avantajları sayesinde, fonksiyon ve estetik açısından başarılı bir adaptasyon sağlanmıştır.

Sonuç olarak bu vaka, implant üstü ve doğal diş destekli sabit protezlerle yapılan oklüzal dikey boyut artışının, dikkatli planlama ve hasta takibi ile başarılı ve öngörülebilir bir şekilde uygulanabileceğini göstermektedir. Uygulanan tedavi sonucunda, hastanın fonksiyon, estetik ve konfor açısından tatmin edici bir uyum sağladığı gözlemlenmiştir.

KAYNAKLAR

1. Abduo J, Lyons K. Clinical considerations for increasing occlusal vertical dimension: a review. Australian dental journal. 2012;57(1):2-10.
2. Yadfout A, El Aoud J, Merzouk N, et al. Increasing Vertical Dimension of Occlusion (VDO). Clinical, Cosmetic and Investigational Dentistry. 2024:135-142.

3. Harper RP. Clinical Indications for Altering Vertical Dimension of Occlusion. Quintessence International. 2000;31(4).
4. Guttal S, Patil NP. Cast titanium overlay denture for a geriatric patient with a reduced vertical dimension. Gerodontology. 2005;22(4):242-245.
5. Shen Y-F, Wei M-C, Li H-P, et al. Vertical dimension of occlusion related to mandibular movement during swallowing. biomedical journal. 2021;44(2):217-222.
6. Joniot B. Physiologic mandibular resting posture. The Journal of Prosthetic Dentistry. 1974;31(1):4-9.
7. Moreno-Hay I, Okeson J. Does altering the occlusal vertical dimension produce temporomandibular disorders? A literature review. Journal of oral rehabilitation. 2015;42(11):875-882.
8. Ahuja S, Cagna DR. Defining available restorative space for implant overdentures. The Journal of prosthetic dentistry. 2010;104(2):133-136.
9. Freeman BV. Comment of the effectiveness of an extreme canine-protected splint. American journal of orthodontics and dentofacial orthopedics: official publication of the American Association of Orthodontists, its constituent societies, and the American Board of Orthodontics. 1995;108(2):14A-15A.
10. ŞAKAR O, ŞEŞEN P, KAFFAF MB. Oklüzal venerler ve oklüzal dikey boyut rehabilitasyonu. Turkiye Klinikleri Restorative Dentistry-Special Topics. 2019;5(1):34-41.
11. Assaf C, Fahd JC, Sabbagh J. Four-year follow-up of increased vertical dimension of occlusion using resin composites. Journal of International Society of Preventive and Community Dentistry. 2018;8(5):469-474.
12. Johansson A, Johansson AK, Omar R, et al. Rehabilitation of the worn dentition. Journal of oral rehabilitation. 2008;35(7):548-566.
13. Schuyler CH. Problems associated with opening the bite which would contraindicate it as a common procedure. The Journal of the American Dental Association. 1939;26(5):734-740.
14. Tench RW. Dangers in dental reconstruction in-volving increase of the vertical dimension of the lower third of the human face. The Journal of the American Dental Association and The Dental Cosmos. 1938;25(4):566-570.
15. Gittelson GL. Vertical dimension of occlusion in implant dentistry: significance and approach. Implant dentistry. 2002;11(1):33-40.
16. Ormianer Z, Palty A. Altered vertical dimension of occlusion: a comparative retrospective pilot study of tooth-and implant-supported restorations. International Journal of Oral & Maxillofacial Implants. 2009;24(3).
17. Gross MD, Ormianer Z. A preliminary study on the effect of occlusal vertical dimension increase on mandibular postural rest position. International Journal of Prosthodontics. 1994;7(3).
18. Discacciati JAC, de Souza EL, Vasconcellos WA, et al. Increased vertical dimension of occlusion: signs, symptoms, diagnosis, treatment and options. The journal of contemporary dental practice. 2013;14(1):123.
19. Fayad MI. A Literature Review of Vertical Dimension in Prosthodontics Theory and Practice-Part 1: Theoretical Foundations. Cureus. 2024;16(6).
20. Carlsson GE, Ingervall B. Effect of increasing vertical dimension on the masticatory system in subjects with natural teeth. The Journal of prosthetic dentistry. 1979;41(3):284-289.
21. Dahl BL, Krogstad O. The effect of a partial bite raising splint on the occlusal face height: An x-ray cephalometric study in human adults. Acta odontologica scandinavica. 1982;40(1):17-24.

22. Ormianer Z, Gross M. A 2-year follow-up of mandibular posture following an increase in occlusal vertical dimension beyond the clinical rest position with fixed restorations. Journal of oral rehabilitation. 1998;25(11):877-883.

23. Dahl B, Krogstad O. Long-term observations of an increased occlusal face height obtained by a combined orthodontic/prosthetic approach. Journal of oral rehabilitation. 1985;12(2):173-176.

Makale id= 144

Sözlü Sunum

ORCID ID: 0000-0002-9752-6775; 0000-0002-9932-9169

Bir Çocuk Hastada Travma Sonucu Komplike Kron Kırığının Konservatif Tedavisi ve 30 Aylık Uzun Dönem Takibi

Arş.Gör. Ayşenur Kula[1], Doç.Dr. Burcu Güçyetmez Topal[1]
[1]Afyonkarahisar Sağlık Bilimleri Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi

*Corresponding author: Ayşenur Kula

Özet: *Travmatik diş yaralanmaları, özellikle okul öncesi çocuklar, okul çağındaki bireyler ve genç erişkinler arasında yaygın olarak görülmektedir. Bu tür yaralanmalar, genel olarak tedavi gerektiren tüm travmaların yaklaşık %5'ini oluşturmaktadır. Bu olgu sunumu, bir çocuk hastada üst sol keser dişin aşırı madde kaybıyla sonuçlanan komplike kron-kök kırığı tedavisini ve uzun dönem takibini açıklamaktadır. 9 yaşındaki erkek hasta okulda yüzünü sıraya çarpma sonucu üst sol keser dişinde kırık sebebiyle kliniğimize başvurmuştur. Yapılan klinik ve radyografik muayene sonucu 21 numaralı dişinde pulpayı da içine alan horizontal yönde komplike kron kırığı olduğu tespit edilmiştir. Hastanın ilgili dişinin yapılan testler sonucunda vital olduğu görülmekle birlikte tüm veriler ve hasta anamnezi değerlendirdikten sonra ilgili dişe MTA (mineral trioksit agregat) (NuSmile®,USA) ile parsiyel amputasyon (cvek amputasyonu) prosedürünün uygulanması ve sonrasında dişin silikon anahtar yardımıyla restorasyonunun yapılması uygun görülmüştür. İlgili dişin düzenli olarak takipleri sonucunda yaklaşık 4 ay sonra pulpa dokusu üzerinde dentin köprüsü oluştuğu, ilerleyen takipleri sonucunda da kök apeksinin gelişip kapandığı gözlemlenmiştir. Hastanın 30 aylık takibi esnasında düzenli olarak yapılan kontrol seansında radyografları alınmaktadır ve herhangi bir kök ucu patolojisine ve klinik semptomuna rastlanmamıştır. Bu durum, MTA ile cvek amputasyonu tedavisinin başarılı olduğu, beklenen dentin köprüsünün oluştuğu,kök apeksinin geliştiği ve pulpanın vitalitesini koruduğu belirlenmiştir. Bu nedenle, 21 numaralı diş için kanal tedavisine ihtiyaç duyulmamış ve kalıcı restorasyonu yapılmıştır. Bu vaka, kanal tedavisi uygulanmadan sadece cvek pulpotomisinin de uzun dönemli takipte başarılı sonuçlar verebileceğini göstermesi açısından önem taşımaktadır. Hastanın klinik ve radyografik takipleri halen devam etmektedir.*

Anahtar Kelimeler: *Cvek Amputasyonu, Dentin Köprüsü, Komplike Kron Kırığı.*

Conservative Treatment of a Complicated Crown Fracture Due to Trauma in a Pediatric Patient and 30-Month Long-Term Follow-Up

Abstract: *Traumatic dental injuries are commonly observed, particularly among preschool children, school-aged individuals, and young adults. Such injuries constitute approximately 5% of all trauma cases requiring treatment. This case report presents the treatment and long-term follow-up of a complicated crown-root fracture in an upper left central incisor with significant substance loss in a pediatric patient. A 9-year-old male patient presented to our clinic with a fracture in the upper left central incisor following a facial impact against a school desk. Clinical and radiographic examinations revealed a complicated horizontal crown fracture involving the pulp in tooth 21. Pulp vitality tests confirmed that the tooth remained vital. After evaluating all clinical findings and the patient's medical history, it was determined that partial pulpotomy (Cvek pulpotomy) using mineral trioxide aggregate (MTA) (NuSmile®, USA) was the appropriate treatment approach. Following this procedure, the tooth was restored using a silicone key-assisted technique. During follow-ups, dentin bridge formation over the pulp tissue was observed approximately four months postoperatively. Subsequent evaluations also demonstrated continued root development and apical closure. During the patient's 30-month follow-up, regular radiographic examinations showed no signs of apical pathology or clinical symptoms. These findings indicate the success of the MTA-assisted Cvek pulpotomy procedure, as evidenced by the expected formation of the dentin bridge, root apex development, and maintenance of pulp vitality. Consequently, root canal treatment was deemed unnecessary, and a definitive*

restoration was completed for tooth 21. This case highlights the potential for Cvek pulpotomy to yield successful long-term outcomes without the need for root canal treatment. The patient's clinical and radiographic follow-ups are ongoing.

Keywords: *Complicated Crown Fracture, Cvek Pulpotomy, Dentin Bridge*

1.GİRİŞ

Diş travmaları, klinik diş hekimliğinde önemli bir konudur. Ağız boşluğunu etkileyen travmalar, dudaklar, yanaklar, dil ve ağız tabanı gibi yumuşak dokuların yanı sıra, temporomandibular eklemi oluşturan yapılar üzerinde de etkili olabilir. Bu tür travmaların teşhis ve tedavisi, hastanın ağız ve çene sağlığını korumak açısından büyük önem taşır[1].

Travmatik diş yaralanmaları, özellikle okul öncesi, okul dönemi çocukları ve genç erişkinler arasında yaygın olarak görülmekte olup, tedavi gerektiren tüm yaralanmaların yaklaşık %5'ini kapsamaktadır[2,3]. Yapılan bir literatür incelemesine göre, okul dönemi çocuklarının %25'inin bir diş yaralanması geçirdiği, erişkinlerin ise %33'ünün, çoğunluğu 19 yaş öncesi olmak üzere kalıcı dişlerinde travma yaşadığı rapor edilmiştir[4]. Lüksasyon yaralanmaları, süt dişlerinde en sık görülen travmatik diş yaralanması iken, kron kırıklar ise kalıcı dişlerde görülen kırıklar olarak daha fazla bildirilmiştir[2,5,6].

Dişin kronuna dik veya eğik şekilde uygulanan kuvvetler sonucu dişin bir kısmının kaybolmasıyla meydana gelen kron kırıkları, pulpa açılımı olmadan yalnızca mine ve dentini kapsıyorsa komplike olmayan kron kırığı olarak adlandırılır. Eğer kırık, dentin ve mineyle birlikte pulpayı da içeriyorsa, bu durum komplike kron kırığı olarak tanımlanır[7,8].

Maksiller santral kesicilerde komplike kron-kök kırığı oluşma olasılığı %1.2 olarak bildirilmiştir[9]. Tedavi seçenekleri, kırık hattının seviyesine, kalan diş dokusunun miktarına, pulpa durumu, dişin sürme seviyesi, dişin uyumlu parçasının olup olmaması, kökün uzunluğu ve morfolojisi, estetik bölgedeki durum ve hastanın estetik beklentilerine göre değişiklik gösterebilir[10-12]. Komplike kron kırığı olgularında yaygın olarak tercih edilen bir yöntem olan Cvek amputasyonunda, enfekte koronal pulpa 1-3 mm derinliğinde uzaklaştırılır ve kalan pulpa dokusunun canlılığını korumak amacıyla biyouyumlu bir materyal ile doldurulur[13].

Mineral Triokside Aggregat (MTA), diş tedavisinde, özellikle kök kanal tedavisi ve pulpa tedavilerinde sıkça kullanılan biyouyumlu bir materyaldir. MTA, dentin köprüsü oluşturma yeteneğiyle de dikkat çeker. MTA, pulpa korunarak yapılan tedavilerde, pulpanın iyileşmesi ve dentin köprüsünün oluşumu için ideal bir ortam sağlar. Dentin köprüsü, pulpanın yeniden sağlıklı bir şekilde iyileşmesine yardımcı olur ve aynı zamanda gelecekteki enfeksiyonlardan koruyucu bir bariyer oluşturur. Bu süreç, pulpanın sağlığını koruyarak, dişin fonksiyonunu ve yapısını iyileştirmeye yöneliktir[14].

Bu olgu sunumunun amacı; bir çocuk hastada travma sonucu pulpası ekspoze olmuş maksiller sol santral kesici dişin MTA ile yapılan vital tedavisi ile uzun dönem klinik ve radyolojik kontrollerinin sunulmasıdır.

2.OLGU SUNUMU

Dokuz yaşındaki sağlıklı erkek hasta okulda çenesini sıraya çarpma sonucunda dişinde kırık sebebiyle Afyonkarahisar Sağlık Bilimleri Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Pedodonti Anabilim Dalı'na başvurmuştur. İntraoral muayenede üst sol daimî orta keser dişte komplike kron kırığı oluştuğu, yer değiştirme veya lüksasyonun bulunmadığı, diğer maksiller daimî keser dişlerin sağlıklı olduğu, klinik ve radyografik değerlendirmelerde ise alveoler kemikte ve dişlerin köklerinde herhangi bir kırık bulunmadığı tespit edilmiştir. Klinik muayenede perküsyonda ve palpasyonda hassasiyet yoktu ve diş elektrikli pulpa testine (EPT) pozitif yanıt vermekteydi (Resim-1).

Resim-1

Hasta iki saat içerisinde başvurduğu ve küçük boyutta (<0.5mm) pulpa açılımı olduğu için parsiyel amputasyon yapılmasına karar verildi. Lokal anestezi (Ultracaine – DS Forte®) uygulaması sonrasında enfekte olduğu düşünülen yüzey pulpası su soğutması altında yüksek devirli steril elmas frez ile 2-3 mm kaldırıldıktan sonra yine sodyum hipoklorit ile kanama kontrolü yapıldı (Resim-2). Tam bir kanama kontrolü sağlandıktan sonra 21 numaralı dişe toz-likit formdaki MTA (NuSmile®,USA) yerleştirildi ve basınçsız şekilde kondanze edildi.Ardından cam iyonomer siman ile MTA örtüldü (Resim-3). Daha sonra silikon anahtar için hastadan ölçü alındı.

Resim-2

Resim-3

Silikon anahtar ağız içine yerleştirilip kontrol edildikten sonra, restorasyon uygulanacak yüzeylere 0.5 mm çevresini de içine alacak şekilde %37'lik fosforik asit 30 sn boyunca uygulandı. Adeziv rezin (Tokuyama Bond Force II ®, Tokuyama Dental, Tokyo, Japonya) mine yüzeylerine üretici firmanın önerileri doğrultusunda uygulanarak 20 sn boyunca LED ışık cihazı ile polimerize edildi. Silikon anahtar üzerinde dişlerin palatinal bölgelerine gelen kısımlara Clearfil Majesty Esthetic (Kuraray ®, Osaka, Japonya) kompozit rezin ince bir tabaka olarak eklendi, silikon anahtar ağız içerisine yerleştirilerek 20 sn boyunca polimerize edilerek palatinal duvar oluşturuldu(Resim-4). Restorasyonun bukkal yüzeyi de aynı kompozit ile tamamlandı. Polimerizasyon işlemi tamamlandıktan sonra hastanın kapanışı artikülasyon kâğıdı ile kontrol edilerek yükseklikler giderildi. Bitirme ve polisaj işlemleri yapıldı(Resim-5).

Resim-4

Resim-5

Hastanın başlangıç radyografisinde kök ucu açık ve lezyon gelişimi mevcuttur (Resim-6). Cvek amputasyonu sonrası hastanın radyolojik ve klinik takip randevuları esnasında 4.ayda dentin köprüsü oluştuğu kök ucu lezyonunun iyileşmeye başladığı gözlemlenmiştir (Resim-7). Yaklaşık 12.ayda kök gelişiminin devam ederek kök ucunun kapandığı izlenmiştir (Resim-8). Hastanın 30. aylık takibi sırasında herhangi bir radyografında patolojik lezyonu ve klinik bir semptomu olmadığı gözlemlenmiştir (Resim-9). Hastanın takip seansları halen devam etmektedir.

Resim-6

Resim-7

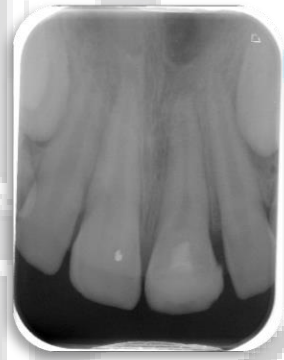

Resim-8

Resim-9

3.TARTIŞMA

Cvek amputasyonu, travma veya derin çürük sonucu pulpanın minimal bir bölümünün açığa çıktığı durumlarda uygulanan bir vital pulpa tedavi yöntemidir. Amaç, pulpanın canlılığını koruyarak iltihaplanmanın ilerlemesini önlemek ve dentin köprüsü oluşumunu desteklemektir. Bu yöntem, genellikle genç, apeksleri tam olarak kapanmamış dişlerde tercih edilir[15].Dentin köprüsü, pulpa dokusunun savunma mekanizmasını aktive ederek hasarlı bölgeyi yama gibi kapatmasıyla oluşur. Kalsiyum hidroksit ve mineral trioksit agregat (MTA) gibi materyaller dentin köprüsü oluşumunu uyararak pulpaya koruyucu bir bariyer kazandırır[16].

Kalsiyum hidroksit, vital pulpa tedavilerinde yaygın olarak tercih edilen bir malzeme olup, yüksek pH seviyesine sahip olması nedeniyle ortamda alkali bir ortam oluşturarak kemik ve dentin oluşumunu destekler. Ayrıca, uygulandığı bölgede koagülasyon nekrozu meydana getirir ve ardından pulpa dokusundaki hücrelerin odontoblast benzeri hücrelere dönüşümünü teşvik eder. Bu süreç sonucunda predentin sentezlenir ve zamanla dentine dönüşür. Kalsiyum hidroksit ayrıca, operasyon alanının steril kalmasına katkıda bulunur ve kanamanın kontrol altına alınmasına yardımcı olur[13,17-19].

Son yıllarda Torabinejad ve arkadaşları tarafından geliştirilen MTA, pulpa kuafajı ve pulpotomi vakalarInda sıklıkla kullanılmaktadır. MTA'nın pulpa ve periapikal dokular üzerindeki etkisi, kalsiyum hidroksitin oluşturduğu etkiye benzemektedir. Bakteri penetrasyonuna karşı koruyucu bariyer görevi görmesi ve biyouyumlu bir materyal olması, MTA kullanımının temel avantajlarındandır. Ayrıca, MTA, farklılaşmamış mezenşimal hücrelerin proliferasyonunu sağlayarak hasara uğramış pulpa dokusunun iyileşmesini destekler[20,21].De Blanco, komplike kron-kök kırığı bulunan 30 vital diş üzerinde Cvek amputasyonu uygulamış ve bu vakaların tedavi sürecini değerlendirmiştir. İncelenen dişlerden 10'unun açık apeksli, 20'sinin ise kapalı apeksli olduğu belirlenmiştir. Takip çalışmaları sonucunda, kök gelişim seviyesi ve pulpa ekspozisyon alanının büyüklüğünün tedavi başarısı üzerinde belirleyici bir faktör olmadığı sonucuna ulaşılmıştır[22].

Bu olgu kapsamında maksiller santral dişin restorasyonunda total-etch adeziv sistemleri kullanılmıştır. Uygun renk seçenekleri belirlenerek kompozit rezin, inkremental teknik ile uygulanmış ve restorasyon süreci tamamlanmıştır. Vakaların klinik ve radyolojik tak devam etmektedir.

4.SONUÇ

Kısa süre içerisinde başvuran komplike kron kırıklarının tedavisinde tüm diş pulpasının çıkarılması yerine yalnızca enfekte pulpanın çıkarılarak (Cvek amputasyonu) kalan pulpa dokusu üzerine biyomateryal (MTA) yerleştirilmesinin 30 aylık takip sonunda başarı ile sonuçlanmıştır. Travmatik dental yaralanmalarda estetik ve fonksiyon kaybını önleyebilmek için uygun restoratif yaklaşımların uygulanması büyük önem taşımaktadır. Çocuk hastalarda dental travma vakalarında doğru tanı koyma ve etkili tedavi sürecini yönetebilmek adına güncel kılavuzlar dikkate alınmalı ve bu doğrultuda tedavi planlaması yapılmalıdır.

5.KAYNAKÇA

1. Dewhurst SN, Mason C, Roberts GJ. Emergency treatment of orodental injuries: a review. Br J Oral Maxillofac Surg 1998;36: 165-75.
2. Andreasen JO, Andreasen FM, Andersson L. Textbook and color atlas of traumatic injuries to the teeth, 4th edn. Oxford, UK: Wiley-Blackwell; 2007.
3. Petersson EE, Andersson L, Sorensen S. Traumatic oral vs nonoral injuries. Swed Dent J 1997;21:55- 68.
4. Glendor U. Epidemiology of traumatic dental injuries – a 12 year review of the literature. Dent Traumatol 2008;24: 603-11.
5. Flores MT. Traumatic injuries in the primary dentition. Dent Traumatol 2002;18:287-98.
6. Kramer PF, Zembruski C, Ferreira SH, Feldens CA. Traumatic dental injuries in Brazilian preschool children. Dent Traumatol 2003;19:299-303.
7. Güngör H.C., Uysal S., Altay N. A retrospective evaluation of crown-fractured permanent teeth treated in a pediatric dentistry clinic. Dent Traumatol 2007; 23: 211-7
8. Andreasen JO, Andreasen FM. Essentials of traumatic injuires to the teeth. Andreasen FM, Andreasen JO. Munksgard and Mosby Copenhagen Denmark, 2000; 9-154.
9. Fariniuk LF, Sousa MH, Westphalen VPD, Carneiro E, Silva Neto UX, Roskamp L, Cavali AE. Evaluation of care of dentoalveolar trauma. J Appl Oral Sci 2010; 18: 343-5
10. Patni P, Jain D, Goel G. A holistic approach to managment of fractured teeth fragments: a case report. Oral Surg Oral Med Oral Pathol Oral Radiol Endod 2010; 109:70-4
11. Kırzıoğlu Z, Karayılmaz H. Surgical extrusin of a crown-root fractured immature permanent incisor: 36 month follow-up. Dent Traumatol 2007; 23:380-5
12. Olsburg S, Jacoby T, Krejei I. Crown fractures in the permanent dentition: pulpal and restorative considerations. Dent Traumatol 2002; 18: 103-15

13. Cvek, M., & Lind, R. (1978). "A clinical study of the direct pulp capping procedure." *Journal of Endodontics*, 4(4), 123-125.
14. **Husain, M. S., & Tawfik, R. (2016).** "Mineral trioxide aggregate: Review of clinical applications." *Journal of Dental Science & Research*, 7(3), 103-110.
15. Cvek, M. (1978). Treatment of non-vital young permanent teeth with calcium hydroxide. *Odontologisk Revy*, 29(3), 93-108.
16. Torabinejad, M., & Chivian, N. (1999). Clinical applications of mineral trioxide aggregate. *Journal of Endodontics*, 25(3), 197-205.
17. Tronstad, L. (1991). Root resorption—etiology, terminology, and clinical manifestations. *Endodontics & Dental Traumatology, 7*(6), 241-252.
18. Cox, C. F., Bergenholtz, G., Heys, D. R., et al. (1987). Pulp capping of dental pulp mechanically exposed to oral microflora: a 1-2 year observation of wound healing in the monkey. *Journal of Oral Pathology &Medicine, 16*(4), 156-166.
19. Stanley, H. R. (1989). Pulp capping: conserving the dental pulp—can it be done? *Is it worth it? Oral Surgery, Oral Medicine, Oral Pathology, 68*(5), 628-639.
20. Alaçam A. Kök ucu kapanmamış genç sürekli dişlerde kök oluşumunun teşviki ve tedavi yöntemleri. Alaçam T, ed. Endodonti. Ankara: Özyurt Yayınevi; 2012;1303-31.
21. Paranjpe A, Smoot T, Zhang H, Johnson JD. Direct contact with mineral trioxide aggregate activates and differentiates human dental pulp cells. J Endod 2011;37:1691-5.
22. de Blanco LP. Treatment of crown fractures with pulp exposure. Oral Surg Oral Med Oral Pathol OralRadiol Endod 1996; 82: 564-8.

Makale id= 188

Sözlü Sunum

ORCID ID: 0009-0007-4528-8828; 0000-0002-0874-3736

Kırık Enstrüman Varlığı Bulunan Dişin Cerrahi Olmayan Endodontik Tedavisi: Olgu Sunumu

Arş.Gör. Furkan Yılmaz[1], Dr. Öğretim Üyesi Esma Dinger[1]
[1]Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

*Corresponding author: Furkan Yılmaz

Özet: *AMAÇ: Bu vaka raporunun amacı periapikal lezyona ve kırık enstrümana sahip üst molar dişin cerrahi olmayan endodontik tedavisi ve kırık enstrümanın uzaklaştırılmasını sunmaktır. OLGU SUNUMU: 23 yaşında sistemik olarak sağlıklı kadın hasta 26 numaralı dişindeki ağrı ve dişetine yakın bölgesinde sinüs yolu şikayetleri ile endodonti kliniğine başvurdu. Radyografik muayene sonucunda ilgili dişin palatinal kök kanalında apikal bölgede kırık kök kanal eğesi olduğu tespit edildi. Mevcut bulgular sonucunda 26 numaralı dişe kronik apikal apse teşhisi konuldu ve retreatment tedavisi uygulanmasına karar verildi.Rubberdam izolasyonu altında eski restorasyon ve kök kanal dolgusu uzaklaştırıldıktan sonra elektronik apeks bulucu ile kök kanal boyu tespit edilip #20 K el eğesi ile apikal patensi kontrol edildi. Bulunamayan MB2 nolu kanal bulundu. Kemomekanik preparasyon EasyinSmile X Pro Gold döner eğe sistemi kullanılarak MB ve DB kanallarda 30.04 MB2 kök kanalında 25.04 eğe ile tamamlandı. Ardından kırık alet çıkarma işlemine geçildi ve WOODPECKER Dr. Talal's Endo Kit kullanılarak kırık alet apikal bölgeden uzaklaştırıldı ve kanalın preperasyonu 40.04 eğe ile tamamlandı. Her eğe değişiminde %5 NaOCl ile irrigasyon yapıldı ve kök kanalı içerisinde intrakanal medikament uygulanıp diş geçici olarak restore edildi. İkinci seansta intrakanal medikament uzaklaştırıldı. Final irrigasyonu sırasıyla; %17 EDTA ve %5,25 NaOCl ile yapıldı. Kök kanal obturasyonu MB DB ve MB2 kanallarda soğuk lateral kompaksiyon tekniği ile biyoseramik esaslı kanal patı kullanılarak palatinal kanal ise MTA ile dolum sağlanarak tamamlandı. Üst restorasyon aynı seans RMCİS uygulanarak bitirildi. Hasta herhangi bir şikayeti olmaması sonucunda 3 ay sonra kontrole gelmesi konusunda bilgilendirildi. SONUÇ: Endodontik tedavinin tamamlanmasından 3 ay sonra periradiküler lezyonun boyutunda küçülme gözlendiği ve ilgili dişin asemptomatik olarak fonksiyonda olduğu görüldü. Kırık enstrümana sahip dişlerde endodontik cerrahi prosedürler ya da çekim yerine daha konservatif bir tedavi yaklaşımı olan geleneksel endodontik tedavi ilk tercih edilen tedavi yaklaşımı olmalıdır.*

Anahtar Kelimeler: *Kırık Enstrüman-Ultrasonik Uç-Retreatment-Mb2-Dental Operasyon Mikroskobu*

Non-Surgical Endodontic Treatment of a Tooth With a Fractured Instrument: A Case Report

Abstract: *Objective: The aim of this case report is to present the non-surgical endodontic treatment and removal of a fractured instrument in an upper molar tooth with a periapical lesion. CaseReport: A 23-year-old systemically healthy female patient presented to the endodontic clinic with complaints of pain in tooth #26 and a sinus tract near the gingival area.Radiographic examination revealed a fractured root canal file in the apical region of the palatal root canal of the affected tooth.Based on the findings, a diagnosis of chronic apical abscess was made for tooth #26,and a decision was made to perform retreatment. Under rubber dam isolation,the previous restoration and root canal filling were removed.The working length of the root canal was determined using an electronic apex locator,and apical patency was confirmed with a #20 K-hand file.The previously undetected MB2 canal was located.Chemomechanical preparation was performed using the EasyinSmile X Pro Gold rotary file system,with MB and DB canals prepared up to size 30.04 and the MB2 canal up to size 25.04. Subsequently,the fractured instrument was removed using the WOODPECKER Dr. Talal's Endo Kit. After successful removal from the apical region, the canal preparation was completed with a 40.04 file.Intracanal medication was applied,and the tooth was temporarily restored. During the second session,the intracanal medication was removed.Final irrigation was performed sequentially with 17% EDTA and 5.25% NaOCl.The root canal was obturated using the cold lateral*

compaction technique with a bioceramic-based sealer in the MB,DB,and MB2 canals,while the palatal canal was filled with MTA.The coronal restoration was completed in the same session using resin-modified glass ionomer cement Conclusion:Three months after completing the endodontic treatment,a reduction in the size of the periradicular lesion was observed,and the affected tooth remained asymptomatic and functional.In cases involving fractured instruments,conventional endodontic treatment should be the first-line approach, as it is a more conservative alternative to endodontic surgery or tooth extraction.

Keywords: *Fractured İnstrument -Ultrasonic Tip -Retreatment -Mb2- Dental Operating Microscope*

GİRİŞ

İdeal bir endodontik tedavi, iyatrojenik faktörlerden kaçınılarak, doğal kök kanal anatomisini koruyarak, yeterli kemo-mekanik preparasyon ve sızdırmaz bir şekilde tıkama ile gerçekleştirilebilmektedir(1).

Endodontik tedavinin etkinliği açısından kök kanal sistemindeki bakterilerin temizlenmesi ve yok edilmesi büyük önem taşımaktadır(2).

Kök kanallarının şekillendirilmesi, apikal bölgeye kadar etkili bir irrigasyon sağlayarak bakteri eliminasyonuna imkan tanır ve başarılı bir kök kanal tedavisinin önemli bir aşamasıdır. Son yıllarda, kök kanal preparasyonunu kolaylaştırmak için birçok nikel-titanyum (NiTi) döner alet sistemi geliştirilmiştir(3).

Çeşitli çalışmalar, NiTi döner alet sistemlerinin kullanımının endodontik tedavinin başarı oranı üzerinde olumlu bir etkisi olduğunu göstermektedir (4). Ancak, tüm bu üstünlüklerine rağmen, NiTi eğelerin tedavi sırasında aniden kırılabilmesi en sık karşılaşılan dezavantajlardan biridir ve bu durum, kök kanal tedavisinin başarısız olmasına sebep olabilmektedir (5,6).

Endodontik tedavi gören birçok dişte başarısızlık nedenleri arasında, kanal içi endodontik enfeksiyonun kontrol altına alınmasını engelleyen veya önlenmesini zorlaştıran prosedürel hatalar yer almaktadır. (7).

Endodontik tedavinin başarısız olması durumunda uygulanabilecek tedavi yaklaşımları; dişin takip edilmesi, cerrahi olmayan retreatment, ilgili dişin çekilmesi ve cerrahi tedavi olarak tanımlanmaktadır(8.9)

Bununla birlikte, düşük maliyetli, non-invaziv, uygulaması kolay, prosedürel hataları düzeltme ihtimali yüksek ve başarı oranı daha yüksek olduğu için ilk tercih edilmesi gereken tedavi yöntemi cerrahi olmayan endodontik retreatment olarak önerilmektedir (10,11).

Retreatment tedavisinde temel amaç; mevcut kök kanal dolgu materyalinin tamamen uzaklaştırılması, kök kanal sisteminin apikal foramene kadar tekrar dezenfekte edilmesi ve hermetik bir şekilde üç boyutlu obturasyonun sağlanmasıdır. Böylece, periradiküler iyileşme için uygun bir ortam oluşturulabilmektedir.(12).

VAKA SUNUMU

23 yaşında sistemik olarak sağlıklı kadın hasta 26 numaralı dişindeki ağrı ve dişetine yakın bölgesinde sinüs yolu şikayetleri ile endodonti kliniğine başvurdu. Mevcut bulgular sonucunda 26 numaralı dişe kronik apikal apse teşhisi konuldu ve retreatment tedavisi uygulanmasına karar verildi.

Radyografik muayene sonucunda ilgili dişin palatinal kök kanalında apikal bölgede kırık kök kanal eğesi olduğu tespit edildi.

Rubberdam izolasyonu altında eski restorasyon ve kök kanal dolgusu uzaklaştırıldıktan sonra elektronik apeks bulucu ile kök kanal boyu tespit edilip #20 K el eğesi ile apikal patensi kontrol edildi. Bulunamayan MB2 nolu kanal bulundu. Kemomekanik preparasyon EasyinSmile X Pro Gold döner eğe sistemi kullanılarak MB ve DB kanallarda 30.04 MB2 kök kanalında 25.04 eğe ile tamamlandı.

Ardından kırık alet çıkarma işlemine geçildi ve WOODPECKER Dr. Talal's Endo Kit kullanılarak kırık alet apikal bölgeden uzaklaştırıldı ve kanalın preperasyonu 40.04 eğe ile tamamlandı. Her eğe değişiminde %5 NaOCl ile irrigasyon yapıldı ve kök kanalı içerisinde intrakanal medikament uygulanıp diş geçici olarak restore edildi.

İkinci seansta intrakanal medikament uzaklaştırıldı. Final irrigasyonu sırasıyla; %5,25 NaOCl distile su ve %17 EDTA ile yapıldı. Kök kanal obturasyonu MB DB ve MB2 kanallarda soğuk lateral kompaksiyon tekniği ile biyoseramik esaslı kanal patı kullanılarak palatinal kanal ise MTA ile dolum sağlanarak tamamlandı.

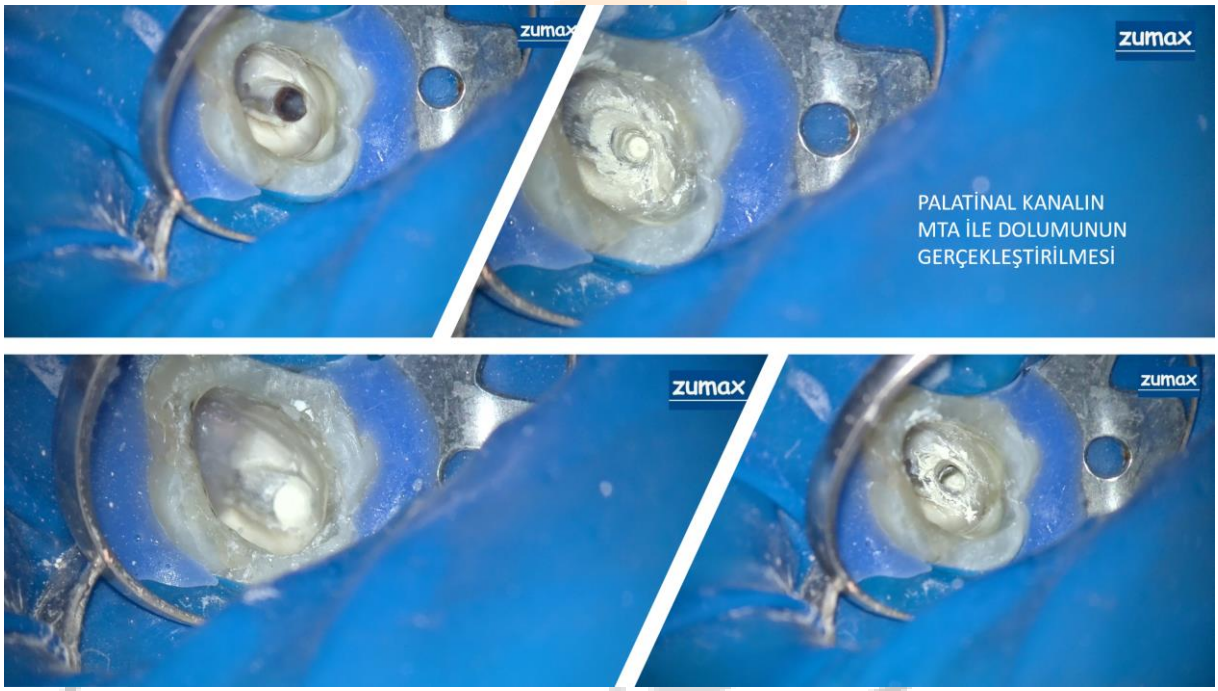

Üst restorasyon aynı seans RMCİS uygulanarak bitirildi. Hasta Protetik Diş Tedavisi kliniğine yönlendirildi. Hasta herhangi bir şikayeti olmaması sonucunda 3 ay sonra kontrole gelmesi konusunda bilgilendirildi.

TARTIŞMA

Endodontik tedavinin başarısı, kemomekanik preparasyon, etkili dezenfeksiyon ve kök kanal boşluğunun üç boyutlu olarak sızdırmaz şekilde doldurulması ilkelerine bağlıdır(13).

Literatürde, retreatment tedavisinin başarı oranının %40 ile %100 arasında değiştiği rapor edilmiştir(14).

Rapor edilen yüksek başarı oranları nedeniyle, hekimler ilk olarak retreatment tedavisini invaziv cerrahi işlemler yerine tercih etmektedir.(15-17)

Bu nedenle, bu vakada ilk tercih olarak cerrahi olmayan retreatment tedavisi uygulanmıştır."

Bunun yanı sıra kanal içerisinde kırık bir parçanın varlığı, özellikle enfeksiyon mevcut olduğunda prognozu olumsuz şekilde etkilemekte, ulaşılamayan alanların daha fazla temizlenmesini ve dezenfekte edilmesini imkansız hale getirmektedir (18).

Yeni teknolojilerin hızla gelişmesiyle birlikte kırılmış endodontik aletlerin çıkarılması için birçok cihaz ve teknik kullanımı önerilmektedir (19-21).

Dental operasyon mikroskobu (DOM) ile birlikte kullanılan ultrasonik cihazlar, kırık alet çıkarma işlemi için en sık tercih edilen tekniklerdendir (22).

Bu nedenle biz de vakamızda palatinal bölgedeki kırık enstrümanın uzaklaştırılmasını hedefledik.

Mikroorganizmaları uzaklaştırması ve inflamatuar etkiyi kontrol ederek osteoklastların asidik ürünlerini (asit hidrolazlar) nötralize etmesi nedeniyle, kalsiyum hidroksit, periapikal lezyonları olan dişler için tartışmasız en uygun intrakanal ilaçtır.

Ekzotoksinlerin nötralizasyonunu sağlar ve hücresel farklılaşmayı indükler (10).

Bu nedenle, bu vaka sunumunda, kanal içi medikament olarak kalsiyum hidroksit uygulandıktan sonra asemptomatik hale gelen 26 numaralı dişin endodontik tedavisi iki seansta tamamlanmış ve takibe alınmıştır."

Önceki tedavideki başarısızlığın birincil endodontik tedavi sırasında palatinal kanalda kırık enstrüman varlığı ve varolan MB2 nolu kanalın bulunamaması ve diğer kök kanalarının dolumununda yeterli obturasyon sağlanmaması ve apikal tıkanmanın yeterli olmamasına bağlı olarak meydana geldiğini düşünmekteyiz.

SONUÇ

Endodontik tedavinin tamamlanmasından 3 ay ilgili dişin asemptomatik olarak fonksiyonda olduğu görüldü. Kırık enstrümana sahip dişlerde endodontik cerrahi prosedürler ya da çekim yerine daha konservatif bir tedavi yaklaşımı olan geleneksel endodontik tedavi ilk tercih edilen tedavi yaklaşımı olmalıdır.

KAYNAKÇA

1. Radwanski, ´ M., Łęski, M., Puszkarz, A.K., Krucinska, ´ I., 2021. Shaping Ability of ProTaper Next, Hyflex CM, and V-Taper 2H Nickel-Titanium Files in Mandibular Molars: A Micro-computed Tomographic Study. Iran. Endodontic J. 16 (2), 103–108.
2. Pinto, J.C., Pivoto-Jo˜ao, M.M.B., Espir, C.G., Ramos, M.L.G., Guerreiro-Tanomaru, J.M., Tanomaru-Filho, M., 2019. Micro-CT evaluation of apical enlargement of molar root canals using rotary or reciprocating heat-treated Ni-Ti instruments. J. Appl. Oral Sci.: Revista FOB 27, e20180689
3. Zupanc J, Vahdat-Pajouh N, Schäfer E. New thermomechanically treated NiTi alloys - a review. Int Endod J. 2018 Oct;51(10):1088-1103. doi: 10.1111/iej.12924. Epub 2018 Apr 19. PMID: 29574784
4. Schäfer E, Bürklein S (2012) Impact of nickel-titanium instrumentation of the root canal on clinical outcomes: a focused review.Odontol 100:130–136
5. Sjögren U, Hagglund B, Sundqvist G, Wing K (1990) Factors affecting the long- term results of endodontic treatment. Journal of Endodontics 16, 498-504.
6. Siqueira JF Jr (2001) Aetiology of root canal treatment failure: why well-treated teeth can fail. International Endodontic Journal 34, 1-10.
7. Siqueira, J.F., Jr. and H.P. Lopes, *Mechanisms of antimicrobial activity of calcium hydroxide: a critical review.* Int Endod J, 1999. 32(5): p. 361-9.
8. Prayogo, K., D.A. Wahjuningrum, and A. Subiyanto, *Endodontic retreatment in case of failure: case report.* Conservative Dentistry Journal, 2019. 9(2019): p. 109-111.
9. Berman, L.H., and Kenneth M. Hargreaves. , *Cohen's Pathways of the Pulp-E-Book. Elsevier Health Sciences, p.1207-1208.* 2020.
10. Ng, Y.L., V. Mann, and K. Gulabivala, *Tooth survival following non-surgical root canal treatment: a systematic review of the literature.* International endodontic journal, 2010. 43(3): p. 171-189.

11. Sadrkhani, S.M.S., *Modern Endodontic Retreatment: A Systematic Review, Meta-Analyses, and Comparisons to Alternative Treatment Options*. 2020: University of California, Los Angeles.
12. Rstavik, D., *Materials used for root canal obturation: technical, biological and clinical testing.* Endodontic topics, 2005. 12(1): p. 25-38
13. Albarshah, M., M. Hamdan, and K.M. Kabbesh, *Comparison of quality of obturation and instrumentation time using different in primary molars.* 2020
14. DuLac, K.A., et al., *Comparison of the obturation of lateral canals by six techniques.* Journal of Endodontics, 1999. 25(5): p. 376-380.
15. Cho, Y.-S. and I.-Y. Jung, *Complete healing of a large cystic lesion following root canal treatment with concurrent surgical drainage: a case report with 14-year follow-up.* Journal of Endodontics, 2019. 45(3): p. 343-348.
16. Guo, J., et al., *Prognostic Factors of Combined Periodontal and Endodontic Lesions: A Retrospective Study.* Contrast Media & Molecular Imaging, 2022. 2022.
17. Lin, L.M., et al., *Nonsurgical root canal therapy of large cyst-like inflammatory periapical lesions and inflammatory apical cysts.* Journal of endodontics, 2009. 35(5): p. 607-615..
18. Panitvisai P, Parunnit P, Sathorn C, Messer HH (2010) Impact of a retained instrument on treatment outcome: a systematic review and meta-analysis. J Endod 36:775–780
19. Alomairy KH (2009) Evaluating two techniques on removal of fractured rotary nickel-titanium endodontic instruments from root canals: an in vitro study. J Endod 35:559–562
20. Okiji T (2003) Modified usage of the masserann kit for removing intracanal broken instruments. J Endod 29:466–467
21. Hülsmann M (1990) The removal of silver cones and fractured instruments using the Canal Finder System. J Endod 16:596–600
22. Tachibana, H., & Matsumoto, K. (1990). Applicability of x-ray computerized tomography in endodontics. *Dental Traumatology*, *6*(1), 16-20.
23. Guo, J., et al., *Prognostic Factors of Combined Periodontal and Endodontic Lesions: A Retrospective Study.* Contrast Media & Molecular Imaging, 2022. 2022.

Makale id= 193

Poster Sunum

ORCID ID: 0009-0009-4400-0049

Anterior Polidiastemanın Monolitik Zirkonya Köprü Protezi ile Estetik Restorasyonu: Olgu Sunumu

Dt Bilgesu Bakır[1], Doç.Dr. Volkan Turp[1]
[1]İstanbul Üniversitesi

Özet: *Anterior bölgede polidiastema olgularında, diş kaybının uzun süre rehabilite edilmemesi, kalan dişlerin de zamanla yer değiştirmesiyle, restorasyonu zor, geniş dişsiz boşluklara sebebiyet verebilmektedir. Bu olgu sunumunun amacı, polidiastema ve uzun süre restore edilmeden kalan uzun dişsiz boşluğa sahip hastanın kaybolan estetiğinin ve fonksiyonunun yeniden sağlanmasıdır. 59 yaşındaki kadın hasta diş eksikliği ve estetik şikayetlerle İstanbul Üniversitesi Protetik Diş Tedavisi Kliniği'ne başvurdu. Diastemalar ve eksik dişlerin meydana getirdiği geniş boşluğun varlığı sebebiyle köprü protezi uygulanmasına karar verildi. Intraoral tarayıcı ile dijital ölçü alınıp laboratuvara aktarıldı. Polimetil metakrilat köprülerle mock-up restorasyonlar hazırlandı ve hastaya kısa süre kullanması için teslim edildi. Mock-up restorasyonlardan BL3 renginde üretilen monolitik zirkonya kuronlar ile rehabilitasyon sağlandı.*

Anahtar Kelimeler: *Monolitik Zirkonya Köprü Protezi*

Aesthetic Restoration of Anterior Polydiastema With Monolithic Zirconia Bridge Prosthesis: Case Report

Abstract: *In cases of polydiastema in the anterior region, prolonged, unrehabilitated tooth loss can result in large edentulous spaces that are challenging to restore due to the displacement of the remaining teeth over time. The objective of this case report is to restore both the aesthetic and functional aspects for a patient with polydiastema and edentulous space that had remained unrestored for an extended period. A 59-year-old female patient presented to the Prosthodontics Clinic at Istanbul University with complaints related to tooth loss and aesthetic concerns. A treatment plan was formulated to place a bridge prosthesis due to the presence of diastemas and a substantial gap caused by missing teeth. Digital impressions were obtained using an intraoral scanner and transferred to the laboratory. Mock-up restorations were fabricated using polymethyl methacrylate bridges and delivered to the patient for short-term use. Subsequently, rehabilitation was completed with monolithic zirconia crowns in the BL3 shade, produced based on the mock-up restorations.*

Keywords: *Monolithic Zirconia Bridge Prosthesis*

AMAÇ:

Bu olgu sunumunun amacı, polidiastema ve uzun süre restore edilmeden kalan uzun dişsiz boşluğa sahip hastanın kaybolan estetiğinin ve fonksiyonunun yeniden sağlanmasıdır.

OLGU:

59 yaşındaki kadın hasta diş eksikliği ve estetik şikayetlerle İstanbul Üniversitesi Protetik Diş Tedavisi Kliniği'ne başvurdu (görsel 1). Diastemalar ve eksik dişlerin meydana getirdiği geniş boşluğun varlığı sebebiyle klinik ve radyografik muayeneler sonucunda hasta için uygun tedavi seçeneğinin zirkonya monolitik köprü protezi ile rehabilite edilmesine karar verildi (Şekil 1). Dişin oklüzal, aksiyel yüzeylerine kuron preparasyonu yapıldı (Şekil 2) Retraksiyon ipi (Ultrapack No. 0.1, Ultradent, Utah, ABD)kullanılarak dişeti retraksiyonu yapıldı. Intraoral tarayıcı Trios4 (3Shape Trios A/S, Copenhagen, Denmark)) ile dijital ölçü alınıp laboratuvara aktarıldı. Polimetil metakrilat köprülerle mock-up

restorasyonlar hazırlandı ve hastaya kısa süre kullanması için teslim edildi (Şekil 3). Mock-up restorasyonlardan BL3 renginde üretilen monolitik zirkonya kuronlar Katana (Kuraray, Noritake Dental Inc, Tokyo, Japan) kullanılarak bilgisayar destekli tasarım ve üretim yöntemi kullanılarak üretildi. Prova seansında zirkonya kron köprü protezlerin dişeti kenarlarıyla uyumu, oklüzyonun doğruluğu kontrol edilerek restorasyonlar hastanın ağzında fonksiyon, fonasyon ve estetik açısından kontrol edildi. Glazür (Glaze Plus, Zirkon- zahn GmbH, Germany) uygulamasından sonra restorasyon üreticinin talimatlarına göre Adhesor Carbofine Polikarboksilat (Pentron, Czech Republic) siman ile simante edildi (Şekil 4). Hasta restorasyonun estetik sonucundan ve stabilitesinden tamamen memnundu. 6 aylık takip sonrasında zirkonyum bazlı restorasyonda estetik veya fonksiyonel herhangi bir komplikasyona rastlanmadı.

TARTIŞMA:

Monolitik zirkonya, yüksek eğilme dayanımı, doğal diş rengi, antagonistlerde daha az aşınma ve minimum diş preparasyonu nedeniyle popüler hale gelmiştir. Oklüzyonu bozuk veya parafonksiyonu olan hastalar için, monolitik zirkonya kronlar 0,5 mm kadar az oklüzal redüksiyonla üretilebilir CEREC (Sirona Dental Systems) veya Lava Chairside Oral Scanner (3M ESPE) gibi yeni dijital ölçü teknolojisi ile CAD/CAM ile frezelenmiş monolitik zirkonya restorasyonlar üretmek mümkündür. Restorasyonun rengi homojendir ve oklüzyonun ayarlanması sırasında opak görünme endişesine gerek yoktur. Ayrıca porselen cilalama malzemeleri kullanılarak malzemenin şekillendirilmesi ve cilalanması da kolaydır.

SONUÇ:

Monolitik zirkonya köprü protezi uygulamaları ile estetik, fonksiyon ve fonasyonun rehabilitasyonunda başarılı klinik sonuçlar elde edilebilir.

KAYNAKÇA:

Miyazaki T, Nakamura T, Matsumura H, Ban S, Kobayashi T. Current status of zirconia restoration. J Prosthodont Res 2013; 57: 236-261.
Stober T, Bermejo JL, Rammelsberg P, Schmitter M. Enamel wear caused by monolithic zirconia crowns after 6 months of clinical use. J Oral Rehabil 2014; 41: 314-322.

Jang GW, Kim HS, Choe HC, Son MK. Fracture strength and mechanism of dental ceramic crown with zirconia thickness. Procedia Eng 2011; 10: 1556- 1560.

Kim HK, Kim SH. Effect of the number of coloring liquid applications on the optical properties of monolithic zirconia. Dent Mater 2014; 30: e229-237. Rinke S, Fischer C. Range of indications for translucent zirconia modifications: clinical and technical aspects. Quintessence Int 2013; 44: 557-566.

Makale id= 197

Sözlü Sunum

ORCID ID: 0009-0006-7164-2360

Ultrasonografi İzlemine Katılmanın Baba-Bebek Bağlanması Üzerine Etkisi

Araştırmacı Naciye Kara[1], Doç.Dr. Aysun Ekşioğlu[2], Prof.Dr. Esin Çeber Turfan[2], Araştırmacı Büşra Çakmak[3]
[1]Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü
[2]Ege Üniverisitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi
[3]Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü

*Corresponding author: Naciye Kara

Özet: *Babanın gebelik sürecine aktif katılımı, doğum öncesi bağlanmayı güçlendiren önemli faktörlerden biridir. Ancak, babalar genellikle bu süreçte pasif bir rol üstlenmekte ve ebeveynlik müdahalelerine daha az katılmaktadır. Ultrasonografi (USG) izlemi, babaların gebelik sürecine duygusal olarak dahil olmasını sağlayan önemli bir deneyimdir. Bu çalışmada, babaların USG izlemlerine katılımının baba-bebek bağlanması üzerindeki etkisini incelemek amaçlanmıştır. Çalışma, gebeliğin 24. haftasından sonra ultrason izlemlerine eşleriyle birlikte katılan ve araştırmaya gönüllü olarak dahil olan babalar ile gerçekleştirilmiştir.Analitik kesitsel tipteki bu çalışmanın örneklemi Haziran 2023- Mart 2024 tarihleri arasında Ege bölgesinde özel bir hastaneye başvuru yapan, araştırmaya katılmayı kabul eden, eşi gebeliğinin 24 hafta ve üstünde olan ve ultrason izlemine eşleriyle gelen baba adaylarından oluşmaktadır. Çalışmaya 270 baba adayı katılmıştır. Babanın USG izlemlerine düzenli katılımı, bağlanma düzeyini önemli ölçüde artırmıştır. Düzenli katılım gösteren babaların bağlanma puanı (67,88±8,00), düzensiz katılım gösterenlere göre (56,44±10,86) anlamlı derecede yüksek bulunmuştur (p=0,000). USG sırasında verilen bilgileri anlamakta zorlanan babaların bağlanma puanı (63,44±9,74), zorlanmayanlara göre (67,93±8,23) daha düşük bulunmuştur (p=0,001). Vajinal doğumu tercih eden babaların bağlanma puanı (65,08±8,94), sezaryen doğumu tercih edenlerden (67,90±8,47) anlamlı olarak daha düşüktür (p=0,016). Ayrıca, USG öncesinde heyecan hisseden babaların bağlanma puanı (68,53±7,32), heyecan hissetmeyenlere göre (65,38±9,85) daha yüksek bulunmuştur (p=0,003).Bu çalışma, babaların ultrasonografi izlemlerine düzenli katılımının, baba-bebek bağlanmasını olumlu yönde etkilediğini göstermektedir. USG sürecinde babaların bebeğin gelişimini gözlemlemeleri ve bu deneyime aktif olarak dahil olmaları, bağlanma sürecini güçlendiren önemli bir faktördür.*

Anahtar Kelimeler: *Baba, Bebek, Bağlanma*

GİRİŞ

Bağlanma, bebeğin birincil bakım verenle kurduğu ve yaşam boyu süren duygusal bir bağdır. Geleneksel olarak anne odaklı değerlendirilen bu süreçte, baba-bebek bağlanmasının da kritik bir rolü olduğu bilinmektedir. Baba ile kurulan erken bağlanma, çocuğun sosyal, duygusal ve bilişsel gelişimi üzerinde uzun vadeli etkiler yaratabilir. Ebeveyn-çocuk ilişkisi doğum öncesinde şekillenmeye başlar ve özellikle gebelik sürecinde babaların bu bağlanma sürecine nasıl dahil oldukları, doğum sonrası ebeveynlik rollerini de etkileyebilir. (Çağan ve ark., 2021; Dinç ve ark., 2021; Dönmez ve Gümüşsoy; 2019).

Babanın gebelik sürecine aktif katılımı, doğum öncesi bağlanmayı güçlendiren önemli faktörlerden biridir. Ancak, babalar genellikle bu süreçte pasif bir rol üstlenmekte ve ebeveynlik müdahalelerine daha az katılmaktadır. Ultrasonografi (USG) izlemi, babaların gebelik sürecine duygusal olarak dahil olmasını sağlayan önemli bir deneyimdir. Bebeğin ultrason görüntülerini görmek, babaların gebelik

sürecini somut bir şekilde deneyimlemesine ve duygusal bağlarını güçlendirmesine yardımcı olabilir (Güleç, 2010).

Bu çalışmada, babaların USG izlemlerine katılımının baba-bebek bağlanması üzerindeki etkisini incelemek amaçlanmıştır. Literatürde doğum öncesi dönemde baba-bebek bağlanmasını ele alan çalışmaların sınırlı olduğu göz önünde bulundurulduğunda, araştırmanın bu alandaki bilgi birikimine katkı sağlaması beklenmektedir. Çalışma, gebeliğin 24. haftasından sonra ultrason izlemlerine eşleriyle birlikte katılan ve araştırmaya gönüllü olarak dahil olan babalar ile gerçekleştirilmiştir.

GEREÇ VE YÖNTEM

Araştırmanın Örneklemi

Analitik kesitsel tipteki bu çalışmanın örneklemi Haziran 2023- Mart 2024 tarihleri arasında Ege bölgesinde özel bir hastaneye başvuru yapan, araştırmaya katılmayı kabul eden, eşi gebeliğinin 24 hafta ve üstünde olan ve ultrason izlemine eşleriyle gelen baba adaylarından oluşmaktadır. Çalışmaya 270 baba adayı katlmıştır.

Veri Toplama Yöntemi ve Araçları

Araştırmanın verileri kişilerle yüzyüze görüşme yöntemi ile toplanmıştır. Çalışmada veri toplama aracı olarak iki bölümden oluşan bir anket formu kullanılmıştır. Katılımcıların yaş, eğitim düzeyi, çalışma durumu, gelir durumu, aile yapısı, sosyal güvence gibi sosyodemografik bilgileri ile ultrason muayenesi, bebeğin cinsiyeti, USG izlemlerine katılım durumuna ilişkin sorular yer almıştır. Anket formu ile birlikte babaların rahim içindeki bebeklerine bağlanma düzeylerini belirlemek amacıyla Rahim İçi Baba Bağlanma Ölçeği (RİBBÖ) kullanılmıştır. Dönmez ve Gümüşsoy (2019) tarafından geliştirilen Ölçek 23 madde ve tek faktörden oluşmakta, 4'lü Likert tipi yanıt sistemiyle değerlendirilmektedir. Alınabilecek toplam puan 23-92 arasında değişmekte, yüksek puan, baba-bebek bağlanmasının güçlü olduğunu gösterirken, düşük puan bağlanma düzeyinin zayıf olduğunu ifade etmektedir. Ölçeğin Cronbach alfa katsayısı 0.73'tür.

Veri Analizi

Verilerin analizinde SPSS Paket programı kullanılmıştır. Sürekli değişkenler için, ortalama, ±SD ve medyan, kategorik değişkenler için sıklık ve yüzde alınmıştır. Bağımsız değişkenlerin ölçek puanları üzerindeki etkisini değerlendirmede bağımsız gruplarda t testi ve ANOVA testi uygulanmıştır.

Araştırmanın Etiği

Araştırma verilerini toplamak için bir üniversitenin etik kurulundan onay, verilerin toplanıldığı hastanelerden resmi izin ve katılımcı baba adaylarından bilgilendirilmiş gönüllü onam alınmıştır.

BULGULAR

Katılımcıların yaş ortalaması 32,38±4,50 yıl olup, %64,5'i üniversite mezunudur. Baba adaylarının %98,9'u çalışırken, gebelerin %60,7'si çalışmaktadır. Katılımcıların %90,7'si çekirdek aile yapısına sahip olup, gebelerin %71,5'i primipardır. Gebeliklerin %81,9'u planlı olarak gerçekleşmiştir. Baba-bebek bağlanma ölçeği puanları incelendiğinde, çalışan babaların bağlanma puanları (67,50±8,25), çalışmayan babalara göre (50,50±11,50) anlamlı derecede yüksek bulunmuştur (p=0,000). Çekirdek aileye sahip babaların bağlanma puanları (67,55±8,43), geniş ailede yaşayanlara göre (62,84±10,05) anlamlı olarak yüksektir (p=0,009). Primipar eşe sahip babaların bağlanma puanı (68,16±8,36), multipar eşe sahip babalara göre daha yüksektir (p=0,002).

Tablo: Rahim İçi Baba-Bebek Bağlanma Ölçeği Puanlarının Ultrasonografi İzlemi ve İlgili Faktörlerle Karşılaştırılması

Değişkenler	n	%	X±SD	t	p
USG Muayenesi					
Kamu	60	22.2	67.16±9.80	-.032	.975

Değişkenler	n	%	X±SD	t	p
Özel	210	77.8	67.21±9.00		
Babanın USG izlemlerine katılım durumu					
Düzenli katılım	252	93.3	67.88±8.00	5.709	0.000
Düzenli olmayan	18	6.7	56.44±10.86		
USG izleminde bilgi verilme durumu					
Evet	261	96.7	67.08±8.60	-.386	0.700
Hayır	9	3.3	68.22±11.13		
USG sırasında verilen bilgileri anlamakta zorlandınız mı?					
Evet	49	18.1	63.44±9.74	-3.334	0.001
Hayır	221	81.9	67.93±8.23		
Babanın doğum tercihi					
Vajinal	195	72.2	65.08±8.94	-2.419	0.016
Sezaryen	75	27.8	67.90±8.47		
Ultrason öncesi Heyecan					
Evet	149	55.2	68.53±7.32	3.015	0.003
Hayır	121	44.8	65.38±9.85		

USG muayenesinin kamu veya özel sağlık kurumlarında yapılmasının bağlanma puanı üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmamıştır (p=0,975). Ancak babanın USG izlemlerine düzenli katılımı, bağlanma düzeyini önemli ölçüde artırmıştır. Düzenli katılım gösteren babaların bağlanma puanı (67,88±8,00), düzensiz katılım gösterenlere göre (56,44±10,86) anlamlı derecede yüksek bulunmuştur (p=0,000). USG sırasında verilen bilgileri anlamakta zorlanan babaların bağlanma puanı (63,44±9,74), zorlanmayanlara göre (67,93±8,23) daha düşük bulunmuştur (p=0,001). Vajinal doğumu tercih eden babaların bağlanma puanı (65,08±8,94), sezaryen doğumu tercih edenlerden (67,90±8,47) anlamlı olarak daha düşüktür (p=0,016). Ayrıca, USG öncesinde heyecan hisseden babaların bağlanma puanı (68,53±7,32), heyecan hissetmeyenlere göre (65,38±9,85) daha yüksek bulunmuştur (p=0,003).

TARTIŞMA

Bu çalışma, babanın ultrasonografi (USG) izlemlerine katılımının baba-bebek bağlanması üzerindeki etkisini incelemektedir. Çalışmada, babanın USG izlemlerine düzenli katılımı ile baba-bebek bağlanma düzeyi arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Düzenli USG izlemlerine katılan babaların bağlanma puanlarının, düzensiz katılım gösteren babalara göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Benzer şekilde, yapılan araştırmalar da babaların doğum öncesi süreçte gebelik kontrollerine katılmasının, doğum sonrası ebeveyn-çocuk bağlanmasını güçlendirdiğini desteklemektedir (Redshaw&Henderson; 2013; Wells et al., 2024). USG sürecinde bebeğin hareketlerini gözlemlemek, kalp atışlarını duymak gibi deneyimler, babalar için bebeklerinin varlığını daha somut hale getirmekte ve bağlanma sürecini desteklemektedir (de Waal et al, 2023). Çalışmanın bir diğer önemli bulgusu, USG sırasında babalara verilen bilgileri anlamakta zorlananların bağlanma düzeylerinin daha düşük olmasıdır. Bu sonuç, babaların gebelik sürecine daha etkin katılım gösterebilmeleri için verilen bilgilendirme süreçlerinin önemini ortaya koymaktadır. Özellikle sağlık profesyonellerinin babalara yönelik danışmanlık hizmetlerini güçlendirmesi, bilgilendirme süreçlerini daha anlaşılır hale getirmesi, bağlanma düzeyini olumlu yönde etkileyebilir (Giurgescu &Templin, 2015). Çalışmada ayrıca, ultrason öncesinde heyecan

hisseden babaların bağlanma puanlarının daha yüksek olduğu saptanmıştır. Bu bulgu, babanın gebeliğe yönelik duygusal tepkisinin bağlanma sürecinde önemli bir faktör olabileceğini göstermektedir.

SONUÇ

Bu çalışma, babaların ultrasonografi izlemlerine düzenli katılımının, baba-bebek bağlanmasını olumlu yönde etkilediğini göstermektedir. USG sürecinde babaların bebeğin gelişimini gözlemlemeleri ve bu deneyime aktif olarak dahil olmaları, bağlanma sürecini güçlendiren önemli bir faktördür.

ÖNERİLER

Sağlık çalışanları, gebelik sürecinde babaların daha fazla rol almasını teşvik etmeli ve özellikle USG sürecinde babalara yönelik bilgilendirme sağlamalıdır. Baba adaylarının USG izlemlerine katılmaları rutin uygulamalarda daha çok teşvik edilmelidir. Eğitim programları kapsamında, baba adaylarının doğum öncesi ebeveynlik sürecine daha bilinçli şekilde dahil olmalarını sağlayacak destekleyici uygulamalar geliştirilmelidir. Gelecekteki araştırmalar, farklı kültürel ve sosyoekonomik gruplarda benzer çalışmalar yaparak, baba-bebek bağlanmasını etkileyen diğer faktörleri incelemelidir.

KAYNAKÇA

1. Dinç, S., Balcı, S. (2021). Baba-Bebek Bağlanma Durumu ve Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi. Türkiye Klinikleri Hemşirelik Bilimleri Dergisi, 13(1), 8-17. Doi: 10.5336/nurses.2019-72534
2. Wells, M. B., Giannotti, M., & Aronson, O. (2024). Partner and professional support are associated with father-infant bonding: A cross-sectional analysis of mothers, midwives, and child health nurses' influence on primiparous and multiparous fathers of infants in Sweden. Midwifery, 136, 104076.
3. Çağan, E. S., Karaca Saydam, B., Gülümser Ateş, S., Ekti Genç, R., Çeber Turfan. (2021). Baba-Bebek Bağlanmasını Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi. Gevher Nesibe Journal of Medical & Health Sciences, 6(14), 1-7. Doi: http://dx.doi.org/10.46648/gnj.245
4. Redshaw, M., Henderson, J. Fathers' engagement in pregnancy and childbirth: evidence from a national survey. BMC Pregnancy Childbirth 13, 70 (2013). https://doi.org/10.1186/1471-2393-13-70
5. Giurgescu C, Templin TN. Father Involvement and Psychological Well-Being of Pregnant Women. MCN Am J Matern Child Nurs. 2015 Nov-Dec;40(6):381-7. doi: 10.1097/NMC.0000000000000183. PMID: 26488855; PMCID: PMC4617560.
6. de Waal, N., van den Heuvel, M. I., Nyklíček, I., Pop, V. J. M., & Boekhorst, M. G. B. M. (2023). Paternal bonding in pregnancy and early parenthood: a qualitative study in first-time fathers. Journal of Reproductive and Infant Psychology, 1–16. https://doi.org/10.1080/02646838.2023.2252890
7. Dönmez, S., Gümüşsoy, S. (2019). Rahim İçi Baba Bağlanma Ölçeği'nin (RİBBÖ) Geliştirilmesi. Kocaeli Tıp Dergisi, 8(2), 13-19.
8. Güleç, D. (2010). Baba-Bebek Bağlanma Ölçeği'nin Türk Toplumunda Geçerlik ve Güvenirliğinin İncelenmesi [Yüksek Lisans Tezi]. Ege Üniversitesi.

Makale id= 47

Sözlü Sunum

ORCID ID: 0000-0002-3908-3371; 0000-0002-8084-4419

Glisirizinin G361 Melanoma Hücrelerinde Sisplatin Sitotoksisitesi Üzerine Etkisinin İncelenmesi

Dr. Öğretim Üyesi Fatma Özlem Kargın Solmaz[1], Doç.Dr. Merve Becit Kızılkaya[1]
[1]Afyonkarahisar Sağlık Bilimleri Üniversitesi Eczacılık Fakültesi

*Corresponding author: Fatma Özlem Kargın Solmaz

Özet: *Kanser tedavisinde kullanılan kemoterapötik ajanların etkinliğini artırmak ve yan etkilerini azaltmak için doğal bileşiklerle kombinasyon stratejileri giderek önem kazanmaktadır. Geleneksel tıp uygulamalarında özellikle Uzak Doğu ve Çin tıbbında yaygın olarak kullanılan meyan kökünden (Glycyrrhiza glabra) elde edilen glisirizin, bir triterpen saponin olup, antiinflamatuar, antiviral ve antikanser özelliklere sahiptir. Glisirizinin melanomada sisplatin ile birlikte etkinliğine dair çalışmalar yetersiz olduğundan, bu çalışmada sisplatin ile glisirizin kombinasyonlarının insan melanoma hücrelerinde (G361) sitotoksisite üzerindeki etkilerinin araştırılması amaçlanmıştır. Sitotoksisite, MTT (3-(4,5-dimetiltiazol-2-il)-2,5-difeniltetrazolyum bromür) yöntemi kullanılarak belirlendi. Kombinasyonların sinerjistik etkisi, Chou-Talalay yöntemine dayalı CompuSyn yazılımı (v.1.0.) ile analiz edildi ve kombinasyon indeksi (CI) değerleri hesaplandı. Glisirizin için 24 saatlik inkübasyon sonunda G361 hücrelerinde IC50 değeri (214.2 µM) belirlendikten sonra, farklı konsantrasyonlarda sisplatin kombinasyonları test edildi. Yüksek doz glisirizin gruplarında (IC50x2 ve IC50) belirgin sinerjistik etki gözlenmiş, en güçlü sinerji her iki bileşiğin IC50 dozlarının kombinasyonunda (CI=0.641) tespit edilmiştir. Düşük doz glisirizin (IC50/2) kombinasyonlarında ise antagonistik etki (CI>1) görülmüştür. Elde edilen veriler, glisirizinin doza bağımlı olarak sisplatinin sitotoksik etkisini artırabileceğini göstermektedir. Bu bulgular, melanom tedavisinde sisplatin-glisirizin kombinasyonunun potansiyel terapötik değerini ortaya koymaktadır. Gelecek çalışmalarda, bu sinerjistik etkinin moleküler mekanizmalarının aydınlatılması ve in vivo modellerde doğrulanması hedeflenmelidir. Anahtar Kelimeler: Glisirizin, Sisplatin, Melanoma, Sitotoksisite, Sinerji, CompuSyn*

Anahtar Kelimeler: *Anahtar Kelimeler: Glisirizin, Sisplatin, Melanoma, Sitotoksisite, Sinerji, Compusyn*

Investigation of the Effect of Glycyrrhizin On Cisplatin Cytotoxicity in G361 Melanoma Cells

Abstract: *Combination strategies with natural compounds are gaining importance to increase the effectiveness and reduce the side effects of chemotherapeutic agents used in cancer treatment. Glycyrrhizin, a triterpene saponin obtained from licorice root (Glycyrrhiza glabra) commonly used in traditional medicine, particularly in Far Eastern and Chinese medicine, possesses anti-inflammatory, antiviral, and anticancer properties. Due to insufficient studies on the combined efficacy of glycyrrhizin with cisplatin in melanoma, this study aimed to investigate the effects of cisplatin and glycyrrhizin combinations on cytotoxicity in human melanoma cells (G361). Cytotoxicity was determined using the MTT (3-(4,5-dimethylthiazol-2-yl)-2,5-diphenyltetrazolium bromide) method. The synergistic effect of combinations was analyzed using CompuSyn software (v.1.0.) based on the Chou-Talalay method, and combination index (CI) values were calculated. After determining the IC50 value (214.2 µM) for glycyrrhizin in G361 cells following 24-hour incubation, cisplatin combinations at different concentrations were tested. Significant synergistic effects were observed in high-dose glycyrrhizin groups (IC50x2 and IC50), with the strongest synergy detected in the combination of IC50 doses of both compounds (CI=0.641). Antagonistic effects (CI>1) were observed in low-dose glycyrrhizin (IC50/2) combinations. The obtained data indicates that glycyrrhizin can enhance cisplatin's cytotoxic effect in a dose-dependent manner. These findings demonstrate the potential therapeutic value of cisplatin-glycyrrhizin combination in melanoma treatment. Future studies should focus on elucidating the molecular mechanisms of this synergistic effect and its validation in in vivo models.*

Keywords: *Keywords: Glycyrrhizin, Cisplatin, Melanoma, Cytotoxicity, Synergy, Compusyn*

1. INTRODUCTION

Melanoma is a type of skin cancer that originates from melanocyte cells and exhibits an aggressive course. Although it constitutes 5% of cancer cases worldwide (6% in men and 4% in women), it is responsible for approximately 75% of deaths related to skin cancer.[1] Various methods such as surgical intervention, radiotherapy, and chemotherapy are used in the treatment of metastatic melanoma. However, treatment options in advanced melanoma cases are still limited, and the desired level of improvement in the prognosis of the disease cannot be achieved.

Cisplatin, a chemotherapeutic agent commonly used in melanoma treatment, has limited therapeutic efficacy due to developing drug resistance and its serious toxicity. [2] Therefore, overcoming cisplatin resistance in melanoma and reducing side effects is of great clinical importance. As a promising approach, it has been observed that the combination of cisplatin with natural compounds improves treatment efficacy, reduces side effects, and lowers drug resistance in healthy cells. [3]

Glycyrrhizin is a triterpenoid saponin obtained from licorice root (Glycyrrhiza glabra Linn.) and has been used in traditional medicine for many years. Studies have shown that glycyrrhizin exhibits anti-inflammatory, antioxidant, antiviral, and anticancer properties. [4] Glycyrrhizin has been reported to induce apoptosis and inhibit cell proliferation in various cancer cells. [3,5-7] Additionally, there are findings suggesting that it can increase the efficacy of some chemotherapy drugs and reduce their side effects. [8] [9]

In recent years, research on combination therapies with natural compounds has intensified with the aim of increasing the efficacy of chemotherapeutic agents and reducing their side effects. Although there are studies on the synergistic interactions of licorice root (or its active components) with chemotherapeutic agents, the interaction of glycyrrhizin with cisplatin in melanoma cells has not yet been sufficiently investigated.

In the present study, the aim was to examine the role of glycyrrhizin on the cytotoxic effect of cisplatin in human G361 melanoma cell line. Elucidating the mechanisms by which glycyrrhizin affects cisplatin-induced cytotoxicity and potential synergistic cytotoxic effects may contribute to the development of new therapeutic strategies in melanoma treatment.

2. MATERIAL AND METHODS

2.1. Chemicals

Cisplatin was acquired from Koçak Farma (İstanbul, Türkiye). Glycyrrhizin, heat-inactivated fetal bovine serum (FBS), MTT reagent, trypan blue solution, trypsin-EDTA solution, and Dulbecco's phosphate-buffered saline (PBS) were purchased from Sigma-Aldrich Corporation (St. Louis, MO, USA). Additional cell culture reagents comprising Dulbecco's modified Eagle medium (DMEM) and antibiotic solution containing penicillin-streptomycin were obtained from Thermo Fisher Scientific (Waltham, MA, USA).

2.2. Cell culture

Human melanoma G361 cell line was procured from ATCC (American Type Culture Collection, Rockville, MD, USA). Cells were cultured in high-glucose DMEM (4500 mg/L) supplemented with L-glutamine and sodium pyruvate. Complete growth medium was prepared by adding 10% FBS and 1% penicillin-streptomycin mixture. All cultures were maintained in a humidified incubator at 37°C with 5% CO_2 atmosphere.

2.3. Cytotoxicity assay

The MTT colorimetric assay was employed to evaluate cell viability according to the method described by Mossman (1983).[10] Briefly, G361 melanoma cells were seeded in 96-well plates at a density of 1×10^4 cells per well in triplicate format. Following attachment, cells were exposed to various concentrations of cisplatin and/or glycyrrhizin for a 24-hour period. Cell counting was performed using trypan blue exclusion method. For negative control experiments, culture medium containing 1% PBS

was utilized. At the end of the treatment period, 10 µL of MTT solution (5 mg/mL in PBS) was introduced to each well and incubated for an additional 4 hours. Subsequently, 100 µL of DMSO was added to solubilize the formazan crystals, and absorbance was quantified at 570 nm wavelength using an Epoch microplate spectrophotometer (Biotek, USA). The IC_{50} values for glycyrrhizin were determined by analyzing the dose-response inhibition curves with GraphPad Prism software (GraphPad Software, San Diego, CA, USA).

2.4. Combination Index Analysis (CompuSyn)

The interaction type (synergism, additive, or antagonism) of the combination treatment was determined using CompuSyn software (v.1.0., Inc, New York, USA). G361 melanoma cells were treated with combinations of cisplatin and glycyrrhizin at 6 different non-fixed dose ratios (based on IC50 values) for 24 hours. Combination indices (CI) were calculated by converting the mean cell viability inhibition (%) to fraction affected (fa) through isobologram analysis and the median effect equation. [11] According to the *Chou-Talalay* method, CI values <1, =1, and >1 indicate synergism, additive effect, and antagonism of the combination, respectively.

3. RESULTS

3.1. Effect of Glycyrrhizin on G361 Cell Viability

The effects of glycyrrhizin on G361 cell viability were evaluated using the MTT assay after 24 hours of incubation at concentration ranges from 3.91 to 2000 µM with a ½ dilution ratio. The IC_{50} value of glycyrrhizin was determined to be 214.2 µM after 24 hours of exposure (Figure 1).

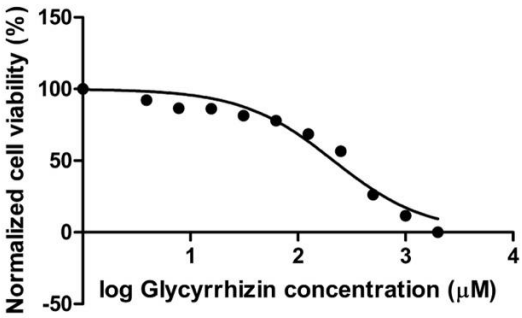

Figure 1. Dose-response curve of glycyrrhizin in G361 cells at 24-hour incubation

Concentration and O.D. values were calculated using GraphPad Prism software (version 9.5.0) with nonlinear regression analysis based on the logarithms of concentrations normalized to O.D. values. Studies were expressed as the average of three repeated experimental results.

The IC_{50} value for cisplatin was used from our previous studies (Yalabık and Becit-Kızılkaya, 2024). In this study, the effects of cisplatin on G361 melanoma cell viability were evaluated using the MTT method after 24-hour incubation with a ½ dilution ratio in a concentration range of 1.96-1000 µM, and the IC_{50} value of cisplatin in G361 cells was determined to be approximately 90 µM after 24 hours of exposure.

3.1. Synergistic cytotoxic effects of cisplatin and glycyrrhizin combinations

The synergistic effect of combination groups was evaluated according to the *Chou-Talalay* method, and the results are summarized in Table 1 and Figure 2. According to the obtained data, dose-dependent different interactions were observed between cisplatin and glycyrrhizin combinations. Significant synergistic effects were observed in combinations of high-dose cisplatin (IC_{50} = 90 µM) with high (IC_{50}x2 = 428.4 µM) and medium-dose (IC_{50} = 214.2 µM) glycyrrhizin. In the cisplatin (90 µM) + glycyrrhizin (428.4 µM) combination, the CI value was determined as 0.812 and the fraction affected

(fa) value as 0.695. The strongest synergistic effect was observed in the cisplatin (90 µM) + glycyrrhizin (214.2 µM) combination, with a CI value of 0.641 and an fa value of 0.681. In contrast, antagonistic interaction with a CI value of 1.116 was observed in the cisplatin (90 µM) + glycyrrhizin (107.1 µM) combination. In combinations with low-dose cisplatin ($IC_{50}/2$ = 45 µM), synergistic effect (CI = 0.772, fa = 0.605) was observed only with medium-dose glycyrrhizin (214.2 µM). Cisplatin (45 µM) + glycyrrhizin (428.4 µM) combination (CI = 1.234, fa = 0.644) and cisplatin (45 µM) + glycyrrhizin (107.1 µM) combination (CI = 1.156, fa = 0.519) showed antagonistic interactions.

Table 1. Combination indexes and interaction types of cisplatin and glycyrrhizin combinations in G361 melanoma cells

Groups	CI	f_a	Interaction
CIS (90 µM) + GLC (428.4 µM)	0.812	0.695	Synergistic
CIS (90 µM) + GLC (214.2 µM)	0.641	0.681	Synergistic
CIS (90 µM) + GLC (107.1 µM)	1.116	0.623	Antagonistic
CIS (45 µM) + GLC (428.4 µM)	1.234	0.644	Antagonistic
CIS (45 µM) + GLC (214.2 µM)	0.772	0.605	Synergistic
CIS (45 µM) + GLC (107.1 µM)	1.156	0.519	Antagonistic

CIS: cisplatin, CI: combination index, fa: fraction affected, GLC: Glycyrrhizin

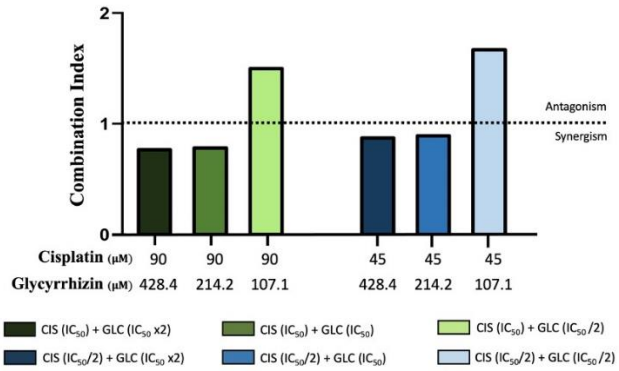

Figure 2. Combination indices of combined treatments of cisplatin with glycyrrhizin in G361 cells for 24 hours

Combination index was obtained from CompuSyn software (v.1.0.). GraphPad Prism software (version 9.5.0) was used for graph plotting. CIS: cisplatin, GLC: Glycyrrhizin

4. DISCUSSION

In this study, the role of glycyrrhizin on the cytotoxic effect of cisplatin in the G361 melanoma cell line was investigated, and a dose-dependent synergistic effect potential was demonstrated. Our findings show that high-dose glycyrrhizin applications (at IC_{50}x2 and IC_{50} concentrations) exhibit significant synergistic effects with cisplatin, whereas at low doses ($IC_{50}/2$), antagonistic interactions are displayed. These findings emphasize the importance of dose optimization in combination therapies.

The IC_{50} for glycyrrhizin (214.2 µM) is consistent with similar studies in the literature. Han et al. (2024)[12] reported that glycyrrhizin has IC_{50} values of 267.3 and 258.3 µM in different cancer cells (HCT116 and HT29 colorectal cancer cell lines). On the other hand, Omidi et al. (2023) [3] emphasized

that the anticancer effect of licorice root alone might be limited, but its efficacy could increase in combinations with chemotherapeutic agents.

It is noteworthy that the strongest synergy was observed in the combination of IC_{50} doses of both compounds (CI=0.641). A CI value below 1 proves that the combination exhibits a synergistic effect.[11] This result suggests that the mechanisms of action of glycyrrhizin and cisplatin may be complementary. Supporting these findings, in a recent study, Bian et al. (2024)[5] reported that glycyrrhizic acid and cisplatin showed synergistic effects in SK-MEL-28 melanoma cells by inhibiting DNA damage repair and increasing apoptosis. The researchers demonstrated that the combination therapy decreased Bcl-2 and Caspase-3 expression, while increasing cleaved-Caspase-3 and γH2AX expression, thereby elevating DNA damage levels.

Although the mechanisms underlying the synergistic effect of glycyrrhizin with cisplatin have not been elucidated, several possible mechanisms can be proposed. First, the antioxidant properties of glycyrrhizin may reduce reactive oxygen species (ROS)-induced normal cell damage caused by cisplatin, while strengthening apoptotic signaling in cancer cell.[7] Second, glycyrrhizin may reduce cisplatin resistance in melanoma cells by modulating indirect protein targets reported to be important in tumor formation (such as cell cycle-related protein, apoptosis-related proteins, Matrix Metalloproteinases (MMP), Cyclooxygenase-2 (COX-2), Glycogen Synthase Kinase-β (GSK-β), Nuclear Factor Kappa-light-chain-enhancer of activated B cells (NF-κB), and Mitogen-Activated Protein (MAP). [13] Third, the anti-inflammatory properties of glycyrrhizin may modulate cisplatin-induced inflammatory response, making the microenvironment of cancer cells more sensitive to treatment.[14]

Our study has certain limitations. First, cytotoxicity assessment was conducted using only the MTT method; detailed examination of cell death mechanisms such as apoptosis, necrosis, and autophagy should be addressed in future studies. Second, since this study was performed under in vitro conditions, pharmacokinetic and pharmacodynamic factors in the in vivo environment may influence the results. Third, only a single melanoma cell line (G361) was used, and the efficacy in different melanoma subtypes needs to be evaluated. In future research, the mechanisms of action of the glycyrrhizin-cisplatin combination should be examined at the molecular level, investigating effects on apoptotic protein expression, DNA damage response, and drug resistance mechanisms. Additionally, the role of specific pathways such as Bcl-2 family proteins, caspases, and DNA repair enzyme activation should be elucidated. Assessment of the systemic effects of this combination and its effects on the tumor microenvironment through in vivo studies is of great importance.

5. CONCLUSION

In conclusion, the present study demonstrates that glycyrrhizin can enhance the cytotoxic effect of cisplatin in G361 melanoma cells in a dose-dependent manner. These findings provide a foundation for considering the cisplatin-glycyrrhizin combination as a potential therapeutic strategy in melanoma treatment. However, further elucidation of the molecular mechanisms of action and validation through *in vivo* studies are necessary.

ACKNOWLEDGMENTS

We sincerely thank Prof. Sefa Çelik from the Department of Medical Biochemistry, Faculty of Medicine, Afyonkarahisar Health Sciences University, for his valuable support in conducting the laboratory phases of the present study.

REFERENCES

1. Siegel RL, Giaquinto AN Jemal A. Cancer statistics, 2024. CA Cancer J Clin 2024;74:12-49.
2. Cheon SH, Seo BY, Lee YJ, et al. Targeting of Cisplatin-Resistant Melanoma Using a Multivalent Ligand Presenting an Elastin-like Polypeptide. ACS Biomater Sci Eng 2020;6:5024-5031.
3. Omidi F, Shahbazi S, Reiisi S, et al. Glycyrrhizic acid enhances the anticancer activity of cisplatin in the human ovarian cancer cell line. Toxicol In Vitro 2023;93:105687.

4. Hasan MK, Ara I, Mondal MSA, et al. Phytochemistry, pharmacological activity, and potential health benefits of Gly cyrrhiza glabra. Heliyon 2021;7:e07240.
5. Bian F, Niu FH, Qu PY, et al. Glycyrrhizic acid inhibits DNA damage repair and enhances cisplatin-induced apoptosis of melanoma cells. Chem Biol Drug Des 2024;103:e14536.
6. Cai Y, Zhao B, Liang Q, et al. The selective effect of glycyrrhizin and glycyrrhetinic acid on topoisomerase IIα and apoptosis in combination with etoposide on triple negative breast cancer MDA-MB-231 cells. Eur J Pharmacol 2017;809:87-97.
7. Farooqui A, Khan F, Khan I, et al. Glycyrrhizin induces reactive oxygen species-dependent apoptosis and cell cycle arrest at G(0)/G(1) in HPV18(+) human cervical cancer HeLa cell line. Biomed Pharmacother 2018;97:752-764.
8. Alharbi FK, Ali LS, Salem GA, et al. Glycyrrhizin alleviated cisplatin-induced testicular injury by inhibiting the oxidative, apoptotic, hormonal, and histological alterations. Am J Vet Res 2025;86.
9. Lee YS, Kwon RJ, Lee HS, et al. The Role of Pentacyclic Triterpenoids in Non-Small Cell Lung Cancer: The Mechanisms of Action and Therapeutic Potential. Pharmaceutics 2024;17.
10. Mosmann T. Rapid colorimetric assay for cellular growth and survival: application to proliferation and cytotoxicity assays. J Immunol Methods 1983;65:55-63.
11. Chou TC. Drug combination studies and their synergy quantification using the Chou-Talalay method. Cancer Res 2010;70:440-6.
12. Han Y, Sheng W, Liu X, et al. Glycyrrhizin ameliorates colorectal cancer progression by regulating NHEJ pathway through inhibiting HMGB1-induced DNA damage response. Sci Rep 2024;14:24948.
13. Bode AM Dong Z. Chemopreventive Effects of Licorice and Its Components. Curr Pharmacol Rep 2015;1:60-71.
14. Wang CY, Kao TC, Lo WH, et al. Glycyrrhizic acid and 18β-glycyrrhetinic acid modulate lipopolysaccharide-induced inflammatory response by suppression of NF-κB through PI3K p110δ and p110γ inhibitions. J Agric Food Chem 2011;59:7726-33.

Makale id= 145

Sözlü Sunum

ORCID ID: 0000-0001-8965-3267

3-Kloro-4-((6,7-Dimetoksikinazolin-4-Il)amino)benzonitril Bileşiğinin Sentezi ve 2D-NMR Yöntemleri ile Yapısının Aydınlatılması

Dr. Cemre Acar Halıcı[1]
[1]Ankara Üniversitesi, Eczacılık Fakültesi, Farmasötik Kimya Anabilim Dalı

Özet: *Hedefe yönelik olarak geliştirilen küçük moleküllü EGFR tirozin kinaz inhibitörleri günümüzde, kanser tedavisindeki önemli seçeneklerden biridir. Bu çalışmada, kinazolin halka yapısına sahip ve EGFR tirozin kinaz inhibitörü olarak antikanser aktivite göstermesi beklenen 3-kloro-4-((6,7-dimetoksikinazolin-4-il)amino)benzonitril bileşiği sentezlenmiştir. Bu amaçla öncelikle, metil 2-amino-4,5-dimetoksibenzoat bileşiğinden formamid yardımıyla 6,7-dimetoksikinazolin-4-ol bileşiği sentezlenmiştir. Elde edilen bileşiğin tiyonil klorür ile reaksiyonu sonucu 4-kloro-6,7-dimetoksikinazolin ve ardından, bu bileşiğin 4-amino-3-klorobenzonitril ile reaksiyonu sonucu 3-kloro-4-((6,7-dimetoksikinazolin-4-il)amino)benzonitril elde edilmiştir. Sonuç bileşiğin yapısı kütle spektrumu, 1H-NMR, 13C-NMR ve 2D-NMR yöntemleri ile kanıtlanmıştır. Bileşiklerin yapılarının detaylı şekilde tanımlanmasına olanak sağlayan COSY, NOESY, HSQC, HMBC 2D-NMR yöntemleri açıklanmış ve ilgili bileşiğe ait spektrumlar üzerinden bileşik yapısı aydınlatılmıştır.*

Anahtar Kelimeler: *Kinazolin, Egfr, Antikanser, NMR*

Synthesis of 3-Chloro-4-((6,7-Dimethoxyquinazolin-4-Yl)amino)benzonitrile Compound and Structure Elucidation by 2D-NMR Methods

Abstract: *Targeted small molecule EGFR tyrosine kinase inhibitors are currently one of the important options in cancer treatment. In this study, 3-chloro-4-((6,7-dimethoxyquinazolin-4-yl)amino)benzonitrile compound, which has a quinazoline ring structure and is expected to show anticancer activity as an EGFR tyrosine kinase inhibitor, was synthesized. For this purpose, firstly, 6,7-dimethoxyquinazolin-4-ol compound was synthesized from methyl 2-amino-4,5-dimethoxybenzoate compound with the help of formamide. 4-chloro-6,7-dimethoxyquinazoline was obtained as a result of the reaction of the obtained compound with thionyl chloride, and subsequently, 3-chloro-4-((6,7-dimethoxyquinazolin-4-yl)amino)benzonitrile was obtained as a result of the reaction of this compound with 4-amino-3-chlorobenzonitrile. The structure of the resulting compound was proven by mass spectrum, 1H-NMR, 13C-NMR, and 2D-NMR methods. COSY, NOESY, HSQC, and HMBC 2D-NMR methods, which allow detailed identification of the structures of the compounds, were explained, and the structure of the compound was elucidated through the spectra of the relevant compound.*

Keywords: *Quinazoline, Egfr, Anticancer, NMR*

1. GİRİŞ

Kanser, ölümcül olabilmesi ve görülme sıklığı nedeniyle çağımızın en önemli sağlık problemlerinden biridir.[1] Kanserin tedavisi üzerine çok sayıda araştırma yapılmakta olup, protein kinazlar ve kanser ilişkisi kanser araştırmalarının önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Epidermal Büyüme Faktörü Reseptörü (EGFR) normal hücre fizyolojik süreçlerinde rol oynayan bir protein tirozin kinaz olup, kanserli dokularda EGFR'nin anormal davranış gösterdiği ve yüksek miktarlarda bulunduğu görülmüştür.[2,3] Bu durum, anormal büyüme gösteren EGFR'nin kanser tedavisinde bir hedef haline gelmesini sağlamıştır.[4] EGFR'yi hedefleyen ve inhibe edebilen çeşitli bileşikler sentezlenmiştir.[4,5] Bu bileşikler arasında kinazolin türevleri, özellikle 4-anilinokinazolinler, EGFR inhibitörü olarak hedefe

yönelik antikanser aktivitesiyle yıllardır ilgi çeken yapılardır.[6,7] Küçük hücreli dışı akciğer kanserinin (KHDAK) tedavisinde kullanılan gefitinib ve erlotinib (Şekil 1) bileşikleri de 4-anilinokinazolin yapısına sahip bileşiklerdir.[7]

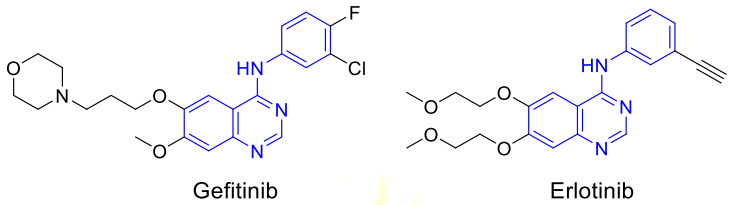

Şekil 1. Gefitinib ve Erlotinib Bileşikleri

Gefitinib ve erlotinib gibi mevcut bileşiklere karşı EGFR'nin tirozin kinaz alanında ortaya çıkan direnç mutasyonları, bu inhibitörlerden beklenen etkinin elde edilmesini engellenmektedir.[8,9] Ortaya çıkan bu direnç mekanizması ve kanserin kompleks bir hastalık olması nedeniyle yeni ve etkili türevlere olan ihtiyaç devam etmektedir.

EGFR'yi inhibe ederek antikanser etki gösterecek birçok türev sentezlenmiştir. Sentezlenen türevlerle yapılan yapı aktivite değerlendirmelerinde, kinazolin halkasının aktivite için gerekli olduğu, ancak kinazolin üzerindeki sübstitüentlerin aktiviteyi oldukça etkilediği belirtilmiştir. Kinazolin halkası 6. ve 7. konumlarından elektron veren gruplar ile sübstitüe edildiğinde antikanser etkinin arttığı görülmüştür. Kinazolin halkasına bağlı 4-anilino grubunun antikanser aktivite için önemli olduğu bulunmuştur.[5,10]

Verilen literatür bulgularının doğrultusunda bu çalışmada, EGFR'yi inhibe etmesi ve antikanser etki göstermesi beklenen, kinazolin halka yapısına sahip 3-kloro-4-((6,7-dimetoksikinazolin-4-il)amino)benzonitril bileşiğinin sentezlenmesi ve yapısının kütle spektrumu, ^{1}H-NMR, ^{13}C-NMR ve 2D-NMR yöntemleri ile kanıtlanması amaçlanmıştır. İki boyutlu nükleer manyetik rezonans (2D-NMR) yöntemleri bileşiklerin yapılarını ayrıntılı olarak tanımlayabilme imkanı sağlayan yöntemlerdir.[11] Çalışmada, bu yöntemlerin sonuç bileşiğin spektrumları üzerinden açıklanması hedeflenmiştir.

2.YÖNTEM

EGFR tirozin kinaz inhibitörü olarak antikanser aktivite gösterme ve ilaç adayı olma potansiyeline sahip 3-kloro-4-((6,7-dimetoksikinazolin-4-il)amino)benzonitril bileşiği Şema 1'de gösterilen şekilde sentezlenmiştir.

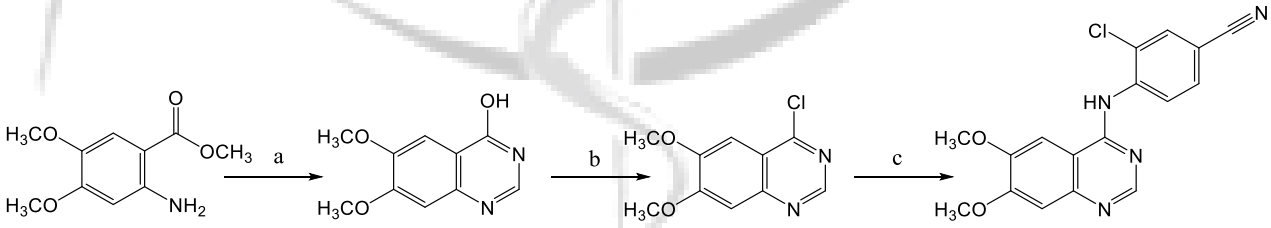

Reajanlar: a) Formamid, $NaOCH_3$ **b)** $SOCl_2$ **c)** 4-Amino-3-klorobenzonitril

Şema 1. 3-Kloro-4-((6,7-dimetoksikinazolin-4-il)amino)benzonitril Bileşiğinin Sentezi

6,7-Dimetoksikinazolin-4-ol : Başlangıç maddesi metil 2-amino-4,5-dimetoksibenzoat (2 g, 9,5 mmol) üzerine DMF (16 ml), metanol (4 ml), formamid (1,6 ml) ve %25'lik $NaOCH_3$ (5,6 ml) eklenerek 130°C'de 10 saat karıştırıldı. Reaksiyon sonunda, çözelti üzerine önce soğuk su, ardından nötralleşene kadar 1N HCl çözeltisi eklendi. Çöken madde süzüldü.[12-14] Sonuçta % 88 verimle 1,72 g beyaz renkli ürün elde edildi.

4-Kloro-6,7-dimetoksikinazolin : 6,7-Dimetoksikinazolin-4-ol (1,8 g, 8,7 mmol) bileşiği üzerine tiyonil klorür (10 ml) ve DMF (0,2 ml) eklenerek 80°C'de 4 saat karıştırıldı. Reaksiyon bitiminde rotavapor yardımıyla $SOCl_2$ uçuruldu. Elde edilen katı madde, potasyum karbonat çözeltisi ile bazik hale getirildi. Süzüldü ve su ile yıkandı, kurutuldu.[14,15] Ardından toluen ile kristalizasyon yapıldı. Sonuçta % 70 verimle 1,36 g sarımsı renkli ürün elde edildi.

3-Kloro-4-((6,7-dimetoksikinazolin-4-il)amino)benzonitril : 4-Kloro-6,7-dimetoksikinazolin (200 mg, 0,89 mmol) 2-propanol içerisinde çözüldü. 4-Amino-3-klorobenzonitril (136 mg, 0,89 mmol) eklenerek 80°C'de 8 saat karıştırıldı. Reaksiyon sonunda çözücü uçuruldu. Elde edilen katı madde, potasyum karbonat çözeltisi ile bazik hale getirildi. Süzüldü ve su ile yıkandı. % 30 verimle 91 mg ürün elde edildi.

Hedef bileşik 3-kloro-4-((6,7-dimetoksikinazolin-4-il)amino)benzonitril'in yapısını kanıtlamak üzere spektral analizleri gerçekleştirilmiştir. Bu amaçla kütle analizi (Mass spektral analizi), ^{1}H-NMR, ^{13}C-NMR ve COSY, NOESY, HSQC, HMBC 2 boyutlu NMR analizleri yapılmıştır. Kütle analizi, Waters ZQ Mikromass LC-MS spektrometresinde, elektrosprey iyonizasyon (ESI) yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. NMR spektrumları, tetrametilsilan (TMS) iç standart maddesi ve DMSO-d_6 çözücüsü kullanılarak Varian Mercury-400 MHz Agilent FT-NMR spektrometresinde alınmıştır.

3. BULGULAR

Sentezlenen 3-kloro-4-((6,7-dimetoksikinazolin-4-il)amino)benzonitril bileşiği (Şekil 2) orijinal bir bileşiktir. Bileşiğin kütle ve NMR analizlerinin beklenen yapıyı kanıtlar nitelikte olduğu görülmüştür.

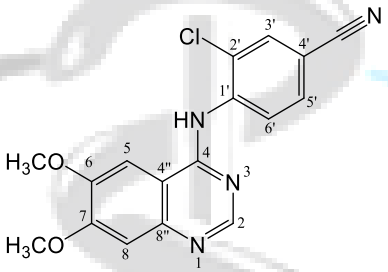

Şekil 2. 3-Kloro-4-((6,7-dimetoksikinazolin-4-il)amino)benzonitril Bileşiği

Kütle m/z (ESI+): 341,4 [M+H] (%100); 343,4 [M+H+2] (%33) (Molekül formülü: $C_{17}H_{13}ClN_4O_2$).

^{1}H-NMR (400 MHz, DMSO-d_6) δ ppm : 4,01 (s, 3H, -OCH_3); 4,02 (s, 3H, -OCH_3); 7,45 (s, 1H, H-5 ya da H-8); 7,80 (d, 1H, *J*=8,4Hz, H-6'); 7,97 (dd, 1H, *J*=8,4&1,6Hz, H-5'); 8,58 (d, 1H, *J*=2Hz, H-3'); 8,42 (s, 1H, H-5 ya da H-8), 8,79 (s, 1H, H-2).

^{13}C-NMR, HSQC ve HMBC (DMSO-d_6) δ ppm : 158,83; 156,67 (C-6 ya da C-7); 150,39 (C-6 ya da C-7); 148,59; 139,30; 136,18 (C-2); 133,57 (C-3'); 131,82 (C-5'); 130,31 (C-6'); 117,16; 111,35; 107,09; 104,01 (C-5 ya da C-8); 99,91 (C-5 ya da C-8); 56,87 (-OCH_3); 56,46 (-OCH_3).

COSY (DMSO-d_6) δ ppm : [H-5' / H-6'].

NOESY (DMSO-d_6) δ ppm : [H-5 / 6-OCH_3], [H-8 / 7-OCH_3].

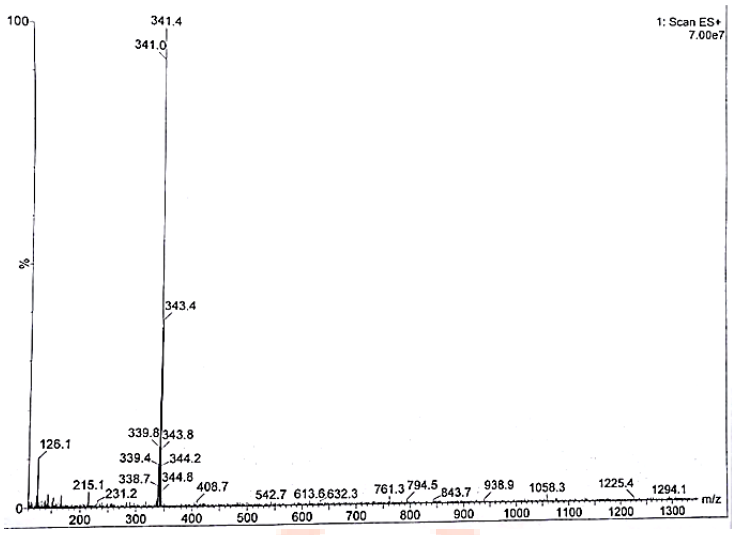

Şekil 3. Mass Spektrumu

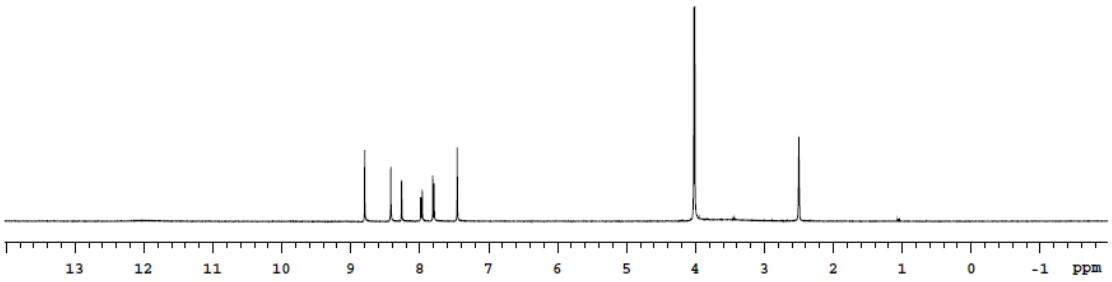

Şekil 4. ^{1}H-NMR Spektrumu

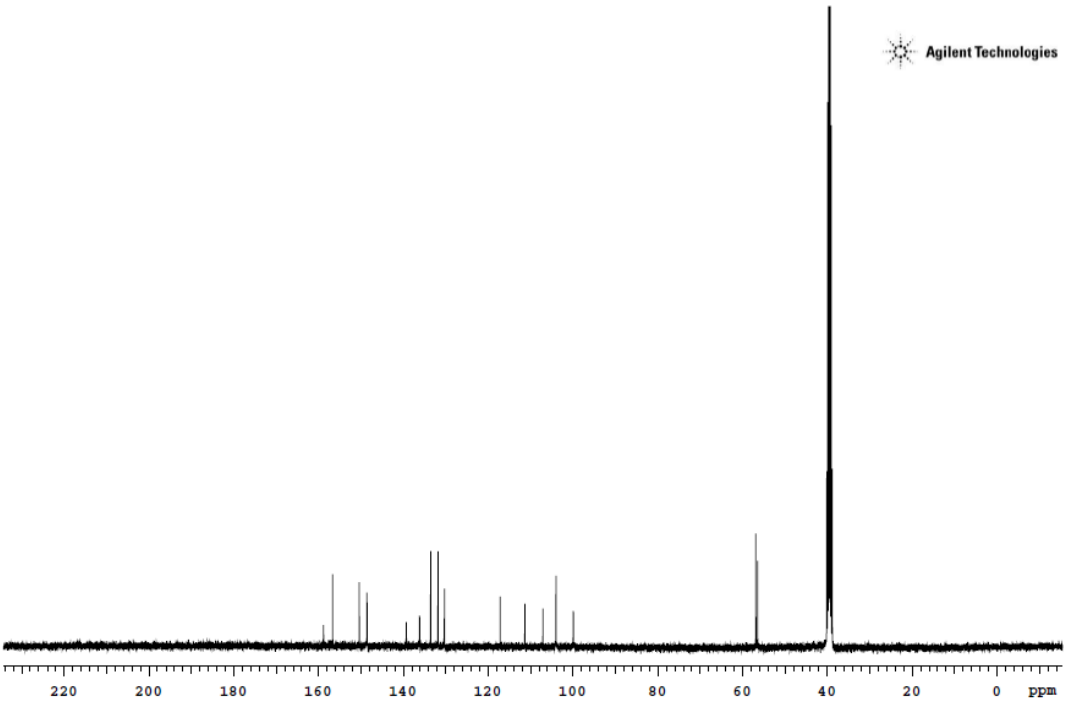

Şekil 5. ^{13}C-NMR Spektrumu

2D-NMR teknikleri yardımıyla bileşiklerin proton ve karbonlarına ait kimyasal kayma yerleri belirlenebilmektedir. NOESY spektrumu yardımıyla belli bir mesafe (4-5 Å) uzaklıkta uzaysal olarak etkileşen protonlar belirlenebilmektedir. COSY spektrumunda etkileşen protonlar spektrumda bir kare düzeninde yer alırlar ve böylece protonların birbirleriyle komşu olma durumu belirlenebilmektedir. HMBC spektrumu yardımıyla, karbonlar ve protonlar arasındaki 2, 3 ve hatta bazen 4 bağa kadar olan C-H etkileşimleri belirlenebilmektedir. Spektrumun bir ekseninde karbon pikleri, diğer ekseninde proton pikleri bulunmaktadır. HSQC spektrumu, moleküldeki karbon atomları ile bunlara direkt bağlı proton atomlarının etkileşimini göstermektedir. Spektrumun eksenlerinde proton pikleri ve karbon pikleri yer almaktadır. Bu piklerin kesiştiği yerlerde oluşan ve etkileşimlerini gösteren cross pikler (kontür), hangi protonun hangi karbona bağlı olduğunu gösterir. Tüm bu verilerin birleştirilmesi ile incelenen molekülün yapısı aydınlatılabilmektedir.

3-Kloro-4-((6,7-dimetoksikinazolin-4-il)amino)benzonitril bileşiğinin 2 boyutlu NMR analizleri (COSY, NOESY, HSQC, HMBC) değerlendirildiğinde, NOESY spektrumu yardımıyla ^{1}H-NMR spektrumunda 4,01 ve 4,02 ppm'de gözlenen -OCH_3 gruplarına ait piklerin, NOESY spektrumunda H-5 ve H-8 ile etkileştiği görülmektedir (Şekil 6). Böylece 7,45 ppm ve 8,42 ppm'de gözlenen piklerin H-5 ya da H-8 protonlarına ait olduğu belirlenebilmektedir. Bu durum 8,79 ppm'de singlet olarak gözlenen pikin H-2 protonuna ait olduğunun belirlenmesini de sağlamaktadır.

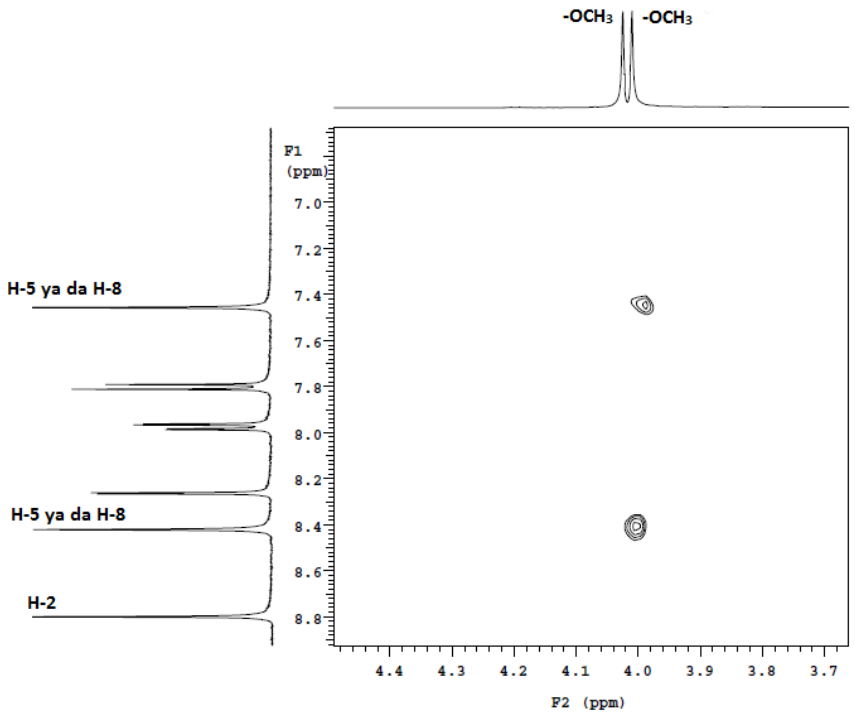

Şekil 6. NOESY Spektrumu

COSY spektrumu yardımıyla birbiriyle *orto* konumunda bulunan H-5' ve H-6' protonlarının etkileşimi görülebilmektedir (Şekil 7). Bu sayede H-5' ve H-6' protonlarına ait pikler belirlenebilmektedir. Spektrumda 8,58 ppm'de dublet olarak görülen pikin de H-3' protonuna ait olduğu bu şekilde bulunmuş olmaktadır.

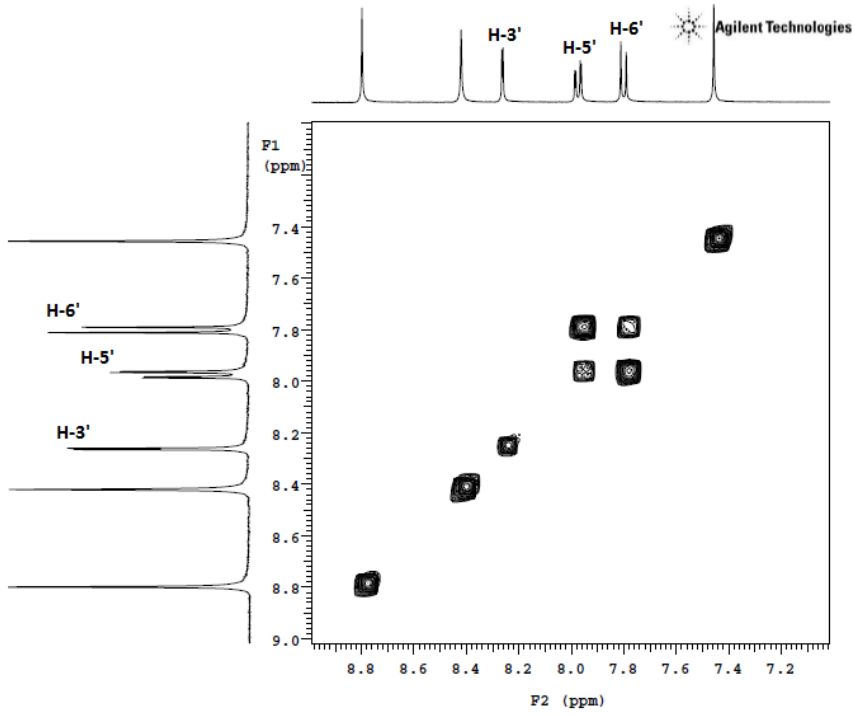

Şekil 7. COSY Spektrumu

HSQC spektrumu yardımıyla, -OCH_3, H-5 ya da H-8, H-3', H-5' ve H-6' protonlarının bağlı oldukları karbonlara ait pikler ayırt edilebilmektedir (Şekil 8).

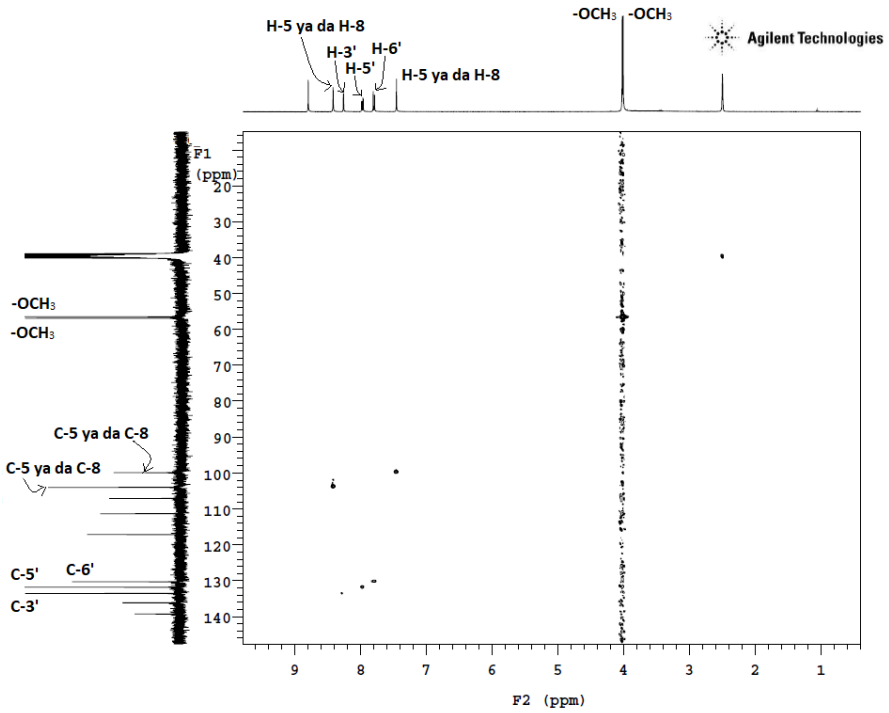

Şekil 8. HSQC Spektrumu

HMBC spektrumu (Şekil 9) yardımıyla, -OCH_3 protonlarının etkileşim gösterdiği 6 ve 7 numaralı karbon atomlarının pikleri tanımlanabilmektedir. Benzer şekilde H-5 ve H-8 protonlarının da 6 ve 7 numaralı karbon atomları ile etkileşim gösterdiği görülmektedir. H-2 protonun oluşturduğu cross pik sayesinde 2 numaralı karbon atomuna ait pik tanımlanabilmektedir. Karbonlar ve protonlar arasındaki 2, 3 ve 4 bağa kadar olan etkileşimleri göstermesi sayesinde 2 numaralı karbon atomunun H-5 ve H-8 protonlarıyla da etkileşim yaptığı görülmektedir.

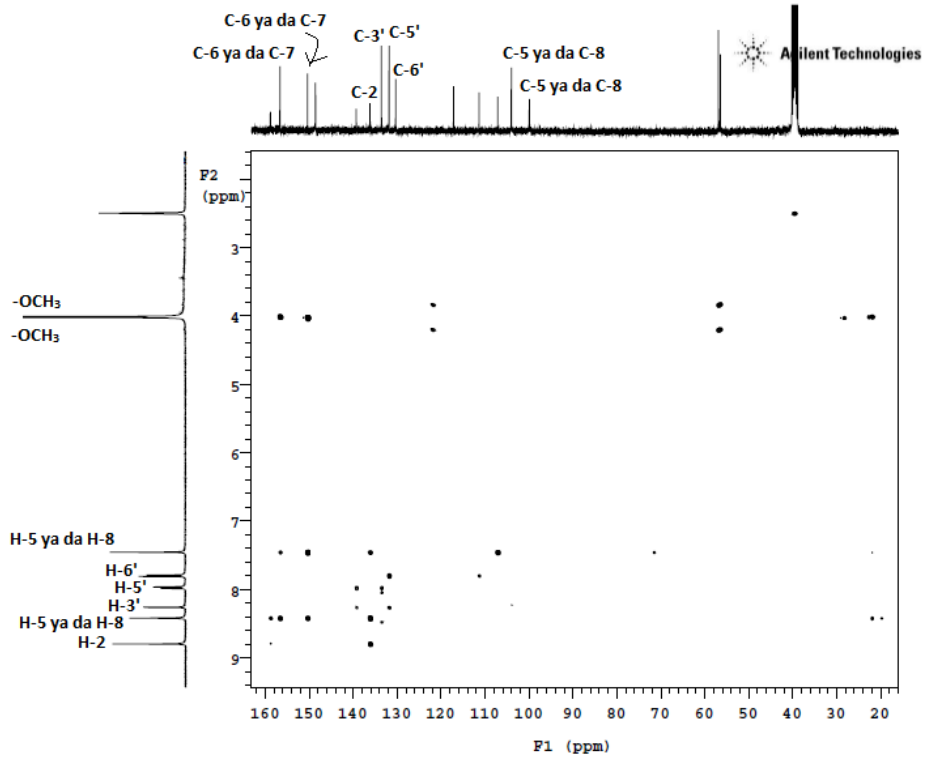

Şekil 9. HMBC Spektrumu

4. SONUÇ

Hedefe yönelik olarak geliştirilen küçük moleküllü EGFR tirozin kinaz inhibitörleri günümüzde, kanser tedavisindeki önemli seçeneklerden birini oluşturmaktadırlar. Kinazolin halka yapısına sahip çeşitli türevler klinikte antikanser ilaç olarak kullanılsa da, kanserin kompleks bir hastalık olması nedeniyle etkili bileşik arayışı devam etmektedir. Bu çalışmada, metil 2-amino-4,5-dimetoksibenzoat bileşiğinden başlanarak 3-kloro-4-((6,7-dimetoksikinazolin-4-il)amino)benzonitril bileşiği sentezlenmiştir. Antikanser aktivite göstermesi beklenen bu bileşiğin yapısı kütle spektrumu, ^{1}H-NMR, ^{13}C-NMR ve 2D-NMR yöntemleri ile kanıtlanmıştır. 2D-NMR yöntemleri bileşiklerin yapısının aydınlatılması amacıyla kullanılan oldukça etkili yöntemlerdir. Bileşiğe ait NOESY, COSY, HSQC ve HMBC spektrumları yorumlanmış ve ilgili bileşiğin yapısı aydınlatılmıştır. Bileşiğin *in vitro* farmakolojik antikanser aktivitesi incelenmektedir.

KAYNAKÇA

1. Global Cancer Observatory: Cancer Today, International Agency for Research on Cancer. https://gco.iarc.who.int/today (Son erişim tarihi: 10.02.2025).
2. Woodburn JR. The epidermal growth factor receptor and its inhibition in cancer therapy. Pharmacol. Ther. 1999;82:241-250.
3. Salomon DS, Brandt R, Ciardiello F, Normanno N. Epidermal growth factor-related peptides and their receptors in human malignancies. Crit. Rev. Oncol. Hematol. 1995;19:183-232.
4. Cohen P. Protein kinases-the major drug targets of the twenty-first century? Nat. Rev. Drug Discov. 2002;1:309-315.
5. Ghoneim MM, Abdelgawad MA, Elkanzi NA, Parambi DGT, Alsalahat I, Farouk A, Bakr, RB. A literature review on pharmacological aspects, docking studies, and synthetic approaches of quinazoline and quinazolinone derivatives. Arch. Pharm. 2024;357(8):2400057.

6. Zhang HQ, Gong FH, Ye JQ, et al. Design and discovery of 4-anilinoquinazoline-urea derivatives as dual TK inhibitors of EGFR and VEGFR-2. Eur. J. Med. Chem. 2017;125:245-254.
7. Acar C, Altuntaş TG. Hedefe yönelik kanser tedavisinde kullanılan akıllı ilaçlar: EGFR inhibitörleri. FABAD Journal of Pharmaceutical Sciences. 2019;44(1):47-63.
8. Kim Y, Ko J, Cuı Z, et al. The EGFR T790M mutation in acquired resistance to an irreversible second-generation EGFR inhibitor. Mol. Cancer Ther. 2012;11(3):784-791.
9. Han W, Du Y. Recent development of the second and third generation irreversible epidermal growth factor receptor inhibitors. Chem. Biodivers. 2017;14(7):e1600372.
10. Denny WA, Rewcastle GW, Bridges AJ, Fry DW, Kraker AJ. Structure-activity relationships for 4-anilinoquinazolines as potent inhibitors at the atp binding site of the epidermal growth factor receptor in vitro. Clin. Exp. Pharmacol. Physiol. 1996;23(5):424-427.
11. Elyashberg M. Identification and structure elucidation by NMR spectroscopy. TrAC, Trends Anal. Chem. 2015;69:88-97.
12. Bridges AJ, Zhou H, Cody DR, et al. Tyrosine kinase inhibitors. 8. An unusually steep structure-activity relationship for analogues of 4-(3-bromoanilino)-6,7-dimethoxyquinazoline (PD 153035), a potent inhibitor of the epidermal growth factor receptor. J. Med. Chem. 1996;39(1): 267-276.
13. Furuta T, Sakai T, Senga T, et al. Identification of potent and selective inhibitors of PDGF receptor autophosphorylation. J. Med. Chem. 2006;49(7):2186-2192.
14. Acar Halıcı C, Göker H, Kütük Ö, Çelik İ, Altuntaş TG. Design, synthesis, and biological evaluation of novel amidoxime or amidine analogues of some 4-anilino-6, 7-dimethoxyquinazolines with a potent EGFR inhibitory effect. Bioorg. Chem. 2025;108345.
15. Boyer S, Cantin D, Liang SX. (2009). U.S. Patent Application No. 12/300,751.

Makale id= 181

Sözlü Sunum

ORCID ID: 0009-0005-3801-2597

Alzheimer Tedavisinde Kullanılmak Üzere Geliştirilen Ağızda Dağılan Filmlerin Meme ve Prostat Kanser Hücreleri Üzerindeki Antiproliferatif Etkilerinin Değerlendirilmesi

Araştırmacı Sude Bilgin[1], Öğr. Gör. Dr Tuğba Çopur[2], Dr. Öğretim Üyesi Esra Pezik[1]
[1]Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi
[2]Hacettepe Üniversitesi

*Corresponding author: Esra Pezik

Özet: *Alzheimer, demansın önde gelen nedeni olan ve beyin hücrelerinin bozulmasına yol açan nörodejeneratif bir hastalıktır. Günümüzde Alzheimer hastalığının tedavisinde kolinesteraz inhibitörleri ve N-metil D-aspartat (NMDA) reseptör antagonistleri kullanılmaktadır. Memantin (MNT), Alzheimer tipi demansın tedavisi için Amerikan Gıda ve İlaç Dairesi (FDA) tarafından onaylanan bir NMDA reseptör antagonistidir. Yapılan son araştırmalar, MNT'nin Alzheimer tedavisinde kullanılmasının yanı sıra kanserli hücreler üzerinde de etkili olabileceğine dikkat çekmiştir. Bu çalışmanın amacı, farklı polimerler ve plastikleştiricilerle hazırlanan MNT içeren ağızda dağılan filmlerin, MCF-7 (İnsan meme kanseri hücre hattı) ve LNCaP (İnsan prostat kanseri hücre hattı) hücreleri üzerindeki antiproliferatif etkilerini incelemektir. MNT içeren ağızda dağılan filmler (ODFs), pullulan ve hidroksipropil metil selüloz (HPMC) gibi film yapıcı ajanlar ve gliserol, propilen glikol gibi plastikleştiriciler kullanılarak çözücü dökme yöntemiyle hazırlanmıştır. In vitro hücre kültürü çalışmalarında örnekler ((ham MNT, plasebo ODF'ler (P-ODF1, P-ODF2, P-ODF3 ve P-ODF4), ODF'ler (ODF1, ODF2, ODF3 ve ODF4) ve kontrol (kültür ortamı)) çeşitli konsantrasyonlarda (3.125, 12.5, 50 ve 200 µg/mL) uygulanmış ve hücre canlılığı GraphPad Prism 8 istatistik programı kullanılarak iki yönlü ANOVA testi ile analiz edilmiştir. Sonuç olarak yapılan hücre kültürü çalışmaları ile her iki hücre hattı için de genellikle plasebo ODF'ler ve MNT yüklü ODF'lerde doz arttıkça hücre canlılığının arttığı tespit edilmiş ve hücre canlılığının genel olarak %80'in üzerinde olması nedeniyle geliştirilen formülasyonların istatistiksel olarak anlamlı bir antiproliferatif etkiye sahip olmadığı saptanmıştır.*

Anahtar Kelimeler: *Ağızda Dağılan Filmler, Alzheimer, Antiproliferatif Etki, Memantin*

Evaluation of Antiproliferative Effects On Breast and Prostate Cancer Cells of Orally Disintegrating Films Developed for Use in Alzheimer's Treatment

Abstract: *Alzheimer's is a neurodegenerative disease that causes brain cells to deteriorate and is the leading cause of dementia. Currently, cholinesterase inhibitors and N-methyl D-aspartate (NMDA) receptor antagonists are used in the treatment of Alzheimer's disease. Memantine (MNT) is an NMDA receptor antagonist approved by the US Food and Drug Administration (FDA) for the treatment of Alzheimer's type dementia. Recent studies have pointed out that MNT, in addition to its use in the treatment of Alzheimer's, may also have an effect on cancer cells. The aim of this study was to investigate the antiproliferative effects of MNT containing orally disintegrating films (ODFs) prepared with different polymers and plasticizers on MCF-7 (Human breast cancer cell line) and LNCaP (Human prostate cancer cell line) cells. The ODFs containing MNT were prepared by solvent casting method using film-forming agents such as pullulan and hydroxypropyl methyl cellulose (HPMC) and plasticizers such as glycerol and propylene glycol. In vitro cell culture studies, samples (raw MNT, placebo ODFs (P-ODF1, P-ODF2, P-ODF3 and P-ODF4), ODFs containing MNT (ODF1, ODF2, ODF3 and ODF4) and control (complete medium)) were applied at various concentrations (3.125, 12.5, 50 and 200 µg/mL) and cell viability was analyzed by two-way ANOVA test using the GraphPad Prism 8 statistical program. As a result, it was determined that cell viability increased as the dose increased in the placebo ODFs (P-ODF1, P-ODF2, P-ODF3, P-ODF4) and the ODFs containing MNT (ODF1, ODF2, ODF3, ODF4) for both cell lines, and since cell viability was*

generally above 80%, it was determined that the developed formulations did not have a statistically significant antiproliferative effect.

Keywords: *Alzheimer, Antiproliferative Effect, Memantine, Orally Disintegrating Films*

1.INTRODUCTION

Alzheimer's is a neurodegenerative disease that is the leading cause of dementia characterized by cognitive decline, impaired thinking, and the individual's inability to perform daily activities, and leads to the deterioration of brain cells.[1] The pathology of Alzheimer's disease (AD) is based on the extracellular formation of senile plaques consisting of amyloid-beta peptide (amyloid β-peptide) in aggregated form together with intracellular neurofibrillary tangles and metal ions such as copper, iron or zinc.[2] It has been reported that this disease affects 50% of people over the age of 80 and more than 10% of people over the age of 65.[1] There is currently no differential diagnostic test that can provide clear information about the diagnosis of AD. Therefore, the anamnesis given by the patient's relatives is of great importance in the diagnosis of the disease.[3] There are currently drugs used in the clinic and approved by the US Food and Drug Administration (FDA) for the treatment of AD. These drugs are basically divided into two groups. The first group of drugs is cholinesterase inhibitors such as tacrine, donepezil, galantamine, rivastigmine. These drugs can delay clinical decline along with cognitive benefits. The second group of drugs is N-methyl D-aspartate (NMDA) receptor antagonist such as memantine (MNT; 1-amino-3.5-dimethyladamantane), and this drug only treats the symptoms of dementia without stopping or delaying the progression of the disease.[1]

MNT is an active substance used as an NMDA receptor antagonist in the treatment of moderate and severe AD.[4] MNT acts by binding to or near the magnesium binding site and blocking the ion channel associated with the NMDA receptor in a similar way to magnesium.[5] According to the Biopharmaceutical Classification System (BCS), MNT is a white, odorless, slightly crystalline powder. It is easily soluble in water, methanol, and ethanol.[4,6] It has been reported that MNT may have other areas of use besides AD treatment.[4] In particular, recent studies on various cancer cell lines (RG-2 cells; Rat brain glioblastoma cell line, A549 cells; Human lung cancer cell line, MCF-7 cells; Human breast cancer cell line, LNCaP cells; Human prostate cancer cell line) have drawn attention to the fact that MNT and MNT derivative compounds may be effective on cancer cells. In addition, it has been reported that the anticancer activity of MNT is not limited to the brain region but is also valid for other types of cancer.[7-12] This has been associated with MNT acting by blocking ion channels associated with NMDA receptors.[5] The presence of NMDA receptors in different types of cancer such as glioma, medulloblastoma, neuroblastoma, oral squamous cell carcinoma, laryngeal cancer, gastric cancer and prostate cancer also supports this hypothesis. It has been observed that evidence that MNT modulates tumor growth, invasion and metastasis in many types of cancer such as high-grade glioma, neuroblastoma, leukemia, lung, breast, prostate, colon and skin cancer is increasing over time.[13] In the light of these data, it is clear that MNT has an important advantage in enabling the treatment of different diseases with the same active substance and a single formulation, and studies in this area are continuing rapidly. In a previous study we conducted on the preparation of orally disintegrating films containing MNT; It was determined that the produced formulations significantly reduced the viability of HT-29 (human colon cancer cell line) and A549 (human lung cancer cell line) cells (% Cell viability < 80%).[14]

Oral administration is still the most common and popular method today, especially for special patient populations, in terms of being less painful and more comfortable application by the patient, due to its advantages such as high patient compliance, design options and more affordable costs.[15-17] Orally disintegrating films (ODFs) are a new technology developed for oral administration of drugs and are ultra-thin formulations containing active substance(s) and various excipients, similar to postage stamps.[18-20] They have gained great importance in the pharmaceutical industry in recent years due to their various advantages over conventional dosage forms. It has been reported that ODFs are rapidly disintegrated after contact with saliva without the need for chewing or water after being placed on the tongue. With these properties, they positively affect the bioavailability of the drug and ensure that the desired effect begins more quickly.[21] In addition, thanks to the preparation of ODF formulations, it is

aimed to provide a more effective and easier treatment option for a wide range of patient populations, especially those who have problems with tablet use, such as geriatric, pediatric, psychotic and bedridden patients, patients with limited access to water (soldiers), patients with dysphagia, Parkinson's disease and vomiting.[22] Film-forming polymers, which are generally responsible for the strength of ODF formulations and provide flexibility and durability to the structure, can be used alone or in combinations of different polymers at different rates in the formulation to achieve the desired film properties. Recent studies have shown that pullulan, which has a very low oxygen permeability as well as a good film strength, can be used to obtain mechanically durable, fast-dispersing, flexible films that can dissolve very easily in water and form a clear solution.[23] Pullulan is a natural polysaccharide obtained by fermentation from the yeast species Aureobasidium pullulans, which is water-soluble and has neutral properties.[24] Although its status as a "Generally Regarded As Safe" (GRAS) ingredient determined in the USA, its biodegradability and the fact that it does not cause mucosal irritation after oral administration indicate that pullulan is more preferable than other film-forming polymers, there are not many studies in the literature where pullulan is used in ODF formulation compositions.[25-28]

This study aims to investigate the antiproliferative effects of pullulan-based MNT-containing ADF formulations on MCF-7 and LNCaP cells.

2. MATERIALS AND METHODS

2.1. Materials

Memantine Hydrochloride (MNT) was kindly provided by Bilim Pharmaceuticals. Pullulan received as a gift sample from Nagase Co., Ltd., Germany. Glycerol, propylene glycol (PG), aspartame and hydroxypropyl methylcellulose (HPMC) were purchased from Sigma Aldrich, USA. 3-(4,5-Dimethylthiazol-2-yl)-2,5 Diphenyltetrazolium bromide (MTT) were all obtained from Applichem, Germany and Dulbecco's modified eagle's medium (DMEM), RPMI 1640 medium (RPMI), fetal bovine serum (FBS), penicillin and streptomycin solution were obtained from Biochrom AG, Germany. FD&C Green No 3 (Fast Green FCF) was purchased from Merck Millipore (Germany).

2.2. Methods

2.2.1. Preparation of ODF formulations

The ODFs containing MNT were prepared by solvent casting method in the proportions given in Table 1. The preparation steps of the ODFs are summarized in Figure 1. For this purpose, pullulan and HPMC were preferred as film forming agents, and glycerol and propylene glycol were preferred as plasticizers. ODF1 and ODF2 were prepared with pullulan only, and ODF3 and ODF4 were prepared with a mixture of pullulan and HPMC. MNT was not added to placebo ODFs (P-ODFs; P-ODF1, P-ODF2, P-ODF3, P-ODF4). For one ODF preparation, MNT (2.0 mg) and aspartame (1.125 mg) were dissolved in a beaker with 0.34 mL water (A) and then, Pullulan/HPMC (37.5 mg/3.75 mg) and PG/glycerol (24.6 mg) were dissolved in another beaker with 0.34 mL water (B). The mixture A was then transferred onto mixture B, and a drop of FD&C Green (0,01%) solution was added to the mixture. The final mixture was stirred on a magnetic stirrer at room temperature for about 6 h. After obtaining a homogeneous mixture, 0.68 mL mixture was transferred to plastic mold divided into individual doses in size of 2 × 2 cm^2. The mixture in the mold was dried in an oven at 40°C for about 11-12 h and dried films were peeled off from the plastic mold. The ODFs were wrapped in aluminum foil and stored in a desiccator until used in vitro cytotoxicity studies.

Table 1. Composition of ODF Formulations Containing MNT.

Ingredients (%)	ODF1	ODF2	ODF3	ODF4	P-ODF1	P-ODF2	P-ODF3	P-ODF4
MNT	0.27	0.27	0.27	0.27	-	-	-	-
Pullulan	5.5	5.5	5	5	5.5	5.5	5	5
PG	3.3	-	3.3	-	3.3	-	3.3	-

Ingredients (%)	ODF1	ODF2	ODF3	ODF4	P-ODF1	P-ODF2	P-ODF3	P-ODF4
Glycerol	-	3.3	-	3.3	-	3.3	-	3.3
HPMC	-	-	0.5	0.5	-	-	0.5	0.5
Aspartame	0.15	0.15	0.15	0.15	0.15	0.15	0.15	0.15
FD&C Green (gtt)	1	1	1	1	1	1	1	1
Distilled water	90.8	90.8	90.8	90.8	90.8	90.8	90.8	90.8

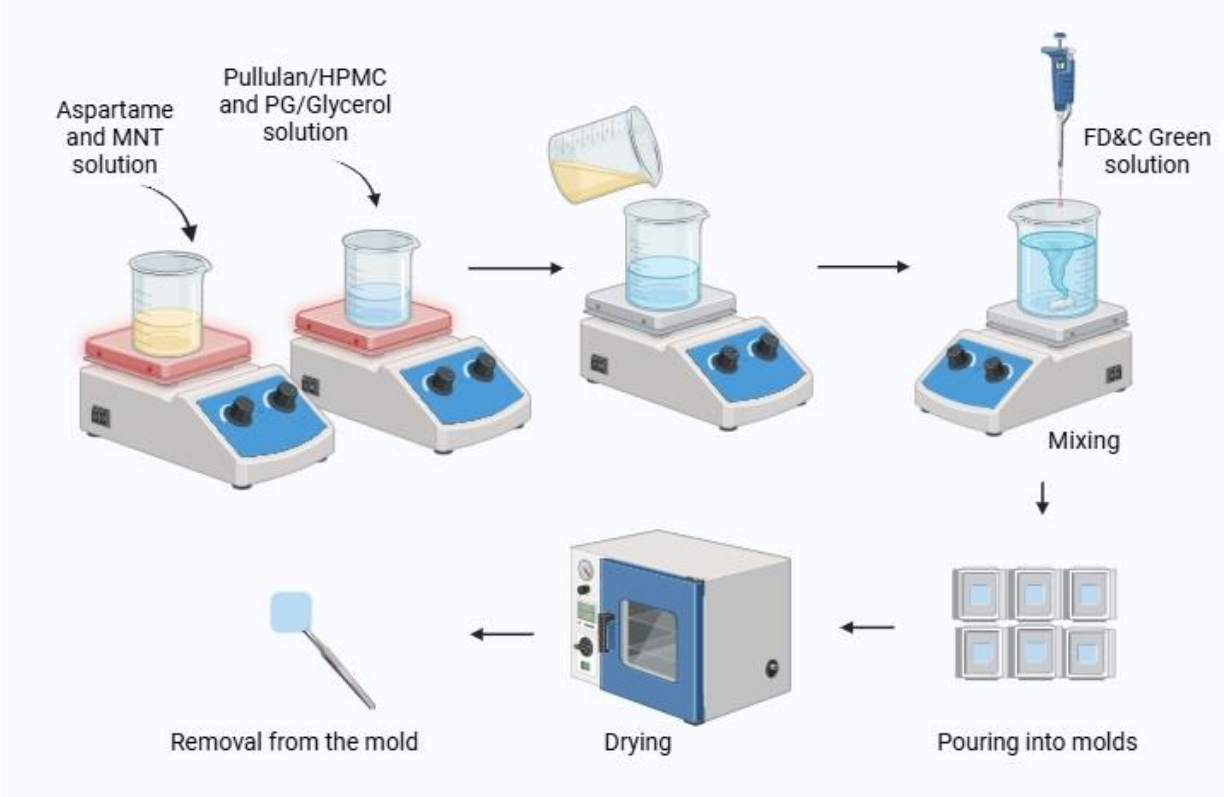

Figure 1. Preparation of ODF Formulations Containing MNT.

2.2.2. In vitro cytotoxicity studies

The cells were cultured at 37 ºC, 5% CO_2 in the complete medium which contains 10% FBS, penicillin: streptomycin (50 U/mL:50 µg/mL). DMEM for MCF-7 cells and RPMI 1640 for LNCaP cells were used as culture medium. After cell counting with the hemocytometer, the cells were seeded at a density of 50.000 cells / mL (100 µL per well) on to a 96-well plate. After overnight incubation (16-18 hours) of the plates, the complete culture medium in each well was removed. The stock solutions of compounds was prepared in complete medium and standard solutions of compounds were prepared diluting from the stock solutions with the complete culture medium, and then applied to cells at concentrations of 3.125, 12.5, 50, and 200 µg/mL (100 µL per well). The cells were incubated for 48 h after the standard solutions administration and MTT solution (5 mg/mL; 25 µL per well) was added to wells at the end of the incubation period. After 3.5-4 h incubation, DMSO (200 µL per well) was added to the wells and the absorbance value of each wells was recorded by ELISA Plate Reader.

3. CONCLUSION AND DISCUSSION

MCF-7 and LNCaP cell viability results for MNT and ODFs containing MNT were shown in Figure 2 and Figure 3. According to our results, cell viability for both cell lines decreases as the MNT dose

increases. It was also determined that cell viability was above 80% even at the highest dose in both cell lines. These results generally obtained is consistent with literature information. In a study by Seifabadi et al., when three different doses of MNT (2-20-100 µM; 48 h) were applied to MCF-7 cells, a general decrease in cell viability was observed with increasing dose and cell viability was determined to be above 80% for low doses and below 70% for high doses.[29] In another study conducted by Ameen et al., in the cytotoxicity study performed on MCF-7 cells with six different doses (9.3-18.75-37.5-75-150-300 µM; 48 h) applied between 9.3-300 µM, cell viability decreased with increasing MNT dose and in general cell viability decreased below 80% at doses of 37.5 µM and above. [11] According to the data of a 48 h cytotoxicity study conducted on LNCaP cells with six different MNT doses (0.25-0.5-0.75-1-2-5 mM) between 0.25-5 mM; cell viability was generally below 50% for all applied doses and cell viability decreased with increasing doses.[8] The fact that cell viability increased as the dose increased for both cell lines in placebo ODFs (P-ODF1, P-ODF2, P-ODF3, P-ODF4) and MNT-loaded ODFs (ODF1, ODF2, ODF3, ODF4) and that cell viability was generally above 80% indicates that the developed formulations do not have a statistically significant antiproliferative effect.

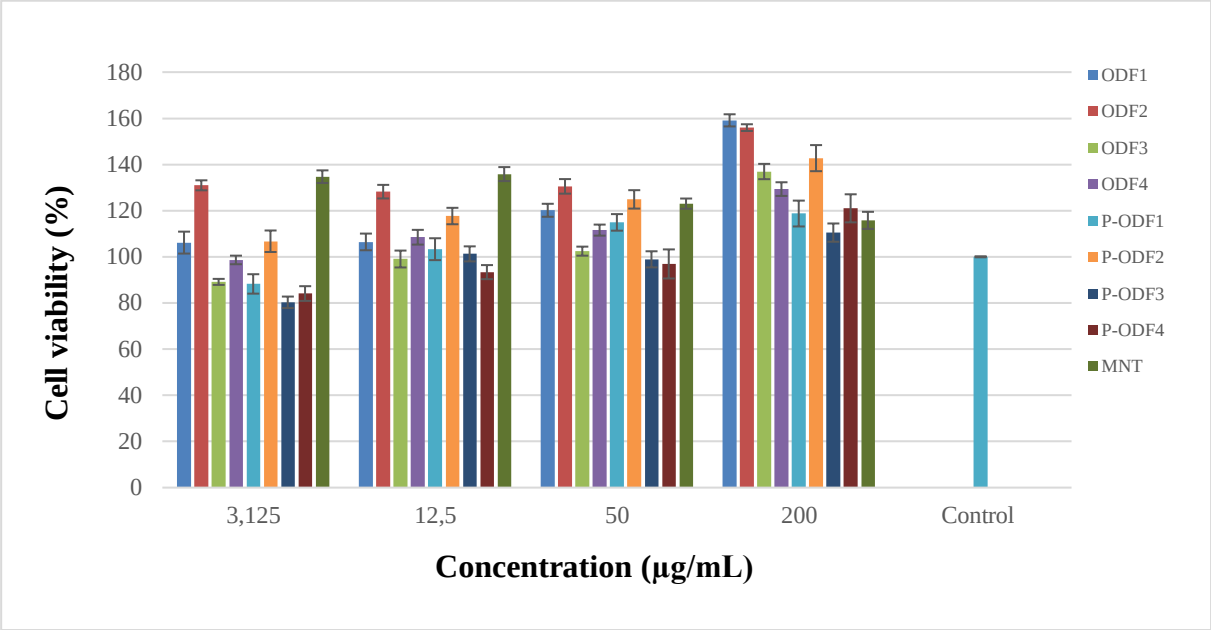

Figure 2. The Cell Viability Results for MNT and the ODFs After 48 h Incubation (MCF-7 Cells; Mean ± Standard Error; n=3).

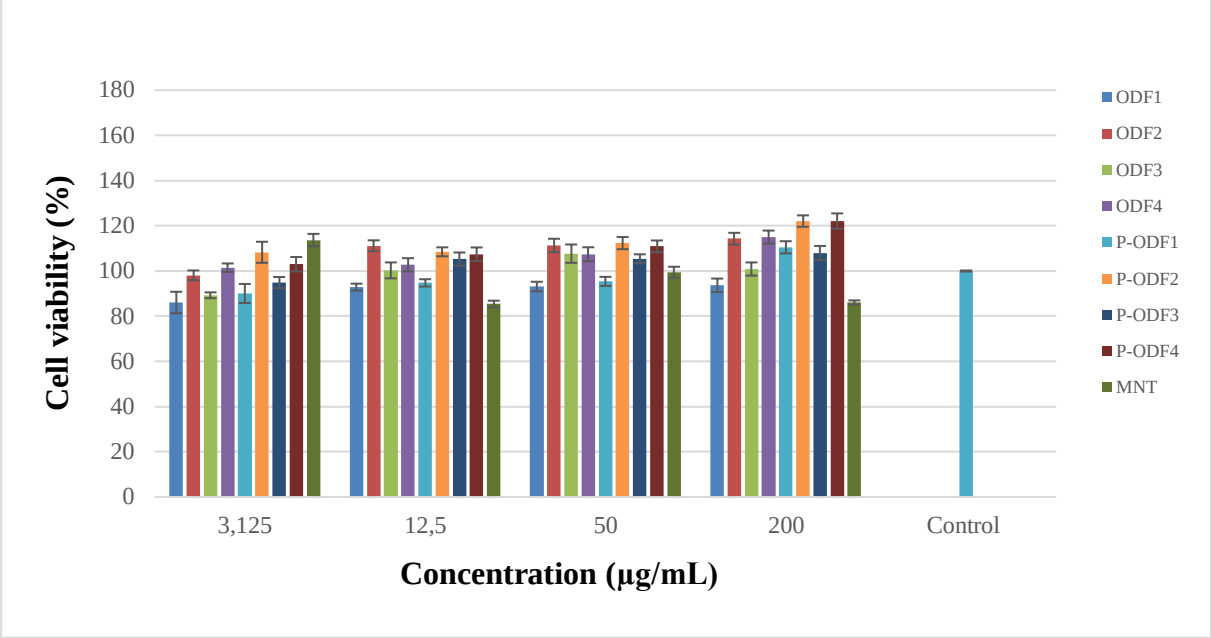

Figure 3. The Cell Viability Results for MNT and the ODFs After 48 h Incubation (LNCaP Cells; Mean ± Standard Error; n=3).

REFERENCES

1. Rasheed SMA. Development of a QSAR Model to Predict Inos Inhibition of Selected Copounds Used in Alzheimer's Disease Treatment [Master's Thesis]. Istanbul: Yeditepe University; 2024.
2. Gökçe A. Investigation of Cellular Signaling Pathways in Nitrosative Stress-Induced Neurodegenerative Diseases Using Arabidopsis Thalina [PhD Thesis]. İzmir: Ege University; 2023.
3. Turkish Alzheimer Association https://www.alzheimerdernegi.org.tr/ (Access Date: 10 March 2025).
4. Tekkeli Ş E. A New High Performance Liquid Chromatography Method for the Determination of Memantine [PhD Thesis]. Istanbul: Istanbul University; 2007.
5. Tampi RR, Van Dyck CH. Memantine: efficacy and safety in mild-to-severe Alzheimer's disease. Neuropsychiatr. Neuropsychiatric Disease and Treatment. 2007;3(2):245-258.
6. Smetanová L, Stetinova V, Svoboda Z, Kvetina J. Caco-2 cells, biopharmaceutics classification system (BCS) and biowaiver. Acta Medica (Hradec Kralove). 2011;54(1):3-8.
7. Cacciatore I, Fornasari E, Marinelli L, Eusepi, P, Ciulla, M, Ozdemir, O, Di Stefano A. Memantine-derived drugs as potential antitumor agents for the treatment of glioblastoma. *European Journal of Pharmaceutical Sciences.* 2017; 109:402-411.
8. Albayrak G, Konac E, Dikmen AU, Bilen CY. Memantine induces apoptosis and inhibits cell cycle progression in LNCaP prostate cancer cells. Human & Experimental Toxicology. 2018;37(9), 953-958.
9. Sánchez-López E, Egea MA, Davis BM et al. Memantine-loaded PEGylated biodegradable nanoparticles for the treatment of glaucoma. Small. 2018;14(2):1701808.
10. Albayrak G, Korkmaz FD. Memantine shifts cancer cell metabolism via AMPK1/2 mediated energetic switch in A549 lung cancer cells. Experimental and Clinical Science. 2021; 20:223.

11. Ameen, F, Siddiqui S, Kausar T et al. Interaction of memantine with calf thymus DNA: an in-vitro and in-silico approach and cytotoxic effect on the cancerous cell lines. J. Biomol. Struct. Dyn. 2022;40(3):1216-1229.
12. Mahboubi N, Shafiei-Irannejad V, Kahyaei_aghdam M, Soraya H. Memantine enhances the cisplatin-induced apoptosis in A2780 ovarian cancer cells via CyclinD1 and hTERT inhibition. Process Biochemistry. 2022; 122:69-75.
13. Yamaguchi F, Hayakawa S, Kawashima S, Asakura T, Oishi, Y. Antitumor effect of memantine is related to the formation of the splicing isoform of GLG1, a decoy FGF-binding protein. International Journal of Oncology. 2022;61(1):80.
14. Bilgin S, Çopur T, Pezik E. Investigation of the antiproliferative effects of oral films containing memantine hydrochloride on various cancer cells. https://ilackongresi.org/conference-booklet/ (Access Date: 11 March 2025).
15. Date T, Paul K, Singh N, Jain S. Drug-lipid conjugates for enhanced oral drug delivery. AAPS PharmSciTech. 2019; 20:1-11.
16. Mohammad IS, Hu H, Yin L, He W. Drug nanocrystals: Fabrication methods and promising therapeutic applications. International Journal of Pharmaceutics. 2019; 562:187-202.
17. Pezik E, Gulsun T, Sahin S, Vural I. Development and characterization of pullulanbased orally disintegrating films containing amlodipine besylate. *European Journal of Pharmaceutical Sciences*. 2021; 156:105597.
18. Ayorinde JO, Odeniyi M A, Balogun-Agbaje O. Formulation and evaluation of oral dissolving films of amlodipine besylate using blends of starches with hydroxypropyl methyl cellulose. Polimery Medycynie. 2016;46(1).
19. Visser JC, Weggemans OAF, Boosman R J, Loos K U, Frijlink H W, Woerdenbag H J. Increased drug load and polymer compatibility of bilayered orodispersible films. *European Journal of Pharmaceutical Sciences*. 2017; 107:183–190.
20. Takeuchi Y, Nishimatsu T, Tahara K, Takeuchi H. Novel use of insoluble particles as disintegration enhancers for orally disintegrating films. Journal of Drug Delivery Science and Technology. 2019; 54:1-15.
21. Lee Y, Kim K, Kim M, Choi DH, Jeong SH. Orally disintegrating films focusing on formulation, manufacturing process, and characterization. International Journal of Pharmaceutical Investigation. 2017; 47, 183–201.
22. Hoffmann EM, Breitenbach A, Breitkreutz J. Advances in orodispersible films for drug delivery. Expert Opinion on Drug Delivery. 2011; 8:299-316.
23. Borges A F, Silva C, Coelho JF, Simões S. Oral films: current status and future perspectives: I-galenical development and quality attributes. Journal of Controlled Release. 2015; 206:1-19.
24. Scott R, Cade D, He X. Pullulan film compositions. United States Patent. 2007; US 72677118 B2.
25. Stankovic I. Pullulan. Chemical and Technical Assessment 65th JECFA. https://www.fao.org/fileadmin/templates/agns/pdf/jecfa/cta/65/pullulan.pdf. (Access Date: 11 March 2024).
26. Kumar D, Saini N, Pandit V, Ali S. An insight to pullulan: a biopolymer in pharmaceutical approaches. International Journal of Basic and Applied Sciences. 2012;1(3):202-219.
27. Bala R, Pawar P, Khanna S, Arora S. Orally dissolving strips: A new approach to oral drug delivery system. International Journal of Pharmaceutical Investigation. 2013;3(2):67.
28. Pullulan GRAS Notification.https://www.ams.usda.gov/sites/default/files/media/PullulanPetition18131.pdf (Access Date: 11 March 2025).

29. Seifabadi S, Vaseghi G, Javanmard SH, Omidi E, Tajadini M, Zarrin B. The cytotoxic effect of memantine and its effect on cytoskeletal proteins expression in metastatic breast cancer cell line. Iranian Journal of Basic Medical Sciences. 2017;20(1):41.

Makale id= 186

Sözlü Sunum

ORCID ID: 0000-0002-8534-4878

Çin Hamster Akciğer Fibroblast V79 Hücrelerinde Diklofenak Sodyumun Oksidatif Dna Hasarı Üzerine Etkisinin Değerlendirilmesi

Dr. Öğretim Üyesi Aydan Çağlayan[1], Arş.Gör. Berivan Ezgi Kaya[1], Prof.Dr. Sevtap Aydın Dilsiz[1]

[1]Hacettepe Üniversitesi, Eczacılık Fakültesi, Farmasötik Toksikoloji Anabilim Dalı

*Corresponding author: Aydan Çağlayan

Özet: *Diklofenak sodyum, prostaglandinlerin sentezinden sorumlu olan ve oksidatif strese neden olduğu bilinen COX-1 ve COX-2 enzimlerinin inhibisyonu yoluyla yaygın olarak steroid olmayan anti-enflamatuvar ajan olarak kullanılır. Birçok anti-enflamatuvar maddenin DNA hasarına neden olduğu öne sürülmüştür. Bu nedenle, genotoksisite testi ilaçlar ve kimyasallar için güvenlik değerlendirmesinin önemli bir bileşeni haline gelmiştir. Diklofenak sodyumun genotoksik mekanizmalarının daha fazla açıklığa kavuşturulması gerekmektedir. Bu çalışmada, diklofenak sodyumun geniş bir konsantrasyondaki sitotoksisitesi 3-(4,5-dimetiltiazol-2-il)-2,5-difeniltetrazolium bromür (MTT) yöntemi ile belirlenmiş ve daha sonra Çin Hamster Akciğer Fibroblast Hücre Hattı'nda (V79 hücreleri) hidrojen peroksit kaynaklı oksidatif DNA hasarına karşı genotoksik/antigenotoksik potansiyeli alkali tek hücreli jel elektroforez tekniği ile belirlenmiştir. Diklofenak sodyum, 100 µM ve üzeri konsantrasyonlarda hücre canlılığını doza bağlı olarak önemli ölçüde azaltmış ve IC50 değeri 516 µM olarak bulunmuştur. Diklofenak sodyumun tek başına 1-50 µM doz aralığında DNA hasarını önemli ölçüde değiştirmediği, ancak 100 µM dozda negatif kontrole göre arttığı; 5 µM ve 10 µM dozlarında H2O2 kaynaklı DNA hasarını azalttığı, ancak 50 µM ve 100 µM dozlarında oksidatif DNA hasarını önemli ölçüde artırdığı belirlenmiştir. Sonuçlar, dklofenak sodyumun sitotoksite sınırına yakın dozlarında bile oksidatif DNA hasarını artırabileceğini göstermektedir. Sonuç olarak, diklofenak sodyumun genotoksik etki potansiyeli, toksik etkilerinin altında yatan olası mekanizmaların ortaya çıkarılmasına katkıda bulunabilir.*

Anahtar Kelimeler: *Diklofenak Sodyum, Oksidatif Stres, Dna Hasarı, Comet Testi*

Evaluation of the Effect of Diclofenac Sodium On Oxidative Dna Damage in Chinese Hamster Lung Fibroblast V79 Cells

Abstract: *Diclofenac sodium is widely used as non-steroidal anti-inflammatory agent through the inhibition of COX-1 and COX-2 enzymes responsible for the synthesis of prostaglandins and known to induce oxidative stress. Many anti-inflammatory substances have been suggested to cause DNA damage. Thus, genotoxicity testing has become a crucial component of safety evaluation for drugs and chemicals. The genotoxic mechanisms of diclofenac sodium need to be further clarified. In this study, the cytotoxicity of diclofenac sodium in a wide range of concentration was determined by 3-(4,5-dimethylthiazol-2-yl)-2,5-diphenyltetrazolium bromide (MTT) method and then its genotoxic/antigenotoxic potential against hydrogen peroxide (H2O2)-induced oxidative DNA damage in Chinese Hamster lung fibroblast V79 cell lines was determined by the alkaline single cell gel electrophoresis technique. Diclofenac sodium significantly decreased cell viability in a dose-dependent manner at concentrations of 100 µM and above, and the IC50 value was 516 µM. It was determined that diclofenac sodium alone did not significantly change DNA damage in the 1-50 µM dose range, but increased at 100 µM dose compared to negative control, and it reduced H2O2-induced DNA damage at the doses of 5 µM and 10 µM, however significantly increased oxidative DNA damage at the doses of 50 µM and 100 µM. The results showed that oxidative DNA damage may increase even at doses close to the limit of cytotoxicity of diclofenac sodium. In conclusion, the potential for genotoxic effects of diclofenac sodium may contribute to the elucidation of possible mechanisms underlying its toxic effects.*

Keywords: *Diclofenac Sodium, Oxidative Stress, Dna Damage, Comet Assay*

1. INTRODUCTION

Non-steroidal anti-inflammatory drugs (NSAIDs) are widely used for treating pain, fever, and other inflammatory processes in various diseases such as osteoarthritis, rheumatoid arthritis, ankylosing spondylitis, acute muscle pain conditions. NSAIDs exert their effects by binding to COX isozymes and inhibiting the synthesis of prostanoids (PGE2, PGD2, PGF2, prostacyclin PGI2 and thromboxane TXA2). Diclofenac sodium is a drug belonging to the NSAIDs class and inhibits both COX-1 and COX-2 enzymes.[1]

Cells and DNA in the human body are constantly exposed to oxidative attacks of endogenous and exogenous factors. Endogenous attacks develop as a result of natural biological processes such as normal cellular signal transduction, normal growth and development, metabolic processes or inflammation. Exogenous and environmental oxidation sources are related with the exposure of the organism to ionizing radiations such as X ray, cosmic rays, radioactive elements, oxidising chemicals and UVA sunlight particles (2,3). Oxygen reactive species (ROS) and antioxidants are produced in a controlled and balanced manner in healthy living organisms. However, excessively produced ROSs are neutralised by antioxidant defence systems, including enzymes such as superoxide dismutase (SOD), catalase (CAT), glutathione peroxidase (GPx), glutathione S-transferase (GST), and non-enzymatic molecules like α-tocopherol, β-carotene, α-lipoic acid.[4] If the antioxidants are insufficient to neutralize oxidants, the balance between oxidant/antioxidant status is disrupted in favour of oxidants. Disruption of this balance is called oxidative stress and leads to cell and tissue damages. [2-4]

Drug-induced oxidative stress has been implicated as a toxicity mechanism in numerous tissues and organs of biologic systems, including the liver, kidney, cardiovascular and nervous systems. Cancer therapies, antiretroviral drugs, antipsychotics, analgesics, including NSAIDs are drugs associated with adverse effects that can cause oxidative stress. [5,6] Studies have shown that diclofenac sodium causes nephrotoxicity and hepatotoxicity. In addition, although there have been studies on the genotoxic potential of diclofenac sodium, genotoxic mechanisms are still need to be clarified.

In this study, the cytotoxicity of diclofenac sodium in a wide range of concentration was determined by 3-(4,5-dimethylthiazol-2-yl)-2,5-diphenyltetrazolium bromide (MTT) method and its effects on DNA damage at non-cytotoxic doses (1-100 µM) were investigated in Chinese hamster lung fibroblast V79 cell lines. In addition, genotoxic and antigenotoxic properties of diclofenac sodium against hydrogen peroxide (H_2O_2)-induced oxidative DNA damage in V79 cells were determined by alkaline single cell gel electrophoresis (COMET) method. This study will contribute to the literature by clarifying the possible genotoxicity mechanism of diclofenac sodium under the cytotoxic doses.

2. MATERIALS and METHODS

2.1. Materials

All the chemicals were purchased from Sigma-Aldrich Co. Ltd. (St. Louis, MO, USA), diclofenac natrium was supplied from Novartis (Basel, Sweden).

2.2. Cell culture

V79 cells were provided from the American Type Culture Collection (ATCC; Rockville, MD, USA). The cells were sub-cultured in 75 cm^2 cell culture flasks. The cells were grown in RPMI media supplemented with 10% FBS, 2mM L-glutamine and 1% penicillin-streptomycin solution (10.000 units of penicillin and 10 mg of streptomycin in 0.9 % NaCl) at 37°C in 5% CO_2 incubators. The culture medium was changed every 2-3 days. The passage numbers of V79 cells used in the study were between 15-17.

2.3. Determination of cytotoxicity

The cytotoxic effect of diclofenac sodium was determined using MTT assay. [7] V79 cells was selected because of its high sensitivity to various chemicals with high cloning efficiency and suitable colony

formation properties. After growing for 2 weeks, the cells were seeded at a density of 10.000 cells/well in a 96-well plate and allowed to grow for 24-h before treatment. The cells were treated with diclofenac sodium at different concentrations (1- 3200 µM) in the culture medium for 24-h. Diclofenac sodium was dissolved in media freshly. Control experiments were carried out with the culture medium without diclofenac sodium in 1%PBS. After treatment, the medium was removed and 0.5 mg/mL MTT solution in 100 µL of the culture medium was added to each well and further incubated at 37 °C. After 4-h, the medium was discarded and 100 µL of PBS was added to wash the wells. After removing PBS, 100 µL of DMSO was added to dissolve the formazan crystals at 37 °C for 10-min. Absorbance of each sample was measured at 570 nm using the microplate reader (SpectraMax M2, Molecular Devices Limited, Berkshire, UK). Cytotoxicity was measured as percent survival, determined by the number of the treated control cells X 100 (% cell viability). IC_{50} value, the concentration reducing the absorbance of treated cells by 50% compared to negative control (untreated cells), was determined from the dose-response curves. Three independent assays were performed.

2.4. Determination of genotoxicity

The genotoxic or antigenotoxic effect of diclofenac sodium was evaluated at concentrations of less than $IC_{50,}$ by using the alkaline comet assay to analyze DNA single strand breaks as described by Tice et al. (2000) with minor modifications.[8] The cells were harvested by treatment with 0.15% trypsin-0.18% EDTA in the medium without FBS. Then the cells were seeded (25 x 10^3 cells) in 2 mL of the culture medium in a six-well plate and grown for 24-h up to 60-70% confluence before treatment with the compounds in the incubator. The cells were incubated with diclofenac sodium at 1 µM, 5 µM, 10 µM and 100 µM doses lower than IC_{50} dose concentrations in the culture medium for 24-h. After the treatment of the compounds for 24-h, oxidative DNA damage was induced by replacing the medium with PBS containing 50 µM H_2O_2 and then the cells were incubating for 5-min to assess the possible protective effects of the compounds against H_2O_2-induced oxidative DNA damage. Then the cells were harvested by treatment with 0.15% trypsin-0.18% EDTA in the medium without FBS, centrifuged, and washed with PBS for removing the H_2O_2 solution. A negative control and positive control (50 µM H_2O_2) were also included in the experiment. After centrifugation at 1100 rpm, the supernatant was discarded. 1 x 10^4 cells in 50 µL PBS were suspended in 150 µL of 1% LMA. Then the suspensions were embedded on the slides pre-coated with a layer of 1% NMA. The slides were allowed to solidify on ice for 5 min. Coverslips were then removed. The slides were immersed in cold lysing solution (2.5 M NaCl,100 mM EDTA, 100 mM Tris, 1% sodium sarcosinate, pH 10.0), with 1% Triton X-100 and 10% DMSO added just before use for 2-h at 4 □C. Then they were removed from the lysing solution, drained and were left in the electrophoresis solution (1 mM sodium EDTA and 300 mM NaOH, pH 13.0) for 20-min at 4 □C to allow for unwinding of DNA and expression of alkali-labile damage. Electrophoresis was conducted also at a low temperature (4 □C) for 20-min using 25 volts with a current of 300 mA. The slides were neutralized by washing 3 times in 0.4 M Tris-HCl (pH 7.5) for 5 min at room temperature. After neutralization, the slides were incubated in 50%, 75%, and 99% of alcohol for 5 min, successively. The dried microscope slides were stained with ethidium bromide (EtBr)(20 µg/mL in distilled H_2O, 35 µL/slide), covered with a cover-glass prior to analysis with a fluorescence microscope (Leica Microsystems GmbH, Wetzlar, Germany) under green light. The microscope was connected to a charge-coupled device camera and a personal computer-based analysis system (Comet Analysis Software, version 3.0, Kinetic Imaging Ltd., Liverpool, UK) to determine the extent of DNA damage after electrophoretic migration of the DNA fragments in the agarose gel. In order to visualize DNA damage, slides were examined at 400x. One-hundred cells from two replicate slides were assayed for each experiment. The experiment was repeated three times. DNA damage was expressed as DNA tail intensity (% DNA in the tail).

2.5. Statistical analysis

The statistical analysis was performed using the software programs SPSS v15.0 (SPSS Inc., Chicago, IL, USA). Differences between the means were compared by the one-way variance analysis test and posthoc analysis of group differences was performed by least significant difference test. The results were given as mean ± standard deviation. p value of less than 0.05 was considered as statistically significant ($p<0.05$).

3. RESULTS

3.1. Cytotoxicity of diclofenac sodium in V79 cells

The effects of diclofenac sodium on cell viability measured by MTT method in V79 cells after 24-h of incubation at a concentration range of 1-3200 µM are given in **Figure 1**. Compared to negative control, diclofenac sodium did not produce a significant cytotoxic effect at 1-50 µM concentration range ($p>0.05$), but significantly decreased cell viability at concentrations of 100 µM and above ($p<0.05$) in a dose dependent manner in V79 cells. In addition, diclofenac sodium decreased the % cell viability by 22.2%, 31.6%, 41.4%, 54.0%, 66.2% and 82.0% for 100 µM, 200 µM, 400 µM, 800 µM, 1600 µM and 3200 µM doses, respectively ($p<0.05$). In V79 cells, the IC_{50} (value that decreases cell viability by 50%) of diclofenac sodium was found to be 516 µM after 24-h exposure **(Figure 1).**

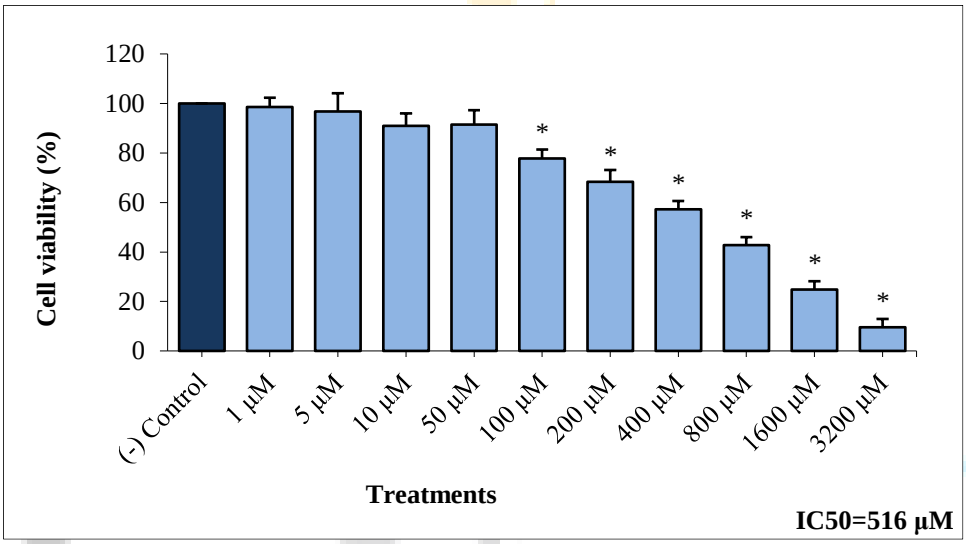

Figure 1. Effect of Diclofenac Sodium on V79 Cell Viability

All data are given as mean ± standard deviation. Cell viability was evaluated according to the negative control (cell viability was taken as 100% for the group not treated with diclofenac sodium). *$p<0.05$; statistically significant compared to negative (-) control (1% PBS). IC_{50}: 50% cell proliferation inhibitory concentration.

3.2. Effects of Diclofenac Sodium Against Hydrogen peroxide-induced DNA Damage in V79 Cells

The data obtained from the evaluation of the diclofenac sodium genotoxicity at doses below the IC_{50} dose (1 µM -100 µM) by single cell gel electrophoresis (COMET) in V79 cells and its effects on H_2O_2-induced DNA damage are given in **Figure 2**. The level of DNA damage was given as DNA tail intensity.

Compared to negative control, diclofenac sodium alone did not significantly alter DNA damage at all concentrations studied (1-50 µM; $p>0.05$) but significantly increased the damage 1.73 fold (73%) at 100 µM ($p<0.05$).

When the antigenotoxic effect of diclofenac sodium against H_2O_2 (50 µM)- induced DNA damage in V79 cells was analysed, diclofenac sodium did not change the oxidative H_2O_2-induced DNA damage at 1 µM dose ($p>0.05$). However, DNA damage was significantly decreased at 5 µM and 10 µM doses, 0.63 fold (27%) and 0.69 fold (31%), respectively; whereas significantly increased at 50 µM and 100 µM doses,1.26 fold (26%) and 1.61 fold (61%), respectively, ($p<0.05$).

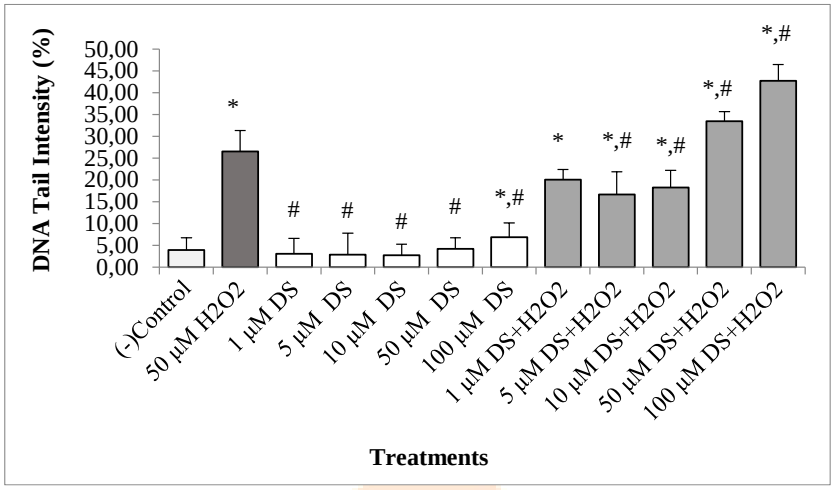

Figure 2. Effects of Diclofenac Sodium Against DNA Damage Induced by Hydrogen Peroxide (H_2O_2) in V79 cells

DNA damage was given as DNA tail intensity (A), DNA tail moment (B). Samples were run in triplicate to assure consistency, and results are given as mean ± standard deviation. *$p<0.05$, statistically significant compared to negative (-) control (1% PBS); #$p<0.05$, statistically significant compared to positive control (50 µM H_2O_2).

4. DISCUSSION

NSAIDs are still the most widely consumed prescription or over-the-counter medicines. Diclofenac sodium is one of the analgesics that has gained renewed interest among NSAIDs. Like many NSAIDs, diclofenac sodium has analgesic, anti-inflammatory and antipyretic properties. Globally, it is the most prescribed NSAID in many oral and topical formulations and becomes eighth among the top-selling drugs in the world. [9-12]

All NSAIDs are known to have anti-inflammatory, antipyretic and analgesic properties and these properties can be substantially explained by their PG inhibition. They inhibit cyclooxygenase enzymes, COX-1 and COX-2 which are responsible for the production of PG. There are differences in potency, efficacy and safety profiles between NSAIDs. Diclofenac sodium is one of the phenylacetic acid derivative NSAIDs and there may be unknown non-PG mechanisms besides the known PG synthesis inhibition. Although diclofenac sodium is known to have a good safety and efficacy profile, studies suggest that different mechanisms may be responsible for its possible toxic effects. Furthermore, there are insufficient mechanistic studies on the cytotoxicity and genotoxicity of diclofenac sodium. [9]

In the present study, to clarify the cytotoxicity and possible genotoxicity mechanisms of diclofenac sodium, diclofenac sodium cytotoxicity was determined by MTT method in in a wide concentration range on V79 cells and its effects on DNA damage at non-cytotoxic doses were analyzed. In addition, genotoxic and antigenotoxic properties of diclofenac sodium against hydrogen peroxide-induced oxidative DNA damage were determined by the alkaline single cell gel electrophoresis (COMET) method. Diclofenac sodium significantly decreased cell viability in a dose-dependent manner at concentrations of 100 µM and above, and the IC_{50} value was 516 µM. It was determined that it did not significantly change DNA damage in the 1-50 µM dose range but increased at 100 µM dose compared to negative control, and it reduced H_2O_2-induced DNA damage at the doses of 5 µM and 10 µM, however significantly increased oxidative DNA damage at the doses of 50 µM and 100 µM.

Cortina et al. (1997) showed the inhibitor and cytotoxic effects of diclofenac sodium on human lens epithelial cell (HLEC) proliferation and incubated the cells with diclofenac sodium at concentrations of 8-500 µM for 24 and 72 hours. [12] As a result of the study, 24-h incubation of diclofenac sodium was shown to be cytotoxic for cells at concentrations above 120.5 µM in accordance with our study and the IC_{50} value was found to be 604.8 µM. In addition, African green monkey kidney epithelial cells (Vero)

were also used in the same study and Vero cells were shown to be less sensitive to diclofenac sodium (IC_{50} value 1180 µM). In another study by Alok et al. (2013), the radioprotective role of diclofenac sodium was examined and cell viability of diclofenac sodium analysed by MTT method in V79 cells. [13] In contrast to our study, it was found that diclofenac sodium decreased cell viability by 15% within 2-h at 1000 µM and significantly decreased in a dose-dependent manner at 24-h (IC_{50}: ~330 µM). The study also demonstrated the radioprotective effect of diclofenac sodium at a concentration of 100 µM after 2-h of pre-exposure in V79 cells.

Wu et al. (2010) evaluated the inhibitory effect of diclofenac sodium on the proliferation of rabbit corneal epithelial cells (RCECs) and diclofenac sodium was applied to RCECs at different concentrations (18.18, 27.27, 36.36, 45.45, 54.55 µg/ml). [14] Cell proliferation was measured 24-h, 48-h and 72-h after incubation by MTT method. The inhibition rate increased dose-dependently and cell viability decreased by 61.4% at 24-h at 36.36 µg/ml compared to control group. The effects of diclofenac sodium at different concentrations (9 µg/ml and 12 µg/ml) on the cell cycle and apoptosis rate of RCECs were determined. An increase in G0/G1 phase and a decrease in S phase were observed. In addition, a concentration-dependent increase in apoptosis rate (8.95 µg/ml and 13.61 µg/ml) was observed.

Parolini et al. (2011) treated Dreissena polymorpha (Zebra mussel) muscles with increasing concentrations (0.3 nM, 1 nM and 2 nM) of diclofenac for 96-h and performed single cell gel electrophoresis, apopitotic frequency and micronucleus tests. [15] As a result, three different diclofenac concentrations were compared to control group in terms of DNA tail percentage in single cell gel electrophoresis and no significant difference was observed. Although there was no significant induction of apoptosis between diclofenac treated muscles and control group, there was a slight increase in apoptosis cell frequency at 2 nM. Furthermore, the micronucleus assay did not show a significant increase in micronuclear cell frequency for each concentration tested. However, Kishino et al. (2019) applied 76.5 µg/mL-300 µg/mL diclofenac to V79 cells for micronucleus test and diclofenac caused an increase in the number of micronucleated cells. [16]

Liu et al. (2012) exposed chicken lymphoblast (DT40) and mutant cell line (RAD54-/-) to three different concentrations (5 mg/L, 10 mg/L and 20 mg/L) of diclofenac and observed that 5 mg/L diclofenac significantly reduced mutant cell proliferation. [17] At the same time, exposure of mutant cells to 10 mg/L and 20 mg/L diclofenac doses showed a significant difference in chromosome aberration compared to the control group. In another study, Gómez-Oliván et al. (2014) investigated the genotoxic effects of some NSAIDs (diclofenac, ibuprofen, naproxen) in *Daphnia magna*. DNA tail percentage was analysed by single cell gel elctrophoresis method after exposure of Daphnia magna to 9.7 mg/L diclofenac for 48-h and 96-h. [18] A significant increase in DNA tail percentage was observed when formamidopyrimidine glycosylase (FPG) and endonuclease III (ENDO) enzymes were not added, but diclofenac did not show a significant increase when ENDO enzyme was added. Addition of FPG enzyme significantly increased the DNA tail percentage compared to the control group. Besides diseases, there is clear evidence of drug-induced oxidative stress as a mechanism of toxicity in many tissues. Drug induced oxidative stress has been shown as a mechanism of toxicity in many organs such as liver, kidney, ear and systems, including cardiovascular and nervous systems. Cancer therapies, antiretroviral drugs, antipsychotics, analgesics and NSAIDs are drugs associated with adverse effects that may contribute to oxidative stress. [18-20]

5. CONCLUSION

It has been observed that diclofenac sodium may have different toxicological mechanisms besides its known PG synthesis inhibitor effect. In literature, genotoxic studies of diclofenac sodium are limited, and *in vivo* and *in vitro* studies are not sufficient. However, although genotoxicity studies show that the diclofenac molecule is non-genotoxic, there are also studies showing its genotoxic effects.

In conclusion, the present study showed that diclofenac sodium increased DNA damage in V79 cells induced by H_2O_2 and the damage may increase even at doses close to the limit of its cytotoxicity. These data may contribute to scientific studies in revealing the possible genotoxic effects and mechanisms of diclofenac sodium. However, more comprehensive studies are needed to examine its long-term effects.

REFERENCES

1. Chae JP, Park MS, Hwang YS, et al. Evaluation of developmental toxicity and teratogenicity of diclofenac using Xenopus embryos. Chemosphere. 2015;120:52-58.
2. Altieri F, Grillo C, Maceroni M, Chichiarelli S. DNA damage and repair: from molecular mechanisms to health implications. Antioxid Redox Signal. 2008;10(5):891-937.
3. De Bont R, van Larebeke N. Endogenous DNA damage in humans: a review of quantitative data. Mutagenesis. 2004;19(3):169-185.
4. Urso ML, Clarkson PM. Oxidative stress, exercise, and antioxidant supplementation. Toxicology. 2003;189(1-2):41-54.
5. Hickey EJ, Raje RR, Reid VE, Gross SM, Ray SD. Diclofenac induced in vivo nephrotoxicity may involve oxidative stress-mediated massive genomic DNA fragmentation and apoptotic cell death. Free Radic Biol Med. 2001;31(2):139-152.
6. Boelsterli UA. Diclofenac-induced liver injury: a paradigm of idiosyncratic drug toxicity. Toxicol Appl Pharmacol. 2003;192(3):307-322.
7. Zor M, Aydin S, Güner ND, Başaran N, Başaran AA. Antigenotoxic properties of Paliurus spina-christi Mill fruits and their active compounds. BMC Complement Altern Med. 2017;17(1):229.
8. Tice RR, Agurell E, Anderson D, et al. Single cell gel/comet assay: guidelines for in vitro and in vivo genetic toxicology testing. Environ Mol Mutagen. 2000;35(3):206-221.
9. Bozimowski G. A Review of Nonsteroidal Anti-inflammatory Drugs. AANA J. 2015;83(6):425-433.
10. Gottlieb NL. The art and science of nonsteroidal anti-inflammatory drug selection. Semin Arthritis Rheum. 1985;15(2 Suppl 1):1-3.
11. Barden J, Edwards J, Moore RA, McQuay HJ. Single dose oral diclofenac for postoperative pain. Cochrane Database Syst Rev. 2004;(2):CD004768.
12. Cortina P, Gómez-Lechón MJ, Navea A, Menezo JL, Terencio MC, Diaz-Llopis M. Diclofenac sodium and cyclosporin A inhibit human lens epithelial cell proliferation in culture. Graefes Arch Clin Exp Ophthalmol. 1997;235(3):180-185.
13. Alok A, Adhikari JS, Chaudhury NK. Radioprotective role of clinical drug diclofenac sodium. Mutat Res. 2013;755(2):156-162.
14. Wu N, Du Z. Inhibitory effect of diclofenac sodium on the proliferation of rabbit corneal epithelial cells in vitro. Yan Ke Xue Bao. 2010;25(2):107-110.
15. Parolini M, Binelli A, Provini A. Assessment of the potential cyto–genotoxicity of the nonsteroidal anti-inflammatory drug (NSAID) diclofenac on the Zebra Mussel (*Dreissena polymorpha*). Water Air Soil Pollut. 2011;217,589-601.
16. Kishino Y, Hasegawa T, Yamoto T, Mori K. Species differences in micronucleus induction of the clastogenic compounds associated with drug metabolic profile. J Toxicol Sci. 2019;44(10):701-709.
17. Liu X, Lee J, Ji K, Takeda S, Choi K. Potentials and mechanisms of genotoxicity of six pharmaceuticals frequently detected in freshwater environment. Toxicol Lett. 2012;211(1):70-76.
18. Gómez-Oliván LM, Galar-Martínez M, García-Medina S, Valdés-Alanís A, Islas-Flores H, Neri-Cruz N. Genotoxic response and oxidative stress induced by diclofenac, ibuprofen and naproxen in Daphnia magna. Drug Chem Toxicol. 2014;37(4):391-399.
19. Wei YH, Lee HC. Oxidative stress, mitochondrial DNA mutation, and impairment of antioxidant enzymes in aging. Exp Biol Med (Maywood). 2002;227(9):671-682.
20. Hickey EJ, Raje RR, Reid VE, Gross SM, Ray SD. Diclofenac induced in vivo nephrotoxicity may involve oxidative stress-mediated massive genomic DNA fragmentation and apoptotic cell death. Free Radic Biol Med. 2001;31(2):139-152.

Makale id= 51

Sözlü Sunum

ORCID ID: 0000-0003-1356-7324

Geriatrik Bireylerde Sağlıkla İlişkili Fiziksel Uygunluğun Değerlendirilmesi

Öğr. Gör. Gizem Gül Turan[1], Arş.Gör. Betül Ergün[2], Doç.Dr. Fatma Kızılay[3]
[1]Yozgat Bozok Üniversitesi
[2]Fırat Üniversitesi
[3]İnönü Üniversitesi

*Corresponding author: Gizem Gül Turan

Özet: *Fiziksel uygunluk seviyelerinin belirlenmesi geriatrik bireylerin yaşamlarını sağlıklı bir şekilde sürdürmeleri için önemlidir. Fiziksel uygunluk parametreleri farklı yaş gruplarında farklı test ve yöntemlerle değerlendirilebilir. Geriatrik bireylerde fiziksel uygunluk değerlendirilirken dikkat edilecek bazı hususlar bulunmaktadır. Fiziksel uygunluk parametrelerini değerlendirirken uygulanan testlerde geriatrik bireylerde diğer yaş gruplarına göre nasıl bir farklılık olduğunu, nelere dikkat edilmesi gerektiğini, nasıl modifikasyonlar sağlandığını ve modifiye testleri ortaya koyarak literatüre katkı sağlamak amacıyla bu çalışma planlandı. Bu çalışma için literatür incelenmiş olup geriatrik bireylerde fiziksel uygunluk parametrelerinin hangi testlerle değerlendirildiği veya değerlendirme yapılarken testlerde neye dikkat edilmesi gerektiği tartışılmıştır. Pubmed, Google Schoolar gibi veri tabanları tarandı. Araştırma sonucunda geriatrik bireylerin sağlıkla ilişkili fiziksel uygunluk parametrelerini değerlendirirken hangi testlerin kullanılabileceği ortaya konulmuştur. Ayrıca seçilecek testlerin düşük riskli, güvenilir olmasına ve var olan testlerin ise geriatrik bireylerde daha dikkatli kullanılması gerektiğine dikkat çekilmiştir. Sağlıklı bir yaşam sürdürebilmek, hastalıklardan korunabilmek, düşme riskini azaltmak, bağımsız bir yaşam sürdürebilmek için geriatrik bireylerin sağlıkla ilişkili fiziksel uygunluk parametreleri belirli aralıklarla değerlendirilmelidir. Geriatrik bireylerde fiziksel uygunluk parametreleri değerlendirilirken risksiz, geçerli, yaş grubuna göre modifiye testler seçilmelidir.*

Anahtar Kelimeler: *Geriatri, Fiziksel Uygunluk, Sağlık*

Evalution of Health-Related Physical Fitness in Geriatric Individuals

Abstract: *Determination of physical fitness levels is important for geriatric individuals to maintain their lives in a healthy way. Physical fitness parameters can be evaluated by different tests and methods in different age groups. There are some issues to be considered when evaluating physical fitness in geriatric individuals. This study was planned to contribute to the literature by revealing what kind of difference there is in geriatric individuals compared to other age groups in the tests applied while evaluating physical fitness parameters, what should be considered, how modifications are provided and modified tests. For this study, the literature was reviewed and it was discussed with which tests physical fitness parameters were evaluated in geriatric individuals or what should be considered in the tests while making the evaluation. Databases such as Pubmed, Google Schoolar were searched.. As a result of the research, it was revealed which tests can be used to evaluate the health-related physical fitness parameters of geriatric individuals. In addition, it was pointed out that the tests to be selected should be low-risk, reliable and the existing tests should be used more carefully in geriatric individuals. Health-related physical fitness parameters of geriatric individuals should be evaluated at certain intervals in order to lead a healthy life, to prevent diseases, to reduce the risk of falls and to lead an independent life. When evaluating physical fitness parameters in geriatric individuals, risk-free, valid, age group-modified tests should be selected.*

Keywords: *Geriatrics, Physical Fitness, Health*

1. GİRİŞ

Ülkemizde tıpki gelişmiş ülkelerdeki gibi doğum oranlarında azalma yaşanmakta ve sağlık sistemindeki olumlu gelişmeler sonucunda yaşam süresinde artma görülmektedir [1]. Yaşlanmaya bağlı olarak bireylerde solunum sistemi, kardiyovasküler sistem, kas-iskelet sistemi, bağışıklık sistemi vb. sistemlerde ve duyu organlarda fizyolojik değişiklikler meydana gelmektedir. Bu değişiklikler sonucunda kronik hastalıklarda artış meydana gelmiş ve fiziksel kapasitelerinde düşüş yaşanmıştır [2]. Fiziksel uygunluk, günlük yaşam aktivitelerini güvenli bir şekilde ve bağımsız bir şekilde gerçekleştirirken yorgunluk hissetmeden yapabilmesi ve gerekli enerjiyi üretebilme kapasitesine denir [3]. Geriatrik bireylerde yaşlanmanın doğal sonucu olarak meydana gelen değişiklikler sonucu yaşanan fiziksel kapasitelerindeki düşük, fiziksel uygunluklarının belirli süre zarflarında değerlendirilmesini önemli kılmıştır.

Bu derleme kapsamında literatürde geriatrik bireylerde fiziksel uygunluk parametrelerinin nasıl değerlendirildiği ve hangi testlerin kullanıldığı incelenmiş ve ortaya konulmuştur. Geriatrik bireylerde sağlıklı ilişkili fiziksel uygunluk parametrelerinin değerlendirilmesi çok önemlidir. Sağlıkla ilişkili fiziksel uygunluk parametreleri: Kardiyorespiratuar uygunluk, vücut kompozisyonu, kassal kuvvet, kassal endurans ve esnekliktir [4]. Sağlıkla ilişkili fiziksel uygunluk parametrelerini geriatrik bireylerde değerlendirirken kardiyorespiratuar uygunluk için: Modifiye koşu bandı, bisiklet ergometresi, 6 dakikalık yürüme testi ve 2 dakikalık adım testi kullanılabilir [5,6]. Vücut kompozisyonu için: BKI, Bel/Kalça oranı, Bel çevresi ölçümleri, Deri kıvrım kalınlığı, Çift Enerjili X- ışını Absorpsiyometresi (DXA), Biyoelektrik İmpedans Analizi (BIA), Bilgisayarlı Tomografi (BT), Manyetik Rezonans Görüntüleme (MRG) testleri kullanılabilir [7-11]. Kassal Uygunluk (Kassal kuvvet ve endurans) için: Dijital dinanometreler, el dinanometresi, Short Physical Perfomance Test (SPPB), Timed Up and Go ve 1-RM kullanılabilir [5,12,13]. Esneklik ise: Sandalyede otur uzan testi ve Back strach testi kullanılabilir [6].

Geriatriki bireylerin sağlıklı bir yaşam sürdürebilmesi için sağlıkla ilişkili fiziksel uygunluk parametrelerini belirli aralıklarda değerlendirilmesi ve tespit edilen sorunlara yönelik önlem alınması gerekir. Bu değerlendirme yöntem ve testleri geriatrik bireylerde daha farklı bir süreçte ilerler. Geriatrik bireylerde fiziksel uygunluk değerlendirilirken daha dikkatli davranmalı ve güvenilir testler seçilmelidir. Kullanılan testlerin risksiz olması gerekmekte olup bireyin az yardım alarak veya yardımsız bir şekilde testi tamamlaması gerekmektedir [14,15].

2. GERİATRİK BİREYLERDE FİZİKSEL UYGUNLUK DEĞERLENDİRME YÖNTEMLERİ

2.1. Fiziksel Uygunluk

Fiziksel uygunluk, günlük yaşam aktivitelerini güvenli ve birine bağımlı olmadan gerçekleştirirken fazla miktarda yorgunluk hissetmeden yapabilmesi kabiliyetine denir [3]. Genel literatürde 'physical fitness' olarak ifade edilen fiziksel uygunluk yaşlanmayla birlikte azalmaktadır [16].

Fiziksel uygunluk genel itibariyle aerobik kapasite, vücut kompozisyonu, güç, dayanıklılık ve esneklik gibi çeşitli bileşenlerin standartlaştırılmış uygunluk testleri yoluyla değerlendirilmesini kapsar [17]. Fiziksel uygunluk ve metabolik sağlık birbirleriyle ilişki halindedir. Özellikle bireyin düzenli olarak fiziksel aktivite ve kardiyorespiratuar uygunluğunu sürdürmesi, metabolik sonuçlara karşı koruyucu bir etli sağladığı belirtilmekte fiziksel uygunluğun genel sağlık ve refahın desteklenmesindeki rolü vurgulamaktadır [18,19]. Fiziksel uygunluk parametreleri sağlıkla ve performansla ilişkili parametreler olmak üzere 2 kategoride incelenmektedir.

Şekil 1. Fiziksel Uygunluk Parametreleri [4,20]

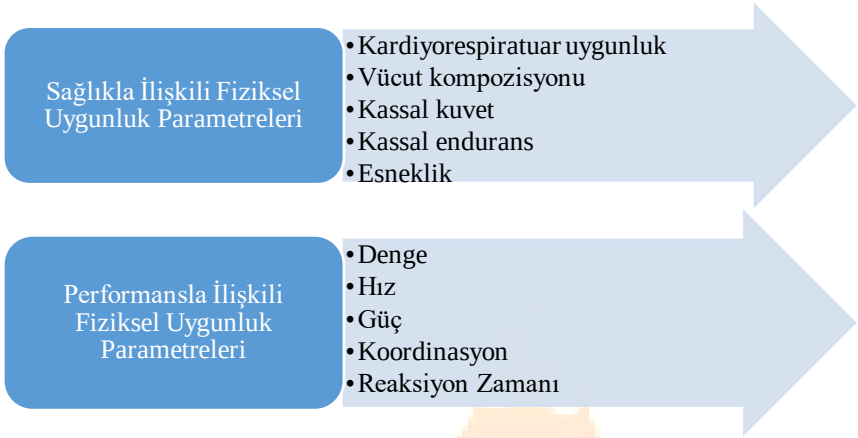

2.2. Geriatrik Bireylerde Fiziksel Uygunluk Değerlendirmenin Önemi

Geriatrik bireylerde yaşlanmanın bir sonucu olarak fizyolojik sistemlerde değişiklikler meydana gelmektedir. Özellikle kas iskelet sisteminde atrofiler meydana gelmekte kas gücünde azalmalar görülmektedir. Geriatrik bireylerde fonksiyonel bağımsızlığı sürdürmede ve yaşam kalitesinde azalma, kronik hastalıklarda ve düşmede artma yaşanmaktadır [21].

Yaşlılarda fiziksel uygunluğun değerlendirilmesi, sağlık ile ilgili risk faktörlerinin değerlendirilmesi açısından temel bir gerekliliktir [22]. Kardiyorespiratuar uygunluk, vücut kompozisyonu, kassal uygunluk ve esneklik gibi sağlıklı ilişkili fiziksel uygunluk parametrelerinin değerlendirilmesi geriatrik bireylerde sağlığın korunması, geliştirilmesinde ve yaşam kalitesinin iyileştirilmesinde önemlidir. Biliyoruz ki özellikle karın bölgesinde artan yağ yüzdesi tip 2 diyabet, obezite, kardiyovasküler hastalıklar açısından risk taşımaktadır. Geriatrik bireylerde vücut kompozisyonu değerlendirilerek artan yağ kütle yüzdesinin artışı ve hangi bölgede biriktiği belirlenir ve bu duruma yönelik tedbirler alınmasına yardımcı olunur [23,24]. Geriatrik bireylerde kardiyorespiratuar uygunluğun değerlendirilmesi de çok önemlidir çünkü yaşlanmayla birlikte miyokard infarktüsü, inme, kalp yetmezliği ve solunum sistemi hastalıkları morbidite ve mortalite geliştirebilmektedir. Yaşlanma kardiyovasküler hastalıklarla ilişkili en önemli risk faktörlerinden biridir ve geriatrik bireylerde morbidite ve mortalite oranını azaltmak amacıyla kardiyorespiratuar uygunluk değerlendirilmelidir [25]. Kassal kuvvet ve endurans da yaşlanmayla birlikte azalır. Kas kuvveti 30 yaşından her on yılda bir %10-15 oranında azalır. Kas kuvvetinin azalmasıyla birlikte günlük yaşam aktivitelerinde bozukluk meydana gelebilir. Özellikle dengeyi de etkileyerek geriatrik bireylerde düşmelere sebep olabilir [26]. Geriatrik bireylerde yeterli esneklik kasların ve eklemlerin tam hareket açıklığında hareket etmesini sağlayarak yaralanmaların önlenmesine katkı sağlar. Geriatrik bireylerde yetersiz esneklik hareket kabiliyetinde azalmalara sebep olarak düşmelere yol açabilir [27].

Performansla ilişkili fiziksel uygunluk parametrelerinden denge, koordinasyon, çeviklik ve reaksiyon zamanı da düşme riskini belirleyen önemli faktörlerdendir. Denge ve koordinasyon kaybı ve azalmış çeviklik geriatrik bireylerde düşme riskini artırırken, reaksiyon zamanının azalması ise düşme anında savunma mekanizmalarının devreye girmesini zorlaştırır [28]. Yürüme hızı yaşlılarda genel sağlığı ve fonksiyonel durumu yansıtabilir. Yürüme hızının azalması artmış düşme riskini gösterebilir ve azalmış yürüme hızı özellikle 75 yaş üstündeki geriatrik bireylerde düşük yaşam oranları ile ilişkili bir parametredir [29,30].

Yaşlanmayla birlikte geriatrik nüfusta her yıl 65 yaş üstü bireylerin %30'undan fazlası ve 85 yaş üstü bireylerin %50'sinde düşme gerçekleşmektedir. Düşme riskinin erken saptanması ve düşmenin önüne geçilmesi amacıyla fiziksel uygunluk parametrelerinin değerlendirilmesi önem arz etmektedir [31]. Yaşlanmayla birlikte sistemlerde görülen bazı değişikliklerin yaşanması geriatrik bireylerin fiziksel uygunluklarını değerlendirme gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Geriatrik bireylerin fiziksel uygunluk parametreleri değerlendirilerek; bireylerin kronik hastalıklardan korunmasına, düşme riskini

azaltmasına, fonksiyonel kapasiteyi ve günlük yaşam aktivitelerinde artma yaşanmasına katkıda bulunulabilir. Bu sayede geriatrik bireyler daha sağlıklı ve aktif bir şekilde yaşamlarını sürdürebilir.

2.3.Geriatrik Bireylerde Sağlıkla İlişkili Fiziksel Uygunluk Parametrelerinin Değerlendirme Yöntemleri

Geriatrik bireylerde fiziksel uygunluğun değerlendirilmesinde bazı zorluklar yaşanmaktadır. Bu zorlukları ortadan kaldırmak için fiziksel uygunluk değerlendirmesinde seçilen testler daha düşük riskli ve güvenilir olmalıdır. Bu nedenle genç bireylerde yapılan fiziksel uygunluk testlerinden farklı olarak çoğunlukla günlük yaşam içindeki aktivitelerden yararlanarak motor koordinasyon, denge, hız ve reaksiyon gibi noktalara odaklanırlar. Geriatrik bireylere uygulanan testlerde, testin uygulanışı ile ilgili açıklamalar yapılmalı fakat dışardan fiziksel yardım almaları testin sonuçlarını değiştirebileceğinden, uygulanacak testlerin geriatrik bireyin çok az yardım alarak veya hiç yardım almadan uygulanabilir olması son derece önemlidir [14,15].

2.3.1. Geriatrik Bireylerde Kardiyorespiratuar Uygunluğunun Değerlendirilmesi

Modifiye koşu bandı ve Bisiklet Ergometresi protokolleri geriatrik bireylerde kardiyorespiratuar uygunluğu değerlendirmek amacıyla kullanabilir. Test öncesi ısınmanın 3 dakikadan fazla olması, başlangıçtaki egzersiz yoğunluğunun 2-3 MET olarak ayarlanması, gerektiğinde koşu bandı hızını bireyin yürüme potansiyeline göre düşürmek, 8-12 dakikalık bir test süresini seçmek, bireyin stabil bir hale gelmesi için her çalışma aşamasının süresini uzatmak test protokolünde dikkat edilmesi gereken yerlerdir [5].

Ayrıca ambulasyonu zayıf olan geriatrik bireylerde hız yerine eğimi artıran koşu bandı protokolleri seçilebilir. Geriatrik birey standart bruce protokolünü uygularken sorun yaşamıyorsa ve test sırasında trabzanlardan rahatça tutabiliyorsa bruce protokolü de uygulanabilir. Görme problemi veya denge bozukluğu olan bir geriatrik bireyin kardiyorespiratuar uygunluğu bisiklet ergometresi ile değerlendirilebilir. 6 dakikalık yürüme testi veya 2 dakikalık adım testi de geriatrik bireylerin kardiyorespiratuar uygunluğunu sahada değerlendirmek için kullanıma uygundur [6].

2.3.2. Geriatrik Bireylerde Vücut Kompozisyonunun Değerlendirilmesi

Vücut kompozisyonunun değerlendirilmesinde Antropometrik ölçümler kullanılabilir. Bunlar: Beden kitle indeksi, bel/kalça oranı, bel çevresi ölçümleri, deri kıvrımı kalınlığı vb. [7].

Beden Kitle İndeksi (BKI), kullanımı kolay, basit ve ucuz olduğu ve vücut yağını tahmin etmek için klinikte yaygın olarak kullanılır (BKI: Kilo/Boy^2) [8]. Fakat literatürde geriatrik bireylerde özellikle yatağa bağlı olanlarda ve ciddi postür bozukluğu yaşayanlarda boy ölçümü zor olabileceği bildirilmiştir. Chumle, W.C ve ark. 60-90 yaş aralığındaki bireylerde diz boyu uzunluğundan boy tahmin etmek için formül geliştirmişlerdir. Erkekler için: Boy (cm)= 64.19 + (2.02 x Diz boyu), Kadınlar için: Boy (cm)= 84.88 + (1.83 x Diz boyu). Diz boyu uzunluğu hem otururken hem de yatarken ölçülebilir [9]. 65 yaş üstü bireylerde, BKİ'nin 24-29 arasında olması beklenmektedir [10]. Yaşlanmayla birlikte yaşa bağlı değişimler yaşanır. Antropometrik ölçümlerin geriatrik bireylerde deri elastikiyetinin azalması sebebiyle doğrulukları sorgulanmalı ve Çift Enerjili X- ışını Absorpsiyometresi (DXA), Biyoelektrik İmpedans Analizi (BIA), Bilgisayarlı Tomografi (BT), Manyetik Rezonans Görüntüleme (MRG) gibi radyografi tekniklerinden de faydalanılmalıdır [11].

2.3.3. Geriatrik Bireylerde Kassal Uygunluğun Değerlendirilmesi

Geriatrik bireylerde kas gücünü değerlendirmede en sık kullanılan yöntemlerden biri el kavrama gücünü ölçmektir. El kavrama gücü el kavrama dinanometresi ile ölçülebilir [12]. Kas kuvveti değerlendirmek için dijital dinanometreler kullanılabilir özellikle diz, omuz ve el kasları üzerinde kullanılabilir. Geriatrik bireylerde genel kas gücünü değerlendirmek için Short Physical Perfomance Test (SPPB) de kullanılabilir [13]. Dikkatli bir şekilde uygulanırsa yaşlılarda 1-RM testleri de güvenli olarak kullanılabilir. Veyahut yaşlı bireylerin 1-RM'si submaksimal dayanıklılık testlerinden tahmin edilebilir [5].

2.3.4. Geriatrik Bireylerde Esnekliğin Değerlendirilmesi

Geriatrik bireylerin fonksiyonel uygunluğunun en önemli bileşenlerinden biri esnekliktir. Rikli ve Jones (2013) tarafından geliştirilen Senior Fitness Testi, yaşlı yetişkinler için iki esneklik ölçüsü içerir: sandalyeye otur ve uzan ve sırtını kaşıma testleri. Back strach (sırtını kaşıma) testi yaşlıların fonksiyonel uygunluğunu değerlendirmek amacıyla geliştirilmiştir. Sandalyeye otur uzan testi ise standart otur uzan testinden yaşlılar için geliştirilmiştir [6].

Tablo 1. Geriatrik Bireylerde Sağlıkla İlişkili Fiziksel Uygunluk Parametrelerinin Değerlendirilmesi [5-13]

Kardiyorespiratuar Uygunluk Testleri	Vücut Kompozisyonu Testleri	Kassal Uygunluk Testleri	Esneklik Testleri
Modifiye Koşu Bandı	BKI, Bel/Kalça oranı, Bel çevresi ölçümleri	Djital Dinanometreler	Sandalyede otur uzan testi
Bisiklet Ergometresi	Deri kıvrım kalınlığı	El dinanometresi	Back strach testi
6 dakikalık yürüme testi	Çift Enerjili X- ışını Absorpsiyometresi (DXA)	Short Physical Perfomance Test (SPPB)	
2 dakikalık adım testi	Biyoelektrik İmpedans Analizi (BIA)	1-RM	
	Bilgisayarlı Tomografi (BT)		
	Manyetik Rezonans Görüntüleme (MRG)		

3. SONUÇ VE ÖNERİLER

Fiziksel uygunluk, kas ve iskelet sisteminin çalışmasını gerektiren günlük yaşamda yapmamız gereken becerileri, mesleki hayatımızda yapmamız gereken görevleri ve etkinlikleri yorgunluk hissetmeden ve etkin bir şekilde hayata geçirebilmek kabiliyeti olarak tanımlanabilir [32].

Fiziksel uygunluk geriatrik bireylerin sağlıklı bir şekilde yaşamlarını sürdürmeleri için önemli bir unsurdur [33]. Geriatrik bireylerde özellikle sağlıkla ilişkili fiziksel uygunluk parametrelerini (Kardiyorespiratuar uygunluk, vücut kompozisyonu, kassal kuvvet, kassal endurans ve esneklik) değerlendirmek ve eksikliklere yönelik çözüm önerisi geliştirmek bu bireylerde ilerde yaşanabilecek sağlık sorunları önleme açısından elzemdir [4].

Sağlıklı bir yaşam sürdürebilmek, hastalıklardan korunabilmek, düşme riskini azaltmak, bağımsız bir yaşam sürdürebilmek için geriatrik bireylerin sağlıkla ilişkili fiziksel uygunluk parametreleri belirli aralıklarla değerlendirilmelidir. Geriatrik bireylerde fiziksel uygunluk parametrelerini değerlendirmek diğer yaş gruplarına göre zor olabilir bu yüzden çeşitli modifikasyonlar uygulanmalı ve bazı modifiye testler seçilmelidir. Seçilen testler geriatrik bireyler için risksiz, güvenilir ve uygulanabilir olmalıdır. Geriatrik bireylerde kardiyorespiratuar uygunluğun değerlendirilmesinde Modifiye Koşu Bandı ve Bisiklet Ergometre Testleri, kas gücünün değerlendirilmesinde El Dinanometresi, esnekliğin değerlendirilmesinde Sandalyeye Otur Uzan Testi ve Back Strach testi ön plana çıkmaktadır. Geriatrik bireylerde vücut kompozisyonunun değerlendirilmesinde ise yaşlanmaya bağlı deri elastikiyeti azaldığı ve postür değişiklikleri yaşandığı için antropometrik ölçümlerin doğruluğu sorgulanmalı ve ayrıca DXA, BIA, BT ve MRG gibi radyografi teknikleri de ön plana çıkmaktadır.

Yapılacak değerlendirmeler sonrasında geriatrik bireylere uygun, sürdürülebilir ve kişiye özel egzersiz programı oluşturulmalı ve sağlığının geliştirilmesine katkı sağlanmalıdır. Sonuç olarak geriatrik bireylerde fiziksel uygunluk parametrelerinin düzenli olarak değerlendirilmesi ve sonuçlara göre gerekli önlemlerin alınmasın sonucunda bireyler daha sağlıklı bir şekilde yaş alacaklardır.

4. KAYNAKÇA

1. Terkeş N, Bektaş H. Yaşlı sağlığı ve teknoloji kullanımı. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*. 2016;9(4):153-159.
2. Aydoğan Ü, Onar T, Nerkiz P. YAŞLILIKTA GÖRÜLEN FİZYOLOJİK DEĞİŞİKLİKLER. *GeroFam*. 2011;2(3)
3. Spirduso W, Francis K, MacRae P. Yaşlanmanın Fiziksel Boyutları (NF. Toraman, G. Şahin, Çev. Ed) 2016. Ankara; 2005.
4. Caspersen CJ, Powell KE, Christenson GM. Physical activity, exercise, and physical fitness: definitions and distinctions for health-related research. *Public health reports*. 1985;100(2):126.
5. Gibson AL, Wagner DR, Heyward VH. *Advanced fitness assessment and exercise prescription*. Human kinetics; 2024.
6. Rikli RE, Jones CJ. *Senior fitness test manual*. Human kinetics; 2013.
7. SEVER MO, BARKAN KZ. VÜCUT KOMPOZİSYONU VE ANTROPOMETRİ. *KURAMDAN UYGULAMAYA SPORTİF PERFORMANS*. 2023:173.
8. WHO O. Preventing and managing the global epidemic. Report of a WHO consultation on obesity. *World Health Organisation, Geneva, Switzerland*. 1998;
9. Chumlea WC, Roche AF, Steinbaugh ML. Estimating stature from knee height for persons 60 to 90 years of age. *Journal of the American Geriatrics Society*. 1985;33(2):116-120.
10. Babiarczyk B, Turbiarz A. Body Mass Index in elderly people-do the reference ranges matter? *Progress in Health Sciences*. 2012;2(1):58.
11. Müller MJ, Braun W, Pourhassan M, Geisler C, Bosy-Westphal A. Application of standards and models in body composition analysis. *Proceedings of the Nutrition Society*. 2016;75(2):181-187.
12. Bohannon RW. Hand-grip dynamometry predicts future outcomes in aging adults. *Journal of geriatric physical therapy*. 2008;31(1):3-10.
13. Guralnik JM, Simonsick EM, Ferrucci L, et al. A short physical performance battery assessing lower extremity function: association with self-reported disability and prediction of mortality and nursing home admission. *Journal of gerontology*. 1994;49(2):M85-M94.
14. Rikli RE, Jones CJ. Development and validation of a functional fitness test for community-residing older adults. *Journal of aging and physical activity*. 1999;7(2):129-161.
15. Rikli RE, Jones CJ. Development and validation of criterion-referenced clinically relevant fitness standards for maintaining physical independence in later years. *The gerontologist*. 2013;53(2):255-267.
16. Ferguson B. ACSM's guidelines for exercise testing and prescription 9th Ed. 2014. *The Journal of the Canadian Chiropractic Association*. 2014;58(3):328.
17. Shah S, Diwan S. PHYSICAL FITNESS, PHYSICAL ACTIVITY AND ACADEMIC ACHIEVEMENT IN SCHOOL GOING CHILDREN: A NARRATIVE. *Int J Physiother Res*. 2019;7(4):3197-06.
18. Laaksonen DE, Lakka H-M, Lynch J, et al. Cardiorespiratory fitness and vigorous leisure-time physical activity modify the association of small size at birth with the metabolic syndrome. *Diabetes care*. 2003;26(7):2156-2164.
19. Guinhouya BC, Samouda H, Zitouni D, Vilhelm C, Hubert H. Evidence of the influence of physical activity on the metabolic syndrome and/or on insulin resistance in pediatric populations: a systematic review. *International Journal of Pediatric Obesity*. 2011;6(5-6):361-388.

20. Akgün N. *Egzersiz ve spor fizyolojisi*. Ege Üniv. Basımevi; 1996.

21. Küçük U, Karadeniz H. Yaşlanmaya bağlı bireylerde görülen fizyolojik, ruhsal, sosyal değişiklikler ve korunmaya yönelik önlemler. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*. 2021;14(2):96-103.

22. Langhammer B, Stanghelle JK. Functional fitness in elderly Norwegians measured with the Senior Fitness Test. *Advances in Physiotherapy*. 2011;13(4):137-144.

23. Atlantis E, Martin SA, Haren MT, Taylor AW, Wittert GA. Lifestyle factors associated with age-related differences in body composition: the Florey Adelaide Male Aging Study. *The American journal of clinical nutrition*. 2008;88(1):95-104.

24. Mraz M, Haluzik M. The role of adipose tissue immune cells in obesity and low-grade inflammation. *Journal of Endocrinology*. 2014;222(3):R113-R127.

25. Costantino S, Paneni F, Cosentino F. Ageing, metabolism and cardiovascular disease. *The Journal of physiology*. 2016;594(8):2061-2073.

26. Shephard RJ. *Gender, physical activity, and aging*. CRC Press; 2001.

27. Lord SR, Castell S, Corcoran J, et al. The effect of group exercise on physical functioning and falls in frail older people living in retirement villages: a randomized, controlled trial. *Journal of the American Geriatrics Society*. 2003;51(12):1685-1692.

28. Sherrington C, Fairhall N, Wallbank G, et al. Exercise for preventing falls in older people living in the community: an abridged Cochrane systematic review. *British journal of sports medicine*. 2020;54(15):885-891.

29. Studenski S, Perera S, Patel K, et al. Gait speed and survival in older adults. *Jama*. 2011;305(1):50-58.

30. Viccaro LJ, Perera S, Studenski SA. Is timed up and go better than gait speed in predicting health, function, and falls in older adults? *Journal of the American Geriatrics Society*. 2011;59(5):887-892.

31. Secretariat MA. Prevention of falls and fall-related injuries in community-dwelling seniors: An evidence-based analysis. *Ontario health technology assessment series*. 2008;8(2):1.

32. Haskell WL, Montoye HJ, Orenstein D. Physical activity and exercise to achieve health-related physical fitness components. *Public health reports*. 1985;100(2):202.

33. Mustafaoğlu R. E-spor, spor ve fiziksel aktivite. *Ulusal spor bilimleri dergisi*. 2018;2(2):84-96.

Makale id= 117

Sözlü Sunum

ORCID ID: 0009-0008-0089-8013

Serebral Palsili Çocuklarda Kraniovertebral Açı ile Yutma ve Salya Kontrolü Arasındaki İlişki: Pilot Çalışma

Fzt Büşra Atasayar[1], Dr. Öğretim Üyesi Muhammet Ayhan Oral[2]
[1]Kırıkkale Üniversitesi
[2]Kırıkkale Üniversitesi

*Corresponding author: Büşra Atasayar

Özet: *AMAÇ: Bu çalışmanın amacı serebral palsili çocuklarda kraniovertebral açı ile yutma ve salya kontrolü arasındaki ilişkinin incelenmesidir. YÖNTEMLER: Çalışmaya yaş ortalaması 8,65±4,14 olan serebral Palsi tanısı almış, KMFSS skoru 1,2,3,4 olan, kendi desteğiyle ya da desteksiz olarak oturabilen, Thomas-Stonell Greenberg Salya Skalasına göre hafif ve üstü seviyede salyası olan 20 çocuk dahil edildi. Koopere olmayan, kendi desteğiyle ya da desteksiz oturamayan ve üst ekstremitesinden cerrahi operasyon geçirmiş çocuklar çalışmadan dışlandı. Çocukların motor etkilenim seviyesini belirlemek için KMFSS skorlaması kullanıldı, salya düzeyini belirlemek için Thomas-Stonell Greenberg Salya Skalası kullanıldı. Kraniovertebral açıyı ölçmek için fotogrametri yöntemi kullanılarak baş postürü ölçüldü. Oral motor bozuklukların değerlendirmesi için Karaduman Çiğneme Performans Anketi ve PEDİEAT-10 skalası kullanıldı. Sonuçlar arasındaki istatistiksel ilişki Spearman korelasyon analizi ile yapıldı. P<0.05 düzeyi istatistiksel olarak anlamlı kabul edildi. SONUÇLAR: Yapılan analiz sonucunda Kraniovertebral açı ile Salya şiddeti ve frekansı arasında orta düzeyde anlamlı (sırası ile r=0,529, p<0,05; r=0,460, p<0,05), Pedieat10 skalası arasında iyi düzeyde anlamlı (r=0,643, p<0,01) ve Karaduman çiğneme performans anketi arasında iyi düzeyde anlamlı (r=0,715, p<0,01) ilişki saptandı. TARTIŞMA: Çalışmamızda serebral palsili çocuklarda kraniovertebral açı azaldıkça (başın anterior tilti arttıkça) salyanın şiddeti ve frekansının arttığı gözlenmiştir. Kraniovertebral açının azalması ile sp 'li çocuklarda salyada ve yutma-çiğneme bozukluklarında artışa neden olduğu sonucu terapistlerin değerlendirmede kraniovertebral açı değerlerine önem vermeleri ve tedavi planlamalarında buna yönelik stratejiler geliştirmelerine yardımcı olabilir.*

Anahtar Kelimeler: *Çiğneme, Kraniovertebral Açı, Salya, Serebral Palsi, Yutma*

The Relationship Between Craniovertebral Angle and Swallowing and Saliva Control in Children With Cerebral Palsy: Pilot Study

Abstract: *PURPOSE: The aim of this study was to investigate the relationship between craniovertebral angle and swallowing and saliva control in children with cerebral palsy. METHODS: The study included 20 children with a mean age of 8.65±4.14 years who were diagnosed with cerebral palsy, had a KMFSS score of 1,2,3,4, could sit with or without self-support, and had mild or higher levels of salivation according to the Thomas-Stonell Greenberg Salivation Scale. Children who were non-cooperative, who could not sit with or without self-support and who had undergone upper extremity surgery were excluded from the study. KMFSS scoring was used to determine the level of motor impairment and Thomas-Stonell Greenberg Saliva Scale was used to determine the level of salivation. Head posture was measured using photogrammetry method to measure the craniovertebral angle. Karaduman Chewing Performance Questionnaire and PEDİEAT-10 scale were used to evaluate oral motor disorders. The statistical relationship between the results was performed by Spearman correlation analysis. P<0.05 was considered statistically significant. RESULTS: As a result of the analysis, there was a moderately significant correlation between Craniovertebral angle and Saliva severity and frequency (r=0.529, p<0.05; r=0.460, p<0.05, respectively), a good significant correlation between Pedieat10 scale (r=0.643, p<0.01) and a good significant correlation between Karaduman chewing performance questionnaire (r=0.715, p<0.01). DİSCUSSİON: In our study, it was observed that the intensity and frequency of salivation increased as the*

craniovertebral angle decreased (as the anterior tilt of the head increased) in children with cerebral palsy. The result that decreasing craniovertebral angle causes an increase in salivation and swallowing-chewing disorders in children with CP may help therapists to give importance to craniovertebral angle values in evaluation and to develop strategies for treatment planning.

Keywords: *Cerebral Palsy, Chewing, Craniovertebral Angle, Saliva, Swallowing*

GENEL BİLGİLER

Serebral palsi; kas tonusunu, hareketi ve motor becerileri etkileyen nörolojik gelişimin bozulduğu bir durumdur[1]. Gelişmekte olan santral sinir sisteminde, sistemin belirli bir bölümünde meydana gelen lezyona bağlı ortaya çıkan ve bu lezyonun bulunduğu anatomik lokasyona göre klinik bulguların ortaya çıktığı heterojen bir antitedir[1, 2].

Spastisite sıklıkla baskın bozukluk olmasına rağmen, SP'si olan birçok bireyde spastisite ve distoni beraber görülmektedir. Hastalarda birden fazla hareket bozukluğu tipi mevcut olduğunda uzmanlar; epidemiyolojik amaçlar ile ikincil bozuklukların da listelenmesiyle, hastaların baskın bozukluğa göre sınıflandırılmasını önermektedir [3]. Motor bozukluğun anatomik dağılımı ile ilgili olarak, birçok araştırmacı spastik SP'si olan bireyleri spastik diparetik, spastik hemiparetik veya spastik kuadriparetik olarak sınıflandırmıştır [4].

Sekresyonun kontrolünün ağız içinde yetersiz olması nedeniyle tükürüğün ağızdan istemsiz ve hastanın kontrolü dışında pasif olarak dökülmesi durumu salya akması olarak belirtilir [5].

SP'liler başta olmak üzere salya kontrol probleminin(SKP) oluşturduğu başlıca sorunlar şunlardır: Hoş olmayan koku, oral enfeksiyonlar, hijyen problemleri, dehidratasyon, ciltte irritasyon [6]. Kronik olarak SKP'nin en sık görüldüğü grup %30-53 oranı ile kuadriplejik SP'lerdir [7, 8]. Gerideki salya kontrol problemi (GSKP): Nadir olarak görülen bir durumdur. Ağız boşluğunun arka kısmında meydana gelip, salivanın farenkse akma durumudur [9]. SP 'lilerde dil hareketlerindeki koordinasyonsuzluk ve primitif refleks aktivite (dil fırlatma refleksi) ağız postüründe değişikliklere sebebiyet verir. Ağız ön bölgesindeki dişlerin kapanmaması dudakların kapanmamasına ve salivanın ağızda birikimine neden olur. Biriken saliva yetersiz baş kontrolüyle de dışarıya dökülecektir Yutma, havayolu korunurken tükürüğün, ağza alınan katı ve/veya sıvı besinlerin mideye iletilmesidir. Merkezi sinir sistemi tarafından kontrol edilir, gestasyonel dönemin üçüncü ayında başlar ve yaşam boyu devam eder, nefes alıp verme ile koordineli olarak çalışır [10]. Yutma bozukluğu (Disfaji), yutma sürecinin herhangi bir yerinde veya zamanında meydana gelen problemi, bolusun ağızdan mideye ilerlemesi sırasında karşılaşılan zorluğu veya rahatsızlığı ifade eder [11].

SP 'li bireylerde oral motor kontrol bozuklukları, anormal nörolojik gelişim ve beslenme pozisyonunun kötü olması yutma fonksiyonunda bozukluğun görülmesine yol açar. Yutma fonksiyonunda ki sorunlardan dolayı ağza alınan besinlerin kısıtlanması, salya, öksürük, yemek yeme süresinin uzaması ailelerin öfkelenmesine, çocukla iletişimin zayıflamasına ve yaşam kalitesine olumsuz yönde etki eder [12]. SP 'li kişilerde yetersiz dudak kapanışı, dilin ağız dışına itilmesi, çiğneme hareketlerinde yetersizlik gıdayı yumuşamış bir kütle haline dönüşmesini güçleştirir. Besinlerin ağız içinde tutulamaması, aşırı salivasyon, dil hareketlerinde yetersizlik, yarık damak ve motor kontrol sorunları yutma fonksiyonlarına neden olur. Bu durumda oral hazırlık ve oral faz etkilenir. Yumuşak kütle halini alamayıp farinkse gidemeyen besinlerden dolayı aileler bireylere katı gıdalardan ziyade püre veya sıvı gıdalar tercih etmektedir[13]. Orta veya şiddetli yutma bozukluğu olan SP'li bireylerde aspirasyon ve penetrasyon riski fazladır fakat hafif yutma bozukluğunda ise çiğneme problemleri görülür [14].

Servikal bölgenin sagital düzlemdeki normal postüral dizilimi, dikey postüral hatta meatus acusticus eksternus ile akromioklavikular eklemin aynı hizada olması şeklinde tanımlanmıştır[15, 16].

Servikal bölgede en sık görülen postüral deviasyon Hertling ve ark. tarafından tanımlanan baş önde postürüdür (baş anterior tilti)[17, 18].

Baş anterior tilti üst servikal omurganın (C1-C2) hiperekstansiyonu ve alt servikal omurganın (C3-C7) fleksiyonu ile karakterize bir durumdur [19, 20]. Kısacası başın postür açısından öne doğru yapmış olduğu kayma anlamına gelir [15, 21].

Literatürde serebral palsili çocuklarda kraniovertebral açı ile salya kontrolü ve yutma bozuklukları arasındaki ilişkiyi inceleyen bir çalışma bulunmamaktadır. Bu doğrultuda çalışma sonucunda çıkacak sonuçların güncel fizyoterapi değerlendirmelerinde göz önünde bulundurularak klinisyenler için daha kapsamlı bir yol haritası, tedavi planı oluşturmada yarar sağlayacağını düşünüyoruz.

YÖNTEM

Çalışmaya Kırıkkale Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Fizyoterapi ve Rehabilitasyon bölümünde tedavi gören yaş ortalaması 8,65 olan serebral Palsi tanısı almış, KMFSS skoru 1,2,3,4 olan, kendi desteğiyle ya da desteksiz olarak oturabilen, Thomas-Stonell Greenberg Salya Skalasına göre hafif ve üstü seviyede salyası olan 20 çocuk dahil edildi. Koopere olmayan, kendi desteğiyle ya da desteksiz oturamayan ve üst ekstremitesinden cerrahi operasyon geçirmiş çocuklar çalışmadan dışlandı.

Değerlendirme Yöntemleri

KMFSS DEĞERLENDİRİLMESİ

Kaba motor fonksiyon sınıflama sistemi (Gross motor function classification system- KMFSS): Bireyin fonksiyonel motor seviyesini belirlemek için kullanılan bir sınıflama sistemidir. Oturma, transfer ve mobilite üzerine yoğunlaşan, kendi kendine başlatılan ve yapılan hareketleri değerlendirmek üzere yapılandırılmıştır. Beş seviyeli sınıflama sistemi oluşturulurken seviyeler arası farklılıklar günlük yaşam aktiviteleri açısından anlam taşımaktadır. Seviye 1'deki bireyler motor fonksiyonlarda en bağımsız olan grup iken, seviye 5'teki bireyler en bağımlı olan grubu oluşturur [22].

SALYA DÜZEYİ DEĞERLENDİRMESİ

"Salya Kontrol Problemi Şiddet Sıklık Skalası"; Stonell ve Greenberg tarafından oluşturulan skala, şiddet kısmı 1'den 5'e kadar, sıklık kısmı 1'den 4'e kadar puanlamayla, problem arttıkça skala puanı artacak şekildedir. Bu skala literatürde sıkça kullanılmış geçerli bir yöntemdir [23].

KRANİOVERTEBRAL AÇININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Baş postürü kraniovertebral açı kullanılarak değerlendirilecektir. Kulak tragusunun orta noktasını C7 spinöz prosesiyle birleştiren çizginin horizontal hatla yapmış olduğu açı kraniovertebral açı (KVA) olarak isimlendirilmektedir. Kraniovertebral açının azalması anterior baş postürünün arttığını göstermektedir [17].

Fotogrametri (Şekil 1) kraniovertebral postürün analizi için iyi bir geçerlilik göstermiştir [24]. KVA açı değeri 53.1°- 56.8° normal baş postürünü, 46.9°- 49° hafif ve 40.7°- 43.2° orta-şiddetli anterior baş postürünü ifade etmektedir [25].

Karaduman Çiğneme Performans Skalası (KÇPS)

Hacettepe Üniversitesi Fizyoterapi ve Rehabilitasyon Bölümü Yutma Bozuklukları Ünitesi tarafından geliştirilen bu skala çocuklarda çiğneme fonksiyonunu değerlendirir. Beş alt basamaktan oluşan bu skala ile çocuğun çiğneme performansı 0-4 arasında derecelendirilir [26].

Pediatrik Yeme Değerlendirme Skalası (PEDI-EAT-10)

Pediatrik olgular için yutma bozukluğunun değerlendirilmesinde kullanılabilen, Hacettepe Üniversitesi ve California Üniversitesi iş birliği ile EAT-10'in pediatrik versiyonu geliştirilerek oluşturulmuş 10 madde içeren bir ölçektir. Yapılan çalışmada pediatrik disfajide semptoma özel değerlendirme ve gözlem için olan Pediatrik Yeme Değerlendirme 31 Skalası (PEDI-EAT-10)'nın içerik geçerliliği, iç tutarlılık, test-tekrar test güvenirliği ve geçerliliği gösterilmiştir [27].

Verilerin Analizi

Verilerin analizi SPSS 22.0 (SPSS Inc., Chicago, Illinois, ABD) yazılımı kullanılarak gerçekleştirilmiştir Tanımlayıcı istatistikler, ortalama (ortalama, minimum, maksimum) şeklinde sunulmuştur. Değişkenler arasındaki ilişki ölçümlerinde Spearman korelasyon testi uygulanmıştır.

P<0.05 değeri istatistiksel olarak anlamlı kabul edilmiştir. Korelasyon katsayıları aşağıdaki şekilde yorumlanmıştır: 0.05-0.30 düşük korelasyonu, 0.30-0.40 düşük-orta korelasyonu, 0.40-0.60 orta korelasyonu, 0.60-0.70 iyi korelasyonu, 0.70-0.75 çok iyi korelasyonu ve 0.75-1.00 mükemmel korelasyonu göstermektedir [28].

BULGULAR

Çalışmamıza sekizi (%40) kız, on ikisi (%60) erkek olmak üzere toplam 20 çocuk katıldı. Çocukların yaş ortalamaları 8,65 idi. Çalışmaya katılan çocukların on altısı (%80) bilateral sp, bir tanesi (%5) ataksik sp, biri (%5) hipotonik sp biri (%5) Hemiparetik sp ve biri (%5) Mikst tip sp idi. Bilateral sp li çocukların ise altısı (%30) diplejik sp, altısı (%30) Tetraplejik sp ve dördü (%20) Triplejik sp idi. (Tablo 1)

Tablo 1. Bireylerin demografik ve klinik verileri

	n=20
Cinsiyet n %	
Kız	8(40)
Erkek	12(60)
Yaş(yıl) Ort. (Maks-min)	8,65(4-18)
Serebral Palsi Türü n%	
Bilateral SP	16(80)
Ataksik SP	1(5)
Hipotonik SP	1(5)
Hemiparetik SP	1(5)
Mikst tip SP	1(5)
Bilateral SP Alt Türleri n %	
Diplejik SP	6(30)
Tetraplejik SP	6(30)
Triplejik SP	4(20)
SKŞS- Salya Şiddeti n %	
Kuru-az salya	3(15)
Hafif	7(35)
Orta	5(25)
Şiddetli	5(25)

	n=20
SKŞS-Salya Frekansı n %	
Asla-salya akıtmaz	3(15)
Bazen	9(45)
Sık sık	4(20)
Sürekli	4(20)

Kraniovertebral Açı n%	
Normal Baş Postürü	6(30)
Hafif Anterior Baş Postürü	4(20)
Orta-Şiddetli Anterior Baş Postürü	10(50)

PEDİEAT10 Skalası Ort. (Maks-min)	14,45(2-30)

KMFSS n%	
KMFSS 1	1(5)
KMFSS 2	8(40)
KMFSS 3	8(40)
KMFSS 4	3(15)

Karaduman Çiğneme Performans Skalası n%	
Seviye 1	7(35)
Seviye 2	6(30)
Seviye 3	5(25)
Seviye 4	2(10)

SP: Serebral Palsi **SKŞS:** Salya Kontrol Problemi Sıklık ve Şiddeti Skalası **Ort.:** Ortalama **maks:** Maksimum **min.:** Minimum **KMFSS:** Kaba Motor Fonksiyonel Sınıflama Sistemi

Tablo 2. Kraniovertebral Açı ve SKŞS, Karaduman ÇPS, PEDİEAT10 Skalası Arasındaki İlişki

		SKŞS Şiddet	SKŞS Frekans	Karaduman ÇPS	PEDIEAT10 Skalası
Kraniovertebral Açı	r	**-,529***	**-,460***	**-,643****	**-,715****
	P	**,017**	**,041**	**,002**	**,000**

SKŞS: Salya Kontrol Problemi Sıklık ve Şiddeti Skalası **ÇPS**: Çiğneme Performans Skalası
***p<0,05** düzeyinde anlamlı Spearman Korelasyon testi

Yapılan analiz sonucunda Kraniovertebral açı ile Salya şiddeti ve frekansı arasında negatif yönlü, Kraniovertebral açı ile Pedieat10 skalası arasında negatif yönlü ve Kraniovertebral açı ile Karaduman çiğneme performans anketi arasında negatif yönlü ilişki saptandı.

Çalışmamızın sonucunda çıkan verilere göre serebral palsili bireylerde kraniovertebral açı azaldıkça (başın anterior tilti arttıkça) salyanın şiddeti ve frekansı artmaktadır. Yine kraniovertebral açının azalarak başın anterior tilt oluşturması Pedieat10 skala puanını artırmaktadır bu da kraniovertebral açı azaldıkça serebral palsili çocuklarda yeme bozukluklarının arttığını göstermektedir. Çıkan sonuca göre kraniovertebral açı azaldıkça Karaduman Çiğneme Performans Skalasında artış gözükmüştür bu sonuca göre başın anterior tiltinde artış oldukça çiğneme ve yutma bozukluklarının da arttığını göstermektedir.

TARTIŞMA

Yapılan analiz sonucunda Kraniovertebral açı ile Salya şiddeti ve frekansı arasında negatif yönlü, Kraniovertebral açı ile Pedieat10 skalası arasında negatif yönlü ve Kraniovertebral açı ile Karaduman çiğneme performans anketi arasında negatif yönlü ilişki saptanmıştı.

Collins ve arkadaşlarının 2020 yılında yaptığı bir çalışmaya göre serebral palsili çocuklarda salya prevalansı %30-53 arasındadır[29]. GMFCS seviyesinin artması ile salya doğru orantılı olarak artmaktadır. İşlevsiz dil kontrolü, bulbar disfonksiyonu, zayıf dudak baş kontrolü ve duruş gibi mekanik faktörler, hipersalivasyon, patolojik refleksler ve bilişsel problemler başlıca salya nedenleri arasında sayılabilir.

Literatüre bakıldığında SP'li çocuklarda mandibular ve servikal motor kontrolündeki değişiklikler ile ilgili yapılan EMG çalışmasında temporal ve masseter kasları incelenmiş, çalışmaya GMFCS seviye 1-4 çocuklar çalışmaya dahil edilmiş, çalışma sonucunda çiğneme döngüsü sırasında kas aktivitesinde daha fazla asimetri, çiğneme süresinde uzunluk ve öne doğru baş duruşunda daha fazla değişiklik, SP'li çocukların çene ve baş hareketlerini kontrol etmede büyük zorluk olarak gösterilmiştir [30].

SP'li çocuklarda disfaji genellikle bilişsel, ince ve kaba motor beceriler gibi diğer gelişim bozukluklarına paralel olarak ortaya çıkar. SP'li çocuklarda bildirilen toplam disfaji insidansı % 40-86 olmasına rağmen [31], yakın zamanda yapılan bir çalışma, orofaringeal disfaji oranının Kaba Motor Fonksiyon Sınıflandırma Sistemindeki (KMFSS) artışa paralel olarak % 100'e kadar arttığını göstermiştir[32].

Literatürde, baş postürünün oral motor fonksiyonlar üzerindeki etkisini ele alan çalışmalar sınırlı olmakla birlikte, Horner ve ark. [33]tarafından yapılan bir çalışmada başın anterior tiltinin yutma fonksiyonları üzerindeki olumsuz etkileri vurgulanmıştır. Benzer şekilde, Bartlett ve ark. (2009)[34] çalışmalarında baş ve boyun duruşunun, serebral palsili çocuklarda oral motor becerilerle doğrudan ilişkili olduğunu göstermiştir.

Çalışmamızda kraniovertebral açıda azalma olan yani bir baş duruş bozukluğu olan serebral palsili çocukların bu etkilenmeye bağlı olarak salya miktarı ve sıklığında artışa ve çiğneme, yeme bozukluklarına sebep olduğu sonucunu bulmuştuk literatüre baktığımızda da bu sonuçların literatürde yer alan bilgilerle de uyuştuğunu görmekteyiz.

SONUÇ

Baş duruşu bozulmuş (kraniovertebral açısı azalmış) serebral palsili çocuklarda salyanın artması ve çiğneme, yeme bozukluklarının görülmesi sonucu bu çocuklarla çalışan terapistlerin değerlendirmelerinde kraniovertebral açı ölçümüne önem vermelerini terapötik yaklaşımların oral motor fonksiyonları ve baş boyun postürünü kapsayacak şekilde düzenlenmesini sağlayabilir**.**

LİMİTASYON

Çalışmanın bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. Örneklem grubunun küçük olması ve kullanılan geliştirme yöntemlerinin dış etkenlerden etkilenebilir olması, sonuçların genellenebilirliği sınırlanabilir. Gelecekte daha geniş gruplarla yapılacak çalışmalar, kraniovertebral açı ve oral motor fonksiyonları arasındaki ilişkinin daha iyi anlaşılmasını sağlar.

KAYNAKÇA

1. Gulati, S. and V. Sondhi, *Cerebral palsy: an overview.* The Indian Journal of Pediatrics, 2018. **85**: p. 1006-1016.

2. Aisen, M.L., et al., *Cerebral palsy: clinical care and neurological rehabilitation.* The Lancet Neurology, 2011. **10**(9): p. 844-852.
3. Moreno-De-Luca, A., D.H. Ledbetter, and C.L. Martin, *Genetic insights into the causes and classification of the cerebral palsies.* The lancet neurology, 2012. **11**(3): p. 283-292.
4. O'Shea, T.M., M.A. Klebanoff, and C. Signore. *Delivery after previous cesarean: long-term outcomes in the child.* in *Seminars in perinatology.* 2010. Elsevier.
5. Naghavi, S.E. and M.M. Jalali, *Management of drooling for patients in the north of Iran: Analysis of the surgical management.* Journal of Research in Medical Sciences: The Official Journal of Isfahan University of Medical Sciences, 2010. **15**(1): p. 1.
6. Şipal, M.S., *Serebral palsili çocuklarda salya kontrolünün ve (hiper) salivasyonun incelenmesi.* 2014.
7. Dougherty, N.J., *A review of cerebral palsy for the oral health professional.* Dental Clinics of North America, 2009. **53**(2): p. 329-338.
8. Hegde, A.M. and S.C. Pani, *Drooling of saliva in children with cerebral palsy—etiology, prevalence, and relationship to salivary flow rate in an Indian population.* Special Care in Dentistry, 2009. **29**(4): p. 163-168.
9. Erasmus, C.E., et al., *Clinical practice: swallowing problems in cerebral palsy.* European journal of pediatrics, 2012. **171**: p. 409-414.
10. Jean, A., *Brain stem control of swallowing: neuronal network and cellular mechanisms.* Physiological reviews, 2001. **81**(2): p. 929-969.
11. Logeman, J., *Anatomy And Physiology Of Normal Deglutition, Evaluation AndTreatment Of Swallowing Disorders, 2.* Texas, 1998: p. 13-52.
12. Mathisen, B., et al., *Oral-motor dysfunction and failure to thrive among inner-city infants.* Developmental Medicine & Child Neurology, 1989. **31**(3): p. 293-302.
13. Friedman, B. and J.B. Frazier, *Deep laryngeal penetration as a predictor of aspiration.* Dysphagia, 2000. **15**: p. 153-158.
14. Robbins, J., et al., *Differentiation of normal and abnormal airway protection during swallowing using the penetration–aspiration scale.* Dysphagia, 1999. **14**: p. 228-232.
15. Aitken, A.W., *Reliability of visual assessment of forward head posture in standing.* New Zealand: Unitec, 2008.
16. Seaman, D. and S. Troyanovich, *The forward head posture.* 2000.
17. Sajjadi, E., et al., *The effect of forward head posture on cervical joint position sense.* Archives of Advances in Biosciences, 2014. **5**(4).
18. Hertling, D., *Management of common musculoskeletal disorders: physical therapy principles and methods*. 2006: Lippincott Williams & Wilkins.
19. Ohmure, H., et al., *Influence of forward head posture on condylar position.* Journal of oral rehabilitation, 2008. **35**(11): p. 795-800.
20. Ruivo, R.M., P. Pezarat-Correia, and A.I. Carita, *Effects of a resistance and stretching training program on forward head and protracted shoulder posture in adolescents.* Journal of manipulative and physiological therapeutics, 2017. **40**(1): p. 1-10.
21. Yip, C.H.T., T.T.W. Chiu, and A.T.K. Poon, *The relationship between head posture and severity and disability of patients with neck pain.* Manual therapy, 2008. **13**(2): p. 148-154.
22. Rosenbaum, P.L., et al., *Development of the gross motor function classification system for cerebral palsy.* Developmental Medicine & Child Neurology, 2008. **50**(4): p. 249-253.

23. Thomas-Stonell, N. and J. Greenberg, *Three treatment approaches and clinical factors in the reduction of drooling*. Dysphagia, 1988. **3**: p. 73-78.

24. Grimmer-Somers, K., S. Milanese, and Q. Louw, *Measurement of cervical posture in the sagittal plane.* Journal of manipulative and physiological therapeutics, 2008. **31**(7): p. 509-517.

25. Salahzadeh, Z., et al., *Assessment of forward head posture in females: observational and photogrammetry methods.* Journal of back and musculoskeletal rehabilitation, 2014. **27**(2): p. 131-139.

26. Serel Arslan, S., et al., *Development of a new instrument for determining the level of chewing function in children.* Journal of oral rehabilitation, 2016. **43**(7): p. 488-495.

27. Demir, N., et al., *Pediatrik Yeme Değerlendirme Skalasi (PEDI-EAT 10)*. Poster). V. Ulusal Fizyoterapi ve Rehabilitasyon Kongresi, 2015.

28. Zhu, W., *p< 0.05,< 0.01,< 0.001,< 0.0001,< 0.00001,< 0.000001, or< 0.0000001….* Journal of sport and health science, 2016. **5**(1): p. 77.

29. Collins, A., A. Burton, and C. Fairhurst, *Management of drooling in children with cerebral palsy.* Paediatrics and Child Health, 2020. **30**(12): p. 425-429.

30. Schmidt, K.C., M. Briesemeister, and L.G.K. Ries, *Changes in mandibular and cervical motor control of children with cerebral palsy.* Revista CEFAC, 2014. **16**: p. 228-236.

31. van den Engel-Hoek, L., et al., *Pediatric feeding and swallowing rehabilitation: An overview.* Journal of pediatric rehabilitation medicine, 2017. **10**(2): p. 95-105.

32. Benfer, K.A., et al., *Oropharyngeal dysphagia and cerebral palsy.* Pediatrics, 2017. **140**(6).

33. Inci, S., et al., *Horner's syndrome due to jugular venous ectasia.* Child's Nervous System, 1995. **11**(9): p. 533-535.

34. Hanna, S.E., et al., *Stability and decline in gross motor function among children and youth with cerebral palsy aged 2 to 21 years.* Developmental Medicine & Child Neurology, 2009. **51**(4): p. 295-302.

Makale id= 142

Sözlü Sunum

ORCID ID: 0000-0002-9910-6336

Elektronik Sigara Kullanımının Solunum Fonksiyonu, Egzersiz Kapasitesi ve Öksürük Üzerine Etkileri

Dr. Öğretim Üyesi Nurel Ertürk[1], Dr. Öğretim Üyesi Fatma Kübra Çekok[1], Doç.Dr. Ayşenur Gökşen[1]

[1]Tarsus Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Fizyoterapi ve Rehabilitasyon Bölümü

*Corresponding author: Nurel Ertürk

Özet: *Elektronik sigara (e-sigara), geleneksel tütün kullanımına alternatif olarak geliştirilmiş, nikotin ve diğer kimyasalların buhar formuna gelerek solunmasına neden olan bir cihazlardır. Son yıllarda e-sigara kullanımı giderek artmaktadır. Bu, e-sigaranın solunum fonksiyonları üzerine olumsuz etkileri konusunda endişeleri beraberinde getirmiştir. Bu derleme, e-sigara kullanımının solunum fonksiyonu, egzersiz kapasitesi ve öksürük varlığı üzerindeki etkilerini incelemeyi amaçlamaktadır. E-sigara kullanımının solunum fonksiyonları üzerindeki etkileri konusunda çeşitli araştırmalar mevcuttur. E-sigara kullananlarda, maksimum oksijen tüketimi ve ventilatuar eşik değerlerinin azalttığı bildirilmiştir. Elde edilen veriler, e-sigara kullananlarda solunum fonksiyonlarında ve egzersiz kapasitesinde azalma ve solunum semptomlarında artış olduğunu göstermişlerdir. E-sigaranın solunum fonksiyonları ve egzersiz kapasitesi üzerindeki etkilerine ilişkin veriler hala yetersizdir. Uzun vadeli etkilerin tam olarak anlaşılabilmesi için daha geniş örneklem gruplarıyla yapılacak çalışmalara ihtiyaç vardır.*

Anahtar Kelimeler: *Anahtar Kelimeler: E-Sigara, Solunum Fonksiyonu, Egzersiz Kapasitesi, Öksürük*

Effects of Electronıc Cıgarette Use On Respıratory Functıon, Exercıse Capacıty and Cough

Abstract: *Electronic cigarettes (e-cigarettes) are devices developed as an alternative to traditional tobacco use that cause nicotine and other chemicals to be inhaled in vapor form. The use of e-cigarettes has been increasing in recent years. This has raised concerns about the negative effects of e-cigarettes on respiratory functions. This review aims to examine the effects of e-cigarette use on respiratory function, exercise capacity and the presence of cough. There are various studies on the effects of e-cigarette use on respiratory functions. It has been reported that maximum oxygen consumption and ventilatory threshold values are reduced in e-cigarette users. The data obtained showed that there was a decrease in respiratory functions and exercise capacity and an increase in respiratory symptoms in e-cigarette users. Data on the effects of e-cigarettes on respiratory functions and exercise capacity are still insufficient. In order to fully understand the long-term effects, studies with larger sample groups are needed.*

Keywords: *E-Cigarette, Respiratory Function, Exercise Capacity, Cough*

1. GİRİŞ

Elektronik sigaralar (e-sigaralar), nikotin ve diğer kimyasalları buhar formunda sunan cihazlar olup geleneksel tütün ürünlerine alternatif olarak geliştirilmiştir. Elektronik nikotin taşıyıcı sistemler olarak adlandırılan e-sigaraların, geleneksel sigaradan daha az zararlı olarak sunulması, sigara kullanımını ve bağımlılığını azaltıcı etkisinin olduğu söylenmesi, dünya çapında bu ürünün yaygınlaşmasına neden olmuştur [1]. Sigara kullanımı daha az yaygın hale gelirken, elektronik sigaralar (e-sigaralar) hem sigarayı bırakma yardımcıları hem de eğlence amaçlı nikotin verme cihazları olarak hızla küresel popülerlik kazanmıştır [2]. Elektronik sigaralar, bir solüsyonu veya e-sıvıyı ısıtarak nikotin içerebilen bir aerosol

üreten el tipi cihazlardır ve özellikle genç nüfus arasında giderek daha fazla kullanılmaktadır. Aerosolün bileşimi sıcaklık ve ısıtılmış sıvıda bulunan maddeler tarafından belirlenir: gliserin, propilen glikol, değişken konsantrasyonlarda nikotin, tatlandırıcı maddeler ve diğer nikotin dışı bileşikler [1]. E-sigara kullanımına genç yaşta başlandığında solunum sistemine zarar verme olasılığı daha yüksek olabilir. Son yıllarda e-sigara kullanımı yaygınlaşmış ve bu durum solunum sağlığı üzerindeki olası etkilerle ilgili endişeleri artırmıştır. Ancak, e-sigaraların da solunum sistemi üzerindeki etkileri konusunda giderek artan bulgular ortaya çıkmaktadır.

Bu derleme, e-sigara kullanımının solunum fonksiyonları, egzersiz kapasitesi ve öksürük üzerindeki etkilerini mevcut literatür ışığında incelemektedir.

2. ELEKTRONİK SİGARANIN ETKİLERİ

2.1. Solunum Fonksiyonları

E-sigara kullanımının solunum fonksiyonları üzerindeki etkilerini değerlendiren çalışmalar, akciğer fonksiyon testlerinde (spirometri) önemli değişiklikler olduğunu göstermektedir. Yapılan araştırmalarda, e-sigara kullanıcılarında zorlu ekspiratuar volüm (FEV1), zorlu vital kapasite (FVC) ve FEV1/FVC oranlarında belirgin azalmalar rapor edilmiştir [3,4]. Ayrıca, akut e-sigara kullanımını takiben bronkokonstriksiyon ve hava yolu direncinde artış gözlenmiştir [5]. Bunun yanı sıra, e-sigara kullanıcılarının pulmoner fonksiyonlarında zamanla kalıcı hasar gelişebileceği öne sürülmektedir. E-sigara buharının içeriğinde bulunan gliserol, propilen glikol, nikotin ve çeşitli tatlandırıcı kimyasalların solunum yollarında irritasyona ve inflamasyona yol açtığı gösterilmiştir. Bu maddelerin uzun süreli maruziyet sonucunda küçük hava yollarında daralma, alveoler inflamasyon ve hatta amfizem benzeri değişikliklere neden olabileceği bildirilmektedir [6]. Bu bulgular, özellikle genç yaşta e-sigara kullanımına başlayan bireylerde, uzun vadede kronik obstrüktif akciğer hastalığı (KOAH) ve diğer solunum rahatsızlıklarının ortaya çıkma riskini artırmaktadır. Ancak, uzun vadeli etkileri anlamak için daha fazla epidemiyolojik çalışmaya ihtiyaç duyulmaktadır.

2.2. Egzersiz Kapasitesi

E-sigara kullanımının egzersiz kapasitesine etkilerini değerlendiren çalışmalar sınırlıdır. Bununla birlikte, mevcut bulgular maksimum oksijen alım kapasitesinin (VO2max) azaldığını, efor sırasında dispne hissinin arttığını ve kas yorgunluğunun daha belirgin hale geldiğini göstermektedir [7]. Kardiyopulmoner egzersiz testleri ile yapılan değerlendirmelerde, maksimum oksijen tüketimi ve ventilatuvar eşik değerlerinde anlamlı bir düşüş bildirilmiştir [8]. Bu durum, e-sigara kullanımının egzersiz performansı üzerindeki olumsuz etkilerini ortaya koymaktadır. Ayrıca, e-sigara kullanıcılarında periferik kas oksijenlenmesinde azalma, kas yorgunluğu süresinde artış ve egzersiz toleransında düşüş olduğu bildirilmiştir. Bunun temel nedenlerinden biri, e-sigara buharında bulunan kimyasal partiküller vasküler endotelyumda hasara neden olurlar. Bu durum kan damarlarında daralmaya neden olur. Bunun sonucunda kaslara ulaşan oksijen miktarında azalma görülmekte ve aerobik performans düşmektedir [9]. Dolayısıyla, e-sigara kullanıcılarının spor performanslarının ve genel fiziksel dayanıklılıklarının olumsuz yönde etkilendiği söylenebilir.

2.3. Öksürük ve Diğer Semptomlar:

E-sigara kullanımının yaygın semptomlarından biri öksürüktür. Araştırmalar, e-sigara buharının mukosiliyer klirensi bozduğunu ve hava yolu inflamasyonunu artırdığını göstermektedir [10]. Nikotin ve diğer kimyasallar, hava yolu epitelinde tahrişe neden olarak öksürük refleksinin artmasına yol açmaktadır [11]. Mukosiliyer klirens, solunum yollarının kendini temizleme mekanizması olup, yabancı partiküllerin ve mukusun atılmasını sağlar. E-sigara kullanımına bağlı olarak siliyer fonksiyonların bozulması, mukus birikimine ve hava yollarının daha hassas hale gelmesine neden olmaktadır. Bu durum kronik öksürüğün yanı sıra balgam üretiminin de artmasına yol açmaktadır [6]. Kronik e-sigara kullanıcılarında inatçı öksürük ve balgam üretimi olasılığının arttığı bildirilmektedir [9]. Özellikle tatlandırıcı içeren e-sigaraların, bronşial epitel dokusunda daha fazla irritasyona neden olduğu düşünülmektedir [9]. Yapılan bir çalışmada, e-sigara kullanımının, artan solunum semptomları oranıyla ilişkili olduğu ve e-sigara kullanma sıklığı arttıkça semptom sayısının da arttığı bulmuştur [11]. Hong Kong'daki 45.000'den fazla lise öğrencisini içeren bir çalışma, e-sigara kullanıcılarının sigara içme

durumundan bağımsız olarak e-sigara kullanmayanlara kıyasla solunum semptomları yaşama olasılığının önemli ölçüde daha yüksek olduğu bulunmuştur [12].

3. SONUÇ

Mevcut veriler, e-sigara kullanımının solunum fonksiyonlarında bozulma, egzersiz kapasitesinde azalma ve öksürük gibi solunum semptomlarının artışı ile ilişkili olduğunu göstermektedir. Ancak, uzun vadeli etkileri tam olarak anlamak için daha büyük örneklem gruplarında prospektif çalışmalar gereklidir. Bu bağlamda, e-sigara kullanımının potansiyel zararları konusunda farkındalığın artırılması ve halk sağlığı stratejilerinin bu doğrultuda geliştirilmesi önem arz etmektedir. Hekimlerin, fizyoterapistlerin ve halk sağlığı uzmanlarının, e-sigara kullanıcılarını bilinçlendirmesi ve sigarayı bırakma programlarına yönlendirmesi önerilmektedir.

4. KAYNAKÇA

1- Polosa, R., R. O'Leary, D. Tashkin, R. Emma and M. Caruso "The effect of e-cigarette aerosol emissions on respiratory health: a narrative review." Expert Review of Respiratory Medicine.2019; 13(9): 899-915.

2- Fadus MC, Smith TT, Squeglia L M. The rise of e-cigarettes, pod mod devices, and JUUL among youth: Factors influencing use, health implications, and downstream effects. Drug and alcohol dependence.2019; 201, 85-93

5. 3-Ferrari M, Zanasi A, Nardi E, et al. The impact of e-cigarette smoking on respiratory health: A systematic review. Respiratory Medicine.2022; 195, 106773.

3- Staudt MR, Salit J, Kaner RJ, Hollmann C, Crystal RG. Altered lung biology of healthy never smokers following acute inhalation of E-cigarettes. Respiratory Research.2021; 22(1), 129.

4- Gotts JE, Jordt SE, McConnell R, Tarran R. What are the respiratory effects of e-cigarettes? BMJ.2019; 366, l5275.

5- Chun LF, Moazed F, Calfee CS, Matthay MA, Gotts JE. Pulmonary toxicity of e-cigarettes. American Journal of Physiology-Lung Cellular and Molecular Physiology.2017; 313(2), L193-L206.

6- Fraser G, Wright C, Clark S. The effect of e-cigarette use on aerobic exercise capacity: A pilot study. Journal of Sports Sciences.2020; 38(9), 1023-1030.

7- Pavlovich N, Sheikh S, Rahman I. Impact of electronic cigarettes on lung function and exercise performance: A systematic review. European Respiratory Journal.2021;58(Suppl 65), PA4010.

8- Ghosh A, Coakley RD, Mascenik TM, et al. Chronic e-cigarette exposure alters the human bronchial epithelial proteome. American Journal of Respiratory and Critical Care Medicine. 2012; 203(5), 608-617.

9- Reidel B, Radicioni G, Clapp PW et al. E-cigarette use causes a unique innate immune response in the lung, involving increased neutrophilic activation and altered mucin secretion. American Journal of Respiratory and Critical Care Medicine.2018; 197(4), 492-501.

10- Chaiton M, Pienkowski M, Musani et al. Smoking, e-cigarettes and the effect on respiratory symptoms among a population sample of youth: Retrospective cohort study. Tobacco induced diseases.2023; 21, 08.

11- Wang, L, Wang Y, Chen J et al. A review of toxicity mechanism studies of electronic cigarettes on respiratory system. International Journal of Molecular Sciences.2022; 23(9), 5030.

Makale id= 17

Sözlü Sunum

ORCID ID: 0000-0003-3847-2233

Yenidoğan Etik Sorunları: Hayatın İlk Günlerinde Yaşam ve Ölüm Arasında Seçimler

Dr. Öğretim Üyesi Meltem Aslan[1]
[1]İstanbul Gelişim Üniversitesi

Özet: *Yenidoğan dönemi, yaşamın en hassas ve kritik aşamalarından biridir. Bu süreçte, tıbbi müdahale ve etik kararlar, yaşam ve ölüm arasında zor seçimler yapmayı gerektirebilir. Yenidoğan bebeklerin sağlık durumu, doğumdan hemen sonra çoğu zaman belirsizdir ve bazı durumlarda yaşamın devamı için müdahaleler gerekebilir. Ancak, tıbbi müdahalelerin faydalı olup olmayacağına karar vermek, birçok etik soruyu gündeme getirir. Bunlardan ilki, "yaşamın kalitesi" ve "yaşamın korunması" arasındaki dengenin nasıl kurulacağıdır.Diğer bir etik problem ise, ebeveynlerin ve sağlık profesyonellerinin kararlara katılımıdır. Ebeveynler, bebeklerinin bakımına dair nihai kararlarda önemli bir rol oynar, ancak tıbbi uzmanlık ve ebeveynlik duyguları arasında bir denge kurmak zor olabilir. Ayrıca, bazı toplumlarda dini ve kültürel değerler, karar süreçlerini etkileyebilir. Yenidoğan bebeklerin yaşamına dair etik seçimler, sadece tıbbi bir mesele değil, aynı zamanda derin insani ve ahlaki sorulara da işaret eder. Bu tür kararlar, bireysel haklar, toplum değerleri ve bilimsel bilgi arasında sıkı bir etkileşimi içerir.*

Anahtar Kelimeler: *Hemşirelik,tıp Etiği,yenidoğan*

Neonatal Ethical Issues: Choices Between Life and Death in the First Days of Life

Abstract: *The neonatal period is one of the most sensitive and critical stages of life. During this period, medical intervention and ethical decisions may require making difficult choices between life and death. The health status of newborn babies is often uncertain immediately after birth, and in some cases interventions may be necessary for the continuation of life. However, deciding whether medical interventions would be beneficial raises many ethical questions. The first of these is how to strike a balance between 'quality of life' and 'preservation of life'.Another ethical problem is the involvement of parents and health professionals in decisions. Parents play an important role in the final decisions about the care of their infants, but it can be difficult to strike a balance between medical expertise and parental feelings. In addition, in some societies, religious and cultural values may influence decision-making processes. Ethical choices about the life of newborn babies are not only a medical issue, but also raise profound human and moral questions. Such decisions involve a close interaction between individual rights, community values and scientific knowledge.*

Keywords: *Nursing, Medical Ethics, Newborn*

1.ETİK

Etik ve ahlak kavramları sıkça birbirinin yerine kullanılsa da aslında farklı anlamlara gelir. Ahlak, bireyin içsel değerleri ve vicdanına dayanırken, etik toplumun genel kabul görmüş kurallarına ve dışsal normlarına bağlıdır. Ahlak, bireyin kişisel bir rehberi olarak işlerken, etik toplumun belirlediği ve dışarıdan dayatılan davranış biçimlerine uygun hareket etmeyi hedefler. Ahlak, kişinin kendi iç dünyasında şekillenen bir olguyken, etik daha çok toplumsal düzeyde kabul edilen normlara dayanır. Bu kavramsal fark, etik ve ahlak arasındaki ayrımı ortaya koyar [1,2].

2.YENİDOĞANDA KARŞILAŞILAN ETİK SORUNLAR

2.1. Çoğul Gebelik Redüksiyonu

Agresif infertilite tedavileri ve embriyo transfer sayısının artırılması, çoğul gebelik oranlarını yükseltmektedir. Bu artan fetüs sayısı, anne ve fetüsler için çeşitli sağlık risklerini beraberinde getirebilir, özellikle prematürite nedeniyle mortalite ve morbidite oranları artmaktadır[3]. Çoğul gebeliklerde, sağlıklı bebek sayısını artırmak ve anneye yönelik sağlık risklerini azaltmak amacıyla, rastgele seçilen fetüslerin sonlandırılması işlemi *çoğul gebelik redüksiyonu* olarak adlandırılırken, genetik anomali veya morfolojik kusuru bulunan fetüslerin sonlandırılması *seçici redüksiyon* olarak tanımlanmaktadır. Etik açıdan, bu iki işlem arasındaki temel fark, müdahale gerekçesi ve sonlandırılacak fetüsün seçimidir. Çoğul gebelik redüksiyonunun amacı, gebeliğin sağlıklı bir şekilde ilerleme şansını artırmaktır ve burada fetüsler rastgele seçilir. Bazı uzmanlar, bu durumu gebeliği sonlandırmak yerine, kalan fetüslerin yaşam şansını ve kalitesini artırma olarak değerlendirir ve bu nedenle kürtajla aynı şey olarak görülmemesi gerektiğini savunur[4].Seçici redüksiyon ise genetik veya morfolojik bir anomali taşıyan fetüsün sonlandırılmasını içerir. Bu bağlamda temel soru şudur: Bir kişinin yaşamı, başkalarının çıkarı için sona erdirilebilir mi? Guido Pennings, çoğul gebelik redüksiyonunu, cankurtaran botu analojisiyle tartışmaktadır. Bu analojide rahimdeki fetüsler, cankurtaran botundaki yolculara benzetilmektedir ve her birinin kurtulma şansı yoktur. Bu durumda bazı yolcuların fedakârlık yapıp denize atlaması ya da başkalarının diğer yolcuları denize atması gerekebilir. Bir kişinin başkasını öldürmesi veya başkalarının çıkarı için öldürülmesi kabul edilemez. Ancak, sonuca ulaşılmadan önce bazı yolcuların mutlaka hayatını kaybedecek olması, tartışmayı *nefsi müdafaa* hakkına yönlendirmektedir. Çoğul gebelikte, bu öldürme işlemi bir üçüncü şahıs, yani hekim tarafından yapılmaktadır; dolayısıyla burada hekimin nefsi müdafaa gibi bir durumu söz konusu değildir[5]. Aynı analojiyi seçici redüksiyon için uygularsak, bir fetüsün sakatlığı nedeniyle öldürülmesi kesinlikle kabul edilemez. Burada kabul edilebilecek tek durum, seçilen fetüsün yaşamla bağdaşmayan bir anomalisi (örneğin, anensefali ya da akardi) olmasıdır [4]. Gebelik redüksiyon işlemleri genellikle ilk üç ayda yapılır ve bu dönemde fetüs, kalbi atan ve insana dair temel yapıları taşıyan bir canlıdır. Doğal çoğul gebeliklerde annenin hayatı ciddi şekilde tehdit altında olduğunda, hayatta kalan ve hayatta kalma ihtimali olan fetüsler tercih edilebilir. Ancak tüp bebek tedavilerinde ideal çözüm, kadının sağlıklı bir şekilde taşıyabileceği sayıda embriyo oluşturulup transfer edilmesidir[3].

2.2.Cinsiyet Seçimi

Cinsiyet seçimi, doğacak çocuğun cinsiyetinin belirlenmesi ve tıbbi olmayan amaçlarla yapılmasıdır. Cinsiyet seçimi, tıbbi ve tıbbi olmayan sebeplerle gerçekleştirilebilir. Tıbbi sebepler, X'e veya Y'ye bağlı genetik hastalıkların önlenmesi veya bu hastalıklardan etkilenen çocukların doğumunun engellenmesi amacını taşır. Tıbbi olmayan sebepler ise ailelerin sahip olmayı istemedikleri bir cinsiyet yerine, farklı bir cinsiyet seçmek istemeleri, kaybettikleri bir çocuğun yerine aynı cinsten başka bir çocuk sahibi olma arzusuyla başvurmaları ya da sosyal, kültürel ve ekonomik faktörlere bağlı olarak bir cinsiyetin (genellikle erkek cinsiyetinin) tercih edilmesidir [6,7].

2.3. Yenidoğan Ötenazisi

Yararlılık ve zarar vermeme ilkeleri çerçevesinde, tam olarak gelişmemiş ya da bir defektle doğmuş bir yenidoğana yönelik "en iyi" ve "en doğru" tedavi kararını almak kimin hakkıdır? Eğer bu karar, yenidoğanın yaşamının kalitesini ve onun yararını göz önünde bulundurarak verilecekse, bu durumda aslında toplumun yararını gözetmenin daha öncelikli bir durum olup olmadığı sorgulanabilir. Sağlık harcamalarında "sınırlı kaynakların dağıtılması" gibi bir durum söz konusuysa, eldeki sınırlı imkanların daha iyi sonuçlar almayı beklediğimiz vakalar için kullanılması gerektiği ve bu tür bir yaklaşımın haklı kılındığı bir ortamda yaşadığımız söylenebilir [6].

2.4. Sağlık Sorunu Olan, Prematüre, Düşük Doğum Ağırlıklı Yenidoğanlar

İnsan yaşamının farklı evrelerinde bebeklik, çocukluk ve yaşlılık gibi savunmasız dönemler bulunmaktadır. Özellikle yenidoğanlar, gelişimsel, fizyolojik ve psikolojik açılardan savunmasız bir gruptur. Yenidoğan dönemi erken başladığında, bu savunmasızlık daha da artmaktadır. Normalde doğumdan sonra çoğu bebek dış dünyaya uyum sağlarken, ileri derecede erken doğan, doğumsal

anomalisi olan veya doğum sırasında oksijensiz kalan bebekler canlandırma ve Yenidoğan Yoğun Bakım Ünitesi (YYBÜ) desteği gerektirir. Bu bebekler oldukça kırılgan ve savunmasızdır, kendi çıkarlarını koruyamazlar ve bu nedenle korunmaları gerekmektedir. Fiziksel, duygusal ve zihinsel olarak kendi başlarına varlıklarını sürdüremeyen bu bebekler, gelişimsel olarak anlama ve karar verme kapasitesine sahip olmadıkları için özerklikten yoksundurlar. Bu nedenle, bu bebeklerle ilgili tıbbi kararların sorumluluğu ebeveynlerine aittir[8]. Özerk bireylerin tedavi ve bakım kararlarına saygı göstermek zorunluyken, ileri derecede erken doğan bir bebek söz konusu olduğunda, tıbbi kararlar alınırken ebeveynlerin özerkliğinden ziyade, bebeğin üstün faydası dikkate alınmalıdır[9].

2.5. Özerklik ve Aydınlatılmış Onam

Yenidoğan ekibi, hasta adına karar veren kişileri yeterince bilgilendirip, aydınlatmalı ve onların onamını alarak, ortak bir karar süreci içinde olmalıdır. Ancak bazı durumlar, bu yaklaşımı zorlaştırabilir ve bazı klinik uygulamalarda paternalist yaklaşımlar devreye girebilir. Paternalizm, tıbbi etik bağlamında genellikle hoş karşılanmayan bir yaklaşım olmakla birlikte, acil müdahale gerektiren durumlarda, hastanın yararını gözetmek adına zorunlu olarak tercih edilebilir. Yasalar ve etik bildirgeler, özerkliğe saygı gösterilmesini güvence altına alırken, özerklik ilkesinin klinikte daha işlevsel hale gelmesiyle paternalist yaklaşımların geçerliliği zayıflamaktadır[10].

Aydınlatılmış onam, mevcut klinik durumu ve yapılacak tıbbi uygulamaları tam olarak açıklamayı, beklenen yararları ve olası riskleri, alternatif seçenekleri ve önerilen işlemi reddetme durumunda karşılaşılacak sonuçları içererek yeterli bilgi verilmeli ve geri bildirim alınmalıdır. Bu şartlar sağlanmadan alınan bir onam, aydınlatılmış onam olarak kabul edilemez. Aydınlatılmış onam, her tıbbi işlem için ayrı ayrı alınmalı ve özellikle invaziv işlemler söz konusu olduğunda yazılı olmalıdır. Klinikte yapılacak uygulamalar henüz belirlenmeden alınan genel onam ise etik ve hukuki açıdan geçerli değildir[10,11].

Aydınlatılmış onam sürecinin yalnızca basit bir formaliteye indirgenmesi, onamın ön plana çıkartılmasıyla birlikte aydınlatma aşamasının ihmal edilmesine yol açar. Bu durum, aydınlatılmış onamla ilgili sorunların genel çerçevesini oluşturur. Aydınlatılmış onam, tıp etiği ve sağlık hukuku açısından önemli bir konu olduğundan, hem içeriği hem de biçimi dikkatle ele alınmalıdır. Aydınlatma metninin dili, tarih atılması ve imzalanması gibi faktörler de hukuki ve etik sorunlara yol açabilir [10,11,12].

3.YENİDOĞAN HEMŞİRELİĞİ VE ETİK İKİLEMLER

Yenidoğanlarla ilgili kararlar, ebeveynlerin dini inançları, kültürel geçmişleri, ülke yasaları ve ulusal rehberler tarafından şekillendirilir. Bu tür kararlar, hem aile hem de sağlık ekibi açısından zorludur ve üzerinde mutabık kalınmış bir karar verilmesi önemlidir. Tıbbi tedaviye başlanmaması veya tedavinin sürdürülmemesi gerektiğini savunan farklı teoriler bulunmaktadır. Bu teorilerden bazıları, sağlık ekibi üyelerinin yenidoğanın gelecekteki yaşam kalitesini göz önünde bulundurması gerektiğini vurgularken, diğerleri ise sınırlı kaynakların (örneğin, ekipman, ekonomik yük, personel) paylaşımı gibi unsurlara dayanan temelleri öne çıkarmaktadır. Mevcut görüş, sağlık ekibi üyelerinin, yenidoğanların ebeveynlerinin taleplerine uygun hareket etmeleri gerektiğidir. Yaşamı sürdürebilmek için gerekli tedavi verilmemesi veya tedavinin sonlandırılması kararı alındığında ise, semptomlara yönelik palyatif tedavi ve psikososyal destek hizmetlerinin sunulmaya devam edilmesi gerektiği vurgulanmaktadır [13].

4.SONUÇ

Yenidoğan döneminde karşılaşılan etik sorunlar, hem sağlık profesyonellerini hem de aileleri derinden etkileyen, karmaşık ve duygusal açıdan zorlu kararlar gerektiren durumlardır. Bu süreçte, yaşam ve ölüm arasında yapılan seçimler, tıbbi müdahalelerin sınırlarını, ebeveynlerin değerlerini, dini inançlarını ve kültürel normlarını sorgulayan bir denge kurmayı gerektirir. Yenidoğanların hayatını kurtarmak adına yapılan tıbbi müdahaleler, her zaman başarıya ulaşamayabilir ve bazen tıbbi etik açısından yaşamın sona erdirilmesi gerekebilir. Bu noktada sağlık profesyonelleri, etik ilkeler doğrultusunda, yani yarar sağlama, zarar vermeme, adalet ve özerklik ilkeleri çerçevesinde karar almak zorundadır.

Ailelerin, özellikle de ebeveynlerin, bebeklerinin tedavi süreci hakkında karar verirken, duygusal, psikolojik ve sosyal faktörlerden etkilendikleri gözlemlenmektedir. Bu kararlar çoğu zaman, tıbbi bilgiden çok, ailelerin değer yargıları, inançları ve bebeklerinin geleceğine dair beklentileri ile şekillenir.

Dolayısıyla, sağlık profesyonelleri, etik sorunları yalnızca klinik açıdan değil, aynı zamanda empati, anlayış ve destekleyici bir yaklaşım sergileyerek ele almalıdır.

Yenidoğan yoğun bakım ünitelerinde karşılaşılan bu etik ikilemler, sadece tıbbi bir karar değil, aynı zamanda toplumsal ve insani bir sorumluluğu da beraberinde getirir. Ebeveynlerin ve sağlık çalışanlarının birlikte çalışarak, hem bebek için en iyi çözümü hem de aile için duygusal açıdan en uygun kararı bulmaları önemlidir. Bunun için, sağlık profesyonellerinin etik eğitimi ve empati becerilerinin güçlendirilmesi gerekmektedir.

Sonuç olarak, yenidoğan bakımında yaşam ve ölüm arasındaki seçimler, yalnızca tıbbi bir mesele değil, aynı zamanda derin etik ve insani bir sorumluluk taşıyan bir konudur. Hem aileler hem de sağlık çalışanları, bu sürecin içinde bir araya gelerek, bebeklerinin hayatta kalabilmesi için gereken en iyi koşulları sağlamaya çalışırken, etik değerler ve insan hakları çerçevesinde kararlar almaya özen göstermelidir.

5.KAYNAKLAR

1. Özturan, H. (2011). Etik ile ahlâk arasında: Türkçe ahlâk felsefesi literatürüne dair etik kavramı kullanımı üzerinden bir değerlendirme. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, 9*(17), 167-204.
2. Dökmeci, H. (2017). *Hemşirelik terimleri sözlüğü* (2. basım). İstanbul: Nobel Tıp Kitapevi.
3. Az, A., & Karaman, M. İ. (2022). Üremeye yardımcı tedavi yöntemleri ve etik sorunlar: Mümkün olan her şey ahlaki midir? *Androloji Bülteni (Andrology Bulletin), 24*(4).
4. Legendre, C. M., Moutel, G., Drouin, R., Favre, R., & Bouffard, C. (2013). Differences between selective termination of pregnancy and fetal reduction in multiple pregnancy: A narrative review. *Reproductive BioMedicine Online, 26*, 542–554.
5. Pennings, G. (2013). Selective termination, fetal reduction and analogical reasoning. *Reproductive BioMedicine Online, 26*, 525–527.
6. Sivri, B. B., & Yıldız, S. (2014). Yenidoğanda etik sorunlar ve hemşirelik. *Türkiye Klinikleri Journal of Medical Ethics-Law and History, 22*(2), 75-80.
7. Yağmur, Y., Oltuluoğlu, H., & Ergin, İ. O. (2019). İntrauterin dönemde fetal cinsiyetin annelerin mutluluk düzeyine etkisi. *Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, 10*(1), 89-93.
8. Özdoğan, T. (2021). Neonatolojide tedavi sınırlandırma ya da geri çekme kararlarında ebeveyn yaklaşımlarını belirleyen faktörler: İstanbul'da bir nitel araştırma. (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Tıp Tarihi ve Etik Anabilim Dalı). İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
9. Diekema, D. S. (2011). Parental refusals of recommended medical interventions. In D. S. Diekema, M. R. Mercurio, & M. B. Adam (Eds.), *Clinical ethics in pediatrics: A case-based textbook* (pp. 14-17). Cambridge University Press.
10. Kutbay, G., & Alan, S. (2020). Yenidoğan ünitelerinin işleyişinde ortaya çıkan etik durumlar. *Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Dergisi, 10*(1), 37-46.
11. İncedere, A., Öztürk, S., & Er, R. (2012). İnsan onuruna saygılı hemşirelik bakımı: Hemşirelerin bakış açısından bir değerlendirme. In *Değişen dünyada biyoetik* (pp. 200-205). İstanbul.
12. Demirhan Erdemir, A. (2011). *Tıpta etik ve deontoloji*. İstanbul: Nobel Tıp.
13. Tosun, Ö., & Kadiroğlu, T. (2016). Yenidoğan hemşireliğinde etik. *Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi, 13*(3), 170-173.

Makale id= 18

Sözlü Sunum

ORCID ID: 0000-0003-3847-2233

Çocuklarda Siyanotik ve Asiyanotik Kalp Hastalığında Hemşirelik Yaklaşımı

Araştırmacı Musab Alpaydın[1], Araştırmacı Ceren Nefşioğulları[2], Araştırmacı Ferhat İnci[2], Araştırmacı Dilara Güman[2], Dr. Öğretim Üyesi Meltem Aslan[2]
[1]İstanbul Gelişim Üniveritesi
[2]İstanbul Gelişim Üniversitesi

*Corresponding author: Musab Alpaydın

Özet: *Çocukluk döneminde sıkça karşılaşılan kronik hastalıkların başında konjenital kalp hastalıkları yer almaktadır. Bu hastalıklar, çocukların günlük yaşamlarını, sosyal ilişkilerini ve kişisel gelişimlerini olumsuz yönde etkileyerek, kardiyoloji alanındaki tedavi ve bakım süreçlerine olan ilgiyi artırmaktadır. Konjenital kalp hastalığına sahip çocuklar, uzun süreli takip ve tedavi süreçlerine ihtiyaç duyar ve bu süreçlerde sağlık profesyonellerinin rehberliği büyük önem taşır. Bazı durumlarda, çocuklara anjiyografi veya kardiyak cerrahi müdahale gerekebilir. Bu tür tedavi süreçleri, hem çocuk hem de aile için duygusal ve fiziksel açıdan zorlu olabilir. Kardiyak cerrahiden sonra, çocuklar genellikle fiziksel, duygusal ve sosyal gelişim açısından çeşitli zorluklarla karşılaşabilir, bu da fonksiyonel kısıtlamalara yol açabilir. Hemşireler, aileye duygusal destek sağlayarak ve süreci yönetmelerine yardımcı olarak önemli bir rol üstlenir. Ameliyat öncesi ve sonrası dönemde çocuk ve ailesine hazırlık, bakım, eğitim ve psikolojik destek sunmak, hemşirelerin sorumluluklarındandır. Bu derlemede, kalp hastalığı olan çocukların bakımında hemşirelik yaklaşımına odaklanılmıştır.*

Anahtar Kelimeler: *Çocuk, Konjenital Kalp Hastalıkları,pediatri Hemşireliği*

Nursing Approach in Cyanotic and Acyanotic Heart Disease in Children

Abstract: *Congenital heart diseases are among the most frequently encountered chronic diseases in childhood. These diseases negatively affect children's daily lives, social relations and personal development, and increase the interest in treatment and care processes in the field of cardiology. Children with congenital heart disease require long-term follow-up and treatment processes and the guidance of healthcare professionals is of great importance in these processes. In some cases, children may require angiography or cardiac surgery. Such treatment processes can be emotionally and physically demanding for both the child and the family. After cardiac surgery, children may often face various difficulties in terms of physical, emotional and social development, which may lead to functional limitations. Nurses play an important role by providing emotional support to the family and helping them manage the process. It is one of the responsibilities of nurses to provide preparation, care, education and psychological support to the child and family in the preoperative and postoperative period. This review focuses on the nursing approach in the care of children with heart disease.*

Keywords: *Child, Congenital Heart Diseases, Paediatric Nursing*

1 KONJENİTAL KALP HASTALIKLARI

Konjenital kalp hastalıkları (KKH), doğum sırasında kalp veya büyük kan damarlarında meydana gelen yapısal bozukluklar sonucu gelişen hastalıkları tanımlar. Bu tür hastalıklar, gebeliğin ilk 8 haftasında organ gelişimi tamamlanırken ortaya çıkar [1,2].

2.KONJENİTAL KALP HASTALIKLARI EPİDEMİYOLOJİSİ

Konjenital kalp hastalıklarının görülme sıklığı, dünya genelinde her 1000 doğumda 9,41 olarak belirlenmiştir [3,4]. Asya'da ise bu oran, 1000 canlı doğumda 5-10 arasında değişmektedir. Türkiye'de ise doğuştan kalp hastalığının sıklığı %1 ile %1,2 arasında bildirilmiştir [5,6].

3.KONJENİTAL KALP HASTALIKLARI ETİYOLOJİSİ

Konjenital kalp hastalıklarının çoğunun nedeni tam olarak bilinmemekle birlikte, birden fazla faktörün etkisiyle ortaya çıktığı düşünülmektedir. Genetik yatkınlığın yanı sıra, çevresel faktörlerin de bu hastalıkların gelişiminde rol oynayabileceği öne sürülmektedir [7].

Genetik Faktörler

Konjenital kalp hastalıkları, genellikle kromozom anomalileri ve sendromlarla birlikte görülmektedir. KKH'ya en sık neden olan kromozom anomalileri arasında Trizomi 13, 18 ve 21 yer alırken, bu hastalıklara yol açan sendromlar ise Turner, Noonan, Di George ve cri du chat sendromlarıdır [8].

Çevresel Faktörler

Anne ve baba yaşları, konjenital kalp hastalıkları riskini etkileyen önemli çevresel faktörlerdendir. Annenin yaşı 40'ın üzerinde olduğunda gen mutasyonları ve kromozomal düzensizlikler meydana gelebilir, bu da KKH riskini artırabilir. Ayrıca, babanın yaşı 35'in üzerinde olduğunda da riskin arttığı bildirilmiştir [9,10].

Maternal Risk Faktörleri

Annenin düşük doğum ağırlığına sahip olması, Tip 1 diyabet, fenilketonüri, kollajen damar hastalıkları, koagülopati ve sferositoz gibi sağlık durumları, gebeliğin ilk üç ayında rubella gibi viral enfeksiyonlar geçirmesi ve folik asit eksikliği gibi faktörler KKH riskini artırmaktadır [2].

İlaç Kullanımı

Gebelik sırasında annenin fenitoin, lityum, antiepileptikler veya talidomid gibi ilaçlar kullanması, konjenital kalp hastalıkları gelişme olasılığını yükseltebilir [2,11].

Sigara ve Alkol Kullanımı

Annelerin gebeliğin ilk üç ayında sigara içmesi, atriyal septaldefekt (ASD), pulmoner stenoz (PS), transpozisyon of thegreat arteries (TGA) ve truncus arteriosus gibi hastalıkların yenidoğanlarda görülme riskini artırmaktadır. Ayrıca, annelerin pasif içici olmalarının da bu hastalıkların gelişmesine katkı sağlayabileceği bulunmuştur [10.]

Gebelikte sigara içmenin yanı sıra, radyasyon, herbisitlere maruz kalma, yetersiz beslenme, kirli su kullanımı ve stresli bir yaşam tarzı gibi diğer çevresel faktörler de KKH'nın ortaya çıkmasında rol oynayabilir [10,11].

4.KONJENİTAL KALP HASTALIKLARININ TANISI

Konjenital kalp hastalıklarının tanısı, bir dizi tıbbi inceleme ve test ile konulabilir. Genellikle doğumdan hemen sonra yapılan taramalar, hastalığın erken dönemde tespit edilmesini sağlar.

Fiziksel muayene ve Klinik Değerlendirme

Konjenital kalp hastalıkları çoğu zaman doğumda ya da erken bebeklik döneminde fark edilebilir. Fiziksel muayene sırasında, doktorlar kalp seslerini dinler ve bebeğin morarma, hızlı nefes alma veya beslenme güçlüğü gibi belirtileri değerlendirir. Kalp üfürümü gibi işitsel bulgular, doğumsal kalp hastalıklarının en yaygın göstergelerindendir [12].

Ekokardiyografi (EKO)

Ekokardiyografi, konjenital kalp hastalıklarının tanısında en yaygın kullanılan görüntüleme yöntemidir. Bu test, kalbin yapısını ve fonksiyonlarını incelemeyi sağlar. Ultrason teknolojisini kullanan bu yöntem,

kalpteki delikler, damar darlıkları ve diğer yapısal anormallikleri tespit etmeye yardımcı olur. EKO, doğumdan sonra hemen yapılabilir ve erken dönemde tanı konmasını sağlar [13].

Elektrokardiyogram (EKG)

Kalp ritmi bozuklukları, bazı konjenital kalp hastalıklarında sıkça görülür. EKG, kalbin elektriksel aktivitelerini kaydederek bu tür ritim bozukluklarının tespit edilmesine olanak tanır. Özellikle kalp ile ilgili problemlerin doğrulanmasında EKG, önemli bir tanı aracıdır [14].

Ekokardiyografi ile yeterli bilgi alınamayan durumlarda, röntgen veya MRI gibi ileri düzey görüntüleme teknikleri kullanılır. Bu yöntemler, kalp ve damar yapılarının ayrıntılı bir şekilde incelenmesine yardımcı olur ve cerrahi müdahale gereksinimi olup olmadığını belirler [15].

Röntgen ve Manyetik Rezonans Görüntüleme (MRI)

Bazı konjenital kalp hastalıkları, genetik faktörlerle bağlantılıdır. Özellikle genetik sendromlarla ilişkili hastalıkların tanısında, genetik testler önemli bir rol oynar. Genetik testler sayesinde hastalığın kökeni ve tedavi yaklaşımları hakkında daha ayrıntılı bilgi edinilebilir [15].

5.KONJENİTAL KALP HASTALIKLARININ SINIFLANDIRILMASI

Konjenital kalp hastalıkları, siyanozun varlığına göre asiyanotik ve siyanotik olarak iki gruba ayrılmıştır. Asiyanotik konjenital kalp hastalıkları, kalpteki sonuçların türüne göre daha detaylı bir şekilde sınıflandırılabilir. Bu hastalık, hacim yükü yaratan sol-sağ şantlı lezyonlar ve sağ veya sol ventriküldе basınç artışına neden olan obstrüktif lezyonlar olarak ayrılır. Asiyanotik iletim genellikle siyanoza neden olmaz veya çok hafif bir siyanoz görülebilir [16].

Asiyanotik Konjenital Kalp Hastalıkları	Siyanotik Konjenital Kalp Hastalıkları
Sol-Sağ Şantlı Lezyonlar	**Azalmış Pulmoner Akımlı Lezyonlar**
ASD	Fallot tetralojisi
VSD	Pulmoner atrezi
PDA	Triküspit atrezi (pulmoner stenoz veya atrezi ile birlikte)
AVSD	Pulmoner stenoz ve VSD ile birlikte olan BAT
Aorto-pulmoner pencere	Kritik pulmoner stenoz
Obstrüktif Lezyonlar	**Artmış Pulmoner Akımlı Lezyonlar**
Aort stenozu	BAT
Aort koarktasyonu	Trunkus arteriyozus
Pulmoner stenoz	Tek ventrikül
Mitral stenoz	TAPVD
	Hipoplastik sol kalp sendromu

ASD: Atriyal septal defekt**, VSD:** Ventriküler septal defekt, **PDA:** Patent duktus arteriyozus, **AVSD**: Atriyoventriküler septal defekt, **BAT:** Büyük arter transpozisyonu, **TAPVD:** Total anormal pulmoner venöz dönüş anomalisi [17].

6.KONJENİTAL KALP HASTALIKLARININ TEDAVİSİ

Konjenital kalp hastalıkları, tedavi edilmediği takdirde ciddi sağlık sorunlarına yol açabilir. Tedavi, hastalığın türüne ve şiddetine bağlı olarak değişir. Genellikle tedavi seçenekleri arasında medikal müdahale, cerrahi operasyonlar ve minimal invaziv yöntemler yer alır.

Medikal Tedavi

Bazı konjenital kalp hastalıkları, ilaç tedavisiyle yönetilebilir. Kalp ritmi düzensizliklerini tedavi etmek, kalp kası fonksiyonlarını iyileştirmek ve kan basıncını düzenlemek için ilaçlar kullanılır. Bu tedavi genellikle hastalığın erken aşamalarında, özellikle doğumdan hemen sonra başlatılır [14].

Cerrahi Müdahale

Daha karmaşık konjenital kalp hastalıklarında cerrahi müdahale gerekebilir. Kalpteki yapısal bozukluklar, damar darlıkları veya kapak problemleri, açık kalp cerrahisi veya minimal invaziv tekniklerle düzeltilebilir. Cerrahinin zamanlaması, hastalığın tipine göre değişiklik gösterir. Bazı hastalıklar, doğumdan hemen sonra tedavi gerektirirken, bazıları çocukluk döneminde de cerrahi müdahale gerektirebilir [12].

Kateterizasyon Yöntemleri

Kalpteki delikler veya damar darlıkları gibi sorunlar, kateterizasyon yöntemleri ile düzeltilebilir. Bu yöntem, cerrahi müdahaleye kıyasla daha az invaziv olup, iyileşme süresi daha kısa olabilir. Kateterizasyon, özellikle bazı doğumsal kalp hastalıklarında etkili bir tedavi seçeneğidir [13].

Rehabilitasyon ve İzleme

Tedavi süreci sonrasında, çocukların düzenli takip edilmesi önemlidir. Rehabilitasyon süreci, fiziksel gelişimlerini desteklemeyi amaçlayan egzersiz programları ve beslenme önerilerini içerir. Ayrıca, hastalığın ilerlemesini izlemek için düzenli doktor kontrolleri yapılmalıdır. Bu izleme, olası komplikasyonların önceden tespit edilmesine yardımcı olur [18].

7.KONJENİTAL KALP AMELİYATI OLAN ÇOCUĞA HEMŞİRELİK YAKLAŞIMI

Konjenital kalp hastalığı bulunan çocukların bakımında, çeşitli sağlık disiplinlerinden uzmanların yer aldığı kapsamlı bir ekip çalışması gerekmektedir. Bu çok disiplinli ekip içerisinde, bakımın etkinliği ve sürekliliği açısından en önemli rolü üstlenen profesyonellerden biri şüphesiz hemşirelerdir. Özellikle kritik bakım gerektiren kalp hastalarına hizmet veren çocuk hemşireleri, hastaların durumundaki en erken değişiklikleri fark eden sağlık profesyonelleridir. Hemşireler, hastaların klinik bulgularını dikkatle izleyerek, hastalığın seyrini etkileyebilecek ince değişiklikleri tespit etmekte ve bu sayede erken müdahale imkânı sağlarlar. Aynı zamanda, hemşireler, kanıta dayalı girişimler ve güncel tıbbi protokoller doğrultusunda tedavi sürecine yön verir ve hastaların bakımında sorumluluk alarak, sürekli bir izleme ve değerlendirme yaparlar. Bu süreç, hasta bakımının kalitesini artırır, komplikasyonların önlenmesine yardımcı olur ve çocuğun sağlığının iyileşmesine katkı sağlar [19].

Kardiyak ameliyat geçiren çocuklar, sadece fiziksel iyileşme süreçlerinde değil, aynı zamanda duygusal ve sosyal gelişimlerinde de birçok zorlukla karşılaşabilirler. Bu zorluklar, çocuğun genel yaşam kalitesini etkileyebilecek şekilde, hem fiziksel hem de psikolojik açıdan önemli engeller oluşturabilir. Özellikle ameliyat sonrası süreç, çocuğun enerjisini, hareket kabiliyetini ve günlük yaşam aktivitelerini sınırlayabilirken, aynı zamanda duygusal stres ve kaygı gibi psikolojik zorluklarla da baş etmesini gerektirir. Tüm bu faktörler, çocuğun sosyal etkileşimlerini, okul hayatını ve genel yaşam fonksiyonlarını olumsuz yönde etkileyebilir. Aile üyelerinin, hastalıkla baş etme stratejileri geliştirmeleri, psikolojik olarak güçlenmeleri ve süreçle ilgili bilinçlenmeleri için hemşireler, bilgilendirme yaparak, rehberlik ederek ve onların duygusal ihtiyaçlarını karşılayarak önemli bir rol oynar. Hemşirelerin bu destekleri, ailenin çocuklarına daha etkili bir şekilde yardımcı olabilmelerini sağlar, böylece tüm aile üyelerinin iyileşme süreci daha sağlıklı ve sürdürülebilir bir şekilde ilerler. Hemşireler, ailelere bu tür destekleri sağlamada önemli bir rol üstlenir. Aileye sağlanan primer destek, hemşireler tarafından verilmekte olup, çocuğu ve ailesini hem ameliyat öncesi hem de sonrasında hazırlamak, bakım sağlamak, taburculuk sürecini yönetmek, aileyi hastalık konusunda bilgilendirmek ve baş etme stratejileri konusunda yardımcı olmak gibi önemli görevleri kapsar [20].

Aile, çocuğunun sağlığını korumak ve tedavi sürecinde etkin bir rol oynamak için ilacın doğru bir şekilde verilmesi, dozajın ve zamanlamanın dikkatlice takip edilmesi gerektiği konusunda detaylı bir şekilde bilgilendirilmelidir. Ayrıca, kazaların önlenmesi adına, evde güvenli bir ortam sağlanması için

gerekli önlemleri almak, tehlikeli olabilecek unsurları ortadan kaldırmak ve çocuğun güvenliğini sağlayacak düzenlemeler yapmak üzere aileye rehberlik edilmelidir. Bu eğitim, sadece ilaç uygulamalarında değil, aynı zamanda çocuğun yaşam alanındaki potansiyel risklerin farkına varılmasına ve güvenli bir ortamın oluşturulmasına yönelik kapsamlı bir rehberlik sağlamalıdır [21].

Konjenital kalp ameliyatı geçiren bir çocuğun ebeveynleri, hastaneden taburcu edilmeden önce kapsamlı bir şekilde eğitilmelidir. Etkili bir taburculuk planı, çocuğun hastaneye kabul edilmesinden başlayarak taburculuk sürecine kadar her aşamada dikkate alınması gereken önemli bilgileri içermelidir. Bu plan, çocuğun sağlık durumundaki değişiklikleri, gelişmeleri ve iyileşme sürecini göz önünde bulundurmalı, aynı zamanda ebeveynlerin çocuklarının durumu hakkında doğru değerlendirmeler yapabilmesi için gerekli bilgileri sunmalıdır. Taburculuk sürecinde aileye, çocuğun ilaç kullanımı, beslenme düzeni, hangi aktivitelerin kısıtlanması gerektiği, subakut endokardit gibi olası sağlık riskleri, okula dönüş zamanı, yara bakımı ve enfeksiyon komplikasyonlarının belirtileri hakkında hem yazılı hem de sözlü bilgiler verilmelidir. Kardiyak cerrahiden sonra, aileye çocuğun iyileşme sürecine en iyi nasıl yardımcı olabilecekleri konusunda rehberlik edilmesi oldukça önemlidir. Bu sebeple, hemşirelik yaklaşımı çerçevesinde taburculuk eğitimi, çocuğun iyileşmesini desteklemek ve ailenin süreç boyunca bilinçli bir şekilde hareket etmesini sağlamak adına gerekli tüm önemli bilgileri kapsamlı bir şekilde sunmalıdır [19].

8.SONUÇ

Konjenital kalp hastalığı, doğuştan gelen kalp rahatsızlıkları, çocuklar ve onların aileleri için ciddi ve karmaşık zorluklar doğurabilen bir sağlık sorunudur. Bu hastalık, çocukların fiziksel ve psikolojik gelişimini etkileyebileceği gibi ailelerin yaşam kalitesini de olumsuz yönde değiştirebilir. Bu bağlamda, çocuk hemşireleri, hastalığın yönetiminde ve tedavi sürecinde oldukça kritik bir rol üstlenmektedir. Hemşireler, hastalığın doğru bir şekilde teşhis edilmesi, tedavi sürecinin etkin bir biçimde planlanması, cerrahi müdahaleler öncesi ve sonrasındaki bakımın düzenlenmesi, komplikasyonların mümkün olan en düşük seviyeye indirilmesi gibi pek çok sorumluluğa sahiptir. Konjenital kalp hastalığına sahip bebek ve çocukların bakımında, sadece hemşireler değil, tüm sağlık ekibinin koordineli bir şekilde hareket etmesi önemlidir. Bu sürecin başarıyla yönetilebilmesi için, her ekip üyesinin kendi alanındaki bilgileriyle katkı sağlarken, aynı zamanda iş birliği yapabilme yeteneğine sahip olması gerekmektedir. Hemşirelerin, konjenital kalp hastalıklarına bağlı semptomları zamanında ve doğru bir biçimde tanıyabilmesi, tedavi sürecini düzenlemede aktif rol alabilmesi, hastaların genel sağlık durumlarını sürekli izleyebilmesi ve ihtiyaç duyulan müdahaleleri zamanında gerçekleştirebilmesi gerekmektedir. Ayrıca, hemşirelerin, mevcut hastane politikalarını ve bakım protokollerini gözden geçirip, bunları gerektiğinde iyileştirerek daha verimli ve etkili bir bakım sağlamak için katkıda bulunmaları beklenir. Ebeveynlerin, bebek ve çocuklarıyla birlikte zaman geçirebilmelerini sağlayan aile merkezli bakım yöntemlerinin klinik süreçlere dahil edilmesi, hem fiziksel hem de duygusal iyileşme açısından önemli faydalar sağlayacaktır. Ailelerin, çocuklarıyla birlikte olabilmesi, hem onların hem de çocukların tedavi sürecine daha aktif katılım göstermelerini ve psikolojik olarak daha güçlü bir destek almalarını mümkün kılacaktır. Bu yaklaşım, tedavi sürecinin her aşamasında ebeveynlerin katkı sağlamasını teşvik eder, ayrıca çocukların iyileşme hızını olumlu yönde etkileyebilir. Bütüncül bir hemşirelik yaklaşımının benimsenmesi, hastanın fiziksel, psikolojik ve duygusal ihtiyaçlarını tam anlamıyla karşılamayı amaçlar.

KAYNAKÇA

1. Gaskin, K., & Kennedy, F. (2019). Care of infants, children, and adults with congenital heart disease. *Nursing Standard, 34*(8), 37-42.
2. Karapınarlı, A. (2021). *Yenidoğan servisi ve yoğun bakım ünitesinde tanı alan konjenital kalp hastalığı olgularının geriye dönük değerlendirilmesi* (Tıpta Uzmanlık Tezi). Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Ankara.
3. Dalir, Z., Manzari, Z. S., Kareshki, H., et al. (2021). Caregiving strategies in families of children with congenital heart disease: A qualitative study. *Iranian Journal of Nursing and Midwifery Research, 26*(1), 60.

4. Ferentzi, H., Rippe, R. C. A., Latour, J. M., et al. (2021). Family-centered care at pediatric cardiac intensive care units in Germany and the relationship with parent and infant well-being: A study protocol. *Frontiers in Pediatrics, 9*, 1-8.
5. Gunaratne, C. R., Hewage, I., Fonseka, A., et al. (2021). Comparison of pulse oximetry screening versus routine clinical examination in detecting critical congenital heart disease in newborns. *Sri Lanka Journal of Child Health, 50*(1), 04-11.
6. Ertunç, M., & Aktaş, E. (2022). Konjenital kalp hastalığı olan çocuklarda aile merkezli bakımın önemi. *Sağlık Akademisyenleri Dergisi, 9*(3), 291-298.
7. Uludağ, A., Tüfekçi Güdücü, F., & Ceviz, N. (2020). Konjenital kalp hastalığı olan çocukların ebeveynlerinde bakım yükü ve yaşam doyumu ile algıladıkları sosyal destek arasındaki ilişki. *YOBU Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi, 1*(1), 11-20.
8. Ball, J. W., Bindler, R. C., & Cowen, K. J. (2014). *Child health nursing: Partnering with children and families* (3rd ed., pp. 804-859). Pearson.
9. Warrington, N. M., Beaumont, R. N., Horikoshi, M., et al. (2019). Maternal and fetal genetic effects on birth weight and their relevance to cardio-metabolic risk factors. *Nature Genetics, 51*(5), 804-814.
10. Virani, S. S., Alonso, A., Benjamin, E. J., et al. (2020). Heart disease and stroke statistics 2020 update: A report from the American Heart Association. *Circulation, E139-E596.*
11. Çavuşoğlu, H. (2018). *Çocuk sağlığı hemşireliği-konjenital kalp hastalıkları* (13th ed.). Sistem Ofset Basımevi.
12. Garson, A., Bricker, J. T., & Fisher, D. J. (2017). *Pediatric cardiology: Diagnosis and management* (4th ed.). Elsevier.
13. Hecht, T. V., et al. (2019). *Echocardiography in pediatric heart disease*. Springer.
14. American Heart Association. (2020). Congenital heart defects.
15. Simpson, J. M., & Gore, K. (2015). *Genetic diagnosis of congenital heart disease*. Springer.
16. Özlü, F., Eşsizoğlu, P., Şimşek, H., & Erdem, S. (n.d.). Konjenital kalp hastalığı ve nörolojik etkileri. *Arşiv Kaynak Tarama Dergisi, 29*(3), 163-172.
17. Tanrıkulu, M. (2020). *Yenidoğan döneminde konjenital kalp hastalığı nedeniyle ameliyat edilmiş hastalarda mortalite ve morbiditenin değerlendirilmesi* (Uzmanlık Tezi). Çukurova Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Adana.
18. Park, M. K. (2011). *Pediatric cardiology for practitioners* (5th ed.). Elsevier.
19. Sarman, A., & Tuncay, S. (2022). Doğumsal kalp hastalığı olan çocukların hemşirelik bakımı. *Sağlık Bilimleri Alanında Uluslararası Araştırmalar V, 85.*
20. Altın, T. B., & Gerçeker, G. Ö. (2023). Kalp hastalığı olan çocuklarda yaşam kalitesi ve hemşirelik bakımı. *İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi, 8*(3), 1039-1045.
21. Yürük, E., & Çetinkaya, Ş. (2022). Konjenital kalp hastalığı olan bir çocuğa aile merkezli bakım felsefesiyle verilen hemşirelik bakım planı. *Socrates Journal of Interdisciplinary Social Studies, 18*, 55-71.

Makale id= 98

Sözlü Sunum

ORCID ID: 1-0009-0006-9855-2824 2; 0000-0002-5792-5958

Sağlık Kurumlarında Çatışma Dinamikleri ve Hemşirelik

Hemş Rabia Kirişçi[1], Doç.Dr. Hava Gökdere Çinar[2]
[1]Bursa Uludağ Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü
[2]Bursa Uludağ Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi

*Corresponding author: Rabia Kirişçi

Özet: *Amaç: Bu bildiri sağlık kurumlarında meydana gelen çatışmalar ve hemşirelik mesleğindeki çatışma dinamiklerini araştırmak için literatürde var olan çalışmaların değerlendirilmesi ve daha kapsamlı bilgi elde edilmesi amacıyla oluşturulmuştur. Yöntem: Anahtar kelimeler google akademik, pubmed, scopus gibi veri tabanlarında taranarak süreli yayın, online kitap ve bildirilere ulaşılmıştır. Ulaşılan kaynaklar ilgili konu çerçevesinde gözden geçirilerek uygun içerik oluşturulmuştur. Bulgular: Literatürde çatışma; iki kişi veya daha fazla kişi veya grup arasında doğan anlaşmazlık olarak tanımlanmaktadır. Sağlık kuruluşları, insanlık için kritik öneme sahip hizmetler sunan, teknolojik ve çevresel faktörler nedeniyle uzmanlık gerektiren ve sürekli insan etkileşimi içinde olan karmaşık kurumlardır. Bu özellikleri, sağlık kuruluşlarında sıkça çatışmaların yaşanmasına zemin hazırlamaktadır. Çalışanların birbirleriyle ve hasta/ailesiyle sürekli etkileşimde bulunması, çatışma risklerini artırmakta, bu durum hizmet kalitesini ve çalışan memnuniyetini etkileyebilmektedir. Hemşirelik mesleğinde çatışma, hem hemşirelerin refahını hem de hasta bakımının kalitesini doğrudan etkileyen önemli bir sorundur. Hemşirelik bağlamındaki çatışmalar, meslektaşlar arasındaki kişilerarası anlaşmazlıklardan, hastalar ve aileleriyle yaşanan zorlu etkileşimlere kadar geniş bir yelpazede ortaya çıkabilmektedir. Sonuç: Bu nedenle, hemşirelik pratiğinde çatışmaların dinamikleri, sağlık hizmetlerinin kalitesi açısından kritik bir öneme sahiptir. Hemşirelerin çatışma çözme becerilerinin geliştirilmesi, iş yerindeki stresle başa çıkabilme yeteneklerinin artırılması ve etkili iletişim becerilerinin kazandırılması, hemşirelerin profesyonel refahını iyileştirirken hasta bakımını da güçlendirebilir.*

Anahtar Kelimeler: *Hemşirelik, Çatışma, Sağlık Kurumları*

Conflict Dynamics in Healthcare Institutions and Nursing

Abstract: *Aim: This paper aims to evaluate existing studies in the literature regarding conflicts in healthcare institutions and the conflict dynamics within the nursing profession, in order to obtain more comprehensive information. Methods: Keywords were searched in databases such as Google Scholar, PubMed, and Scopus to access journals, online books, and conference papers. The obtained sources were reviewed and relevant content was created based on the specific topic. Results: In the literature, conflict is defined as a disagreement arising between two or more individuals or groups. Healthcare institutions are complex organizations that provide critical services for humanity, requiring specialized expertise due to technological and environmental factors, and involving constant human interaction. These characteristics create a fertile ground for frequent conflicts within healthcare organizations. The continuous interaction between employees and patients/families increases the risk of conflict, which can negatively affect both service quality and employee satisfaction. Conflict in the nursing profession is a significant issue that directly impacts both the well-being of nurses and the quality of patient care. Conflicts in the nursing context can arise from interpersonal disagreements between colleagues to challenging interactions with patients and their families. Conclusion: Therefore, understanding the dynamics of conflict in nursing practice is of critical importance for the quality of healthcare services. Developing nurses' conflict resolution skills, enhancing their ability to cope with workplace stress, and fostering effective communication skills can improve nurses' professional well-being while strengthening patient care.*

Keywords: *Nursing, Conflict, Healthcare İnstitutions*

1.GİRİŞ

Çatışma, toplumda uyumsuzluk veya anlaşmazlık durumlarını ortaya çıkaran, huzursuzluk yaratan etkileşimsel bir süreç olarak tanımlanmaktadır. Bu süreç, karşıt görüşler, fikirler, değerler, tercihler, arzular, çıkarlar, inançlar ve hedefler arasındaki farklılıkların bir yansıması olarak şekillenebilir. Çatışma, psikolojik bir deneyim olarak ortaya çıkabilmektedir. (Labrague, Al Hamdan ve McEnroe-Petitte, 2018). Tanım itibarıyla, çatışma kişisel ve öznel bir olgudur, zira her bireyin çatışmayı algılaması farklı olabilir ve bu çatışmayı yönetme şekli de farklılık gösterebilir. Bu bağlamda, çatışmanın her zaman nesnel bir temele dayanması söz konusu olmamaktadır. (Elgoibar, Euwema ve Munduate, 2017). Temel'e göre çatışma, bireylerin davranışlarının diğer bireylerin davranışlarıyla çelişmesi, engellenmesi ve kişiler arasındaki duygu, düşünce, inanç ve kişilik farklılıklarından kaynaklanan anlaşmazlıklar olarak tanımlanabilir. (Temel, 2017). Petek'e göre ise çatışma, uyumsuz iki düşüncenin, karşıt görüşlerin ve zıtlıkların sonucu meydana gelebilen psikolojik bir durum olarak tanımlanmaktadır. (Petek, 2019).

Hemşireler, sağlık hizmetlerinin temel unsurlarını oluşturan ve kritik bir rol üstlenmekte olan önemli bir meslek grubudur. Hemşireler, hem hastalarla hem de diğer sağlık profesyonelleriyle en yoğun etkileşimde bulunurlar. İletişim ortamının yoğunluğu, zaman zaman iletişim sorunları ve çatışmaların meydana gelmesine zemin hazırlamaktadır (Cevizci, 2019; Çabuk, 2021). Bu çatışmalardan bazıları, hastanenin verimliliğini artırma bakımından olumlu bir etki yaratabilirken, diğerleri ise hastane ve personelinin işleyişini olumsuz yönde etkileyerek yıkıcı sonuçlar doğurabilmektedir. Hemşirelikte çatışma yönetimi etkin bir biçimde gerçekleştirildiğinde, kaliteli hasta bakımının sağlanması, yönetimsel ve tıbbi standartların desteklenmesi ve hastanenin yüksek kaliteli sağlık hizmetleri sunma kapasitesinin önemli ölçüde iyileştirilmesi mümkün olmaktadır (Akgün Çıtak ve Çam, 2011; Özçakir, 2012).

Çatışma Süreci

Çatışma, sıralı bir süreç olarak ele alınabilir. Her bir aşama, bir öncekinin bir sonucu ve bir sonrakinin bir nedeni olma özelliği taşır. Bu süreç, beş ana aşamadan oluşan bir modelle açıklanabilir: karşıtlık veya uyuşmazlık, algı ve kişiselleştirme, niyetler, davranış ve çıktılar. Bu aşamalar, çatışmanın dinamiklerini anlamak ve çözümleme yolları geliştirmek için kritik öneme sahiptir. (Karcıoğlu, 2012; Cevizci, 2019; Kaya, 2021)

1. **Aşama :** Karşıtlık ya da uyuşmazlık olarak tanımlanır. Bu aşamada, bireyler veya gruplar arasında ortak bir noktada anlaşmazlık ortaya çıkar.
2. **Aşama :** Algı ve kişiselleştirme aşaması gelir; bu aşamada, taraflar uyuşmazlık durumunu farklı şekillerde algılar ve kişisel duygular devreye girer.
3. **Aşama :** Niyetlerin belirlenmesidir; bu aşamada, taraflar çatışmayı nasıl çözmek istediklerine dair bilinçli ya da bilinçsiz kararlar alırlar.
4. **Aşama :** Davranış aşamasıdır; burada, taraflar çatışmaya yönelik çeşitli davranışlar sergileyebilirler, bu da çatışmanın gidişatını belirler.
5. **Aşama :** Çıktılar aşamasıdır; bu noktada çatışmanın sonuçları ortaya çıkar ve bu sonuçlar, tarafların ilişkilerini, iş verimliliğini ve genel ortamı etkileyebilir.

Sağlık Kurumlarında Yürütülen Araştırmalarda Elde Edilen Çatışma Nedenleri

- **Eğitim Seviyesi ve Statü Farklılıkları**: Aynı eğitim seviyesine sahip çalışanlar arasında statü ayrılıklarının bulunması, işyeri içindeki hiyerarşik farklılıkların oluşmasına neden olabilir (Çabuk, 2021)
- **Eğitim Düzeyine Göre Statü Uyumsuzlukları**: Farklı eğitim seviyelerindeki bireylerin aynı statüye sahip olmaları, kurum içinde eşitsiz bir algı yaratabilir ve çalışanlar arasında çatışmalara yol açabilir (Çabuk, 2021).

- **Yetenek ve Kabiliyet Farklılıkları**: Çalışanlar arasındaki yetenek ve kabiliyet farkları, görev dağılımında adaletsizliklere ve işyerindeki verimliliğin düşmesine sebep olabilir. (Wright, 2014)
- **Fırsat Eşitliğinin Sağlanamaması**: Çalışanlar arasında fırsat eşitliği sağlanamaması, motivasyon eksikliklerine ve iş tatminsizliğine yol açabilir.
- **Görev, Yetki ve Sorumlulukların Belirsizliği**: Görev ve sorumlulukların net bir şekilde belirlenmemesi, belirsizliğe ve iş akışındaki aksamalara neden olabilir(Wright, 2014)
- **Kaynak Yetersizliği ve Adaletsiz Dağılım Algısı**: Kaynakların yetersiz olması ve çalışanların kaynak dağılımının adil olmadığına dair algıları, organizasyon içindeki huzursuzluğu artırabilir (Cevizci, 2019; Erol, 2021).
- **Ödül Sistemi ile İlgili Sorunlar**: Ödül sisteminin eşit ve adil olmaması, çalışanlar arasında güvensizlik oluşturabilir ve motivasyon kaybına yol açabilir.
- **Bireysel Faktörlerden Kaynaklanan Sorunlar**: Çalışanların kişisel özellikleri ve bireysel faktörler, işyerindeki çatışmaları tetikleyebilir ve işyeri ortamını olumsuz etkileyebilir(Cevizci, 2019; Erol, 2021).
- **Organizasyon Yapısının Büyüklüğü**: Kurumun organizasyon yapısının fazla büyük olması, iletişimde zorluklar yaratabilir ve yönetimsel sorunlara yol açabilir(Yılmaz, 2018; Cevizci 2019)
- **Bürokratik Süreçlerin Ağırlığı**: Bürokratik süreçlerin karmaşıklığı, karar almayı zorlaştırabilir ve organizasyonel verimliliği olumsuz etkileyebilir(Yılmaz, 2018; Cevizci 2019)
- **Karar Alma Sürecinden Kaynaklanan Sorunlar**: Karar verme sürecindeki belirsizlikler veya yetersizlikler, organizasyon içindeki koordinasyon eksikliklerine ve çalışanların memnuniyetsizliğine yol açabilir(Koç, 2017)
- **Algılama Farklılıkları**: Çalışanlar arasındaki algılama farklılıkları, aynı durumun farklı şekilde değerlendirilmesine ve buna bağlı olarak çatışmaların ortaya çıkmasına neden olabilir(Yılmaz, 2018).

Başoğul ve Özgür (2016) yaptıkları çalışmada hemşirelerde statü farklılıkları, çalışma ortamı ve bireysel farklılıklarının çatışmaya sebep olduğunu, Sevim ve ark. (2024) yaptığı çalışmanın sonuçlarına göre sağlık tesislerinde çatışmaya sebep olan en önemli risk faktörleri sırasıyla beceri, yetenek ve farklılıklar, takım çalışması ve iletişim" bulunmuştur. Temel (2017) sağlık örgütlerinde çatışma nedenleri, yönetimi ve önerileri üzerine yaptığı çalışmada, ekip kavramının benimsenmemesini çatışmaya sebep olan faktörler arasında değerlendirmiştir. Lahana ve diğerleri (2017), hemşirelerin çoğunluğu, genellikle doktorlar olmak üzere diğer mesleklerle çatışma yaşadıklarını ve bu tür çatışmaların daha çok deneyimli ve yönetici pozisyonundaki hemşireler tarafından bildirildiğinden bahsetmiştir. Soysal ve diğerleri (2016) yılında yaptığı çalışmada sağlık çalışanlarının birbirlerini tam anlayamadığını ve iletişim kaynaklı algılama sorunları yaşadığını vurgulamıştır.

Çatışmanın Olumlu Etkileri

- Yeni **Fikirlerin Teşviki**: Çatışmalar açıkça tartışıldığında, yaratıcı içgörülerin ve yeni fikirlerin ortaya çıkmasını teşvik edebilir. (Labrague ve diğerleri, 2018; Tosanloo ve diğerleri, 2019)
- Olumlu **Karşılıklı Bağımlılık**: Çatışma, açıklığı ve işbirliğine dayalı ilişkileri güçlendirerek bütünleştirici problem çözme süreçlerine katkı sağlar. (Yıldırım, 2015)
- Yenilik **ve Yaratıcılık**: Çatışma, yenilik ve yaratıcılığı teşvik edebilir, bu da daha güçlü örgütsel ilişkilere ve yüksek kişisel bağlılığa yol açar. (Yıldırım, 2015)
- Kişisel **ve Kurumsal Performans**: Olumlu çatışmalar, daha yüksek düzeyde kişisel ve kurumsal performans ve verimlilikle sonuçlanabilir. (Labrague ve diğerleri, 2018; Tosanloo ve diğerleri, 2019)

- Kendini **İfade Etme İmkanı**: Çatışmalar, bireylerin içinde bulundukları ortamda kendilerini daha iyi ifade etmelerini sağlayabilir. (Yıldırım, 2015)
- Farklı **Kişilik Tarzlarını Anlama**: Çatışma, farklı kişilik tarzlarını anlamaya ve empati kurmaya olanak tanır, bu da kişisel gelişim ve olgunlaşma sürecine katkıda bulunur. (Labrague ve diğerleri, 2018; Tosanloo ve diğerleri, 2019)

Çatışmanın Olumsuz Etkileri

1. **İletişim Bozulması**: Çatışmalar uygun şekilde yönetilmediğinde, taraflar birbirlerini yanıltarak avantaj elde etmeye çalışır, bu da iletişimin bozulmasına yol açar.
2. **Engelleme ve Yardımseverlik Eksikliği**: Karşılıklı olumsuz tutumlar ve birbirlerinin niyetlerinden şüphe duyma, işbirliği eksikliğine neden olabilir.
3. **Güven Kaybı**: Tekrarlanan anlaşmazlıklar ve fikirlerin eleştirel reddi, hem bireyler arası güveni hem de kendine olan güveni azaltabilir.
4. **Güç Mücadelesi**: Çatışan taraflar, kendi güçlerini artırmaya ve diğerinin gücünü azaltmaya yönelik çabalar sarf ederler, bu da daha fazla gerilime yol açar. (Elgoibar ve diğerleri, 2017).

Çatışma Yönetimi Stratejileri

Çatışma yönetimi stratejileri, bireylerin çatışma durumlarında tercih ettikleri davranış biçimleri ve tutumlar olarak tanımlanabilir. Rahim, çatışma yönetiminde bireylerin kendilerine ve başkalarına yönelik tutumlarını dikkate alarak bu stratejileri beş ana kategoride sınıflandırmıştır: bütünleştirme, uyma, hükmetme (rekabet), kaçınma ve uzlaşma. Bu sınıflandırma, çatışmaların çözülmesinde kullanılan farklı yaklaşım ve stilleri anlamak için önemli bir çerçeve sunmaktadır. (Rahim ve Bonoma,2016)

1.Bütünleştirme: Çatışma çözümünde her iki tarafın da ihtiyaçlarını karşılamayı amaçlayan, kazan-kazan yaklaşımını benimseyen bir stratejidir. Bu yöntemde, taraflar açıkça amaçlarını belirtir ve çözüm yollarını paylaşır. (Kale, 2018; Gümüş Bilim, 2020).

2.Ödün Verme: Çözümünde tarafların özveride bulunarak başkalarının ihtiyaçlarına öncelik verdiği bir yaklaşımdır. Bu stil, çatışmada olan bireylerin kendi ihtiyaçlarını geri planda bırakıp, karşı tarafın beklentilerini karşılamaya yönelik davranmalarını ifade eder. (Kale, 2018; Gümüş Bilim, 2020).

3.Kaçınma: Çatışamadan kaçınma stili, bireylerin hem kendilerine hem de başkalarına karşı düşük ilgi gösterdiği bir yaklaşımdır. Bu stil, çatışmalardan uzak durmak için çaba harcamayı, sorumluluktan kaçmayı, sorunları görmezden gelmeyi ve tartışmalardan kaçınmayı içerir. (Rahim, Civelek ve Liang, 2018).

4.Hükmetme: Bireyin kendisine yüksek, başkalarına ise düşük ilgi gösterdiği bir çatışma yönetimi stratejisidir. Bu tarzda birey, kendi hedeflerine ulaşmak için ne gerekiyorsa yaparken, karşı tarafın ihtiyaçlarını göz ardı eder ve çatışmayı kendi lehine çevirmeye çalışır. (Karcıoğlu ve Alioğulları, 2012).

5.Uzlaşma: Bireylerin kendilerine ve başkalarına karşı ılımlı bir ilgi ve alaka gösterdiği bir çatışma çözüm stratejisidir. Bu yaklaşımda, her iki taraf da bazı taleplerinden feragat ederek fedakarlık yapar ve çatışma çözülür. (Aşci ve Dilek Koçak, 2017).

Hemşirelerin Kullandığı Çatışma Yönetimi Stratejileri

Çabuk, (2021) yapılan bir çalışmada psikiyatri servislerinde çalışan hemşirelere göre yöneticilerinin kullandıkları çatışma yönetim stilleri sırasıyla ödün verme, kaçınma, hükmetme, uzlaşma ve tümleştirme stillerini kullandıkları tespit edilmiştir. Çoğunluğun iyiliği için değer ve amaçlarından feda etme fikri, başka bir deyişle yani toplulukçuluğun hâkim olduğu kültürlerde, ödün verme ve kaçınma yönteminin tercih edildiği görülmektedir. Bucak (2010) "Yönetici Hemşirelerin Liderlik Yaklaşımlarının ve Çatışma Yönetimi Stratejilerinin Astları Tarafından Algılanma Durumları" adlı araştırmasında astların eğitim düzeyinin üstlerinde algıladıkları çatışma yönetimi stilinde farklılık yaratmadığı ve genel olarak üstlerinin kaçınma yönetim stilini kullandıklarını ifade ettikleri saptanmıştır. Bozkurt ve Beydağ (2024) yaptığı hemşirelerin çatışma eylem tarzları ve etkileyen

faktörleri incelemek amacıyla yapılan çalışmada hemşirelerin yarısından fazlasının (%67.6) çatışma yönetimi eğitimi almadığı, %84.7'sinin aşırı iş yükünün çatışmadaki en önemli neden olduğunu belirttikleri görülmüştür. Literatür taraması yapılırken, yapılan araştırmalarda hemşirelerin çatışma yönetimi stillerinden rekabet (hükmetme) stilini çok nadir kullandığı gözlemlenmiştir. Valentine, Hendel ve arkadaşlarının, yönetici hemşireler üzerine yaptıkları araştırmalarda hemşirelerin en çok uzlaşma stilini kullandıkları ve Vivar'ın (2006) araştırmasında ise hemşirelerin daha çok kaçınma ve uzlaşma yöntemini kullandıkları bulunmuştur.

SONUÇ

Hastaneler, karmaşık ve matriks yapıları nedeniyle çatışmalara yatkın ortamlardır, ve hemşireler, bu çatışmaların en fazla etkileşimde bulunan aktörleri arasındadır. Bu bağlamda, hemşireler ve diğer hastane çalışanları için etkili çatışma yönetimi eğitimi sağlanması büyük önem taşımaktadır. (Bektaş ve Kenar, 2018; Dinçel, 2018; Kılınç, Hasdemir ve Ulusoy, 2018; Temel, 2017). Ülkemizde yapılan araştırmalar, mevcut çatışma yönetimi eğitimlerinin yetersiz olduğunu ortaya koymuştur. Bu nedenle, tüm çalışanları kapsayan kapsamlı ve etkili eğitim programlarına ihtiyaç duyulmaktadır. Hemşirelerin görev ve sorumluluklarındaki belirsizlik, personel yetersizliği, sistemdeki düzensiz uygulamalar, yazılı kuralların eksikliği, aşırı iş yükü ve hekimlerin hemşireleri amir olarak görmeleri gibi faktörler çatışmalara neden olabilmektedir. (Bozkurt, Beydağ, 2024). Ayrıca, hemşire sayısının azalması, yüksek devir hızı, vardiyalı çalışma düzeni ve belirsiz iş tanımları gibi çalışma koşulları da stres yaratmakta ve bu durum, hemşirelerin hasta ve yakınlarıyla çatışmalar yaşamasına yol açabilmektedir. (Cevizci, 2019; Çabuk, 2021)

ÖNERİLER

- **Yönetici Hemşirelerin Seçimi**: Hastanelerde yönetici pozisyonlarında görevlendirilecek hemşirelerin, kişilik özelliklerinin göz önünde bulundurularak belirlenmesi gerekmektedir. Bu, yönetimsel yetkinliklerin ve çatışma yönetimi becerilerinin etkili bir şekilde kullanılması açısından önemlidir. (Bozkurt, Beydağ, 2024).
- **Çatışma Yönetimi Eğitimi:** Çatışma yönetimi eğitimlerinin planlanması ve bu eğitimlerin hastane içindeki yıllık eğitim planlarına dahil edilmesi gerekmektedir. Bu sayede, çalışanların çatışma durumlarıyla başa çıkma becerileri artırılabilir. (Pines EW ve ark.,2014; Waite R, 2014; McKinney, 2014).
- **Gelecekteki Araştırmalar:** Kişilik özelliklerinin çatışma yönetimi stratejileri üzerindeki etkilerini daha iyi anlayabilmek adına, gelecekte yapılacak araştırmaların örneklem kapsamının genişletilmesi önerilmektedir. Bu, kişilik özelliklerinin çatışma yönetimindeki rolünü daha net bir şekilde ortaya koyacaktır. (Çabuk,2021)
- **Yöneticilerin Kapsamlı Değerlendirilmesi**: Karşılaştırma yapılabilmesi amacıyla, hastane içindeki tüm yöneticilerin örneklem kapsamına alınarak çalışmalar yapılmalıdır. Bu, farklı yönetim stillerinin etkilerinin daha kapsamlı bir şekilde incelenmesine olanak sağlayacaktır. (Apipalakul, Kummoon, 2017).
- **Yönetici Hemşirelerin Tercihleri:** Yönetici hemşirelerin sıkça kullandıkları çatışma yönetimi stillerinin neden tercih edildiğine dair derinlemesine çalışmalar yapılmalıdır. Bu tür çalışmalar, hemşirelerin çatışma yönetimi stratejilerine ilişkin farkındalıklarını ve tercihlerini anlamaya yönelik bilgi sağlayacaktır.(Çabuk,2021).
- **Eğitim Programlarının Kapsamı:** Hem yönetici hemşirelere hem de astlarına yönelik çatışma yönetimi konusunda eğitim verilmesi gerekmektedir. Bu eğitim, astların yöneticilerini değerlendirmelerine ve çatışma yönetimi sürecindeki etkinliklerini gözlemlemelerine olanak tanıyacaktır. (Elgoibar ve diğerleri, 2017).

KAYNAKÇA

1. Akgün Çıtak, E. & Çam, M. O. (2011). Hemşirelere Verilen Eğitimin Çatışma Çözme Becerisine, Yöntemine ve Tükenmişlik Düzeylerine Etkisinin İncelenmesi. Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Elektronik Dergisi, 4(4), 165–171.

2. Aşcı, H. B. & Koçak, R. D. (2017). Sistem Düşüncesi Çerçevesinde Çatışma Çözümleme Paradoksu . Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi , Cilt 16, Sayı 64-Ek Sayı , 1547-1564. DOI: 10.17755/esosder.315393
3. Cevizci, C. (2019). Hemşirelerin Örgütsel Çatışma Nedenleri ve Çözüm Yaklaşımları.Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
4. Çabuk, M. (2021). Psikiyatri Servislerinde Çalışan Hemşirelere Göre Yöneticilerinin Çatışma Yönetimi Stilleri ve Algılanan Stres Düzeyleri. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Okan Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
5. Elgoibar, P., Euwema, M. ve Munduate, L. (2017). Conflict Management. Oxford Research Encyclopedia of Psychology. doi:10.1093/ACREFORE/9780190236557.013.5
6. Erol, A. (2021). Sağlık Kurumlarında Çatışma Yönetimi. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Esenyurt Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
7. Dinçel, Y. M. (2019). Çalışma ortamlarında hekim-hemşire arasındaki çatışma nedenleri ve çatışmaların yönetimi. Sağlık ve Hemşirelik Yönetimi Dergisi, 6(3), 256-265.
8. Gümüş Bilim, H. G. (2020). Yöneticilerin Duygusal Zeka Seviyelerinin Kullandıkları Çatışma Yönetim Stillerine Etkisi . Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi , 2 (2) , 189-209 . Retrievedfrom https://dergipark.org.tr/tr/pub/husbdergi/issue/56407/702192
9. Kale, E. (2019). Çatışma Yönetim Stillerinin Görev Performansına Etkisi . Uluslararası Turizm Ekonomi ve İşletme Bilimleri Dergisi , 2 (2) , 165-175 . Retrieved from https://dergipark.org.tr/tr/pub/ijtebs/issue/42202/507893
10. Karcıoğlu, F. & Alioğulları, Z. (2012). Çatışmanın Nedenleri ve Çatışma Yönetim Tarzları İlişkisi . Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi , 26 (3-4) , 215-237 . Retrieved from https://dergipark.org.tr/tr/pub/atauniiibd/issue/2707/35546
11. Kılınç, E., Hasdemir, S. ve Ulusoy, H. (2018). Sağlık kurumlarında çatışma ve çatışma yönetimi. Journal of Healthcare Management and Leadership, (1), 34-47
12. Koç, N. (2017). Sağlık Çalışanlarında Çatışma Yönetimi. Yüksek Lisans Tezi. Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
13. Koşar, C., Pakyüz, S. Ç., Caydam, O. D., Yurdakul, B., Çiçek, Ö., & Çalı, E. F. (2022). Tıp ve hemşirelik intörnlerinin hekim hemşire çatışma nedenlerine ve hemşirelik imajina yönelik algıları. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, *15*(3), 258-269.
14. Labrague, L. J., Al Hamdan, Z. ve McEnroe-Petitte, D. M. (2018). An integrative review on conflict management styles among nursing professionals: implications for nursing management. Journal of Nursing Management, 26(8), 902–917. doi:10.1111/JONM.12626
15. Lahana, E., Tsaras, K., Kalaitzidou, A., Galanis, P., Kaitelidou, D. ve Sarafis, P. (2017).
16. Özçakir, E. (2012). Farklı Statüde Hizmet Veren Sağlık Kuruluşlarında Çalışan Hemşirelerde Çatışma Yönetimi ve Problem Çözme Etkinliklerinin Değerlendirilmesi. https://acikbilim.yok.gov.tr/handle/20.500.12812/89801 adresinden erişildi.
17. Özdemir, H. (2016). Hemşirelerin, Hemşire-Hasta/Aile Çatışmalarının Sıklığına, Nedenlerine ve Çözüm Yaklaşımlarına İlişkin Görüşleri. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
18. Petek, N. (2019). Hemşirelerin Çatışma Çözme Davranışlarının İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
19. Rahim, A. & Bonoma, T. V. (2016). Managing organizational conflict: A model for diagnosis and ıntervention. http://dx.doi.org/10.2466/pr0.1979.44.3c.1323, 44(3_suppl), 1323–1344. doi:10.2466/PR0.1979.44.3C.1323

20. Rahim, A., Civelek, I. ve Liang, F. H. (2018). A process model of social intelligence and Problem-solving style for conflict management. International Journal of Conflict Management, 29(4), 487–499. doi:10.1108/ıjcma-06-2017-0055/full/pdf

21. Pines EW, Rauschhuber ML, Cook JD, Norgan GH, Canchola L, Richardson C, Jones ME. Enhancing resilience, empowerment, and conflict management among baccalaureate students: Outcomes of a pilot study. Nurse Educator. 2014; 39(2):85-90.

22. Soysal, A., Yağar, F., Koz, T. ve Tunç, M. (2016). Sağlık kurumlarında yönetici ve diğer sağlık personeli arasındaki iletişim sorunları: Kahramanmaraş Halk Sağlığı Müdürlüğü örneği, Business and Economics Research Journal, 7(3):183-195.

23. Tabak, N., Orit, K. "Relationship between how nurses resolve their conflicts with doctors, their stress and job satisfaction". *Journal of nursing management*, (2007). *15*(3), 321-331.

24. Temel, M. (2017). Sağlık Örgütlerinde Çatışma: Nedenleri, Yönetimi ve Çözüm Önerileri. İnönü Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu Dergisi , 5 (2) , 31-43 . Retrieved from https://dergipark.org.tr/en/pub/inonusaglik/issue/32913/409605

25. Tosanloo, M. P., Adham, D., Ahmadi, B., Foroshani, A. R. ve Pourreza, A. (2019). Causes of Conflict Between Clinical and Administrative Staff In Hospitals. Journal of Education and Health Promotion, 8(1). doi:10.4103/JEHP.JEHP_54_19

26. Valentine, P. E. "A gender perspective on conflict management strategies of nurses". *Journal of Nursing Scholarship*, (2001), *33*(1), 69-74.

27. Vivar, C. G. "Putting conflict management into practice: a nursing case study". *Journal of nursing management*, (2006), *14*(3), 201-206.

28. Waite R, McKinney NS. Enhancing conflict competency. ABNF Journal. 2014; 25(4):123-130.

29. Yılmaz, G. & Üstün, B. (2018). Professional Quality of Life in Nurses: Compassion Satisfaction and Compassion Fatigue. 2018; 9(3): 205-211

Makale id= 107

Sözlü Sunum

ORCID ID: 0000-0001-8700-8889

Cerrahi Onkoloji Hastasının Bakımında Kullanılan Bakım Modelleri

Dr. Öğretim Üyesi Aydın Nart[1]
[1]Gelişim Üniversitesi

Özet: *Cerrahi onkoloji hastalarının bakım süreci multidisipliner bir yaklaşım gerektirmektedir. Bu çalışmanın amacı, cerrahi onkoloji hastalarının bakımında kullanılan güncel bakım modellerini incelemek ve hasta sonuçlarına etkisini değerlendirmektir. Bu derleme çalışmasında, cerrahi onkoloji hastalarının bakımında kullanılan bakım modellerine ilişkin literatür taraması yapılmıştır. Veriler, hasta merkezli bakım, bütüncül bakım, bireyselleştirilmiş bakım ve kanıta dayalı bakım modelleri çerçevesinde ele alınmıştır. Literatür incelendiğinde, cerrahi onkoloji hastalarının bakımında kullanılan modellerin, hastaların fiziksel ve psikososyal gereksinimlerini karşılamada önemli bir rol oynadığı belirlenmiştir. Özellikle Orem'in Öz Bakım Modeli, Roy'un Uyumsal Modeli ve Palliative Care Modeli gibi yaklaşımlar, hasta konforunu artırmada ve komplikasyonları azaltmada etkili bulunmuştur. Cerrahi onkoloji hastalarının bakımında kullanılan modeller, hasta bakım kalitesini artırmakta ve iyileşme sürecini desteklemektedir. Hemşirelerin, bu modelleri uygulamaya yönelik eğitimler alması ve multidisipliner ekip ile iş birliği içinde çalışması hasta sonuçlarını olumlu yönde etkilemektedir.*

Anahtar Kelimeler: *Cerrahi Onkoloji, Hemşirelik Bakımı, Bakım Modelleri, Multidisipliner Yaklaşım*

Care Models Used in the Care of Surgical Oncology Patient

Abstract: *The care process of surgical oncology patients requires a multidisciplinary approach. The aim of this study is to examine the current care models used in the care of surgical oncology patients and to evaluate their effects on patient outcomes. In this review study, a literature review was conducted on the care models used in the care of surgical oncology patients. The data were handled within the framework of patient-centred care, holistic care, individualised care and evidence-based care models. When the literature was examined, it was determined that the models used in the care of surgical oncology patients play an important role in meeting the physical and psychosocial needs of patients. In particular, approaches such as Orem's Self-Care Model, Roy's Adaptive Model and Palliative Care Model were found to be effective in increasing patient comfort and reducing complications. Models used in the care of surgical oncology patients increase the quality of patient care and support the healing process. Training of nurses to apply these models and working in cooperation with the multidisciplinary team positively affect patient outcomes.*

Keywords: *Surgical Oncology, Nursing Care, Care Models, Multidisciplinary Approach*

GİRİŞ

Bir mesleğin geçerliliği, sahip olduğu mesleki kuramların varlığı ve bu kuramların pratikte uygulanabilir olmasıyla belirlenir. Bir mesleğin bilimsel temelleri, kuram ve kavramlar aracılığıyla ifade edilebilir. Hemşirelikte kuram ve modeller, bakım süreçlerine rehberlik ederek hemşirelerin hasta odaklı, güvenli ve kaliteli hizmet sunmalarına katkı sağlar. Günümüzde sağlık hizmetlerinde en temel amaç, kaliteli ve güvenli bakımın sürdürülebilirliğini sağlamaktır.[1,2]

Onkoloji hastalarının tedavisinde cerrahi girişimler önemli bir seçenek olup, hem hastanın hem de ailesinin günlük yaşamını doğrudan etkileyebilmektedir. Bu nedenle, kanser tedavisinin etkinliği, bütüncül ve kapsamlı bir bakım ile desteklenmelidir.[3,4] Ameliyat sonrası dönemde hastalar, fiziksel, duygusal, bilişsel ve manevi açıdan bakım desteğine ihtiyaç duymaktadır. Ameliyat öncesinde mide

bulantısı, kusma, yorgunluk, iştahsızlık, ağrı, nefes darlığı, uyku bozuklukları ve cinsel sorunlar gibi belirtiler görülebilirken, bu semptomlar cerrahi sonrası da devam edebilmektedir. Ayrıca, duygusal olarak beden imajında değişim, umutsuzluk, ölüm korkusu ve başkalarına bağımlı hissetme gibi durumlar da yaşanabilmektedir.[5,6]

Onkolojik cerrahi geçiren hastalara sunulan bakımda hemşirelerin bireye yönelik bütüncül yaklaşımı büyük önem taşımaktadır. Hemşirelerin bu yaklaşımı etkili bir şekilde uygulayabilmesi, hemşirelik kuram ve modellerinin bakım süreçlerine entegrasyonu ile mümkün olmaktadır. Çünkü hemşirelik kuram ve modelleri, bakım uygulamalarının iş odaklı bir yaklaşımdan uzaklaşıp hasta merkezli bir yapıya kavuşmasını sağlar. Model kullanımı, temel kavramları ve kavramlar arasındaki ilişkileri belirleyerek, hasta sorunlarının tanımlanmasına ve etkili çözüm önerilerinin geliştirilmesine yardımcı olur. Bu durum, hemşirelerin yalnızca tıbbi uygulamalara değil, aynı zamanda hemşirelik rollerine ve uygulamalarına odaklanmasına olanak tanır. Modeller, bakım sürecinin amaçlı, sistematik ve etkili olmasını sağlarken, aynı zamanda hemşireler arasında ortak bir dil oluşturulmasına da katkıda bulunur. Ayrıca, hemşirelerin günlük bakım süreçlerini organize etmelerine yardımcı olarak, daha az iş gücü ile daha kaliteli bakım sunmalarını destekler.[7] Bu nedenle, onkolojik cerrahi geçiren hastalara yönelik hemşireler, hastaların bireysel gereksinimlerine uygun hemşirelik bakım modellerini kullanarak bakım hizmetlerini planlamalı ve uygulamalıdır.[8]

ROY UYUM MODELİ

Hemşirelikte model kullanımı, mesleğin kavramsal temellerinin anlaşılmasını kolaylaştırmak amacıyla yaygın şekilde tercih edilmektedir. Modellerin gelişimi, 1960'lı yılların sonlarına dayanmaktadır.[9] Bu bağlamda, Roy'un Uyum Modeli hemşirelikte önemli bir yere sahiptir ve insan, çevre, sağlık ve hemşirelik gibi metaparadigma kavramlarını içermektedir. Ayrıca, insanın adaptif bir sistem olduğu fikrine dayanarak baş etme süreçleri, davranış, uyum alanları, uyaran ve uyum düzeyleri gibi kavramları ele almaktadır. Roy'un Uyum Modeli, bireyin iç ve dış çevresindeki değişimlere nasıl yanıt verdiğini ve bu süreçte uyum sağlamanın önemini vurgulamaktadır. Roy'a göre yaşam, sürekli değişen bir süreçtir ve birey bu değişimlere olumlu ya da olumsuz yönde tepki verebilir. Model, uyumu birey veya grupların çevresel değişimlere yanıt verebilme kapasitesi olarak tanımlamaktadır. Hemşirelik disiplininin kavramsal yapısıyla uyumlu olan bu model, insanı biyopsikososyal bir varlık olarak ele almakta ve bireyin çevresindeki uyaranlara uyum sağlamaya yönelik bir sistem olarak değerlendirmektedir. Model kapsamında insan, birey, grup, aile, topluluk ve toplum gibi farklı seviyelerdeki alt ve üst sistemlerin bir bileşeni olarak görülmektedir. Çevre ise odak, durumsal ve bilinmeyen olası uyaranları içerebilir ve bu uyaranlar hem iç hem de dış çevreden kaynaklanabilir. Modele göre sağlık, bireyin çevresel uyaranlara karşı verdiği uyumlu tepkilerin bütünüdür. Hemşirelik ise birey ya da grubun uyum kapasitesini desteklemek amacıyla sunulan bakım hizmetlerini kapsamaktadır.[9,10]

Roy Uyum Modeli'ne göre fizyolojik, benlik kavramı, rol fonksiyonu ve karşılıklı bağlılık olmak üzere dört uyum alanı vardır. Hemşireler, bu alanlardaki bireysel gereksinimleri karşılamada destek sağlar.[11]

Fizyolojik alan, çevreden gelen uyaranlara bireyin bedensel tepkileriyle ilgilidir ve yaşam için gerekli olan fiziksel ve kimyasal süreçleri kapsar. Bu alan, dokuz temel gereksinimi içerir: oksijenlenme, beslenme, boşaltım, hareket ve dinlenme, koruma, duyular, sıvı-elektrolit ve asit-baz dengesi, nörolojik fonksiyonlar ve endokrin fonksiyonlar. Fizyolojik alanın temel gereksinimi, bedensel bütünlüktür.[9]

Benlik kavramı alanı, bireyin belirli bir zamanda kendisi ve başkaları hakkında sahip olduğu inançlar ve tutumlardan oluşur. Bu alan, fiziksel benlik ve kişisel benlik olmak üzere iki bileşenden oluşur. Fiziksel benlik, beden imajı ve bedensel duyguları kapsarken, kişisel benlik, kişinin düşünceleri, ahlaki değerleri ve maneviyatını içerir.[9]

Rol fonksiyon alanı, bireyin toplumdaki sosyal bütünlüğü sağlamak için üstlendiği rolleri kapsar. Bu roller üç gruba ayrılır: 1. **Primer roller**; cinsiyet rolü (kadın, erkek), 2. **Sekonder roller**; anne, baba, öğretmen gibi günlük roller, 3. **Tersiyer roller**; örneğin vakıf başkanlığı gibi toplumsal sorumluluklar. Bu alanın temel gereksinimi, sosyal bütünlüktür. Rol fonksiyon alanı, bireyler ve gruplar için geçerli olup, belirlenmiş ve gayri resmi rolleri içerir.[10]

Karşılıklı bağlılık alanı, Roy Uyum Modeli'nde bireylerin ve grupların davranışları ile ilişkileri üzerine odaklanır. Bu alanda, bireyin kendisi için anlam taşıyan diğerleriyle olan ilişkileri ve destek sistemleri bulunur. Sevgi, saygı, değer alma ve verme gibi etkileşimler bu alanda önemli yer tutar. Karşılıklı bağlılık alanının temel gereksinimi, ilişkisel bütünlük olup, güven duygusunun gelişmesini sağlamaktır.[9]

Roy'un Uyum Modeli çerçevesinde hemşirelik süreci altı temel aşamadan oluşur: hastaların davranışlarının ve uyaranlarının değerlendirilmesi, hemşirelik tanılarının belirlenmesi, hedeflerin oluşturulması, hemşirelik girişimlerinin uygulanması ve sürecin değerlendirilmesi. Hemşireler, bireylerin ya da grupların davranışlarını, maruz kaldıkları uyaranları, baş etme mekanizmalarını ve uyum düzeylerini analiz ederek bakım planlarını oluşturur ve uygular. Bu süreçte, düzenleyici ve bilişsel baş etme stratejilerini güçlendirerek sağlığın korunması, yaşam kalitesinin yükseltilmesi ve ölüm sürecinde saygın bir bakım sağlanması amaçlanır. Hemşirelik girişimleri, bireyin uyum sürecini etkileyen uyaranların kontrol altına alınmasını, artırılmasını, azaltılmasını, ortadan kaldırılmasını veya sürdürülmesini kapsar. Özellikle cerrahi ve onkoloji hemşireleri, hastaların uyumunu desteklemek için bu süreci etkin bir şekilde yönetir.[2,10]

OREM ÖZ BAKIM EKSİKLİĞİ KURAMI

Orem'in Öz Bakım Eksikliği Hemşirelik Kuramı, hemşirelik uygulamalarında sıkça başvurulan modellerden biridir. Dorethea Elizabeth Orem tarafından 2001 yılında geliştirilen bu model, üç temel bileşenden oluşur: öz bakım kuramı, öz bakım eksikliği kuramı ve hemşirelik sistemleri. Kuram, ayrıca altı temel kavram (öz bakım, terapötik öz bakım gereksinimleri, öz bakım kapasitesi, öz bakım eksikliği, hemşirelik kapasitesi ve hemşirelik sistemi) ile bir çevresel kavram olan temel durumsal faktörler çerçevesinde ele alınmaktadır. Öz bakım gereksinimi duyan bireyler ve ailelerini merkeze alan bu yaklaşım, evrensel olarak uygulanabilir niteliktedir ve çeşitli araştırmalarda kendine geniş bir yer bulmaktadır.[12]

Orem'in Öz Bakım Yaklaşımı'na göre, öz bakım, bireylerin sağlıklarını ve iyiliklerini korumak için kendi başlarına yapmaları gereken eylemleri ifade eder. Bu modelde, hastaların öz bakım gereksinimlerini karşılayamadığı durumlarda, hemşirelik bakımı ile bu ihtiyaçlar giderilir.

Orem'in modelinde hastanın gereksinimlerini karşılama, üç başlık altında ele alınmaktadır:

1. Tümüyle eksiliği giderici
2. Kısmen eksikliği giderici
3. Destekleyici-eğitsel sistem

Onkoloji hemşireliğinin amacı, hastaların hastalık ya da sakatlıklarını iyileştirmek veya etkilerini kontrol altına almak için öz bakım yeteneklerini geliştirmektir. Hemşireler, eğitim ve öz bakım yeterliliklerini artırıcı stratejiler geliştirerek, hastaların yaşam kalitesine olumlu katkılarda bulunabilirler. [12]

NANCY ROPER, WİNİFRED LOGAN, ALLİSON TİERNEY'İN YAŞAM AKTİVİTELERİ MODELİ

Model, bireyin yaşam süresi boyunca yaşına, durumuna ve çevresine göre tam bağımlılık ile tam bağımsızlık arasında değişen günlük yaşam aktivitelerine odaklanır. Bu model, 12 ana başlık altında sistematize edilmiştir. Ana başlıklar şu şekildedir: solunum, yeme ve içme, eliminasyon, beden ısısı kontrolü, hareket, uyku, güvenli çevrenin sağlanması, kişisel temizlik ve giyim, çalışma ve eğlenme, iletişim, cinselliğin ifadesi ve ölüm.[13]

Model, hemşirenin bakım sağlama ve hastanın rahatlığını güvence altına alma rolünü, hemşirelerin bağımsız bir meslek üyesi olarak faaliyette bulunmaları şeklinde tanımlar. Ancak, hekimlerin tıbbi destek ve tedavi edici uygulamalarda hemşirelere yardımcı olmaları gerektiği de vurgulanmaktadır.[13]

Roper ve çalışma arkadaşlarının modeli, hemşirelik bakımını belirleme, uygulama ve değerlendirme süreçlerinde 12 yaşam aktivitesini temel almasıyla diğer modellerden ayrılmaktadır. Bu yaklaşım, bakım sürecinin daha sistematik ve düzenli bir şekilde yürütülmesine katkı sağlamaktadır. Ayrıca, hemşirenin

rolü, her bir yaşam aktivitesindeki değişiklikleri analiz ederek, ilgili aktiviteye yönelik özel uygulamaları hayata geçirmeyi içeren daha profesyonel bir bakım anlayışına dönüşmektedir.

NEUMAN'IN SİSTEMLER MODELİ

Neuman'ın Sistemler Modeli, bireyin fizyolojik, psikolojik, sosyokültürel, spritüel ve gelişimsel değişkenlerini göz önünde bulunduran bütüncül bir yaklaşımdır. Model, bireyi açık bir sistem olarak tanımlar ve stres ile strese verilen yanıtlar üzerine odaklanır. Hemşirelik uygulamalarına rehberlik edebilecek bu model, bireyin değişkenleri arasındaki ilişkilerin, stresle başa çıkma yeteneği ve uyum sağlama becerisinin önemini vurgular.[14]

Birey: Neuman'a göre birey, çevreyle sürekli etkileşim halinde olan ve değişen bir açık sistemdir. Bireyin fizyolojik, psikolojik, sosyokültürel, spritüel ve gelişimsel faktörleri, strese karşı direnç, normale dönme ve uyum sağlama yeteneği ile ilişkilidir.

Çevre: Çevre, bireyi etkileyebilir ve birey tarafından da etkilenebilir. Bireyin gereksinimleri, hedefleri ve hissettiklerine göre çevre değişir. Neuman, çevreyi iç çevre (birey ve stresörler arasındaki etkileşim) ve dış çevre (birey dışındaki stresörler) olarak ikiye ayırır.

Sağlık: Sağlık, birey ile çevre arasındaki uyum olarak tanımlanır ve dinamik bir süreçtir. Bireyin sağlık durumundaki değişiklikler, stresörlerin savunma hatlarına yaptığı etkiye bağlıdır.

Hemşirelik: Hemşirelik, bireylerin stresörlere tepkilerini etkileyen parametrelerle ilgili bir meslek olarak tanımlanır. Hemşirenin amacı, bireyin bütününü (sistemi) dengede tutmaktır. Hemşire, birincil, ikincil ve üçüncül koruma girişimleri ile stresörlerin etkisini azaltarak sistemin dengesini sağlamayı hedefler.[14]

Hemşirelik Süreci: Neuman, bireyin stresörlerini tanımlamak için altı soru geliştirmiştir. Hemşire, bu soruları kullanarak bireyin algıladığı stresörleri belirler ve bu algıları kendi algılarıyla karşılaştırır. Sonrasında hastaya bilgi verir ve bireyin sağlık durumunu geliştirmeye yönelik çeşitli hemşirelik girişimleri planlar.[15]

MADELEİNE LEİNİNGER ''AÇIK SİSTEM MODELİ''

Leininger'in **Kültürel Bakım Modeli**'nde, hasta merkezli bir yaklaşım benimsenmiştir ve burada "seçicilik" özelliği önemli bir yer tutar. **Seçicilik**, hastaların sağlık kurumlarını kendi isteklerine göre seçebileceği, hemşirelerin ise hastaların gereksinimlerini belirleyip bakım kararlarını hastanın kendisinin vermesini beklediği bir yaklaşımdır. Bu modelde, hastaların **özerkliği** (bağımsızlıkları) ve **disiplinlerarası iş birliği** vurgulanmaktadır. Ayrıca, **pasif hasta rolünden etken hasta rolüne** geçişi teşvik eden bir yaklaşım sunmaktadır. Hemşireler ve diğer sağlık çalışanları, bu geçişte birer aracıdır, yani hasta aktif bir şekilde kararlarını alırken, sağlık çalışanları onları yönlendiren ve destekleyen bir rol üstlenir.[13]

Leininger, **hemşirelik bakımı** ile **bakımı** ayırarak bakımı, gereksinimi olan bireylerin ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik destek ve yardım olarak tanımlar. Bu bakım, **şefkat, ilgi, empati, rahatlatma, besleme, koruyuculuk, gözlem yapma, paylaşma, yardım etme, teşvik etme, güven verme ve stresi azaltma** gibi profesyonel davranışları içermektedir. Leininger, bakımın kültürel boyutunu göz önünde bulundurarak, bireylerin kültürel gereksinimlerini de dikkate almayı ve bu gereksinimlere uygun bakım sağlamayı hedefler. Bu yaklaşım, özellikle farklı kültürlerden gelen bireylere yönelik hemşirelik bakımını daha etkili ve anlamlı hale getirmeye yöneliktir.[13]

GORDON ''FONKSİYONEL SAĞLIK ÖRÜNTÜLERİ MODELİ''

Gordon'un Fonksiyonel Sağlık Örüntüleri Modeli, bireyin bütüncül bir bakış açısıyla değerlendirilmesini amaçlayarak, sağlığını çeşitli fonksiyonel alanlar üzerinden ele alır. Bu model, hastaya ilişkin kapsamlı, tarafsız ve doğru verilerin toplanmasını ve analiz edilmesini kolaylaştırır. Gordon'un yaklaşımı, yalnızca bireyin mevcut sağlık sorunlarını ve kısıtlılıklarını değil, aynı zamanda geçmişte sağlık problemleriyle nasıl başa çıktığını ve olumlu sağlık alışkanlıklarını da dikkate alır. Bu özellikleri sayesinde, NANDA hemşirelik tanılama sistemiyle birlikte kullanıldığında, hasta bakımındaki sorunların belirlenmesi daha sistematik ve etkili bir hale gelir.[16]

Bu model, insan sağlığı ve yaşam süreciyle bağlantılı temel alanları 11 fonksiyonel sağlık örüntüsü çerçevesinde ele almaktadır. Bu örüntüler şunlardır: Sağlığı Algılama ve Yönetme, Beslenme-Metabolik Durum, Boşaltım, Aktivite ve Egzersiz, Bilişsel ve Algısal İşlevler, Uyku ve Dinlenme, Kendini Algılama, Rol ve İlişkiler, Cinsellik ve Üreme, Stresle Başa Çıkma ve Tolerans, Değerler ve İnançlar. Bu fonksiyonel alanların her biri, hastaların sağlık ve yaşam süreçlerinin farklı yönlerini değerlendirmeye olanak tanır. Özellikle onkoloji hastalarının bakım gereksinimlerini belirlemede bu modelin etkili olabileceği düşünülmektedir. Hemşireler, bu modelin kullanımıyla hastanın tüm yönlerini kapsamlı bir biçimde inceleyerek daha iyi bir bakım planı oluşturabilir ve sağlık sorunlarını tanımlayabilirler.[16]

WATSON ''İNSAN BAKIM MODELİ''

Watson'ın İnsan Bakım Modeli, bireyi fiziksel ve ruhsal açıdan bir bütün olarak ele alır ve bireyin akıl, beden ve ruh olmak üzere üç alandan oluştuğunu vurgular. Bu alanların uyum içinde olması, bireyin "sağlıklı" olduğunu ifade eder. Watson'a göre, sağlığın temelinde sadece fiziksel iyilik hali değil, ruhsal ve manevi dengede olmak da önemlidir. Modelde, **manevi bakım** ve **duygusal gereksinimler** de önemli bir yer tutar. Watson, bireylerin manevi gereksinimlerini ve duygularını ifade etmeleri gerektiğini ve bunun hemşirelik bakımının bir parçası olarak gerçekleştirilmesi gerektiğini belirtir. Bu bağlamda, sevgi, iyileşme sürecinde en önemli kaynaktır. Watson'a göre sevgi, hemşireliğin bakım odaklı bir meslek olarak gelişmesine katkı sağlamıştır.[17]

Watson'ın İnsan Bakım Modeli, hemşirelik bakımının sadece fiziksel iyileşmeye odaklanmakla kalmayıp, aynı zamanda şefkat ve sevgiyle iyileştirmeyi de içeren bir yaklaşım benimser. Hemşire, bakım sürecinde bireyin acısını hafifletirken, aynı zamanda ona manevi bir destek de sağlar. Bu model, hemşirelerin bağımsız bir rol üstlenmelerine katkıda bulunur, çünkü hemşirelik sadece bir dizi görev yerine getirmekten daha fazlasıdır. Hemşirelik, insan bakımına dayalı özgün değer sistemleriyle sürdürülen bir hizmet olarak kabul edilir. [17]

Modelin önemli unsurlarından biri, hemşirenin uygulaması gereken bakım davranışlarıdır. Watson, hemşirelerin dikkatli dinleme, göz teması kurma, rahatlatma, dürüstlük, duyarlılık ve saygı gibi davranışları kullanarak hastaların hastalıklarını daha etkili algılayabilmelerini sağlar. Bu, hastaların bakım sürecine daha olumlu bir şekilde katılmalarına yardımcı olur. [17]

Watson'a göre bakım sürecinin temel aşamaları:

1. İyileştirme Süreçleri
2. Kişilerarası Bakım İlişkisi
3. Bakım Durumu / Bakım Anı

Watson, bakımın bir süreç olduğuna ve her aşamanın, hemşire ile hasta arasında güçlü bir ilişki kurarak iyileşme sürecini desteklemesine katkı sağladığını belirtir.[17]

CERRAHİ ONKOLOJİ HASTASI PROBLEMLERİNİN VE GEREKSİNİMLERİNİN BELİRLENDİĞİ BİR ÇALIŞMAYA GÖRE UYGUN HEMŞİRELİK BAKIM MODELİ SEÇİLMESİ

Bu çalışma, ileri evre, nüks ya da metastazlı hastaların gereksinimlerini, karşılanmamış ihtiyaçlarını, bu gereksinimlerin sıklığını ve etkileyen faktörleri incelemiştir. Çalışma kapsamında, fiziksel, cinsel, iletişim ve bilgi, psikososyal ve manevi gereksinimler ele alınmıştır.[18] Bu veriler ışığında, cerrahi onkoloji hastalarında en sık görülen semptomlar ve ihtiyaçlar göz önünde bulundurularak, hangi hemşirelik bakım modelinin daha etkili olacağı değerlendirilmiştir.

Fiziksel Problemler ve Gereksinimler: İleri evre kanser hastalarında genellikle birden fazla semptom aynı anda ve yoğun bir şekilde görülmektedir. Bu hasta grubuyla yapılan bir araştırmada, semptom kümeleri belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırma bulgularına göre; yorgunluk (%94.15) ve güçsüzlüğü (%93.91) içeren "enerji kaybı", ağrıyı (%83.84) içeren "kompleks ağrı", iştahsızlık (%87.12), konstipasyon (%64.17), yutma güçlüğü (%50.59), ağız kuruluğu (%48.48) ve tat alma değişikliklerini (%31.62) içeren "oral alımda bozulma", abdominal dolgunluk (%56.91), solunum sıkıntısı (%50.59),

bulantı ve kusmayı (%43.79) içeren "solunum ve sindirimde bozulma", uykusuzluk (%52.93), baş dönmesi (%34.66), sıkıntı ve sıcak basması (%21.08) ile gece terlemesini (%18.5) içeren "otonomik disfonksiyon" olmak üzere beş temel semptom kümesi tanımlanmıştır. [19]

İletişim ve Bilgi Gereksinimi: İleri evre kanser hastalarında bilgi ihtiyacı ve iletişimle ilgili sorunlar yaygın olarak görülmektedir. Hastalar, kendileri için gerekli bilgilere ulaşmada çeşitli zorluklarla karşılaşabilmektedir. Rainbird ve arkadaşlarının (2009) yaptığı bir çalışmada, farklı kanser türlerine sahip hastaların üçte birinden fazlasının tıbbi bilgiye erişim ve iletişim konusunda yeterince karşılanmamış gereksinimlerinin olduğu bildirilmiştir.[20] Avustralya'da metastatik meme kanseri hastalarıyla yürütülen bir araştırmada ise bilgiye yönelik karşılanmamış gereksinim oranının %26 ile %41 arasında değiştiği belirtilmiştir.[21]

İleri evre kanser hastalarının bilgi ihtiyacı genellikle tedavi seçenekleri ve semptom yönetimi konularına odaklanmaktadır.[22] Wong ve arkadaşlarının (2002) yaptığı çalışmada, palyatif radyoterapi alan ileri evre akciğer, meme, prostat ve kolorektal kanseri hastaları ile bakım verenlerinin en çok ağrı yönetimi (%75), yorgunluk (%58), solunum sıkıntısı (%52) ve evde palyatif bakım hizmetleri (%46) hakkında bilgiye ihtiyaç duyduğu belirlenmiştir. Katılımcıların %31'i eğitim etkinliklerine katılma isteğini dile getirirken, bilgi edinme yöntemi olarak bire bir görüşmelerin (%66) en çok tercih edildiği saptanmıştır. Bunu sırasıyla broşürler (%50), seminerler (%30) ve kitaplar (%30) takip etmiştir.[23]

Psikososyal Gereksinimler: İleri evre kanser teşhisi alan bireyler, tanı konulduktan sonraki ilk iki ay içinde çeşitli duygusal zorluklar yaşayabilmektedir. Meme, kolorektal, over, akciğer ve prostat kanseri hastaları arasında en yaygın duygusal sorunlar arasında metastaz gelişme kaygısı (%26), geleceğe yönelik belirsizlik hissi (%18), kişilerarası ilişkilerde yaşanan güçlükler (%18), fiziksel ağrı çekme korkusu (%15) ve bedensel kontrol kaybı endişesi (%11) bulunmaktadır.[24]

İngiltere'de ileri evre ve tedavi edilemeyen kanser hastalarıyla gerçekleştirilen bir araştırmada, hastaların %39-40'ının psikolojik ve duygusal destek ihtiyaçlarının karşılanmadığı belirlenmiştir.[25] Benzer şekilde, farklı kanser türlerine sahip bireylerle yürütülen güncel araştırmalar, psikolojik destek alanında karşılanmamış gereksinimlerin yaygın olduğunu göstermektedir. Çalışmaya katılan bireylerin %33'ü daha önce gerçekleştirebildiği aktiviteleri sürdürememekten, %27.9'u yakınlarının üzüntüsü konusunda endişe duymaktan, %21.4'ü geleceğin belirsizliğinden, %19.4'ü tedavi süreçleri üzerindeki kontrol kaybından, %18.8'i kanserin yayılmasından, %17.3'ü zamanın boşa geçtiği hissinden ve %15.3'ü anksiyete yönetimi konusunda destek eksikliğinden bahsetmiştir.[26]

Spiritüel Gereksinimler: İleri evre kanser hastalarının spiritüel ve varoluşsal ihtiyaçları, hastalığın erken evrelerine göre daha belirgin ve yoğundur. Bir araştırmaya göre, ileri evre kanser hastalarında spiritüel gereksinim oranı %72 olarak belirlenmiş ve bu ihtiyaçların sağlık hizmetlerinde yeterince karşılanmadığı ifade edilmiştir.[27] Bu hastaların en yaygın spiritüel ihtiyaçları arasında ailesiyle birlikte olma (%80.2) ve sık sık dua etme (%50) yer almaktadır. Hastaların %26'sı, en az bir karşılanmamış spiritüel gereksinim bildirmiştir. En sık karşılanmayan gereksinim ise dini törenlere katılma (%21.1) olarak saptanmıştır. Bu durum, hastaların son dönemlerinde bakım sağlayan kişilerin dini ve manevi alanlara daha fazla odaklanmalarının önemini vurgulamaktadır.[28] Hsiao ve arkadaşları (2010), gerçekleştirdikleri yarı yapılandırılmış görüşmede hastaların en çok dile getirdiği dört spiritüel gereksinimi şu şekilde sıralamışlardır: hayatta kalmak için umut beslemek ve huzurlu bir zihne sahip olmak (%88), hayata anlam verebilmek ve onurunu koruyabilmek (%88), daha fazla karşılıklı insan sevgisi deneyimlemek (%100), huzurlu bir ölüm için yardım almak (%85).[29]

CERRAHİ ONKOLOJİ HASTALARINDA UYGUN BAKIM MODELİ SEÇİLMESİ

Yapılan araştırmalarda, onkoloji hastalarının en sık karşılaştıkları semptomlar ve bakım gereksinimleri belirlenmiştir.[19-29] Bu semptomlar ve gereksinimler, onkoloji hemşirelerinin bakım modeli seçiminde rehberlik edecektir. Literatür incelendiğinde, hemşirelik bakım modellerinin kullanımının oldukça sınırlı kaldığı görülmektedir. Onkoloji hastalarında fiziksel, bilgi, iletişim, psikolojik, cinsel, sosyal ve spiritüel gereksinimler büyük bir önem taşımaktadır ve bu gereksinimler, hastalıkların ve uygulanan tedavilerin yol açtığı ciddi komplikasyonlar ve semptomlarla daha da karmaşık hale gelmektedir. Bu nedenle, uygun bakım modelinin seçilmesi, hem çalışmalarda daha sistematik bir yaklaşım sunacak hem de hastaya en uygun bakımı sağlamada önemli bir rol oynayacaktır.

Roy Uyum Modeli, bireylerin gereksinimlerini karşılamada hemşirelere rehberlik eden bir yaklaşım sunar. Modelde tanımlanan uyum alanları—fizyolojik alan, benlik kavramı alanı, rol fonksiyon alanı ve karşılıklı bağlılık alanı—onkoloji hastalarında sıkça karşılaşılan gereksinimleri kapsamaktadır. Bu nedenle, modelin seçimi cerrahi hemşirelerine bakım süreçlerinde büyük kolaylık sağlayacaktır. Roy Uyum Modeli, insan, çevre, sağlık ve hemşirelik kavramları üzerine odaklanarak, cerrahi onkoloji hastalarının bu kavramlar çerçevesinde kapsamlı bir şekilde değerlendirilmesine olanak tanır. Modelin her bir uyum alanı, hemşirelerin hastaların bilişsel baş etme mekanizmalarını güçlendirerek sağlığı iyileştirmeyi, yaşam kalitesini artırmayı ve bireylerin ölüm sürecinde onurlu bir bakım almasını sağlamayı hedefler. Model, hastaların gereksinimlerine uygun kavramlar sunarak hemşirelerin hem araştırma hem de bakım süreçlerinde etkin bir şekilde kullanmasına olanak tanımaktadır.

İlerlemiş kanser hastalarında semptomlar genellikle çok çeşitlidir. Çalışmalara göre, bu hastaların büyük bir kısmı, hastalık ve tedavi süreçlerine bağlı olarak yorgunluk, ağrı, halsizlik, kabızlık, bulantı, kusma, uykusuzluk, solunum sıkıntısı ve baş dönmesi gibi semptomlarla karşılaşmaktadır.[19,23] Bu semptomlar, hastaların günlük yaşamlarını derinden etkileyerek, bireylerin kendi bakım gereksinimlerini karşılayamayacak duruma gelmelerine neden olabilir. Orem'in öz bakım eksikliği kuramı, hastaların öz bakımını ön plana çıkararak bu noktada önemli bir çözüm sunmaktadır. Model, hastaların ihtiyaçlarını üç ana başlık altında toplayarak, bu gereksinimlerin karşılanmasını hedefler. Ayrıca, model doğrudan bakım sağlayan cerrahi hemşirelerine yönelik eğitimler ve öz bakım yeterliliğini artırmaya yönelik stratejiler sunarak, hastaların yaşam kalitesini olumlu yönde etkilemektedir.

Cerrahi onkoloji hastaları, özellikle hastalığın ileri evrelerinde ve uygulanan tedavilere bağlı olarak, yaşam aktivitelerini yerine getirmekte zorluk yaşar ve bağımlılıkları artar.[19-22] Roper, Logan ve Tierney'in Yaşam Aktiviteleri Modeli, hastanın yaşına, durumuna ve çevresine bağlı olarak, tam bağımlılıkla tam bağımsızlık arasında değişen günlük yaşam aktivitelerine odaklanır. Model, temel 12 yaşam aktivitesine odaklanarak, onkoloji hemşirelerinin hastaların tüm gereksinimlerini belirlemelerinde önemli bir araç haline gelmiştir. Modelin sade, kullanışlı ve kapsamlı yapısı, hemşirelerin cerrahi onkoloji hastalarının hastalık sürecinin her aşamasında kolaylıkla uygulayabilmelerini sağlamaktadır.

Yapılan çalışmalarda, ilerlemiş kanser hastalarının metastaz korkusu, stres, geleceğin belirsizliği, ağrı korkusu, ölüm korkusu ve yoğun üzüntü gibi duygusal zorluklar yaşadıkları tespit edilmiştir. Ayrıca, bu hastaların spiritüel ve varoluşsal gereksinimlerinin de yüksek oranlarda olduğu gözlemlenmiştir.[24-29] Onkoloji hastaları, fiziksel, sosyal, psikolojik, ekonomik ve spiritüel gibi tüm boyutlarda etkilenebildiğinden, bu hastaları bütüncül bir şekilde ele almak önemlidir. Neuman'ın Sistemler Modeli, hastayı bütünsel bir sistem olarak tanımlar ve stres ile strese verilen tepkiler üzerine odaklanır. Bu model, onkoloji hastalarının gereksinimlerini karşılamada sağlık profesyonellerine rehberlik edecektir.

Cerrahi onkoloji hastalarının yaşamlarının tüm evreleri, hastalığın etkisiyle olumsuz şekilde değiştiğinden, hastayı hem fiziksel hem de ruhsal açıdan ele almak önemlidir. Kendi iç dünyaları, çevreleriyle iletişimleri ve kişiler arası ilişkilerinde soyutlanma eğilimleri görülebilir. Hastaların yaşadıkları deneyimleri tüm yönleriyle ele almak, etkin bir hemşirelik bakımı sağlamada, hastayı fiziksel ve ruhsal açıdan olumlu yönde etkileyecektir. Watson'ın İnsan Bakım Modeli, bireyi akıl, ruh ve beden olarak ele alır ve bu üç alanın uyum içinde çalıştığında bireyin sağlıklı olduğunu ifade eder. Yapılan çalışmalarda, hastaların fiziksel, psikososyal, spiritüel, iletişim ve cinsel gereksinimlerinin büyük ölçüde karşılanmadığı gözlemlenmiştir.[27-29] Model, bireyi bütünsel bir şekilde ele aldığı için, cerrahi ve onkoloji hemşirelerinin bakımlarında bu modeli kullanmaları, hastanın gereksinimlerine yönelik farkındalık oluşturacaktır.

SONUÇ

Sonuç olarak, cerrahi ve onkoloji hemşirelik uygulamalarında kuram ve modellerin kullanılması, hemşirelik süreçlerinin daha sistematik ve etkili bir şekilde yürütülmesini sağlar. Bu uygulamalar, hemşirelerin hasta bakımına yönelik hedefler belirlemesine yardımcı olur ve hasta odaklı beklenen sonuçların elde edilmesini sağlar. Aynı zamanda, hastanın mevcut ya da potansiyel sorunlarının erken aşamada fark edilmesine olanak tanır ve yapılacak hemşirelik müdahalelerinin daha net bir şekilde planlanmasını sağlar. Cerrahi onkoloji hastalıklarının yönetiminde, hemşirelik bakımının daha etkili

şekilde tasarlanması, uygulanması ve değerlendirilmesinde kuram ve modellerin kullanılması, hemşirelerin hasta ile ilgili daha ayrıntılı veriler toplamasına yardımcı olur. Böylece, hastaların sorunlarına daha bütüncül bir yaklaşım geliştirilir ve doğru hemşirelik tanılarının konulması kolaylaşır. Bu yaklaşım, cerrahi ve onkoloji hemşireliği pratiğinin kalitesini artırmak için büyük önem taşır.

KAYNAKLAR

1. McCrae N. Whither nursing models? The value of nursing theory in the context of evidence-based practice and multidisciplinary health care. J Adv Nurs. 2012;68(1):222-229.

2. Slatyer S, Coventry LL, Twigg DI, Davis S. Professional practice models for nursing: a review of the literature and synthesis of key components. J Nurs Manag. 2016;24(2):139-150.

3. Özbayır T, Geçkil ÖS, Aslan A. An adaptation of the short-form supportive care needs survey questionnaire (SCNS-SF 34) into Turkish. Eur J Breast Health. 2017;13(4):183-188.

4. Devlin EJ, Denson LA, Whitford HS. Cancer treatment side effects: a meta-analysis of the relationship between response expectancies and experience. J Pain Symptom Manage. 2017;54(2):245-258.

5. Zhang YB, Pan XF, Chen J, et al. Combined lifestyle factors, incident cancer, and cancer mortality: a systematic review and meta-analysis of prospective cohort studies. Br J Cancer. 2020;122(7):1085-1093.

6. Yang C, Lu Y, Xia H, et al. Excess body weight and the risk of liver cancer: systematic review and a meta-analysis of cohort studies. Nutr Cancer. 2020;72(7):1085-1097.

7. Gökçe İşbir G, Mete S. Hemşirelik bakımında model kullanımına bir örnek: Bulantı kusma sorunu olan bir gebenin Roy Uyum Modeli'ne göre incelenmesi. DEUHYO ED. 2009;2(2):75-86.

8. Uysal N, Khorshid L, Eşer İ. Neuman Sistemler Modeline Göre Bir Vaka Çalışması. Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi. 2009;12(3):74-81.

9. Hassan Mohamady S, Gamal El-Said G, Mahmoud Hassan M. Effect of Roy Adaptation Model on Sexual Function and Pain Coping Strategies among women with early stage of cervical cancer. Egypt J Health Care. 2023;14(2):608-626.

10. Velioglu P. Hemsirelikte kavram ve kuramlar. Istanbul: Akademi Basın ve Yayıncılık; 2012.

11. Pektekin C. Sister callistra roy ve adaptasyon kuramı In: hemşirelik felsefesi kuramlar bakım modelleri ve politik yaklaşımlar. İstanbul Tıp kitapevi, 2013.

12. Berbiglia VA, Raile Alligood M. Orem's self-care deficit theory in nursing practice. In: Nursing theory: Utilization & application. 5th ed. St. Louis, MO: Mosby; 2014:222-244.

13. Birol L. Hemşirelik süreci. Hemşirelik bakımında sistematik yaklaşım. 9th ed. İzmir: Etki Matbaacılık Yayıncılık Ltd. Şti; 2009. Bölüm 1.

14. Neuman B, Fawcett J. The Neuman systems model. Upper Saddle River, NJ: Pearson; 2002.

15. Gigliotti E. The value of nursing models in practice. Dokuz Eylul Univ J Nurs Sch Electron. 2008;1(1):42-50.

16. Yılmaz M, ES Ç. Açık kalp ameliyatı geçirmiş bireylerin evde bakım gereksinimlerinin belirlenmesinde bir model: Fonksiyonel sağlık örüntüleri. Turk Gogus Kalp Damar Cerrahisi Derg. 2010;18(3):183-189.

17. Uran BNO, Özer S, Yıldırım Y. Olgu Sunumu Case Report. Icindekiler/Contents. 2014;52(3):132.

18. Yıldırım NK, Kaçmaz N, Özkan M. İleri evre kanser hastalarının karşılanmamış bakım gereksinimleri. J Psychiatr Nurs. 2013;4(3):153-158.

19. Tsai JS, Wu CH, Chiu TY, Chen CY. Significance of symptom clustering in palliative care of advanced cancer patients. J Pain Symptom Manage. 2010;39(4):655-662.

20. Rainbird K, Perkins J, Sanson-Fisher R, Rolfe I, Anseline P. The needs of patients with advanced, incurable cancer. Br J Cancer. 2009;101(5):759-764.

21. Aranda S, Schofield P, Weih L, et al. Mapping the quality of life and unmet needs of urban women with metastatic breast cancer. Eur J Cancer Care. 2005;14(3):211-222.

22. Marcusen C. Information and communication needs of individuals living with advanced cancer. Semin Oncol Nurs. 2010;26(3):151-156.

23. Wong RK, Franssen E, Szumacher E, et al. What do patients living with advanced cancer and their carers want to know?–a needs assessment. Support Care Cancer. 2002;10:408-415.

24. Voogt E, van der Heide A, Van Leeuwen AF, et al. Positive and negative affect after diagnosis of advanced cancer. Psychooncology. 2005;14(4):262-273.

25. Aslan G, Çeber E. Information and support needs of women with primary relatives with breast cancer. Memesagligi Derg. 2011;7(1).

26. Waller A, Girgis A, Johnson C, et al. Improving outcomes for people with progressive cancer: interrupted time series trial of a needs assessment intervention. J Pain Symptom Manage. 2012;43(3):569-581.

27. Balboni TA, Vanderwerker LC, Block SD, et al. Religiousness and spiritual support among advanced cancer patients and associations with end-of-life treatment preferences and quality of life. J Clin Oncol. 2007;25(5):555-560.

28. Hampton DM, Hollis DE, Lloyd DA, Taylor J, McMillan SC. Spiritual needs of persons with advanced cancer. Am J Hosp Palliat Med. 2007;24(1):42-48.

29. Hsiao SM, Gau ML, Ingleton C, Ryan T, Shih FJ. An exploration of spiritual needs of Taiwanese patients with advanced cancer during the therapeutic processes. J Clin Nurs. 2011;20(7-8):950-959.

Makale id= 109

Sözlü Sunum

ORCID ID: 0000-0002-9971-9861

Hemodiyaliz Hastalarında Diyet Uyumu ve Etkileyen Faktörler

Hemş Şevval Nur Tekin[1], Doç.Dr. Sevil Güler[1]
[1]Erciyes Üniversitesi

*Corresponding author: Şevval Nur Tekin

Özet: *Çalışmanın Konusu: Bu derleme, hemodiyalize giren kronik böbrek yetmezliği hastalarının diyete uyumunu ve etkileyen faktörler arasındaki ilişkiyi incelemektedir. Yöntem: Derleme ilgili literatür taranarak oluşturulmuştur. Konu ile ilgili pek çok yerli ve yabancı kaynak ile araştırma sonuçları incelenmiştir. Bulgular: Hemodiyaliz hastalarında diyaliz ve farmakolojik tedaviye ek olarak diyet tedavisi uygulanması hastalığın prognozu, böbreklerin fonksiyonu ve iç dengesinin düzenlenmesi, kan basıncı kontrolü, sıvı elektrolit kontrolü ve kemik mineral metabolizması açısından büyük öneme sahiptir. Literatürde, hemodiyaliz hastalarında ilaç, sıvı ve diyete uyumsuzluğun yaygın olduğu belirtilmektedir. Konu ile ilgili yapılan çalışmalarda; cinsiyetin, yaşın, medeni durumun ve hastalık süresinin uyumsuzluğu önemli derecede etkili olduğu belirtilmiştir. Sıvı retansiyonu, fosfat retansiyonu, sekonder hiperparatroidizm, hipertansiyon, kronik anemi, hiperlipidemi ve kalp hastalıkları gibi komplikasyonların önlenmesi ve kontrolü açısından hemodiyaliz hastalarının önerilen yaşam tarzı ve diyete uyumları önemlidir. Hemodiyaliz hastaların beslenme tedavilerine uygun bir yaklaşım sergilemek oldukça önemlidir. Protein, fosfor, potasyum ve sodyum gibi besinlerin alımındaki ayarlamalar, kaliteli beslenmeyi sağlamak için diyetin genel durumu göz önünde bulundurularak yapılmalıdır. Literatürde, hemodiyaliz tedavisi uygulanan hastaların yaklaşık %25'inde protein enerji malnütrisyonu gözlenmektedir. Yapılan pek çok çalışmada, hastaların aldığı enerji miktarının önerilen diyet enerjisi alımının %75'inden daha az olduğu belirtilmiştir .Hemodiyaliz tedavisinde beslenme ihtiyaçlarının karmaşık ve sürekli değişken olması göz önüne alındığında, hastaların diyete uyumunu iyileştirmek ve beslenmelerini kendi kendilerine yönetmelerini sağlamak için çoklu müdahaleler gerektiren uzun vadeli beslenme danışmanlığına ihtiyaçları vardır. Nefrologlar, hemşireler ve diyetisyenlerden oluşan multidisipliner ekip anlayışıyla beslenme danışmanlığı sağlanmalıdır. Sonuç: Literatür ve yapılan araştırma sonuçları incelendiğinde incelendiğinde HD alan hastaların uzun süre kısıtlayıcı bir diyet tedavisine uyum sağlamakta büyük zorluklar yaşadıkları görülmektedir. Bu nedenle HD hastalarının beslenme durumu hemşireler tarafından düzenli olarak takip edilmeli, hastaların yanlış uygulamaları tanılanmalı, bu doğrultuda hastalarla işbirliği içinde yeni hedefler belirlenmeli, diyete uyum konusunda gerekli düzenlemeler yapılmalı, uygulanmalı ve sonuçlar değerlendirilmelidir.*

Anahtar Kelimeler: *Diyet, Hemodiyaliz, Hemşirelik, Uyum.*

Dıetary Adherence and Influencıng Factors in Hemodıalysıs Patıents

Abstract: *Study Subject: This review examines the relationship between dietary adherence and influencing factors in patients with chronic renal failure undergoing hemodialysis. Method: The review was created by reviewing the relevant literature. Many domestic and foreign sources and research results on the subject were analyzed. Results: In hemodialysis patients, dietary therapy in addition to dialysis and pharmacological treatment is of great importance in terms of disease prognosis, regulation of renal function and internal balance, blood pressure control, fluid electrolyte control and bone mineral metabolism. In the literature, it is reported that medication, fluid and dietary non-compliance is common in hemodialysis patients. In the studies conducted on the subject; gender, age, marital status and duration of the disease were reported to have a significant effect on non-adherence. Compliance of hemodialysis patients with the recommended lifestyle and diet is important for the prevention and control of complications such as fluid retention, phosphate retention, secondary hyperparathyroidism, hypertension, chronic anemia, hyperlipidemia and heart diseases. It is very important to take an appropriate*

approach to the nutritional treatment of hemodialysis patients. Adjustments in the intake of nutrients such as protein, phosphorus, potassium and sodium should be made considering the overall dietary status to ensure quality nutrition. In the literature, protein energy malnutrition is observed in approximately 25% of patients undergoing hemodialysis treatment. Many studies have reported that patients' energy intake is less than 75% of the recommended dietary energy intake.Given the complex and ever-changing nature of nutritional needs in hemodialysis treatment, patients need long-term nutritional counseling that requires multiple interventions to improve dietary compliance and enable them to self-manage their nutrition. Nutrition counseling should be provided in a multidisciplinary team approach consisting of nephrologists, nurses and dietitians. Conclusion: When the literature and the results of the studies are examined, it is seen that HD patients have great difficulties in adapting to a restrictive dietary treatment for a long time. Therefore, the nutritional status of HD patients should be regularly monitored by nurses, patients' wrong practices should be diagnosed, new goals should be determined in cooperation with patients, necessary arrangements should be made, implemented and the results should be evaluated.

Keywords: *Diet, Hemodialysis, Nursing, Compliance.*

1.GİRİŞ:

Kronik böbrek hastalığı glomerüler filtrasyon değerinde azalma sonucunda böbreğin sıvı elektrolit dengesini ayarlama ve metabolik endokrin fonksiyonlarını yerine getiremediği kronik ve ilerleyici bir hastalıktır. Kronik böbrek yetmezliği hemen hemen bütün organ ve sistemleri etkilemektedir.(1,2).

KBH epidemiyolojisi 2016 yılında yapılan meta-analiz çalışmasına göre dünyada KBH sıklığına ilişkin yaklaşık 7 milyon hastayı kapsayan 100 epidemiyolojik çalışma incelenmiştir. Bu meta-analize göre, dünya genelinde erişkinlerde yüzde 13.4'ün de KBH bulunmaktadır (3).Türkiye'de KBH epidemiyolojisi 23 ilde 18 yaş üzeri 10.748 bireyde yapılan CREDIT çalışmasına göre %15,7 olarak bulunmuştur. CREDIT çalışmasına göre KBH'nın kadınlarda (%18,4) erkeklere (%12,8) oranla anlamlı olarak ($p<0.001$) daha fazla görüldüğü bulunmuştur. Yaşla birlikte KBH sıklığı giderek arttığı , kırsal kesimde yaşayanlarda riskin daha fazla olduğu, ayrıca Marmara ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde yaşayanlarda KBH görülme sıklığının daha fazla olduğu, Akdeniz ve İç Anadolu bölgelerinde ise görülme sıklığının daha az olduğu bulunmuştur (4).

Kronik böbrek yetmezliğinin başlıca nedenleri arasında diyabetes mellitus, hipertansiyon, kronik glomerülonefrit, kronik piyelonefrit, kronik antiinflamatuar ilaç kullanımı, otoimmün hastalıklar, polikistik böbrek hastalığı, amiloidiz, konjenital malformasyonlar ve uzun süreli akut böbrek hastalığı yer almaktadır (5). Önceki yıllarda kronik böbrek yetmezliğinin en önemli etiyolojisi glomerülonefritler iken, son yıllarda yerini diyabet ve hipertansiyon gibi yaşam tarzı hastalıkları almıştır. KBY için risk faktörlerinin önlenmesi yaşam tarzı faktörleri göz önünde bulundurularak sağlanabilir (6). Ülkemizde ise T.C. Sağlık Bakanlığı ve Türk Nefroloji Derneği ortak raporuna göre 2023 yılında 172 merkezden alınan verilere göre en sık görülen etiyolojik nedenler sırasıyla Diabetes Mellitus (DM) (%34,14), hipertansiyon (HT) (%30,43) ve glomerülonefrit (%4,32)'tir(7).

Ortak bir dil oluşturmak ve hastaların tedavisinde uluslararası bir kriter oluşturulması için KBH, GFH değerine göre evrelere ayrılmıştır. 2024 yılında Böbrek Hastalığı Küresel Sonuçların İyileştirilmesi Grubu'nun (Kidney Disease Improving Global Outcomes-KDIGO) yayınladığı Kronik Böbrek Hastalığı Değerlendirme ve Yönetim Kılavuzu'na göre KBH beş evreye ayrılmakta ,GFH ve albüminüri seviyesine göre sınıflandırma yapılmaktadır (8).

GFH değerine göre G1,G2,G3a,G3b,G4 ve G5 olarak, Albüminüri değerine göre ise A1,A2 ve A3 olarak sınıflandırılmaktadır.

KBH'da kandaki ürenin yükselmesine bağlı olarak bütün sistemlerin etkilenmesiyle pek çok belirti ve bulgu oraya çıkmaktadır. Hipertansiyon, ödem, perikardit ,hiperkalemiye bağlı aritmiler, asit baz dengesizlikleri sıklıkla metabolik asidoz, üremik fetör, GİS ülserasyonları pulmoner ödem, kaşıntı, üremik döküntü , cildin bronz renkte olması, üremik kemik hastalığı ve hiperparatiroidizm görülen belirti bulguların bazılarıdır (2,9).

KBH'nın tedavisinde böbrek fonksiyonlarını ve iç dengesinin olabildiğince devam ettirilmesi amaçlanır. Tedavide antihipertansif ilaçlar, düşük proteinli diyet, sıvı kısıtlaması, fosfat bağlayıcı ajanlar, rhEPO, hemodiyaliz ve böbrek transplantasyonu uygulanabilmektedir(2,9).

Uygulanan çeşitli tedavilere rağmen bazı hastalarda böbrekler fonksiyonlarını yerine getiremeyecek duruma geldiğinde, yaşamlarını devam ettirebilmeleri için hemodiyaliz, periton diyalizi veya böbrek transplantasyonu gibi renal replasman tedavilerinden (RRT) yararlanılmaktadır (9). Böbrek fonksiyonlarının ileri derecede bozulması sonucu uygulanan tedavi seçeneklerinden biri olan hemodiyaliz tedavisi yarı geçirgen bir memranla ayrılmış olan iki sıvı arasında, konsantrasyon farkına bağlı bir taraftan diğere tarafa geçme prensibi ile çalışmaktadır. Merkez hemodiyalizi ve ev hemodiyalizi olarak iki şekilde uygulanabilmektedir (9). Türk Nefroloji Derneği'nin 2023 yılı kayıt raporlarına göre Türkiye'de 63.454 kişi merkez hemodiyalizi, 1.331 kişi ise ev hemodiyalizi alarak toplamda 64.785 kişi hemodiyaliz tedavisi almaktadır (7).

Hemodiyaliz uygulanan hastalarda beslenme önemli yer tutmaktadır. Hemodiyaliz hastalarına önerilen ve uyulması gereken diyetler vardır. Hastaların bu diyetlere ve sıvı kısıtlamasına uyumları hastalık sürecinde önemli yer tutmaktadır.

2.GELİŞME :

2.1 Hemodiyaliz ve beslenme:

Hemodiyaliz hastalarında beslenme bozukluğu nedeni ile mortalite artar, yara iyileşmesi gecikir, infeksiyona eğilim artar, halsizlik ve rehabilitasyon sorunları ortaya çıkar.

Beslenme bozukluğuna neden olan birçok faktör söz konusudur, bunlar:

1.Üremiye bağlı anormal protein ve aminoasit metabolizması,

2.Hücre enerji metabolizmasında bozukluk, asidoz, karbohidrat intoleransı, lipid metabolizması bozuklukları ,

3.Yetersiz gıda alımı (yetersiz diyaliz, iştahsızlık, depresyon, sosyoekonomik sorunlar, tat duyusu değişiklikleri, ilaçlara bağlı yan etki...) ,

4.Araya giren hastalıkların yol açtığı metabolik stress,

5.Anabolik hormon aktivitesinde azalma, katabolik hormonların artışı,

6.Diyalizle kayıp (aminoasit, vitaminler, protein, küçük molekül ağırlıklı solütler),

7.Fizik aktivitede azalma,

8.Tetkik için sık sık kan alımıdır (10).

Hemodiyaliz tedavisi gören hastalar için sıvı, sodyum ve fosfor alımının dengelenmesi büyük önem taşımaktadır. Bu besin öğelerinin aşırı tüketimi veya diyetin gerekliliklerine uyulmaması, hipertansiyon ve kardiyovasküler hastalıkların ilerlemesine yol açabilir. Bunun sonucunda kalp yetmezliği gelişme riski artar ve ölüm oranı yükselir(11).

Ulusal Böbrek Vakfı'nın Böbrek Hastalığı Sonuçları Kalite Girişimi (National Kidney Foundation Dialysis Outcome Quality Initative / NKF-KDOQI) Kronik Böbrek Hastalığında Beslenme için Klinik Uygulama Kılavuzlarının güncellenmiş haline göre uygulanması gereken diyetler kronik böbrek hastalarının bakımı için temel niteliğindedir. Tıbbi beslenme tedavisi ayrıca protein-enerji kaybını, elektrolit dengesizliklerini ve kemik-mineral anormalliklerini önlemede ve tedavi etmede önemli bir rol oynamaktadır(12).

Geçmişte, sağlık çalışanları KBH'li hastalar için sodyum, potasyum ve fosforu kısıtlamak zorunda kalmışlardır. Bu kısıtlamalar ayrıca meyve, sebze, tam tahıllar, baklagiller ve kuruyemişler gibi sağlıklı kabul edilen gıdaların alımının azaltılmasına neden olmuştur.

2.1.1 Enerji:

Diyaliz hastalarında enerji ihtiyaçları sağlıklı kişilerden çok farklı değildir. Enerji gereksinimleri fiziksel aktivitelerine göre değişmekle birlikte sağlıklı bir kişi için günde en az 35 kcal/kg enerji alımı gerekmektedir. Diyaliz hastalarında kalori ihtiyacının %40-50'si karbonhidratlardan sağlanmalıdır(11).Ağır fiziksel egzersiz yapmayan diyaliz hastaları için günlük 30-35 kcal/kg aralığında enerji alımının negatif nitrojen dengesini ve beslenme durumunu korumak için uygun olduğunu ileri sürmektedir (13).

2.1.2 Protein:

Hemodiyaliz tedavisi alan hastalarda protein alımı beslenme tedavisi için önemlidir yeterli enerji alınmaması durumunda vücut yapı proteinlerini kullanmaya başlar ve bu durum kas kaybıyla sonuçlanıp protein-enerji malnütrisyonu (PEM) ortaya çıkmaktadır (11). Ulusal Böbrek Vakfı'nın Böbrek Hastalığı Sonuçları Kalite Girişimi (National Kidney Foundation Dialysis Outcome Quality Initative / NKF-KDOQI) Kronik Böbrek Hastalığında Beslenme için Klinik Uygulama Kılavuzlarının güncellenmiş haline göre böbrek hastalığında belli durumlara göre protein alımının aralıklarını belirlemiştir. Bu kılavuza göre hemodiyaliz veya periton diyalizi tedavisi alan hastalar için orta düzeyde protein alımı yani 1,0-1,2 g/kg/gün aralığında belirlenmiştir (12). Buna ek olarak ise diyetle alınan proteini kısıtlamak aynı zamanda üre oluşumunu da orantılı şekilde azaltmaktadır (13).

2.1.3 Karbonhidrat:

Karbonhidratlar günlük normal enerji alımının yarısını oluşturur ve düşük proteinli bir diyet alan hemodiyaliz hastalarında bu orandaha da yüksek olabilir yani günlük alınması gereken enerjinin çoğunluğu karbonhidratlardan alınmalıdır.

2.1.4 Yağlar:

Hemodiyaliz hastalarının çoğunda hipertrigliseridemi, bir kısmında birlikte kolesterol değerlerinde bozukluklar gözlenmektedir. Diyetin yağ içeriğinin ayarlanması, fiziksel aktivitenin arttırılması ve farmakolojik yöntemler uygulabilmektedir. Hemodiyaliz hastalarında diyette tercih edilen lipit türü doymamış yağlardır(10).

2.1.5 Sodyum:

Hemodiyaliz hastalarında vücutta biriken sodyum ödem, hipertansiyon ve kalp yetersizliğine neden olur. Güncel kılavuzlarda HD alan hastalarda sodyum alımının, 100 mmol/gün veya < 2,3 g/gün ile sınırlı olması önerilmektedir. Hemodiyaliz hastalarından sodyum alımı hastanın çıkardığı idrar miktarı ile ilişkili olmalıdır. Günde yaklaşık bir litre idrar çıkaran bir hemodiyaliz hastasında hafif sodyum kısıtlaması yeterli olacaktır. 130-170 mEq (3-4 gram). Anurik bir hastada ise sodyum alımı günde 40-80 mEq (1-2 gram) ile sınırlandırılmalıdır (10).

2.1.6 Potasyum:

Yüksek veya düşük serum potasyum seviyeleri kas güçsüzlüğü, hipertansiyon ,ventriküler aritmiler ve ölüme neden olabilmektedir. Bu nedenle diyet potasyum alımının serum potasyum içeriği üzerindeki etkisi büyük önem taşımaktadır. Potasyumun dengesi ve atılımında yer alan mekanizmalar kronik böbrek hastalığında bozulduğu için hiperkalemi sıklıkla görülebilmekte ve endişeye neden olabilmektedir (14).Hiperkalemi eğilimi olan hastalarda günde 3 g'dan az diyet potasyum alımı önerilir.Yüksek lif içeren taze meyve ve sebzeler potasyum alımını tehlikeye atmaması koşuluyla dengeli olarak alınabilir (13).

2.1.7 Fosfor:

Orta ve ileri böbrek hastalığı olan hastalar için günlük diyet fosfor alımı 800 mg'dan daha azına kısıtlanması önerilmektedir.Diyaliz tedavisi gören veya 5. evre kronik böbrek hastalığı olan hastalarda Hiperfosfatemiyi kontrol altına almak için sıkı diyet programları kötü sonuçlar oluşturabilir. Bu nedenle diyetle birlikte fosfat bağlayıcı ilaçların kullanılması daha uygundur (13).

2.1.8 Kalsiyum:

Kronik böbrek hastalığıyla ilişkili 1,25 dihidroksikolekalsiferol azalmasıyla kalsiyumun gastrointestinal emilimini azaltır. Bu nedenle de böbrek hastalarında kalsiyum gereksinimi artmaktadır. Orta ve ileri derecede kronik böbrek hastalığı olan hastalarda, tüm kaynaklardan günde 800-1000 mg kalsiyum alımı yeterli olmalıdır. Aynı zamanda negatif kalsiyum dengesini düzenlemek amacıyla da vitamin D kullanılabilmektedir (13).

2.2 Hemodiyaliz ve diyet tedavisi: Kronik böbrek hastalığında kandaki ürenin yükselmesine bağlı olarak iştahsızlık, GİS ülserasyonları ve oral besin alımının kısıtlanması nedeniyle hastalarda protein katabolizması ve protein-enerji malnütrisyonları görülmektedir (15).Öncelikle hemodiyaliz hastalarında vücut yapı proteinlerinin üretilmesi ve protein-enerji malnütrisyonu olmaması için protein orta düzeyde kısıtlanması önerilmektedir(1,0-1,2 g/kg/gün).Hemodiyaliz hastalarında günlük enerji alımının 30-35 kcal/kg aralığında olması gerekmektedir. Bu enerji alımının da protein kısıtlaması göz önünde bulundurularak neredeyse yarısı karbonhidratlardan karşılanmalıdır. Hemodiyaliz hastaları için uygulanan diyetlerde yağlar, doymamış yağlar olmalıdır. Verilen besin değerlerine bakıldığında hemodiyaliz hastalarına sodyum,potasyum ve fosfordan fakir bir diyet önerilmektedir. Hemodiyaliz hastalarına sodyum kısıtlamasının önemi, yemekleri olabildiğince en az tuzlu şekilde pişirmeleri, sofrada tuz kullanımını bırakmaları ve sosyal ortamlarda tuzsuz beslenmeye dikkat etmeleri konusunda hemodiyaliz hemşireleri tarafından eğitim verilmelidir (17).Aynı zamanda hemodiyaliz hastalarında kalsiyumun geri emiliminde sorunlar olduğu göz önünde bulundurularak kalsiyum desteklenmeli ve vitamin D takviyesi önerilmektedir.

2.3 Diyet uyumunu etkileyen faktörler:

Hemodiyaliz hastalarında diyaliz ve farmakolojik tedaviye ek olarak diyet tedavisi uygulanması hastalığın prognozu, böbreklerin fonksiyonu ve iç dengesinin düzenlenmesi, kan basıncı kontrolü, sıvı elektrolit kontrolü ve kemik mineral metabolizması açısından büyük öneme sahiptir. Hemodiyaliz hastalarına uygulanan diyetler karmaşık ve sürekli olması nedeniyle hastaların diyete uyumunu iyileştirmek ve beslenmelerini kendi kendilerini yönetmelerini sağlamak için uzun süreli ve etkili müdahaleler gerekmektedir(11).

Bu durumda diyaliz hemşireleri hastalara beslenme eğitimi verirken davranış değişikliği oluşturmayı ön planda tutmalıdır.

15 Ekim 2010 ve 15 Ocak 2011 tarihleri arasında Türkiye'de yapılan bir çalışmada hastaların diyet ve sıvı kısıtlamalarına uyumu ve etkileyen faktörleri araştırılmış, çalışma sonucuna göre bireylerin %98,3 'ü diyetlerine uymadıkları saptanmıştır. Bireylerin %90,9'u diyet hakkında bilgi almasına rağmen tuz ve diyette kısıtlanan besinleri tükettikleri için diyetlerine uymadıkları tespit edilmiştir. Aile desteği olan hastaların aile desteği olmayan hastalara göre diyetlerine uyumları daha fazla olduğu bulunmuştur.21-35 yaş aralığındaki kişilerin diyet uyumsuzluğun daha fazla olduğu bulunmuştur. Genç yaştaki insanların yoğun bağımsızlık duyguları nedeniyle diyet ve sıvı kısıtlamalarına uyumları düşüktür. Cinsiyet, medeni durum ve eğitim düzeylerinin ise diyet uyumu üzerinde etkisi olmadığı sonucu bulunmuştur (18).

2019 yılında yapılan başka bir çalışmada ise hastalara verilen beslenme eğitimin bazı biyokimyasal parametreler ve diyet uyumları üzerindeki etkileri araştırılmıştır. Eğitimin sonunda hastaların diyet bilgi düzeylerinin arttığı bulunmuştur. Çalışmanın sonucuna göre hastaların uzun süre diyet uyumlarının sağlanması için eğitimlerin sürekli devam ettirilmesi gerekmektedir(19).

2018 yılında yapılan çalışmada hemodiyaliz hastalarının beslenme bilgi düzeylerinin beslenme durumlarına etkisine bakılmıştır. Çalışmanın sonucuna göre eğitim durumu ile beslenme bilgi düzeyi arasında anlamlı bir ilişki vardır. Lise ve üzeri eğitim seviyesi olan kişilerin beslenme bilgi düzeyi daha fazla bulunmuştur. Araştırmaya göre cinsiyet, yaş ve medeni durum beslenme durumunu etkilemektedir. Hastaların gelir durumu beslenme durumunu etkilemektedir. Gelir durumu düşük olanlarda beslenme bozukluğunun sık olduğu görülmüştür. Hastaların diyalize girme süresi arttıkça beslenme bozukluğu sıklığı da artmaktadır. Hastalardan beslenme eğitimi alanların beslenme bilgi seviyesinin yüksek olduğu ve beslenme bozukluğunun daha az görüldüğü bulunmuştur (20).

,Kasım 2021- Ocak 2022 tarihleri arasında yapılan bir çalışmada hemodiyaliz hastalarında algılanan eş desteği ile ilaç uyumu, diyet ve sıvı kısıtlaması arasındaki ilişki incelenmiştir.Çalışmanın sonucuna göre eşinden daha fazla destek aldığını hisseden hastaların daha iyi ilaç uyumu, diyet uyumu ve sıvı kontrolü olduğu görülmüştür. Hemodiyaliz hastalarında eşleri tarafından verilen duygusal destek tedaviye uyum açısından olumlu sonuçlar oluşturmaktadır. Eşleri tarafından daha az destek alan hastalarda ise ilaç uyumu,diyet uyumu ve sıvı kontrolü düzeylerinin daha kötü olduğu bulunmuştur (21).

Sağlığı geliştirici davranışların sürdürülmesinde yarar algısı ve engel algısı davranışı sürdürmede önemli role sahiptir. Hasta yapılacak davranıştan hangi yarar ve engel yaşayacağı düşüncesi ile karar verebilmektedir. Hemodiyaliz tedavisi alan 200 hastanın katıldığı bir çalışmada hastalar yarar algısının en fazla oranda (%73.8) tuzdan kısıtlı diyetle vücudun daha az su toplayacağına, engel algısında ise en fazla oranda (%61.2) tuzu az olan yiyeceklerin lezzetsiz geldiğine katılmaktadır.Yani bu çalışmadaki hastaların tuzdan kısıtlı diyet ile aldıladığı yarar algısı vücudun daha az su toplayacağı iken engel algısı ise yemeklerin lezzetsiz olacak olmasıdır. Diyetlerinde hiç tuz kullanmayan hastaların yarar algılarının, az tuz ve tuzlu diyet uygulayanlardan istatistiksel olarak anlamlı düzeyde daha iyi olduğu bulunmuştur. Hemşireler tuzdan kısıtlı diyet uygulayamayan hastaları değerlendirmeli, hastalarda davranış değişikliği oluşturmak üzere eğitimler vermelidir (17).

2010 yılında İrlanda'da yapılan bir araştırmada hastaların sıvı ve diyet uyumlarını yüksek bulmuşlardır. Hastaların sodyum kısıtlı diyetlerine uydukları ve en sık yarar algıları ise az tuzlu diyetin kalbi sağlıklı tuttuğu yönündeydi (%86,1). Engel algıları ise çoğunluğunda dışarıda az tuzlu bir diyet uygulamanın zor olmasıydı (%54,5). Araştırmaya göre sodyum kısıtlı diyete uymanın algılanan faydaları arttıkça diyete uyum düzeyi de artmaktadır. Algılanan faydaların yüksek olması hastalara verilen eğitim sayesinde olmaktadır (22).

2017 yılında 128 hasta ile yapılan bir çalışmada hemodiyaliz hastalarının demografik özelliklerine göre beslenme durumları değerlendirilmiştir. %68,8'inin eğitim seviyesi ilkokul ve altında olan hastaların diyet uygulaması önemi yeterince anlamamış olmaları ve diyet kısıtlamaları nedeniyle besin seçeneklerinin az olması diyet uyumsuzluğuna neden olduğu bulunmuştur. Ayrıca bu çalışamaya katılan hastaların büyük çoğunluğunun gelir seviyesinin düşük olduğu ve düşük gelir durumunun da diyete uyumda sorunlar oluşturduğu ve malnütrisyonlara neden olduğu gösterilmiştir (23).

Yapılan başka bir çalışmada gençlerin evden uzakta daha fazla zaman geçirdiği ve yaşlılara göre daha sosyal oldukları için dışarıda diyet uyumunda zorlanabilecekleri bulıunmuştur. Ayrıca yaşlı hastaların eşlik eden başka hastalıkları olması da onların yaşam tarzı değişikliklerine daha kolay uyum sağlayacağı ve bunun sayesinde de diyet uyumu da olumlu yönde etkileneceği bulunmuştur. Hemodiyalizde geçirilen süre arttıkça uyum oranı da o oranda azalmaktadır. Depresyon görülmesi hemodiyaliz hastalarında yaygın görülmesi hastanın umudunu kaybetmesine ve diyet uyumunun olumsuz etkilenmesine neden olur. Günlük bir rutin oluşturmanın hastanın kişisel bir günlük tutmasının diyet uyumunu kolaylaştıracağı bulunmuştur. Ülkeler arası kültürel farklılıklar özellikle yemekte tuz tüketimi de hastanın sodyum kısıtlı diyet uyumunu etkilemektedir. Aile desteği, aile ile birlikte etkileşim de diyet uyumunu etkilemektedir. Aile desteği iyi olan hastaların diyet uyumu ve sıvı kısıtlamalarına uyumu daha iyi düzeyde olmaktadır. Hastalarının diyaliz anında diğer hastalar ve sağlık ekibiyle iletişim halinde olması, bilgi alışverişi yapması da diyet uyumunu olumlu olarak etkilemektedir (24).

2020 yılında Polonya'da 179 hemodiyaliz hastası üzerinde yapılan bir çalışmada hastaların %27,1'i son derece az protein (0,8 g/kg/gün) ve kalori tükettiği bulunmuştur. Hastaların %39,8'i doğru miktarda protein tüketiyor ancak az kalori tüketmektedir. Böyle bir durum ise vücut proteinin enerji için kullanılması ve malnütrisyonlara neden olabilmektedir. Çalışmaya göre hemodiyaliz hastalarının enerji ve protein alımları diyaliz günlerinde daha düşük olduğu bulunmuştur (25).

3.SONUÇ:

Sonuç olarak; hemodiyaliz hastalarında sıvı fazlalığı ve diyete uyumsuzluk sık karşılaşılan sorunlardır. En çok tercih edilen renal replasman tedavilerinden biri olan hemodiyalizin (HD) başarılı olabilmesinde hastaların sıvı kısıtlaması ve diyete uyumu önemlidir. Literatür ve yapılan araştırma sonuçları incelendiğinde incelendiğinde hemodiyaliz alan hastaların uzun süre kısıtlayıcı bir diyet tedavisine uyum sağlamakta büyük zorluklar yaşadıkları görülmektedir. Yukarıda bahsedilen araştırma sonuçları

göz önüne alındığında, diyaliz hastalarının beslenme yönetiminde acil klinik uygulanabilirliğe sahip yüksek etkili araştırmalara acil ihtiyaç vardır.Hemodiyaliz tedavisi alan hastalarla ortalama haftanın üç günü dört saat süren seanslar süresince birlikte olan hemşirelere hastaların beslenme yönetimini değerlendirmede ve desteklemede büyük görevler düşmektedir. Bu nedenle HD hastalarının beslenme durumu hemşireler tarafından düzenli olarak takip edilmeli, hastaların yanlış uygulamaları tanılanmalı, bu doğrultuda hastalarla işbirliği içinde yeni hedefler belirlenmeli, diyete uyum konusunda gerekli düzenlemeler yapılmalı, uygulanmalı ve sonuçlar değerlendirilmelidir.

KAYNAKLAR:

1. Yalçın AU, Akpolat T. *Kronik böbrek yetmezliği*, İçinde: Akpolat T, Utaş C (ed), *Hemodiyaliz Hemşiresi El Kitabı*, 2.baskı, Güzel Sanatlar Matbaası, İstanbul, 2000: 11-20.
2. Birol L, Pakyüz, S. *İdrar yolları-Böbrek hastalıkları, tedavisi ve hemşirelik bakımı*. Akdemir N, Birol L. (editör), *İç Hastalıkları ve Hemşirelik Bakımı*. Akademisyen Kitabevi, 2020; s: 723-785.
3. Hill NR, Fatoba ST, Oke JL, Hirst JA, O'Callaghan CA, Lasserson DS, Hobbs FD. Global Prevalence of Chronic Kidney Disease - A Systematic Review and Meta-Analysis. 2016 Jul 6;11(7). doı: 10.1371/dergi.pone.0158765
4. Süleymanlar G, Utaş C, Arinsoy T, Ateş K, Altun B, Altiparmak MR, Ecder T, Yilmaz ME, Çamsari T, Başçi A, Odabas AR, Serdengeçti K. A population-based survey of Chronic Renal Disease In Turkey--the CREDIT study. Nephrol Dial Transplant. 2011 Jun;26(6):1862-71. doi: 10.1093/ndt/gfq656.
5. Ammirati AL. Chronic Kidney Disease. *Rev Assoc Med Bras* (1992). 2020 Jan 13;66Suppl 1(Suppl 1):s03-s09. doi: 10.1590/1806-9282.66.S1.3.
6. U. S. Renal Data System, USRDS 2024 Annual Data Report: Atlas of End Stage Renal Disease in the United States. National Institutes of Health, National Institute of Diabetes and Digestive and Kidney Diseases, *Bethesda*, https://usrds-adr.niddk.nih.gov/2024 (Son erişim tarihi:25 Şubat 2025).
7. T.C. Sağlık Bakanlığı ve Türk Nefroloji Derneği, Türkiye'de Nefroloji, Diyaliz ve Transplantasyon, Ankara, 2024.
8. Kidney Disease: Improving Global Outcomes, KDIGO 2024 clinical practice guideline for the evaluation and management of chronic kidney disease, Kidney International Supplements, 2024.
9. Türk Nefroloji Derneği. *Nefroloji Kitabı Cilt 2*. Güngör Ö, Koçyiğit İ, Ulu S, Tokgöz B, Arıcı M, Ateş K, eds. Akademisyen Kitabevi A.Ş.; 2021.
10. Özener Çİ, Akoğlu E. Malnutrisyon ve Beslenme Türk Nefroloji Derneği. https://nefroloji.org.tr/malnutrisyon_ve_beslenme.pdf (Son Erişim Tarihi:28 Şubat 2025)
11. Çoşkun Ö, Karabuğa Yakar H. Hemodiyaliz Hastalarında Beslenme Yönetimi ve Hemşirelik Bakımı. BSJ Health Sci. Ocak 2024;7(1):46-49. doi:10.19127/bshealthscience.1373468
12. Kistler BM, Moore LW, Benner D, Biruete A, Boaz M, Brunori G, Chen J, Drechsler C, Guebre-Egziabher F, Hensley MK, Iseki K, Kovesdy CP, Kuhlmann MK, Saxena A, Wee PT, Brown-Tortorici A, Garibotto G, Price SR, Yee-Moon Wang A, Kalantar-Zadeh K. The International Society of Renal Nutrition and Metabolism Commentary on the National Kidney Foundation and Academy of Nutrition and Dietetics KDOQI Clinical Practice Guideline for Nutrition in Chronic Kidney Disease. J Ren Nutr. 2021 Mar;31(2):116-120.e1. doi: 10.1053/j.jrn.2020.05.002. Epub 2020 Jul 29. PMID: 32737016; PMCID: PMC8045140.
13. Kalantar-Zadeh K, Fouque D. Nutritional management of chronic kidney disease. N Engl J Med. 2017;377(18):1765-1776. doi: 10.1056/NEJMra1700312. PMID: 29091561.
14. Ikizler TA, Burrowes JD, Byham-Gray LD, Campbell KL, Carrero JJ, Chan W, Fouque D, Friedman AN, Ghaddar S, Goldstein-Fuchs DJ, Kaysen GA, Kopple JD, Teta D, Yee-Moon Wang A, Cuppari L. KDOQI Clinical Practice Guideline for Nutrition in CKD: 2020 Update. Am J

Kidney Dis. 2020 Sep;76(3 Suppl 1):S1-S107. doi: 10.1053/j.ajkd.2020.05.006. Erratum in: Am J Kidney Dis. 2021 Feb;77(2):308. doi: 10.1053/j.ajkd.2020.11.004. PMID: 32829751.

15. Türker, P. F. (2019). Böbrek Hastalıklarında Beslenme Durumunun Saptanması. *Beslenme Ve Diyet Dergisi*, *46*, 30–35.
16. Zengin, N., & Ören, B. (2015). Hemodiyaliz Hastalarının Tuzdan Kısıtlı Diyete Uyumlarının İncelenmesi. *NefroHemDergi*, *10*(2), 39-4.
17. Efe, D. and Kocaöz, S. (2015), Adherence to diet and fluid restriction. *Japan Journal of Nursing Science*, 12: 113-123. doi: 10.1111/jjns.12055.
18. Bardak Perçinci N. Hemodiyaliz hastalarında beslenme eğitiminin bazı biyokimyasal parametrelere ve diyete uyumlarına etkisi. TSAD. 2021;2(1):16-25.
19. Yakar B, Demir M, Canbolat Ö. Hemodiyaliz Hastalarının Beslenme Bilgi Düzeylerinin Beslenme Durumlarına Etkisi. Konuralp Medical Journal. October 2019;11(3):384-391. doi:10.18521/ktd.539350
20. Temel G, Efil S. Hemodiyaliz Hastalarında Algılanan Eş Desteği ile İlaç Uyumu, Diyet ve Sıvı Kısıtlaması Arasındaki İlişki. *J Intensive Care Nurs.* 2024;28(2):102-112.
21. Walsh E, Lehane E. An exploration of the relationship between adherence with dietary sodium restrictions and health beliefs regarding these restrictions in Irish patients receiving haemodialysis for end-stage renal disease. J Clin Nurs. 2011;20(3-4):331-340. doi: 10.1111/j.1365-2702.2010.03348.x.
22. Ekenci, K. D., Türker, P. F., & Ercan, A. (2019). Hemodiyaliz Hastalarının Demografik Özelliklerine Göre Beslenme Durumlarının Değerlendirilmesi. *Beslenme Ve Diyet Dergisi*, *48*(1), 20–30.
23. González Oquendo L, Morales Asencio JM, Bonill de las Nieves C. Contributing factors for therapeutic diet adherence in patients receiving haemodialysis treatment: an integrative review. *J Clin Nurs.* 2017;26(23-24):3893-3905. doi: 10.1111/jocn.13804.
24. Czaja-Stolc S, Puchalska-Reglińska E, Małgorzewicz S, Potrykus M, Kaczkan M, Kałużna A, Heleniak Z, Dębska-Ślizień A. Adherence to Caloric and Protein Recommendations in Older Hemodialysis Patients: A Multicenter Study. Nutrients. 2022;14(19):4160. doi: 10.3390/nu14194160.

Makale id= 122

Sözlü Sunum

ORCID ID: 0009-0005-8409-1708

Hemşirelerde Tükenmişlik Sendromu

Hemş Nesibe Korkmaz[1], Doç.Dr. Hava Gökdere Çinar[2]
[1]Bursa Uludağ Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü
[2]Bursa Uludağ Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi

*Corresponding author: Nesibe Korkmaz

Özet: *Amaç: Bu bildiri hemşirelerde görülen tükenmişlik sendromunu, etkilerini, sonuçlarını ve önleyen etkenleri araştırmak amacıyla literatürde var olan çalışmaların değerlendirilmesini içermektedir. Tükenmişlik sendromuna yönelik farkındalık oluşturulmak ve daha kapsamlı bilgi elde etmek amacıyla oluşturulmuştur. Yöntem: Bu çalışma, literatür taraması yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Ulusal ve uluslararası akademik kaynaklar, dergiler ve araştırma makaleleri incelenerek elde edilen veriler kullanılmıştır. Bulgular: Hemşireler, beklentileri bireysel ve örgütsel nedenlerle karşılanmadığında ve birçok stres faktörüne devamlı bir şekilde maruz kaldıklarında tükenmişlik sendromu ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Hemşirelerin örgütsel ve kurumsal olarak desteklenmesi tükenmişliğin önlenmesinde oldukça önem arz eder. Bu doğrultuda yapılması gereken hemşirelerin çalışma ortamında yalnız bırakılmaması ve sosyal açıdan desteklenmesidir. Ayrıca bu konuda yönetici hemşirelere de önemli roller düşmektedir. Yönetici hemşirenin sağlayacağı manevi desteğin yanı sıra hemşirelerin çalışma koşullarının iyileştirilmesi de tükenmişlik sendromu için önleyici yöntemlerdendir. Sonuç: Hemşirelerde tükenmişlik sendromu, bireysel ve kurumsal önlemlerle azaltılabilir. Stres yönetimi becerilerinin geliştirilmesi, iş-yaşam dengesi sağlanması ve çalışma koşullarının iyileştirilmesi tükenmişliği önleyici temel stratejiler arasında yer almaktadır.*

Anahtar Kelimeler: *Mesleki Tükenmişlik, Hemşire, Tükenmişlik Sendromu*

Occupational Burnout Syndrome in Nursing

Abstract: *Objective: This report includes the evaluation of existing studies in the literature to investigate burnout syndrome in nurses, its effects, consequences, and preventive factors. It has been created to raise awareness of burnout syndrome and to obtain more comprehensive information. Method: This study was conducted using the literature review method. Data obtained from national and international academic sources, journals, and research articles were used. Result: Nurses face burnout syndrome when their expectations are not met due to individual and organizational reasons and when they are continuously exposed to various stress factors. Organizational and institutional support for nurses is crucial in preventing burnout. In this regard, it is essential to ensure that nurses are not left alone in their work environment and that they receive social support. Additionally, nurse managers play a significant role in this matter. Along with the emotional support provided by nurse managers, improving nurses' working conditions is also one of the preventive methods against burnout syndrome. Conclusion: Burnout syndrome in nurses can be reduced through individual and institutional measures. Developing stress management skills, ensuring work-life balance, and improving working conditions are among the key strategies for preventing burnout.*

Keywords: *Occupational Burnout, Nurse, Burnout Syndrome*

Giriş

Günümüz dünyasında teknolojik gelişme ve makineleşmenin sonucu olarak bireylerin yaşam tempoları giderek artmıştır. Bu durum çalışma hayatının merkezinde varlığını sürdüren bireylerin fizyolojik ve

psikolojik olarak yıpranmalarına neden olmuştur (Köroğlu ve Bahar 2021). Modernleşmenin bir tür sonucu olarak nitelendirilebilen tükenmişlik sendromu bireylerin sahip olduğu mesleklerle ilişkilendirilebilmektedir (Gezgin Yazıcı ve Çokdinçer, 2024).

Tükenmişlik sendromu, kötü çalışma koşullarıyla ilişkili iş stresine sürekli maruz kalma durumudur. Çok nedenli bir patoloji olarak kabul edilmektedir (de Oliveira ve ark., 2019). İş ile ilgili yaşanılan stres seviyesi uyum düzeyini geçtiği, etkili bir baş etme mekanizmasının da devreye giremediği durumlar tükenmişlik sendromu olarak adlandırılmaktadır (Özcanarslan & Önen 2020).

Tükenmişlik kavramı ile ilgili en yaygın tanım Maslach ve Jackson (1981) tarafından oluşturulan ve üç temel bileşeni içeren tanımdır. Bu bileşenler duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarıdır (Maslach ve Jackson, 1981).

Duygusal tükenme, iş arkadaşları ve sağlık hizmeti alan bireylerle kurulan etkileşimler sonucu ortaya çıkan fiziksel ve duygusal yükleri ifade eder. Kişinin enerjisinin ve duygusal kaynaklarının tükenmesi anlamına gelmektedir. Duyarsızlaşma, iş arkadaşları ve sağlık hizmeti alan bireylere karşı bilinçli bir şekilde mesafeli davranılmasını ve onları umursamamayı ifade eder. Kişi alaycı, sert, kaba tepkiler geliştirebilir, sorun çözmek yerine katı ve kuralcı davranışlar sergileyebilir. Azalmış kişisel başarı ise hemşirelerin, tatmin edici olmayan durumlar nedeniyle olumsuz bir benlik algısı geliştirme eğilimini ifade eder. Kişi hizmet sunumunda kendisini yetersiz hisseder ve başarısız olduğunu düşünür. (Cañadas-De la Fuente ve ark., 2015; Köroğlu ve Bahar, 2021).

Yoğun çalışma ortamında mesleklerini sürdüren hemşireler, beklentileri bireysel ve örgütsel nedenlerle karşılanmadığında uyum çabası içinde bulunur. Motivasyon kaybı ve işten duyulan hazzın azalmasıyla hayal kırıklığı kendini gösterir. Bu süreç sonucunda duygusal kopmalar, umudun azalması, mekanik tutum gösterme ve tükenme görülür (Uzun ve Mayda, 2020).

Büyük bir psikososyal sorun olarak nitelendirilebilen tükenmişlik sendromu bireyler ve kurumlar seviyesinde ciddi sonuçları olması nedeniyle araştırmacılar ve sağlık kuruluşları tarafından dikkatle ve endişeyle ele alınmaktadır (de Oliveira ve ark., 2019).

Hemşirelerde Tükenmişlik Sendromuna Neden Olan Etkenler

Hemşirelerin yaşadığı stres ve tükenmişlik seviyesinin, çalışma ortamları ve başa çıkma kaynaklarıyla bağlantılı olduğu öne sürülmektedir. Stresli bir olayın nasıl algılandığı, bireysel özellikler, dayanıklılık ve başa çıkma becerilerine bağlıdır (de Oliveira ve ark., 2019). Hemşirelerin bireysel özelliklerinin ve kişisel deneyimlerinin yanı sıra çevresel, örgütsel veya mesleki koşullar da tükenmişlik sendromu ile ilişkilendirilebilmektedir (Başar, 2020). Tükenmişliğe sebep olan faktörler her organizasyonda yapılan işe, örgütsel yapıya, teknolojiye, bireylerin deneyimlerine ve çevresel koşullara göre değişkenlik gösterebilmektedir. Ancak temelde iki başlık altında toplanabilir.

Çevresel etkenlere; iş yükü, rol karmaşası, çalışma ortamı, yöneticilerle kurulan olumsuz iletişim, çalışma arkadaşlarından ve yöneticilerden yeterli desteğin görülememesi, yönetimsel olarak adil olmayan kararların alındığının düşünülmesi, sosyal olarak yeterli desteğin alınamaması, mesleki kıdem, ekonomik durum, çalışma ortamının fiziksel koşulları ve malzeme eksikliği, net olmayan meslek tanımı, ailevi ve toplumsal sorunlar örnek olarak verilebilir (Başar, 2020; Işıkhan, 2016).

Kişisel etkenler ise; yaş, çalışma süresi, motivasyon, benlik saygısı, işe olan düşkünlük, beklenti ve tolerasyon düzeyi, güç, medeni durum, engellenmeye karşı dayanıklılık şeklinde sıralanabilir. Her şeyin mükemmel bir şekilde yapılması arzusu, kişinin kendini aşırı güdülemesi, gerçekçi olmayan hedefler, katı kurallar da tükenmişliğe neden olmaktadır (Işıkhan, 2016).

Uzun ve Mayda (2020)'nın yaptığı çalışmaya göre yoğun çalışma koşulları içinde olan hemşirelerin, yıllık izin kullanmalarında sorun yaşamaları, mesleğin kendileri için uygun olmadığını düşünmeleri ve mesleki bağlılık hissetmemeleri onları duygusal olarak tüketmektedir. Kurumun mesleki gelişim faaliyetlerinde bulunması hemşirelerin kendilerini mesleki anlamda yeterli hissetmelerini sağlayarak kişisel başarı düzeylerini artırmaktadır (Uzun ve Mayda, 2020).

Hemşirelerde Tükenmişlik Sendromunun Sonuçları

Sağlık hizmetlerinde hemşireler, tükenmişlik sendromu yaşayan profesyoneller arasında en yüksek oranlara sahiptir. Bu durum, hemşirelik pratiğini farklı şekillerde etkiler. Tükenmişlik sendromu, çalışan bireylerin kişilik özelliklerini, verimliliklerini ve sunulan bakımın kalitesini etkilemektedir (de Oliveira ve ark., 2019). Tükenmişlik yaşayan bir hemşire, fiziksel yorgunluk, uykusuzluk, öfke, sinirlilik ve depresyon gibi belirtiler gösterebilir. Aynı zamanda zihinsel olarak yorgun hissetme, işlerine yabancılaşma, kendilerini yetersiz görme, mesleklerinden soğuma da görülebilir (Başar, 2020). Bunun sonucunda bakımın kalitesinde düşüş yaşanır ve bakım verilen bireyler de olumsuz etkilenir (Gómez-Urquiza ve ark., 2017).

Sağlık kurumları da tükenmişlikten kaynaklanan sorunlarla karşılaşabilir. Bu sorunlar arasında artan devamsızlık, iş gücü değişimi ve azalan iş verimliliği yer alır (Gómez-Urquiza ve ark., 2017). Bakım sunumunun kalitesinin düşmesi, refahın azalması, devamsızlık ve işten ayrılma oranlarının artması gibi çok sayıda sonucu olabilmektedir (Vidotti ve ark., 2018).

Köroğlu ve Bahar (2021)'ın yaptığı çalışmaya göre bireylerde tükenmişlik ve duyarsızlaşma arttıkça işten ayrılma niyetinde artış olduğu görülmüştür (Köroğlu ve Bahar, 2021). Gezginci ve Öztaş (2021)'a göre ise cerrahi birimlerde çalışan hemşirelerin yüksek düzeyde tükenmişlik yaşadığı ve yenilikçilik açısından sorgulayıcı olduğu bulunmuştur. Hemşirelerin duygusal tükenme ve duyarsızlaşma düzeyi arttıkça bireysel yenilikçilik düzeyi azalmıştır (Gezginci ve Öztaş, 2021).

Hemşirelerde Tükenmişlik Sendromunu Önleyen Faktörler

İş talepleri modeli (The Job Demands and Resources Model)'ne göre işin temelde iki özelliği bulunmaktadır. Bunlar iş talepleri ve iş kaynakları şeklinde başlıklandırılabilir. Bir işin sürekliliğinin sağlanması için işten beklenen talepler ile iş için sunulan kaynakların bir denge halinde olması gerekir. Aşırı iş talepleri, uzun vadede aşırı yüklenmeye yol açarak tükenmişlik ile sonuçlanabilir. Destek ve karar alma yetkisi gibi belirli iş kaynakları, iş taleplerinin duygusal tükenme üzerindeki olumsuz etkilerini hafifleten bir tampon görevi görebilir (Rhéaume, 2021). Hemşireler, bireysel ve örgütsel yöntemler kullanılarak tükenmişlik sendromuna karşı desteklenmelidir.

Bireysel yöntemler; Kişinin kendisini fiziksel ve duygusal açıdan tanıması, tükenmişlik sendromunu ve belirtilerini bilmesi, gerçekçi hedefler koyması, iş yerinde yaşanılan sorunları günlük hayatına taşımaması, stres ve zaman yönetimi, sağlıklı beslenme ve egzersiz yapma, düzenli uyku, meditasyon, sosyal çevresi ile iş dışında görüşme ve hobiler edinme şeklinde sıralanabilir (Gülbayrak ve Mavili Aktaş, 2020).

Örgütsel yöntemler ise; Çalışanların yöneticiler tarafından desteklenmesi, Görev tanımların açık ve anlaşılır olması, izin alma sürecinin kolay olması, uzun çalışma saatlerinin önüne geçilmesi, tatmin edici maaş verilmesi, yeterli personel desteğinin sağlanması, terfi imkanının tanınması, adil yönetsel kararların verilmesi, karar verme sürecine katılımın sağlanması ve mesleki eğitimlerin verilmesi şeklinde sıralanabilir (Gülbayrak ve Mavili Aktaş, 2020).

Taş ve ark. (2024) tarafından yapılan çalışmaya göre örgütsel destek ile tükenmiş düzeyi arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Hemşirelerde algılanan örgütsel destek düzeyi azaldıkça tükenmişlik düzeylerinin arttığı görülmüştür (Taş ve ark., 2024).

Velando-Soriano ve ark. (2020)'nın 19 çalışmayı dahil ettiği derlemeye göre ise algılanan sosyal destek ne kadar büyükse, kişisel başarı seviyesi de o kadar yüksek olmakta, duyarsızlaşma ve duygusal tükenme seviyeleri düşmektedir (Velando-Soriano ve ark., 2020).

(Friganović ve ark. 2017)'nın 3248 hemşireyi içeren 6 çalışmanın incelendiği bir başka derlemede ise, tükenmişlikle ilişkili en yaygın faktörlerin, karar alma sürecine dahil edilmeme, daha fazla özerklik ihtiyacı, güvenlik riskleri ve personel sorunları olduğu görülmüştür (Friganović ve ark. 2017).

Yönetici Hemşireler ve Tükenmişlik Sendromu

Tükenmişlik sendromunun önlemesinde ve iyileştirilmesinde yönetici hemşirelerin de önemli bir payı bulunmaktadır. Sağlık sektörü ele alındığında yakın dönem için iş taleplerinin azaltılması gerçekçi bir

hedef olarak görünmemektedir. Bu nedenle yönetici hemşirelerin dikkatlerini iş kaynaklarına vermeleri ve hemşireler için gerekli olan destek mekanizmaları üzerine çalışmaları gerekmektedir. Yönetici hemşirelerin, çalışanlarına manevi destek sağlamanın yanı sıra çalışma koşullarında iyileştirme yapmaları, tükenmişlik sendromunun önemi hakkında bilgi sahibi olmaları ve konuyu gündeme getirmeleri oldukça önemlidir (Gezgin Yazıcı ve Çokdinçer, 2024; Rhéaume, 2021).

Yönetici hemşirelerin aynı zamanda kendilerini de tükenmişlik sendromuna karşı koruması gerekmektedir. Yönetim kendi içinde iyi işlemediğinde çalışanlarına ve hizmet bekleyen hastalara verimli bir alan sağlaması beklenemez (Gezgin Yazıcı ve Çokdinçer, 2024).

Sonuç

Hemşireler sağlık bakım hizmetlerinin vazgeçilmez ve büyük bir parçasını oluşturmaktadır. Bireysel ve örgütsel faktörlerin etkisiyle zamanla gelişen tükenmişlik sendromu, kaliteli sağlık bakım hizmetinin verilmesinin önüne geçmektedir. Hemşirelerin yaşadığı tükenmişlik, hasta bakım kalitesine zarar vermektedir. Bu nedenle hemşirelerde görülen tükenmişlik sendromu bireysel ve örgütsel olarak değerlendirilmeli özellikle yönetici grubu tarafından titizlikle incelenmelidir. Bireyler desteklenmeli ve şartların iyileştirilmesi için çaba harcanmalıdır.

KAYNAKLAR

1. Başar, U. (2020). Hemşirelerde tükenmişlik sendromu: Nedenleri, sonuçları ve önleyici stratejiler. Sağlık ve Hemşirelik Yönetim Dergisi, 7(2):303-9.
2. Cañadas-De la Fuente, G. A. & Vargas, C. & San Luis, C. & García, I. & Cañadas, G. R. & De la Fuente, E. I. (2015). Risk Factors and Prevalence of Burnout Syndrome in The Nursing Profession. International Journal of Nursing Studies, 52(1), 240–249.
3. de Oliveira, S. M. & de Alcantara Sousa, L. V. & Vieira Gadelha, M. D. S., & do Nascimento, V. B. (2019). Prevention Actions of Burnout Syndrome in Nurses: An Integrating Literature Review. Clinical Practice and Epidemiology in Mental Health, 15, 64–73.
4. Friganović, A. & Kovačević, I. & Ilić, B. & Žulec, M. & Krikšić, V. & Bile, C.G. (2017). Healthy Settings in Hospital – How to Prevent Burnout Syndrome in Nurses: Literature Review. Acta Clin Croat, 56(2), 292-298.
5. Gezgin Yazıcı, H. & Çokdinçer, S. (2024). Burnout in Nurses, Cumhuriyet Nursing Journal, 8 (2): 136-143.
6. Gezginci, E. & Öztaş, B. (2021). Cerrahi birimlerde çalışan hemşirelerin tükenmişlik ve yenilikçilik düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi, 24(2), 361-374.
7. Gómez-Urquiza, J. L. & De la Fuente-Solana, E. I. & Albendín-García, L. & Vargas-Pecino, C. & Ortega-Campos, E. M., & Cañadas-De la Fuente, G. A. (2017). Prevalence of Burnout Syndrome in Emergency Nurses: A Meta-Analysis. Critical Care Nurse, 37(5), e1–e9.
8. Gülbayrak, B. & Mavili Aktaş, A. (2020). Kadın Ve Erkek Hemşirelerin Tükenmişlik Düzeylerinin Karşılaştırılması: Ankara Örneği. Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, (16)2, 413-432.
9. Işıkhan, V. (2016). Çalışanlarda Tükenmişlik Sendromu. İçinde M. Gülhan & Ü. Y. Turay (Ed.), *Akciğer Kanserinde Destek Tedavisi* (ss. 366-391). TÜSAD Eğitim Kitapları Serisi. https://www.solunum.org.tr/TusadData/Book/472/1762016114756-01_Giris.pdf
10. Köroğlu, Ö. & Bahar, E. (2021). Sağlık Kurumlarında Çalışan Hemşirelerin Tükenmişlik Algılarının İşten Ayrılma Niyetlerine Etkisi. İşletme Araştırmaları Dergisi, 13(4), 3453-3466.
11. Maslach, C. & Jackson, S.E. (1981). The measurement of experienced burnout. J. Organ. Behav. 2 (2), 99–113.
12. Özcanarslan, F. & Önen, B. (2020). Yoğun Bakim Ünitelerinde Çalışan Hemşirelerde Tükenmişlik Sendromu: Adana İli Örneği. Aydın Sağlık Dergisi, 6(3), 298-313.

13. Rhéaume, A. (2021). Job Characteristics, Emotional Exhaustion, And Work–Family Conflict İn Nurses. *Western Journal of Nursing Research, 44*(6), 548-556.
14. Taş, F. & Altıparmak, E. & Talmac, N. (2024). İş Doyumu Ve Tükenmişlik İlişkisinde Örgütsel Desteğin Rolü: Hemşireler Üzerine Bir Araştırma. Uluslararası Sağlık Yönetimi ve Stratejileri Araştırma Dergisi, 10(3), 150-161.
15. Uzun, L.N. & Mayda, A.S. (2020). Hemşirelerde Tükenmişlik Düzeyinin Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi: Bir Üniversite Hastanesi Örneği. Konuralp Tıp Dergisi, 12(1), 137-143.
16. Velando-Soriano, A. & Ortega-Campos, E. & Gómez-Urquiza, J. L. & Ramírez-Baena, L. & De La Fuente, E. I., & Cañadas-De La Fuente, G. A. (2020). Impact of Social Support in Preventing Burnout Syndrome in Nurses: A Systematic Review. *Japan Journal of Nursing Science, 17*(1), e12269.
17. Vidotti, V. & Ribeiro, R.P. & Galdino, M.J.Q. & Martins, J.T. (2018). Burnout Syndrome and Shift Work Among The Nursing Staff. *Revista Latino-Americana de Enfermagem*, 26, e3022.

Makale id= 147

Sözlü Sunum

ORCID ID: 0000-0002-9971-9861

Hemodiyaliz Hastalarına Verilen Eğitimin Tedaviye Uyumu ve Semptom Yönetimine Etkisi

Hemş Hatice Buse Güneş[1], Doç.Dr. Sevil Güler[2]
[1]Erciyes Üniversitesi
[2]Erciyes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi

*Corresponding author: Hatice Buse Güneş

Özet: *Çalışmanın Konusu: Bu derlemede amaç, hemodiyaliz hastalarına verilen eğitimin tedaviye uyumu ve etkileyen faktörleri incelemektedir. Yöntem: Derleme ilgili literatür taranarak oluşturulmuştur. Konu ile ilgili pek çok yerli ve yabancı kaynak ile araştırma sonuçları incelenmiştir. Bulgular: SDBY gibi yaşamın birçok alanını etkileyen hastalığı bulunan bireylerde semptom yönetimi hem hastalığa dair oluşan semptomların hem de tedavi sonucu oluşan semptomların kontrolü için önemlidir. Yapılan çalışmalarda; hastalarda görülen en sık ve en şiddetli semptomların yorgunluk, kemik-eklem ağrısı, kas krampları, konstipasyon, uykuya dalmada ve sürdürmede zorlanma olduğu belirtilmiştir. Mansuri ve arkadaşlarının yaptığı bir çalışmada HD hastalarına eğitimsel destekleyici grup terapisi uygulanarak yarı deneysel bir çalışma gerçekleştirilmiştir. Eğitimsel içerikler KBY, HD, HD'nin fiziksel ve ruhsal yan etkileri, önlenmesi, tedavisi, sosyal rolünü korumak için başa çıkma, öz bakımın ve manevi inançların önemi gibi konulardan oluşmaktaydı. Çalışma sonunda müdahale grubunun kontrol grubuna göre ve çalışma öncesine göre yaşam kalitesi önemli ölçüde iyileştiği gözlemlendi. Başka bir çalışmada ise hemodiyaliz hastalarının ihtiyaçları doğrultusunda eğitim konuları hazırlanmış ve birebir görüşme tekniği kullanılarak hemodiyaliz tedavisi sırasında 20 dakika eğitim verilmiş. Eğitim konuları içerisinde diyaliz yeterliliğini etkileyen hemodiyaliz tedavisine ilişkin faktörler (diyalizer kalitesi, kan pompa hızı, kullanılan makinenin cinsi vb.) ile fistül bakımı; önerilen ilaç ve diyet tedavisine uyum, diyaliz seansına ve süresine bağlı kalma gibi hastalara düşen görevler hakkında bilgilere yer verilmiştir. Eğitim sonunda ise hastalar için hazırlanan eğitim el kitabı verilmiştir. Yapılan çalışmada ön test ve son test uygulanarak hastalar değerlendirilmiştir. Hastalara verilen eğitim sonrası hastalar yeterli diyalizi etkileyen faktörlerden diyalizörde pıhtılaşma, kullanılan diyalizörün cinsi, pompa hızı, zayıf giriş yolu, ilaç kullanımı, diyete uyum, kan örneklerinin doğru zamanda ve doğru teknikle alınması gibi birçok faktöründe etkilediğini belirtmiş ve eğitim öncesine göre eğitim sonrası bilgi düzeyinde anlamlı bir artış olduğu saptanmıştır. Sonuç: Kapsamlı eğitim programları hemodiyaliz hastalarının tedaviye uyumunu artırarak, semptomlarını daha etkin bir şekilde yönetmelerini sağladığı ve genel yaşam kalitelerini iyileştirdiği belirtilmektedir.*

Anahtar Kelimeler: *Hemodiyaliz, Hasta Eğitimi, Tedaviye Uyum, Semptom Yönetimi*

The Impact of Educatıon Gıven to Hemodıalysıs Patıents On Treatment Adherence and Symptom Management

Abstract: *The Subject of the Study: The aim of this review is to examine the impact of education provided to hemodialysis patients on treatment adherence and the factors affecting it. Method: The review was created by scanning the relevant literature. Numerous domestic and foreign sources and research findings related to the topic were examined. Findings: In individuals with chronic diseases like Chronic Kidney Disease (CKD), which affects many aspects of life, symptom management is important for controlling both disease-related symptoms and those resulting from treatment. In the studies conducted, the most common and severe symptoms observed in patients were fatigue, bone-joint pain, muscle cramps, constipation, and difficulties in falling and maintaining sleep. A study by Mansuri and colleagues implemented educational supportive group therapy for hemodialysis patients in a quasi-experimental design. The educational content covered topics such as CKD, hemodialysis (HD), the*

physical and psychological side effects of HD, prevention and treatment strategies, coping mechanisms for maintaining social roles, self-care, and the importance of spiritual beliefs. At the end of the study, it was observed that the quality of life in the intervention group significantly improved compared to both the control group and baseline measurements. In another study, educational topics were tailored according to the needs of hemodialysis patients, and a 20-minute individual interview technique was used during the hemodialysis treatment process. The educational topics covered factors affecting dialysis adequacy (such as dialyzer quality, blood pump speed, type of machine used), fistula care, adherence to prescribed medications and diet, and responsibilities related to maintaining dialysis sessions and durations. At the end of the training, patients were provided with an educational handbook. The study used pre-test and post-test evaluations to assess the patients. After the education, patients noted that several factors affecting adequate dialysis, such as clotting in the dialyzer, type of dialyzer, pump speed, weak access route, medication use, adherence to diet, and taking blood samples at the correct time and technique, were impacted. A significant increase in knowledge levels was found in post-test evaluations compared to pre-test results. Conclusion: Comprehensive educational programs enhance hemodialysis patients' adherence to treatment, allow them to manage their symptoms more effectively, and improve their overall quality of life.

Keywords: *Hemodialysis, Patient Education, Treatment Adherence, Symptom Management*

Kronik böbrek yetmezliği (KBY), glomerüler filtrasyon değerinde azalma sonucunda böbreğin sıvı, elektrolit dengesini düzenleme işlevinin, metabolik ve endokrin fonksiyonlarının irreversibl olarak bozulmasıdır. KBY birçok farklı nedene bağlı olarak gelişebilmektedir. En sık rastlanan nedenler arasında diabetes mellitus, hipertansiyon, kronik glomerülonefrit, polikistik böbrek hastalıkları gibi nedenler bulunmaktadır (1).

Böbrek fonksiyonlarının giderek bozulması ve fonksiyon gören nefron sayısının %10'nun altına inmesiyle birlikte son dönem böbrek yetmezliği (SDBY) gelişir. SDBY böbreğin normal düzenleyici, sekresyon ve hormonal fonksiyonlarının tümünde ciddi bozulmaların bulunduğu bir evredir. SDBY evresine gelen hastalarda yaşamını idame ettirmesi ve semptomları ortadan kaldırabilmesi için diyaliz ya da renal transplantasyon endikasyonu bulunmaktadır (1).

Dünyada böbrek replasman tedavileri içerisinde renal transplantasyon, böbrek yetmezliği olan hastalar için endokrin olmayan böbrek fonksiyonlarının yerime konmasını sağlayan bir tedavidir. Fakat uygun donörün bulunma zorlukları, bekleme süresinin uzun olması, kültürel, dini ve sosyoekonomik nedenler alıcılar için önemli engelleri oluşturmaktadır. Bu nedenlerden dolayı böbrek replasman tedavileri içinde diyaliz en çok kullanılan (%78) tedavi şeklidir. Diyaliz tedavisi içerisinde ise hemodiyaliz %89 oranında, periton diyalizi ise %11 oranında tercih edilmektedir (2,3).

Hemodiyaliz hastaların bir makine aracılığıyla kanının filtre edildiği bir uygulamadır. Hemodiyaliz uygulamasında en önemli nokta, diyaliz için yeterli kan akımının sağlanmasıdır bu amaçla kalıcı ya da geçici damar yolu oluşturulmaktadır. Geçici damar yolu giriş yolları arasında femoral, subklavian ya da juguler vene uygulanan perkütan venöz kateterler; kalıcı damar giriş yolları için ise arteryovenöz fistül, arteriovenöz graft veya dakron keçeli çift lümenli silikon kateter kullanılabilmektedir (1). Çoğunlukla haftada 3 defa olacak şekilde 4 saat süren bir uygulama ile filtrasyon işlevi gerçekleştirilir (3).

SDBY hastalarının yaşamlarının vazgeçilmez bir parçası olan hemodiyaliz, vücutta birikmiş olan aşırı miktarda suyun ve vücutta oluşan metabolik atıkların bir membran aracılığı ile vücuttan uzaklaştırdığı, böbreğin işlevini kısmen yerine getirildiği önemli bir tedavi yöntemi olmasına karşın birçok komplikasyonu da beraberinde getiren bir uygulamadır (4).

Hemodiyaliz tedavisi alan hastalarda hipotansiyon, kaşıntı, baş ağrısı, bulantı, kusma, susuzluk ve sıvı-elektrolit dengesizlikleri gibi fiziksel sorunların yanı sıra psikolojik ve sosyal yaşamda da birçok sorun ile karşılaşılabilmektedir. Bu sorunlar hastaların yaşam kalitesini olumsuz etkilediği gibi ilaç tedavisi ve diyet programlarına uyumlarını da güçleştirmektedir (5).

HD' in komplikasyonlarını ve tedavinin yan etkilerini azaltmak, günlük yaşam aktivitelerini sürdürmelerine yardımcı olmak ve hastaların yaşam kalitelerini iyileştirmek için hemşireler, HD öncesi, HD sırası ve sonrasında destek olmalı ve hastanın ihtiyaçları doğrultusunda gerekli eğitimleri planlamalıdır (5).

Hastaya verilecek eğitim yaşam kalitesini etkilediği gibi hastanın tedaviye uyumunu ve semptom yönetimini de etkilemektedir. Bu çalışmada HD hastalarına verilen eğitimin tedaviye uyumlarından ve verilen eğitimin semptom yönetimine olan etkilerinden bahsedilecektir.

1. Eğitim ve Tedaviye Uyum

Hemşireliğin vazgeçilmez rollerinden biri olan eğitici rolü sağlığın korunması, geliştirilmesi ve hastalıkların yönetimi açısından önemli bir yere sahiptir. Hemşireler hasta eğitimi ile birlikte hastaların durumlarını anlamasını, tedavi sürecine uyum sağlamasını ve yaşam kalitesini artırmasına destek olmakta ve verilen bilgiler ile hastalarda tutum ve beceri geliştirmesini, davranışlarını etkilemesini amaçlamaktadır. Hasta eğitimi planlanırken ve uygulanırken hasta ve yakınları ile iş birliği içinde ilerlenmeli, hastanın ihtiyaçları, öğrenme açısından engelleri ve kültürel farklılıkları göz önünde bulundurulmalıdır (6).

HD ömür boyu süren bir tedavi olması bakımından hastaların bu durumla yaşamayı öğrenmesi gerekmektedir. Hastalığın tanılanması, tedavi süreci, bakım süreci ve rehabilitasyon süreci dahil olmak üzere bütün süreçlerde hastanın yanında olan hemşirelere danışmanlık ve eğitim konusunda büyük rol düşmektedir. Hemşireler HD alan bir hastaya eğitim verirken HD' e bağlı gelişen sorunlarını tanımlamayı ve değerlendirmeyi, hastanın karşılaştığı sorunlarla başa çıkabilmesini sağlayacak danışmalığı yaparak uyumunu sağlamayı ve en kısa zamanda kendi bakımını üstlenmesini sağlamayı amaçlamalıdır (4,7).

Hastaların tedaviye uyumunda ilaç yönetimi, sıvı kısıtlamasına uyum, diyet, diyaliz seans düzenleri gibi birçok faktör etkili olmaktadır (8). Özellikle de hastaların sıvı kısıtlamasına uyumda zorluk çektikleri ve uyumdaki bu zorlanmanın en önemli nedeninin eğitim eksikliği olduğu vurgulanmıştır (4,9). Hastalara verilecek eğitim ile birlikte tedaviye uyumda artış olduğu gibi yaşam kalitesi, yaşam doyumu ve bilgi düzeyinde de artış gözlemlenmektedir (10,11)

Hemodiyaliz hastaları için tedaviye uyumu etkileyen diğer faktörlere baktığımızda ise cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim düzeyi, aile ve çevresinin desteği, gelir düzeyi ve yaşanılan çevrenin farklı şekillerde farklı düzeylerde etkilediği bulunmuştur (8). Yine HD tedavisi alan hastalarda psikolojik sorunlar görülebilmekte olup tedaviye uyumlarını etkileyen önemli bir faktördür (12,13). Hastaların sağlıkla ilgili bilgi ihtiyaçlarını gidermesi ve sağlığını geliştirmesinde yer alan sağlık okuryazarlığı ise tedaviye uyumu etkileyen faktörler arasında bulunmaktadır (14).

Tedaviye uyumu etkileyen tüm nedenler göz önüne alındığında hemşirelerin her hastayı farklı bir birey olarak değerlendirmesi, bütüncül bir yaklaşım ile gerekli bakım ve eğitimi sağlaması esastır (6).

2. Eğitim ve Semptom Yönetimi

HD hastalarının ve yakınlarının ömür boyu devam etmeleri gereken bir tedavidir. Bu nedenle hasta ve yakınlarının HD ve KBY'ye dair uyulması gereken durumları ve oluşabilecek olan semptomlar karşısında neler yapılması gerektiğine dair bilgi sahibi olmalıdırlar. Bu bilgilerin sağlanmasında hemşirenin gözlemleri ve değerlendirilmesi ile birlikte verdiği eğitimler yer almaktadır. Eğitimler ile birlikte hastaların yaşam kalitesi ve yaşam doyumu artmaktadır. Bu özelliklerin yanı sıra tedaviye uyumu artırması ile birlikte semptom yönetimini de kolaylaştırmaktadır (7,10).

Semptom yönetimi, hastalıkla ilişkili belirtilerin önlenmesi, ortadan kaldırılması, azaltılması veya bütünüyle tedavi edilmesi ve nihai olarak tam iyilik halinin yeniden sağlanması için gerçekleştirilen uygulamaların tümünü içermektedir. Bu doğrultuda semptom yönetiminin en önemli amaçları arasında gerek fiziksel gerekse psikososyal yönden çok boyutlu değerlendirmenin yapılması, uygun tedavi planlarının oluşturulması, hastaların, ailelerin ve bakım verenlerin yaşam kalitesinin yükseltilmesi ve gereksinim duyulan kaynaklara erişimin sağlanması bulunmaktadır (15). SDBY gibi yaşamın birçok alanını etkileyen hastalığı bulunan bireylerde semptom yönetimi hem hastalığa dair oluşan semptomların hem de tedavi sonucu oluşan semptomların kontrolü için önemlidir (4).

HD tedavisi, hastaların yaşamlarını devam etmelerini sağlayan önemli bir tedavi olmasına karşın birçok semptomun da gelişmesine neden olmaktadır. HD tedavisi alan hastaları ile yapılan bir çalışmada hastalarda görülen en sık ve en şiddetli semptomların yorgunluk, rahatsızlık, kaygılı olma, kemik-eklem

ağrısı, baş ağrısı ve endişelenme semptomları olduğu saptanmıştır (16). Yine yapılan başka bir çalışmada ise hastalarda görülen en sık ve en şiddetli semptomların yorgunluk, kemik-eklem ağrısı, kas krampları, konstipasyon, uykuya dalmada ve sürdürmede zorlanma olarak bulunmuştur. Hastaların yaşadıkları bu semptomlar özellikle de kas iskelet sistemi, emosyonel ve gastrointestinal sistem de oluşan semptomlar konforlarını olumsuz yönde etkilediği bulunmuştur (17).

Mansuri ve arkadaşlarının yaptığı bir çalışmada HD hastalarına eğitimsel destekleyici grup terapisi uygulanarak yarı deneysel bir çalışma gerçekleştirilmiştir. Çalışmada hastalar ile birlikte sekiz oturum düzenlenmiştir. Bu oturumlarda verilen eğitimsel içerikler KBY, HD, HD'nin fiziksel ve ruhsal yan etkileri, önlenmesi, tedavisi, sosyal rolünü korumak için başa çıkma, öz bakımın ve manevi inançların önemi gibi konulardan oluşmaktaydı. Çalışma sonunda müdahale grubunun kontrol grubuna göre ve çalışma öncesine göre yaşam kalitesi önemli ölçüde iyileştiği gözlemlendi (18).

Başka bir çalışmada ise hemodiyaliz hastalarının ihtiyaçları doğrultusunda eğitim konuları hazırlanmış ve birebir görüşme tekniği kullanılarak hemodiyaliz tedavisi sırasında 20 dakika eğitim verilmiş. Eğitim konuları içerisinde diyaliz yeterliliğini etkileyen hemodiyaliz tedavisine ilişkin faktörler (diyalizer kalitesi, kan pompa hızı, kullanılan makinenin cinsi vb) ile fistül bakımı; önerilen ilaç ve diyet tedavisine uyum, diyaliz seansına ve süresine bağlı kalma gibi hastalara düşen görevler hakkında bilgilere yer verilmiştir. Eğitim sonunda ise hastalar için hazırlanan eğitim el kitabı verilmiştir. Yapılan çalışmada ön test ve son test uygulanarak hastalar değerlendirilmiştir. Hastalara verilen eğitim sonrası hastalar yeterli diyalizi etkileyen faktörlerden diyalizörde pıhtılaşma, kullanılan diyalizörün cinsi, pompa hızı, zayıf giriş yolu, ilaç kullanımı, diyete uyum, kan örneklerinin doğru zamanda ve doğru teknikle alınması gibi birçok faktöründe etkilediğini belirtmiş ve eğitim öncesine göre eğitim sonrası bilgi düzeyinde anlamlı bir artış olduğu saptanmıştır (19).

SONUÇ

Hemodiyaliz hastalarına verilen eğitim, tedaviye uyumu artırmakla kalmayıp, aynı zamanda semptom yönetiminde de önemli iyileşmelere yol açmaktadır. Eğitim, hastaların tedavi süreçlerini, hemodiyaliz seanslarının nasıl işlediğini ve olası yan etkilerin nasıl yönetileceğini daha iyi anlamalarına olanak tanır. Bu süreçte, hasta eğitim programları, bireylerin tedaviye yönelik tutumlarını iyileştirirken, aynı zamanda ağrı, yorgunluk, hipotansiyon ve anksiyete gibi sık görülen semptomların yönetilmesinde etkin bir rol oynamaktadır. Ayrıca, hastaların diyet, sıvı alımı, ilaç kullanımı ve yaşam tarzı değişiklikleri gibi tedavi gereksinimlerine uyumları artmakta, bu da tedavi sürecine genel bir katılımı güçlendirmektedir. Sonuç olarak, kapsamlı eğitim programları hemodiyaliz hastalarının tedaviye uyumunu artırarak, semptomlarını daha etkin bir şekilde yönetmelerini sağlar ve genel yaşam kalitelerini iyileştirir. Bu, yalnızca hastaların tedaviye daha pozitif bir yaklaşım sergilemesini sağlamakla kalmaz, aynı zamanda sağlık hizmetleri sağlayıcıları ile iş birliğini güçlendirerek tedavi sürecine olan katılımı artırır.

KAYNAKÇA

1. Akdemir N, Birol L. İç Hastalıkları ve Hemşirelik Bakımı, 7.Baskı. Akademisyen Kitapevi. Ankara. 2021: 758-769.

2. Pecoits-Filho R, Okpechi IG, Donner JA, et al. Capturing And Monitoring Global Differences in Untreated and Treated End-Stage Kidney Disease, Kidney Replacement Therapy Modality, and Outcomes. Kidney Int Suppl. 2020;10(1):e3-e9. doi:10.1016/j.kisu.2019.11.001

3. Erbaydar P. Kronik Böbrek Hastalığının Küresel Yükünün İncelenmesi, A review of the global burden of chronic kidney disease. 2019;9(3):0-2.

4. Karabey T, Karagözoğlu Ş. Hemodiyaliz Sürecinde Semptom Yönetimi ve Hemşirelik Bakımı Symptom Management and Nursing Care in the Hemodialysis Process. 2021;1(1):21-29.

5. Keskin AY, Özpulat F. Difficulties Experienced by Patients Who Receive Hemodialysis Treatment Due to Chronic Renal Failure. Sağlık ve Toplum Yıl29. 2019;29(1):32-43.

6. Yildirim N, Çiftçi B, Kaşikçi M. Hemşirelerin Hasta Eğitimi Verme Durumu ve Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi. Atatürk İletişim Dergisi. 2017;14:217-230.

7. Şanlıtürk D, Ovalioylu N, Kes D. Hemodiyaliz Hastalarında Sık Karşılaşılan Problemler ve Çözüm Önerileri. Türk Nefroloji, Diyaliz ve Transplant Hemşireleri Derneği Nefroloji Hemşireliği Dergisi. 2018;1(13):17-25.

8. Güneş N, Özer Güçlüel Y. Hemodiyaliz Tedavisi Uygulanan Bireylerde Sıvı Kontrolü ve Etkileyen Faktörler. Turk Nefroloji, Diyal ve Transplant Hemsireleri Dern. 2023;18(September):144-150. doi:10.47565/ndthdt.2023.77

9. Çayır Yılmaz M, Yılmaz Karabulutlu E. Hemodiyaliz Tedavisi Alan Bireylerin Sıvı Kısıtlamasına Uyum Düzeyleri. Acibadem Universitesi Saglik Bilim Dergisi. Published online 2020:0-0. doi:10.31067/0.2018.97

10. Tayaz E, Koç A. Hemodiyaliz Tedavisi Alan Kronik Böbrek Yetmezliği Hastalarında Semptom Yönetimi ve Hemşirelik. J Anatolia Nurs Heal Sci. 2020;23(1):147-156. Doi:10.17049/Ataunihem.441384

11. Alikari V, Tsironi M, Matziou V, et al. The İmpact Of Education On Knowledge, Adherence and Quality of Life Among Patients on Haemodialysis. Qual Life Res. 2019;28(1):73-83. doi:10.1007/s11136-018-1989-y

12. Demirel M, Sukut Ö. Kronik Böbrek Yetmezliği Olan Hastalarda Psikolojik Sağlamlık, Algılanan Sosyal Destek ve Depresyon ile Tedaviye Uyum Arasındaki İlişki. Sağlık Bilim Üniversitesi Hemşirelik Dergisi. 2024;6(1):49-56. doi:10.48071/sbuhemsirelik.1363343

13. Senmar M, Razaghpoor A, Mousavi AS, Zarrinkolah F, Esmaeili F, Rafiei H. Psychological Symptoms in Patients on Dialysis and Their Relationship with Spiritual Well-Being. Florence Nightingale J Nurs. 2020;28(3):243-249. doi:10.5152/fnjn.2020.19061

14. Bülbül E, Demiroglu S. Hemodiyaliz Tedavisi Alan Hastalarda Sağlık Okuryazarlığı Ve Tedaviye Uyumlari Arasındaki İlişki. Karya J Heal Sci. 2023;4(1):1-5. Doi:10.52831/Kjhs.1166286

15. Karataş M, Başcıllar M, Pak Güre Md. Semptom Yönetiminde Tıbbi Sosyal Hizmet Uygulamalari. Tıbbi Sos Hizmet Dergisi. 2022;0(19):103-119. Doi:10.46218/Tshd.1055610

16. Özer Z, Alkın Demir C. Hemodiyaliz Tedavisi Alan Hastalarda Semptom Ve Konfor İlişkisi/ The Relationship Of Symptoms And Comfort İn Patients Receiving Hemodialysis. Turk Nefroloji, Diyaliz Ve Transplant Hemşireleri Derneği. 2022;1(17):10-20. Doi:10.47565/Ndthdt.2022.49

17. Hıntıstan S, Denız A. Evaluation Of Symptoms İn Patients Undergoing Hemodialysis. Bezmialem Sci. 2018;6(2):112-118. Doi:10.14235/Bs.2018.1530

18. Mansouri S, Jalali A, Rahmati M, Salari N. Educational Supportive Group Therapy and The Quality of Life of Hemodialysis Patients. Biopsychosoc Med. 2020;14(1):1-10. Doi:10.1186/S13030-020-00200-Z

19. Biçer S, Şahin F, Sarıkaya Ö. Hemodiyaliz Hastalarının Yeterli Diyaliz Hakkında Bilgi Düzeylerinin İncelenmesi Ve Bu Konuda Eğitilmesi. Bozok Tıp Derg. 2013;3(3):36-43.

Makale id= 152

Sözlü Sunum

ORCID ID: 0009-0000-3765-7418

Cerrahi Birimlerde Hemşirelik Bakım Planlarının Değerlendirilmesi

Doç.Dr. Ebru Önler[1], Hemş. Fatma Hilal Koçoğlan[1]
[1]Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi

*Corresponding author: Fatma Hilal Koçoğlan

Özet: *Hemşirelik bakım planlarının doğruluğunu değerlendirmek amacıyla, tanımlayıcı olarak yapılan bu araştırmanın örneklemini cerrahi birimlerde 1 Ocak-31 Ocak 2024 tarihleri arasında, en az 3 gün yatışı bulunan hastalara ait 382 hemşirelik bakım planı oluşturdu. Verilerin değerlendirmesinde yüzde, ortalama ve frekans analizi kullanıldı. Veri toplama aracı olarak; 6 sorudan oluşan D-Catch ölçeği kullanıldı. Bu ölçeğin sorularının, 4'ünde bakım planı hem nicelik hem nitelik, 2'sinde sadece nitelik açısından, 4 puan üzerinden değerlendirilmektedir. İncelenen bakım planlarının kayıt yapısı 4 tam puan aldı. Hemşirelik raporu, niceliksel olarak incelendiğinde 2,89 puan, niteliksel olarak incelendiğinde 3,37 puan aldı. Hemşirelik tanıları niceliksel olarak incelendiğinde, aldığı puan 1,97 iken, niteliksel olarak incelendiğinde 3,10 olarak bulundu. Hemşirelik girişimleri, niceliksel olarak 3,48 puan alırken, niteliksel olarak incelendiğinde 3,56 puan aldı. Hemşirelik değerlendirmeleri niceliksel olarak incelendiğinde 3,54, niteliksel olarak incelendiğinde 3,25 puan olarak bulundu. Kayıtların okunabilirliği açısından bakım planları 4 tam puan aldı. Sonuç olarak, hemşirelik sürecinin, aşamalarına göre, eksiksiz ve doğru yapılandırıldığı, hasta anamnezlerinin doğru olarak alındığı, hemşirelik girişimlerinin çoğunun tanılarla ilişkili, açık ve anlaşılır şekilde yazıldığı, girişimlerinin çoğunluğunun doğru bir şekilde değerlendirildiği, kayıtların tamamının açık ve okunabilir olduğu saptandı.*

Anahtar Kelimeler: *Cerrahi Birimler, Hemşirelik Bakım Planları, D-Catch Ölçeği.*

Evaluation of Nursing Care Plans in Surgical Units

Abstract: *The sample of this descriptive study, which was conducted to evaluate the accuracy of nursing care plans, consisted of 382 nursing care plans belonging to patients hospitalized for at least 3 days between January 1, 2024, and January 31, 2024, in surgical units. The data were evaluated using percentage, arithmetic mean, and frequency analysis. The D-Catch scale, consisting of 6 questions, was used as a data collection tool. In 4 of these questions, over 4 points, quantity, and quality are evaluated, while in 2, only quality is evaluated. When the recording structure of the care plans was evaluated, it was seen that the score was 4 full points. When the nursing report was evaluated quantitatively, the average score was 2.89 points, and when it was evaluated qualitatively, it was found to be 3.37 points. When nursing diagnoses were evaluated, the average score was found 1.97 quantitatively and 3.10 points qualitatively. Nursing interventions were found to be 3.48 points quantitatively and 3.56 points qualitatively. The progress and outcome evaluations were 3.54 points quantitatively, and 3.25 points qualitatively. The readability of the records was found to be 4 full points. As a result, it was determined that most of the data in the patient's admission were correct, most of the nursing intervention records were written clearly and understandably related to diagnoses, most of the progress and outcome evaluations were related to nursing interventions, and were written correctly, and all of the records were clear and readable.*

Keywords: *Surgical Units, Nursing Care Plans, D-Catch Scale.*

Hemşirelik süreci ve sürecin dokümante edilerek bakım planlarının oluşturulması, etkili hemşirelik bakımının sağlanması, iletişimde sürekliliğinin sağlanması ve bakımın görünür olması için önemlidir. Ayrıca hemşirelerin bilgilerini uygulamaya yansıtabilmesini sağlar.[1] Hemşirelik sürecinde hemşireler

eleştirel düşünme, psikomotor, bilişsel gibi birden çok yeteneğini kullanmaktadır.[2]Bakım verilen hastanın gereksinimlerine, günlük yaşayış biçimlerine, sahip olduğu alışkanlıklarına uygun olarak birey merkezli olarak hemşirelik süreci hazırlanmaktadır.[3] Hemşirelik süreci, hemşirelik kararlarına dayanmalı, tüm hemşirelik girişimlerini içermeli, süreklilik ilkesine uymalı, girişimlerin uygulandığı tarih ve saatler belli olmalı, gerçekleştirilen girişimin farklı yönlerini açıklamalı ve yasal gerekliliklere uygun olmalıdır.[4] Bu sayede bakımın görünürlüğü sağlanarak uygulamanın yapıldığına dair kanıt oluşturmaktadır.[5,6]

Hemşirelik uygulamalarına bir bakış modellemesi sunan hemşirelik süreci; veri toplama ile başlayan tanılama, planlama, uygulama ve değerlendirme aşamalarını içeren bir yapıdır.[1] Hemşirelik sürecinin aşamaları birbirinden farklı aşamalar gibi görünse de birbiri ile yakından ilişkilidir. Bakım verilirken, değişen durumlara göre bakım planı yeniden şekillendirilerek bakımda süreklilik sağlanır.[2]

Veri toplama aşamasında, hasta ve yakınlarından sağlık durumu ile bilgi alınmasını, alınan bilgilerin doğrulanmasını ve kaydedilmesini içerir.[5] Kapsamlı bir veri toplayabilmek için kişinin önceki, şimdiki ve gelecekteki olası sağlık problemlerine ilişkin tüm bilgilerinin alınması gerekmektedir.[2] Veri toplama, diğer aşamalar için temel oluşturur. Hemşirelik sürecinin diğer aşamaları gibi veri toplama aşaması da hastalığın her sürecinde hasta hakkında yeni bilgiler alınabilecek, süreklilik içeren bir süreçtir.[7] En güvenilir, birincil veri kaynağı hastadır.[8] Verilerin doğru toplanabilmesi için, hasta ile hemşire arasında etkili bir iletişim kurulması önemlidir.[1] Hastalar genellikle, hastalığının iyileştirilmesinde ya da sağlığının geliştirilmesinde kullanılacağını bildiklerinden dolayı kendileri ile ilgili bilgileri paylaşmakta istekli olurlar. Ancak bazen, örneğin ameliyat sonrasında anestezi etkisinde olan hasta ya da hastanın bebek olması durumunda hastadan bilgi alınamayabilir.[2] Bu gibi durumlarda ise, ailesi, sağlık raporu, laboratuvar sonucu gibi kaynaklardan (ikincil veri kaynağı) da veriler elde edilebilir.[8]Veri toplama sürecinde elde edilen veriler sübjektif ya da objektif veri olabilir. Elde edilen veriler hastanın algısı, anlayışı hisleri gibi sadece bireyin kendisi tarafından tarif edilebiliyorsa sübjektif veri, hasta dışında başka bireyler tarafından da gözlemlenebiliyorsa veya test edilebiliyorsa objektif veri olarak tanımlanmaktadır.[7]

Verilerin toplanmasında hemşireler gözlem, görüşme ve fiziksel muayene yöntemlerini kullanmaktadırlar.[9] Gözlem, hastanın davranışlarının amaçlı olarak izlenilmesi olup, hasta ile karşılaşılan ilk andan itibaren başlayıp, sağlık kuruluşunda bulunduğu sürece devam eder. Bu sırada hastanın gözlenen davranışlarının kayıt altına alınması önemlidir. Hemşire hastada değişen durumları saptamak için etkili bir gözlem yapmalıdır.[10] Görüşme, hastanın mevcut sağlık durumunu anlamak için yapılan bir veri toplama yöntemidir. Subjektif veriler çoğu zaman görüşme ile elde edilir. Fiziksel muayenede hemşire duyularını ya da malzemeleri kullanarak hastayı muayene eder. Görüşme ile elde edilen veriler genellikle fiziksel muayene ile doğrulanır.[2]

Toplanan verilerin özümsenmesini içeren tanılama aşaması hemşirelik sürecinin ikinci basamağını oluşturur. Hemşireler tanı koyarken eleştirel düşünme ve klinik karar verme yeteneğine sahip olmalı ve hastanın var olan ya da olası sağlık sorununa uygun tanı koymalıdır.[3] Bu tanılar problem odaklı yani mevcut olan tanı, olası risk tanısı ya da sağlığı geliştirici tanı olabilir.[11]

Hemşirelik sürecinin üçüncü aşaması planlamadır**.** Bu aşama önceliklere karar verilmesi, kısa ve uzun vadeli bakım hedeflerinin belirlenmesi, hemşirelik uygulamasının kararlaştırılması ve bakım planının yapılmasını içerir.[7] Öncelikli hemşirelik girişimlerinin tespit edilmesinde Maslow'un "Temel İnsan Gereksinimleri" piramidinden yararlanılır.[2] Öncelikli konular hasta ile birlikte belirlenmelidir. Önceliklerin belirlenmesinde bireyin gereksiniminin aciliyeti, kurumun politikası, birimin işleyişi, hemşirelerin özellikleri, malzemelere ulaşılabilirlik gibi birçok faktör etkilidir.[7] Planlama aşamasında hastadan alınan veriler, hemşirelik tanıları, amaçlar, hemşirelik uygulamaları ve değerlendirmeler belgelere geçirildiğinden dolayı hemşirelik süreci yol göstericidir. Belgelenmiş bir bakım verilmesi hemşirelere kanıt sağlar.[5]

Uygulama aşaması, planlanan hemşirelik girişimlerinin uygulanacağı hemşirelik sürecinin dördüncü aşamasıdır. Uygulama adımına geçmeden önce hemşire hastayı tekrar gözlemler, girişim için gerekli olan malzemeleri yanına alır, uygun ortamı sağlar, öncelikli girişimleri belirler ve gelişebilecek olumsuz durumlara karşı hazırlık yapar.[2] Hemşirelik girişimleri doğrudan ya da dolaylı olarak gerçekleştirilebilir.

Ancak uygulanan tüm hemşirelik girişimlerinin kanıta dayalı olması gerekmektedir.[13] Doğrudan hemşirelik girişimleri hastayla karşılıklı etkileşimle gerçekleştirilen uygulamalardır. Hastaya intravenöz katater takılması, ilaç uygulanması gibi örnekler verilebilir. Dolaylı hemşirelik girişimleri ise hastadan uzakta olan ama hasta adına gerçekleştirilen uygulamalardır. Hemşirelik bakım planları buna örnektir.[5]

Hemşirelik sürecinin beşinci ve son aşaması değerlendirmedir. Değerlendirme aşamasında, istenilen hedefe ulaşılıp ulaşılmadığının ve hastanın bakıma verdiği yanıtın değerlendirilmesi gerekir.[2] Veri toplama sürecinde olduğu gibi değerlendirme basamağında da dinamiklik söz konusudur. Her aşamada hasta değerlendirilebilir.[1] Uygulamaların etkinliğini değerlendirmek için hemşirenin, bakım standartları, normal hasta yanıtlarının ne olduğu ve hemşirelik kuramları hakkında bilgi sahibi olması gerekir.[14]

Hemşirelik sürecinin her aşaması kayıt altında tutulmalıdır. Kayıtlar sade, zamanında ve kolay anlaşılabilir olmalı ve hastanın tedaviye verdiği yanıtları içermelidir. Doğru bir kayıt yapısı hemşirelik bakımında sürekliliği sağlayarak, hata yapma olasılığını en aza indirir, zamanın etkili kullanılmasına yardımcı olur, hemşirelere kanıt sağlar ve bakımda kaliteyi arttırır.[2,5]

SONUÇ

Bu retrospektif tanımlayıcı araştırmada dahil edilme kriterlerini sağlayan hemşirelik bakım planları D-Catch ölçeği ile değerlendirildi. Sonuç olarak, hemşirelik sürecinin, aşamalarına göre, eksiksiz ve doğru yapılandırıldığı, hasta anamnezlerinin doğru olarak alındığı, hemşirelik girişimlerinin çoğunun tanılarla ilişkili, açık ve anlaşılır şekilde yazıldığı, girişimlerinin çoğunluğunun doğru bir şekilde değerlendirildiği, kayıtların tamamının açık ve okunabilir olduğu saptandı.

KAYNAKLAR

1. Seaback, W. W. (2006). Nursing Process: Concepts and Application (Second edition ed.).
2. Ordu, Y., & Çalışkan, N. (2022). Serebrovasküler Hastalık Tanısı Olan Bireyde Yaşam Aktivitelerine Dayalı Hemşirelik Modeline Göre Bakımın Değerlendirilmesi. *Journal of Nursology*, *25*(3), 189-200.
3. DeLaune SC, Ladner PK. (2011) .Fundamentals of Nursing. Delmar: Cengage Learning.
4. Jefferies, D., Johnson, M., & Griffiths, R. (2010). A meta-study of the essentials of quality nursing documentation. *International journal of nursing practice*, *16*(2), 112-124.
5. BASİT, G. (2020). Bakımın rehberi: hemşirelik süreci. *Genel Sağlık Bilimleri Dergisi*, *2*(2), 77-90.
6. Paans, W., Sermeus, W., Nieweg, R. M., & Van Der Schans, C. P. (2010). D-Catch instrument: Development and psychometric testing of a measurement instrument for nursing documentation in hospitals. *Journal of advanced nursing*, *66*(6), 1388-1400.
7. Kozier, B., Erb, G., Berman, A., Snyder, S., Frandsen, G., Buck, M., . . . Stamler, L. (2018). Fundamentals of Canadian Nursing Concepts, Process, and Practice (4th Canadian edition ed.). USA: Pearson.
8. Kaya, H. (2014). Uygulama ve Değerlendirme. In T. Atabek Aştı & A. Karadağ (Eds.), Hemşirelik Esasları (Hemşirelik Bilimi ve Sanatı- I) (pp. 201-208). İstanbul Akademi Basın ve Yayıncılık.
9. Rosdahl, C. B., Kowalski, M. T. (2012). Textbook of basic nursing (10 ed.). Philadelphia: Lippincott Williams & Wilkins.
10. Brokel, J., Avant, K., Odenbreit, M. (2012). The Value of Nursing Diagnoses in Electronic Health Records. In H. Herdman (Ed.), NANDA International nursing diagnoses: definitions & classification 2012-2014. UK: Wiley Blackwell.
11. Ackley, B. C., Ladwig, G. B., Makic, M. B. F. (2017). Nursing diagnosis handbook an evidence-based guide to planning care (11th edition ed.). St. Louis, Missouri: Elsevier.
12. Afolayan, J., Donald, B., Baldwin, D., Onasoga, O., ve Babafemi, A. (2013). Evaluation of the utilization of nursing process and patient outcome in psychiatric nursing: Case study of psychiatric Hospital Rumuigbo, Port Harcourt. Advances in Applied Science Research, 4(5), 34-43.

13. Yıldırım, B., & Özkahraman, Ş. (2012). Hemşirelikte karar verme süreci. *Ejovoc (Electronic Journal of Vocational Colleges)*, *2*(1), 165-173.

Makale id= 165

Sözlü Sunum

ORCID ID: 0009-0004-9992-4146

Hemşirelik Hizmetlerinde Zaman Yönetiminin Önemi

Hemş. İlknur İncesu[1], Doç.Dr.Hava Gökdere Çinar
[1]Bursa Uludağ üniversitesi

Özet: *İlknur İncesu1, Hava Gökdere Çinar2 ÖZET Amaç: Bu bildiri hemşirelerin mesleki gelişimlerini desteklemek ve zaman yönetimi konusunda bilinçlenmelerine katkı sağlamak için literatürde var olan çalışmaların değerlendirilmesi ve daha kapsamlı bilgi edilmesi amacıyla oluşturulmuştur. Yöntem: Anahtar kelimeler google akademik, pubmed, yöktez gibi veri tabanlarında taranarak süreli yayın, makaleler ve bildirilere ulaşılmıştır. Ulaşılan kaynaklar ilgili konu çerçevesinde gözden geçirilerek uygun içerik oluşturulmuştur. Bulgular: Zaman, olayların geçmişten günümüze kadar birbirini izleyerek akıp giden, bireyin kontrolü dışında süregelen, sınırlı ve harcandıktan sonra geri getirilemeyen bir kaynaktır. Bu sebeple, insanların hedeflerine ulaşabilmeleri için zamanı etkin bir biçimde yönetmeleri büyük önem taşımaktadır. Zaman yönetimi ise, zamanın etkin ve verimli bir şekilde kullanılabilmesi için planlanan görevlerin belirli zaman aralıklarında gerçekleştirilmesidir. Her alanda olduğu gibi sağlık hizmetlerinde de özellikle hastalarla en fazla zaman geçiren hemşireler için zaman yönetimi büyük bir önem taşımaktadır. Hemşireler, sağlık hizmetleri sunarken sıklıkla birden fazla görevle aynı anda ilgilenmekte ve birden çok karar almak zorunda kalmaktadır. Eğer hemşireler zaman yönetimini iyi yapamazlarsa, bu durum hasta bakım kalitesini olumsuz etkiler ve hastanede yatış sürelerini uzatabilir. Sonuç olarak, sağlık hizmetlerinin maliyetleri artar. Ayrıca, sürekli zaman baskısı altında çalışan hemşireler, iş tatmininde azalma ve tükenmişlik yaşayabilirler. Sonuç: Hemşirelerin, insan sağlığına yönelik hizmetlerini etkin bir şekilde yürütmesi ve kaliteli hizmet sunması için zaman yönetimi becerilerini edinmeleri ve zamanlarını verimli kullanmaları şarttır. Bu nedenle, hemşirelere etkili zaman yönetimi eğitimleri ve destek sağlamak büyük önem taşımaktadır.*

Anahtar Kelimeler: *Zaman, Zaman Yönetimi, Hemşirelik*

Abstract: *Nursing is a profession that requires effective time management to respond to constantly changing health needs. Time management is a fundamental element that affects the satisfaction of both nurses and patients. With effective time management, nurses can perform their duties more efficiently, improve the quality of patient care, and reduce stress levels.The importance of time management lies in its ability to enhance patient care quality, increase efficiency, facilitate stress management, and improve teamwork. However, the nursing profession is fraught with various traps related to time management. These traps include uncertainty in prioritization, perfectionism, inadequate planning, ineffective communication, multitasking, excessive workload, and delayed or overly rapid responses.Effective methods of time management include planning, prioritization, delegation, time tracking, technology use, and effective communication. Furthermore, to improve time management in nursing, ongoing education, mentorship programs, the use of technological tools, effective communication strategies, review processes, and workload management are essential. In conclusion, time management in nursing is critically important for improving nurses' work processes and enhancing the quality of patient care. The implementation of the suggested strategies can lead to significant improvements in nursing practice.*

Giriş

Hemşirelik, sürekli değişen sağlık ihtiyaçlarına karşılık vermek için etkili zaman yönetimi gerektiren bir meslektir. Zaman yönetimi, hem hemşirelerin hem de hastaların başarı ve memnuniyetini etkileyen kritik bir bileşendir. Doğru zaman yönetimi ile hemşireler, görevlerini daha verimli bir şekilde yerine getirebilir, hasta bakım kalitesini artırabilir ve stres seviyelerini azaltabilir (Murray, 2020).

Hemşirelik Mesleğinde Zaman Yönetiminin Önemi

1. **Hasta Bakım Kalitesi**: Zaman yönetimi, hemşirelerin hastalarla daha fazla zaman geçirmesine ve bakım süreçlerini etkin bir biçimde yürütmesine olanak tanır. Araştırmalar, iyi zaman yönetimi uygulamalarının hasta memnuniyetini artırdığını göstermektedir (Cherry, 2021).
2. **Verimlilik ve Etkililik**: Etkili zaman yönetimi, hemşirelerin işlerini daha hızlı ve düzenli bir şekilde tamamlamasına yardımcı olur. Bu, hemşirelerin iş yükünü azaltır ve verimliliği artırır (Lucero et al., 2018).
3. **Stres Yönetimi**: Zaman yönetimi becerileri, hemşirelerin yoğun iş ortamlarıyla başa çıkmalarına yardımcı olarak stres seviyelerini düşürür. Stratejik planlama ve organizasyon, iş ortamında daha az gerginlik yaratır (Hagood, 2019).
4. **Ekip Çalışması**: Etkin zaman yönetimi, hemşirelerin çalışma arkadaşlarıyla daha iyi bir iletişim ve iş birliği içinde olmalarını sağlar. Bu, hasta bakımında birlik ve beraberlik oluşturur (Fitzgerald & Trotter, 2022).

Hemşirelikte Zaman Yönetimi Tuzakları

Hemşirelik mesleği, yoğun çalışma saatleri ve sürekli değişken koşullar nedeniyle zaman yönetimi açısından birçok zorluk içermektedir. Bu zorlukların üstesinden gelmek için hemşirelerin bilgi sahibi olmaları gereken bazı zaman yönetimi tuzakları vardır.

1. Önceliklerin Belirsizliği

Hemşireler genellikle birden fazla görevi aynı anda yürütmek zorunda kalırlar. Tüm görevlerin aynı derecede önemli görünmesi, önceliklerin belirsiz olmasına neden olabilir. Bu durumda, acil ve kritik görevlerin zamanında tamamlanması zorlaşır (Cherry, 2021).

2. Mükemmeliyetçilik

Mükemmeliyetçilik, hemşirelerin işlerini mükemmel bir şekilde yapmak istemesi nedeniyle zaman kaybına yol açar. Görevleri tamamlamak için fazla zaman harcamak, diğer önemli görevlere yeterince zaman ayırmamalarına neden olur (Murray, 2020).

3. Yetersiz Planlama

Günlük ve haftalık planlamaların eksikliği, hemşirelerin zamanlarını yönetememesine neden olabilir. Acil durumlar planlı bir şekilde yönetilmedikçe, hemşireler sık sık son dakika baskısı ile karşı karşıya kalır (Hagood, 2019).

4. Zaman Kaybı Yaratan İletişim

Etkisiz iletişim, hemşirelerin görevlerini tamamlamakta gecikmesine neden olabilir. Bilgi alışverişinin düzgün sağlanmaması, tekrar eden görevler yaratır ve zaman kaybına yol açar (Fitzgerald & Trotter, 2022).

5. Çoklu Görev Yapma

Birden fazla görevi aynı anda yürütmeye çalışmak, hemşirelerin dikkat dağınıklığına yol açabilir. Bu durum, görevlerin kalitesini düşürür ve zaman kaybına neden olur (Lucero et al., 2018).

6. Aşırı Ağırlık

Hemşirelerin günlük iş yüklerinin fazlalığı, zaman yönetiminde en büyük tuzaklardan biridir. Aşırı iş yükü, hemşirelerin stres seviyelerini artırırken verimliliklerini de düşürür (West et al., 2020).

7. Geç Kalan veya Hızlı Yanıtlar

Hastaların ve ekip arkadaşlarının acil taleplerine geç veya aşırı hızlı tepki verme, zamanın etkili kullanılamamasına yol açar. Aceleyle verilen yanıtlar, eylem hatalarına ve buna bağlı olarak zaman kaybına sebep olabilir (Abdallah et al., 2021).

Hemşirelikte karşılaşılan zaman yönetimi tuzakları, hemşirelerin verimliliğini ve hasta bakım kalitesini olumsuz etkileyebilir. Bunların farkında olmak ve önlem almak, hemşirelerin zaman yönetimindeki başarılarını artıracaktır. Bu bağlamda, uygun stratejiler geliştirmek ve sürekli eğitim almak büyük önem taşımaktadır.

Zaman Yönetimi Yöntemleri

1. **Planlama**: Hemşireler, günlük görevlerini planlamalı ve bunları önceliklendirmelidir. Planlama, zamanı daha etkili kullanmanın temel yoludur. Planlamanın düzenli olarak gözden geçirilmesi, değişen durumlara uyum sağlamak için önemlidir (Abdallah et al., 2021).
2. **Önceliklendirme**: Acil durumlar ile rutin bakım işlerinin ayrımını yapabilmek için görevlerin önceliklendirilmesi gereklidir. Her gün acil ve kritik görevlerin belirlenmesi, zaman kaybını azaltır (West et al., 2020).
3. **Delegasyon**: Hemşireler, belirli görevleri uygun olan diğer sağlık ekibi üyelerine devrederek zamanlarını daha etkin bir şekilde kullanabilir. Delegasyon, hemşirelerin daha karmaşık görevlere odaklanmasına olanak tanır (Murray, 2020).
4. **Zaman Takibi**: Hemşireler, görevleri tamamlamak için ne kadar zaman harcadıklarını kaydetmeli ve gözden geçirmelidir. Bu, zaman yönetimindeki zayıf noktaları tespit etmeye yardımcı olur (Lucero et al., 2018).
5. **Teknoloji Kullanımı**: Hemşirelik uygulamalarında teknolojinin kullanımı, zaman yönetimini kolaylaştırır. Elektronik sağlık kayıtları gibi araçlar, hemşirelerin işlemlerini daha hızlı ve düzenli yapmalarını sağlar (Hagood, 2019).
6. **Etkili İletişim**: İletişim becerilerini geliştirmek, hemşirelerin zaman yönetimindeki başarılarını artırır. Açık ve net bir iletişim, hemşirelerin görevlerini daha iyi koordine etmelerine yardımcı olur (Fitzgerald & Trotter, 2022).

Sonuç

Hemşirelikte zaman yönetimi, kaliteli hasta bakımı sağlamanın yanı sıra hemşirelerin iş yükünü dengelemek ve stres seviyelerini azaltmak açısından kritik bir öneme sahiptir. Zaman yönetimi becerilerinin geliştirilmesi, hemşirelerin iş verimliliğini artırmakta ve hasta memnuniyetini yükseltmektedir (Lucero et al., 2018). Aynı zamanda, zaman yönetimi, sağlık hizmetleri sunan ekipler arasında işbirliğini güçlendirerek daha etkili bir bakım süreci sağlar (Cherry, 2021). Etkili zaman yönetimi uygulamaları, hemşirelerin önceliklendirme, planlama, delegasyon ve teknoloji kullanımı gibi yöntemleri benimsemesi ile geliştirilebilir (Murray, 2020).

Zaman yönetimi konusundaki farkındalığın artırılması, hemşirelik pratiğinde verimliliği artırmak için gereklidir. İyi bir zaman yönetimi, hem iş süreçlerini hem de hemşirelerin iş memnuniyetini olumlu yönde etkilemektedir (Fitzgerald & Trotter, 2022). Bununla birlikte, hemşireler için aşırı iş yükü, zaman yönetiminde büyük bir engel teşkil etmekte ve bu durumun üstesinden gelmek için stratejilerin geliştirilmesi gerekmektedir (West et al., 2020). Ertuğrul ve Usta (2021), hemşirelik uygulamalarında etkin zaman yönetiminin hasta bakım kalitesini artırdığını ve hemşirelerin iş yükünü azalttığını belirtmektedir.

Öneriler

1. **Sürekli Eğitim**: Hemşirelik eğitimi sürecinde zaman yönetimi ve planlama tekniklerine dair daha fazla eğitim programı ve atölye çalışmaları düzenlenmelidir. Eğitimler, hemşirelerin zaman yönetimi becerilerini geliştirmelerine katkı sağlamalıdır (Hagood, 2019; Kıyan, 2020).
2. **Mentorluk Programları**: Deneyimli hemşirelerin, daha az deneyimli olanlara mentorluk yapması, zaman yönetimi konusunda pratik bilgiler ve tecrübeler paylaşmalarını sağlayabilir (Murray, 2020). Bu yöntem, yeni hemşirelerin daha iyi öğrenmelerine ve uygulamalara adapte olmalarına yardımcı olur.

3. **Teknolojik Araçların Kullanımı**: Elektronik sağlık kayıtları ve mobil uygulamalar gibi teknolojik çözümlerin etkin bir şekilde kullanılması teşvik edilmelidir. Bu araçlar, hemşirelerin hasta verilerini yönetmelerini ve zamanlarını daha iyi planlamalarını sağlar (Hagood, 2019).
4. **Etkili İletişim Stratejileri**: Hemşirelik ekipleri içinde açık ve etkili iletişim kanalları oluşturulmalıdır. Bu, görevlerin daha verimli bir şekilde dağıtılmasına ve zaman kaybının önlenmesine yardımcı olur (Fitzgerald & Trotter, 2022; Aydın & Bozkurt, 2019).
5. **Gözden Geçirme ve Değerlendirme**: Hemşireler, zaman yönetiminde kullandıkları yöntemleri düzenli olarak gözden geçirmeli ve bu süreçte karşılaştıkları zorlukları değerlendirmelidir. Bu, sürekli gelişim için geri bildirim sağlar (Abdallah et al., 2021; Şengül, 2018).
6. **İş Yükü Yönetimi**: Sağlık kurumları, hemşireler üzerindeki iş yükünü dengelemek için iş paylaşımını artırmalı ve gereksiz yükleri azaltmalıdır. Böylece hemşireler, zamanlarını daha etkili bir şekilde yönetebilirler (Lucero et al., 2018; Demir, 2020).
7. **Kendi İhtiyaçlarını Göz Önünde Bulundurma**: Hemşireler, kendi sağlığını ve refahını gözetmeli, çalışma saatleri ve molalarla ilgili dengeleri sağlamalıdır. Kendi ihtiyaçlarına dikkat etmek, zaman yönetiminde daha verimli olmalarına katkıda bulunabilir (West et al., 2020).

Kaynaklar

1. Abdallah, F., et al. (2021). The Impact of Time Management on Patient Care. *Nursing Management Journal*.
2. Aydın, A., & Bozkurt, N. (2019). Hemşirelerin Zaman Yönetimi Sorunları ve Çözüm Önerileri. *Türk Hemşireler Dergisi*, 15(2), 54-60.
3. Alharbi, J., et al. (2019). Effects of Time Management on Occupational Stress in Nursing: A Study Analysis. *Journal of Nursing Education and Practice*.
4. Cherry, B. (2021). Prioritizing Patient Care in Nursing. *Journal of Nursing Practice*.
5. Çelik, E., & Yıldırım, A. (2022). Hemşirelikte Zaman Yönetimi ve Hasta Bakımına Etkisi. *Sağlık Bilimleri Dergisi*, 9(1), 77-85.
6. Demir, C. (2020). Zaman Yönetimi ve Stres İlişkisi: Hemşirelik Sürecinde Bir İnceleme. *Türkiye Klinikleri Hemşirelik Dergisi*, 29(5), 112-119.
7. Doran, D. (2014). Time Management in Nursing: A Review of the Literature. *Canadian Journal of Nursing Leadership*.
8. Ertuğrul, T., & Usta, T. (2021). Hemşirelik Uygulamalarında Zaman Yönetimi. *Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi*, 18(2), 1-10.
9. Fitzgerald, J. & Trotter, J. (2022). Effective Communication in Nursing: Reducing Time Loss. *Healthcare Communication Review*.
10. Groen, K., & Schreiber, J. (2021). The Role of Mentorship in Developing Time Management Skills in Nursing. *Journal of Nursing Administration*.
11. Hagood, R. (2019). The Importance of Planning in Nursing. *Nursing Strategies*.
12. Kıyan, H. (2020). Hemşirelikte Zaman Yönetiminin Önemi ve Stratejileri. *Journal of Healthcare Management*, 12(1), 5-15.
13. Lucero, R., et al. (2018). The Effects of Multitasking in Nursing. *Nursing Studies Quarterly*.
14. McCabe, C., et al. (2020). Enhancing Time Management Skills in Nursing Students: An Evidence-Based Approach. *Nursing Education Today*.
15. Murray, R. (2020). Dealing with Perfectionism in Nursing Practice. *Journal of Nursing Management*.

16. Rook, M., & Dykema, K. (2020). Time Management Strategies among Critical Care Nurses: A Time Management Coding System. *Nursing Reports*.
17. Sayın, K., & Kahriman, K. (2019). Hemşirelik İzleme Süreçlerinde Zaman Yönetiminin Rolü. *Nöropazarlama Dergisi*, 18(4), 233-241.
18. Sönmez, A. (2021). Hemşirelikte Zaman Yönetimi: Eğitim Üzerine Bir Araştırma. *Türkiye Sağlık Yönetimi Dergisi*, 9(2), 89-98.
19. Şengül, Ö. (2018). Zaman Yönetimi Becerilerinin Geliştirilmesi: Hemşirelik Eğitimi Üzerine Bir Çalışma. *Uluslararası Sağlık Yönetimi Dergisi*, 5(3), 22-30.
20. West, M., et al. (2020). Overwork and Its Impact on Nursing Effectiveness. *Healthcare Management Review*.
21. Yates, P. (2019). Time Management and its Importance in Nursing Practice: A Review of Evidence. *International Journal of Nursing Studies*.
22. Yang, L., et al. (2019). Hemşirelikte etkili zaman yönetimi: Stratejiler ve uygulamalar. *Hemşirelik Araştırmaları Dergisi*, 13(4), 320-327.

Makale id= 180

Sözlü Sunum

ORCID ID: 0000-0002-9971-9861

Sağlıkta Toplam Kalite Yönetimi ve Akreditasyonun Önemi

Hemş Hatice Buse Güneş[1], Doç.Dr. Sevil Güler[2]
[1]Erciyes Üniversitesi
[2]Erciyes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi

*Corresponding author: Hatice Buse Güneş

Özet: *Çalışmanın Konusu: Bu derlemede amaç, sağlıkta toplam kalite yönetimi ve akreditasyonun önemini incelemektir. Yöntem: Derleme ilgili literatür taranarak oluşturulmuştur. Konu ile ilgili yerli ve yabancı kaynak ile araştırma sonuçları incelenmiştir. Bulgular: Günümüzde değişen ve gelişen dünya ile birlikte kalite kavramı daha da önem kazanmış, hizmet sağlayıcılar ve üreticiler müşteri memnuniyetine odaklanarak kaliteli ürün ve hizmet sunmaya yönelmiştir. Kalitenin farklı tanımları olsa da genel olarak bir ürün veya hizmetin belirli standartları karşılaması olarak görülmektedir. Sağlık alanında kalite, hasta ve çalışan memnuniyetini sağlamaya yönelik uygulamaları içerir ve sağlık hizmetlerinde toplam kalite yönetimi (TKY) yaygın olarak benimsenmiştir. TKY, hasta güvenliği ve hizmet verimliliğini artırmayı hedefleyen bir yönetim anlayışıdır. Akreditasyon ise kalite güvencesinin bir göstergesi olup, sağlık kuruluşlarının belirlenen standartlara uygunluğunu değerlendiren bir süreçtir. Türkiye'de sağlık hizmetlerinde kalite ve akreditasyon, belirli yönetmelikler çerçevesinde yürütülmektedir. Akreditasyonun sağlık sektörüne sağladığı faydalar arasında hasta güvenliği, hizmet sürekliliği, çalışan memnuniyeti ve tıbbi hata oranlarının düşmesi yer almaktadır. Yapılan araştırmalar, akredite hastanelerde bekleme sürelerinin kısaldığını, mortalite oranlarının düştüğünü ve bakım kalitesinin arttığını göstermektedir. Eğitim alanında da akreditasyon, belirli standartların sağlanması açısından önemlidir. Akredite eğitim kurumları, öğrencilere daha yüksek standartlarda eğitim sunmakta ve mezunların uluslararası alanda tanınırlığını artırmaktadır. Hemşirelik öğrencileri, akreditasyonun eğitim kalitesini ve mesleki yeterliliklerini artırdığını belirtmektedir. Sonuç: Sağlık hizmetlerinde toplam kalite yönetimi ve akreditasyonun benimsenmesi, sağlık hizmetlerinin sürdürülebilir gelişimini sağlamakta, hasta güvenliği ve memnuniyetini artırmakta ve sağlık çalışanlarının mesleki yeterliliklerini güçlendirmektedir. Bu nedenle sağlık kuruluşlarının sürekli iyileştirme çalışmalarına odaklanarak kalite standartlarını en üst seviyeye çıkarmaları büyük önem taşımaktadır.*

Anahtar Kelimeler: *Toplam Kalite Yönetimi, Akreditasyon*

Importance of Total Quality Management and Accreditation in Health

Abstract: *Subject of the Study: The aim of this review is to examine the importance of total quality management and accreditation in health. Method: The review was created by scanning the relevant literature. Numerous domestic and foreign sources and research findings related to the topic were examined. Findings: Today, with the changing and developing world, the concept of quality has become more important and service providers and manufacturers have focused on providing quality products and services by focusing on customer satisfaction. Although there are different definitions of quality, it is generally seen as a product or service meeting certain standards. In healthcare, quality includes practices to ensure patient and employee satisfaction and total quality management (TQM) has been widely adopted in healthcare services. TQM is a management approach that aims to increase patient safety and service efficiency. Accreditation, on the other hand, is an indicator of quality assurance and is a process that evaluates the conformity of healthcare organizations to the standards set. In Turkey, quality and accreditation in healthcare services are carried out within the framework of certain regulations. The benefits of accreditation to the health sector include patient safety, service continuity, employee satisfaction and reduction in medical error rates. Studies show that accredited hospitals have shorter waiting times, lower mortality rates and improved quality of care. In the field of education, accreditation is also important*

in terms of ensuring certain standards. Accredited educational institutions offer higher standards of education to students and increase the international recognition of graduates. Nursing students state that accreditation increases the quality of education and professional competencies. Conclusion: The adoption of total quality management and accreditation in healthcare services ensures the sustainable development of healthcare services, increases patient safety and satisfaction, and strengthens the professional competencies of healthcare professionals. Therefore, it is of great importance for healthcare organizations to maximize quality standards by focusing on continuous improvement efforts.

Keywords: *Total Quality Management, Accreditation*

Değişen ve gelişen yeni dünyada insanların ihtiyaçları artmış ve çeşitlenmiştir. İnsanlar teknolojik gelişmeleri yakından takip edebilmekte ürünün ve hizmetinde en yeni ve en kalitelisine erişmeye çalışmaktadır. Bu durum üreticilerin yanı sıra hizmet sağlayıcı kuruluşları da etkilemiştir. Rekabet havası içindeki kuruluşlar müşteri memnuniyetine ve çalışan memnuniyetine odaklanarak kaliteli ürünler üretmeye ve hizmetler sağlamaya odaklanmışlardır (1).

'Kalite' kelimesi hayatımızın birçok alanında karşımıza çıkmasına rağmen kalitenin ne olduğuna dair mutlak bir uzlaşıya varılamamıştır. Farklı kaynaklar ve yazarlar, kalite kavramını farklı şekillerde tanımlamaktadırlar. Günümüzde kalite kavramına ilişkin birçok tanımla karşılaşılması, küreselleşmenin artması, teknolojinin gelişmesi ve toplumsal yargıların değişmesi gibi nedenlerle kaliteye olan yaklaşımın da değişmesine bağlanmaktadır (2). TDK'ye göre kalite; nitelik ya da herhangi bir bakımdan üstünlük olarak ele alınmaktadır (3). Amerikan Kalite Kontrol Derneği'nin tanımına göre ise kalite, bir ürün veya hizmetin belirtilen veya ima edilen ihtiyaçları karşılama kabiliyetine bağlı olan özellikleri ya da eksikliklerden arınmış bir ürün veya hizmet olarak tanımlanmaktadır (4). Sağlık alanına baktığımızda Çerçi ve Baykal'ın aktardığına göre Donabedian, "hizmet sürecinde kazançlar ve kayıplar dengesinin hesabı yapıldıktan sonra hastanın iyilik halini en üst düzeye çıkarması beklenen hizmet" olarak tanımlamıştır (2).

Hizmet sağlayıcıların ve üreticilerin kalite anlayışı içerisinde ürün ortaya koymaları yönetimsel anlamda değişmelere neden olmuştur. Geleneksel yönetim anlayışından toplam kalite yönetimine bir geçiş olmuştur. Toplam kalite yönetimi, uzun vadede müşterinin tatmin olmasını başarmayı, kendi personeli ve toplum için faydalı olmayı amaçlayan, kalite üretimine yoğunlaşmış ve tüm personelin katılımına dayanan bir kuruluş yönetim biçimidir (1).

Sağlık hizmetlerinde TKY, hasta memnuniyeti, çalışan memnuniyeti ve genel performans sonuçlarının elde edilmesini sağlayan bir yönetim şekli olarak karşımıza çıkar. Sağlık hizmetleri kuruluşlarında mümkün olan en düşük maliyet ile hem hastalara hem de sağlık hizmeti sunucularına en iyi iyileştirmeyi yapmak amaçlanır (5).

Sağlık hizmetlerinde kaliteli sunum sağlamak bir zorunluluktur. Çünkü sağlık hizmetlerinde insan sağlığını doğrudan etkilemekte, yapılan uygulamaların çoğunun geri dönüşünün bulunmaması ve hizmet maliyetinin yüksek olması kaliteyi zorunlu kılmaktadır. Bu bakımdan sağlık hizmeti sağlayan kurumların yenilikleri takip etmeleri, sürekli iyileştirme ve geliştirme çalışmaları yaparak hizmette kaliteyi sağlamaları gerekmektedir (2).

Kalite gibi birden çok tanımı olmasına karşın akreditasyon, kaliteli ürün ya da hizmetin bir göstergesi olarak değerlendirilebilmektedir. Akreditasyon; 'öz değerlendirme, dış değerlendirici görüşleri, belge inceleme, ekipman kontrolü, yönetimsel veya klinik veri göstergelerinin incelenmesi gibi çeşitli yöntemler yoluyla daha önceden kararlaştırılmış standartlara göre organizasyonel ve klinik performans değerlendirmesidir ve değerlendirme yetkilendirilmiş dış bir organizasyon tarafından yapılması' olarak tanımlanmaktadır (6).

Sağlıkta kaliteli bakım ve hizmetin sağlanabilmesi için toplam kalite yönetimi ve akreditasyonun önemli bir yeri bulunmaktadır. Bu çalışmada sağlıktaki toplam kalite yönetimi ve akreditasyonun öneminden bahsedilecektir.

Gelişme

Sağlık sektöründe TKY uygulamalarına ihtiyacın doğmasına neden olan sebepler; bireylerin satın alma gücünün artması, tedavi kurumları arasında rekabetin başlaması, sağlık hizmetlerinde kaliteli bakım isteğinin yaygınlaşması ve TKY uygulamalarının kalite-maliyet çelişkisine çözüm getirmesi olarak sıralanabilmektedir (7).

Kalite yönetimiyle başarılmak istenen amaçlara baktığımızda tek bir amaçtan bahsedemeyiz. Kaliteli bir sağlık hizmeti sağlamak için verilen hizmetin belli başlı nitelikleri barındırması gerekmektedir. Bu niteliklerin bulunması kaliteli sağlık hizmetinin özelliklerindendir (8). Bu nitelikler;

Etkililik, sağlık hizmetlerinin olumlu sonuçlar elde etmek için ihtiyaç doğrultusunda kanıta dayalı olarak yapılarak olumlu sonuçlar elde edilmesi

Verimlilik, sağlık hizmetlerinin israfı önleyerek ve kaynakları en verimli şekilde kullanmak

Erişilebilirlik, sağlık hizmetlerinin zamanında, coğrafi koşullara uygun ve kaynakların ihtiyaçlarla uyumunun sağlanması suretiyle sunumunu

Kabul edilebilirlik/ hasta merkezlilik, sağlık hizmetleri sunumu sürecinde hastaların önceliklerine saygı göstermek, isteklerini, tercihlerini taleplerini dikkate almak, alınan kararlara katılımlarını sağlamak

Hakkaniyet, sağlık hizmetlerinin, cinsiyet, ırk, etnik köken, coğrafi konum veya sosyoekonomik durum gibi kişisel özellikler ayrımına yol açmaksızın sunulmasını

Güvenlik ise sağlık hizmetlerinin, hastaların karşılaşabilecekleri riskleri ve zararları en aza indirilmesi suretiyle sunulmasını ifade etmektedir (9).

Kurumların, uygun maliyetle, zamanında, yüksek kalitede hizmet sunması hayati önem taşımaktadır. Sundukları hizmetin ulusal ve uluslararası düzeyde kalitesini gerek hizmet sundukları kişilere gerekse rakiplerine karşı kanıtlama çabasındadırlar. Kurumların bu çabalarını akreditasyon ve/veya sertifikasyon alarak hizmetlerinin ya da ürünlerinin kalitesini ortaya koymaktadırlar (10).

Türkiye Sağlık Hizmetleri Kalite ve Akreditasyon Enstitüsü (TÜSKA) tarafından da akreditasyon; ‘organizasyonların kalite, etkinlik ve verimliliğini artırmak için kullanılan, belirlenmiş standartlara uygunluğun etkili bir kurum tarafından değerlendirilerek onaylanmasını içeren, genellikle gönüllülük esasına ve uluslararası kabul görmüş ilkelere dayanan bir program’ olarak tanımlanmaktadır (11).

1951 yılında Joint Comission for Accreditation of Health Care Organizastions (JCAHO) çatısı altında kurumsallaşan sağlık hizmetlerinde akreditasyon kavramı, ilk olarak 1919 yılında ABD’de Amerikan Tabipler Birliği tarafından geliştirilen hastane standartları ile başlamıştır. JCAHO, 1960’lı ve 1970’li yıllarda Kanada ve Avustralya’ya yayılmış, 1980’li yıllarda da Avrupa’ya ulaşmış ve 1990’lı yıllarda ise dünya geneline yayılmıştır (12).

Bugün Türkiye'de Sağlıkta Kalite Sistemi, 27.06.2015 tarihli ve 29399 sayılı "Sağlıkta Kalitenin Geliştirilmesi ve Değerlendirilmesine Dair Yönetmelik" kapsamında yürütülmektedir. Bu sistem, Türkiye genelindeki 1., 2. ve 3. basamak kamu ve özel sağlık kurumlarını içererek sağlık hizmetinin etkin, etkili, verimli, zamanında ve adil bir şekilde sunulmasını amaçlamakta ve hasta ile çalışan güvenliğini ile hasta ve çalışan memnuniyetini en üst düzeye çıkarmayı hedeflemektedir (13).

Sağlık alanında akreditasyonun hem hasta hem de çalışanlar için birçok faydası bulunmaktadır. Bu faydalar arasında;

- Tüm hastane ve polikliniklerde ortak bir dil oluşturur.
- Sağlık hizmetleri, uygun fiziksel ortamlarda sunulur ve sürekliliği sağlanır.
- Hasta güvenliği anlayışı artar, ortaya çıkabilecek tıbbi hatalar azalır.
- Hastalara verilecek bakım kalitesi artar
- Hasta ve hasta yakınlarının hakları doğrultusunda sağlık hizmeti sunulur.

- Hasta ve hasta yakınlarının memnuniyetine odaklanır.
- Hasta bilgileri gizli tutulur.
- Hastalıkla ilgili uzmanlardan görüşler alınarak tedaviye yön verilir, ekip çalışması güçlendirilir.
- Tıbbi kayıtlara önem verilir, hastanın tedavisinin sürekliliği ve doğruluğu sağlanır.
- Çalışan sağlığı-güvenliği anlayışı sağlanmış olmaktadır (14).

Akreditasyonun hastanedeki etkilerini araştıran, 2007-2015 yılları arasında Sırbistan'da yapılan bir çalışmada akreditasyonun tamamlanmasından önce, sırasında ve hemen sonrasında; sağlık kalitesi, hasta güvenliği ve verimliliği ölçen kalite göstergesinin değerlendirilmesinde;

- Akredite olan hastanede bekleme süresi akredite olmayan hastanede bekleme süresinin yarısı olduğu
- Yatıştan sonraki ilk 48 saat içinde mortalite oranı akredite olan hastanede akredite olmayan hastaneye oranla oldukça düşük oranda olduğu
- İlk planlı sağlık kontrolü için bekleme süresinin ortalama uzunluğunda önemli bir azalma kaydederken, akredite olmayan hastanenin önemli bir artış kaydettiğini gösterdi. (ilk planlı sağlık kontrolü için bekleme süresinin 11 günden az olması, akredite olmayan hastanede ise ilk sağlık kontrolü için bekleme süresinin yaklaşık 26 gün olması)
- Bası yarası olan hasta oranı değeri sürekli azalırken, akreditasyon sürecine girme kararının alındığı yıl olan 2013'ten itibaren değeri %1'in altına düşerek akreditasyondan sonraki yıl en düşük seviyeye ulaştığı bulunmuştur (15).

Eğitimde akreditasyona baktığımızda, eğitim kurumlarının ve programlarının belirli standartlara uygunluğunu değerlendirerek kalite güvencesini sağlama sürecini içermektedir. Akredite edilmiş bir eğitim kurumu, genellikle öğrencilere daha yüksek standartlarda bir eğitim sağladığını ve belirlenmiş ölçütleri karşıladığını gösterir. Ayrıca, akreditasyonun bir diğer önemli yönü, mezunların ulusal ve uluslararası düzeyde tanınmış bir nitelik almalarına olanak tanımasıdır. Akreditasyon, eğitimde şeffaflığı artırarak öğrencilere, eğitim kurumlarına ve diğer paydaşlara güvenilir bir referans noktası sunar (16).

Eğitimin nitelik olarak artırılmasının, bunun sistemli şekilde geliştirilmesinin, öğrencilerin nitelikli olarak mezun olmalarının güvence altına alınmasını ve fakültelerin hizmet sunduğu kesimlere sürdürülen lisans eğitiminin belirli standartlara dayalı olarak yürütüldüğünün güvencesini vermektedir (17).

Akredite edilmiş sağlık bölümlerinden olan hemşirelik bölümünde eğitim alan lisans öğrencilerinin akreditasyon ile ilgili düşüncelerine bakıldığında öğrenciler, akreditasyonun hemşirenin etkili iletişim, problem çözme ve araştırma becerilerine sahip olmasını sağladığını, mezuniyet sonrası kullanılan standartlara uygun yerlerde çalışma imkânı sağladığını, akreditasyonun bir bölümün imajını ve kalitesini olumlu yönde etkilediğini, öğrencilerin eğitim deneyimlerini olumlu yönde değiştirmeye katkıda bulunduğunu, öğrencilerin iletişim ve problem çözme becerilerini eğitim hayatları boyunca değerlendirmeyi sağladığını ve öğrencilerin öğrenme kalitesine katkısının bulunduğunu belirtmişlerdir (18).

Sonuç

Sağlık hizmetlerinde toplam kalite yönetimi ve akreditasyonun benimsenmesi, sağlık hizmetlerinin sürdürülebilir gelişimini sağlamakta, hasta güvenliği ve memnuniyetini artırmakta ve sağlık çalışanlarının mesleki yeterliliklerini güçlendirmektedir. Bu nedenle sağlık kuruluşlarının sürekli iyileştirme çalışmalarına odaklanarak kalite standartlarını en üst seviyeye çıkarmaları büyük önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

1. Çakar M., Toplam Kalite Yönetimi ve Deming Örneği. Kesit Akademi Dergisi. 2018; 4(13): s. 389-408
2. Çerçi S. Baykal Ü. Sağlıkta Toplam Kalite Yönetiminin Kuruma, Hastaya ve Çalışana Yansımaları. Cumhuriyet Üniversitesi Sağlık Bilim Enstitüsü Dergisi. 2022;7(2):126-131. doi:10.51754/cusbed.1075045
3. Türk Dil Kurumu, 'Kalite'. https://sozluk.gov.tr/. (Son erişim tarihi: 08 Mart 2025).
4. Amerika Kalite Kontrol Derneği, 'Kalite'. https://asq.org/quality-resources/quality-glossary?srsltid=AfmBOooy2rW6wVjUw0B7LC5vCTKNwMdojPzRDOtOo2RmbYlCwDTzR87j. (Son erişim tarihi: 08 Mart 2025).
5. Kurt A. Sağlık Hizmetlerinde Toplam Kalite Yönetimi ve İnovasyon Özet Total Quality Management and Innovation in Health Care Services. Sağlık Hizmetlerinde Toplam Kalite Yönetimi. 2020;6:1-6.
6. Şahin D. JCI Akreditasyonu İle Türkiye'de Sağlık Hizmetlerinin Kalite Ve Akreditasyonuyla İlgili Kuruluşların Çalışmalarına İlişkin Araştırma. Sağlıkta Kalite ve Akreditasyon Derg. 2020;3(1):16-26.
7. Zeyrekli Yaş S. Toplam Kalite Yönetimi Anlayışının Sağlık Hizmetlerinde Uygulanmasi. Trakya Üniversitesi Kalite ve Sağlık Strat Yönetimi Derg. 2021;1(1):21-43.
8. Avcı E. Sağlık Hizmetlerinde Kalite ve Etik İlişkisi. Sağlıkta Performans ve Kalite Derg. 2022;20(1):57-70.
9. Araç S, Koç ES. Sağlık Kurumlarında Kalite ve Akreditasyon. International Anatolia Academic Online Journal. 2023; 9(3): 210-224.
10. Türk Akreditasyon Kurumu. https://www.turkak.org.tr/akreditasyon/akreditasyon-ne-ise-yarar.html. (Son erişim tarihi: 08 Mart 2025).
11. Türkiye Sağlık Enstitüleri Başkanlık Dergisi. https://tuska.tuseb.gov.tr/akreditasyon/akreditasyon-nedir. (Son erişim tarihi: 08 Mart 2025).
12. Kayral İH. Dünya'da ve Türkiye'de Sağlık Hizmetleri Akreditasyonu. Sağlıkta Kalite ve Akreditasyon Dergisi. 2018; 27(31)
13. Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü. Sağlıkta Kalite, Akreditasyon ve Çalışan Hakları Daire Başkanlığı.https://shgmkalitedb.saglik.gov.tr/TR-96315/saglikta-kalitenin-gelistirilmesi-ve degerlendirilmesine-dair-yonetmelikte-degisiklik-yapilmasina-dair-yonetmelik--yayinlandi.html#:~:text=27.06.2015%20tarih%20ve%2029399,Gazete'de%20yay%C4%B1mlanarak%20y%C3%BCr%C3%BCrl%C3%BC%C4%9Fe%20girmi%C5%9Ftir. (Son erişim tarihi: 08 Mart 2025).
14. Avcı K. Çizmeci Şenel F. Sağlık Hizmetleri Akreditasyonu: Faydası, Önemi ve Etkisi Nedir? . Online Türk Sağlık Bilimleri Dergisi. 2019; 4 (2): 221-234
15. Marković Petrović G, Vuković M, Jović Vraneš A. The İmpact Of Accreditation On Health Care Quality İn Hospitals Uticaj Akreditacije Na Kvalitet Zdravstvene Zaštite U Bolničkim Ustanovama. Vojn Pregl. 2018;75(8):803-808. https://doi.org/10.2298/VSP160728390M
16. Yıldız A, Akıllı Çetiner E, Çetiner Y, Çalışkan A. Eğitim Yönetiminde Kalite Güvencesi ve Akreditasyon Süreçleri. International QMX Journal.2024;3(2):634-639. https://doi.org/10.5281/zenodo.10725647
17. Semerci Ç. Semerci N. Ünal F. Yılmaz E. Kaygın H. Ulus İÇ. Çetin K. Yılmaz Ö. Akademisyenlerin Akreditasyon Algılarının İncelenmesi. Asya Öğretim Dergisi. 2021; 9(1): 1-14

18. Küçükkaya B. Attitudes Of Students' Studying in an Accredited Nursing Department Towards Accreditation in Undergraduate Education. J High Educ Sci. 2021;11(2):394-400. doi:10.5961/jhes.2021.458

Makale id= 195

Sözlü Sunum

ORCID ID: 0000-0001-9317-8438; 0000-0002-3243-9590

Hemşirelik Öğrencilerinin Terapötik İletişim Becerileri Farkındalığı

Ph.D Esra Baran[1], Dr. Öğretim Üyesi Gülcan Kendirkıran[1]
[1]Haliç Üniversitesi

*Corresponding author: Esra Baran

Özet: *Terapötik iletişim, hasta ile iş birliği sağlayan ve bakım kalitesini en üst düzeye çıkaran bir yaklaşımdır. Terapötik iletişim; empati, aktif dinleme ve hastaların ihtiyaçlarını kapsamlı bir şekilde ele alan, hasta merkezli bakımın temel bir bileşenidir. Terapötik iletişim farkındalığı, sağlık profesyonellerinin, hasta bireylerle pozitif, etkin ve duyarlı bir yöntem ile iletişim oluşturmalarına katkıda bulunan bir farkındalık durumudur. Bu sayede, hasta bakımı sadece tıbbi müdahalelerle sınırlı kalmaz; aynı zamanda hastaların emosyonel, sosyal ve ruhsal gereksinimlerine de cevap verilmiş olur. Hemşirelik öğrencileri, terapötik iletişim becerilerini geliştirerek hasta bakımının etkin ve güvenli sunulmasına katkı sağlamaktadır. Böylece profesyonel kimliklerinin temellerini atmış olan öğrenci hemşireler, mesleki değerlere adaptasyon sağlamakta ve klinik deneyimlerine zenginlik katmaktadır. Bu doğrultuda bu çalışma, hemşirelik öğrencilerinin terapötik iletişim becerileri konusundaki farkındalığının araştırılması amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda, Pubmed, Google Akademik, Web of Science ve Scopus veri tabanlarından Şubat-Mart 2025 tarihinde "hemşirelik öğrencileri", "terapötik iletişim", "farkındalık" anahtar kelimeleri kullanılarak tam metnine ulaşılan İngilizce ve Türkçe makaleler ile çalışma gerçekleştirilmiştir. Terapötik iletişim, bireyin güvende hissetmesini, tedavi ve bakım memnuniyetini sağlamakla beraber, iyileşmeye katkı sağlamaktadır. Sağlık profesyonelleri, terapötik iletişim becerilerini fark ederek olası problemlerde nasıl davranış sergilemeleri gerektiği hususunda kendilerini geliştirebilirler. Terapötik iletişim becerilerinin gelişmesi sayesinde hastanede kalış süresi kısalmakta ve sağlığın sürdürülmesi sağlanmaktadır. Hemşirelik öğrencilerinin, kendi terapötik iletişim tarzlarını ortaya çıkaran bireysel beceriler geliştirmeleri ve farkındalıkları sağlanmalıdır. Bu konularda nicel çalışmalara ek olarak nitel çalışmalar da yapılarak öğrencilerin gereksinimlerinin belirlenmesi önerilmektedir.*

Anahtar Kelimeler: *Farkındalık, Hemşirelik Öğrencileri, Terapötik İletişimi*

Nursıng Students' Awareness of Therapeutıc Communıcatıon Skılls

Abstract: *Therapeutic communication is an approach that provides collaboration with the patient and maximizes the quality of care. Therapeutic communication is a fundamental component of patient-centered care that includes empathy, active listening, and comprehensively addressing the needs of patients. Therapeutic communication awareness is a state of awareness that helps health professionals communicate with patients in a positive, effective, and sensitive manner. In this way, patient care is not limited to medical interventions; it also responds to the emotional, social, and spiritual needs of patients. Nursing students contribute to the effective and safe provision of patient care by developing their therapeutic communication skills. Thus, student nurses who have laid the foundations of their professional identities adapt to professional values and enrich their clinical experiences. In this direction, this study was conducted to investigate the awareness of nursing students regarding therapeutic communication skills. In this context, the study was conducted with English and Turkish articles whose full texts were accessed using the keywords "nursing students", "therapeutic communication", "awareness" from Pubmed, Google Scholar, Web of Science and Scopus databases in February-March 2025. Therapeutic communication contributes to recovery, as well as ensuring that the individual feels safe, is satisfied with treatment and care. Health professionals can improve themselves on how to behave in possible problems by realizing their therapeutic communication skills. Thanks to the development of therapeutic communication skills, the duration of hospital stay is shortened and health is maintained. Nursing students should develop individual skills that reveal their own*

therapeutic communication styles, and their awareness should be ensured. In addition to quantitative studies on these issues, it is recommended that qualitative studies be conducted to determine the needs of the students.

Keywords: *Awareness, Nursing Students, Therapeutic Communication*

1. GİRİŞ

Terapötik iletişim, hasta birey ile sağlık profesyoneli arasında, hastanın özel gereksinimlerine odaklanarak fonksiyonel bilgi paylaşımının sağlanması amacıyla yapılan kişilerarası iletişim türüdür. Terapötik iletişim teknikleri doğru kullanıldığında, hasta birey ve sağlık personelinin empati kurması kolaylaşır.[1] Terapötik iletişim, kişilerarası ilişkiler kurmada, bilgi aktarma sürecinde, klinik yeterlilikte ve hasta merkezli bakımda önemli bir araç niteliği taşımaktadır.[2] Terapötik iletişimin sonucunda hastanın terapötik iletişimden faydalandığını hissetmesi, memnuniyetinin artması ve acı ve ızdırapla başa çıkmasının kolaylaşması beklenmektedir.[3] Sağlık hizmetlerinden faydalanan bireylerle güçlü bir terapötik ilişki kurmak ve kaliteli bakım sunmak amacıyla, sağlık eğitimi gören öğrencilerin iletişim becerilerini artırmaları gerekmektedir.[4] Terapötik iletişim, hemşirelik öğrencilerinin sağlık bakımında hasta bireylerle profesyonel şekilde iletişim kurmalarına katkıda bulunmaktadır. Hemşirelik öğrencilerinin terapötik iletişim tekniklerini iyi kullanması onlara sadece teknik beceriler yönünden zenginlik katmaz, aynı zamanda hasta birey ile güvenli ve sağlıklı ilişkiler kurmalarını da sağlamış olur.[5]

2. TERAPÖTİK İLETİŞİM

Terapötik iletişim, hasta merkezli, bütünsel ve hasta bireyin fiziksel, ruhsal ve sosyal bakımını ele alan; onlarla ilişki kurmak amacıyla sözlü ve sözsüz iletişim kullanabilme süreci şeklinde açıklanmaktadır. Terapötik iletişim becerileri, sağlıklı veya hasta bireylerin duygularını, düşüncelerini ve niyetlerini açık bir şekilde ifade etmelerine yardımcı olan, hasta bireyin sağlıkla alakalı amaçlarına erişmesine katkı sunan bir iletişim biçimidir.[6-8]

İletişim, sözlü ve sözsüz iletişim olmak üzere iki şekilde sınıflandırılabilmektedir. Sözlü iletişim, konuşma yoluyla kelimelerin kullanıldığı ve ses ile işitmeye dayanan bir iletişim türüdür.[9] İletilen bilgi, düşünce ve fikirleri açık bir biçimde ifade etmek, iletişimden beklenen sonuca ulaşmayı sağlamak, bilgiyi alıcının yaş, algılama seviyesi ve kültürüne göre uygun bir şekilde sunmak, endişeleri bir kenara bırakmak ve alıcının tepkilerini gözlemlemek, sözlü iletişimin önemli bileşenlerindendir.[10] Sözsüz iletişim, beden dili, el/kol/baş hareketleri, göz teması, yüz ifadeleri ve ses tonu gibi maddelerden oluşan bir iletişim biçimidir. Kişilerarası iletişimde büyük öneme sahip sözsüz iletişime fonksiyonel açıdan bakıldığında, sözsüz iletişim ile iletmek istediğimiz mesajları daha etkili bir şekilde aktarabiliriz. Bunun yanı sıra sözsüz iletişim, sözlü iletişimi desteklemekte ve akışını kolaylaştırmaktadır.[9,11]

Terapötik iletişim becerilerinin kullanımı hastaların durumlarını iyileştirmelerine, daha iyi psikolojik koşullara sahip olmalarına ve tatmin olmalarına yardımcı olabilir. Klinik ortamlarda, uygun bir iletişime sahip olmak, sağlık hizmeti alıcısının daha iyi psikolojik konuma gelmesini, tedavide başarının sağlanmasını, hasta bireylerin hemşirelerle ilişkilerinin güçlü olmasını, duyguların yönetilmesini sağlamasının yanında belirsizliklerle baş etmeyi, sağlıklarıyla ilgili kararlara etkin katılmalarını, ağrı kontrolünü, hastalığın geçmişini anımsamayı ve hastaların memnuniyet düzeyini yükseltmeyi sağlamaktadır.[12,13] Hemşire-hasta iletişimi, yalnızca hastanın hemşireyle ilişkisini değil, aynı zamanda hastanın tedavi süreci ve sonucuyla ilgili kendi algısını da iyileştirmede önemli bir rol oynar. Etkili iletişim becerilerine sahip olmak, hemşirelik uygulamaları ve hastalarının klinik semptomlarını ve psikososyal ihtiyaçlarını anlama yetenekleri için önemlidir. Hasta merkezli iletişim, terapötik ilişkilerin kurulmasını sağlar ve bu da sağlık hizmeti sağlayıcılarının hastalarla hizmetleri hakkında iletişim kurmak için akıllı, hassas ve iş birlikçi yaklaşımlar uygulamasına yardımcı olur.[14-16]

2.1. Hemşirelik Eğitiminde Terapötik İletişimin Önemi

Sağlık davranışlarını desteklemek, etkili iletişim ve güçlü ilişkiler kurmakla başlamaktadır.[17] Hemşirelik eğitiminin esas hedefi, öğrencilerin profesyonel hemşirelik uygulamalarını ve bakımını öğrenmesidir. Bu zaman diliminde hemşirelik öğrencisinin hemşireliğe özgü bilgileri ve teknik becerileri (konuya dair soru sorulması, hastanın bireyin iletisinin farklı sözcüklerle tanımlanması, hastadan bilgiyi anladığına dair dönüt alınması, iletişime odaklanılması, konunun özetlenmesi, sessizliğin paylaşılması,

kişiselleştirme yapılması ve hasta bireyde olan çelişkiler ile alakalı yüzleşme sağlanması) özümsemesi gerekmektedir. Buna ek olarak etkili kişilerarası ilişkiler oluşturma, yardımcı olma ve rehberlik gibi özellikli temel becerileri de öğrenmesi ve benimsemesi gerekmektedir. Bu sebeple, eğitim gören öğrenci bireylerin iletişim ve empati becerilerine ilaveten bu becerileri geliştirmeye dair derslerin de etkinliğini artırmak ve mevcut eğitim programlarında bu derslere yer verilmesini sağlamak büyük önem taşımaktadır.[7,18-20]

İletişimde bireysel soruların merak edilip sorulması, bireysel önerilerin sunulması, otomatik cevapların verilmesi, asılsız güvenceler verilmesi, hasta tarafından verilen bilgi ile ilgili detayların istenmesi, onaylamak veya onaylamamak, savunmacı reaksiyonların verilmesi, pasif cevapların ya da agresif cevapların verilmesi, tartışmaya girilmesi ise iletişimde engele yol açması nedeniyle terapötik olmayan teknikler arasında yer almaktadır. Bu tekniklerin iletişimde tercih edilmemesi iletişimin sağlıklı gidişatı için önem taşımaktadır.[7] Terapötik iletişimde birey temel iletişim öğelerini kullanarak ihtiyaç doğrultusunda hızlı reaksiyon verebilmeli, aynı zamanda spontane ve özgür olmalıdır. Doğru zamanda doğru yanıtı vermek için kendine vakit ayırmalı, içsel duygularını ve hassas noktalarını ortaya koymalı ve "şimdi ve burada" olma durumunu benimseyip, bu anlayışı iletişime yansıtarak somut bir şekilde iletmeyi sağlamalıdır.[20] Hemşirelerin, karmaşık ve zorlu durumlarla başarılı bir şekilde baş edebilmesi için gelişmiş terapötik iletişim becerilerine sahip olmaları büyük önem taşır.[21]

Etkili profesyonel iletişimin eğitimi, öğrencilerin mesleğe hazırlanmasını sağlamak, iletişim hatalarını önlemek ve güvenli, kaliteli bakım sağlanması amacıyla son derece önemlidir.[22] Hemşirelik öğrencilerinin, gelecekte etkili ve kaliteli bakım sunabilmeleri için hastalarla etkileşimde bulunmaları gerekmektedir.[23] Bu aşamada, öğrencilerin iletişimde açık ve kapalı uçlu sorular sormanın yanı sıra, açıklama yapma, keşif yapma, doğrulama sağlama ve farklı ifadelerle anlatımda bulunma becerilerini de etkin bir şekilde kullanabilmeleri gerekmekte ve ayrıca öğrencilerin sözsüz iletişimi doğru bir şekilde değerlendirme yeteneğinin de geliştirilmesi gerekmektedir.[20,24] Öğrencilerin terapötik iletişim becerileri, mesleki eğitimlerinin başından itibaren güçlendirilmelidir.[25] Hemşirelik eğitmenleri, öğrenci bireylere etkili iletişim becerilerini pratik yapabilecekleri ve bu becerilerde başarılı olabilecekleri imkanlar tanımalıdır.[22]

3. HEMŞİRELİK ÖĞRENCİLERİ ve TERAPÖTİK İLETİŞİM FARKINDALIĞI

Farkındalık, kişinin hisleri, düşünceleri, bedensel durumları yargılamadan, şu anda olan bitene karşı dikkatli olma ve farkında olma durumu olarak tanımlanır. Açıklık, merak ve kabulü teşvik eden bir kavramdır.[26] Farkındalık hem bir beceri hem de bir uygulamadır; farkındalık uygulaması, farkındalıklı kalma becerisini doğurur. Bireyin farkındalıklı bir durumu benimseme yeteneği geliştikçe emosyonel olgunluğu güçlenmektedir.[27]

Hemşirelik öğrencileri genellikle hasta bakımının sağlanmasında stresli veya kaygı uyandıran rollerde yer almaktadır. Bu nedenle, hemşirelik öğrencilerinin streslerini ve duygularını nasıl yöneteceklerini bilmeleri gerekir. Farkındalık temelli stres azaltma uygulamaları öğrencilere akademik programlarında fayda sağlamakta ve uygulanırsa gelecekteki profesyonel hemşirelik uygulamalarını geliştirebilmektedir.[28] Özellikle farkındalık temelli müdahaleler son zamanlarda üniversitelerde daha popüler hale gelmiştir ve üniversite öğrencilerinde stresi azaltmak için etkili bir strateji olabilmektedir.[29] Farkındalık uygulamalarının tek başına stresi, kaygıyı ve depresyon gibi yaygın ruhsal bozuklukların semptomlarını azaltmaktan iyilik halini sürdürmeye kadar olumlu faydaları mevcuttur.[30] Öğrencilere verilen farkındalık eğitimi, psikolojik problemleri azaltıp, strese karşı dayanıklılığını arttırmaktadır.[31] Kişilerarası farkındalık, sosyal etkileşimlerin anlık gelişiminde gerçekleştiğinden, iletişim sonuçlarıyla güçlü bir şekilde ilişkilidir.[32] Dolayısıyla bireyler, kaygılarını yönetebildikleri ve başkalarının tutumlarını, duygularını ve davranışlarını doğru bir şekilde tahmin edip açıklayabildikleri ölçüde etkili bir şekilde iletişim kurabilirler. Bu nedenle kaygı ve belirsizlik yönetimi, etkili iletişimin "temel" nedenleridir.[33]

4. SONUÇ ve ÖNERİLER

Terapötik iletişim becerilerinin farkında olmak ve bu becerileri etkili kullanmak, hastalarla sağlıklı ve güvenli bir ilişki kurulmasına yardımcı olmakta, hastaların duygusal ve psikolojik iyileşmelerine katkı sağlamaktadır. Eğitim-öğretim süreçlerinde, geleceğin sağlık profesyonelleri olan hemşirelik öğrencileri

en yüksek potansiyellerine erişebilmeleri için yönlendirilmelidir. Öğrencilerin terapötik iletişim becerileri ile ilgili farkındalıklarını artırmak için klinik deneyimlerinde bu becerileri fark edebilmeleri ve kullanabilmeleri için interaktif eğitim yöntemlerinin arttırılması önemlidir. Hemşirelik öğrencilerinin, terapötik iletişim konusunda daha fazla bilgi edinmeleri ve bu becerileri etkin bir şekilde kullanabilmeleri için eğitim süreçlerinin gözden geçirilmesi ve güçlendirilmesi, ders içeriklerinin pratik ve etkileşimli yöntemlerle sunulması önerilmektedir. Hemşirelik öğrencilerinin, kendi terapötik iletişim tarzlarını ortaya çıkaran bireysel beceriler geliştirmeleri ve farkındalıkları sağlanmalıdır. Bu konularda nicel çalışmalara ek olarak nitel çalışmalar da yapılarak öğrencilerin gereksinimlerinin daha ayrıntılı şekilde belirlenmesi önerilmektedir.

KAYNAKLAR

1. Usta H. Sağlık çalışanı hasta etkileşiminde terapötik iletişim: Sağlık iletişimi açısından bir değerlendirme [Yüksek lisans tezi]. İstanbul: T.C. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; 2024.
2. Hamurcu B, Sarikoc G. Evaluation of nursing students' personal characteristics and therapeutic communication skills. International Journal of Caring Sciences, 2024;17(2):807-813.
3. Ghiyasvandian S, Abdolrahimi M, Zakerimoghadam M, Ebadi A. Therapeutic communication of Iranian nursing students: A qualitative study. Pertanika Journal of Social Sciences & Humanities, 2018;26(3):1757-1774.
4. Çiftçi H, Kaya F, Bostancı N. Sağlık alanındaki üniversite öğrencilerinde iletişim becerileri ve mesleki benlik saygısı arasındaki ilişki. Caucasian Journal of Science, 2020;7(1):42-55.
5. Mercan, N. & Mersin, S. (2025). Evaluating the therapeutic communication skills of nursing students in the clinical setting: The experiences of students, patients and patients' relatives. Heliyon, 11(1).
6. Rosenberg S, Gallo-Silver L. Therapeutic communication skills and student nurses in the clinical setting. Teaching and Learning in Nursing, 2011;6(1):2–8.
7. Sherko E, Sotiri E, Lika E. Therapeutic communication. JAHR, 2013;4(7):457-466.
8. Karaca A, Açıkgöz F, Demirezen D. Hemşirelik öğrencileri için terapötik iletişim becerileri ölçeğinin geliştirilmesi. Süleyman Demirel Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, 2019;10(2):72-79.
9. Özcan F. Hemşirelik öğrencilerinin terapötik iletişim becerilerinin manevi bakım yeterliliklerine etkisi [Yüksek lisans tezi]. Muğla: T.C. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü; 2022.
10. Çoraklı Y. Hemşirelerin iletişim becerilerinin incelenmesi [Yüksek lisans tezi]. İstanbul: Marmara Üniversitesi, 2019.
11. Dökmen Ü. Sanatta ve günlük yaşamda iletişim çatışmaları ve empati. İstanbul: Remzi kitabevi; 2017.
12. Alshammari M, Duff J, Guilhermino M. Barriers to nurse–patient communication in Saudi Arabia: An integrative review. BMC Nursing. 2019;18:1-10.
13. Lotfi M, Zamanzadeh V, Valizadeh L. Khajehgoodari M. Assessment of nurse–patient communication and patient satisfaction from nursing care. Nursing Open, 2019;6(3):1189-1196.
14. McCormack LA, Treiman K, Rupert D, et al. Measuring patient-centered communication in cancer care: A literature review and the development of a systematic approach. Soc Sci Med. 2011;72(7):1085–1095.
15. Washington GT. The theory of interpersonal relations applied to the preceptor-new graduate relationship. Journal for Nurses in Professional Development, 2013;29(1):24–E2.

16. Blanch-Hartigan D, Chawla N, Beckjord EI et al. Cancer survivors' receipt of treatment summaries and implications for patient-centered communication and quality of care. Patient Education and Counseling, 2015;98(10):1274–1279.
17. Martin CT, Chanda N. Mental health clinical simulation: Therapeutic communication. Clinical Simulation in Nursing, 2016;12(6):209-214.
18. Arifoğlu B, Razı GS. Birinci sınıf hemşirelik öğrencilerinin empati ve iletişim becerileriyle iletişim yönetimi dersi akademik başarı puanı arasındaki ilişki. DEUHYO ED. 2011;4(1):7-11.
19. Seki Öz H. Terapötik iletişim. İçinde: Erdem R, Bostan S, Yılmaz A. Ed. Sağlık İletişimi-Makro Perspektifler. 1. Baskı. Nobel Akademik Yayıncılık; İstanbul, Türkiye; 2020:171-187.
20. Tayaz E. Standart hasta ile zenginleştirilmiş mikro öğretim yöntemiyle verilen palyatif bakımda semptom yönetimi eğitiminin hemşirelik öğrencilerinin bilgi, yansıtıcı düşünme düzeyi ve terapötik iletişim becerileri üzerine etkisi [Doktora tezi]. Ankara: T.C. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü; 2023.
21. Brownie S, Scott R, Rossiter R. Therapeutic communication and relationships in chronic and complex care. Nursing Standard, 2016;31(6):54-63.
22. O'Shea ER, Pagano M, Campbell SH, Caso G. A descriptive analysis of nursing student communication behaviors. Clinical Simulation in Nursing, 203;9(1):5-12.
23. Birks M, Chapman YB, Davis J. Professional and therapeutic communication. Oxford University Press, Australia; 2015.
24. Blake T, Blake T. Improving therapeutic communication in nursing through simulation exercise. Teaching and Learning in Nursing, 2019;14(4):260- 264.
25. Duru HA, Denizhan NC, Güneşli G, Yağtu L, Yılmaz M. Hemşirelik öğrencilerinin terapötik iletişim becerileri nasıldır?. Ordu Üniversitesi Hemşirelik Çalışmaları Dergisi, 2022;5(1):67-74.
26. Bishop SR, Lau M, Shapiro S et al. Mindfulness: A proposed operational definition. Clinical Psychology: Science and Practice, 2004;11(3):230–241.
27. Hofmann SG, Gómez AF. Mindfulness-Based interventions for anxiety and depression. Psychiatr Clin North Am. 2017;40(4):739-749.
28. Song Y, Lindquist R. Effects of mindfulness-based stress reduction on depression, anxiety, stress and mindfulness in Korean nursing students. Nurse Education Today, 2015;35(1):86–90.
29. Bamber MD, Schneider JK. Mindfulness-based meditation to decrease stress and anxiety in college students: A narrative synthesis of the research. Educational Research Review. 2016;18:1-32.
30. Kazantzis N, Reinecke MA, Freeman A. Cognitive and behavioral theories in clinical practice. New York, NY: Guilford Press; 2010.
31. Surtees PG, Wainwright NWJ, Pharoah PDP. Psychosocial factors and sex differences in high academic attainment at Cambridge University. Oxf Rev Educ. 2002;28:21–38.
32. Pratscher SD, Wood PK, King LA, Bettencourt BA. Interpersonal mindfulness: scale development and initial construct validation. Mindfulness, 2019;10:1044–1061.
33. Khukhlaev O, Novikova I, Chernaya A. Interpersonal mindfulness, ıntergroup anxiety, and ıntercultural communication effectiveness among ınternational students studying in Russia. Frontiers in Psychology. 2022; 13,841361

Makale id= 99

Sözlü Sunum

ORCID ID: 0000-0001-9593-2502

Bridging the Gap: the Impact of Simulation Practice On Resident Performance

Dr. Milica Stanoevska[1], Asst.Prof.Dr. Aleksandra Gavrilovska Brzanov[1], Dr. Marina Cavkova[2], Prof.Dr. Marija Srceva[1], Dr. Öğretim Üyesi Nikola Brzanov[1]

[1]University Clinic for Traumatology, Orthopedics, Anesthesiology, Resuscitation, Intensive Care and Emergency Center- Skopje, Department of Anesthesiology, Resuscitation and Intensive Care Medicine, University of St. Cyril and Methodius - Skopje, Faculty of Medicine

[2]General Hospital of Ohrid- Department of Anesthesiology and Intensive Care medicine

*Corresponding author: Aleksandra Gavrilovska Brzanov

Abstract: As a first-year anesthesiology resident, particularly in the early stages of residency, there are considerable challenges, especially in acquiring practical skills. A completely unfamiliar environment, lots of sophisticated equipment and procedures that look unimaginable to perform in the already overwhelmed novice resident's mind. The ultimate goal is to reach one's highest professional potential and become a proficient and knowledgeable anesthesiologist. However, the question arises: can residents enhance their performance in complex procedures, such as epidural catheter placement, by using a low-cost, simple simulator for practice? Can a simple banana, serve as an efficient simulation tool to practice on, allowing residents to develop a practical understanding for the procedure itself and most importantly achieve a successful "first attempt " when performing it on an actual patient. Isn't it the most rewarding feeling and a great self-confidence booster for someone with little experience, but eager to learn and do better? This approach could be beneficial, given that sophisticated and costly epidural simulators are not widely accessible, especially in resource-limited settings .

Keywords: Simulation Practice, Anesthesiology Resident, Epidural Catheter Placement, Epidural Anesthesia

Introduction

Epidural anesthesia is used for various purposes, such as providing surgical anesthesia, alleviating obstetric pain, offering postoperative pain relief, and managing chronic pain. In both midline and paramedian approaches, the epidural needle is advanced through the skin and ligamentum flavum, aiming to stop just before reaching the dura. To verify if the epidural needle is correctly placed in the epidural space, two methods are used: the "loss of resistance" technique and the "hanging drop" technique. The loss of resistance technique is typically preferred by clinicians (1).

Both of these techniques depend on the palpation of surface anatomy and the anesthesiologist's experience. Incorrect catheter placement is reported in 12%–40% of cases. The success of the procedure is influenced by the operator's skill, patient positioning, body habitus, and spinal anatomy. Achieving accurate epidural catheter placement is considered one of the more challenging skills for anesthesiology residents to master. According to existing literature, achieving a professional level of proficiency in this technique requires the application of approximately 60 to 90 epidural catheters (2).

Aim

To assess whether simulation-based practice can enhance a resident's performance.

Material and Methods

A first-year anesthesiology resident, one month into their training, is practicing the placement of an epidural catheter (EDC) on a banana using the "loss of resistance" technique. The bananas chosen were of similar ripeness and firmness; however, the specific type of banana is not crucial. The primary objective is to replicate the sensation of "loss of resistance" rather than simulating the full experience of epidural insertion with its varying tissue consistencies.

Results

Following five practice sessions of placing an EDC on a banana, the resident successfully performed the procedure on an actual patient on the first attempt.

Discussion

The loss of resistance (LOR) is widely regarded as a highly dependable clinical indicator for accurately locating the epidural space. Upon encountering the LOR, the anesthesiologist can confidently administer the local anesthetic into the epidural space, ensuring the desired therapeutic effect. Proper identification of the epidural space guarantees precise anesthetic delivery at the correct spinal level, thereby mitigating risks such as inadvertent subarachnoid or intravascular injection. However, in certain instances, the LOR may not be detected due to anatomical variations, scarring from previous surgeries, or improper techniques, which can complicate the successful performance of the epidural block (3).

For beginner residents, the path to becoming an independent specialist is fraught with various challenges, including the development of clinical competence, effective interpersonal communication, and the management of stress and burnout. The experience of uncertainty and self-doubt is also common, which can contribute to feelings of discouragement and a decline in both work and learning motivation. In such cases, simulation-based training plays a crucial role in facilitating the resident's growth, providing a safe environment to hone fine skills while minimizing the impact of self-confidence and reducing the fear of failure (4).

In a randomized controlled trial assessing four low-fidelity epidural puncture simulators, Tina H Pedersen et al. had a purpose to compare three specialized epidural puncture training simulators and a banana in their capacity to replicate the loss of resistance (LOR) technique. Their conclusion was that two of the three specialized epidural simulators were considered more realistic in detecting LOR than the banana. However, some participants preferred the banana over the other simulators. Considering the significant cost difference between a banana and a dedicated simulator, they recommend using a banana to teach the LOR technique for epidural puncture (5).

On the other hand, Diana Raj et al., in their blinded study, assessed the 'feel' of loss of resistance in four fruits. An epidural needle was inserted into four concealed fruits (orange, banana, kiwi, and honeydew melon) , by 50 participants in two different teaching hospitals in Glasgow, after which each participant completed a questionnaire that included how real the feel of loss of resistance of each fruit is. 62.6% of participants chose the banana as their top preference. This result was statistically significant after adjusting for the participants' grades, years of experience, needle gauge used, and the technique they selected (6).

In our case as well, the successful first attempt performed on an actual patient, following only practice with a banana, demonstrates that it is an effective tool for novice residents at the start of their training . We strongly encourage educators of aspiring anesthesiologists to recommend practicing epidural needle insertion on a banana prior to attempting it in the operating room. A bit of light-hearted practice along the journey to becoming a skilled anesthesiologist can be beneficial. After all, fostering a fun and supportive learning environment is a key role of a mentor—helping students reach their full potential.

Conclusion

Despite its apparent simplicity, the banana may serve as an economical yet effective training aid, enabling novice anesthesiology residents to familiarize themselves with the tactile sensation of loss of resistance. This preparatory experience could enhance their skill and confidence prior to performing the procedure on actual patients.

References:

1. Chou R, Gordon DB, de Leon-Casasola OA, et al. Management of Postoperative Pain: A Clinical Practice Guideline From the American Pain Society, the American Society of Regional Anesthesia and Pain Medicine, and the American Society of Anesthesiologists' Committee on Regional Anesthesia, Executive Committee, and Administrative Council. J Pain. 2016 Feb;17(2):131-57.
2. de Filho GR, Gomes HP, da Fonseca MH, Hoffman JC, Pederneiras SG, Garcia JH. Predictors of successful neuraxial block: a prospective study. Eur J Anaesthesiol. 2002 Jun;19(6):447-51.
3. Tran D, Hor KW, Kamani AA, Lessoway VA, Rohling RN. Instrumentation of the loss-of-resistance technique for epidural needle insertion. IEEE Trans Biomed Eng. 2009 Mar;56(3):820-7. doi: 10.1109/TBME.2008.2011475. Epub 2009 Jan 23. PMID: 19174346.
4. Tran DQ, Van Zundert TC, Aliste J, Engsusophon P, Finlayson RJ. Primary failure of thoracic epidural analgesia in training centers: the invisible elephant? Reg Anesth Pain Med. 2016;41:309e313.
5. Pedersen TH, Meuli J, Plazikowski EJ, Buttenberg M, Kleine-Brueggeney M, Seidl C, Theiler L, Greif R. Loss of resistance: A randomised controlled trial assessing four low-fidelity epidural puncture simulators. Eur J Anaesthesiol. 2017 Sep;34(9):602-608. doi: 10.1097/EJA.0000000000000640. PMID: 28437262.
6. Raj D, Williamson RM, Young D, Russell D. A simple epidural simulator: a blinded study assessing the 'feel' of loss of resistance in four fruits. Eur J Anaesthesiol. 2013 Jul;30(7):405-8. doi: 10.1097/EJA.0b013e328361409c. PMID: 23749185.

Makale id= 96

Sözlü Sunum

ORCID ID: 0000-0002-3182-4382

Hemodiyaliz Alan Sekonder Hiperparatiroidili Hastalarda Sinakalcet'in Etkinliğinin Değerlendirilmesi

Uzman Dr. Beyza Algül Durak

Özet: *Giriş/Amaç : Son yıllarda hemodiyaliz hastalarında sekonder hiperparatiroidizm, özellikle paratiroid hormonu (PTH) seviyelerinin >700 pg/mL'nin üstüne çıkması giderek daha yaygın hale gelmiştir. Hemodiyaliz hastalarında, kalsiyum, fosfor ve PTH bozukluklarının morbidite ve mortalite artışı ile ilişkili olduğu bilinmektedir. Kalsimimetik bir ilaç olan sinakalset, kalsiyum reseptörünün pozitif düzenleyicisi olup, hücre dışı kalsiyuma reseptörün duyarlılığını artırarak etki etmektedir. Sonuçta, serum kalsiyum, fosfor, kalsiyum x fosfor (CaxP) çarpımını artırmaksızın PTH salınımını azaltmaktadır Materyal ve metod: Sağlık bakanlığı veri tarama sisteminden hemodiyalize giren hastalar tarandı. Bu hastalardan PTH seviyelerinin >700 pg/mL'nin üstünde olanlardan sinakalset kullananlar tespit edildi. Hemodiyaliz tedavisi alan başlangıç sinakalset dozu 30 mg/gün olarak kullanan 50 hasta çalışmaya dahil edildi. Hastalarda ilk defa tedavi aldıkları zaman bakılan PTH, kalsiyum ve fosfor seviyeleri ile 6. ayda bakılan PTH, kalsiyum ve fosfor seviyeleri karşılaştırıldı. Bulgular : Sinakalset alan hastalarda serum kalsiyum, fosfor, CaxP çarpımı ve PTH düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı azalmalar saptandı (P = 0.002, P = 0.001, P = 0.033, P = 0.006). Sonuç : Sinakalset tedavisi başlatıldıktan sonraki 6. ayda, hastaların PTH seviyelerinde anlamlı azalmalar oldu. Bu sonuçlar, sinakalsetin etkili bir tedavi olarak yararlılığını desteklemektedir.*

Anahtar Kelimeler: *Sinakalset; Paratiroid Hormon; Hemodiyaliz*

Giriş

Sinakalset, hemodiyaliz uygulanan ve kontrol edilemeyen sekonder hiperparatiroidizmi olan hastalarda PTH düzeylerini düşürür ve kalsiyum-fosfor homeostazını iyileştirir. Sekonder hiperparatiroidizm kronik böbrek hastalığı (KBH) olan hastalarda yaygındır ve hemodiyaliz alan hastaların çoğunu etkiler (1). Bu bozukluk, PTH'nın sürekli yüksek seviyelerde olması ve mineral metabolizmasındaki önemli bozukluklarla komplike hale gelmesiyle karakterizedir (2). Kemik hastalığı sekonder hiperparatiroidizmin en yaygın olarak bilinen sonucudur (3). Hiperkalsemi ve hiperfosfatemi atakları genellikle kalsiyumun fosfat bağlayıcı bir ajan olarak yüksek dozda kullanılmasıyla, özellikle kalsiyum ve fosfor emilimini arttıran D vitamini sterolleriyle birlikte kullanıldığında ağırlaşır (4). Sinakalset kullanımında kalsiyum algılayan reseptör PTH'nın salgılanmasını düzenler. Kalsimimetik ajanlar kalsiyum algılayan reseptörün ekstraselüler kalsiyum iyonlarına olan duyarlılığını artırır, PTH'nın salınımını inhibe eder ve PTH seviyelerini düşürür(5) Bu çalışma, hemodiyaliz tedavisi alan hastalarda sekonder hiperparatiroidizmi tedavi etmek için kullanılan sinakalsetin güvenliğini ve etkinliğini araştırmak için planlandı.

Materyal ve metod

Çalışmada son dönem böbrek yetmezliği (SDBY) nedeniyle en az 6 ay haftada 3 hemodiyalize giren ve 6 ay süre ile sinakalset kullanan 18 yaş üstü 50 hastanın retrospektif olarak dosya incelemesi yapıldı. Hastaların rutin laboratuvar bulguları kaydedildi. Sinakalset kullanım kriterleri 1.25 mmol/L kalsiyum içeren diyalizat kullanımına rağmen serum albumin düzeyine göre düzeltilmiş kalsiyum düzeyi > 10.5 mg/dl ve PTH düzeyi > 700 pgr/mmol veya serum fosfor ve CaxP düzeyinden bağımsız olarak PTH düzeyinin 1000 pgr/ml'nin üzerinde olması şeklinde belirlenmişti. Daha önce sinakalset kullanımı, son

üç ay içinde paratiroidektomi öyküsü, Kt/V<1.2 ve üre azalma oranının (URR) < %60, damar giriş yolu problemi, kontrol altında olmayan hipertansiyon, ciddi karaciğer ve kalp yetersizliği olması çalışmadan dışlanma kriterleri olarak kabul edildi. Sinakalset kullanımı için uygun kriterleri olan hastalardan sinakalset 30 mg/gün dozunda kullananlar alındı. BUN, kreatinin, kalsiyum, fosfor, PTH ve albümin seviyeleri sistemden taranarak yazıldı. Üre azalma oranı (URR)=100 x [1- (BUN diyaliz çıkış/BUN diyaliz giriş)] ile saptandı. Kt/V=[0.024xURR]-0.276 eşitliğine göre hesaplandı.

İstatistiksel analiz

Tüm veriler ortalama ± standart sapma şeklinde gösterildi. İstatistiksel SPSS 15.0 Windows versiyonu kullanılarak gerçekleştirildi. Tüm laboratuvar değişkenlerinin sonuçları belirtildiği gibi ortalamalar ±SD olarak ifade edildi. P < 0.05 değeri istatistiksel olarak anlamlı olarak kabul edildi.

Bulgular

Çalışmaya alınan 50 (32 E, 18 K) hastanın ortalama yaşı 53.60 ± 11.86 yıl idi. SDBY etyolojisinin 25 hastada hipertansiyon, 20 hastada diabetes mellitus ve 5 hastada kronik glomerulonefrit olduğu saptandı. Ortalama diyaliz süresi 65.40 ± 40.93 ay olarak bulundu. Fosfor bağlayıcı ilaç olarak %45 hasta kalsiyum asetat, %55 hasta kalsiyum asetat ve sevelamer hidroklorür kullandığı tespit edildi. Tüm hastalar 3 ay süreli aktif D vitamini veya D vitamini analogu kullanılmıştı. 8 hastada kalsiyum seviyesinin 8 mg/dl'nin altına düştüğü ve ilacın kesildiği tespit edildi. Verilerin analizinde, tedavi öncesi ve tedavi sonrası serum düzeltilmiş kalsiyum, Ca x P çarpımı, fosfor ve PTH düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı azalmalar saptandı (Tablo 1).

Tartışma

Son dönem böbrek yetmezliğinin (SDBY) yaygın bir komplikasyonu, yükselmiş serum paratiroid hormonu (PTH) ile karakterize sekonder hiperparatiroidizmdir. Bu durum azalmış böbrek fonksiyonundan kaynaklanan D vitamini üretiminde azalma olması sonucu kalsiyum (Ca), fosfor (P) ve 25-hidroksi vitamin D düzeylerindeki değişikliklerden kaynaklanır (6). Kalsimimetik tedavi, SDBY' si bulunan hastalarda mineral ve kemik bozukluğunu tedavi etmek için seçeneklerden biridir. Kalsimimetikler PTH, Ca ve P seviyelerini değiştirir ve genellikle D vitamini ve fosfat bağlayıcı tedavisi kullanılarak uygun seviyelere ulaşılamadığında kullanılır (7). Daha önce yapılan bir çalışmada, SDBY grubunda mineral metabolizması anomalileri ile kardiyovasküler hastalıklar, kardiyak ve tüm nedenli mortalite arasında güçlü bir ilişki olduğu ortaya konmuştur (8). Vasküler kalsifikasyon SDBY hastalarında sık görülen bir komplikasyon olarak saptanmaktadır (9). Üremik vasküler kalsifikasyonun, kemiklerdeki kemik yapımına benzer bir şekilde, hücre aracılı bir süreç olduğu belirtilmektedir. Bu süreçte, damar düz kas hücreleri osteoblast benzeri hücrelere dönüşmektedir. Yüksek PTH düzeyi dahil olmak üzere farklı uyarıların damar düz kas hücrelerinin osteoblastik dönüşümünü uyardıkları bildirilmektedir. Ayrıca, P ve CaxP ürününün de vasküler kalsifikasyon için önemli uyarılar olduğu saptanmıştır.

Çalışmamızdaki hastaların tedavi öncesi verileri incelendiğinde düzeltilmiş Ca, P, Ca x P çarpımı ve PTH düzeylerinin hedeflerinin üzerinde olduğu görülmektedir. Tedavi sonrası sonuçlar Ca, P ve Cax P çarpımı değerlerinin hedef sınırlar içinde olduğunu göstermektedir. PTH seviyesinde de anlamlı azalmalar sağlanmakla birlikte önerilen düzeye ulaşmamıştır. Sinakalset ile birlikte D vitamini kullanımı ile PTH düzeyinin daha fazla baskılandığı ve PTH ve Ca x P çarpımı hedef değerlerine daha fazla hastada ulaşılabildiği belirtilmektedir (10). Hipokalsemi gelişen hastalarda D vitamininin düşük dozlarda kullanılması; sinakalset dozunun daha yüksek olması ve D vitamini alan hastalarda kalsiyum düzeyinin daha düşük olmasının hipokalsemi gelişiminde etkili olduğu düşünülmektedir.

Sonuç olarak sinakalset hemodiyaliz hastalarında PTH baskılanmasında etkilidir. Ayrıca, CaxP ve P düzeyini de anlamlı olarak azaltmaktadır.

Referanslar

1. Owda, A., Elhwairis, H., Narra, S., Towery, H., & Osama, S. (2003). Secondary hyperparathyroidism in chronic hemodialysis patients: prevalence and race. *Renal failure*, *25*(4), 595–602. https://doi.org/10.1081/jdi-120022551

2. Dream, S., Kuo, L. E., Kuo, J. H., Sprague, S. M., Nwariaku, F. E., Wolf, M., Olson, J. A., Jr, Moe, S. M., Lindeman, B., & Chen, H. (2022). The American Association of Endocrine Surgeons Guidelines for the Definitive Surgical Management of Secondary and Tertiary Renal Hyperparathyroidism. *Annals of surgery*, *276*(3), e141–e176. https://doi.org/10.1097/SLA.0000000000005522

3. David, V., Salusky, I. B., Malluche, H., & Nickolas, T. L. (2023). Renal osteodystrophy: something old, something new, something needed. *Current opinion in nephrology and hypertension*, *32*(6), 559–564. https://doi.org/10.1097/MNH.0000000000000918

4. Zand, L., & Kumar, R. (2017). The Use of Vitamin D Metabolites and Analogues in the Treatment of Chronic Kidney Disease. *Endocrinology and metabolism clinics of North America*, *46*(4), 983–1007. https://doi.org/10.1016/j.ecl.2017.07.008).

5. Hou, Y. C., Zheng, C. M., Chiu, H. W., Liu, W. C., Lu, K. C., & Lu, C. L. (2022). Role of Calcimimetics in Treating Bone and Mineral Disorders Related to Chronic Kidney Disease. *Pharmaceuticals (Basel, Switzerland)*, *15*(8), 952. https://doi.org/10.3390/ph15080952

6. Joy MS, Karagiannis PC, Peyerl FW. Outcomes of secondary hyperparathyroidism in chronic kidney disease and the direct costs of treatment. J Manag Care Pharm. 2016;13(5): 397–411

7. Cinacalcet Prescribing Information. https:// www.pi.amgen.com//media/amgen/repositorysites/pi-amgen-com/sensipar/sensipar_ pi_hcp_english.pdf. Accessed 2020 Mar 14

8. Ganesh, S. K., Stack, A. G., Levin, N. W., Hulbert-Shearon, T., & Port, F. K. (2001). Association of elevated serum PO(4), Ca x PO(4) product, and parathyroid hormone with cardiac mortality risk in chronic hemodialysis patients. *Journal of the American Society of Nephrology : JASN*, *12*(10), 2131–2138. https://doi.org/10.1681/ASN.V12102131

9. London GM, Marty C, Marchais SJ, Guerin AP, Metivier F, de Vernejoul MC. Arterial calcifications and bone histomorphometry in end-stage renal disease. J Am Soc Nephrol 2004; 15: 1943–1951.

10. Fishbane S, Shapiro WB, Corry DB, Vicks SL, Roppolo M, Rappaport K, Ling X, Goodman WG, Turner S, Charytan C. Cinacalcet HCl and concurrent low-dose vitamin D improves treatment of secondary hyperparathyroidism in dialysis patients compared with vitamin D alone: the ACHIEVE study results. Clin J Am Soc Nephrol 2008; 3: 1718-1725.

Tablo

Hastaların özellikleri, tedavi öncesi ve tedavi sonrası laboratuar bulguları

	Tedavi öncesi	**Tedavi sonrası**	**P değeri**
Yaş	53.60±11.86		
Cinsiyet (E/K)	32/18		
Ortalama diyaliz süresi	65.40±40.93		
Kullandıkları ilaçlar Kalsiyum asetat kalsiyum asetat ve sevelamer Aktif D vitamini	 %45 %55 %100		
BUN	88.74±16.44	91.24±18.21	0.15
Kreatinin	8.74±1.65	9.44±1.20	0.08

	Tedavi öncesi	**Tedavi sonrası**	**P değeri**
Kt/V	1.58±0.23	1.56±0.16	0.13
URR (%)	70.13±3.02	69.13±2.60	0.04
Düzeltilmiş kalsiyum (mg/dl)	9.36±0.77	8.21±0.36	0.002*
Fosfor (mg/dl)	6.15±1.24	5.76±1.58	0.001*
Kalsiyum x fosfor	57.13±6.78	48.72±5.22	0.033*
Paratiroid hormon (pg/ml)	1315.3±123.4	1037.4±714.8	0.006*
Albümin (gr/dl)	3.64±0.50	3.71±0.12	0.31

Makale id= 164

Sözlü Sunum

ORCID ID: 0000-0002-7124-3363

Üçüncü Basamak Bir Hastanede Takip Edilen Beyin Apselerinin Değerlendirilmesi

Uzman Dr. Suzan Şahin[1], Uzman Dr. Gülfem Akengin Öcal[1]
[1]Dr. Lütfi Kırdar Kartal Şehir Hastanesi Enfeksiyon Hastalıkları ve linik Mikrobiyoloji Kliniği

*Corresponding author: Suzan Şahin

Özet: *Giriş Beyin apseleri kulak, sinüs ve diş enfeksiyonları sonrası komşuluk yoluyla veya hematojen yolla gelişebildiği gibi, yakın zamanda geçirilmiş beyin cerrahisi bir girişim sonrası da oluşabilen intraserebral fokal pürülan materyal birikimidir. Gereç ve Yöntem Ocak 2000-Aralık 2024 yılları arasında hastanemiz beyin cerrahi kliniğinde beyin apsesi nedeniyle tedavi edilen 18 yaş üzeri hastalar çalışmaya dahil edildi. Apse yerleşim bölgeleri, tanıda kullanılan yöntemler, semptom ve bulgular, apse kültüründe üretilen mikroorganizmalar, tedavi seçenekleri retrospektif olarak değerlendirildi. Bulgular Otuz hastanın 10 (% 33,3) u erkek, 20'si (% 66.7) kadın ve ortalama yaş 56 (24-86) idi. Hastanede yatış süresi ortalama 31.6 (5-120) gündü. Yirmi bir (%70.0) hastada beyin apsesi gelişmeden önce intraserebral cerrahi yapılmıştı, 2 (% 6,7) hastada kronik otitis media hikayesi vardı. En sık karşılaşılan şikayet baş ağrısıydı 16 (% 53.3), en sık görülen bulgu ise nörolojik defisit idi 17 (%56.7) (Tablo 1). Dokuz hastada (%30.0) apse boşaltılması operasyonu acil şartlarda, 21 (%70.0) hastada elektif şartlarda yapıldı. Cerrahi yapılan hastalarda apse gelişim süresi ortalama 55 (15-180) gündü. Tanı 13 (%43.3) hastada bilgisayarlı tomografi (BT), 17 (%56.7) hastada manyetik rezonans görüntüleme (MR) ile kondu. Abse yerleşim bölgeleri ve çapları değişkendi (Şekil-1). On üç (%43.3) hastada etken izole edildi (Tablo 1). Etken izole edilen hastaların sadece birinde aynı zamanda kan kültürüne de aynı etken üredi. Ampirik tedavide en sık meropenem ve vankomisin içeren kombinasyon tercih edildi. Başlangıçta tercih edilen tedavi üretilen mikroorganizmaya göre gereğinde yeniden düzenlendi. Tedavi süresi 14 (%46.7) hastada paranteral tedavi sonrası oral tedavi olarak düzenlendi, diğer hastalarda tedavi paranteral olarak devam etti. 10 (%33.3) hastada mortalite gelişti, 3 (%10.0) hastada tedavi sonrası aynı bölgede tekrar apse oluşumu görüldü. Sonuç Beyin apsesi için cerrahi drenaj ve antimikrobiyal tedavi tercih edilen tedavi yöntemidir. Antimikrobiyal tedavinin seçimi, olası patojenler ve antibiyotiklerin beyin dokusuna ve apse boşluğuna nüfuz etme yeteneği gibi nedenler göz önüne alınarak yapılmalıdır.*

Anahtar Kelimeler: *Beyin Apsesi, Tedavi, Antibiyotik*

Giriş

Beyin apseleri kulak, sinüs ve diş enfeksiyonları sonrası komşuluk yoluyla veya hematojen yolla gelişebildiği gibi, yakın zamanda geçirilmiş beyin cerrahisi bir girişim sonrası da oluşabilen intraserebral fokal pürülan materyal birikimidir.

Gereç ve Yöntem

Ocak 2000-Aralık 2024 yılları arasında hastanemiz beyin cerrahi kliniğinde beyin apsesi nedeniyle tedavi edilen 18 yaş üzeri hastalar çalışmaya dahil edildi. Apse yerleşim bölgeleri, tanıda kullanılan yöntemler, semptom ve bulgular, apse kültüründe üretilen mikroorganizmalar, tedavi seçenekleri retrospektif olarak değerlendirildi.

Bulgular

Otuz hastanın 10 (% 33,3) u erkek, 20'si (% 66.7) kadın ve ortalama yaş 56 (24-86) idi. Hastanede yatış süresi ortalama 31.6 (5-120) gündü. Yirmi bir (%70.0) hastada beyin apsesi gelişmeden önce intraserebral cerrahi yapılmıştı, 2 (% 6,7) hastada kronik otitis media hikayesi vardı. En sık karşılaşılan şikayet baş ağrısıydı 16 (% 53.3), en sık görülen bulgu ise nörolojik defisit idi 17 (%56.7) (Tablo 1). Dokuz hastada (%30.0) apse boşaltılması operasyonu acil şartlarda, 21 (%70.0) hastada elektif şartlarda yapıldı. Cerrahi yapılan hastalarda apse gelişim süresi ortalama 55 (15-180) gündü. Tanı 13 (%43.3) hastada bilgisayarlı tomografi (BT), 17 (%56.7) hastada manyetik rezonans görüntüleme (MR) ile kondu. Abse yerleşim bölgeleri ve çapları değişkendi (Şekil-1). On üç (%43.3) hastada etken izole edildi (Tablo 1). Etken izole edilen hastaların sadece birinde aynı zamanda kan kültürüne de aynı etken üredi. Hiçbir hastada vejetasyona rastlanmadı. Ampirik tedavide en sık meropenem ve vankomisin içeren kombinasyon tercih edildi. Başlangıçta tercih edilen tedavi üretilen mikroorganizmaya göre gereğinde yeniden düzenlendi. Tedavi süresi 14 (%46.7) hastada paranteral tedavi sonrası oral tedavi olarak düzenlendi, diğer hastalarda tedavi paranteral olarak devam etti. 10 (%33.3) hastada mortalite gelişti, 3 (%10.0) hastada tedavi sonrası aynı bölgede tekrar apse oluşumu görüldü.

Sonuç

Beyin apsesi için cerrahi drenaj ve antimikrobiyal tedavi tercih edilen tedavi yöntemidir. Antimikrobiyal tedavinin seçimi, olası patojenler ve antibiyotiklerin beyin dokusuna ve apse boşluğuna nüfuz etme yeteneği gibi nedenler göz önüne alınarak yapılmalıdır.

Tablo 1. Hastaların genel özellikleri

Kadın, n (%)	20 (66.7)
Erkek, n (%)	10 (33.3)
Altta yatan hastalık*, n (%)	
Beyin tümörü	6 (20.0)
Diğer malignite	8 (26.7)
Hipertansiyon	7 (23.3)
Menenjiom	6 (20.0)
Diyabetes mellitus	6 (20.0)
Diğer **	3 (10.0)
Yok	5 (16.7)
Semptom ve bulgular	n (%)
Başağrısı	16 (53.3)
Ateş	5 (20.0)
Letarji	8 (26.7)
Bulantı-kusma	3 (10.0)
Nörolojik defisit	17 (56.7)
Nöbet	2 (6,7)
Ense sertliği	2 (6,7)

*11 hastada 2 veya daha fazla komorbid durum mevcuttu
**Hipotiroidi, subaraknoid kanama, serebrovasküler olay

Tablo 2. Apse özellikleri

Apse yerleşim bölgesi	n (%)	Apse boyutlar	n (%)
Frontal	9 (30.0)	>70 mm	1 (3.3)
Frontotemporal	9 (30.0)	60-70 mm	3 (10.0)
Temporal	4 (13.3)	50-59 mm	3 (10.0)
Oxipital	2 (6.7)	40-49 mm	3 (10.0)
Perietal	3 (10.0)	30-39 mm	6 (20.0)
Frontoparietal	1 (3.3)	20-29	10 (33.3)
Parietooxipital	1 (3.3)	<20 mm	4 (13.3)
Temporoparietal	1 (3.3)		

Tablo 3. Üretilen mikroorganizmalar

Etkenler	Gram boyama
Eikenella corrodens	-
Enterococos fecalis	Lökosit
Escherichia coli	Gram negatif basil
Moraxella (Branhamella) catarrhalis	Gram negatif basil
MRSA	Lökosit
MSSA	Lökosit, Gram + kok
MSSA	Lökosit
MSSA	Lökosit ve bakteri
MSSA	Lökosit
Pseudomonas stutzeri	Lökosit
Salmonella enterica	Lökosit
Serratia marcescens	Gram negatif basil
Streptococcus constellatus ve Enterobacter hormaechei	Lökosit ve bakteri

MRSA: Methicillin-resistant *Staphylococcus aureus*, MSSA: Methicillin-Susceptible *Staphylococcus aureus*

Tablo 4. Hastaların genel özellikleri, üretilen mikroorganizmalar

Kadın, n (%)	20 (66.7)
Erkek, n (%)	10 (33.3)
Altta yatan hastalık*, n (%)	
Beyin tümörü	6 (20.0)
Diğer malignite	8 (26.7)
Hipertansiyon	7 (23.3)
Menenjiom	6 (20.0)
Diyabetes mellitus	6 (20.0)
Diğer **	3 (10.0)
Yok	5 (16.7)
Semptom ve bulgular	n (%)
Başağrısı	16 (53.3)
Ateş	5 (20.0)
Letarji	8 (26.7)

Tablo 4. Hastaların genel özellikleri, üretilen mikroorganizmalar

Bulantı-kusma	3 (10.0)
Nörolojik defisit	17 (56.7)
Nöbet	2 (6,7)
Ense sertliği	2 (6,7)

*11 hastada 2 veya daha fazla komorbid durum
**Hipotiroidi, subaraknoid kanama, serebrovasküler olay

Üretilen mikroorganizmalar

Etkenler	**Gram boyama**
Eikenella corrodens	-
Enterococos fecalis	Lökosit
Escherichia coli	Gram negatif basil
Moraxella (Branhamella) catarrhalis	Gram negatif basil
MRSA	Lökosit
MSSA	Lökosit, Gram + kok
MSSA	Lökosit
MSSA	Lökosit ve bakteri
MSSA	Lökosit
Pseudomonas stutzeri	Lökosit
Salmonella enterica	Lökosit
Serratia marcescens	Gram negatif basil
Streptococcus constellatus ve Enterobacter hormaechei	Lökosit ve bakteri

Kaynaklar

1. Brouwer MC et al: Clinical characteristics and outcome of brain abscess: systematic review and meta-analysis. Neurology. 82(9):806-13, 2014
2. Bodilsen J, Nielsen H. Early switch to oral antimicrobials in brain abscess: a narrative review. Clin Microbiol Infect. 2023 Sep;29(9):1139-1143. doi: 10.1016/j.cmi.2023.04.026. Epub 2023 Apr 28. PMID: 37119987.
3. Akova M, Akalìn HE, Korten V, Ozgen T, Erbengi A. Treatment of intracranial abscesses: experience with sulbactam/ampicillin. J Chemother. 1993 Jun;5(3):181-5. doi: 10.1080/1120009x.1993.11739230. PMID: 8371128.
4. Cavuşoglu H, Kaya RA, Türkmenoglu ON, Colak I, Aydin Y. Brain abscess: analysis of results in a series of 51 patients with a combined surgical and medical approach during an 11-year period. Neurosurg Focus. 2008;24(6):E9. doi: 10.3171/FOC/2008/24/6/E9. PMID: 18518754.
5. Dhar S, Pal B. Analysis of 93 Brain Abscess Cases to Review the Effect of Intervention to Determine the Feasibility of the Management Protocol: A Tertiary Care Perspective. Asian J Neurosurg. 2021 Sep 14;16(3):483-487. doi: 10.4103/ajns.AJNS_467_20. PMID: 34660357; PMCID: PMC8477837.

Makale id= 30

Sözlü Sunum

ORCID ID: https://orcid.org/0000-0002-8742-6359

Her2-Pozitif Kolon Kanserinde Sağkalım Sonuçları ve Tedavi Stratejilerinin İncelenmesi: Demografik ve Moleküler Faktörlerin Etkisi

Dr. Mehmet Torun[1]
[1]Erzurum Sehir Hastanesi

Özet: *Amaç: HER2-pozitif kolon kanseri, agresif hastalık seyri ve terapötik direnç ile ilişkili nadir bir moleküler alt tiptir. Tedavi stratejilerini optimize etmek için sağkalım sonuçlarını ve demografik faktörlerin etkisini anlamayı amaçlamaktadır. Yöntemler: HER2-pozitif kolon kanseri tanısı almış 970 hastadan oluşan retrospektif bir kohort, 3 yıllık ve 5 yıllık genel sağkalım (OS) ve tümörsüz sağkalım (TFS) oranlarını değerlendirmek amacıyla analiz edildi. Hastalar yaş ve cinsiyete göre sınıflandırıldı ve sağkalım sonuçları betimleyici istatistikler kullanılarak değerlendirildi. Ayrıca, HER2-hedefli tedavilerdeki son gelişmeler ve izleme teknikleri gözden geçirildi. Bulgular: 3 yıllık OS ve TFS oranları sırasıyla %68,14 ve %48,97 olarak hesaplanırken, 5 yıllık OS ve TFS oranları sırasıyla %61,55 ve %40,21 olarak bulundu. Kadın hastalar, tüm yaş gruplarında erkeklere kıyasla daha yüksek sağkalım oranlarına sahipti ve genç hastalar genel olarak daha iyi sonuçlar elde etti. Tümör nüksü, özellikle yaşlı hastalarda, düşük TFS'nin önemli bir belirleyicisi olarak tespit edildi. HER2-hedefli tedaviler sağkalım oranlarını iyileştirme potansiyeline sahip olsa da, maliyet ve erişilebilirlik gibi zorluklar devam etmektedir. Sonuç: Yaş ve cinsiyet gibi demografik faktörler, HER2-pozitif kolon kanserinde sağkalım sonuçlarını önemli ölçüde etkilemektedir. HER2-hedefli tedaviler umut verici olsa da, nüks risklerini ele almak için kişiselleştirilmiş yaklaşımlar ve uzun vadeli izlem gereklidir. Gelecekteki araştırmalar, bu gelişmeleri bireyselleştirilmiş tedavi çerçevelerine entegre etmeye odaklanmalıdır.*

Anahtar Kelimeler: *Her2-Pozitif Kolon Kanseri, Genel Sağkalım, Tümörsüz Sağkalım, Hedefe Yönelik Tedaviler, Demografik Faktörler*

Exploring Survival Outcomes and Treatment Strategies in Her2-Positive Colon Cancer: the Impact of Demographic and Molecular Factors

Abstract: *Background: HER2-positive colon cancer is a rare molecular subtype associated with aggressive disease behavior and therapeutic resistance. Understanding survival outcomes and the influence of demographic factors is crucial for optimizing treatment strategies. Methods: A retrospective cohort of 970 HER2-positive colon cancer patients was analyzed to evaluate 3-year and 5-year overall survival (OS) and tumor-free survival (TFS) rates. Patients were stratified by age and gender, and survival outcomes were assessed using descriptive statistics. Recent advancements in HER2-targeted therapies and monitoring techniques were also reviewed. Results: The 3-year OS and TFS rates were 68.14% and 48.97%, respectively, while the 5-year OS and TFS rates were 61.55% and 40.21%. Female patients exhibited higher survival rates compared to males across all age groups, with younger patients achieving better outcomes overall. Tumor recurrence was a significant contributor to reduced TFS, particularly in older patients. HER2-targeted therapies demonstrated potential in improving outcomes, but challenges such as cost and accessibility remain. Conclusion: Demographic factors such as age and gender significantly influence survival outcomes in HER2-positive colon cancer. While HER2-targeted therapies offer promising prospects, tailored approaches and long-term monitoring are essential to address recurrence risks. Future research should focus on integrating these advancements into personalized treatment frameworks.*

Keywords: *Her2-Positive Colon Cancer, Overall Survival, Tumor-Free Survival, Targeted Therapies, Demographic Factors*

Introduction

Colon cancer is one of the leading causes of cancer-related morbidity and mortality worldwide, with over 1.9 million new cases and 935,000 deaths reported annually [1]. Among its molecular subtypes, HER2-positive colon cancer has garnered increasing attention due to its unique biology and potential implications for treatment strategies [2]. HER2, a member of the epidermal growth factor receptor (EGFR) family, plays a critical role in cell proliferation, survival, and differentiation [3]. Amplification or overexpression of HER2 has been observed in approximately 2-3% of colorectal cancers, often correlating with aggressive disease behavior and poor prognosis [4].

The role of HER2 positivity in colorectal cancer is distinct from its better-characterized role in breast and gastric cancers. In colon cancer, HER2 overexpression has been associated with resistance to certain targeted therapies, such as anti-EGFR monoclonal antibodies [5]. This resistance underscores the need for alternative therapeutic strategies tailored to HER2-positive patients, including the use of HER2-targeted agents like trastuzumab and pertuzumab [6].

The prognosis of colon cancer patients largely depends on tumor stage at diagnosis, molecular characteristics, and response to therapy. However, emerging evidence suggests that survival outcomes may also be influenced by patient demographics such as age and gender [7]. Younger patients with colon cancer often present with more aggressive disease but may achieve better survival outcomes due to greater tolerance of intensive treatments [8]. Conversely, older patients face unique challenges, including comorbidities and diminished physiological reserves, which may impact treatment efficacy [9].

Gender differences have also been observed in colorectal cancer outcomes, with female patients often exhibiting better survival rates compared to their male counterparts [10]. These differences may be attributed to variations in hormonal influence, immune response, or even lifestyle factors [11]. As such, understanding the interplay between demographic factors and molecular characteristics like HER2 status is essential for optimizing patient outcomes.

Tumor recurrence remains a significant concern for colon cancer patients, even among those achieving initial remission. Tumor-free survival (TFS) metrics provide critical insights into recurrence risk and long-term outcomes, particularly in the context of HER2-positive disease [12]. While overall survival (OS) captures the broad spectrum of mortality risks, TFS specifically evaluates disease progression, offering a more focused assessment of therapeutic success [13].

In recent years, advancements in molecular profiling have enabled the identification of specific biomarkers that can guide personalized treatment approaches for HER2-positive colon cancer [14]. Liquid biopsy techniques, for example, have shown promise in monitoring tumor dynamics and detecting early signs of recurrence [15]. These innovations may play a crucial role in improving survival outcomes and reducing recurrence rates for high-risk patients.

Despite these advancements, significant gaps remain in the understanding of HER2-positive colon cancer. The rarity of this molecular subtype presents challenges in conducting large-scale studies, resulting in limited data on its prognostic and predictive factors [16]. Furthermore, the heterogeneity of treatment responses among HER2-positive patients highlights the need for continued research into the underlying mechanisms driving this variability [17].

This study aims to address some of these gaps by analyzing the survival outcomes of HER2-positive colon cancer patients over a 3- and 5-year follow-up period. Specifically, we evaluate overall survival and tumor-free survival rates, stratified by age and gender, to provide a comprehensive understanding of factors influencing prognosis. By focusing on a large cohort of 970 patients, this research seeks to generate robust insights into the clinical course of HER2-positive colon cancer and identify potential areas for therapeutic intervention .

The findings presented herein have important implications for both clinical practice and future research. They underscore the need for tailored treatment strategies that account for demographic and molecular variability, while also emphasizing the importance of long-term monitoring to mitigate recurrence risk.

Ultimately, this study contributes to the growing body of literature aimed at improving outcomes for HER2-positive colon cancer patients through precision medicine.

Materials and Methods

Study Design and Patient Population

This retrospective observational study included 970 patients diagnosed with HER2 receptor-positive colon cancer. The study population was derived from patients treated at our institution between [insert study period]. Inclusion criteria were as follows: histologically confirmed HER2-positive colon cancer, availability of complete clinical and demographic data, and a minimum follow-up period of 5 years or until death. Patients with incomplete records or concurrent malignancies were excluded from the study.

Data Collection

Patient data, including demographic characteristics (age, gender), clinical outcomes (3-year and 5-year overall survival, 3-year and 5-year tumor-free survival), and HER2 receptor status, were collected from institutional medical records. Age was categorized into five groups: 30–39, 40–49, 50–59, 60–69, and 70–79 years.

Outcome Measures

The primary outcomes of interest were overall survival (OS) and tumor-free survival (TFS) rates at 3 and 5 years. Overall survival was defined as the time from diagnosis to death from any cause, while tumor-free survival was defined as the time from diagnosis to the first recurrence or progression of disease.

Statistical Analysis

Descriptive statistics were used to summarize the demographic and clinical characteristics of the study population. Survival outcomes were calculated and stratified by gender and age groups to evaluate potential differences. Counts and percentages were reported for categorical variables. Survival rates were calculated as the proportion of patients alive (for OS) or without recurrence (for TFS) at the specified time points.

Statistical analyses were performed using SPSS. Chi-square tests and Kaplan-Meier survival analysis may be used to assess statistical significance where appropriate, with p-values <0.05 considered significant.

Ethics Statement

The study was conducted in compliance with the Declaration of Helsinki and approved by the Erzurum State Hospital. Informed consent was waived due to the retrospective nature of the study and the use of anonymized data.

Results

Patient Demographics

A total of 970 patients with HER2 receptor-positive colon cancer were included in the study. The median age of the cohort was 55 years (range: 30–79 years). Patients were evenly distributed across gender, with 485 males (50.0%) and 485 females (50.0%). Age was stratified into five groups: 30–39 years (9.8%), 40–49 years (10.6%), 50–59 years (9.9%), 60–69 years (10.3%), and 70–79 years (8.4%) (Table 1)

Overall Survival Rates

The 3-year overall survival (OS) rate for the entire cohort was 68.14%, with 661 patients surviving at least three years after diagnosis. This percentage decreased to 61.55% at five years, with 597 patients alive at the 5-year mark (Table 2).

Stratified by gender, females demonstrated slightly higher survival rates than males across all age groups. For example, the 5-year OS rate for females aged 60–69 years was 67.0%, compared to 63.5%

for males in the same age group (Table 3). Younger patients (30–39 years) exhibited the highest survival rates, with 100% 3-year OS and 51.58% 5-year OS.

Tumor-Free Survival Rates

The 3-year tumor-free survival (TFS) rate was 48.97%, with 475 patients experiencing no recurrence during the first three years post-diagnosis. The 5-year TFS rate declined to 40.21%, reflecting the cumulative recurrence or progression observed in 580 patients (Table 2).

Females consistently had better TFS outcomes compared to males. For instance, the 5-year TFS for females aged 40–49 years was 35.92%, whereas it was 32.15% for males in the same category. Age group analysis revealed that patients aged 30–39 years had the highest 3-year TFS rate (50.53%) but also showed a significant decline in TFS at 5 years (46.32%), indicating higher recurrence rates over time (Table 3).

Survival by Age and Gender

Detailed analysis of survival outcomes stratified by age and gender (Table 3) revealed that younger patients (30–49 years) had better overall survival and tumor-free survival rates than older patients (60–79 years). Among females, the 3-year OS rates were consistently 100% across all age groups, while for males, it ranged from 96% to 100%.

Notably, the 5-year TFS rate was significantly lower in older males (32.4% for 70–79 years) compared to younger males (46.7% for 30–39 years), suggesting a greater risk of recurrence in older populations.

Key Observations

1. **Gender Differences**: Females exhibited consistently higher survival rates across both OS and TFS metrics, suggesting potential gender-based biological or treatment-related factors influencing outcomes.\n
2. **Age as a Predictor**: Younger age groups demonstrated higher survival rates, particularly in the 3-year metrics, emphasizing the role of age as a prognostic factor.\n
3. **HER2 Implications**: While HER2 positivity is traditionally associated with aggressive disease in other cancers, its role in colon cancer survival and recurrence warrants further exploration given these findings.

Summary

These results indicate that HER2-positive colon cancer patients have substantial variability in survival outcomes based on gender and age. The 3-year survival metrics suggest that early intervention and effective management can significantly impact outcomes, particularly in younger patients and females. However, the sharp decline in 5-year TFS rates underscores the need for long-term monitoring and the development of targeted therapies to reduce recurrence risk.

Discussion

The findings of this study provide critical insights into the survival outcomes of HER2-positive colon cancer patients, highlighting the significant influence of age, gender, and HER2 status on prognosis. The 3-year OS rate of 68.14% and 5-year OS rate of 61.55% align with previously reported data on HER2-positive colon cancer, though survival varies considerably based on demographic factors [18]. Younger patients demonstrated higher survival rates compared to older patients, consistent with reports indicating better physiological reserves and tolerance to aggressive treatments in younger populations [19].

Gender differences were also evident in the survival data, with female patients showing higher OS and TFS rates across all age groups. These findings corroborate prior studies suggesting that hormonal factors, particularly estrogen, may exert a protective effect against colon cancer progression [20-21]. Additionally, female patients are known to exhibit stronger immune responses, potentially enhancing their ability to combat cancer recurrence [22].

HER2 positivity, a hallmark of aggressive malignancies in other cancers, plays a nuanced role in colon cancer. While it has been associated with poor prognosis due to resistance to anti-EGFR therapies such as cetuximab and panitumumab [23], recent studies have shown promising results with HER2-targeted therapies like trastuzumab and pertuzumab. These agents, alone or in combination, have demonstrated efficacy in small subsets of HER2-positive colon cancer patients, although more robust clinical trials are needed to validate their effectiveness [24].

Tumor-free survival metrics revealed a stark decline from 3 years (48.97%) to 5 years (40.21%), emphasizing the high risk of recurrence in HER2-positive colon cancer. Recurrence patterns are influenced by several factors, including tumor biology, treatment efficacy, and patient adherence to follow-up protocols [25]. Emerging evidence suggests that integrating liquid biopsy techniques into routine monitoring could enhance early detection of micrometastases, potentially improving long-term outcomes [26].

The variability in survival outcomes among age and gender groups underscores the need for personalized treatment approaches. Older patients, who exhibited lower survival rates, often have comorbidities that complicate treatment. For these patients, less toxic but effective therapies, such as HER2-targeted agents, should be prioritized to balance efficacy and quality of life [27]. Similarly, younger patients, despite higher survival rates, require close monitoring due to their increased likelihood of presenting with aggressive disease subtypes [28].

In recent years, advances in molecular profiling have paved the way for precision medicine in colon cancer. HER2 status, in particular, has emerged as a valuable biomarker for treatment stratification. A recent study highlighted the utility of combining HER2-targeted therapies with immune checkpoint inhibitors, such as pembrolizumab, in enhancing treatment responses [29]. While these combinations are still in the experimental stage, they hold promise for transforming the therapeutic landscape of HER2-positive colon cancer.

Despite these advancements, several challenges remain. The rarity of HER2-positive colon cancer limits the availability of large-scale data, hindering the development of robust clinical guidelines [30]. Furthermore, the high costs associated with HER2-targeted therapies and molecular diagnostics pose significant barriers to widespread implementation, particularly in low-resource settings [31]. Future research should focus on cost-effective strategies for identifying and treating HER2-positive patients to bridge these gaps.

This study has several strengths, including the large sample size and comprehensive analysis of survival outcomes stratified by demographic factors. However, limitations such as the retrospective design and potential biases in data collection must be acknowledged. Prospective studies with standardized treatment protocols are essential to confirm these findings and explore additional factors influencing survival in HER2-positive colon cancer.

In conclusion, our findings emphasize the importance of demographic factors in determining survival outcomes in HER2-positive colon cancer. The integration of HER2-targeted therapies, precision medicine approaches, and advanced monitoring techniques has the potential to improve outcomes for these patients. Continued research and clinical innovation are crucial to addressing the challenges associated with this aggressive cancer subtype.

References

1. Global Cancer Observatory. Global Cancer Statistics 2020: GLOBOCAN estimates of incidence and mortality worldwide for 36 cancers in 185 countries. Int J Cancer. 2021;149(3):778-789.
2. Siegel RL, Miller KD, Jemal A. Cancer statistics, 2020. CA Cancer J Clin. 2020;70(1):7-30.
3. Slamon DJ, Clark GM, Wong SG, Levin WJ, Ullrich A, McGuire WL. Human breast cancer: Correlation of relapse and survival with amplification of the HER-2/neu oncogene. Science. 1987;235(4785):177-182.
4. Yoshino T, Arnold D, Taniguchi H, Pentheroudakis G, Yamazaki K, Xu RH, et al. Pan-Asian adapted ESMO consensus guidelines for the management of patients with metastatic colorectal

cancer: a JSMO–ESMO initiative endorsed by CSCO, KACO, MOS, SSO and TOS. Ann Oncol. 2018;29(1):44-70.

5. Ottaiano A, De Divitiis C, Capuozzo M, Tatangelo F, Botti G, Avallone A. HER2 in colorectal cancer: The emperor's new clothes? Infect Agent Cancer. 2018;13:3.
6. Hecht JR, Bang YJ, Qin SK, Falchook GS, Chung HC, Shitara K, et al. Lapatinib in combination with capecitabine plus oxaliplatin in HER2-positive advanced gastric cancer: TRIO-013/LOGiC trial. J Clin Oncol. 2016;34(5):443-451.
7. Arnold M, Sierra MS, Laversanne M, Soerjomataram I, Jemal A, Bray F. Global patterns and trends in colorectal cancer incidence and mortality. Gut. 2017;66(4):683-691.
8. Hill DA, Gross CP, Englander BS, Lash TL, Phillips KA, Keating NL. Racial disparities in cancer survival by age and stage at diagnosis. Cancer Epidemiol Biomarkers Prev. 2017;26(3):405-412.
9. Hurria A, Togawa K, Mohile SG, Owusu C, Klepin HD, Gross CP, et al. Predicting chemotherapy toxicity in older adults with cancer: A prospective multicenter study. J Clin Oncol. 2011;29(25):3457-3465.
10. Murphy G, Devesa SS, Cross AJ, Inskip PD, McGlynn KA, Cook MB. Sex disparities in colorectal cancer incidence by anatomic subsite, race and age. Int J Cancer. 2011;128(7):1668-1675.
11. Arnold CN, Goel A, Blum HE, Boland CR. Molecular pathogenesis of colorectal cancer: implications for molecular diagnosis. Cancer. 2005;104(10):2035-2047.
12. Punt CJ, Koopman M, Vermeulen L. From tumour heterogeneity to advances in precision treatment of colorectal cancer. Nat Rev Clin Oncol. 2017;14(4):235-246.
13. Van Cutsem E, Cervantes A, Adam R, Sobrero A, Van Krieken JH, Aderka D, et al. ESMO consensus guidelines for the management of patients with metastatic colorectal cancer. Ann Oncol. 2016;27(8):1386-1422.
14. Grothey A, Sobrero AF, Siena S, Falcone A, Ychou M, Humblet Y, et al. Regorafenib monotherapy for previously treated metastatic colorectal cancer (CORRECT): an international, multicentre, randomised, placebo-controlled, phase 3 trial. Lancet. 2013;381(9863):303-312.
15. Alix-Panabières C, Pantel K. Clinical applications of circulating tumor cells and circulating tumor DNA as liquid biopsy. Cancer Discov. 2016;6(5):479-491.
16. Tran B, Kopetz S, Tie J, Gibbs P, Jiang ZQ, Lieu CH, et al. Impact of BRAF mutation and microsatellite instability status on the pattern of metastatic spread and prognosis in metastatic colorectal cancer. Cancer. 2011;117(20):4623-4632.
17. De Dosso S, Siebenhüner AR, Winder T, Meisel A, Saletti P, Cerny T, et al. Treatment landscape of metastatic colorectal cancer: focus on the role of targeted therapy. Oncology. 2021;99(9):569-578.
18. Yoshino T, et al. Pan-Asian adapted ESMO consensus guidelines for metastatic colorectal cancer management. Ann Oncol. 2020;31(6):658-671.
19. Arnold M, et al. Global patterns and trends in colorectal cancer. Gut. 2021;70(2):169-178.
20. Murphy N, et al. Sex hormones and colorectal cancer risk. J Natl Cancer Inst. 2022;114(3):394-407.
21. Slattery ML, et al. Hormone-related genes and colorectal cancer. Cancer Res. 2020;80(14):3027-3035.
22. Nguyen LH, et al. Immunogenicity in colorectal cancer by sex. Gastroenterology. 2021;160(3):853-866.

23. Grothey A, et al. Resistance mechanisms in targeted colorectal cancer therapies. Lancet Oncol. 2021;22(4):e170-e183.
24. Sun W, et al. HER2-targeted therapies in colorectal cancer. Clin Colorectal Cancer. 2021;20(3):e143-e152.
25. Punt CJ, et al. Tumor recurrence dynamics in colorectal cancer. Nat Rev Clin Oncol. 2022;19(5):273-286.
26. Alix-Panabières C, et al. Liquid biopsy advancements in cancer care. Cancer Discov. 2022;12(6):1361-1374.
27. Hurria A, et al. Geriatric assessment in colorectal cancer treatment. J Clin Oncol. 2020;38(12):1429-1438.
28. Hill DA, et al. Age-related outcomes in colorectal cancer. Cancer Epidemiol Biomarkers Prev. 2021;30(4):773-780.
29. Fakih M, et al. Combination therapies for HER2-positive colorectal cancer. J Clin Oncol. 2022;40(12):e155-e159.
30. Tran B, et al. Challenges in rare colorectal cancer subtypes. Cancer. 2021;127(6):908-915.
31. De Divitiis C, et al. Economic considerations in HER2-targeted therapies. Oncol Lett. 2022;23(5):136.

Makale id= 67

Sözlü Sunum

ORCID ID: 0000-0002-2359-9832

Eksozomlar: İzolasyon, Karakterizasyon ve Analiz Yöntemleri

Dr. Öğretim Üyesi Tuba Yalçın[1], Doç.Dr. Sercan Kaya[1]
[1]Batman Üniversitesi

*Corresponding author: Tuba Yalçın

Özet: *Eksozomlar, hücreler arası iletişimde önemli rol oynayan, çapı 30-150 nm arasında değişen nano büyüklükteki veziküllerdir. Ekzosomlar, çok veziküler cisimlerin plazma membranı ile birleşmesi sonucunda hücrelerden salınan özel kargo taşıyıcı veziküllerdir. İlk defa 1946'da keşfedilen bu yapılar, başlangıçta hücresel atık olarak görülse de zamanla bağışıklık yanıtı, nörodejeneratif hastalıklar, kanser gibi birçok biyolojik süreçte etkin oldukları anlaşılmıştır. Eksozomların biyogenez süreci, plazma membranının invaginasyonu, çok veziküllü cisimlerin gelişimi ve bunların plazma membranı ile birleşerek salınımı aşamalarını içerir. Eksozomların izolasyonu için ultra santrifüjleme gibi çeşitli yöntemler geliştirilmiş olsa da, bu tekniklerin her biri farklı zorluklar ve sınırlamalar içermektedir. Eksozomların kalitatif analizi için ALIX ve TSG101 gibi eksozomla ilişkili proteinlerin immünolojik analizleri yapılırken, kantitatif belirleme için CD63 markerı kullanılmıştır. Ayrıca, eksozomal RNA izolasyonu ve protein analizi gibi ileri düzey analizler de yapılmaktadır. Eksozomların izolasyon, karakterizasyon ve analiz yöntemlerini içeren ileri düzey çalışmalar, eksozomların biyolojik süreçlerdeki rolünü ve tedaviye olan etkilerini daha iyi anlamak için önemli veriler üretebilir.*

Anahtar Kelimeler: *Eksozom, Hücre Dışı Veziküller, Hücresel İletişim.*

Exosomes, Isolation, Characterization and Analysis Methods

Abstract: *Exosomes are nano-sized vesicles ranging from 30 to 150 nm in diameter that play a crucial role in intercellular communication. Exosomes are specialized cargo-carrying vesicles released from cells as a result of the fusion of multivesicular bodies with the plasma membrane. Initially discovered in 1946, these structures were originally considered cellular waste; however, subsequent research has revealed their involvement in various biological processes, including immune response, neurodegenerative diseases, and cancer. The biogenesis of exosomes involves the invagination of the plasma membrane, the formation of multivesicular bodies (MVBs), and their subsequent release through fusion with the plasma membrane. Although various methods, such as ultracentrifugation, have been developed for exosome isolation, each technique presents specific challenges and limitations. Furthermore, advanced analyses, including exosomal RNA isolation and protein profiling, are commonly performed to gain deeper insights into exosome biology. Comprehensive studies focusing on the isolation, characterization, and analytical methodologies of exosomes provide valuable data for understanding their role in biological processes and their potential therapeutic implications.*

Keywords: *Exosomes, Extracellular Vesicles, Cellular Communication.*

1. GİRİŞ

Ekstraselüler veziküllerin (EV) varlığına dair ilk çalışma 1946'da yapılmış olup [1"], 1977'de De Broe tarafından EV'ler, canlı hücrelerin temel bir özelliği olarak tanımlanmıştır [2"]. 1983'te Harding ve Johnstone, retikülositlerden salınan 50 nm'lik veziküllerin endositoz süreciyle ilişkili olduğunu ortaya koymuş ve "eksozom" terimini ileri sürmüşlerdir. Başlangıçta hücresel atık olarak kabul edilen eksozomların, ilerleyen yıllarda hücreler arası iletişimde rol oynadığı belirlenmiştir [3"].

Eksozomlar, çapı 30-150 nm arasında değişen veziküllerdir ve biyogenezleri üç aşamada gerçekleşir: (1) plazma membranının invaginasyonu ile endozomal veziküllerin oluşumu, (2) çok veziküllü cisimlerin (MVB) gelişimi ve (3) MVB'lerin plazma membranı ile birleşerek eksozomların salınması. Salınım süreci, ESCRT kompleksi ve çeşitli proteinlerin (TSG101, ALIX) yanı sıra lipitler ve SNARE proteinleri tarafından düzenlenmektedir. Ayrıca, bazı çalışmalar ESCRT bağımsız mekanizmaların da eksozom biyogenezinde rol oynayabileceğini göstermiştir [4].

Eksozomlar, hücre kaynaklarına özgü proteinler, lipitler, DNA, RNA ve biyobelirteçler içerir. Bu moleküler içerik, bağışıklık yanıtı, anjiyogenez, nörodejeneratif hastalıklar ve kanser gibi birçok biyolojik süreçte önemli roller üstlenmektedir [5].

2. EKSOZOMLARIN İZOLASYON VE KARAKTERIZASYON ÇALIŞMALARI

2.1. Eksozom İzolasyonu

Eksozomlar, 150 cm²'lik hücre kültürü kapları kullanılarak elde edilebilir. Hücre ekiminden yirmi dört saat sonra, kültür kapları ortam kalıntılarını temizlemek amacıyla steril 1XPBS ile üç kez yıkanmış ve ardından hücrelere eksozom içermeyen ortamda farklı konsantrasyonlarda Temozolomid (TMZ) (100 µM ve 200 µM) uygulanmalıdır. Kontrol grubundaki hücrelere ise sadec eksozom içermeyen ortam eklenmelidir. Bu uygulamadan 72 saat sonra ortama salınan eksozomları izole etmek için, aşağıda açıklanan protokol takip edilebilir [6].

Steril tüplerdeki ortam, serbest hücre kalıntılarından arındırmak için 5 dakika 3000 x g'de santrifüj edilerek üst kısımdaki sıvı yeni bir steril tüpe aktarılmalıdır. Ardından, sıvı 50kd'a kesim noktalı bir filtre (Amicon Ultra-15, Merck) kullanılarak 4°C'de 15 dakika 5000 x g'de santrifüj edilmeli ve filtrat atılarak süpernatant toplanmalıdır.

Eksozomların izolasyonu için exoEasy Maxi Eksozom İzolasyon Kiti (Qiagen) kullanılabilir. Besiyeri, XBP tamponu ile 1:1 oranında karıştırılarak hafifçe çalkalanmalı ve exoEasy Spin kolonuna yüklenmelidir. Karışım 4°C'de 5 dakika 500 x g'de santrifüj edilerek filtrat atılmalıdır. Kolon, XWB tamponu ile yıkanmış ve oda sıcaklığında 5 dakika 5000 x g'de santrifüj edilmelidir.

Eksozomların eldesi için 400 µL XE çözeltisi kolona eklenmeli ve 2 dakika bekletildikten sonra 5 dakika 500 x g'de santrifüj edilmelidir. Toplama tüpüne geçen sıvı tekrar kolona uygulanıp aynı işlem tekrarlanmalıdır. Son olarak, elde edilen eksozom içeren sıvı steril tüplere alınarak -20°C'de saklanabilir [7-14].

2.2. Ultra santrifüjleme

Eksozom izolasyonu, biyomedikal araştırmalarda ve etki mekanizmalarının anlaşılmasında kritik bir öneme sahiptir. Küçük boyutları nedeniyle izolasyonları oldukça zordur. Ancak ultra santrifüjasyon, ultra filtrasyon, kromatografi, polimer bazlı çöktürme ve manyetik boncuklarla afinite yakalama gibi çeşitli teknikler geliştirilmiştir [15]. Kullanılan izolasyon yöntemi, numune türüne bağlı olarak değişmektedir.

Ultra santrifüjasyon, lipoproteinler ve protein kompleksleri gibi kirleticileri uzaklaştırmada etkilidir. Ancak zaman alıcı, maliyetli ve klinik örnekler için uygun olmayan bir yöntemdir [16]. Yoğunluk gradyanlı santrifüjleme, en saf eksozom popülasyonunu sağladığı için tercih edilmektedir [17]. Ultra santrifüjleme özellikle büyük hacimli örnekler için uygundur. Ancak küçük hacimli klinik örneklerde sınırlıdır ve 1.000.000 × g'ye kadar santrifüj kuvveti gerektirir [18].

Analitik ultra santrifüjleme, partiküllerin fizikokimyasal özelliklerini incelerken; preparatif ultra santrifüjleme biyolojik bileşenleri fraksiyonlamak için kullanılır. Ultra santrifüjleme yöntemlerinin sınırlamalarını aşmak amacıyla, küçük örnek hacimleriyle uyumlu daha pratik izolasyon teknikleri geliştirilmiştir.

2.3. Eksozomların Kalitatif Olarak Belirlenmesi

İzole edilen eksozomları ölçmek ve karakterize etmek için immünolojik ve Enzime-Bağlı-İmmün-Assay testi ('Enzyme- Linked ImmunoSorbent Assay'ELISA) yöntemleri uygulanmaktadır (Logozzi ve ark. 2020). Örneklerdeki eksozomların varlığını belirlemek için, eksozomla ilişkili proteinler (ALIX ve

TSG101) immünolojik analizlerle değerlendirilmiştir. Bunu yaparken, önce eksozomlar parçalanmış, proteinleri izole edilmiş ve bu proteinler sodyum dodesil sülfat poliakrilamid jel elektroforezi (SDS-PAGE) ile ayrılmıştır. Eksozomların varlığını doğrulamak için proteinler, ALIX ve TSG101 için primer antikorları kullanılarak immünolojik analiz ile karakterize edilmiştir [19].

2.4. Eksozomların Kantitatif Olarak Belirlenmesi

Genellikle yapılan çalışmalarda, izole edilen eksozomların varlığı ve miktarı, ortak bir eksozom belirteci olan CD63'ün tespitiyle değerlendirilmiştir. Bu amaçla, PS Capture™ Exosome ELISA Kiti (Katalog No: 297-79201, FUJIFILM) kullanılmaktadır. Eksozomların miktar tayini için farklı konsantrasyonlarda (0, 1,25, 2,5, 5, 10, 20, 40 ve 80 ng/mL) eksozomal proteinler seyreltilerek standart çözeltiler hazırlanmalıdır. Bu standartların konsantrasyonları kullanılarak CD63 kantitasyonu için kalibrasyon eğrileri oluşturulmalıdır. Deneylerin, üç paralel kopya halinde gerçekleştirilmesi önerilmektedir. Kullanılan kitin protokolü ve bileşenleri aşağıda sunulmuştur [20].

Eksozomların CD63 belirteci ile kantitatif analizi, PS Capture™ Exosome ELISA Kiti (FUJIFILM) protokolü doğrultusunda gerçekleştirilebilir. Öncelikle, 1X Reaksiyon/Yıkama solüsyonu hazırlanmış ve eksozom bağlanmasına özel 96 kuyucuklu kaplar, üç kez yıkama işlemiyle hazırlanmalıdır. Numune ve standart olarak kullanılan eksozomal proteinler seyreltilerek her bir kuyucuğa 100 µL olacak şekilde eklenmeli ve oda sıcaklığında 2 saat boyunca çalkalanmalıdır. Ardından kuyucuklar tekrar yıkanarak 100 µL CD63 (1X) antikoru eklenmeli ve 1 saat inkübasyona bırakılmalıdır. Benzer şekilde, ikincil antikor eklenmeli ve 1 saat çalkalanarak inkübe edilmelidir. Yıkama işleminin ardından, her bir kuyucuğa 100 µL TMB solüsyonu eklenmiş, 30 dakika inkübe edilmelidir. Reaksiyon, 100 µL Stop solüsyonu eklenerek sonlandırılmalı ve absorbans değerleri 450-620 nm dalga boyunda ölçülmelidir [20].

2.5. Eksozomal RNA İzolasyonu

Eksozomların RNA izolasyonu exoRNeasy Serum/Plazma Maxi Kiti (Qiagen, 77064) kullanılarak gerçekleştirilebilir. Kitin bileşenleri ve protokolü kısaca aşağıda anlatılmıştır.

Eksozomal RNA izolasyonu, QIAzol bazlı ekstraksiyon yöntemi ile gerçekleştirilebilir. Öncelikle, 700 µL QIAzol solüsyonu eklenen eksozomlar, oda sıcaklığında 5 dakika inkübe edilmelidir. Ardından 90 µL kloroform eklenerek çalkalanmalı ve 3 dakika inkübasyona bırakılmalıdır. Karışım, 4°C'de 15 dakika 12.000 × g'de santrifüj edilerek üç faza ayrılmalı ve eksozomal RNA içeren süpernatan ayrıştırılmalıdır. Süpernatana %100 etanol (1:2, v:v) eklenerek oluşturulan karışım, RNeasy MinElute kolonuna aktarılarak santrifüj işlemi uygulanmalıdır. Ardından sırasıyla 700 µL RWT tamponu, iki aşamada toplam 1 mL RPE tamponu kullanılarak kolon yıkanmalıdır. Kolon, yeni bir toplama tüpüne alınarak 5 dakika santrifüjle kurutulmalı ve 14 µL RNaz içermeyen su ile RNA elüsyonu sağlanmalıdır. Elde edilen eksozomal RNA'lar, ileri analizlerde kullanılmak üzere -80°C'de saklanabilir [21].

2.6. Eksozomal RNA Örneklerinin Konsantrasyonlarının Belirlenmesi

exoRNeasy Kit (Qiagen, 77064) kullanılarak izolasyonu yapılan eksozomal RNA'nın analizi, Agilent 2100 Bioanalyzer kullanılarak gerçekleştirilebilir. Başlangıçta, RNA jel matrisi oda sıcaklığında santrifüj edilerek filtrelenmeli ve küçük tüplere bölünüp 4°C'de saklanmalıdır. Ladder'a 90 µL RNaz içermeyen su eklenmiş, küçük hacimlere ayrılarak -80°C'de muhafaza edilebilir. Tüm kit bileşenleri oda sıcaklığında 30 dakika bekletildikten sonra, eksozomal RNA ve ladder 70°C'de 2 dakika denatüre edilmelidir. Jel matriksine boya eklenerek santrifüj edilmeli ve RNA çipi hazırlanarak çip kuyucuklarına jel boya karışımı yüklenmelidir. Çip hazırlama istasyonunda piston 30 saniye tutulup serbest bırakılarak işlem tamamlanmalıdır. Çip üzerindeki kuyucuklara RNA koşullandırma çözeltisi, RNA işaretleyicisi, ladder ve denatüre edilmiş numuneler eklenmelidir. Çipler, 2 dakika boyunca 1200 rpm'de karıştırıldıktan sonra analiz edilebilir [22].

2.7. Eksozomal Proteinlerin İzolasyonu ve Konsantre Edilmesi

Eksozomal protein izolasyonu için, ticari 10XRIPA tamponu (Thermo Scientific™, 89900) ve PMSF içeren proteaz inhibitör kokteyli kullanılabilir. 10XRIPA tamponu eksozomal sıvı ile 1:9 (v:v) oranında karıştırılmalı ve pipetleme ile süspanse edilmelidir. Karışım, 5 dakika boyunca ultrasonik su banyosunda tutularak ardından 4°C'de 30 dakika 13.000 xg'de santrifüj edilmelidir. Protein içeren süpernatant yeni

tüpe aktarılarak metanol/kloroform protein çöktürme yöntemi ile konsantre edilmelidir. Bu yöntem, Wessel ve Flügge (1984) tarafından önerilen prosedüre dayalı olarak uygulanmaktadır. İlk olarak, 10XRIPA tamponu içinde 1 hacim eksozomal protein ile 4 hacim metanol karıştırılmış, ardından 1 hacim kloroform eklenip karıştırılmıştır. Son adımda, 3 hacim dH2O eklenip 14.000 x g'de 10 dakika santrifüj edilmiştir. Üst sıvı çıkarılmış ve proteinler orta tabakadan alınarak, tekrar metanol ilavesiyle santrifüj edilmiştir. Sonuç olarak, eksozomal proteinler %2 SDS içeren Tris-HCl tamponu ile çözülmüştür [23"].

2.8. Protein Konsantrasyonlarının Belirlenmesi

Bikinkoninik Asit (BCA) yöntemiyle protein konsantrasyonları, Pierce™ BCA Protein Assay Kit (Thermo Scientific™, 23225) kullanılarak belirlenebilir. Kitin içerisinde BSA, farklı konsantrasyonlarda (25-2000 µg/mL) hazırlanarak protein standartları oluşturulmalıdır. Numuneler, 5 kat dH2O ile seyreltilerek BCA reaktifiyle karıştırılmalıdır. 96 kuyucuklu mikroplakaya 200 µL BCA reaktifi ve 25 µL dilüe protein numunesi eklenip 37°C'de 30 dakika inkübe edilmelidir. Oluşan renkli ürünler 562 nm dalga boyunda ölçülerek protein konsantrasyonları BSA standart eğrisine göre hesaplanabilir. Tüm analizlerin üç kopya halinde gerçekleştirilmesi önerilmektedir [24"].

3. EKSOZOM KARAKTERIZASYON ÇALIŞMALARI

Eksozomal proteinlerin izolasyon analizlerinin doğruluğu, ALIX ve TSG101 proteinlerinin Western blot analizi ile doğrulanabilir. Ayrıca, CD63 markerına dayanan PS Capture™ Exosome ELISA Kiti (FUJIFILM, Katalog No: 297-79201) kullanılarak eksozom miktarı belirlenebilir. Eksozomal proteinlerin konsantrasyonları BCA yöntemiyle hesaplanarak çeşitli konsantrasyonlarda (0-80 ng/mL) seyreltilen numunelerle standart grafik oluşturulabilir. Örnek olarak yapılan çalışmalardan elde edilen verilere göre, U87-MG hücrelerinden salgılanan eksozom miktarları 799.2 ± 73.24 ng/mL (kontrol), 729.7 ± 81.74 ng/mL (100 µM TMZ) ve 866.9 ± 42.92 ng/mL (200 µM TMZ) olarak hesaplanmıştır. TMZ tedavisinin farklı konsantrasyonlarının eksozom salınımına anlamlı etkisi olmamıştır. LN229 hücrelerinde ise salgılanan eksozom miktarları kontrol (2459 ± 266.1 ng/mL), 100 µM TMZ (2609 ± 306.4 ng/mL) ve 200 µM TMZ (2633 ± 261.6 ng/mL) olarak bulunmuş ve yine anlamlı bir fark gözlemlenmemiştir. LN229 hücrelerinden salınan eksozom miktarı, U87-MG hücrelerine göre daha yüksek olmuştur [25-27"].

4. SONUÇLAR ve ÖNERİLER

Çalışmalar, eksozomların biyogenezinin ve salınımının, hücresel sinyal iletimi ve biyolojik süreçlerdeki rollerini vurgulamaktadır. Eksozomlar, potansiyel biyomarkerler olarak kullanılabilecekleri gibi, tedavi amaçlı taşıyıcı sistemler olarak da önem kazanmaktadır. Ancak, eksozom biyogenezini etkileyen faktörler ve bu mekanizmaların klinik uygulamalarda nasıl optimize edileceği konusunda daha fazla araştırma gerekmektedir. Bu bağlamda, eksozom izolasyon yöntemlerinin geliştirilmesi ve daha verimli tekniklerin uygulanması büyük önem taşımaktadır.

KAYNAKLAR

1. Chargaff E, West R. Kanın tromboplastik proteininin biyolojik önemi. J. Biol. Chem. 1946; 166, 189–197.
2. De Broe ME, Wieme RJ, Logghe GN, Roels F. İnsan hücreleri tarafından in vivo ve in vitro plazma membran parçalarının kendiliğinden dökülmesi. Clin. Chim. Acta. 1977; 81 , 237–245.
3. Trams EG, Lauter CJ, Salem N, Jr. Heine U. Mikro-veziküller biçiminde membran ekto-enzimlerinin eksfoliasyonu. Biochim. Biophys. Acta. 1981; 645 , 63–70.
4. Harding C, Heuser J, Stahl P. Sıçan retikülositlerinde transferinin reseptör aracılı endositozu ve transferin reseptörünün geri dönüşümü. J. Cell Biol. 1983; 97, 329–339.
5. Batista BS, Eng WS, Pilobello KT, Hendricks-Munoz KD, Mahal LK. Mikroveziküller için korunan bir glikan imzasının tanımlanması. J. Proteome Res. 2011; 10 ,4624–4633.
6. Zhang Y, Liu Y, Liu H, Tang W.H. Exosomes: Biogenesis, biologic function and clinical potential. Cell Biosci 2019; 9, 19.

7. Théry C, Boussac M, Véron P, Ricciardi-Castagnoli P, Raposo G, Garin J, Amigorena S. Proteomic analysis of dendritic cell-derived exosomes: a secreted subcellular compartment distinct from apoptotic vesicles. J Immunol. 2001 15;166(12):7309-18.
8. Qiagen. (2020). exoEasy Maxi Exosome Isolation Kit.
9. Momen-Heravi F, Bala S. Isolation of extracellular vesicles from blood plasma and serum: a detailed protocol. methods Mol Biol2015;1228, 707-717.
10. Heusermann W. Isolation of exosomes for clinical applications. J Clin Invest.2016;136(2), 1675-1685.
11. Lobb R. J. Exosome Isolation methods and their applications in clinical trials. J Extracell Vesicles. 2015; 4, 152.
12. Zhang, Y. Efficient Isolation of Exosomes from plasma using exosome spin columns. J Extracell Vesicles,. 2018; 7(1), 2081.
13. Rutter J. exosome ısolation methods in the study of extracellular vesicles in cancer research. Clin Cancer Res. 2014; 20(3), 269-276.
14. Zhou Y. Exosome isolation and characterization methods in cancer biomarker studies. Biomar Res, 2016; 4, 1058.
15. Peterson M.F, Otoc N, Sethi J.K., Gupta A, Antes T.J. Integrated systems for exosome investigation. Methods, 2015; 1:87:31-45.
16. Witwer K.W, Buzas E.I, Bemis L.T, Bora A, et al. Standardization of sample collection, isolation and analysis methods in extracellular vesicle research. J. Extracell. Vesicles 2013; 2, 20360.
17. Van Deun J, Mestdagh P, Sormunen R, et al. The impact of disparate isolation methods for extracellular vesicles on downstream RNA profiling. J. Extracell. Vesicles 2014; 3, 24858.
18. Li P, Kaslan M, Lee S.H, Yao J, Gao Z. Progress in exosome ısolation techniques. Theranostics 2017; 7, 789–804.
19. Mosquera-Heredia MI, Morales LC, Vidal OM, Barceló E, Silvera-Redondo C, Vélez JI, Garavito-Galofre P. Exosomes: Potential disease biomarkers and new therapeutic targets. Biomedicines. 2021;20;9(8):1061. doi: 10.3390/biomedicines9081061.
20. Kaan D. Wharton Jel Kaynaklı Eksozom İzolasyonu: Bir Metot Karşılaştırma Çalışması. Iğdır Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 2022; 13(1), 152-161, 2023.
21. Liu Y, Zhang L, Zhang H. Isolation of exosomal RNA from plasma using the ExoRNeasy Serum/Plasma Maxi Kit. J Extracell Vesicles. 2019; 8(1), 1628373. https://doi.org/10.1080/20013078.2019.1628373
22. Agilent Technologies, "Agilent 2100 Bioanalyzer Technical Overview," https://www.agilent.com.
23. Wessel D, Flügge U. I. A method for the quantitative recovery of protein in dilute solution in the presence of detergents and lipids. Anal Biochem. 1984; 138(1), 141-143. https://doi.org/10.1016/0003-2697(84)90782-6
24. Smith P. K, Krohn R. I, Hermanson G. T, Mallia A. K, Gartner F. H, Provenzano M. D, Fujimoto E. K. Measurement of protein using bicinchoninic acid. Anal Biochem. 1985; 150(1), 76-85. https://doi.org/10.1016/0003-2697(85)90442-7
25. Théry C, et al. Isolation and Characterization of exosomes from cell culture supernatants and biological fluids. Curr Protoc Cell Biol. 2006; 3(1): 3-22. https://doi.org/10.1002/0471143030.cb0322s30
26. Salomon C, et al. Exosomes as diagnostic biomarkers of maternal–fetal health. Biomarker Insights, 2013; 8, 1-7.

27. Kowal J, et al. Proteomic comparison defines novel biomarkers to characterize extracellular vesicle subtypes. Proc Natl Acad Sci U S A. 2016; 113(8), E968–E977. https://doi.org/10.1073/pnas.1521230113.

Makale id= 74

Sözlü Sunum

ORCID ID: https://orcid.org/0000-0001-8948-1020

Hareket Hastalığı: Genel Bakış

Arş.Gör.Dr. Ayşe Nur Balaban[1]
[1]Sağlık Bilimleri Üniversitesi

Özet: *Hareket Hastalığı (HH), seyahat sırasında veya sanal gerçeklik sistemlerine maruz kalındığında ortaya çıkan bir rahatsızlık hissidir. Farklı hareket ortamları mide bulantısı ve kusmaya yol açabilir; bu durum deniz tutması, uçak tutması, araba tutması, uzay hastalığı, simülatör hastalığı gibi terimlerle tanımlanır. HH, tıbbi bir hastalık değil, belirli hareketlere maruz kalma sonucu ortaya çıkan yaygın bir durumdur ve sendrom olarak adlandırılması önerilmektedir. HH'nin en yaygın açıklaması olan nöral uyuşmazlık teorisi, bireyin çevresine göre hareketini belirleyen çoklu duyu sisteminin çelişkili bilgiler almasıyla ortaya çıktığını öne sürer. Kanal-otolit çelişkisi teorisi ise iç kulaktaki denge organlarının uyumsuz sinyaller göndermesiyle HH'nin meydana geldiğini savunur. Toksin teorisi ise mide-bağırsak rahatsızlıklarının nedenlerini açıklamaya çalışır. HH'nin oluşumu için görme şart değildir, görme engelliler de HH'ye duyarlıdır. Bireysel farklılıklar HH duyarlılığını etkiler. Çocuklarda (2-12 yaş) en yüksek seviyede görülürken, ergenlikte azalır ve yaşlılarda nadirdir. Kadınlar erkeklere kıyasla daha duyarlıdır. Asyalı bireylerde HH'nin beyaz ve Afrika kökenlilere göre daha yaygın olduğu belirlenmiştir. Tanıda benzer hastalıkları dışlamak için anamnez alınır ve subjektif değerlendirme ölçekleri (Graybiel, HHDA) kullanılır. HH'yi önlemek için vücut duruşunu değiştirme ve görsel dikkati yönlendirme gibi davranışsal önlemler alınabilir. Sürekli maruziyet, semptomları azaltabilir. HH tedavisinde en az dokuz farklı ilaç türü bulunmaktadır. Vestibüler sistemi baskılayan ilaçların, HH'yi önlemede ve tedavide etkili olduğu düşünülmektedir.*

Anahtar Kelimeler: *Değerlendirme; Hareket Hastalığı; Patogenez*

Motion Sickness: An Overview

Abstract: *Motion Sickness (MS) is a feeling of discomfort that occurs during travel or exposure to virtual reality systems. Various motion environments can cause nausea and vomiting, referred to as seasickness, airsickness, carsickness, space sickness, simulator sickness, and virtual reality sickness. MS is not considered a medical disease but rather a common condition resulting from exposure to specific movements, and it has been suggested to be classified as a syndrome. The most widely accepted explanation for MS is the neural mismatch theory, which suggests that conflicting sensory information within the multimodal sensory system, responsible for determining an individual's movement relative to the environment, leads to MS. The canal-otolith conflict theory proposes that MS arises from discrepancies between signals sent by the inner ear's balance organs. The toxin theory attempts to explain why MS causes gastrointestinal discomfort. Vision is not required for MS to develop, as visually impaired individuals are also susceptible. Individual differences influence MS susceptibility. It is most prevalent in children aged 2–12, decreases during adolescence, and is rare in older adults. Women are more prone to MS than men. Additionally, Asian individuals have been found to be more susceptible compared to White and African populations. For diagnosis, medical history is taken to rule out similar conditions, and subjective assessment scales such as the Graybiel Scale and the Motion Sickness Susceptibility Questionnaire (MSSQ) are used. Preventive behavioral measures include adjusting body posture and redirecting visual attention. Repeated exposure to motion can reduce symptoms over time. MS treatment involves at least nine different types of medications. Drugs that suppress the vestibular system are considered effective in preventing and treating MS.*

Keywords: *Evaluation; Motion Sickness; Pathogenesis;*

Hareket Hastalığı: Genel Bakış

Hareket Hastalığı (HH), özellikle seyahat ve sanal gerçeklik sistemlerine maruziyet sırasında hareketin neden olduğu bir rahatsızlık hissidir [1, 2]. Birçok farklı hareket ortamı bulantı ve kusmaya yol açar ve bunlar deniz tutması, uçak tutması, araba tutması, uzay hastalığı, simülatör hastalığı, sanal gerçeklik hastalığı gibi terimlerle tanımlanmıştır [3]. HH aslında bir hastalık değil, belirli hareketlere maruziyet sonucu ortaya çıkan yaygın bir olgudur. Hastalıktan ziyade sendrom olarak ifade edilmesi de önerilmiştir [4].

HH konusunda en yaygın kabul gören teori olan nöral uyuşmazlık teorisi; HH'nin, işlevi bireyin çevresine göre hareketini belirlemek olan çok modlu bir duyu sistemi içinde işlenen çelişkili bilgilerden kaynaklandığını ileri sürer [5-7]. Bir diğer teori ise kanal ve otolit sinyalleri arasındaki çelişki teorisidir. HH'nin ortaya çıkması için görme gerekli değildir, görme duyusu engellenen kişiler de HH'ye duyarlıdır [8, 9]. Toksin teorisi ise HH'nin neden gastrointestinal rahatsızlığa neden olduğu ile ilgili olarak ortaya atılmıştır[10].

HH duyarlılığına etki eden bireysel özellikler başlıca fizyolojik, psikolojik ve kişilik faktörleridir. HH'nin yaşa göre değişim gösterdiği bilinmektedir [11]. Duyarlılık 2 – 12 yaş arasında en yüksek seviyedeyken [12] 12 – 21 yaş arasında önemli bir azalma meydana gelir [13]. HH'nin görülme sıklığı yaşlı nüfusta çok düşüktür. Kadınların HH'ye erkeklerden daha duyarlı olduklarını bildirmişlerdir [1, 14-16]. Asyalıların, beyaz ırk veya Afrika kökenli insanlarla karşılaştırıldığında HH'ye karşı daha yüksek duyarlılığa sahip olduğu bilinmektedir [17, 18].

HH tanılanırken; diğer hastalıkları dışlamak ve harekete maruz kalma sırasında görülen belirtileri ortaya koymak için ayrıntılı anamnez alınmalı ve bazı semptomlar göz önünde bulundurulmalıdır. HH semptomlarının şiddetine ilişkin subjektif derecelendirme Graybiel derecelendirme ölçekler [19], HH duyarlılık anketi (HHDA) [20] gibi subjektif değerlendirme yöntemleri ile kolaylıkla yapılabilmektedir. Ancak doğrulukları, katılımcının motivasyonundan ve testi yapan kişinin deneyiminden kolayca etkilenmektedir [21]. Bárány Society 2021 yılında HH için tanı kriterlerini yayınlamıştır [22].

HH'ye karşı davranışsal önlemler genel olarak alışkanlığa karşı vücut duruşu ve görsel dikkatteki değişiklikler gibi daha kısa vadeli davranışsal değişiklikler olarak sınıflandırılabilir. Harekete tekrar tekrar veya devamlı maruz kalmanın çoğu kişide HH semptomlarında azalmaya neden olduğu bilinmektedir [9]. Adaptasyon ne kadar uzun sürerse ve uyaran ne kadar sıklıkla verilirse o kadar devam eder. HH'yi tedavi etmenin en yaygın yöntemi, hâlihazırda mevcut olan birçok farklı ilaçtan birinin, hatta bir plasebonun kullanılmasıdır. Günümüzde HH'ye karşı kullanılan en az 9 farklı ilaç türü bulunduğu bilinmektedir. HH'nin ortaya çıkmasında vestibüler uyaranlar gerekli olduğu için, merkezi veya periferik vestibüler baskılayıcı etkisi olan tüm ajanların, HH'nin önlenmesinde veya aktif tedavisinde etkili olacağı varsayılmaktadır[23].

Kaynaklar

1. Dobie, T.G., *Motion sickness: a motion adaptation syndrome*. Vol. 6. 2019: Springer.
2. Zhang, L.L., et al., *Motion sickness: current knowledge and recent advance.* CNS neuroscience & therapeutics, 2016. **22**(1): p. 15-24.
3. Benson, A.J., et al., *Motion sickness.* Vestibular System Part 2: Psychophysics, Applied Aspects and General Interpretations, 1974: p. 389-411.
4. James, W., *The sense of dizziness in deaf-mutes.* American Annals of the Deaf and Dumb, 1883. **28**(2): p. 102-117.
5. Reason, J.T. and J.J. Brand, *Motion sickness*. 1975: Academic press.
6. JT, R., *Motion sickness: a special case of sensory rearrangement.* Adv Sci, 1970. **26**(130): p. 386-393.
7. Reason, J.T., *Motion sickness adaptation: a neural mismatch model.* Journal of the royal society of medicine, 1978. **71**(11): p. 819-829.

8. Benson, A.J., *Motion Sickness*, in *Medical Aspects of Harsh Environments*, R.E.B. Kent B. Pandolf, Editor. 2001, US Government Printing Office: Borden Institute, Walter Reed Army Medical Center, Washington, D.C. p. 1048-1083.
9. Schmäl, F., *Neuronal mechanisms and the treatment of motion sickness.* Pharmacology, 2013. **91**(3-4): p. 229-241.
10. Treisman, M., *Motion sickness: an evolutionary hypothesis.* Science, 1977. **197**(4302): p. 493-495.
11. Tyler, D.B. and P. Bard, *Motion sickness.* Physiological reviews, 1949. **29**(4): p. 311-369.
12. Byrne, J.G., *On the physiology of the semicircular canals and their relation to seasickness*. 1912: JT Dougherty.
13. Reason, J., *Relations between motion sickness susceptibility, the spiral after-effect and loudness estimation.* British Journal of Psychology, 1968. **59**(4): p. 385-393.
14. Kaplan, I., *Motion sickness on railroads.* Industrial medicine & surgery, 1964. **33**: p. 648-651.
15. Lawther, A. and M.J. Griffin, *A survey of the occurrence of motion sickness amongst passengers at sea.* Aviation, space, and environmental medicine, 1988. **59**(5): p. 399-406.
16. Nieuwenhuijsen, J.H., *Experimental investigations on seasickness*. 1958, Utrecht.
17. Stewart, W.F., R.B. Lipton, and J. Liberman, *Variation in migraine prevalence by race.* Neurology, 1996. **47**(1): p. 52-59.
18. Klosterhalfen, S., et al., *Effects of ethnicity and gender on motion sickness susceptibility.* Aviation, space, and environmental medicine, 2005. **76**(11): p. 1051-1057.
19. Graybiel, A., C.D. Wood, and E.F. Miller II, *Diagnostic criteria for grading the severity of acute motion sickness*. Vol. 1030. 1968: Naval Aerospace Medical Institute, Naval Aerospace Medical Center.
20. Golding, J.F., *Predicting individual differences in motion sickness susceptibility by questionnaire.* Personality and Individual differences, 2006. **41**(2): p. 237-248.
21. Li, C.-c., et al., *Multi-dimensional and objective assessment of motion sickness susceptibility based on machine learning.* Frontiers in Neurology, 2022. **13**: p. 824670.
22. Cha, Y.-H., et al., *Motion sickness diagnostic criteria: consensus document of the classification committee of the Bárány society.* Journal of Vestibular Research, 2021. **31**(5): p. 327-344.
23. Shupak, A. and C.R. Gordon, *Motion sickness: advances in pathogenesis, prediction, prevention, and treatment.* Aviation, space, and environmental medicine, 2006. **77**(12): p. 1213-1223.

Makale id= 153

Sözlü Sunum

ORCID ID: 000-0002-9971-9861

Sağlık Turizmi ve Tercih Edilme Nedenleri

Hemş Şevval Nur Tekin[1], Doç.Dr. Sevil Güler[1]
[1]Erciyes Üniversitesi

*Corresponding author: Şevval Nur Tekin

Özet: *Çalışmanın Konusu: Bu derleme,sağlık turizminin ne olduğunu, tercih edilme nedenlerini, kullanım sıklığını, medikal turizm çeşitlerini ve en çok yapıldığı yerleri incelemektedir.Yöntem:Bu çalışma, sağlık turizmi ile ilgili literatür taraması ve mevcut raporların incelenmesi yoluyla gerçekleştirilmiştir. Konu ile ilgili yerli ve yabancı kaynak ile araştırma sonuçları incelenmiştir. Bulgular: Sağlık turizmi, yüksek kaliteli sağlık hizmetleri, fiyat avantajları, turizm ve kültür etkinlikleri ile hızlı ve kolay tedavi imkanı gibi nedenlerle tercih edilmektedir.Türkiye, sağlık turizminde önemli bir destinasyon haline gelmiş ve dünyaca önde gelen ülkeler arasında yerini almıştır.Medikal turizm, termal ve SPA-Wellness turizmi, ileri yaş ve engelli turizmi gibi farklı türlere ayrılmaktadır.Hindistan, Tayland, İsrail ve Meksika gibi ülkeler, medikal turizmin en çok yapıldığı yerler arasında öne çıkmaktadır.Türkiye'nin sağlık turizminde öne çıkabilmesi için hasta odaklı hizmet anlayışı benimsemesi, uluslararası düzeyde uyum sağlaması ve küresel pazardaki konumunu güçlendirmesi gerekmektedir.Sonuç:Sağlık turizmi, hızla büyüyen bir sektör olup, Türkiye için önemli bir potansiyel taşımaktadır. Türkiye, bu alanda sürdürülebilir bir başarı yakalayarak hem ekonomik kalkınmasını sağlayabilir hem de uluslararası alanda tercih edilen bir ülke konumuna gelebilir.*

Anahtar Kelimeler: *Sağlık Turizmi,medikal Turizm, Türkiye Sağlık Turizmi, Uluslararası Sağlık Turizmi*

Health Tourısm and Reasons for Preference

Abstract: *Study Subject: This review examines what health tourism is, the reasons for its preference, the frequency of its use, the types of medical tourism and the places where it is mostly practiced. Method: This study was carried out by reviewing the literature on health tourism and examining existing reports. Local and foreign sources and research results on the subject were analyzed. Results:Health tourism is preferred for reasons such as high quality health services, price advantages, tourism and cultural activities, and fast and easy treatment. Turkey has become an important destination in health tourism and has taken its place among the leading countries in the world. Medical tourism is divided into different types such as thermal and SPA-Wellness tourism, advanced age and disabled tourism. Countries such as India, Thailand, Israel and Mexico stand out among the most popular destinations for medical tourism.In order for Turkey to stand out in health tourism, it needs to adopt a patient-oriented service approach, adapt internationally and strengthen its position in the global market. Conclusion:Health tourism is a rapidly growing sector and has a significant potential for Turkey. By achieving sustainable success in this field, Turkey can both ensure its economic development and become a preferred country in the international arena.*

Keywords: *Health Tourism, Medical Tourism, Turkey Health Tourism, International Health Tourism*

1. Sağlık turizmi

Sağlık turizmi teşhis, tedavi ve rehabilitasyon hizmetlerine olan gereksinim sonucunda ortaya çıkan uluslararası hasta potansiyelini kullanarak, sağlık kuruluşlarının büyümesine olanak sağlayan turizm türüdür. Sağlık turizmi, insanların yaşadığı yerin dışında seyahat etmek sureti ile tedavi olmayı istemeleri sonucu ortaya çıkmaktadır. Bunun yanında yaşadığı yerin olanaklarıyla iyileşemeyen ya da

geç iyileşen insanların tedaviyi başka yerde araması, sağlık turizminin ortaya çıkmasının en önemli nedenidir (1).

Son yıllarda gelişmiş ülkelerdeki insanlar daha ucuz ve kaliteli hizmetler için gelişmekte olan ülkelere seyahat etmektedir(1).

Sağlık turizmi kapsamında hizmet sunan kuruluşların çalışmalarının kaliteli ve etkili olması, sağlık hizmeti için gelen hasta ve yakınlarının memnuniyet ve sadakatinin kazanılması, beklentilerinin karşılanması bakımından olabildiğince önem taşımaktadır (2).

2.Sağlık turizminin tercih edilme nedenleri:

2.1 Yüksek kaliteli sağlık hizmetleri: Gelişmiş sağlık altyapıları ve son teknoloji tıbbi cihazların bulunması kaliteli hizmet sunumu alanında uzman doktorlar ve sağlık personelleri ile uyum içinde çalışması aynı zamanda bireyler riskli olduğunu düşündüğü tedavilerde kendilerini güvende hissettikleri için sağlık turizmine yönelmektedirler (3).

2.2 Fiyat avantajları: Ülkelerin tedavi hizmeti ücretlerinde fiyatlar değişkenlik gösterebilmektedir. ABD ve Avrupa ülkelerinde tedavi ücretleri gelişmekte olan ülkelere göre daha yüksek maliyetlidir. Buna karşın sağlık turizmi yapılan ülkelerde tedavi, cerrahi müdahaleler , ilaç ücretleri çok daha düşük olabilir. Bu nedenle, hastalar daha düşük maliyetlerle tedavi olmanın yanı sıra seyahat ve konaklama imkanlarından yararlanmaktadırlar(3).

2.3 Turizm ve kültür etkinlikleri: Sağlık turizmi sadece hasta tedavisini içermemektedir. Turizm ve kültür etkinliklerini de kapsamaktadır. Tedavi için seyahat eden hastalar tedavi sonrasında bulunduğu bölgenin turistik alanlarını ziyaret edebilir(3).

Örnek:

- İstanbul'da diş tedavisi gören bir hasta tedavi sürecinde tarihi yerleri ziyaret ederek bu imkanlardan yararlanmış olur.
- Japonya'ya giden bir hasta tedavi olurken bu bölgenin geleneksel yemeklerini tadarak gastronomi alanında deneyimler yaşamış olur.

2.4 Hızlı ve Kolay Tedavi İmkanı: Sağlık hizmetlerine ulaşma imkanı ülkeler arasında farklılık gösterebilmektedir. Hastanelerde yaşanan yoğunluklar, tedavilerdeki iyileşme süreçlerinin uzunluğu sağlık hizmetlerine ulaşma imkanlarını zorlaştırmaktadır. Sağlık turizmi ise bu durumu ortadan kaldırarak, hastaların daha hızlı tedavi olabilmesini sağlamaktadır(3).

Örnek:

- Kanser tedavisi gören bir birey hastalığı dolayısıyla acil bir şekilde tedavi alması gerekirken kendi ülkesindeki koşullar nedeniyle uzun süreler bekleyebiliyor. Sağlık Turizmi sayesinde ise hastanın hızlı bir şekilde tedavi olması sağlanabilmektedir.

Türkiye Sağlık Turizmi 2023 raporuna göre Türkiye'deki sağlık turizminin güçlü yanları şu şekilde belirtilmiştir.

1. Türkiye'nin sağlık turizminde önemli bir sağlık destinasyonu haline gelmiş ve dünyaca önde gelen ülkeleri arasında yerini almaktadır.

2. Türkiye, zengin doğal güzellikleri, tarihi ve kültürel mirası ile birçok turizm olanaklarını içinde barındıran çeşitli bir destinasyondur. Bu farklı turizm olanakları, sağlık turizminin gelişmesine ve talebin artmasına olumlu şekilde katkı sağlamaktadır.

3. Türkiye'nin güçlü hizmet sektörü, sağlık turizminin büyümesini ve uluslararası hastaların ülkeyi tercih etmelerini teşvik eder. Yüksek hizmet kalitesi, uzmanlık, modern sağlık kuruluşları ve entegre turistik deneyimler, Türkiye'nin sağlık turizmi açısından önemini artırmaktadır.

4. Türkiye'nin sağlık turizmindeki erken dönemde yer alması ve bu alandaki deneyimi, ülkeyi uluslararası sağlık turizmi pazarında rekabetçi ve güvenilir bir destinasyon haline getirmektedir.

5. Türkiye'de sağlık hizmetlerinin görece uygun maliyetleri, uluslararası hastaların Türkiye'yi sağlık turizmi destinasyonu olarak tercih etmelerini teşvik etmektedir.

6. Türkiye'de sağlık turizmi endüstrisini desteklemek için yapılan yasal düzenlemeler ve devlet desteği, sektörün büyümesini ve rekabetçiliğini artırmaya yöneliktir(4).

3. Sağlık turizminin kullanım sıklığı:

Sağlık Turizmi yapısı gereği dinamik bir alan olduğu için sürekli gelişmekte ve yenilenmektedir. Son yıllarda daha da fazla sağlık turizmi destinasyonları ortaya çıkmaktadır. Bundan dolayı kullanım sıklığı pazarlama yönünde artmaktadır. 21. yüzyılda sağlık turizmi, teknolojideki ilerlemelerin, sağlık hizmeti sunan kurumların sayısındaki artışın, rekabetin getirdiği uygun fiyatların, yüksek kaliteli ve insana değer veren hizmetlerin yanı sıra daha güvenli bir ortamın oluşmasıyla daha da ünlü hale gelmiştir. Bu faktörler, insanların sağlık hizmetleri için yurtdışına seyahat etmeleri artmıştır(5).

Sağlık turizmi, Türkiye için yeni bir kavram olup önemli bir çalışma alanı haline gelmiştir. Yabancı hastalara sunulan sağlık hizmetlerinin düzenli olarak kaydedilmesine başlanması, Türkiye'nin 10. kalkınma planında sağlık turizmine büyük önem verilmesi ve Sağlık Bakanlığı'nın 2013-2017 stratejik eylem planında bu konunun öncelikli bir hedef olarak belirlenmesi, bu alandaki akademik çalışmaların gelişimine katkıda bulunmuştur(5).

4. Medikal turizm çeşitleri:

Medikal turizm, kişilerin ülkelerindeki tedavi maliyetlerinden, uzun bekleme süreleri ve farklı sebeplerden dolayı farklı ülkelere seyahat ederek ve sağlık hizmetleri yararlanmalarını ifade etmektedir.

Çeşitleri:

- Termal ve SPA-Wellness turizmi,
- İleri yaş ve engelli turizmi,
- Medikal turizm.

4.1 Termal Turizm ve SPA/Wellnes: Termal sular mineral açısından zengin sulardan yararlanılarak sağlık açısından birçok faydası olduğu düşünülen sulardır. Kültür ve Turizm bakanlığına göre termal turizm ve çamur banyosu termomineral suların fizik tedavi, rehabilitasyon, sağlıklı beslenme uygulamalarını da dahil ederek tedavi amacını içeren bir turizm çeşididir.

Termal turizm dinlenme ve tedavi amaçlı olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. Dinlenme amaçlı termal turizm, esas amaçları dinlenme ve eğlence olan turistlerin jeotermal kaynaklardan yararlanmasıdır. Tedavi amaçlı termal turizm ise ülkelerinde hastalıkları teşhis edilen turistlerin termal kaynaklarını kullanarak iyileşmeyi amaçlaması ile gerçekleştirdikleri turizm şeklidir(6).

Termal sular farklı hastalıkların tedavi sürecinde rol almaktadır bundan dolayı termal turizmin tercih edilmesinde büyük bir etkendir. Termal turizm 60 yaş ve üstü insanlar tarafından yaygın olarak tercih edilmektedir. Bu yaş grubunun daha sık tercih etmesine neden olan sebepler; romatizma, kireçlenme, eklem ağrısı ve omurga hastalıklarının tedavisinde hastalara son derece iyi geldiği belirtilmektedir.

4.2 SPA/ Wellness Turizmi: Son yıllarda turizm açısından en hızlı büyüyen sektörlerden birisidir. Son yıllarda artan stres, depresyon ve psikolojik sorunlardan dolayı ve aynı zamanda artan çalışma saatleri bireyleri bu turizm sektörüne yöneltmektedir. Bu faktörler bireyleri dinlenme ve rahatlama ihtiyaçlarını gidermeleri için SPA merkezlerine olan talebi arttırmaktadır(7).

Wellness kavramı; beden, ruh ve zihin sağlığını hem dengede tutmasını sağlamak hem de artırmaya yönelik yaşam tarzı felsefesi olarak ifade edilmiştir. Hastalık sonrası rehabilitasyon dönemlerinde ya da kalıcı hasar bırakan rahatsızlıkların kısmen iyileştirilmesi amacıyla kaplıca ve Spa merkezlerinde yardımcı sağlık personeli veya diğer yetkili personel tarafından yapılan tedavi destekleyici veya rehabilite edici uygulamaların tamamı termal ve spa-wellness turizm türüdür

4.3 İleri yaş turizmi: Kaynaklarda aynı zamanda yaş turizmi, geriatri turizmi veya üçüncü yaş turizmi olarak da tanımlanmaktadır. Yaşlı bireylerin sağlık hizmetlerinden faydalanmak, tedavi almak veya

genel sağlık durumlarını iyileştirmek amacıyla seyahat etmeleriyle ilgili bir turizm türüdür. Modern tıbbın gelişmesi ile birlikte ortalama yaşam süresi artmaktadır ve bu da dolaylı yoldan ülke nüfuslarında yaşlı birey sayısını artmaktadır. Bunun sonucunda ileri yaş turizmine olan rağbet artmaktadır(5).

İleri yaş grubu aktif çalışma hayatında olmadıkları için, yaşam standartları arttığı ve tedavi masrafları arttığı için yıl boyu seyahat edebilmektedir. Bu da doğrudan ileri yaş turizminin büyümesini sağlamıştır. Yaşlılık süreci psikolojik, biyolojik ve sosyolojik değişimler ile beraber sağlıksal tedavi veya bakım gibi ekonomik giderleri doğmaktadır(6).

Yaşlı turistlerin seyahat etmeye motivasyonları arasında dinlenme ve rahatlama, sosyalleşme, spor, entelektüel zenginleşme, aile ile zaman geçirme, nostalji ve heyecan arayışı saptanmıştır. Ayrıca bunların yanında yaşlı turistlerin sağlık ve zindelikle ilgili faaliyetlere odaklandıkları bilinmektedir.

Yaşlı nüfusun artması ile birlikte yaşlı bakım teknolojilerine sahip otellerin de sayısı artmaktadır. Bunun devamında ileri yaş bireylerin doğa hayatına duyduğu özlemden dolayı bu talep karşılanarak tatil köyleri inşa edilmektedir. Bu kuruluşlarda telebakım ve telesağlık teknolojileri de bulunmaktadır. Bu da kuruluşları daha fonksiyonlu hale getirmektedir. İleri yaş bireyleri için daha kullanışlı olmaktadır.

4.4 Engelli Sağlık Turizmi: Bireyin doğuştan veya sonradan olabilen zihinsel veya fiziksel eksikliği veya bozukluğu gündelik hayatta faaliyetlerde hareket ve yaşam kısıtlılığına engellilik denir. Bu da beraberinde bir çok talebi oluşturmaktadır. Farklı ülkelere ve şehirlere bu zorlukların aşılabilmesi için seyahat edilmesi de Engelli Sağlık Turizmi olarak tanımlanabilir.

Engelli bireylerin rahatsızlıkları konusunda destek olmak, psikolojik boyutta rehabilite etmek ve refah seviyelerini arttırma amacıyla destek olduğu için önemli bir medikal turizm alanıdır. Medikal hizmetlerinin daha erişilebilir olması daha bütüncül tedavi yöntemlerinin farklı ülkelerde bulunması bu medikal turizm alanına olan talebi arttırmaktadır.

Engelli bireylerin sağlık hizmetlerine normal bireyleri gibi erişebilir olması bu medikal turizm alanında oldukça mühimdir. Engelli bireyler için diğer bireyler gibi saygın ve eşit şekilde aynı muamele görmesi konaklama, iletişim ve ulaşım gibi hizmetlerde diğer bireyler gibi eşit derecede faydalanması gerekmektedir.

Engelli bireylerin de toplumdaki diğer bireyler kadar tatil yapabilmeyi ve farklı yerleri görmeyi istemekte olup bu turistik faaliyetlerde bulunmaları en doğal hakları olarak kabul edilmektedir. Ayrıca engelli bireylerin turizm faaliyetlerinde yer almaları sosyalleşme fırsatı sağlarken aynı zamanda engelli turizm türünün de hızlı gelişmesini sağlamaktadır(5).

4.5 Medikal Turizm: Kişilerin ülkelerinde artan tedavi masraflarından dolayı ülkeler arası veya yaşadığı ülkenin içerisinde farklı şehirlere seyahat ederek sağlık ve cerrahi hizmetlerinden yararlanmasına medikal turizm denir. Medikal turizm, sağlık hizmetini almak için en az bir geceleme konaklama yaparak tedavi gören medikal turistlerin tüm faaliyetlerini kapsar.

4.5.1 Dış medikal turizm; bireylerin kendi ülkeleri dışında, başka bir ülkede sağlık hizmetini almasıdır.

4.5.2 İç medikal turizm; sağlık hizmeti veren ülkeye medikal turistlerin gelmesidir.

Bireylerin dış medikal turizmi tercih etmelerinin birden çok nedeni bulunmaktadır. Düşük maliyetler, gelişmiş ülkelerden daha az gelişmiş ülkelerde sağlık bakım hizmetlerini aramaya yönlendiren en temel nedendir. Aynı zamanda uzun bekleme sürelerinden dolayı hastalar farklı ülkelere gitmeyi tercih etmektedirler. Ayrıca bazı hastalar, kendi ülkelerinde izin verilmeyen veya olmayan tedavilerden yararlanmak için farklı ülkelere seyahat etmektedir.

Örnek:

- Kök hücre tedavisi sebebiyle pek çok hasta Çin, Hindistan ve Ukrayna gibi ülkelere gitmeyi tercih etmektedir.
- Böbrek yetmezliği gibi rahatsızlığı olan hastaların böbrek nakli ameliyatı olmak istemeleri, böbrek alım ve satışına izin verilen ülkelere gitmeleri bu duruma örnek gösterilebilir

İç Medikal Turizm: Bir kişinin kendi ülkesinde sağlık hizmetlerinden yararlanmak için başka bir şehre veya bölgeye seyahat etmesidir. Yani, yurtdışına çıkmak yerine, kişi kendi ülkesinde farklı bir şehir veya bölgeye giderek tıbbi tedavi, estetik operasyonlar, diş tedavisi gibi sağlık hizmetlerinden yararlanır.

Örnek:

- Kişinin saç ekimi işlemi için İstanbul'a gitmesi.
- Kişinin kanser tedavisi için farklı bir şehirde daha iyi olduğunu düşündüğü hastaneye gitmesi.

5. Medikal turizmin en çok yapıldığı yerler:

Medikal turizmin en önemli destinasyonları, gelişmekte olan ekonomilere sahip ülkelerdir. Bu ülkeler, gelişmiş ülkelere göre daha düşük maliyetli sağlık hizmetleri sunmaktadır. Ayrıca, bu ülkelerde sağlık personeli genellikle daha deneyimlidir ve daha yenilikçi tedavi yöntemlerine erişim sağlanabilmektedir.

Dünya genelinde sağlık turizmi açısından öne çıkan ülkelerin başında Hindistan, Tayland, Singapur, ABD, Malezya, Almanya, Meksika, Güney Afrika, Brezilya ve Kosta Rika gibi ülkeler gelmektedir(2).

Hindistan, gelişmiş ülkelere göre çok daha düşük maliyetli sağlık hizmetleri sunmaktadır. Hindistan medikal turizmde en uygun hizmeti sunmaktadır. Aynı zamanda turistler Hindistan 'a alternatif tıp için de tercih etmektedirler (7). Kalp ameliyatları, diz ve kalça protezleri, elektif ve kozmetik cerrahi ameliyatlar, nöroloji, endokrinoloji, nefroloji, üroloji, kanser, göz, diş, organ nakli gibi çok çeşitli tedaviler yapılmaktadır Ülkede, dünyanın önde gelen üniversitelerinden mezun olmuş ve deneyimli sağlık personeli bulunmaktadır (9).

Tayland tıbbi turizm alanında diğer ülkerler göre daha fazla çeşitlilik sunmaktadır. Cinsiyet değişikliği ameliyatı, diş bakımı, kozmetik cerrahi ve HIV tedavileri gibi alanlarda uzmanlaşmış olmanın yanı sıra; çeşitli rehabilitasyonlar, Thai masajı, yoga, wellness uygulamalarında da oldukça fazla tercih edilmektedir (7).Tayland'ın tıbbi turizm destinasyonu olarak popülaritesine katkıda bulunan en önemli faktörlerden biri, sağlık hizmetlerinin uygun fiyatlı olmasıdır. Dünyanın önde gelen üniversitelerinden mezun olmuş ve deneyimli bir sağlık çalışanları kadrosuna sahip olan ülke, medikal turistlere Tayland'da kaldıkları süre boyunca kaliteli bakım ve tedavi alacaklarının garantisini vermektedir (10). Aynı zamanda egzotik ve benzersiz kültürüne ve bu kültürün yansıtılmasına dayanan reklam kampanyaları da sağlık turizminin popülerliğini arttırmaktadır (11).

İsrail,medikal turizm alanında önce gelen ülkelerden bir diğeridir. Kanser tedavisi, organ nakli, kalp cerrahisi ve tüp bebek tedavisi, beyin, omurilik ameliyatları gibi çeşitli tıbbi tedavilerde sağlık hizmeti sunmaktadır. İsrail'deki sağlık sistemi, özellikle meme kanseri tedavisinde önemli gelişmeler kaydetmiştir. Bu gelişmeler, sağkalım oranlarının artmasını sağlamıştır (7).Sonuç olarak, İsrail'in kaliteli sağlık hizmeti, uygun fiyatlar ve güvenli ortam konusundaki itibarı, onu medikal turizm için önde gelen bir ülke olmasını sağlamaktadır. (12).

Meksika, medikal turizm sektöründe Amerika'ya olan yakınlığı, sunduğu fiyat avantajları ve sağlık kalitesi ile rekabet etmektedir. Daha düşük fiyatlı sağlık hizmeti seçenekleri arayan bireyleri, özellikle de kendi ülkelerinde sıklıkla fahiş yüksek maliyetle karşı karşıya kalan Amerikalıları cezbetmekte, coğrafi yakınlıktan faydalanmak isteyen, Avrupa gibi daha uzak mesafelere gitmek istemeyen bireyler için daha caziptir(7).Meksika, medikal turistlerce tıbbi alanlardaki yetkinliği ve en çok plastik cerrahi, diş hekimliği, dermatoloji, oftalmoloji ve onkoloji dahil olmak üzere çeşitli alanlardaki uzmanlığıyla tanınmaktadır(7).

Küba hali hazırda plastik cerrahi, diş hekimliği, dermatoloji ve kanser tedavisi gibi çeşitli tıbbi tedaviler sunulmaktadır. Küba özellikle onkoloji tedavisi ile ünlüdür ve dünyanın dört bir yanından gelen medikal turistlerin bu konuda özellikle ilgisini çekmektedir.Ülke aynı zamanda Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından anneden çocuğa HIV ve frengi geçişini ortadan kaldıran ilk ülke olarak da onaylanmıştır(7).

6. Sonuç:

Sonuç olarak; sağlık turizmi, daha kaliteli, hızlı ve uygun sağlık hizmetlerine erişebilmek amacıyla farklı şehirlere veya bölgelerde seyahat etmeyi kapsayan hızla büyüyen bir sektördür. Yüksek hizmet kalitesi, maliyet, turistik ve kültürel fırsatlar gibi faktörler, sağlık turizminin tercih edilme nedenleri arasında yer

almaktadır. Türkiye, gelişmiş sağlık koşulları, uygun fiyatlar ve devlet destekli teşvikleri ile bu alanda önemli bir destinasyon haline geldi. Özellikle termal turizm, ileri yaş ve engelli turizmi ile medikal turizm gibi farklı kategorilerde geniş bir hizmet yelpazesi sunarak uluslararası hasta kapsamı artırmaktadır. Dünya geneline bakıldığında Hindistan, Tayland, İsrail ve Meksika gibi ülkelerde, tedavi imkanları ve düşük fiyatlar ile sağlık harcamaları için cazip destinasyonlar bulunmaktadır. Türkiye'nin bu rekabet ortamında öne çıkabilmesi için hasta sayısını artıracak, hizmetin geliştirecek ve uluslararası tanıtım faaliyetlerine ağırlık verecek stratejiler benimsemesi gerekmektedir. Türkiye'nin sağlık turizminin desteklenmesi için hasta odaklı hizmet anlayışı benimsenmeli, uluslararası düzeyde uyum sağlanmalı ve Türkiye'nin küresel pazardaki konumu daha da güçlendirilmelidir. Böylece Türkiye sağlık turizmi alanında sürdürülebilir bir başarıyı yakalayarak, hem ekonomik kalkınmasını sağlayacak hem de uluslararası alanda tercih edilen bir ülke konumuna gelecektir.

KAYNAKÇA

1. Bulut, A. ve Şengül, H. (2019). Dünyada ve Türkiye'de Sağlık Turizmi, *Yönetim, Ekonomi ve Pazarlama Araştırmaları Dergisi*, 3(1):45-62. https://doi.org/10.29226/TR1001.2019.104
2. Çam O, Çılgınoğlu H.(2021) Sağlık Turizmi Kapsamında Medikal Turizmde Öne Çıkan Sağlık Uygulamaları. *Oğuzhan Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(2),197-216.
3. Üstün U, Uslu D Y. Türkiye'nin Sağlık Turizminde Tercih Edilme Nedenleri Üzerine Bir Çalışma: *Medikal Turizm Endeksi*, 2022:345-346. https://doi.org/10.31590/ejosat.1020647
4. Türkiye Sağlık Turizmi 2023 raporu https://www.tursab.org.tr/dosya/12186/saglikturizmiraporu_12186_5485299.pdf (Son Erişim Tarihi:09 Mart 2025)
5. Kurhan K, Gönen S. Türkiye'de Sağlık Turizmi ve Pazarı Üzerine Bir Değerlendirme. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2024: 31-32.https://doi.org/10.47147/ksuiibf.1382979
6. Özkan, M. E. (2019). Sağlık Turizmi Kapsamında Türkiye'nİn Medikal Turizm Potansiyeline Yönelik Bir Değerlendirme. *Turizm Ekonomi Ve İşletme Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 50-64.
7. Büyük Ö, Türkiye ve Dünyada Medikal Turizm: Sağlık, Ekonomi ve Kültürün Buluşması, Turizm Araştırmaları, 2024: 63-64
8. Toncu P, Dünyada Ve Türkiyede Medikal Turizm Sisteminin Karşılaştırılması. 2022: 15-37.
9. Mutalib, N.S.A., Soh, Y., Wong, T., Yee, S., Yang, Q. & Murugiah, M. (2017). Online narratives about medical tourism ın malaysia and thailand: A qualitative content analysis. *Journal of Travel & Tourism Marketing*, 34(6), 821-832. doı:10.1080/10548408.2016.1250697
10. Noree, T., Hanefeld, J. & Smith, R. (2015). Medical tourism in Thailand: A cross-sectional study. *Bulletin of the World Health Organization*, 94(1), 30-36. doi: 10.2471/BLT.14.152165.
11. Ingram, H., Tabari, S. & Watthanakhomprathip, W. (2013). The impact of political instability on tourism: case of Thailand. *Worldwide hospitality and tourism themes*, 5(1), 92-103. doı: 10.1108/17554211311292475
12. Beladi, H., Chao, C.-C., Ee, M. S., & Hollas, D. (2019). Does Medical Tourism Promote Economic Growth? A Cross-Country Analysis. *Journal of Travel Research*, *58*(1), 121-135. https://doi.org/10.1177/0047287517735909

Makale id= 175

Sözlü Sunum

ORCID ID: 0000-0002-1841-1077; 0000-0003-3890-9255

Tıp Fakültesi Öğrencilerinin Primer İmmün Yetmezlik Konusundaki Bilgi Düzeyi ve Farkındalığı: Kesitsel Bir Anket Çalışması

Uzman Dr. Selma Yeşilkaya[1], Uzman Dr. Gürgün Tuğçe Vural Solak [2]
[1]Samsun Eğitim ve Araştırma Hastanesi
[2]Ankara Atatürk Sanatoryum Eğitim ve Araştırma Hastanesi

*Corresponding author: Selma Yeşilkaya

Özet: *Konu: Primer immun yetmezlik (PİY) immun sistemin kalıtsal bozukluklarından kaynaklanan hastalıkları ifade eder. Klinik prezentasyonda şiddetli, tekrarlayan enfeksiyonlar, otoimmunite, alerji, malignite ve otoinflamasyon görülmektedir. PİY tanısında birçok yeni teknik geliştirilmiş olsa da hekimlerin PİY farkındalığı düşüktür. Amaç: Bu çalışmada tıp fakültesi 3. ve 5. sınıf öğrencilerinin primer immün yetmezlik hakkındaki bilgi düzeyi ve farkındalıklarının belirlenmesi amaçlanmaktadır. Yöntem: Çalışma tanımlayıcı, kesitsel ve anket temelli bir araştırma olarak tasarlanmıştır. Çalışmaya katılmayı kabul eden gönüllülere 20 sorudan oluşan anket formu uygulanmıştır. Anket formu açık uçlu sorular ve evet / hayır/ bilmiyorum tipinde sorular içermektedir. İstatistiksel değerlendirmeler SPSS 25 for Windows paket programı kullanılarak yapılmış ve p<0.05 istatistiksel olarak anlamlı kabul edilmiştir. Bulgular: Çalışmaya 38'i 3. Sınıf olan 72 öğrenci dahil edilmiştir. Öğrencilerin yaş ortalaması 22,1±1,8 olup, %59,7'si kadındır. 2 veya daha fazla sayıda şiddetli bakteriyel enfeksiyon öyküsünün ve alışılmadık lokalizasyonlarda/ alışılmadık patojenler ile enfeksiyon öyküsünün PİY ile ilişkili olma durumunu Dönem 5 öğrencileri daha yüksek oranda doğru cevaplamıştır. (sırasıyla p=0,003, p=0.019) Ek olarak malignite varlığının PİY ile ilişkili olma durumunu Dönem 5 öğrencileri daha yüksek oranda doğru cevaplamıştır. (p=0,041) Sonuç: Bu çalışma tıp fakültesi öğrencilerinde PİY konusunda bilgi düzeyi ve farkındalığının Dönem 5 öğrencilerinde Dönem 3 öğrencilerine göre daha yüksek olduğunu göstermiştir. Ancak genel bilgi düzeyinin ve farkındalığın arttırılması amacıyla PİY hakkında teorik ve uygulamalı eğitim programlarının geliştirilmesi gerekmektedir.*

Anahtar Kelimeler: *Primer İmmün Yetmezlik, Tıp Eğitimi, Farkındalık, Anket, Klinik Belirtiler*

Knowledge and Awareness of Medical Students On Primary Immunodeficiency: a Cross-Sectional Survey Study

Abstract: *Background: Primary immunodeficiency (PID) refers to diseases resulting from hereditary disorders of the immune system. Clinical presentation includes severe, recurrent infections, autoimmunity, allergy, malignancy and autoinflammation. Although many new techniques have been developed for the diagnosis of PID, physicians' awareness of PID is low. Objective: This study aims to determine the knowledge level and awareness of 3rd and 5th year medical students on primary immunodeficiency. Method: The study was designed as a descriptive, cross-sectional and survey-based study. A questionnaire form consisting of 20 questions was applied to volunteers who agreed to participate in the study. The questionnaire form included open-ended questions and yes/no/ I don't know questions. Statistical evaluations were made using the SPSS 25 for Windows package program and p<0.05 was considered statistically significant. Results: 72 students, 38 of whom were in the 3rd year, were included in the study. The mean age of the students was 22.1±1.8, and 59.7% were female. The status of having 2 or more severe bacterial infections and having an unusual localization/infection with unusual pathogens being associated with PID was answered correctly at a higher rate by Term 5 students (p=0.003, p=0.019, respectively). Additionally, the status of having malignancy being associated with PID was answered correctly at a higher rate by Term 5 students (p=0.041). Conclusion: This study has shown that the level of knowledge and awareness of PID among*

medical faculty students is higher in Term 5 students than in Term 3 students. However, a theoretical and practical training program on PID needs to be developed in order to increase general knowledge and awareness.

Keywords: *Primary İmmune Deficiency, Medical Education, Awareness, Survey, Clinical Symptoms*

1.GİRİŞ

İmmun sistem vücudun tamamına yayılmış lenfoid organlar, özelleşmiş hücreler ve proteinlerin birlikte görev aldığı bir sistemdir. Primer immun yetmezlik (PİY) ise immun sistemin kalıtsal bozukluklarından kaynaklanan hastalıkları ifade eder ve 450 gen bozukluğunun PİY nedeni olduğu bilinmektedir.[1] Klinik prezentasyonda şiddetli ve/veya tekrarlayan enfeksiyonlar ön planda olsa da immun disregülasyonun neden olduğu otoimmunite, alerji, malignite ve otoinflamasyon da primer immun yetmezlik hastalarında ortaya çıkmaktadır.[2] İmmun sistemin doğuştan gelen kusurlarında erken tanının konulması ve tedaviye erken erişimin sağlanması, eşlik eden morbiditelerin yönetimi ve olası mortalitenin önlenmesi açısından son derece önemlidir. Ancak aynı genetik mutasyonda bile farklı fenotipik özellikler gözlenebilmektedir ve bu durum tanıda ciddi zorluklara yol açmaktadır. İmmun yetmezlik için erişkinlerde kullanılan 10 uyarı işareti bulunmaktadır. Bunlardan herhangi birini yaşadığında kişide primer immun yetmezlik akla getirilmelidir.[3,4] Bu uyarıcı işaretler bir yılda antibiyotik kullanımı gerektiren 4 veya daha fazla enfeksiyon öyküsü, tekrarlayan enfeksiyonlar veya uzun süreli antibiyotik tedavisi gerektiren veya tedaviye yanıt vermeyen ve intravenöz antibiyotik tedavisi gerektiren enfeksiyonlar, iki veya daha fazla şiddetli bakteriyel enfeksiyon öyküsü, üç yıl içinde 2 veya daha fazla radyolojik olarak kanıtlanmış pnömoni, kilo kaybı ile seyreden kronik ishal, alışılmadık lokalizasyonlarda veya alışılmadık patojenler ile enfeksiyon,tekrarlayan, uzun süreli ve açıklanamayan ateşler, cilt, lenf nodu veya iç organlarda tekrarlayan derin apseler, yakın zamanda antibiyotik verilmemiş olmasına rağmen uzun süre devam eden ağızda pamukçuk, ailede primer immun yetmezlik öyküsü olmasıdır.

Bu uyarı işaretleri PİY tanısına dikkat çekmek ve erken teşhisi kolaylaştırmak için belirlenmiştir. Son yıllarda PİY tanısında kullanılan birçok yeni teknik geliştirilmiş olsa da hekimlerin PİY konusunda klinik prezentasyon, tedavi yaklaşımı ve uzun dönemde ortaya çıkabilecek morbiditeler konusunda farkınlığı düşüktür. Dahası erişkinlerde ve çocuklarda PİY tanısında tanı gecikmesi mevcuttur.[5,6] Literatürde primer immun yetmezlik konusunda klinisyenlerin, tıp öğrencilerinin bilgi, tutum ve farkındalık düzeylerini değerlendiren sınırlı sayıda çalışma bulunmaktadır.[7-9]

Çalışmamızın temel amacı Tıp Fakültesi eğitimi sırasında 3. sınıf ve 5. sınıf öğrencilerinin primer immun yetmezlik hakkındaki bilgi düzeyi ve farkındalıklarının belirlenmesidir. Çalışmamızın ikincil amaçları ise 3. ve 5. sınıf Tıp Fakültesi öğrencilerinin primer immun yetmezlik klinik belirtilerini ve 10 uyarı işareti değerlendirme durumlarının belirlenmesidir.

Çalışma sonucunun literatüre katkı sağlayacağını ve PİY farkındalığına dikkat çekeceğini düşünmekteyiz.

2.MATERYAL VE METOD

Çalışma tanımlayıcı ve kesitsel tipte bir anket çalışması olarak tasarlanmıştır. Gönüllülerin çalışmaya dahil edilme kriterleri tıp fakültesi 3. Sınıf ve 5. Sınıf öğrencisi olmak, 18 yaşından büyük olmak ve çalışmaya katılmayı kabul ediyor olmak olarak belirlenmiştir.

Kullanılacak anket formu araştırmacılar tarafından literatür taranarak hazırlanmıştır.[7-9] 20 sorudan oluşan anket formunda açık uçlu sorular ve "evet / hayır/ bilmiyorum" tipinde sorular bulunmaktadır. Anket formu gönüllülere internet ortamında ulaştırılmış ve gönüllülerin online katılımı sağlanmıştır.

Çalışmada katılımcılara uygulanan anket Ek-1'de sunulmuştur.

İstatistiksel değerlendirmelerde SPSS 25 for Windows paket programı kullanılmıştır. Nicel verilerin normal dağılıma uygunluğu Kolmogrov- Smirnov testiyle analiz edilmiş ve kategorik verilerin istatistiksel analizi için Pearson Ki kare testi kullanılmıştır. $p<0.05$ istatistiksel olarak anlamlı kabul edilmiştir.

3.BULGULAR

Çalışmaya 38'i (%52.8) Dönem 3 olmak üzere 72 öğrenci dahil edilmiştir. Çalışmaya katılan öğrencilerin yaş ortalaması 22.1±1.8 olarak bulunmuştur. Öğrencilerin 43 tanesi (%59.7) kadındır. %52.8 oranındaki öğrenci (n=38) dönem 3 öğrencisidir. Dönem 5 öğrencilerinin %94.1'i (n=32) ,Dönem 3 öğrencilerinin %76.3'ü (n=29) PİY konusundan teorik eğitim aldığını belirtmiştir. Öğrencilerin PİY konusunda bilgi düzeyi, PİY tanısında erişkinlerin için düzenlenen 10 uyarı işareti ile alerji, otoimmünite, malignite ve otoinflamasyon ile PİY birlikteliği hakkında verdikleri cevaplar Tablo-1'de sunulmuştur. 2 veya daha fazla sayıda şiddetli bakteriyel enfeksiyon öyküsünün ve alışılmadık lokalizasyonlarda/ alışılmadık patojenler ile enfeksiyon öyküsünün PİY ile ilişkili olma durumunu Dönem 5 öğrencileri daha yüksek oranda doğru cevaplamıştır. (sırasıyla p=0.003, p=0.019) Ek olarak malignite varlığının PİY ile ilişkili olma durumunu Dönem 5 öğrencileri daha yüksek oranda doğru cevaplamıştır (p=0.041).

4.TARTIŞMA

Çalışmamızda 3. ve 5.sınıf Tıp Fakültesi öğrencilerinin PİY konusunda bilgi düzeyi, PİY tanısında erişkinler için düzenlenen 10 uyarı işareti ile alerji, otoimmünite, malignite ve otoinflamasyon ile PİY birlikteliği hakkındaki bilgi düzeylerini değerlendirdik. Dönem 5 öğrencilerinin bilgi düzeyi ve farkındalıklarının daha yüksek olduğunu tespit ettik. Ancak buna rağmen Dönem 5 öğrencilerinden 16'sı (%47.1), Dönem 3 öğrencilerinden 25'i (%65.8) daha önce PİY tanısı için kullanılan 10 uyarı işaretini duymadığını belirtmiştir.

Hekimlerin immun yetmezlik konusunda farkındalığının olması PİY tanısı için temel bir yaklaşımdır. Literatürde primer immun yetmezlik konusunda klinisyenlerin, tıp öğrencilerinin bilgi, tutum ve farkındalık düzeylerini değerlendiren sınırlı sayıda çalışma bulunmaktadır. [7-9] Boyarchuk ve arkadaşları tıp öğrencileri arasında PİY farkındalığını erişkin ve çocuklara yönelik 10 uyarı işaretini değerlendirme yetilerine göre değerlendirmiş ve ankete katılan öğrencilerin doğru cevaplarının ortalama yüzdesinin %59.2 olduğunu tespit etmiştir. Bu sonuca göre tıp fakültesi öğrencileri arasında PİY farkındalığının düşük olduğu ve bilgi ve farkındalık düzeyinin iyileştirilmesi gerektiği yönünde görüş bildirmişlerdir. Çalışmamızda da Dönem 5 öğrencilerinin yaklaşık yarısının 10 uyarı işaretini daha önce duymamış olması Tıp Fakültesi öğrencileri arasında PİY farkındalığının düşük olduğunu ve farkındalığın geliştirilmesi gerektiğini düşündürmektedir.

Peru'da klinisyenler ile yapılan bir çalışmada yine PİY farkındalık düzeyinin düşük olduğu, klinisyenlerin sık enfeksiyon durumunda primer immun yetmezliği akıllarına getirse de 10 uyarıcı işarete yeterli seviyede aşina olmadıkları belirtilmiştir. Dahası farkındalık artışı için bu konudaki eğitimlerin arttırılması gerektiğini belirtmişlerdir.[8] ABD'de birinci basamak hekimler arasında yapılan bir anket çalışmasında hekimlerin %32'sinin son 5 yılda PİY olan bir hastayı teşhis, tedavi veya sevk ettiği bulunmuştur. Hekimler için ek eğitim çalışmaları yapılmasını önerilmiştir. [9]

Imai ve ark.nın Japonya'da yaptığı bir anket çalışmasında ankete yanıt veren 355 hekim arasında, %44.5'i PİY'in semptomlarını ve klinik durumlarını biliyordu. Her bir uzmanlık alanına göre farkındalık düzeyleri sırasıyla çocuk doktorları, hematologlar ve genel dahiliye hekimleri için %52.9, %47.4 ve %33.1 idi. PİY farkındalığına ilişkin olarak, çoğu hekim PİY patolojisi ve semptomları hakkında bilgi sahibiydi ancak tanı kriterleri ve önerilen tedaviler konusunda bilgi sahibi değildi. Bu anket ayrıca hekimlerin %57.2'sinin çocuklar için, %62.5'inin yetişkinler için PİY'in 10 uyarı işaretini bilmediğini, diğer yandan hekimlerin %83.1'inin çocuklar için, %76'nın ise yetişkinler için PİY'in 10 uyarı işaretinin tanı koymada veya PİY'yi düşünmede yararlı olduğunu bildirmiştir. Bu çalışma ayrıca ankete katılan hekimlerin PİY konusunda düşük farkındalığa sahip olduğunu bulmuştur. [10]

Ülkemizden Eldeniz ve ark. çalışmalarında 10 uyarı işaretinin geliştirilmesi gerekliliğini vurguladılar. Kronik ishal ve tüberküloz, romatizmal hastalıklar ve malignite öyküsü ile geniş aile öyküsünün PİY'i tahmin etmede istatistiksel olarak önemli olduğunu bildirdiler. Ayrıca, otoimmun hastalıklar ve maligniteler gibi bulaşıcı olmayan belirtilerin PİY'nin uyarı işaretleri olarak vurgulanmasının gerektiğini önerdiler.[11] PİY'li hastalarda hematolojik kanserler solid kanserlerden daha sık görülür. 690 hastayı içeren bir çalışmada hastaların %3.6'sında takipte kanser gelişmiş ve bu kanserlerin %66.7'sini hematolojik kanserler oluştururken %33.3'ü solid kanserlerden oluşuyordu. [12] Bizim çalışmamızda da

malignitenin PİY'in bir bileşeni olduğuna dönem 3'de %47.4, dönem 5'de %76.5 doğru cevap vermiş olup p=0.041 ile anlamlı fark görülmüştür.

PİY tanısındaki farkındalığın az olması nedeniyle tanıda gecikmeler yaygındır. [13] Bizim çalışmamızda dönem 3 öğrencilerinin % 34.2'si , dönem 5 öğrencilerinin % 52,9'u 10 uyarıcı işareti bildiğini belirtmiş olup fark istatistiksel olarak anlamlı değildi (p= 0.109). Uyarıcı işaret olarak sık ve tekrarlayan enfeksiyonlardaki PİY farkındalığı ve bilgi düzeyi 3 ve 5. dönem öğrencilerinde daha yüksek bulundu. Ancak 2 veya daha fazla şiddetli bakteriyel enfeksiyon (osteomiyelit,septik artrit, menenjit, septisemi, sellülit) ve alışılmadık lokalizasyonda ve patojenle enfeksiyon varlığındaki bilgi düzeyi dönem 3 öğrencilerinde beklendiği gibi daha düşük bulundu. Alerjinin ve primer malignite varlığının bir PİY işareti olup olmayacağı da yine dönem 3 öğrencilerinde düşük bulundu. Deri, PİY'lerde tutulabilen organlardan biridir ve komplikasyonları arasında enfeksiyonlar ve apseler, insan papilloma virüsü enfeksiyonlarında keratinosit defekti ve deri kanseri bulunur. Dermatit, peteşi, vaskülit ve otoimmün cilt bozuklukları PİY'nin nihai tanısı için ipucu olabilir. Aghamohammadi A. ve ark. ları şiddetli atopik dermatitli 75 hastada PİY sıklığını değerlendirmiş ve beş (%6.6) hastaya Hiper IgE sendromu (HIES), bir hastaya (%1.3) ise Wiskott-Aldrich sendromu (WAS) tanısı koymuştur. [14] Bizim çalışmamızda da olduğu gibi enfeksiyon bulguları dışındaki uyarıcı işaretlerin PİY ile birlikteliği daha az bilinmektedir.

Hariyan T. ve arkadaşlarının hekimler arasında primer immün yetmezliklere ilişkin farkındalığın eğitim programının uygulanmasından önce ve sonra değerlendirildiği bir çalışmada 2016 ve 2019 yıllarında -eğitim programının uygulanmasından önce ve sonra- bir anket yapılmıştır. 2016 anketine katılan 82 hekim ile 2019 yılında ankete katılan 67 hekimin (çocuk doktorları, pratisyen hekimler/aile hekimleri ve çocuk alt uzmanlık alanları hekimleri) yanıtları değerlendirilmiş. Eğitim programının uygulanmasından sonra tüm anket sorularına verilen doğru yanıtların yüzdesi önemli ölçüde artmıştır (2019'da %79,0'a karşı 2016'da %58,3, P<0,0001). [15]

Bilgimiz dahilinde çalışmamız 3. sınıf ve 5. sınıf Tıp Fakültesi öğrencilerinin PİY konusundan bilgi, tutum ve farkındalık düzeylerinin değerlendirildiği Türkiye'de tasarlanan ilk çalışmadır. Çalışmamızın kısıtlılığını ankete katılan öğrenci sayısının beklediğimizden daha az olması olarak belirtebiliriz. Daha geniş katılımlı ve kapsamlı anketlerin planlanması gerekmektedir.

5.SONUÇ

Sonuç olarak, staj dersleri ile teorik ve klinik bilginin artması sayesinde dönem 5 öğrencilerinde PİY konusunda daha yüksek bilgi ve farkındalık saptandı. Ancak bu farkındalık oranları da yetersiz olup bu konuda eğitimlerin artırılması gerekliliği görülmektedir.

KAYNAKLAR

1. Bousfiha A, Jeddane L, Picard C, Al-Herz W, Ailal F, Chatila T, et al. Human ınborn errors of immunity: 2019 Update of the IUIS phenotypical classification. J Clin Immunol. 2020;40:66-81.
2. Stiehm ER, Sullivan K. Stiehm's Immunodeficiencies. In: Notarangelo LD, Holland SM, CunninghamRundles C, Fischer A, editors. Primary immunodeficiencies. London: Elsevier; 2014. p. 254-69.
3. The 6 warning signs for primary immunodeficiency in adults were developed by the European Society for Immunodeficiencies. Available on the web at http://www.esid.org/workingparty.php?party=3&sub=2id=175.
4. Ten warning signs for primary immunodeficiency in adults. https://info4pi.org/
5. Sanal, O., & Tezcan, I. (2011). Thirty years of primary immunodeficiencies in Turkey. Annals of the New York Academy of Sciences, 1238(1), 15-23.
6. El-Helou, S. M., Biegner, A. K., Bode, S., Ehl, S. R., Heeg, M., Maccari, M. E., ... & Grimbacher, B. (2019). The German national registry of primary immunodeficiencies (2012–2017). Frontiers in immunology, 10, 1272.
7. Boyarchuk, O., et al. "AWARENESS OF PRIMARY IMMUNODEFICIENCY DISEASES AMONG MEDICAL STUDENTS." Georgian Medical News 285 (2018): 124-130.

8. Veramendi-Espinoza, Liz Eliana, et al. "Awareness of primary immunodeficiency diseases at a national pediatric reference center in Peru." Einstein (Sao Paulo) 19 (2021): eAO6289.
9. Waltenburg R, Kobrynski L, Reyes M, Bowen S, Khoury MJ. Primary immunodeficiency diseases: practice among primary care providers and awareness among the general public, United States, 2008. Genet Med. 2010;12:792-800.
10. Imai K, Oh A, Morishita A, Inoue Y. Physician awareness and understanding of primary immunodeficiency disorders: a web-based study in Japan. Immunol Med. 2023 Mar;46(1):45-57.
11. Eldeniz F.C., Gul Y., Yorulmaz A., Guner S.N., Keles S., Reisli I. Evaluation of the 10 Warning Signs in Primary and Secondary Immunodeficient Patients. Front. Immunol. 2022;13:900055. doi: 10.3389/fimmu.2022.900055.
12. Maffeis M, Notarangelo lD, schumacher RF, soncini E, soresina A, lanfranchi A, et al. Primary ımmunodeficiencies and Oncological Risk: The-Experience of the Children's hospital of Brescia. Front Pediatr.2019;7:232.
13. Aghamohammadi A, Bahrami A, Mamishi S, et al. Impact of delayed diagnosis in children with primary antibody deficiencies. J Microbiol Immunol Infect. 2011;44(3):229–234.
14. Aghamohammadi A, Moghaddam ZG, Abolhassani H, Hallaji Z, Mortazavi H, Pourhamdi S, et al. Investigation of Underlying Primary Immunodeficiencies in Patients With Severe Atopic Dermatitis. Allergol Immunopathol (2014) 42:336–41.
15. Hariyan T, Kinash M, Kovalenko R, Boyarchuk O. Evaluation of awareness about primary immunodeficiencies among physicians before and after implementation of the educational program: A longitudinal study. PLoS One. 2020 May 29;15(5):e0233342.

Tablo-1: Dönem 3 ve Dönem 5 Tıp Fakültesi Öğrencilerinin Bilgi Düzeyi ve Farkındalığı

	Dönem		
	Dönem 3 (n=38)	Dönem 5 (n=34)	p
PİY sadece çocuklarda görülür			
Evet	2(%5.3)	1(%2.9)	0.623
Hayır	36(%94.7)	33(%97.1)	
PİY'in tek bulgusu tekrarlayan enfeksiyonlardır			
Evet	0(%0)	1(%2.9)	0.287
Hayır	38(%100)	33(%97.1)	
PİY tanısına yönelik erişkinler için oluşturulan 10 uyarı işaretini daha önce duydunuz mu?			
Evet	13(%34.2)	18(%52.9)	0.109
Hayır	25(%65.8)	16(%47.1)	
1 yılda antibiyotik kullanımı gerektiren 4 veya daha fazla enfeksiyon öyküsü uyarı işaretlerindendir.			
Evet	29(%76.3)	31(%91.2)	0.178
Hayır	2(%5.3)	0(%0)	
Bilmiyorum	7(%18.4)	3(%8.8)	

	Dönem		
	Dönem 3 (n=38)	Dönem 5 (n=34)	p
Tekrarlayan, uzun süreli veya tedaviye yanıtısız enfeksiyonlar uyarı işaretlerindendir.			
Evet	30(%78.9)	32(%94.1)	0.153
Hayır	2(%5.3)	1(%2.9)	
Bilmiyorum	6(%15.8)	1(%2.9)	
2 veya daha fazla şiddetli bakteriyel enfeksiyon öyküsü uyarı işaretlerindendir			
Evet	23(%60.5)	**32(%94.1)**	
Hayır	**4(%10.5)**	0(%0)	**0.003**
Bilmiyorum	**11(%28.9)**	2(%5.9)	
3 Yılda 2 veya fazla pnömoni hikayesi uyarı işaretlerindendir			
Evet	21(%55.3)	21(%61.8)	
Hayır	5(%13.2)	8(%23.5)	0.186
Bilmiyorum	12(%31.6)	5(%14.7)	
Kilo kaybı ile seyreden kronik ishal uyarı işaretlerindendir			
Evet	17(%44.7)	14(%41.2)	
Hayır	12(%31.6)	12(%35.3)	0.938
Bilmiyorum	9(%23.7)	8(%23.5)	
Alışılmadık lokalizasyonlarda veya alışılmadık patojenler ile enfeksiyon uyarı işaretlerindendir			
Evet	21(%55.3)	**29(%85.3)**	
Hayır	**6(%15.8)**	1(%2.9)	**0.019**
Bilmiyorum	**11(%28.9)**	4(%11.8)	
Tekrarlayan uzun süreli ve açıklanamayan ateş varlığı uyarı işaretlerindendir			
Evet	27(%71.1)	25(%73.5)	
Hayır	3(%7.9)	4(%11.8)	0.708
Bilmiyorum	8(%21.1)	5(%14.7)	
Cilt, lenf nodu veya iç organlarda tekrarlayan derin apselerin varlığı uyarı işaretlerindendir			
Evet	26(%68.4)	25(%73.5)	0.766
Hayır	4(%10.5)	2(%5.9)	
Bilmiyorum	8(%21.1)	7(%20.6)	
Uzun süre devam eden ağızda pamukçuk varlığı uyarı işaretlerindendir			
Evet	21(%55.3)	23(%67.6)	
Hayır	5(%13.2)	4(%11.8)	0.522
Bilmiyorum	12(%31.6)	7(%20.6)	

	Dönem		
	Dönem 3 (n=38)	Dönem 5 (n=34)	p
Ailede PİY öyküsü uyarı işaretlerindendir			
Evet	31(%81.6)	27(%79.4)	
Hayır	1(%2.6)	4(%11.8)	0.239
Bilmiyorum	6(%15.8)	3(%8.8)	
Otoimmünite primer immun yetmezliğin bir bileşeni olabilir			
Evet	26(%68.4)	24(%70.6)	
Hayır	3(%7.9)	5(%14.7)	0.471
Bilmiyorum	9(%23.7)	5(%14.7)	
Alerji primer immun yetmezliğin bir bileşeni olabilir			
Evet	**26(%68.4)**	20(%58.8)	
Hayır	4(%10.5)	**11(%32.4)**	**0.047**
Bilmiyorum	**8(%21.1)**	3(%8.8)	
Malignite primer immun yetmezliğin bir bileşeni olabilir			
Evet	18(%47.4)	**26(%76.5)**	
Hayır	**5(%13.2)**	2(%5.9)	**0.041**
Bilmiyorum	**15(%39.5)**	6(%17.6)	
Otoinflamasyon primer immun yetmezliğin bir bileşeni olabilir			
Evet	27(%71.1)	25(%73.5)	
Hayır	2(%5.3)	3(%8.8)	0.720
Bilmiyorum	9(%23.7)	6(%17.6)	

EK-1: Anket Formu

Çalışmanın Adı: Tıp Fakültesi 3. ve 5. Sınıf öğrencilerinin primer immun yetmezlik hakkındaki bilgi düzeylerinin ve farkındalıklarının değerlendirilmesi

1.Yaş:

2. Cinsiyet:

3. Tıp Fakültesinde kaçıncı sınıfa devam etmektesiniz?

- 3. Sınıf
- 5. Sınıf

4. Daha önce immun yetmezlik hakkında teorik eğitim aldınız mı?

- Evet
- Hayır

5. Primer immun yetmezlik sadece çocuklarda görülür.

- Evet
- Hayır

5.Primer immun yetmezliğin tek bulgusu tekrarlayan enfeksiyonlardır.

- Evet
- Hayır

6. Primer İmmun Yetmezlik tanısına yönelik erişkinler için oluşturulan 10 uyarı işaretini daha önce duydunuz mu?

- Evet
- Hayır

7. 1 yılda antibiyotik kullanımı gerektiren 4 veya daha fazla enfeksiyon öyküsü (sinüzit, bronşit, otitis media vb.) olması erişkinler için primer immun yetmezlik düşündüren uyarıcı işaretlerdendir.

- Evet
- Hayır
- Bilmiyorum

8. Tekrarlayan enfeksiyonlar veya uzun süreli antibiyotik tedavisi gerektiren veya tedaviye yanıt vermeyen ve intravenöz antibiyotik tedavisi gerektiren enfeksiyonlar erişkinler için primer immun yetmezlik düşündüren uyarıcı işaretlerdendir.

- Evet
- Hayır
- Bilmiyorum

9. 2 veya daha fazla şiddetli bakteriyel enfeksiyon öyküsü (osteomiyelit, septik artrit,menenjit, septisemi,selülit) erişkinler için primer immun yetmezlik düşündüren uyarıcı işaretlerdendir.

- Evet
- Hayır
- Bilmiyorum

10. 3 yıl içinde 2 veya daha fazla radyolojik olarak kanıtlanmış pnömoni öyküsü erişkinler için primer immun yetmezlik düşündüren uyarıcı işaretlerdendir.

- Evet
- Hayır
- Bilmiyorum

11. Kilo kaybı ile seyreden kronik ishal erişkinler için primer immun yetmezlik düşündüren uyarıcı işaretlerdendir.

- Evet
- Hayır
- Bilmiyorum

12. Alışılmadık lokalizasyonlarda veya alışılmadık patojenler ile enfeksiyon erişkinler için primer immun yetmezlik düşündüren uyarıcı işaretlerdendir.

- Evet
- Hayır
- Bilmiyorum

13. Tekrarlayan, uzun süreli ve açıklanamayan ateş varlığı erişkinler için primer immun yetmezlik düşündüren uyarıcı işaretlerdendir.

- Evet
- Hayır
- Bilmiyorum

14. Cilt, lenf nodu veya iç organlarda tekrarlayan derin apselerin varlığı erişkinler için primer immun yetmezlik düşündüren uyarıcı işaretlerdendir.

- Evet
- Hayır
- Bilmiyorum

15. Yakın zamanda antibiyotik verilmemiş olmasına rağmen uzun süre devam eden ağızda pamukçuk varlığı erişkinler için primer immun yetmezlik düşündüren uyarıcı işaretlerdendir.

- Evet
- Hayır
- Bilmiyorum

16. Ailede primer immun yetmezlik öyküsü erişkinler için primer immun yetmezlik düşündüren uyarıcı işaretlerdendir.

- Evet
- Hayır
- Bilmiyorum

17. Otoimmünite primer immun yetmezliğin bir bileşeni olabilir.

- Evet
- Hayır
- Bilmiyorum

18. Alerji primer immun yetmezliğin bir bileşeni olabilir.

- Evet
- Hayır
- Bilmiyorum

19.Maligniteler primer immun yetmezliğin bir bileşeni olabilir.

- Evet
- Hayır
- Bilmiyorum

20.Otoinflamasyon primer immun yetmezliğin bir bileşeni olabilir.

- Evet
- Hayır
- Bilmiyorum

Makale id= 200

Sözlü Sunum

ORCID ID: 0000-0001-9111-1475

Uzamış Entübasyona Bağlı Trakeoözofageal Fistül: Vaka Sunumu

Dr. Havva Süheyla Akın Uzan[1]
[1]Edirne Sultan 1. Murat Devlet Hastanesi

Özet: *Amaç: Trakeoözofageal fistülün (TÖF) en sık sebebi uzamış entübasyondur. Yüksek volümlü ve düşük basınçlı kaflara sahip endotrakeal tüplerin yaygınlaşmasıyla görülme sıklığı azalsa da, uzamış entübasyonda görülebilmektedir. Bu olgu sunumunda TÖF gelişen bir hasta sunulacaktır. Olgu: 77 yaş, kadın, diyabetes mellitus, hipertansiyon, kronik obstrüktif akciğer hastalığı tanılı hasta nefes darlığı ve öksürükle acile başvuru sonrası solunum yetersizliği nedeniyle entübe edildikten sonra pnömoni tanısıyla yoğun bakıma yatırıldı. Mekanik ventilasyondaki (MV) hastanın yatışının 10.gününde pnömoni bulgularında klinik ve laboratuar iyileşme ve spontan solunumunun hızlı yüzeyel solunum indeksinde yeterli görülmesiyle ekstübe edilerek maske oksijen desteğine alındı. Aynı gün hipoksemi, takipne ve dispne görülmesiyle non-invaziv solunum desteğine başlandı. Klinik düzelme görülmemesi üzerine hasta reentübe edilerek invaziv MV desteğine alındı. Reentübasyonu takip eden günlerde medikal tedavi ve MV desteğine rağmen gaz değişiminde iyileşme görülmemesi üzerine trakeostomi kararı verildi. Yatışının 19.gününde perkütan dilatasyonel yöntemle 1 ve 2. Trakeal halkalar arasından komplikasyonsuz şekilde trakeostomi açıldı ve basınç kontrollü modda MV başlatıldı. İşlemden bir saat sonra hastanın basınç desteği artırılmasına rağmen ventilasyon sağlanamadı. Trakeostomi kanülünde aspirasyonla tıkayıcı bir oluşuma rastlanmadı, pasajın açık olduğu gözlendi, balon valf maskeye geçildi ancak bu yöntemle de ventilasyonun sağlanamaması üzerine trakeostomi kanülü çekilip hasta entübe edildi, fiberoptik bronkoskopi planlandı. Bronkoskopide trakea proksimalinde arka duvarda 5mm genişliğinde açıklık olduğu ve özefagusla bağlantılı olduğu görüldü; mevcut stoma ağzından trakeotomi kanülü, kaf fistülün distaline geçecek şekilde ilerletildi ve şişirildi, işlem sonlandırıldı. Göğüs cerrahisi hastanın MV'den ayrılması durumunda değerlendirme önerdi ancak hasta yatışının 30. gününde kaybedildi. Sonuç: TÖF, uzamış entübasyon nedeniyle karşılaşılan komplikasyonlardan biridir. Ventilatöre bağlı hastalarda kaf şişirilmiş olmasına rağmen kaçak olması, abdominal distansiyon ve trakeobronşial aspirasyonla gastrik içeriğin görülmesi durumunda akla gelmelidir. Tanıda en yararlı araç bronkoskopidir. Özellikle MV ihtiyacı devam eden hastalar için cerrahi bir seçenek değildir. Konservatif yaklaşımlar cerrahi öncesinde faydalı olabilmektedir. Hastaların mümkün olan en kısa sürede MV'den ayrılması, TÖF'ü önlemek adına faydalıdır.*

Anahtar Kelimeler: *Trakeoözofageal Fistül, Trakeotomi, Entübasyon*

Tracheosephageal Fistula Due to Prolonged Intubation: A Case Report

Abstract: *Aim: Prolonged intubation is the most common cause of tracheoesophageal fistula (TEF). Although the incidence has decreased with the use of high-volume, low-pressure cuffed endotracheal tubes, TEF can still occur in prolonged intubation cases. This case report presents a patient who developed TEF. Case: A 77-year-old woman with diabetes, hypertension, and chronic obstructive pulmonary disease (COPD) presented with dyspnea and cough. Following respiratory failure, she was intubated and admitted to the ICU with a pneumonia diagnosis. On day 10, after clinical and laboratory improvement, she was extubated and placed on mask oxygen. The same day, hypoxemia, tachypnea, and dyspnea developed, leading to non-invasive respiratory support. Due to clinical deterioration, re-intubation and invasive mechanical ventilation (MV) were required. Despite medical therapy, impaired gas exchange persisted, and a percutaneous tracheostomy was performed on day 19 without complications. One hour later, despite increased pressure support, ventilation was unsuccessful. No obstruction was noted in the tracheostomy cannula. Transitioning to a balloon valve mask also failed, prompting re-intubation and bronchoscopy. A 5mm opening connected to the esophagus was detected in the proximal trachea. The tracheostomy cannula was repositioned through existed stoma to the distal part of the fistula, and the cuff was*

inflated. Thoracic surgeon advised an evaluation if weaning from MV is achieved, but the patient died on day 30 due to end-stage COPD. Conclusion: TEF is a rare but severe complication of prolonged intubation. Clinical signs such as air leaks, abdominal distention, and tracheobronchial aspiration of gastric contents should raise suspicion. Bronchoscopy is the most effective diagnostic tool. Surgical intervention is limited in patients requiring continuous positive airway pressure. Conservative measures may be beneficial before surgery. Early weaning from MV is crucial in preventing TEF.

Keywords: *Tracheosephageal Fistula, Tracheotomi, İntubation*

1. AMAÇ: Endotrakeal entübasyon ve invaziv mekanik ventilasyon (IMV), modern yoğun bakımın ayrılmaz bir parçasıdır. Ameliyathaneden farklı olarak yoğun bakımda günler hatta haftalar boyunca hastaların entübe olarak takip ve tedavisinin sürdürülmesi gerekebilmektedir. IMV, tüm tedaviler gibi hasta için sağladığı yararların yanında komplikasyonları da beraberinde getirmektedir. Mekanik ventilasyona bağlı akciğer hasarı akut respiratuar distress sendromu kadar ciddi ve yaygın bir hasar olarak ortaya çıkabilir. Endotrakeal entübasyon tüpünün mekanik etkisiyle de ağız, farinks, larinks, glottis bölgesinde basıya bağlı dolaşım bozukluğu, vokal kord yaralanmaları, ağız bakımında zorluk, trakeal stenoz, trakeal dilatasyon, trakeomalazi, trakeözofageal fistül (TÖF) gibi sorunlarla karşılaşılabilmektedir. Sekonder ve maligniteye bağlı olmayan TÖF'ün en sık sebebi uzamış entübasyondur [1]. Bu olgu sunumunda, uzun süreli entübasyona bağlı TÖF gelişen bir hasta anlatılacaktır.

2. OLGU: 77 yaşında, tip 2 diyabetes mellitus (DM), hipertansiyon, kronik obstrüktif akciğer hastalığı (KOAH) tanıları mevcut olan kadın hasta acil servise nefes darlığı, öksürük ve ateş şikayetiyle başvurdu. Acil serviste yapılan ilk değerlendirmede hastada takipne, taşikardi, saturayon düşüklüğü tespit edildi. Hastaya pnömoniye sekonder KOAH akut alevlenmesi ve buna bağlı solunum yetersizliği tanısı koyuldu. Acil serviste gönderilen kan tetkiklerinde akut faz belirteçleri yüksek olarak tespit edilen hasta orotrakeal entübe edilerek ileri tetkik ve tedavi için yoğun bakım ünitesine kabul edildi, İMV desteğine alınarak tedavisi uygun antibiyotikleri de içerecek şekilde düzenlendi. Antibiyoterapi sonrası hastanın kliniği ve laboratuar parametrelerinde görülen tedrici iyileşme ile beraber, hızlı yüzeyel solunum indeksinin de yeterli görülmesi üzerine hasta ekstübe edilerek İMV'den ayrıldı ve maske oksijen desteğine alındı. Ancak aynı gün takipleri sırasında hipoksemi, takipne ve dispne görülmesi üzerine non-invaziv ventilasyon (NIV) desteğine alındı. NIV ile solunum bulguları ve hipoksemide düzelme olmaması üzerine reentübe edilerek tekrar İMV desteğine başlandı. Tedavinin ilerleyen günlerinde İMV desteğini sonlandırmak için yapılan değerlendirmelerin olumsuz sonuçlanması üzerine trakeostomi kararı verildi. Yatışının 19. gününde trakeostomi işlemi perkütan dilatasyonel teknikle, 1 ve 2. trakeal halkaların palpasyonu ve işlem yapılacak alanın normal muayenesi sonrası komplikasyonsuz olarak gerçekleştirildi. 7.0 mm trakeostomi kanülü yerleştirilerek basınç kontrollü modda İMV başlatıldı. Ancak işlemden yaklaşık bir saat sonra, basınç artışına rağmen ventilasyonun sağlanamadığı görüldü. Kanül içinden aspirasyonla herhangi bir tıkayıcı materyal gelmedi ve pasajın açık olduğu görüldü. Balon valv maske yöntemiyle de ventilasyon başarısız oldu. Hasta kanül çıkarılarak orotrakeal olarak tekrar entübe edildi ve fiberoptik bronkoskopi planlandı. Bronkoskopide trakea proksimalinde arka duvarda 5mm genişliğinde özefagusla bağlantılı bir açıklık olduğu görüldü; mevcut stoma ağzından trakeostomi kanülü, kafı fistülün distaline geçecek şekilde ilerletildi ve şişirildi, işlem sonlandırıldı. Göğüs cerrahisi hastanın MV'den ayrılması durumunda değerlendirme önerdi ancak hasta yatışının 30. gününde kaybedildi.

Resim 1: Bronkoskopide fistül ağzının görünümü (F)

3. SONUÇ: Uzamış entübasyon nedeniyle karşılaşılan subglottik stenoz, vokal kord paralizisi, trakeal stenoz, trakeal dilatasyon, trakeal erozyon gibi komplikasyonlar uzun yıllardır bildirilmektedir[2–5]. Bu komplikasyonları önlemek adına tüm hastalar sık sık İMV'nin sonlandırılabilirliği açısından değerlendirilmeli ve İMV mümkün olan en kısa dönemde sonlandırılmalıdır. Trakeostomi; hastanın konuşabilmesine ve oral beslenmesine imkan sağlama, ağız hijyeninde iyileşme, hasta konforunu artırma ve sedoanaljezi ihtiyacını azaltması bakımından tercih edilen, hastanın uzamış entübasyona bağlı komplikasyonlardan etkilenmesini kısmen de olsa önleyen bir girişimdir[6]. İMV ihtiyacı devam eden hastalarda trakeostomi açılması için en uygun zaman konusunda fikir birliği bulunmamaktadır. TÖF, İMV desteğindeki hastalarda kanül ya da entübasyon tüpünün kafının şişirilmiş olmasına rağmen kaçak olması, abdominal distansiyon ve trakeobronşial aspirasyonla gastrik içeriğin görülmesi durumunda akla gelmelidir. Tanıda en yararlı araç bronkoskopidir. Özellikle MV ihtiyacı devam eden hastalar için cerrahi onarım bir seçenek değildir [7]. Konservatif yaklaşımlar cerrahi öncesinde faydalı olabilmektedir. Hastaların mümkün olan en kısa sürede MV'den ayrılması, TÖF'ü önlemek adına faydalıdır.

4. KAYNAKÇA

1. Reed MF, Mathisen DJ. Tracheoesophageal fistula. *Chest Surg Clin N Am*. 2003;13(2):271-289. doi:10.1016/S1052-3359(03)00030-9
2. Vogelhut MM, Downs JB. Prolonged endotracheal intubation. *Chest*. 1979;76(1):110-111. doi:10.1378/chest.76.1.110
3. BRIGGS BD. Prolonged endotracheal intubation. *Anesthesiology*. 1950;11(1):129-131. doi:10.1097/00000542-195001000-00016
4. Truwit JD. Prolonged Mechanical Ventilation: The Journey Toward the Goal. *Crit Care Med*. 2019;47(11):1666-1667. doi:10.1097/CCM.0000000000003987
5. Shimizu T, Mizutani T, Hagiya K, Tanaka M. Influence of prolonged translaryngeal intubation on airway complications: a retrospective comparative analysis. *European Archives of Oto-Rhino-Laryngology*. 2019;276(8):2349-2354. doi:10.1007/s00405-019-05488-4
6. Rose L, Messer B. Prolonged Mechanical Ventilation, Weaning, and the Role of Tracheostomy. *Crit Care Clin*. 2024;40(2):409-427. doi:10.1016/j.ccc.2024.01.008
7. Paraschiv M. *Tracheoesophageal Fistula-a Complication of Prolonged Tracheal Intubation*. Vol 7.

Makale id= 7

Sözlü Sunum

ORCID ID: 0000-0002-1770-7788

Generalize Tonik Klonik Nöbetin Nadir Bir Nedeni: Aort Diseksiyonu-Olgu Sunumu

Uzman Dr. Mehmet Ali Telafarlı[1]
[1]Acil Tıp Kliniği, Erzurum Şehir Hastanesi, Erzurum, Türkiye

Özet: *Genelleştirilmiş tonik-klonik nöbetler (GTKS) tipik olarak birincil nörolojik veya sistemik nedenlerle ilişkilidir; ancak aort diseksiyonu gibi nadir etyolojiler de nöbetler olarak ortaya çıkabilir. Yaşamı tehdit eden bir kardiyovasküler acil durum olan aort diseksiyonu, aort duvar katmanlarının yırtılmasıyla karakterizedir ve bozulmuş serebral perfüzyon veya emboli olayları gibi mekanizmalar yoluyla nöbetlere yol açabilir. Bu rapor, GTKS ve daha önce keskin göğüs ve sırt ağrısı semptomları gösteren 46 yaşında bir erkek hastayı ele almaktadır. Tanısal görüntüleme, asendan aorttan proksimal brakiosefalik gövdeye ve sol ortak karotid artere uzanan Tip I aort diseksiyonunu ortaya koydu. Cerrahi müdahaleye ve yoğun bakım yönetimine rağmen, hasta ameliyattan sonra ani kalp durmasına yenik düştü. Bu vaka, aort diseksiyonunun GTKS'nin nadir bir nedeni olarak değerlendirilmesinin önemini vurgular ve hasta sonuçlarını optimize etmek için zamanında tanı ve multidisipliner bir yaklaşıma olan ihtiyacı vurgular.*

Anahtar Kelimeler: *Generalize Epileptik Nöbet, Aort Diseksiyonu, Nörolojik Semptomlar, Multidisipliner Tanısal Yaklaşım*

A Rare Cause of Generalized Tonic-Clonic Seizure: Aortic Dissection - Case Report

Abstract: *Generalized tonic-clonic seizures (GTCS) are typically associated with primary neurological or systemic causes; however, rare etiologies such as aortic dissection can also manifest as seizures. Aortic dissection, a life-threatening cardiovascular emergency, is characterized by the tearing of the aortic wall layers and may lead to seizures through mechanisms such as impaired cerebral perfusion or embolic events. This report discusses the case of a 46-year-old male who presented with GTCS and prior symptoms of sharp chest and back pain. Diagnostic imaging revealed Type I aortic dissection extending from the ascending aorta to the proximal brachiocephalic trunk and left common carotid artery. Despite surgical intervention and intensive care management, the patient succumbed to sudden cardiac arrest postoperatively. This case emphasizes the importance of considering aortic dissection as a rare cause of GTCS and highlights the need for timely diagnosis and a multidisciplinary approach to optimize patient outcomes.*

Keywords: *Generalized Seizure, Aortic Dissection, Neurological Symptoms, Multidisciplinary Diagnosis*

Introduction

Generalized tonic-clonic seizures (GTCS) are a common neurological emergency, typically associated with primary neurological disorders, metabolic disturbances, or systemic conditions. However, rare and atypical etiologies, such as cardiovascular pathologies, can also underlie these events. Aortic dissection, a life-threatening cardiovascular emergency characterized by the tearing of the aortic wall layers, is an exceedingly uncommon cause of seizures. The mechanism may involve compromised cerebral perfusion, embolic phenomena, or significant systemic changes triggered by the dissection.

Recognizing this rare association is critical, as seizures may overshadow the primary diagnosis, delaying life-saving interventions for aortic dissection. Clinicians should maintain a high index of suspicion, particularly in patients presenting with GTCS alongside suggestive symptoms such as acute chest pain, hypotension, or other vascular complications. This article explores the link between GTCS and aortic

dissection, emphasizing the importance of a multidisciplinary approach and timely diagnosis to optimize patient outcomes.

Case

A 46-year-old male patient was brought to our emergency department by emergency medical services (EMS) following a generalized tonic-clonic seizure. According to the patient's relatives, he had experienced sharp, stabbing chest and back pain while at rest prior to the seizure. His medical history included hypertension and aortic valve insufficiency.

On admission, the patient's vital signs were as follows: blood pressure 135/68 mmHg, heart rate 92 bpm, oxygen saturation 98%, and body temperature 36.7°C. Electrocardiography (ECG) revealed ST depression and T-wave inversions in leads V3-V6. Due to the reported chest and back pain, laboratory and imaging studies were ordered. Laboratory results indicated elevated troponin levels, while other parameters were within normal ranges. Cranial imaging demonstrated intracerebral edema without evidence of hemorrhage or mass lesions.

Echocardiographic evaluation, prompted by elevated troponin, revealed grade 3 aortic valve insufficiency and grade 2 mitral valve insufficiency, with no wall motion abnormalities. During echocardiography, a suspicious flap in the ascending aorta raised concerns for aortic dissection. A thoracoabdominal aortic angiography was subsequently performed, confirming Type I aortic dissection. The dissection flap extended from the ascending aorta to the proximal brachiocephalic trunk and the proximal left common carotid artery.

The patient was transferred to the cardiovascular surgery department for further management, and preparations for surgical intervention were initiated. Antiepileptic treatment with valproate sodium (400 mg, 3 times daily) was started. Venovenous hemofiltration was performed due to the absence of urinary output. The patient underwent surgery and was transferred to the cardiovascular intensive care unit (CVICU) under intubation.

On postoperative day 2, the patient suffered a sudden cardiac arrest. Despite cardiopulmonary resuscitation (CPR), spontaneous cardiac activity could not be restored, and the patient was pronounced deceased.

CONCLUSION

This case highlights the rare yet critical association between generalized tonic-clonic seizures (GTCS) and Type I aortic dissection. Although seizures are typically attributed to primary neurological or systemic causes, clinicians should be aware that cardiovascular emergencies like aortic dissection can also present with neurological symptoms, including seizures. Early recognition of this atypical presentation is crucial, as delays in diagnosing aortic dissection can result in catastrophic outcomes. Multidisciplinary collaboration and prompt diagnostic imaging are essential for identifying the underlying cause and initiating timely, life-saving interventions. This report underscores the importance of maintaining a high index of suspicion for aortic dissection in patients presenting with GTCS and additional signs suggestive of cardiovascular compromise.

REFERENCES

1. Booher, A. M., & Eagle, K. A. (2011). Diagnosis and management issues in aortic dissection. American Heart Journal, 162(1), 38-52. https://doi.org/10.1016/j.ahj.2011.03.017
2. Hagan, P. G., Nienaber, C. A., Isselbacher, E. M., et al. (2000). The International Registry of Acute Aortic Dissection (IRAD): New insights into an old disease. JAMA, 283(7), 897-903. https://doi.org/10.1001/jama.283.7.897
3. Fukuhara, S., Rosati, C. M., Egorova, N. N., et al. (2016). Type A aortic dissection complicated by neurological injury: Time course and factors impacting survival. Annals of Thoracic Surgery, 101(3), 930-936. https://doi.org/10.1016/j.athoracsur.2015.08.080

4. Trimarchi, S., Nienaber, C. A., Rampoldi, V., et al. (2007). Role and results of surgery in acute type A aortic dissection: Insights from the International Registry of Acute Aortic Dissection (IRAD). Circulation, 116(11_suppl), I-73-I-78. https://doi.org/10.1161/CIRCULATIONAHA.106.676445

5. Sakai, T., Hagiwara, S., & Tanaka, Y. (2008). Aortic dissection presenting as generalized tonic-clonic seizure: A case report. Internal Medicine, 47(11), 1033-1035. https://doi.org/10.2169/internalmedicine.47.0995

Makale id= 208

Sözlü Sunum

ORCID ID: 0009-0008-8382-3569

Medikal Turizm Faaliyetlerinin Türk Sağlık Sistemindeki Arz-Talep Dengesine Etkileri: Stratejik Yönetim Perspektifinden Bir Nicel Analiz

Ma.St. İlknur Güler[1], Dr. Öğretim Üyesi İbrahim Fırat[2]
[1]Yenimahalle Eğitim ve Araştırma Hastanesi
[2]Batman Üniversitesi

*Corresponding author: İlknur Güler

Özet: *Türkiye'de sağlık hizmetleri arz kapasitesi ile medikal turizm faaliyetlerinin vatandaşların sağlık hizmetlerine erişim süreçleri üzerindeki etkilerini incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışmada medikal turizm faaliyetlerinin Türk sağlık sistemindeki arz-talep dengesine etkilerinin nicel analizi yapılmıştır. Çalışmanın verileri 2022 sağlık istatistikleri yıllığı ve USHAŞ sağlık turizmi verilerinden temin edilmiştir. Çalışmada; sağlık insan gücü kapasitesi, alt yapı ve cihaz, yatak sayıları, sağlık turisti sayılarına ait veriler yıllara göre kıyaslamalı analiz edilmiştir. Ayrıca medikal turizmin vatandaşların sağlık hizmetini almasını etkileme durumu değerlendirilmiştir. Türkiye'de medikal turizm ziyaretçi sayısı yıllar itibariyle artma eğilimindedir. Buna paralel ülke vatandaşlarının da sağlık hizmetine erişimde sorunlar yaşamaya başladığı görülmektedir. Yapılan değerlendirmelerde Türkiye'de son 20 yılda alt yapı, cihaz ve insan gücü kapasitesinde önemli gelişmeler olduğu, ancak hekim sayısı ve yatak kapasitesi açısından OECD ortalamasının gerisinde kaldığı tespit edilmiştir. Sağlık hizmeti talebinin yüksekliği nedeniyle kamu hastanelerinde yoğunluk ve iş yükü artmakla birlikte medikal turizmin payının %80'inden fazlasının özel hastaneler bünyesinde gerçekleştirilmektedir. Bu nedenle medikal turizmin toplam sağlık hizmetleri talebi içindeki oranının düşük olmasının mevcut sağlık hizmeti sunumunu olumsuz yönde etkilemediği kanaatine varılmıştır. Sonuç olarak Türkiye'de hizmet sunumu açısından medikal turizmin sağlık hizmetleri arz-talep dengesine etkisinin negatif sonuçları gözlenmemektedir. Çalışmada, sağlık sistemindeki arz-talep dengesizliğinin yönetilmesi ve sağlık turizminin sürdürülebilir büyümesinin sağlanması açısından stratejik yönetim yaklaşımlarının önemine dikkat çekilmiştir.*

Anahtar Kelimeler: *Medikal Turizm, Sağlık Hizmetleri Yönetimi, Sağlık Hizmetlerine Erişim*

The Effects of Medical Tourism Activities On the Supply-Demand Balance in the Turkish Health System: A Qualitative Analysis From a Strategic Management Perspective

Abstract: *This study aims to examine the effects of healthcare service capacity and medical tourism activities on citizens' access to healthcare in Turkey. A quantitative analysis has been conducted to evaluate the impact of medical tourism activities on the supply-demand balance within the Turkish healthcare system. The data for this study has been obtained from the 2022 Health Statistics Yearbook and the USHAŞ Health Tourism data. The study compares data on healthcare workforce capacity, infrastructure, equipment, bed numbers, and the number of health tourists across different years. Additionally, the study assesses how medical tourism influences citizens' access to healthcare services. In Turkey, the number of medical tourism visitors has shown an increasing trend over the years. Alongside this growth, it has been observed that citizens have started to face challenges in accessing healthcare services. Evaluations suggest that, over the past 20 years, significant improvements have been made in infrastructure, equipment, and workforce capacity. However, the number of physicians and bed capacity remain below the OECD average. Due to the high demand for healthcare services, the workload and crowding in public hospitals have increased, while more than 80% of medical tourism activities are carried out in private hospitals. Therefore, it has been concluded that the relatively low share of medical tourism in the total healthcare demand does not negatively affect the current healthcare service delivery. As a result, no negative outcomes have been observed regarding the impact of medical tourism on the healthcare supply-demand balance*

in Turkey. The study emphasizes the importance of strategic management approaches in addressing the supply-demand imbalance within the healthcare system and ensuring the sustainable growth of health tourism.

Keywords: *Medical Tourism, Health Services Management, Access to Health Services*

1.GİRİŞ

Dünya Sağlık Örgütü'ne (DSÖ) göre, "sağlık sadece sakatlık durumu veya hastalık halinin olmayışı değil, aynı zamanda bir bütün olarak bedenen, ruhen ve sosyal yönden tam bir iyilik halidir".[1] Bu tanımdan hareketle turizm faaliyetlerinin de bireylerin fiziksel, ruhsal ve sosyal iyi oluş hâlini destekleyici bir niteliğe sahip olduğu ifade edilebilir.

Turizm kavramının birçok tanımı olmakla birlikte genel bir olarak, kişilerin sürekli yaşadıkları yer dışında, kalıcı olarak yerleşmemek şartıyla eğlence, tatil, kültürel deneyim, araştırma, kongre, toplantı, iş gezileri veya dini ziyaretler gibi farklı amaçlarla gerçekleştirdikleri seyahat faaliyetleri olarak tanımlanmaktadır.[2] Sağlık turizmi ise bireylerin ihtiyaç duydukları sağlık hizmetlerini almak amacıyla, ikamet ettikleri yerden başka bir ülkeye seyahat etmeleri olarak tanımlanmaktadır.[3]

İnsanoğlunun yaşam serüveninde sağlıklı olma hali ve bunun sürekliliği çok önemli olmakla birlikte insanların daha çok sağlığını kaybetme sonrası bir farkındalık ve yoğun bir çaba içine girdiği söylenebilir. Bireyler, sağlıklarını yeniden kazanma veya geliştirme arzusuyla bulundukları bölgede ihtiyaçlarını karşılayamadıkları durumlarda, imkânları ölçüsünde sınır ötesi sağlık hizmetlerinden yararlanmayı da gündeme almaktadırlar.

Serbest dolaşımın ve ulaşılabilirliğin artmasıyla birlikte insanlar sağlık sorunuyla karşılaştığında 'bunu şimdi almayıp sonra alırım veya başka bir şekilde bu sorunu çözerim' deme lüksüne sahip olmadığından ihtiyaç duyduğu sağlık hizmetini zamanında, nitelikli ve uygun şartlarda almak amacıyla sürekli bir arayış içerisindedir. Bireylerin sağlığına kavuşma talebi ve arzusu bulunduğu bölgede çözülemediği veya alınamadığı durumlarda insanları alternatif sağlık hizmetlerini başka bölgelerden almaya yönlendirmiştir. Bu davranış ve yönelim sağlık turizmi kavramı ile somut hale gelmiştir. Ve sağlık turizminin başat alanını sağlık hizmetlerinin oluşturduğu ve bununda medikal turizm adıyla tanımlandığı ifade edilebilir. Medikal turizm, sağlık turizminin hızla büyüyen ve gelişim gösteren bir alt alanı olarak dikkat çekmektedir.[4]

Gelir seviyesi, teknolojideki yaşanan gelişmeler ve ülkelerin vergi politikaları gibi sebepler ile sağlık giderlerinde artış gerçekleşen ülkeler, sağlık sistemlerinde birtakım sorunlarla karşılaşabilmektedirler. Bunlar; nitelikli sağlık personeli eksikliği, sağlık hizmetlerinde kalite seviyesinin düşmesi, sağlık kurum ve kuruluşlarındaki yoğunluklar, yükselen maliyetler ve hijyen eksikliği gibi çeşitli sorunlar olabilmektedir. Sağlık hizmetlerinde yaşanan bu krizler ile turizm ihtiyacı birleşince ortaya çıkan yeni fırsat medikal turizmini zorunlu bir seçenek haline getirmektedir.[3]

Dünyanın artık küçük bir köye dönüştüğü ve dolaşımın arttığı ve kolaylaştığı günümüzde sağlık hizmeti ülke sınırlarını aşmış durumdadır. Sağlık hizmeti özünde insan sağlığını ilgilendirdiğinden diğer sektörlere göre daha hayati ve önem arz eden bir hizmet türüdür. Bu hizmet türü uluslararası arenada sağlık turizmi adıyla genel kabul görmüş bir tanımlamayla ifade edilmektedir. Türkiye'nin son yıllarda bu pastadan istifade etmeyi maksimize etme adına sektörü teşvik edici düzenlemeler yaptığı ve kamu sağlık sektöründen ziyade özellikle başta İstanbul ve Antalya olmak üzere belli bazı bölgelerde özel hastane gruplarının bu konuda yoğun mesai harcadığı ve yatırım yaptığı görülmektedir. Diğer husus ise sağlık turizmi ekonomik anlamda önemli bir alan olmakla birlikte ülke vatandaşlarının sağlık hizmetini almasını olumsuz etkileyecek bir zemine kaymadan dengeli bir büyümeyi hedeflemesi zaruri bir durum olarak addedilmelidir.

Son yıllarda sağlık turizmi dünyada ve ülkemizde maddi getirisinden ötürü sağlık gündeminde güncelliğini koruyan ve önem atfedilen bir konu olarak yer almaya başlamıştır. Türkiye'nin sağlık turizmi alanındaki artan faaliyetleri, sağlık hizmetlerinin yönetimi açısından bir dizi stratejik yönetim yaklaşımını gerekli kılmaktadır. Sağlık turizminin özellikle medikal turizm boyutuyla gelişmesi, sağlık kuruluşlarının kapasitelerini etkin yönetmesi, kaynak tahsisinde stratejik kararlar alması ve hizmet kalitesini sürekli iyileştirme stratejileri geliştirmesini zorunlu hale getirmiştir.[5,6] Sağlık turizmi

kapsamında artan uluslararası hasta talebi, sağlık çalışanlarının örgütsel davranış dinamikleri üzerinde motivasyon, iş tatmini ve iş yükü açısından önemli sonuçlar doğurabilmektedir.[7] Buna ek olarak sağlık turizminin mevcut sağlık sistemi üzerindeki etkilerinin net biçimde anlaşılması ve değerlendirilmesi için hizmet kalitesi modellerinin kullanılması faydalı olacaktır.[8] Bu çalışma, Türkiye'deki sağlık turizmi faaliyetlerinin yerleşik nüfusun sağlık hizmetlerine erişimi üzerindeki etkilerini işletme ve yönetim perspektifinden değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

Sağlık turizmi birçok sektörü doğrudan veya dolaylı etkilemesinden dolayı bütüncül bir hizmet anlayışının ortaya konmasını ve koordine edilmesini zorunlu kılmakta, yeni sektörlerin oluşmasına ve haliyle ülkelerarası rekabetin artmasını sağlamaktadır. Türkiye'nin sağlık turizminde rekabet kervanına sistematik anlamda katılımı ise 2003 yılında Sağlık Bakanlığı tarafından ilan edilen Sağlıkta Dönüşüm Programı ile başlamıştır.[9] Bu programla birlikte sağlık sektöründe teknolojik alt yapıdaki gelişme, sağlık insan gücü nitelik ve kapasitesinin artması, özel hastane sektörünün sistemde belli bir ağırlığa sahip olması gibi birçok olumlu değişken Türkiye'nin önemli bir sağlık turizmi merkezi olarak öne çıkmaya başlamasına zemin hazırlamıştır. Bununla birlikte, The Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD) verileri incelendiğinde, Türkiye 100.000 kişiye düşen toplam hekim sayısı açısından OECD ülkeleri arasında son sırada yer aldığı, buna karşın yıllık hekime başvuru sayısı bakımından ilk sıralarda bulunduğu görülmektedir.[10] Buna ek olarak, kamuoyuna uzun süredir yansıyan hastaların randevu almakta zorlanması ve görüntüleme hizmetlerinde uzun bekleme süreleri gibi sorunlar ile Sağlık Bakanlığı'nın Merkezi Hekim Randevu Sistemi'ne (MHRS) yönelik aldığı yeni kararlarla birlikte değerlendirildiğinde, Türkiye'de sağlık hizmeti arzı (hekim sayısı ve altyapı/cihaz kapasitesi) ile vatandaşların sağlık hizmetine yönelik talepleri arasındaki dengenin bozulduğuna işaret etmektedir. Bu bağlamda arzın yetersiz kaldığı ve dengenin talep lehine değiştiği ifade edilmektedir.[11] Dolayısıyla medikal turizm faaliyetlerinin ülke vatandaşlarının sağlık hizmeti almasına olumlu, olumsuz veya nötr yeterli bilgiye rastlanmadığından bu konunun mevcut bilgiler ışığından irdelenmesi amaçlanarak bu konuya bir kapı aralanmak istenmektedir.

Bu çalışmada Türkiye'nin sağlık turizminde özellikle de medikal turizmde her geçen gün potansiyelini artırma hamleleri, bu alanda yapmış olduğu faaliyet ve yatırımlar ile uluslararası rekabetten ciddi oranda pay kapma arayışlarının Türkiye'de mevcut arz talep dengesizliği çerçevesinde sağlık sistemi üzerindeki yeri ve Türk vatandaşlarının sağlık hizmeti alma süreçlerine etkileri istatistiki veriler ışığında değerlendirilmektedir. Nihayetinde bu çalışma Türkiye'de sağlık hizmetleri arz kapasitesi ile sağlık ve medikal turizm faaliyetlerinin vatandaşların sağlık hizmetlerine erişim süreçleri üzerindeki etkilerini incelemeyi amaçlayan nicel bir araştırmadır.

2.ARAŞTIRMA VE BULGULAR

Sağlık sektörü temel olarak bir hizmet sektörüdür ve bu sektörde altyapı, cihaz ve insan gücü kapasitesi hizmet sunumunun ana unsurlarını oluşturmaktadır. Türkiye'nin nüfus yapısı göz önüne alındığında, sağlık sisteminin kapasitesinin arz-talep açısından dengeli ve sürdürülebilir bir zemine oturtulması önem taşımaktadır. Bu bağlamda sağlık istatistikleri, arz-talep dengesinin analiz edilmesinde temel referans noktasıdır. Özellikle sağlık insan gücü kapasitesi, altyapı ve cihaz kapasitesi, yatak sayısı, hastane sayısı, yıllık muayene sayısı ve hekime başvuru sıklığı gibi parametrelerin değerlendirilmesi, arz-talep dengesinin yönü ve gelişimi hakkında önemli ve kritik bilgiler sunmaktadır. Bu parametrelerden elde edilen bulguların sağlık turizmi verileriyle birlikte değerlendirilmesi ise, sağlık turizmi ile sağlık hizmeti erişimi arasındaki ilişki ve etkileşimin ortaya konulmasına katkı sağlayacaktır.

2.1. Sağlık İnsan Gücü ve Alt Yapı Kapasitesi

Türkiye sağlık sisteminin gelişim ve değerlendirmesinde sağlık insan gücü ve alt yapı kapasitesi kilit rol oynamaktadır. Sağlık Bakanlığının en son yayınlamış olduğu güncel 2022 sağlık istatistikleri yıllığındaki veriler baz alınmış olup yıllıktaki bu konuya ilişkin temel göstergeler incelenmiştir. Aşağıdaki tablo ve şekillerde ilgili bilgiler yer almaktadır.

Şekil 1. Yıllara ve Sektörlere Göre Hastane Sayıları

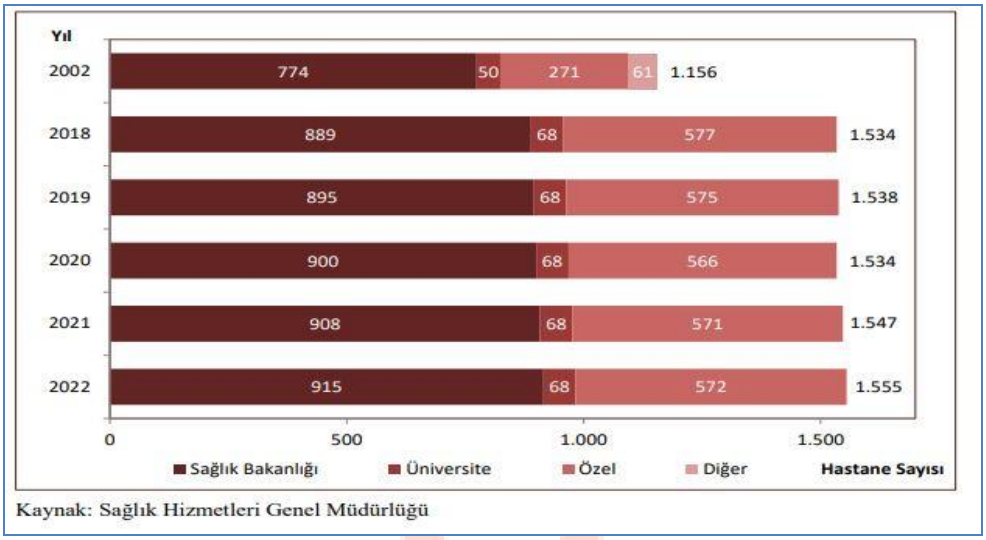

Kaynak: (10)

Şekil 1.'de hastane sayılarının özellikle özel sektör hastane sayıları anlamında yıllar itibariyle arttığını 2017 yılından sonra gerek özel sektörde gerek kamu kurumlarında ve üniversitelerde değişim göstermediği yataya yakın bir seyir izlediği yönündedir. Sağlık Bakanlığı tarafından 2008 yılındaki özel hastaneler yönetmeliğindeki değişiklik ile Özel hastanelerin planlamaya tabi tutulması ve açılmasının disiplinize edilmesi ile birlikte özel hastanelerin belli bir sayı skalasında kalmasına neden olmuştur.[13] Ayrıca hastane sayısı alınan kararlar ile sınırlandırılırken mevcut insan gücü kapasitesini de gözettiğimizde hastane sayısının reelde istenen sayıya ulaştığını ifade edebiliriz. Buna rağmen sağlık sistemi içerisinde özel hastanelerin önemli bir ağırlığa sahip olduğunu da görmekteyiz.

Tablo 1. Sektörlere ve unvanlara göre sağlık personelinin dağılımı, 2022

	Sağlık Bakanlığı	Üniversite	Özel	Toplam
Uzman Hekim	50.289	14.795	30.516	95.600
Pratisyen Hekim	47.865	734	5.098	53.697
Asistan Hekim	17.836	24.851	-	42.687
Yan Dal Asistan Hekim	1.001	1.703	-	2.704
Toplam Hekim	**116.991**	**42.083**	**35.614**	**194.688**
Uzman Diş Hekimi	1.220	2.277	3.519	7.016
Diş Hekimi	10.922	605	21.243	32.770
Asistan Diş Hekim	12	2.561	-	2.573
Toplam Diş Hekimi	**12.154**	**5.443**	**24.762**	**42.359**
Eczacı	4.424	749	33.808	38.981
Hemşire	169.588	36.918	37.059	243.565
Ebe	55.942	981	2.709	59.632
Diğer Sağlık Personeli	153.362	23.360	55.939	232.661
Diğer Personel ve Hizmet Alımı	260.500	74.396	203.746	538.642
Toplam Personel	772.961	183.930	393.637	1.350.528

Kaynak: Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü

Kaynak: (10)

Uzman hekimleri hastane türü açısından irdelediğimizde; 2022 itibariyle Sağlık Bakanlığı %52'sini, Üniversiteler %16'sını, özel sektör ise %32'sini istihdam etmektedir. Özel sektörün uzman hekim istihdamında da önemli bir ağırlığa sahip olduğu görülmektedir (Tablo 1).

Şekil 2.100.000 Kişiye Düşen Toplam Hekim Sayısının Uluslararası Karşılaştırması, 2021

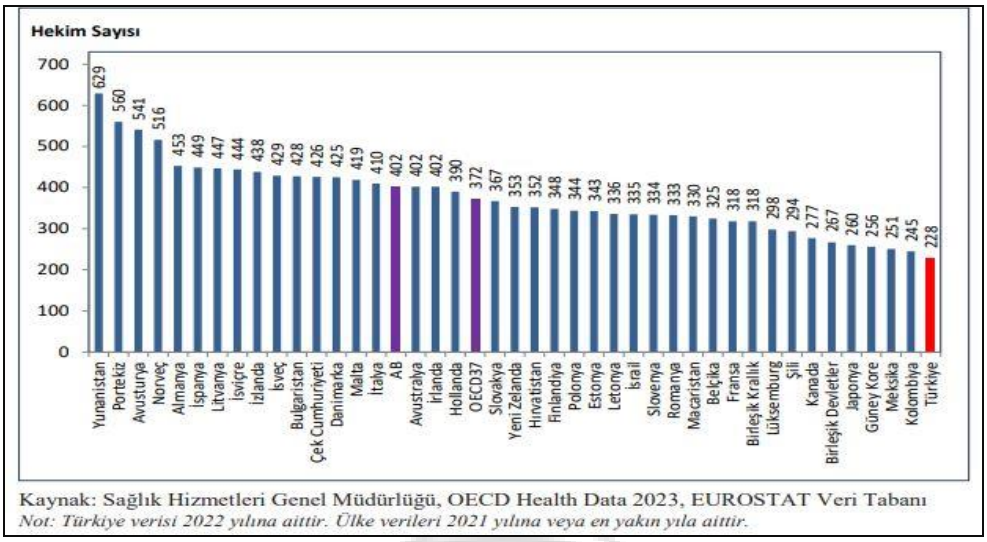

Kaynak: (10)

Şekil 2'de görüldüğü üzere, OECD'ye üye ülkeler arasında 100.000 kişiye düşen hekim sayısı sıralamasında Türkiye'nin son sırada olması arz açısından olumsuz bir veri olarak karşımıza çıkmaktadır. Arzın en önemli ayağı olan hatta olmazsa olmazı olan hekim sayısının yetersizliği tüm sağlık hizmet süreçlerini negatif etkileyecek bir parametre olduğu ifade edilebilir.

Şekil 3. Yıllara ve Sektörlere Göre Hastane Yatağı Sayıları, 2022

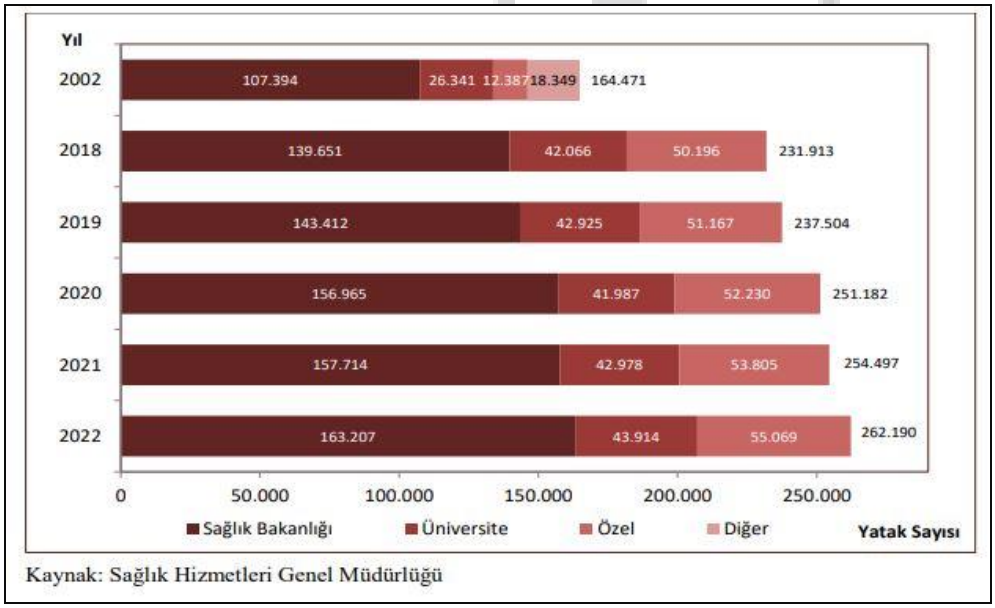

Kaynak: (10)

Hastane sayısı şekil-1'de oransal olarak az arttığı gibi hastane yatak sayılarının da aynı oranda arttığı ve 2017 yılından sonra yatay bir seyir izlediği yönündedir (Şekil 3).

Tablo 2.Yıllara ve Sektörlere Göre Nitelikli Yatakların Toplam Yataklar İçerisindeki Oranı, (%)

	Sağlık Bakanlığı	Üniversite	Özel	Toplam
2002	6,4	24,6	19,1	11,7
2018	67,4	64,2	96,5	71,9
2019	72,0	64,8	95,1	74,7
2020	76,2	68,8	96,8	78,5
2021	77,9	69,3	96,7	79,7
2022	79,6	70,2	96,5	80,9

Kaynak: Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü
Not: Yoğun bakım yatakları dahil değildir.

Kaynak: (10)

Hizmet Kalitesinin önemli bir ölçütü olan nitelikli yatak sayısı oranının 2002 yılında %11,7 iken 2022 yılında %80,9'a ulaşması sağlık hizmetlerinde alt yapı kapasitesinin ciddi bir dönüşüm ve gelişime uğradığını gösteren önemli bir parametredir (Tablo 2).

Şekil 4. 10.000 Kişiye Düşen Hastane Yatağı Sayısının Uluslararası Karşılaştırması, 2021

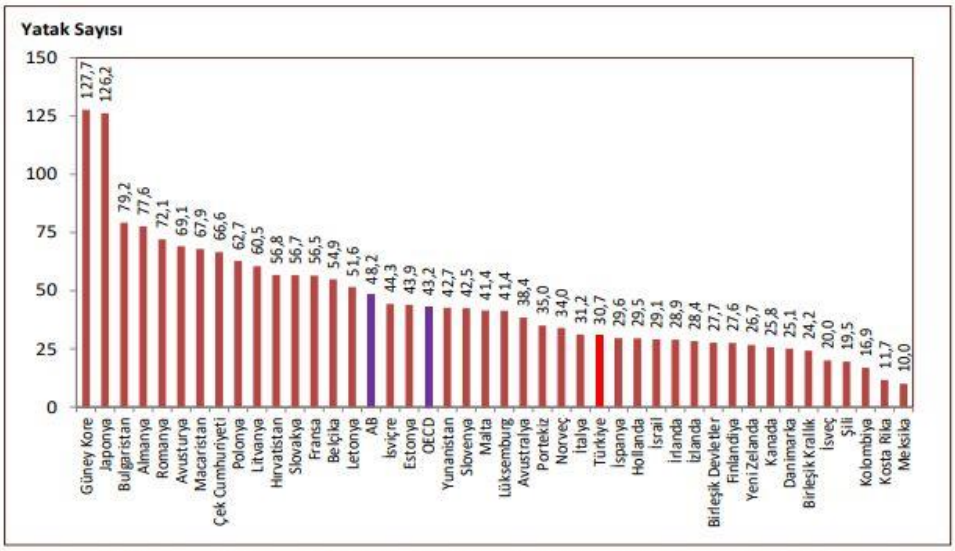

Kaynak: Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, OECD Health Data 2023, EUROSTAT Veri Tabanı
Not: Türkiye verisi 2022 yılına aittir. Ülke verileri 2021 yılına veya en yakın yıla aittir.

Kaynak: (10)

Hasta yatak sayılarının 2022 yılında 2002 yılına göre %59 oranında artış göstermesine rağmen halen Türkiye OECD ülkeleri arasında yatak sayısında ortalamanın altında yer almaktadır (Şekil 4).

Tablo 3. Yıllara Göre Hastanelerde Cihaz Sayıları, 2022

	2002	2018	2019	2020	2021	2022
MR	58	915	902	939	960	973
BT	323	1.211	1.213	1.248	1.271	1.331
Ultrason	1.005	5.846	6.098	6.080	6.276	6.255
Doppler Ultrason	681	5.557	6.383	6.538	6.828	7.597
EKO	259	2.520	2.714	2.823	2.850	3.035
Mamografi	647*	966	961	982	964	973

Kaynak: Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü
**Mamografi cihaz sayısı 2008 yılına aittir.*

Kaynak: (10)

Tablo 3'te sunulan veriler incelendiğinde, 2002 yılından itibaren Türkiye'nin sağlık sektöründe cihazların sayısında genel olarak önemli artışlar yaşandığı görülmektedir. Özellikle ultrason, doppler ultrason ve EKO cihazlarının sayılarında belirgin yükseliş dikkati çekmektedir. Mamografi cihazlarının sayısı ise 2008 yılından itibaren artarak, 2022 yılı itibarıyla stabil bir seyir izlemiştir. Bu durum, sağlık hizmetlerinin altyapı ve teknoloji kapasitesinin önemli ölçüde güçlendirildiğini ortaya koymaktadır.

Şekil 5. 1.000.000 Kişiye Düşen Cihaz Sayılarının Uluslararası Karşılaştırması, 2021

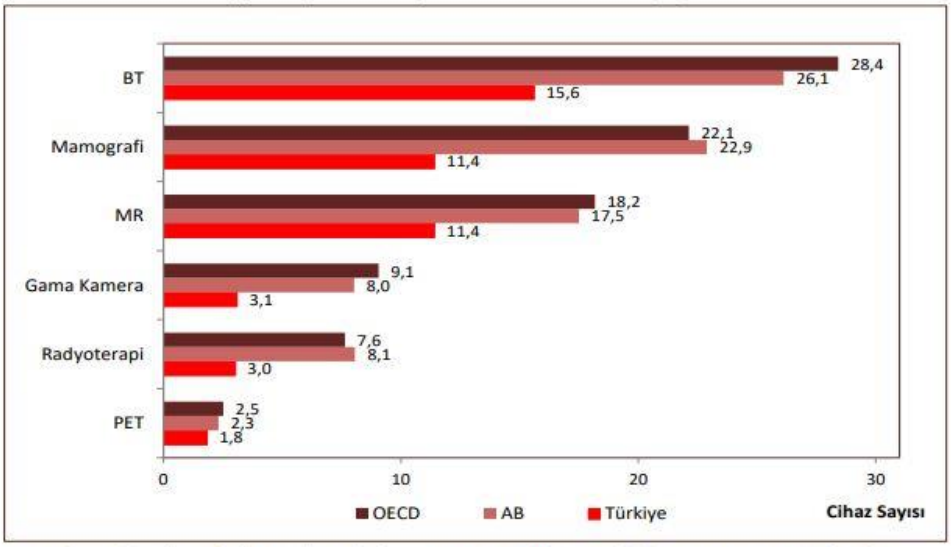

Kaynak: Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, OECD Health Data 2023, EUROSTAT Veri Tabanı
Not: Türkiye verileri 2022 yılına aittir. OECD ve AB verileri 2021 yılına veya en yakın yıla aittir.

Kaynak: (10)

Tıbbi cihaz sayısı; 2022 verisi 2002 yılı verisi ile kıyaslandığında BT'de %400, MR'da %1600, EKO'da %1100 oranında artmasına rağmen 1.000.000 kişiye düşen cihaz sayısında hem OECD ülkeleri hem de Avrupa Birliğine üye ülkelerin gerisinde kalınmıştır. Ve yeterli cihaz kapasitesine ulaşılamamıştır.

2.2. Sağlık Hizmetlerinin Kullanımı

Sağlık hizmetlerinin kullanımı ve buna dair istatistiki veriler, arz talep dengesinin değerlendirilmesinde önem arz eden ve sağlıklı kararlar alınmasına katkı sunan veri kaynaklarıdır. 2022 yılına ait ilgili bilgilere aşağıda yer verilmektedir.

Tablo 4. Yıllara ve Kurum Türlerine Göre Toplam Hekime Müracaat Sayısı, Tüm Sektörler

Yıllara ve Kurum Türlerine Göre Toplam Hekime Müracaat Sayısı, Tüm Sektörler						
Sektör/Yıl	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**
Birinci Basamak Toplamı	238.492.427	269.073.571	288.101.866	253.119.935	245.525.320	340.713.218
Özel Tıp Merkezleri	18.912.829	19.055.722	18.298.592	14.527.627	15.672.466	17.248.270
Hastaneler	461.519.553	494.385.911	506.503.164	332.613.569	414.454.404	496.366.836
Sağlık Bakanlığı	350.347.005	377.045.707	387.622.848	239.981.820	305.040.174	375.842.435
Üniversite	38.963.933	42.665.139	46.211.148	31.725.506	40.102.992	45.746.680
Özel	72.208.615	74.675.065	72.669.168	60.906.243	69.311.238	74.777.721
2. ve 3. Basamak Toplamı	480.432.382	513.441.633	524.801.756	347.141.196	430.126.870	513.615.106
Genel Toplam	**718.924.809**	**782.515.204**	**812.903.622**	**600.261.131**	**675.652.190**	**854.328.324**

Kaynak: (10)

2022 yılı itibariyle hekime başvuruların %58'i hastanelere yapılmıştır. Hastanelere başvuruların %15'i ise özel hastanelere yapılmıştır. Özel tıp merkezlerini de dahil ettiğimizde özel sektörün hekime müracaattaki oranı %17 olmaktadır (Tablo 4).

Şekil 6. Yıllara ve Hizmet Kapsamına Göre Kişi Başı Hekime Müracaat Sayısı, Tüm Sektörler

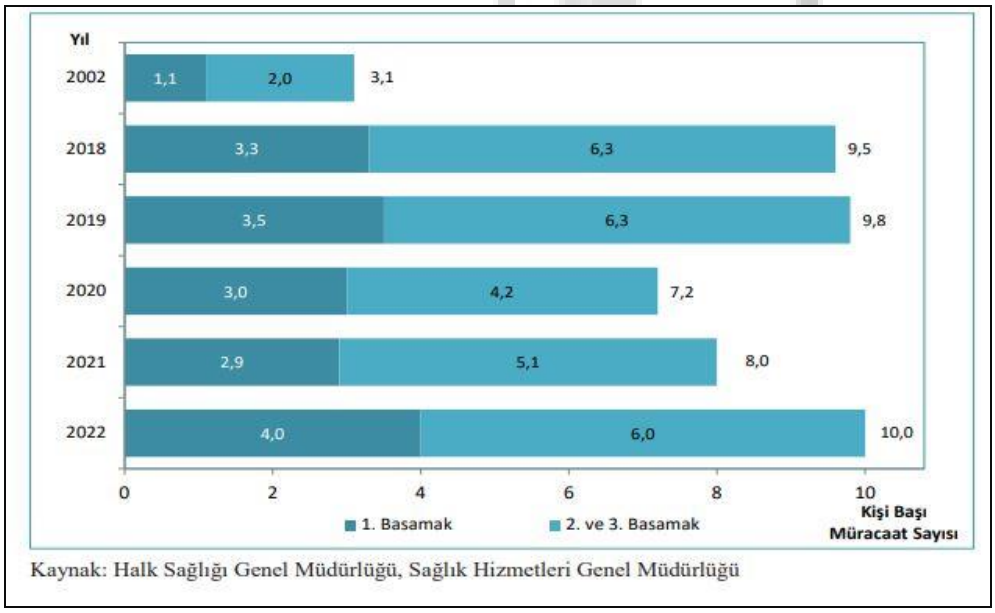

Kaynak: (10)

2022 yılı itibariyle hekime müracaat sayısının şekil-7'de görüldüğü üzere OECD ülkelerine göre yine ilk sıralarda yer almasına rağmen son 5 yıllık seyrinde düşüş yaşanan 2020-2021 yıllarının Covid-19 pandemisi kaynaklı olduğu ifade edilebilir.

Şekil 7. Kişi Başı Hekime Müracaat Sayısının Uluslararası Karşılaştırması, 2011, 2021

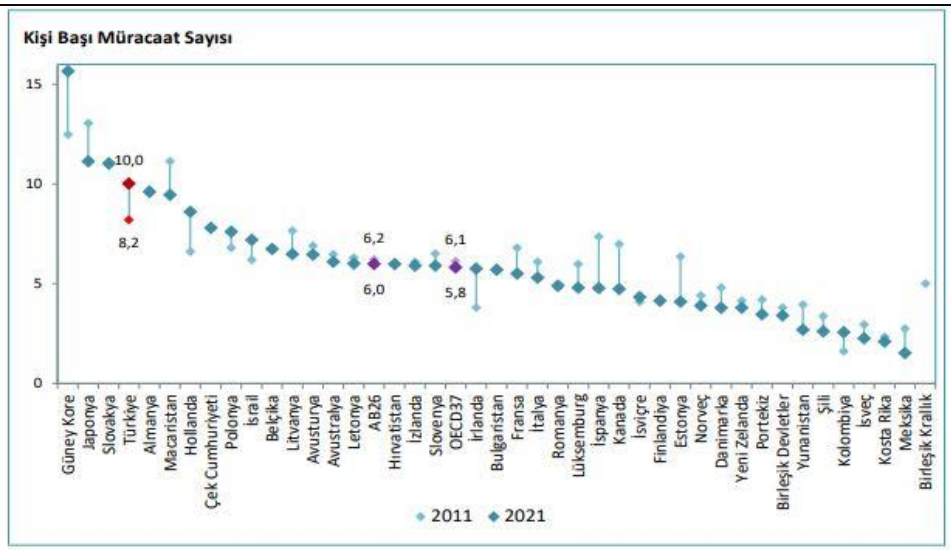

Kaynak: Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü, Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, OECD Health Data 2023, EUROSTAT Veri Tabanı

Not: Türkiye verileri 2011 ve 2022 yıllarına aittir.

Kaynak: (10)

Şekil 7'de yer alan verilere göre, Türkiye'de kişi başı hekime müracaat sayısının 2011'den 2021 yılına kadar artış gösterdiği ve OECD ülkeleri içinde yüksek seviyede olduğu anlaşılmaktadır. Türkiye, yıllık hekime başvuru sıklığı açısından OECD ülkeleri arasında ilk sıralarda yer almakta, bu da sağlık hizmetlerine yönelik yoğun bir talebin varlığına işaret etmektedir. Bu durum, sağlık hizmetlerinin planlanması ve kaynakların yönetimi açısından önemli zorluklar yaratabilir. Dolayısıyla sağlık hizmetlerinin arz kapasitesinin güçlendirilmesi gerektiği anlaşılmaktadır.

Tablo 5. Yıllara ve Sektörlere Göre Hastanelerde Yatan Hasta Sayısı

	2002	2018	2019	2020	2021	2022
Sağlık Bakanlığı	4.169.779	7.675.972	7.742.707	5.517.337	6.110.494	7.167.463
Üniversite	781.990	1.955.983	2.072.720	1.546.362	1.859.399	2.044.982
Özel	556.494	4.019.422	3.990.922	3.556.818	3.815.599	4.068.175
Toplam	5.508.263	13.651.377	13.806.349	10.620.517	11.785.492	13.280.620

Kaynak: Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü

Kaynak: (10)

2022 yılında yatan hasta sayısı 2002 yılına göre %240 oranında artmıştır. 2022 yılında yatan hastaların %54'ü Sağlık Bakanlığı %15'i üniversite %31'i ise özel sektör tarafından yatırılmıştır (Tablo 5).

Tablo 6. Sektörlere ve Ameliyat Gruplarına Göre Ameliyat Sayıları ve Dağılımı, (%), 2022

	A		B		C		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Sağlık Bakanlığı	342.032	46,9	1.082.654	53,0	1.572.965	52,4	2.997.651	51,9
Üniversite	167.648	23,0	422.570	20,7	486.795	16,2	1.077.013	18,7
Özel	219.247	30,1	539.171	26,4	939.967	31,3	1.698.385	29,4
Toplam	728.927	100	2.044.395	100	2.999.727	100	5.773.049	100

Kaynak: Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü

Kaynak: (10)

Özellikli ve nitelikli ameliyatlar olarak nitelendirilen A, B ve C grubu ameliyatlarda özel sektör genel olarak %30 oranında bir ağırlığa sahip olup bu alanda ciddi bir hastalık yükünün tedavisinde rol aldığını ifade edilebilir (Tablo 6).

Tablo 7. Sektörlere Göre Hastanelerde Cihaz Başına Düşen Görüntüleme Sayısı, 2022

	MR	BT	Ultrason	Doppler Ultrason	EKO	Mamografi
Sağlık Bakanlığı	32.152	29.572	4.421	3.455	3.199	3.839
Üniversite	18.276	22.483	2.364	1.801	2.988	4.187
Özel	7.011	5.502	2.303	1.447	2.196	1.106
Toplam	18.124	18.917	3.233	2.786	2.899	2.521

Kaynak: Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü

Kaynak: (10)

Cihaz başına düşen görüntüleme sayısı incelendiğinde Sağlık Bakanlığı hastanelerinin diğer sektörlere göre 2-5 kat arasında daha yoğun çalışmakta oldukları ve iş yüklerinin çok daha fazla olduğu yönündedir. Ancak Sağlık Bakanlığı hastanelerindeki müracaat sayılarındaki ciddi artışın görüntüleme bekleme sürelerinin azalmasını olumsuz etkilediği ifade edilebilir (Tablo 7).

2.3. Sağlık Turizmi Verileri

Dünya genelinde turizm ve sağlık turizmi önemli bir dış gelir kaynağıdır. Türkiye'de de son 20 yılda turizm ve sağlık turizmi verilerinin yer aldığı bilgiler aşağıda Tablo 8'de yer almaktadır.

Tablo 8. Sağlık Turizmi Ziyaretçilerinin Turizm Ziyaretçilerine Oranı

Yıllar	Turizm Ziyaretçi Sayısı	Sağlık Turizmi Ziyaretçi Sayısı	Sağlık Turizmi Ziyaretçilerinin Turizm Ziyaretçilerine Oranı (%)
2003	16.302.048	139.971	0,86
2004	20.262.640	171.994	0,85
2005	24.124.501	220.338	0,91
2006	23.148.669	193.728	0,84
2007	27.214.988	198.554	0,73
2008	30.979.979	224.654	0,73
2009	32.006.149	201.222	0,63
2010	33.027.943	163.252	0,49
2011	36.151.328	187.363	0,52
2012	36.463.921	240.682	0,66
2013	39.226.226	300.102	0,77
2014	41.415.070	473.896	1,14
2015	41.617.530	395.019	0,95
2016	31.365.330	400.699	1,28
2017	38.620.346	467.302	1,21
2018	45.628.673	594.851	1,30
2019	51.860.042	701.046	1,35
2020	15.826.266	407.423	2,57
2021	29.357.463	670.730	2,28
2022	51.369.026	1.258.382	2,45

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı 2023b; TÜİK 2023.

Kaynak: (12)

Şekil 8'de turizm ziyaretçi sayısı artışıyla birlikte sağlık turizmi ziyaretçi sayısının da arttığı ve 2022 yılında %2,45 oranı ile zirve yaptığı görülmektedir. Turist sayısı artışına paralel sağlık turistinin de arttığı görülmektedir. Genel olarak yıllar itibariyle bir artış trendi söz konusudur. 2020-2021 yıllarına ait veriler de her ne kadar düşüş olsa da çağın hastalığı olarak kabul edilen Covid-19 Pandemisinden kaynaklı bir durum olduğu dolayısıyla sektörden kaynaklı bir durum olmadığıdır. Nitekim 2022 ile birlikte artış trendi kaldığı yerden devam etmektedir.

USHAŞ (2023)'a göre, medikal turizmde öne çıkan tedavilerin yanı sıra Türkiye'ye sağlık turizmi kapsamında başvuruların belli uzmanlık branşlarında yoğunlaştığı görülmektedir.[14] Uluslararası hastaların en çok tercih ettiği uzmanlık branşları sırasıyla; kadın hastalıkları, dahiliye, göz hastalıkları, tıbbi biyokimya, genel cerrahi, diş hekimliği, ortopedi ve travmatoloji, enfeksiyon hastalıkları ve kulak-burun-boğaz bölümleri olmuştur.

Sağlık turizmi alanında özellikle özel hastaneler ciddi atılımlar yapmış ve 2012 yılında Türkiye'ye gelen tüm uluslararası hastaların %83'üne, medikal turistlerin % 91'ine ve turistin sağlığı kapsamındaki hastaların % 68'ine hizmet vermiştir. Ülkemize gelen turistler daha çok göz, ortopedi, kardiyoloji-kardiyovasküler cerrahi branşlarını tercih ederken, Antalya, İstanbul ve Ankara öne çıkan illerimizdir.[15]

Günümüzde bu oranın azalmayıp arttığını söylemek mümkündür. Çünkü artan hasta sayısı ve karşılanamayan başvurular dolayısıyla kamu hastanelerinde bekleme sürelerinin oluştuğu ve Sağlık Bakanlığının bunun çözümü için başta MHRS olmak üzere yeni tedbirler aldığı beyanı gözetildiğinde

özel sektörün artan medikal turizmdeki ağırlığının artmış olabileceği yönünde kuvvetli işaretler mevcuttur.

3. TARTIŞMA

Türkiye sağlık hizmet sunumunda arz talep dengesizliği yaşamaktadır. Son yıllarda gerek alt yapı gerek insan gücü kapasitesinde ciddi oranlarda artış olmasına rağmen hekim sayısında OECD ülkeleri arasında halen gerilerde yer almaktadır. Ayrıca hasta yükündeki ciddi artışlar yapılan iyileştirmelerle paralel gitmeyip daha fazla hasta artışı söz konusudur. Nitekim özellikle covid-19 pandemisi sonrası Sağlık Sisteminin hasta başvurularını karşılayamaz durumda olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra uzmanlar pandemide biriken hasta yükünün covid 19- pandemisi sonrası sağlık sistemini zorlayacağı ve ciddi oranda başvuru artışının olacağı öngörüsünü paylaşmışlardır. Covid-19 pandemisi sonrası süreçte de medikal turizm kapsamında başvuran ziyaretçi sayısında da artış olduğu, kuvvetle muhtemel yurtiçinde pandemi kaynaklı biriken hasta yükünün medikal turizm ziyaretçi sayısına da yansıdığı yönündedir.

Sağlık istatistikleri ve sağlık turizmi verilerinden elde edilen bilgilerin aşağıdaki tabloda hekim bazlı değerlendirilmesi sonucu sağlık turizm ziyaretçilerinin Türk vatandaşlarının sağlık hizmeti almasına etkisi değerlendirildiğinde;

Tablo 9. Hekim İş Yükü Analizi

2022	**Sağlık Bakanlığı**	**Üniversite**	**Özel**
Uzman Hekim(yandal ve asistan sayıları dahil) Başına Düşen Müracaat Sayısı (*Günlük)	24,71	5,02	13,7
Uzman Hekim Başına Düşen Ameliyat Sayısı (*Haftalık)	3,13	0,83	1,77
Uzman Hekim Başına Düşen Yatan Hasta Sayısı (*Günlük)	1,07	0,22	0,61
Uzman Hekim Başına Düşen Sağlık Turizmi Ziyaretçi Sayısı (*Günlük)	0,060		
Sağlık Turizmi Ziyaretçi Sayısının Toplam Müracaat Sayısına Oranı	0,002		
*Hesaplamada 220 iş günü baz alınmıştır			

Sağlık sektörünün tüm aktörlerinin hekim başına düşen iş yükleri incelendiğinde Sağlık Bakanlığındaki hekimlerin müracaat sayısı, ameliyat sayısı, yatan hasta sayısında özel ve üniversite hastanelerine göre daha fazla iş yükü altında olduğu görülmektedir. Özel sektörün iş yükünün daha az olduğu ancak bununda iki önemli sebebinin olabileceği bunlardan birinin SGK tarafından branş bazlı konan günlük kotalar olması bir diğerinin de özel sektörün kanuni olarak hastalardan maksimum alabileceği ilave ücret oranının %200'ü aşıp %1000'lere varması ve hasta başvurularını olumsuz etkilediği ifade edilebilir.

Türkiye'de hekime toplam müracaat sayısının binde ikisine (2/1000) tekabül eden sağlık turizmi ziyaretçi sayısının oransal olarak düşüklüğü, özel sektörde iş yükünün kamuya göre azlığı ve medikal turizmde hasta başvurusunun ağırlığının da özel sektörde olduğu gerçeğini de dikkate aldığımızda medikal turizm faaliyetinin genel olarak globalde sistemi tıkayıcı bir unsur olmadığı kanaatini güçlendirmektedir. Ancak sektör ve branş bazlı hekim sayıları, başvuru sayıları ve bekleme süreleri ile medikal turizm kapsamında verilen hizmetlerin branş bazlı hizmet lokasyonu dahil olacak şekilde verilerinin kıyaslanması suretiyle daha derinlemesine bir analiz yapılması mümkündür.

4. SONUÇ

Bu çalışmada Türkiye'nin sağlık sektörü kapasitesi ile sağlık ve medikal turizm faaliyetleri arasındaki ilişki ve etkileşim değerlendirilmiştir. Yapılan analizler göstermektedir ki Türkiye'nin sağlık sektöründe son 20 yıl içinde altyapı, cihaz ve insan gücü kapasitesi bakımından kayda değer iyileşmeler

gerçekleşmiş; özel sektörün sağlık hizmetleri sunumundaki payı da belirgin bir biçimde artmıştır. Bununla birlikte OECD verilerine göre Türkiye'nin 100.000 kişiye düşen hekim ve 10.000 kişiye düşen yatak sayılarında halen OECD ortalamasının gerisinde kalması, sağlık hizmetlerine yönelik arzın yetersizliğini ortaya koymaktadır. Ayrıca yüksek başvuru oranları ve artan talep nedeniyle Sağlık Bakanlığı hastanelerindeki hizmet yoğunluğu özel sektöre göre oldukça yüksektir.

Mevcut güncel sağlık istatistikleri ve sağlık turizmi verilerinden hareketle medikal turizmin Türk vatandaşlarının sağlık hizmetine ulaşımını olumsuz etkileyebilecek bir unsur olmadığı yönünde göstergeler mevcuttur. Bunun belli göstergelerle sürekli takibi ve analizi sistemin gelişimine katkı sunacaktır. Ayrıca medikal turizmin bir yönüyle de sağlık sistemini geliştiren bir katalizör görevi olması da mümkündür. Bunun Türk vatandaşlarına da olumlu yansımasına ve maksimize edilmesine gayret gösterilmelidir.

Türkiye'nin sağlık turizmi ve medikal turizm alanındaki faaliyetleri, özellikle özel sektör hastaneleri tarafından önemli ölçüde yürütülmektedir. Sağlık turizmi ziyaretçilerinin toplam sağlık hizmeti talebi içerisindeki payının ise %0,02 gibi oldukça düşük bir seviyede olması, sağlık turizmi faaliyetlerinin mevcut sağlık sistemini olumsuz etkilemediği sonucunu güçlendirmektedir. Bununla birlikte branş bazında ve hizmet türlerine göre daha detaylı analizlerin yapılması, sağlık turizminin sağlık sistemi üzerindeki etkilerini netleştirme açısından önem taşımaktadır. Stratejik yönetim, insan kaynakları yönetimi ve operasyon yönetimi perspektifinden sağlık turizminin sürdürülebilir gelişimi için, mevcut arz-talep dengesizliğinin dikkate alınarak sağlık politikalarının oluşturulması ve kaynak yönetiminin etkin biçimde sağlanması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

1. WHO (1948) Constitution. World HealthOrganization, Geneva, 1948. https://www.who.int/about/accountability/governance/constitution (Erişim tarihi: 03.01.2025)
2. Yazan, T. (2020). Sağlık Turizminde Dijital Uygulamalar. Cankul ve ark. içinde, Sağlık Turizmi. *Ankara*: İktisad Publishing House.
3. Çam, O., & Çılgınoğlu, H. (2021). Sağlık Turizmi Kapsamında Medikal Turizmde Öne Çıkan Sağlık Uygulamaları. *Oğuzhan Sosyal Bilimler Dergisi MAKÜ*, 3(2), 197-216.
4. Şengül, H., & Bulut, A. (2019). Sağlık Turizmi Çerçevesinde Türkiye'de Termal Turizm; Bir SWOT Analizi Çalışması. ESTÜDAM Halk Sağlığı Dergisi, 4(1), 55-70. doi:https://doi.org/10.35232/estudamhsd.505757(Erişim tarihi:13.01.2025)
5. Barney, J. (1991). Firm resources and sustained competitive advantage. Journal of Management, 17(1), 99–120. https://doi.org/10.1177/014920639101700108
6. Slack, N., Chambers, S., & Johnston, R. (2016). Operations management (8th ed.). Pearson Education Limited.
7. Robbins, S. P., & Judge, T. A. (2017). Organizational behavior (17th ed.). Pearson Education Limited.
8. Parasuraman, A., Zeithaml, V. A., & Berry, L. L. (1988). SERVQUAL: A multiple-item scale for measuring consumer perceptions of service quality. Journal of Retailing, 64(1), 12–40.
9. Akdağ, R. (2012).Türkiye Sağlıkta Dönüşüm Programı Değerlendirme Raporu (2003-2011), Sağlık Bakanlığı, https://ekutuphane.saglik.gov.tr/Yayin/453 (Erişim tarihi: 01.01.2025)
10. Sağlık Bakanlığı (2022). Sağlık İstatistikleri Yıllığı.https://www.saglik.gov.tr/TR-103184/saglik-istatistikleri-yilligi-2022-html (Erişim tarihi: 01.01.2025).
11. Koca, F. (2024). Bakan Koca: Onaylı Randevu Dönemi pazartesi başlıyor. Sağlık Bakanlığı, https://www.saglik.gov.tr/TR-103836/bakan-koca-onayli-randevu-donemi-pazartesi-basliyor.html (Erişim Tarihi: 25.05.2024)
12. Sağlık Bakanlığı(2008) Özel Hastaneler Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2008/02/20080215-5.htm (Erişim tarihi: 03.01.2025)

13. TÜİK (2023) Turizm İstatistikleri ve Sınır İstatistikleri 2003- 2022/Harcama Türlerine Göre Turizm Gelirleri ve Geliş Nedenine Göre Çıkış Yapan Ziyaretçiler, https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=egitim-kultur-spor-veturizm-105&dil=1, (Erişim Tarihi: 29.12.2024)
14. USHAŞ (2024). Sağlık Turizmi Verileri,https://www.ushas.com.tr/saglik-turizmi-verileri(Erişim Tarihi: 21.01.2025).
15. Kantar, G. & Işık, E. (2014) Türkiye'de Sağlık Turizmi (HealthTourism in Turkey). *Sağlık Akademisyenleri Dergisi* 2014; 1(1):15-20

Makale id= 8

Sözlü Sunum

ORCID ID: 0000-0003-0910-5370

Covıd-19 Sonrası Dönemde Orta Boyutlu Böbrek Taşlarında Şok Dalga Litotripsi (Swl) Sonuçları: Tek Merkez Deneyimi

Uzman Erhan Erdoğan[1]
[1]Sancaktepe Şehit Prof.Dr. İlhan Varank Eğitim ve Araştırma Hastanesi

Özet: *Amaç: Orta boyutlu (<15 mm) böbrek taşlarının tedavisinde Şok Dalga Litotripsi (SWL) yönteminin genel başarı ve güvenilirliğini, özellikle COVID-19 pandemisi sonrası dönemde değerlendirmek. Materyal ve Yöntem: Bu retrospektif çalışma, Haziran 2023 ile Haziran 2024 tarihleri arasında SWL ile tedavi edilen 208 hastayı kapsamaktadır. Hastalar, tek böbrek, ciddi böbrek fonksiyon bozukluğu, enfeksiyon veya anatomik anormalliklerin varlığı gibi durumlar hariç tutularak belirlenmiştir. Ortalama taş büyüklüğü 9,3 ± 2,7 mm'dir. SWL başarısı, tam taşsızlık veya klinik olarak önemsiz taş kalıntıları (<4 mm) olarak tanımlanmıştır. Taş yoğunluğu (Hounsfield Unit, HU), taş lokalizasyonu ve diğer klinik parametreler analiz edilmiştir. Çalışma protokolü etik kurallara uygun olup, Etik Kurul tarafından onaylanmıştır (No: 298/2024). Sonuçlar: Hastaların yaş ortalaması 42,2 ± 12,7 yıl (aralık: 18–75) olup, erkek/kadın oranı 1,9:1'dir. SWL'nin genel başarı oranı %92,3 (CIRF dahil) olarak saptanmıştır. Tam taşsızlık durumu vakaların %78,8'inde sağlanmıştır. Daha küçük taşlar (<15 mm) ve düşük yoğunluklu taşlar (<1000 HU) ile daha yüksek başarı oranları arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur (p<0,001 ve p=0,049). Bununla birlikte, böbrekteki taş lokalizasyonunun tedavi sonuçlarını anlamlı derecede etkilemediği görülmüştür (p=0,377). En yaygın komplikasyon hematüri (%63,4) olup, bunu böbrek kolik (%5,3) izlemiştir. Bu komplikasyonlar konservatif yaklaşımla uzun vadeli sekeller olmaksızın yönetilmiştir. Sonuç: SWL, özellikle COVID-19 pandemisi sonrası dönemde, orta boyutlu böbrek taşlarının tedavisinde son derece etkili ve non-invaziv bir tedavi yöntemi olmaya devam etmektedir. Uygun hasta seçimi ve deneyimli operatörler, sonuçların optimize edilmesi için kritik öneme sahiptir. Bulgularımız, <15 mm ve düşük HU değerlerine sahip taşlar için SWL'nin ilk basamak tedavi olarak yüksek başarı oranları ve minimal komplikasyonlarla öne çıktığını vurgulamaktadır.*

Anahtar Kelimeler: *Şok Dalga Litotripsi, Böbrek Taşları, Covıd-19, Tedavi Başarısı, Non-Invaziv Tedavi*

Evaluation of Shock Wave Lithotripsy (Swl) Outcomes for Medium-Sized Kidney Stones: A Single-Center Experience After the Covıd-19 Era

Abstract: *Objective: To evaluate the overall success and safety of Shock Wave Lithotripsy (SWL) in the treatment of medium-sized (<15 mm) kidney stones, particularly in the post-COVID-19 era. Materials and Methods: This retrospective study included 208 patients treated with SWL between June 2023 and June 2024. Patients with solitary kidneys, severe renal impairment, infections, or anatomical abnormalities were excluded. The mean stone size was 9.3 ± 2.7 mm. SWL success was defined as complete stone clearance or clinically insignificant residual fragments (CIRF) <4 mm. Stone density (Hounsfield Unit, HU), stone location, and other clinical parameters were analyzed. The study protocol adhered to ethical guidelines and was approved by the Ethics Committee (No: 298/2024). Results: The mean age of the patients was 42.2 ± 12.7 years (range: 18–75), with a male-to-female ratio of 1.9:1. The overall success rate of SWL was 92.3% (including CIRF), with complete stone-free status achieved in 78.8% of cases. A significant correlation was found between smaller stones (<15 mm), lower stone density (<1000 HU), and higher success rates (p<0.001 and p=0.049, respectively). However, stone localization within the kidney did not significantly affect treatment outcomes (p=0.377). The most common complication was hematuria (63.4%), followed by renal colic (5.3%). These complications were managed conservatively without long-term sequelae. Conclusions: SWL remains a highly effective and non-invasive treatment option for medium-sized kidney stones, especially in the post-COVID-19 era. Proper patient selection and experienced operators are critical for optimizing outcomes. Our findings highlight the continued relevance of SWL as a first-line treatment, particularly for stones <15 mm with lower HU values, offering high success rates and minimal complications.*

Keywords: *Shock Wave Lithotripsy, Kidney Stones, Covıd-19, Treatment Success, Non-Invasive Therapy*

Introduction

Urolithiasis is a significant health problem affecting millions of people worldwide. The incidence of kidney stones varies significantly across different regions of the world. The prevalence is reported to be approximately 10-15% in developed countries and continuing to increase, particularly in industrialized countries, due to dietary and lifestyle changes associated with modernization [1].

Based on the underlying risk factors the disease may be recurrent in a certain percent of the cases and obstruction as well as infection related problems may affect the upper urinary tract with irreversible changes if not treated on time. Additionally severe renal colic may affect the life quality in these cases necessitating and urgent management at each attack.

Based on the facts above symptomatic and obstructing stones require a rational management in order to render the patients stone free with less or no complications along with minimal impact on the quality of life. Regarding the treatment, management of kidney stones have evolved from invasive surgical procedures to minimal invasive approaches over the last 3-4 decades. Currently, management options for kidney stones include extracorporeal shock wave lithotripsy (ESWL) flexible ureteroscopy (fURS), percutaneous nephrolithotomy (PCNL) and open surgery, and [2]. Based on the evidence based data published so far, available international guidelines (EAU-AUA) do offer SWL as the first option for renal stones sizing less than <15 mm. [2,3]. Each of these methods has specific indications (with certain advantages and disadvantages) based on stone (size, number, location, and hardness) as well as patient related factors. When evaluated with respect to the invasive nature of the alternatives, SWL remains as the only “true noninvasive” option applied for the management of kidney stones in all parts of the world [3].

SWL was first introduced in the early 1980s as a technique that uses shock waves generated outside the body to fragment urinary stones [4]. This method allows kidney stones to be disintegrated into smaller pieces, which then may pass spontaneously through the urinary tract [5]. Over the years, parallel to technological advancements noted lithotriptor technology, the safety and efficacy of SWL have improved considerably, making it a preferred method in the effective and safe management of both kidney or ureteral stones [6].

Despite its noninvasive, practical and highly safe application however, it has been well shown that the success rates of SWL applications may vary depending on several factors, such as stone size, stone location, hardness, and body mass index (BMI) of the cases treated [7]. Reported studies have shown that the success rates for stones smaller than 2 cm range between 70% and 90% [8]. However, the effectiveness decreases for larger or harder stones where repeated sessions and auxiliary procedures may be required.

On the other hand again, despite its widespread acceptance, SWL has some certain disadvantages such as the potential for renal injury in risk patients, the chance of incomplete stone clearance and the need for additional procedures in patients with residual fragments. However, due to its non-invasive nature, minimal anesthesia requirements, and the possibility of outpatient treatment, SWL remains a valuable option in the management of urolithiasis if the decision making is made with a very careful patient selection based on the clear indications given in the published guidelines [9].

In this present study we aimed to evaluate the overall success rate of Shock Wave Lithotripsy (SWL) in the non-invasive treatment of kidney stones in a single center.

Patients and methods

This retrospective study was conducted between June 2023 and June 2024, following approval by the local Ethics Committee (approval number: 298/2024). A total of 208 patients undergoing SWL for renal medium sized (< 15 mm) stones were included. Informed consent was obtained from all patients prior to the procedure.

While adult patients (> 18 years), with radiologically confirmed opaque renal stones (< 15 mm) located in the different parts of the kidney, were included in the study. The overall mean stone size was 9.3±2.7 mm (7.4 mm- 15.0 mm). Patients with a solitary kidney, renal functional deterioration, significant skeletal deformities, active urinary tract infections, pregnancy, or coagulopathies were excluded from the study program.

In addition to the plain abdominal film and sonographic evaluation, the diagnosis and detailed characteristics of renal stones were confirmed with non-contrast computed tomography (NCCT) in all cases. In addition to the location and size, the density of the stones was assessed in the NCCT images in terms of Hounsfield Unit (HU) values.

All patients underwent a comprehensive clinical evaluation, including urinalysis, urine culture test, complete blood count, coagulation profile, and renal function tests. Patients were instructed to fast for at least 6 hours prior to the procedure, and prophylactic antibiotics were administered if deemed necessary.

SWL procedures were performed using a Modulith SLK inline lithotripter (Storz Medical, Switzerland), under analgesic treatment with non-steroidal anti-inflammatory drugs (NSAIDs). Patients were positioned in the supine position, and stones were localized using fluoroscopy or ultrasonography. Regarding stone localization during treatment, the inline imaging capabilities of the MODULITH SLK Inline lithotripter system increase precision by allowing real-time visualization of stone targeting and highly effective fragmentation. This not only improves stone clearance rates, but also reduces the risk of complications. The unique stone-directed shockwave delivery with perfect alignment (keeping the stone always in the shockwave path) offers, an innovative and patient-centered approach to SWL, providing a non-invasive yet highly effective treatment solution for stones. Sedative analgesia with pethidine was administered in selected cases, but none of the patients required general anesthesia. A total of 3000 shock waves were delivered per session.

Treatment sessions were repeated at 7-day intervals, with a maximum of 3 sessions per patient, depending on the degree of stone fragmentation and the patient's response to treatment.

To assess the stone-free (SF) status, a plain abdominal X-ray (KUB) was performed on the 7th day after the last SWL session. Final stone-free status was evaluated with non-contrast CT (NCCT) three months after the last treatment session. Complete stone clearance (stone free status) was defined as the absence of any detectable stones or the presence of clinically insignificant residual fragments (less than 4 mm).

Failure was defined as the presence of residual stone fragments larger than 4 mm after 3 successful SWL sessions. Symptomatic patients was offered alternative treatment options such as ureteroscopy (URS) or percutaneous nephrolithotomy (PCNL), depending on the size and location of the residual stones.

For statistical analysis, mean and standard deviation (SD) values were calculated. Independent t-test and Mann-Whitney U test were used for this purpose. The Chi-square test was employed for categorical parameters. One-way ANOVA was used to compare stone-free rates across different stone localizations. A p-value of less than 0.05 was considered statistically significant.

Results

A total of 208 patients undergoing SWL were included into this study program. The mean age of the patients was 42.2±12.7 years, with an age range of 18-75 years. Of these patients, 137 (65.9%) were male and 71 (34.1%) were female (M/F 1.9:1). There was no statistically significant relationship between gender and treatment success (p= 0.60) (Table 1).

Table 1 The demographic characteristics of the patients

Demographic Characteristics	Value
Patients (n)	208
Mean age (years±SD)	42.2±12.7
Male patients (n,%)	137 (65.9)
Female patients (n,%)	71 (34.1)

The distribution of stones based on their localization within the kidney is as follows: 58 patients (27.9%) had stones located in the renal pelvis, 27 patients (13.0%) in the upper calyx, 56 patients (26.9%) in the middle calyx, and 67 patients (32.2%) in the lower calyx. Following SWL treatment, completely stone-free status was achieved in 49 out of 58 patients (84.5%) with stones in the renal pelvis, while 5 patients (8.6%) had residual fragments (< 4 mm), and 4 patients (6.9%) experienced treatment failure. In cases with the upper calyceal calculi, 23 out of 27 patients (85.2%) became stone-free, with 1 patient (3.7%) having residual fragments and 3 patients (11.1%) experiencing treatment failure. In the middle calyx, successful outcomes were achieved in 43 out of 56 patients (76.8%), with residual fragments in 9 patients (16.1%) and treatment failure in 4 patients (7.1%). In the lower calyx, 49 out of 67 patients (73.1%) became stone-free, while 13 patients (19.4%) had residual fragments, and 5 patients (7.5%) experienced treatment failure.

The chi-square test evaluating the relationship between stone localization within the kidney and treatment success rates indicated no statistically significant difference between stone localization and treatment success (p=0.377). The overall evaluation of success rates for all stones, SWL was found to be successful in 164 out of 208 patients (78.8%) with completely stone-free status, residual fragments (< 4 mm) were present in 28 patients (13.5%), and treatment failure occurred in 16 patients (7.7%) (Table 2). Based on these outcomes we may say that the overall success rate of SWL in renal stones sizing < 15 mm will be 92.3% with the inclusion of asymptomatic small fragments (< 4 mm) which could be passed spontaneously over time.

Table 2 Stone Localization Distribution and Treatment Success Rates and Outcomes for Each Localization

Stone Localization	Number of Patients (n)	Percentage (%)	Stone-free (n, %)	Residual Fragments (n, %)	Failed (n, %)
Renal pelvis	58	27.9	49 (84.5%)	5 (8.6%)	4 (6.9%)
Upper calyx	27	13.0	23 (85.2%)	1 (3.7%)	3 (11.1%)
Middle calyx	56	26.9	43 (76.8%)	9 (16.1%)	4 (7.1%)
Lower calyx	67	32.2	49 (73.1%)	13 (19.4%)	5 (7.5%)
Total	208	100	164 (78.8%)	28 (13.5%)	16 (7.7%)

The mean Hounsfield Unit (HU) of the stones in the patients included in the study was determined to be 874.0±283.2 (263-1781). While this value was 862.7±286.2 in patients who achieved a completely stone-free status, it was 1032.5±360.2 in those with residual fragments or treatment failure, statistical analysis of HU difference between these groups showed a statistically significant difference (p=0.049). It was particularly noted that stones with an HU value below 1000 had a higher likelihood of being effectively fragmented and cleared with SWL (Table 3).

Table 3 Evaluation of the success rates based on mean Hounsfield Unit (HU) Values

	Mean HU	*p*
Overall stones	874.0±283.2	0.049
Stone-free	862.7±286.2	
Residual fragments or Failed treatment	10325±360.2	

When examining the relationship between stone size and treatment success, while the mean stone size was calculated as 10.3 mm (7.4-15.2 mm) in patients with successful outcomes, it was 12.5 mm (9.1-13.9 mm) in those with residual fragments or treatment failure. Again a statistically significant relationship was found between stone size and SWL success ($p < 0.001$).

Finally, evaluation of the complications observed in our group revealed hematuria, to be the most common complication being detected in 132 patients (63.4%). It was managed conservatively with high fluid intake and resolved spontaneously in the vast majority of the cases. As the second most common complication, renal colic was observed in 11 patients (5.3%) and managed with analgesics/antispasmodic agents which revealed symptoms in all patients. Steinstrasse was observed in only 1 patient (0.5%) and this patient was treated with ureteral stent placement. Last but not least, renal hematoma formation was noted in 2 patients (0.9%), and both cases were managed with close monitoring and supportive care, resulting in spontaneous resolution without necessitating any further interventions (Table 4).

Table 4 Complications Observed After SWL

Complication type	n	%
Renal colic	11	5.3
Hematuria	132	63.4
Steinstrasse	1	0.5
Renal hematoma	2	0.9

Discussion

SWL has been clinically introduced in 1980 by Chaussy et al., and became the preferred treatment modality in the “true noninvasive” management of urinary stones with the safe and effective results obtained both in adults and children [4]. The practical and cost effective characteristics of this modality

have led the urologists to perform it in more than 90% of the medium sized (10-20 mm) stones in adult patients without any anesthesia requirement as well as hospitalization [2,3]. Currently both EAU and AUA guidelines still recommend this particular modality as the preferred option for stones sizing less than 20 mm [2,3,12].

In addition to these facts, as we all know well, the clinical practice patterns of urinary stone management have been found to be affected to a certain extent by the COVID-19 pandemic. Unprecedented introduction of COVID-19 has dramatically influenced all parts of medicine and changed our practice patterns in stone management to a certain extent by selecting the best approach particularly in urgent cases and postpone and/or reschedule elective procedures to limit the risk of infection spread. Based on the facts and evident changes in the practice patterns, elective stone procedures such as RIRS and PCNL needed to be postponed during the outbreak of the pandemic. While timely management of these cases in the emergency department was crucial, other urgent solutions including medical management to some extent and widespread application of SWL (in an outpatient based manner) gained more importance. SWL was the only treatment choice which allowed stone management without any anesthesia and relevant risks for the spread of the infection during this critical period.

Significant compulsory alterations in stone related interventions were noted in all parts of the world and in a well conducted survey during this period, vast majority of the experts (89.4%) tended to change their treatment strategy particularly in patients referring to the emergency departments during COVID-19 period. As a “true noninvasive “ modality, SWL emerged as a very valuable alternative during this highly critical era (in other words its revival has been realized) with advantages of no anesthesia requirement, chance of treatment away from the patient and less risk of disease spread [13,14].

However, despite its noninvasive, practical and successful natüre, SWL mat has some certain disadvantages. As a major factor, it is well known that the efficacy of this modality tends to diminish in patients with hard (with high density) and larger sized stones (>20 mm). Some minor complications (pain, hematuria and obstruction) and auxiliary procedures for complete stone clearance could be required in certain percent of such cases [1]. Thus, treatment outcomes may be influenced by some unpredictable stone (size, composition, location) and patient (BMI, collecting system anatomy) factors. A dedicated experienced team, careful patient selection along with a cooperative work with the cases are crucial factors for a successful SWL procedure. [2,7,15-19]. Last but not least, certain stone types, such as cysteine or calcium oxalate monohydrate stones, may not respond optimally to SWL and may necessitate alternative treatment methods [20].

In the light of the facts mentioned above, it is clear that although the role of minimal invasive flexible ureteroscopic stone treatment tended to increase over the last 2-3 decades, accumulated published data in literature has revealed comparable stone free rates between these two modalities particularly for small (less than 1 cm) and medium (1 to 2 cm) sized renal stones [21,22]. However, it should be kept in mind well that, despite its minimally invasive nature, ureteroscopic procedures may reveal certain complications as a major disadvantage when compared with SWL [23,24].

The reported success rates after SWL in terms of SF status were found to range between 48% and 85%. Related to this issue, while Padhye et al. reported an overall stone-free rate of 91.7% in upper tract stones [25], Ghimire et al. reported a clearance rate of 91.1% in 112 patients with renal stones [26]. Additionally, success rates of 74% for kidney stones and 88% for ureteric stones were reported by Al-Marhoon et al. [27]. When the outcomes were evaluated in a stone size based manner, Gupta et al. found a higher stone clearance rate of 90.8 % for relatively smaller stones (< 11 mm) with a mean stone density value of 750 HU [28]. These results were inconsistent with the outcomes reported by Hamal et al., where 85.9%, 90.25%, and 50.5% success rates for the upper, middle, and lower calyx, respectively [29].

With respect to the complications associated with SWL applications, limited minor (flank region pain or discomfort and microscopic haematuria) complications have been reported in the literature [23,24,30].

Evaluation of our results revealed that the overall complete SF rate after SWL treatment was found to be 78.8%. Evaluation of the success rates on stone location based manner, revealed that while a complete

SF status was achieved in 84.5% of renal pelvic stones these rates were 85.2% in cases with upper calyx stones,76.8% in the middle and 73.1% in lower calyx stones. In addition to the size of the stone the hardness (HU value) was found to be another critical parameter to be taken into account for a successful outcome after SWL. Related to this issue, while the mean HU was 862.7±286.2 in patients with successful outcomes, the mean HU was found to be 1032.5±360.2 in unsuccessful patients with residual fragments with statistically significant difference between two groups of cases.

Last but not least, stone size was calculated as 10.3 mm in patients with successful outcomes, while it was 12.5 mm in those with residual fragments or treatment failure. A statistically significant relationship was found between stone size and SWL success ($p < 0.001$).

In the light of our findings and the reported data in the literature we may definitely emphasize the important place of SWL both in adults and pediatric cases when indications are selected in a proper way. SWL has gained more importance particularly after the critical COVID 19 era and it is still the best treatment alternative in the noninvasive management of upper tract calculi with its high success and significantly limited complication rates. The application needs to be done by an experienced team based on technical requirements. Patient selection is the key factor and as our results also indicate it seems to be the preferred treatment choice for stones sizing less than 15 mm with a HU value of < 1000. By this way the vast majority of such stones will be treated in a safe manner without any need for more invasive procedures which are significantly prone to more severe complications. Patients need to be a part of the decision making period where they really will get detailed information about the advantages and disadvantages of all available management options for a rational decision.

Our study is not free of limitations. First of all, the retrospective natüre of the methodology and relatively smaller number of the cases (although it is an acceptable caseload treated in a year period) might constitute a major drawback. Additionally, lack of long term evaluation of the cases for possible complications might be another limitation to be stated. However, as our main aim is to outline the efficacy and safety of SWL in the management of carefully selected cases, we believe that our results will highlight the valuable place of this modality in the “true noninvasive” management of such cases. SWL has its important place among the other treatment alternatives particularly demonstrating its “revival” after COVID-19 era with guidelines based on clear indications.

Conclusions

In the light of our findings and the reported data in the literature we may definitely emphasize the important place of SWL in the noninvasive management of small-medium sized stones both in adults and pediatric cases. SWL has gained more importance particularly after the critical COVID 19 era and it is still the best treatment alternative in the noninvasive management of upper tract calculi with its high success and significantly limited complication rates if performed by an experienced team under the recommendation of guidelines based indications.

References

1. Pearle, M. S., Goldfarb, D. S., Assimos, D. G., et al. (2014). Medical management of kidney stones: AUA guideline. Journal of Urology, 192(2), 316-324. https://doi.org/10.1016/j.juro.2014.05.006
2. Türk, C., Petřík, A., Sarica, K., et al. (2016). EAU guidelines on diagnosis and conservative management of urolithiasis. European Urology, 69(3), 468-474. https://doi.org/10.1016/j.eururo.2015.07.040
3. Assimos, D., Krambeck, A., Miller, N. L., et al. (2016). Surgical management of stones: American Urological Association/Endourological Society Guideline, Part I. Journal of Urology, 196(4), 1153-1160. https://doi.org/10.1016/j.juro.2016.05.090
4. Chaussy, C., Schmiedt, E., Jocham, D., Brendel, W., Forssmann, B., & Walther, V. (1982). First clinical experience with extracorporeally induced destruction of kidney stones by shock waves. Journal of Urology, 127(3), 417-420. https://doi.org/10.1016/s0022-5347(17)53841-0

5. Lingeman, J. E., McAteer, J. A., Gnessin, E., & Evan, A. P. (2009). Shock wave lithotripsy: Advances in technology and technique. Nature Reviews Urology, 6(12), 660-670. https://doi.org/10.1038/nrurol.2009.216
6. Sarica, K., et al. (2013). The impact of technological advancements on the clinical outcomes of extracorporeal shock wave lithotripsy. Urolithiasis, 41(4), 285-290.
7. Pareek, G., Armenakas, N. A., Panagopoulos, G., Bruno, J. J., & Fracchia, J. A. (2005). Extracorporeal shock wave lithotripsy success based on body mass index and Hounsfield units. Urology, 65(1), 33-36. https://doi.org/10.1016/j.urology.2004.08.004
8. Deutsch, P. G., & Subramonian, K. (2016). Conservative management of staghorn calculi: A single-centre experience. BJU International, 118(3), 444-450. https://doi.org/10.1111/bju.13393
9. Wilson, W. T., & Preminger, G. M. (1990). Extracorporeal shock wave lithotripsy: An update. Urologic Clinics of North America, 17(1), 231-242.
10. Wen, C. C., & Nakada, S. Y. (2007). Treatment selection and outcomes: Renal calculi. Urologic Clinics of North America, 34, 409-419.
11. Galvin, D. J., & Pearle, M. S. (2006). The contemporary management of renal and ureteric calculi. BJU International, 98, 1283-1288.
12. Bultitude, M., Smith, D., & Thomas, K. (2016). Contemporary management of stone disease: The new EAU Urolithiasis Guidelines for 2015. European Urology, 69(3), 483-484. https://doi.org/10.1016/j.eururo.2015.08.010
13. Gökce, M. İ., Yin, S., Sönmez, M. G., Eryildirim, B., Kallidonis, P., Petkova, K., Guven, S., Kiremit, M. C., de Lorenzis, E., Tefik, T., Villa, L., Zeng, G., & Sarica, K. (2020). How does the COVID-19 pandemic affect the preoperative evaluation and anesthesia applied for urinary stones? EULIS eCORE-IAU multicenter collaborative cohort study. Urolithiasis, 48(4), 345-351. https://doi.org/10.1007/s00240-020-01193-8
14. Tefik, T., Guven, S., Villa, L., Gokce, M. I., Kallidonis, P., Petkova, K., Kiremit, M. C., Sonmez, M. G., de Lorenzis, E., Eryildirim, B., & Sarica, K. (2020). Urolithiasis practice patterns following the COVID-19 pandemic: Overview from the EULIS Collaborative Research Working Group. European Urology, 78(1), e21-e24. https://doi.org/10.1016/j.eururo.2020.04.057
15. Saw, K. C., McAteer, J. A., Fineberg, N. S., Monga, A. G., Chua, G. T., & Lingeman, J. E. (2000). Calcium stone fragility is predicted by helical CT attenuation values. Journal of Endourology, 14, 471-474.
16. Pareek, G., Armenakas, N. A., & Fracchia, J. A. (2003). Hounsfield units on computerized tomography predict stone-free rates after extracorporeal shock wave lithotripsy. Journal of Urology, 169, 1679-1681.
17. Ouzaid, I., Al-qahtani, S., Dominique, S., Hupertan, V., Fernandez, P., & Hermieu, J. F., et al. (2012). A 970 Hounsfield units (HU) threshold of kidney stone density on non-contrast computed tomography (NCCT) improves patients' selection for extracorporeal shockwave lithotripsy (ESWL): Evidence from a prospective study. BJU International, 110, E438-E442.
18. Park, B. H., Choi, H., Kim, J. B., & Chang, Y. S. (2012). Analyzing the effect of distance from skin to stone by computed tomography scan on the extracorporeal shock wave lithotripsy stone-free rate of renal stones. Korean Journal of Urology, 53, 40-43.
19. Bon, D., Dore, B., Irani, J., Marroncle, M., & Aubert, J. (1996). Radiographic prognostic criteria for extracorporeal shock-wave lithotripsy: A study of 485 patients. Urology, 48, 556-560. https://doi.org/10.1016/S0090-4295(96)00297-5
20. Madaan, S., & Joyce, A. D. (2007). Limitations of extracorporeal shock wave lithotripsy. Current Opinion in Urology, 17(2), 109-113. https://doi.org/10.1097/MOU.0b013e32802b70bc

21. Kijvikai, K., Haleblian, G. E., Preminger, G. M., & De La Rosette, J. (2007). Shock wave lithotripsy or ureteroscopy for the management of proximal ureteral calculi: An old discussion revisited. Journal of Urology, 178(4), 1157-1163. https://doi.org/10.1016/j.juro.2007.05.132

22. Chung, V. Y., & Turney, B. W. (2016). The success of shock wave lithotripsy (SWL) in treating moderate-sized (10–20 mm) renal stones. Urolithiasis, 44(5), 441-444. https://doi.org/10.1007/s00240-015-0857-2

23. Kumar, M., Pandey, S., Aggarwal, A., Sharma, D., Garg, G., Agarwal, S., et al. (2018). Unplanned 30-day readmission rates in patients undergoing endourological surgeries for upper urinary tract calculi. Investigative and Clinical Urology, 59(5), 321-327. https://doi.org/10.4111/icu.2018.59.5.321

24. Farag, M., Jack, G. S., Wong, L., Bolton, D. M., & Lenaghan, D. (2021). What is the best way to manage ureteric calculi in the time of COVID-19? A comparison of extracorporeal shockwave lithotripsy (SWL) and ureteroscopy (URS) in an Australian health-care setting. BJUI Compass, 2(2), 92-96. https://doi.org/10.1002/bco2.55

25. Padhye, A. S., Yadav, P. B., Mahajan, P. M., Bhave, A. A., Kshirsagar, Y. B., Sovani, Y. B., & Bapat, S. S. (2008). Shock wave lithotripsy as a primary modality for treating upper ureteric stones: A 10-year experience. Indian Journal of Urology, 24(4), 486-489. https://doi.org/10.4103/0970-1591.44253

26. Ghimire, P., Yogi, N., & Acharya, G. B. (2012). Outcome of extracorporeal shock wave lithotripsy in western region of Nepal. Nepal Journal of Medical Sciences, 1(1), 3-6. https://doi.org/10.3126/njms.v1i1.5787

27. Al-Marhoon, M. S., Shareef, O., Al-Habsi, I. S., Al Balushi, A. S., Mathew, J., & Venkiteswaran, K. P. (2013). Extracorporeal shockwave lithotripsy success rate and complications: Initial experience at Sultan Qaboos University Hospital. Oman Medical Journal, 28(4), 255-259. https://doi.org/10.5001/omj.2013.72

28. Gupta, N. P., Ansari, M. S., Kesarvani, P., Kapoor, A., & Mukhopadhyay, S. (2005). Role of computed tomography with no contrast medium enhancement in predicting the outcome of extracorporeal shock wave lithotripsy for urinary calculi. BJU International, 95(9), 1285-1288. https://doi.org/10.1111/j.1464-410X.2005.05520.x

29. Hamal, B. K., Bhandari, B. B., & Thapa, N. (2015). Extracorporeal shock wave lithotripsy in management of urolithiasis. Journal of Patan Academy of Health Sciences, 20(1), 4-7.

30. Salem, S., Mehrsai, A., Zartab, H., Shahdadi, N., & Pourmand, G. (2010). Complications and outcomes following extracorporeal shock wave lithotripsy: A prospective study of 3,241 patients. Urological Research, 38(2), 135-142. https://doi.org/10.1007/s00240-009-0247-8

Makale id= 25

Sözlü Sunum

ORCID ID: 0000000235172983

Çocuklarda Elektromiyografi Endikasyonlarının ve Elektrofizyolojik Tanıların Değerlendirilmesi

Uzman Dr. Selcan Öztürk[1]
[1]Kayseri Şehir Hastanesi Çocuk Nörolojisi

Özet: *Giriş: Elektromiyografi (EMG), tüm yaş gruplarında kas ve sinir hastalıklarının tanısında ve tedavinin belirlenmesinde kullanılan en önemli tanı yöntemlerinden birisidir. Çocuklarda nöromüsküler hastalıklarda tanı koyma doğruluğu, hastalığın seyrine bağlı olarak %10 ile %98 arasında büyük ölçüde değişebilmektedir. Bu çalışma ile çocuk hastalarımızdaki EMG endikasyonlarının ve elektrofizyolojik tanıların değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Yöntem: Ocak 2023-Aralık 2024 tarihleri arasında Kayseri Şehir Hastanesi çocuk nörolojisi polikliniğine başvuran ve sinir ileti incelemeleri ile iğne EMG'si yapılan 18 yaş altındaki olguların yaş, cinsiyet gibi demografik bilgileri ile EMG endikasyonları ve EMG tanıları retrospektif olarak dosya kayıtlarından çıkarılmıştır. Bulgular: Çocuk nöroloji polikliniğinde EMG istenilen hasta sayısı 304 olup, bu hastalardan 258 tanesine EMG yapılmıştır. 46 hasta, endikasyonu olduğu halde tetkik yaptırmamıştır. Hastaların 144'ü kadın, 114'ü erkek (kadın/erkek oranı: 1,26) hastalardan oluşmaktadır. Yaşları ortalama 12,6±4,5 yıl olup, 3 ay ile 17 yaş arasında değişmektedir. En sık endikasyonlar sırasıyla mononöropati (145, %56,2), polinöropati (68, %26,4), miyopati (21, %8,1) ve pleksopati (16, %6,2) şeklindedir. EMG tanıları; normal (190, %73,6), polinöropati (26, %10,1), mononöropati (24, %9,3), pleksopati (9, %3,5), miyopati(5, %1,9) ve kraniyal nöropati (4, %1,6) olarak yorumlanmıştır. Sonuç: Polikliniğimizde EMG yapılan hastaların büyük bir çoğunluğu, elektrofizyolojik yönden normal olarak değerlendirilmiştir. Bu testleri değerlendirirken, iğne EMG gibi invaziv işlemlerin çocuklara tam olarak uygulanamadığı ve erişkin hastalara kıyasla teknik güçlüklerin daha fazla olduğu göz önüne alınmalıdır. Çocuk hastalarda motor nöron hastalıkları, sinir-kas kavşak hastalıkları, periferik sinir hastalıkları ve kas hastalıklarına EMG bulgularına dayanılarak tanı koymak zordur. Tanı koyarken elektrofizyolojik incelemeler anamnez, fizik muayene, aile öyküsü ve laboratuar incelemeler ile beraber değerlendirilmelidir. Nöropatik ve miyopatik süreçlere bağlı olarak hastalık süreçlerinin değişken olabileceği ve gerekirse elektrofizyolojik incelemelerin tekrarlanabileceği göz önüne alınmalıdır.*

Anahtar Kelimeler: *Çocuk Nöroloji, Elektromiyografi, Nöromüsküler Hastalıklar*

Evaluation of Electromyography and Electrophysiological Diagnoses in Children

Abstract: *Introduction: Electromyography (EMG) is one of the most important methods used in diagnosing muscle and nerve diseases and determining treatment in all age groups. The diagnostic accuracy of neuromuscular diseases in children can vary widely between 10% and 98%, depending on the course of the disease. This study evaluates our pediatric patients' EMG indications and electrophysiological diagnoses. Method: Demographic information such as age, gender, EMG indications, and EMG diagnoses of patients aged under 18 who presented to the Kayseri City Hospital pediatric neurology clinic between January 2023 and December 2024 and underwent nerve conduction studies and needle EMG were retrospectively retrieved from the file records. Results: EMG was requested for 304 patients in the pediatric neurology outpatient clinic, and was performed on 258. One hundred forty-four patients were girls(female/male ratio: 1.26). The mean age was 12.6±4.5 years, ranging from three months to 17 years. The most common indications were mononeuropathy (145, 56.2%), polyneuropathy (68, 26.4%), myopathy (21, 8.1%), and plexopathy (16, 6.2%). EMG diagnoses were interpreted as normal (190, 73.6%), polyneuropathy (26, 10.1%), mononeuropathy (24, 9.3%), plexopathy (9, 3.5%), myopathy (5, 1.9%) and cranial neuropathy (4, 1.6%). Conclusion: The majority of patients who underwent EMG in our outpatient clinic were evaluated as electrophysiologically normal. When evaluating these tests, it should remembered that invasive procedures such as needle EMG cannot be fully applied to children and that technical difficulties are greater*

compared to adult patients. It is also difficult to diagnose motor neuron diseases, neuromuscular junction diseases, peripheral nerve diseases, and muscle diseases in pediatric patients based on EMG findings. When making a diagnosis, electrophysiological examinations should be evaluated together with anamnesis, physical examination, family history, and laboratory examinations. It should also be remembered that disease courses may be variable, depending on neuropathic and myopathic processes, and that electrophysiological examinations may be repeated if necessary.

Keywords: *Electromyography, Neuromuscular Diseases, Pediatric Neurology*

GİRİŞ

Elektromiyografi (EMG) kas ve sinir hastalıklarının tanısında ve tedavinin belirlenmesinde kullanılan en önemli tanı yöntemlerinden birisidir. Bu yöntem yetişkin hastalarda daha yaygın kullanılmakta olup, çocuk ve ergenlerde daha nadir kullanılmaktadır. (1)

Nöromüsküler hastalık tanısı koyarken, anamnez, aile öyküsü ile detaylı nörolojik ve sistemik muayeneler sonrası, yardımcı tanı yöntemlerine başvurulmalıdır. Elektrofizyolojik incelemeler, kas biyopsisi ve genetik çalışmalar bu yöntemler arasında en sık kullanılanlardır. İçlerinde iğne EMG ve sinir ileti uygulamaları, uygulayan kişinin tecrübesine bağlı olarak yüksek güvenilirlikler içermektedir, ancak yarı invaziv bir işlem olduğu için özellikle çocuk hastalarda toleransa bağlı olarak tanı değeri tartışmalı olabilmektedir. (1,2)

Bu çalışma ile Kayseri Şehir Hastanesi çocuk nörolojisi polikliniğine başvuran çocuk hastalarımızdaki EMG endikasyonlarının ve elektrofizyolojik tanıların değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

GEREÇ ve YÖNTEMLER

Çalışma, Ocak 2023- Aralık 2024 tarihleri arasında başvuran ve 18 yaş altındaki tüm olguların dosya kayıt sistemi incelenerek yapıldı. EMG kayıtlarından yaş, cinsiyet gibi demografik veriler ile ön tanılar, EMG endikasyonları ve EMG tanıları çıkarıldı.

Çocuklarda en sık EMG endikasyonlarını nöropati (mononöropati ve polinöropati), miyopati ve pleksopati, kranial nöropati, hipotoni ve yürüme güçlüğü oluşturdu. Elektrofizyolojik tanıları ise polinöropati, mononöropati, pleksopati, miyopati ve kranial nöropati ile normal inceleme olarak kaydedildi.

BULGULAR

Çocuk nörolojisi polikliniğinde EMG istenilen 304 hasta tespit edildi. Bu hastalardan 258 tanesine (%84,9) EMG yaptırıldı. Endikasyonu olduğu halde, 46 olguya tetkik yaptırılamadı. Yaşları 3 ay ile 17 yaş arasında değişen hastaların ortalama yaşları 12,6 ± 4,5 yıl arasında değişmekte idi. Hastaların 144'ü kadın (%55,8), 114 'ü erkek (%44,2) olup, kadın/erkek oranı: 1,26 olarak hesaplandı.

EMG endikasyonu olarak en sık mononöropatiyi (145, %56,2) sırasıyla polinöropati (68, %26,4), miyopati (21, %8,1) ve pleksopati (16, %6,2) takip ediyordu.

EMG tanılarını ise normal elektrofizyolojik bulgular (190, %73,6), polinöropati (26, %10,1), mononöropati (24, %9,3) ve ardından pleksopati (9, %3,5), miyopati (5, %1,9) ve kranial nöropati (4, %1,6) oluşturuyordu. Fasial paralizi sonrası istenilen incelemelerin hepsinde kranial nöropati ile uyumlu bulundu.

TARTIŞMA

Çalışmamızın amacı, farklı yaş gruplarından oluşan ve farklı semptomlar ile başvuran pediatrik hasta grubundaki EMG'nin klinik önemini vurgulamaktır. Her ne kadar klinisyenler tarafından farklı endikasyonlar düşünülmüş olsa da EMG raporlarının büyük bir kısmı normal olarak raporlanmıştır. Bu durumu EMG'nin, iğne EMG gibi, yarı-invaziv bir işlem olması nedeniyle, çocuk hastaların net olarak kooperasyonunun sağlanamaması bağlı olabileceği düşünülmektedir.

Çocuk hastalarda motor nöron hastalıkları, sinir-kas kavşak hastalıkları, periferik sinir hastalıkları ve kas hastalıklarına EMG bulgularına dayanılarak tanı koymak zordur. Çocuklarda motor ünite

potansiyelleri küçük amplitüdlü ve kısa süreli olduğu için, EMG yorumlamak çoğu durumda zor olmaktadır. Hastanın yaşı arttıkça, teknik olarak uygulamak daha kolay olmaktadır. (2)

Hastalara yapılan EMG'leri değerlendirirken, nöropatik ve miyopatik süreçlere bağlı olarak hastalık süreçlerinin değişken olabileceği ve gerekirse elektrofizyolojik incelemelerin tekrarlanabileceği göz önüne alınmalıdır. (1)

SONUÇ

Pediatrik yaş grubunda elektrofizyolojik incelemeleri yönlendirmeden ve değerlendirmeden önce, teknik zorlukların ve çocuklara EMG yapabilecek tecrübeli personel sayısının kısıtlı olabileceği göz önüne alınarak daha dikkatli davranılmalıdır. Çocuklara nöromüsküler hastalık tanısı koyarken, sadece elektrofizyolojik incelemelerin yetmemekte olup, beraberinde anamnez, fizik muayene, aile öyküsü ve laboratuar incelemelerin beraber değerlendirilmesi gerekmektedir.

KAYNAKLAR

1. Hellmann M, von Kleist-Retzow JC, Haupt WF, Herkenrath P, Schauseil-Zipf U. Diagnostic value of electromyography in children and adolescents. J Clin Neurophysiol. 2005 Jan-Feb;22(1):43-8.
2. Gözübatık-Çelik, Gökçen, et al. "Çocuk yaş grubunda elektromiyografik incelemelerde endikasyon ve sonuçların karşılaştırılması." Yeni Symposium. Vol. 54. No. 2. 2016.

Makale id= 29

Sözlü Sunum

ORCID ID: 0000-0002-1333-5059

Coğrafya Tiroidektomi Komplikasyonlarını Artırır mi '-Olgu Sunumu

Uzman Dr. Gökay Çetinkaya[1]
[1]Kartal Dr. Lütfi Kırdar Şehir Hastanesi

Özet: *Giriş: Çapı 8 cm'den büyük guatrlar dev guatr olarak tanımlanır ve yaşamı tehdit eden bir hastalıktır. Guatr büyüdükçe trakeayı, özefagusu sıkıştırarak obstrüktif semptomlara yol açıp, bitişik organları ve dokuları iterek anatomik değişikliklere yol açar. Etiyolojide Hashimoto tiroiditinin yer alması ise tiroit bezini çevreleyen dokularda yoğun inflamasyona yol açar. Olgu: 37 yaşında Doğu Anadolu'da bir ilde kırsalda yaşayan doğumsal zeka geriliği olan kadın hasta boyunda şişlik olması ve nefes darlığı sebebiyle başvurdu. Fizik muayenesinde dev nodüler guatrı belirgindi ve trakea basısına bağlı dispnesi mevcuttu. Hastanın radyolojik tetkiklerinde tiroit boyutlarının belirgin arttığı, çok sayıda nodülün olduğu, mediastene uzandığı ve trakeaya bası yaptığı belirtilmiştir. Preoperatif anestezi konsültasyonunda ise zor entübasyon olarak değerlendirildi. Hastaya total tiroidektomi yapıldı. Hasta tiroit lojuna konulan dreninden fazla gelmesi sebebiyle postoperatif 5. günde dreni çekilerek taburcu edildi ve takiplerinde seroma dışında bir komplikasyon oluşmadı. Tartışma: Konjenital hipotiroidi, çoçukluk döneminde en sık görülen konjenital endokrin bozukluk olmakla birlikte önlenebilir zeka geriliğinin en yaygın sebeplerinden biridir ve yenidoğan döneminde topuk kanı tarama testinde bakılır. Olgunun doğduğu yılda konjenital hipotiroidi taraması sadece gelişmiş ülkelerde yapılıyor olup ülkemizde yapılmıyordu. Hastanın bu zamana kadar sadece şuanki hastalığı dolayısıyla şehire getirildiği öğrenildi. Bu durum zeka geriliği de göz önünde bulundurulduğunda fiziksel ihmal şüphesini de akla getirmektedir. Fakat fiziksel ihmal neredeyse yalnızca sosyal olarak yoksun insanlarda görülen bir olgu olduğundan, ihmalin neden olduğu sağlık etkilerini yoksulluğun neden olduğu etkilerden ayırmak önemlidir. Bu olguda hastanın çeşitli sebeplerden dolayı sağlık hizmetine ulaşması yetersiz kalmış olup Hashimoto tiroiditi zemininde tiroit aşırı büyümüştür. Hashimoto tiroiditinde tiroit bezini çevreleyen yoğun inflamatuar sürecin rezeksiyonu daha da zor hale getirmesi ve dev guatrın çevre organ yapı ve anatomisini değiştirmesi komplikasyon riskini artırmaktadır. Sonuç: Fiziksel ihmal, sosyokültürel ve sosyoekonomik seviye gibi bir çok durum kişilerin sağlık hizmetlerine ulaşmasında etkilidir dolayısıyla direkt olmasa da dolaylı olarak coğrafya tiroidektomi komplikasyonlarını artırıyor gibi görünmektedir.*

Anahtar Kelimeler: *Dev Guatr, Hashimoto Tiroiditi, Tiroidektomi, Konjenital Hipotiroidi*

Does Geography Increase Thyroidectomy Complications ?-Case Report

Abstract: *Introduction: Goiters larger than 8 cm in diameter are defined as giant goiters and are a life-threatening disease. As the goiter grows, it compresses the trachea and esophagus, causing obstructive symptoms and pushing adjacent organs and tissues, causing anatomical changes. The presence of Hashimoto's thyroiditis in the etiology leads to intense inflammation in the tissues surrounding the thyroid gland. Case: A 37-year-old female patient with congenital mental retardation living in a rural area of a province in Eastern Anatolia applied with complaints of neck swelling and shortness of breath. In her physical examination, giant nodular goiter was evident and she had dyspnea due to tracheal compression. In the patient's radiological examinations, it was noted that the thyroid size had increased significantly, there were numerous nodules, it extended to the mediastinum and compressed the trachea. In the preoperative anesthesia consultation, it was evaluated as difficult intubation. The patient underwent total thyroidectomy. Since the drain placed in the thyroidectomy area was too much, the patient was discharged on the 5th postoperative day with the drain removed and no complications other than seroma occurred in her follow-ups. Discussion: Congenital hypothyroidism is the most common congenital endocrine disorder seen*

in childhood, and is one of the most common causes of preventable mental retardation and is checked in the heel blood screening test in the newborn period. In the year the case was born, congenital hypothyroidism screening was only performed in developed countries and not in our country. It was learned that the patient had been brought to the city only because of his current illness. This, when mental retardation is taken into account, also raises the suspicion of physical neglect. However, since physical neglect is a phenomenon seen almost exclusively in socially deprived people, it is important to separate the health effects caused by neglect from the effects caused by poverty. In this case, the patient's access to health services was inadequate due to various reasons, and the thyroid was overgrown on the basis of Hashimoto's thyroiditis. The intense inflammatory process surrounding the thyroid gland in Hashimoto's thyroiditis makes resection more difficult, and the giant goiter changes the structure and anatomy of the surrounding organs, increasing the risk of complications. Conclusion: Many factors such as physical neglect, sociocultural and socioeconomic level are effective in people's access to health services, so geography seems to increase thyroidectomy complications indirectly, although not directly.

Key words: *Giant goiter, Hashimoto thyroiditis, Thyroidectomy, Congenital hypothyroidism*

1. Giriş: Çapı 8 cm'den daha büyük guatrlar dev servikal guatr olarak tanımlanır ve yaşamı tehdit eden bir hastalıktır.[1,2] Guatr büyüdükçe trakeayı, özefagusu sıkıştırarak obstrüktif semptomlara yol açıp, bitişik organları ve dokuları iterek anatomik değişikliklere yol açar. Bu sebeplerden dolayı tedavisi cerrahi olup en önemli komşulukları olan paratiroid bezleri ve rekürren laringeral sinirlerin bulunması ve korunması sıklıkla zordur. Ayrıca nodül büyük olduğunda uygunsuz perioperatif tedavi laringeal ödem, tiroit fırtınası, masif kanama ve komşu yapılarda komplikasyonlara neden olabilir. Bir diğer önemli durum ise uzun süre özefagus ve trakea basısı trakeomalaziye neden olup zor entübasyona sebep olmakla birlikte postoperatif hava yolu kollapsına sebep olabilir.[2] Bunun yanında eğer Hashimoto tiroiditi etyolojide rol oynamışsa komplikasyon riskini artırmaktadır.[3] Çünkü Hashimoto tiroiditinde tiroit bezini çevreleyen yoğun inflamatuar süreç rezeksiyonu daha da zor hale getirmektedir.[4] Burada Hashimoto zemininde gelişmiş dev nodüler guatrlı, Doğu Anadolu bölgesinin bir ilinin kırsalında sosyokültürel seviyesi yüksek olmayan 9 kişilik bir ailede yaşayan % 50 zeka geriliği olan tiroidektomi yapılan bir olgu sunulmaktadır.

2. Olgu: 37 yaşında kadın hasta 3 yıldır boyunda şişlik olması ve nefes darlığı gelişmesi üzerine İç Hastalıkları polikliniğine başvurdu. Hastaya İç Hastalıkları bölümü tarafından Hashimoto tiroiditi tanısı konulup Genel Cerrahi polikliniğine cerrahi tedavi açısından yönlendirildi. Hasta değerlendirildiğinde yakınlarının doğuştan olduğunu söylediği ve Psikiyatri bölümü tarafından da 2 ay önce tanısı konulan % 50 engel oranlı mental retardasyon tanısı mevcuttu. Hastanın herhangi bir ilaç kullanımı ve operasyon öyküsü yoktu. Hastanın fizik muayenesinde inspeksiyonda dev nodüler guatrı belirgin bir şekilde görülmekteydi ve trakea basısına bağlı dispnesi mevcuttu. Hastanın yapılan radyolojik tetkiklerinde tiroit bezi boyutlarının belirgin arttığı, içerisinde sınırları birbirinden net olarak ayırt edilemeyen çok sayıda kistik dejenere birbirine benzer multinodüler guatr ile uyumlu görünüm izlendiği, tiroit bezinin mediastene uzandığı ve trakeaya bası yaptığı belirtilmiştir. Ardından hastaya tiroit ince iğne aspirasyon biyopsisi yapılmış olup patolojisi benign foliküler hastalık olarak raporlanmıştır. Preoperatif KBB değerlendirilmesinde vokal kordlar paramedian ve hareketli, anestezi konsültasyonunda ise hasta zor entübasyon ve ASA 3 olarak değerlendirildi. Bunun üzerine hastaya total tiroidektomi yapıldı. Takibinde tiroit lojuna konulan dreninden fazla gelmesi sebebiyle hasta postoperatif 5. günde dreni çekilerek taburcu edildi. Postoperatif 10. gün kontrole gelen hastada ciltaltı seroma tespit edilip yaklaşık 80 cc kadar boşaltıldı. Hastada postoperatif seroma dışında hipokalsemi, ses kısıklığı, hematom vs. herhangi bir komplikasyon oluşmadı.

Resim 1: Hastanın preoperatif görüntüleri

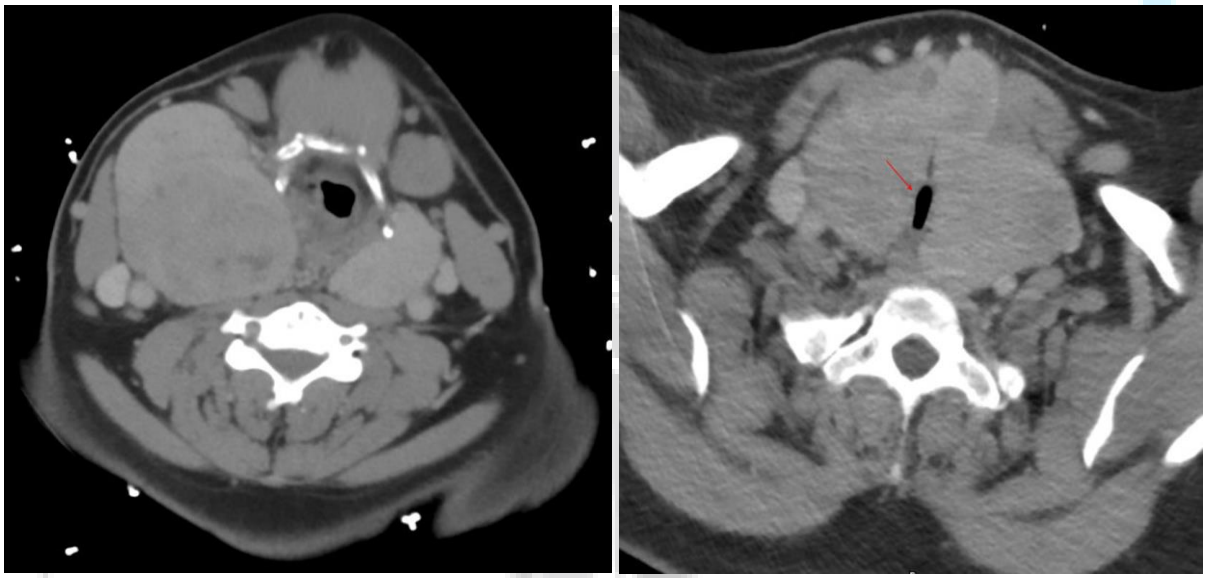

Resim 2: Hastanın tomografik görüntüleri (Kırmızı ok trakea basısını göstermektedir.)

Resim 3: Operasyonda çıkarılan dev nodüler guatr tanılı tiroit dokusu

3. Tartışma: Konjenital hipotiroidi, çoçukluk döneminde en sık görülen konjenital endokrin bozukluk olmakla birlikte önlenebilir zeka geriliğinin en yaygın sebeplerinden biridir.[5] Konjenital hipotiroidi yenidoğan döneminde topuk kanı tarama testinde bakılan hastalıklardan bir tanesidir. 1970'lerin sonu 1980'lerin başı gibi birçok gelişmiş ülkede bu tarama programı başlatılmıştır.[6] Türkiye'de ise Sağlık Bakanlığı'nın Yenidoğan Metabolik ve Endokrin Hastalık Tarama Programı kapsamında topuk kanı bakılması fenilketonüri hastalığı taraması amacıyla 1987 yılında başlasa da buna konjenital hipotiroidi taramasının eklenmesi 2006 yılında olmuştur.[7] Buradaki olgunun yaşı itibariyle doğduğu yılda tarama programı çerçevesinde konjenital hipotiroidi taraması sadece gelişmiş ülkerlerde yapılıyor olup ülkemizde henüz yapılmıyordu. O zamana ait kayıtlı herhangi bir belgeye ulaşılamasa da hastanın öyküsü zeka geriliğinin sebebinin konjenital hipotiroidi olabileceği yönündedir.

Hasta yakınları ile iletişime geçildiğinde hastanın bu zamana kadar hep köyünde olduğu ve sadece şuanki operasyona sebep hastalığı dolayısıyla şehire getirildiği öğrenildi. Sağlık Bakanlığı'nın sunmuş olduğu hasta kayıtlarını içeren 2015 yılında hizmete giren e-nabız uygulamasından hasta verileri incelendiğinde 2021 yılında ilk hastane kaydı olduğu görüldü.[8] Tüm bunlar hastanın zeka geriliği de gözönünde bulundurulduğunda bir fiziksel ihmal şüphesini de öne çıkarmaktadır. Fiziksel ihmal çocuğun ihtiyacı olan sağlık hizmetinin verilmemesi, sahip olduğu hastalığın ya da yaralanmasının önemsenmemesi, yalnız bırakılması ve gerekli olan sağlık kontrollerinin yaptırılmamasıdır. Fakat fiziksel ihmal neredeyse yalnızca sosyal olarak yoksun insanlarda görülen bir olgu olduğundan, ihmalin neden olduğu sağlık etkilerini yoksulluğun neden olduğu etkilerden ayırmak önemlidir.[9] Hasta ile ile ilgili bu konuda elimizde ayrıntılı bir bilgi bulunmadığı için olgunun sağlık hizmetine ulaşamamasının sebebinin fiziksel ihmal mi, yoksa ailesinin sosyoekonomik ve sosyokültürel durumu mu olduğu konusunda yorum yapılması uygun olmamıştır.

Bu olguda hastanın muhtemel çeşitli sebeplerden dolayı sağlık hizmetine ulaşması yetersiz kalmış olup tiroidit zemininde tiroit bezinin aşırı bir şekilde büyümesi durumu oluşmuştur. Guatr büyüdükçe trakeayı, özefagusu sıkıştırarak obstrüktif semptomlara yol açıp, bitişik organları ve dokuları iterek anatomik değişikliklere de yol açar. Tiroidektomi esnasında ise en önemli komşulukları olan paratiroid bezleri ve rekürren laringeal sinirlerin bulunması ve korunması sıklıkla zordur. Ayrıca nodülün büyük olduğunda uygunsuz perioperatif tedavi laringeal ödem, tiroit fırtınası, masif kanama ve komşu yapılarda komplikasyonlara neden olabilir. Agarwal ve arkadaşlarının yapmış oldukları 813 hastayı içeren çalışmalarında tiroidektomi yapılan hastalardan dev guatrı olanlarda trakeostomi, sternotomi, kanama, iç organ yaralanması ve hastanede kalış oranı daha yüksekti.[10] Bir diğer önemli durum ise uzun süre özefagus ve trakea basısı trakeomalaziye neden olup zor entübasyona sebep olmakla birlikte postoperatif hava yolu kollapsına sebep olabilmesidir. Yine Agarwal ve arkadaşlarının yapmış oldukları

aynı çalışmada retrosternal uzanım, hava yolu deformitesi, entübasyon zorluğu ve trakeomalazi insidansı büyük guatrlarda daha yüksekti ve ameliyat teknik olarak zor olup komşu yapıların yaralanma olasılığı daha yüksek bulunmuştu.[10] Olgumuzda ayrıca dev guatr Hashimoto tiroiditi zemininde gelişmiş olup tiroit bezini çevreleyen yoğun inflamatuar süreç rezeksiyonu daha da zor hale getirmektedir ve bu da komplikasyon riskini artırmaktadır.[2,3]

4. Sonuç: Fiziksel ihmal, sosyokültürel ve sosyoekonomik seviye gibi bir çok durum kişilerin sağlık hizmetlerine ulaşmasında etkilidir dolayısıyla direkt olmasa da dolaylı olarak coğrafya tiroidektomi komplikasyonlarını artırıyor gibi görünmektedir.

Kaynaklar

1. Tao T, Gang Y, Ji S, et al. Giant cervical goiter in Hashimoto's thyroiditis: A case report. *J Int Med Res*. May 2022;50(5):3000605221096379. doi:10.1177/03000605221096379
2. Gao B, Tian W, Jiang Y, et al. Peri-operative treatment of giant nodular goiter. *Int J Med Sci*. 2012;9(9):778-85. doi:10.7150/ijms.5129
3. McManus C, Luo J, Sippel R, Chen H. Is thyroidectomy in patients with Hashimoto thyroiditis more risky? *J Surg Res*. Dec 2012;178(2):529-32. doi:10.1016/j.jss.2012.09.017
4. McManus C, Luo J, Sippel R, Chen H. Should patients with symptomatic Hashimoto's thyroiditis pursue surgery? *J Surg Res*. Sep 2011;170(1):52-5. doi:10.1016/j.jss.2011.01.037
5. Agrawal P, Philip R, Saran S, et al. Congenital hypothyroidism. *Indian J Endocrinol Metab*. Mar-Apr 2015;19(2):221-7. doi:10.4103/2230-8210.131748
6. Revised guidelines for neonatal screening programmes for primary congenital hypothyroidism. Working Group on Neonatal Screening of the European Society for Paediatric Endocrinology. *Horm Res*. 1999;52(1):49-52. doi:10.1159/000023433
7. Bakanlığı TS. Yenidoğan Metabolik ve Endokrin Hastalık Tarama Programı (NTP). *Erişim adresi (1812 2022): https://hsgm saglik gov tr/tr/cocukergen-tp-liste/yenidogan_tarama_programi html*. 2022;
8. Ketenci PG, Büyük SA, Balcı ZA, et al. E-NABIZ UYGULAMASININ BİLİNİRLİĞİ: BİR ÜNİVERSİTE-EĞİTİM ARAŞTIRMA HASTANESİ ÖRNEĞİ. *Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi*. 2021;24(1):63-80.
9. Herruzo C, Raya Trenas A, Pino MJ, Herruzo J. Study of the Differential Consequences of Neglect and Poverty on Adaptive and Maladaptive Behavior in Children. *Int J Environ Res Public Health*. Jan 23 2020;17(3)doi:10.3390/ijerph17030739
10. Agarwal A, Agarwal S, Tewari P, et al. Clinicopathological profile, airway management, and outcome in huge multinodular goiters: an institutional experience from an endemic goiter region. *World journal of surgery*. 2012;36(4):755-760.

Makale id= 36

Sözlü Sunum

ORCID ID: 0000-0003-0602-5092

Yapay Zeka Tabanlı Büyük Dil Modellerinin Yenidoğan Hipoksik-Iskemik Ensefalopatili Bebeklerde Difüzyon Mr Görüntülerini Değerlendirme Başarısının İncelenmesi

Dr. Öğretim Üyesi Burçin İşcan[1], Dr. Öğretim Üyesi Cemre Özenbaş[2]
[1]1Tinaztepe Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları AD. İzmir, Türkiye
[2]2 Tinaztepe Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Radyoloji AD. İzmir, Türkiye

*Corresponding author: Burçin İşcan

Özet: *Giriş ve Amaç Perinatal asfiksiye bağlı olarak gelişen hipoksik-iskemik ensefalopati (HİE) yenidoğan yoğun bakım ünitelerinde önemli bir morbidite ve mortalite sebebidir. Manyetik rezonans görüntüleme (MRG), HİE'li bebeklerin yönetiminde ve izleminde en değerli görüntüleme yöntemlerinden biri olarak kabul edilir. Bu çalışmada, Chat-GPT-4o gibi LLM'lerin HİE tanısında difüzyon MRG yorumlama başarısı incelenerek, klinik pratik alanındaki kullanım potansiyelinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Metod Retrospektif tanımlayıcı bu çalışmaya, Ocak 2023- Aralık 2024 tarihleri arasında 3. Basamak yenidoğan yoğun bakım (YDYB) ünitesinde yatan orta-ağır HİE nedeniyle tüm vücut soğutma tedavisi uygulanan ve postnatal 4-7. günler arasında difüzyon MRG incelemesine ait kayıtları olan bebekler alındı. Difüzyon kısıtlılığının tespitinde MRG raporlarına ek olarak iki radyolog görüntüleri değerlendirdi ve konsensus ile difüzyon kısıtlılığı olanlar ve difüzyon kısıtlılığı olmayanlar şeklinde iki grup oluşturuldu. Her iki gruba ait MRG imajları Chat-GPT-4o'ye yüklenerek analiz edildi ve difüzyon kısıtlılığını tespit edip edemediği kaydedildi. Bulgular Çalışmamızda, orta-ağır HİE tanısıyla takip edilen hastalara ait MRG incelemeleri ChatGPT-4o tarafından değerlendirildi ve her bir görüntü 5 farklı zamanda tekrar incelenerek toplamda 90 normal MRG ve 90 difüzyon kısıtlılığı içeren MRG görüntüsü analiz edildi. ChatGPT 4o tüm MRG sekanslarını doğru olarak tanıdı. ChatGPT-4o, difüzyon kısıtlılığı bulunan 90 görüntünün 51 tanesini gerçek pozitif, 90 normal görüntünün 81 tanesini gerçek negatif olarak değerlendirdi. Ancak, 9 normal görüntü yalancı pozitif, 39 difüzyon kısıtlılığı bulunan görüntü ise yalancı negatif olarak değerlendirildi. Değerlendirme sonuçlarına göre, ChatGPT-4o'nun duyarlılığı %56.7 olarak bulunmuş olup, %95 güven aralığı (GA) %46-67 arasında hesaplandı. Özgüllük %90 olarak belirlenirken, %95 GA %84-96 olarak saptandı. Pozitif prediktif değer (PPV) %85 (%95 GA, %76-94) ve negatif prediktif değer (NPV) %67.5 (%95 GA, %59-76) olarak bulundu. Elde edilen Odds Ratio (OR) değeri ise 11.77 olarak hesaplandı. Sonuçlar ChatGPT-4o, MR sekanslarını doğru tanımlama ve pozitif difüzyon kısıtlılıklarını belirlemede yüksek özgüllük ve pozitif prediktif değer göstermiştir. Ancak, düşük duyarlılık ve negatif prediktif değer, modelin negatif sonuçlarda güvenilirliğini sınırlandırmaktadır.*

Anahtar Kelimeler: *Yapay Zeka, ChatGPT, Hipoksik-Iskemik Ensefalopati (HIE), Manyetik Rezonans Görüntüleme (MRG)*

Investigation of the Success of Artificial Intelligence-Based Large Language Models in Evaluating Diffusion Mrı Images in Newborns With Hypoxic-Ischemic Encephalopathy.

Abstract: *Introduction Hypoxic-ischemic encephalopathy (HIE) is a major cause of neonatal morbidity and mortality. Magnetic resonance imaging (MRI), particularly diffusion-weighted imaging (DWI), plays a crucial role in diagnosing and managing HIE. This study evaluates the performance of the large language model (LLM) ChatGPT-4o in interpreting diffusion MRI scans of neonates with HIE and assesses its potential for clinical use. Methods This retrospective study included neonates diagnosed with moderate-to-severe HIE who underwent whole-body cooling therapy and had recorded diffusion MRI scans between postnatal days 4–7. The study analyzed MRI images of infants admitted to a tertiary neonatal intensive care unit (NICU) between January 2023 and December 2024. MRI reports and radiologists' consensus evaluations were used to classify images as having*

diffusion restriction or not. The same images were then analyzed by ChatGPT-4o to determine its accuracy in detecting diffusion restriction. Results A total of 180 MRI scans (90 normal, 90 with diffusion restriction) were analyzed. ChatGPT-4o correctly identified all MRI sequences but detected 51 out of 90 diffusion-restricted images as true positives and 81 out of 90 normal images as true negatives. The model had a sensitivity of 56.7% (95% CI: 46–67%) and specificity of 90% (95% CI: 84–96%). The positive predictive value (PPV) was 85% (95% CI: 76–94%), and the negative predictive value (NPV) was 67.5% (95% CI: 59–76%). Conclusion ChatGPT-4o demonstrated high specificity and PPV in detecting diffusion restriction, but its low sensitivity and NPV limit its reliability in ruling out abnormalities. Further improvements are needed before clinical implementation.

Keywords: *Artificial İntelligence, ChatGPT, Hypoxic-Ischemic Encephalopathy (HIE), Magnetic Resonance İmaging (MRI)*

1. GİRİŞ

Perinatal asfiksiye bağlı olarak gelişen hipoksik-iskemik ensefalopati (HİE) yenidoğan yoğun bakım ünitelerinde önemli bir morbidite ve mortalite sebebidir[1]. Manyetik rezonans görüntüleme (MRG), HİE'li bebeklerin yönetiminde ve izleminde en değerli görüntüleme yöntemlerinden biri olarak kabul edilir[2]. Özellikle difüzyon ağırlıklı görüntüleme (DWI) ve hesaplanan apparent difüzyon katsayısı (ADC) haritaları, hipoksik-iskemik hasarın erken dönem tespitinde yüksek duyarlılık göstermektedir[2]. ChatGPT gibi yapay zeka tabanlı büyük dil modellerinin (LLM) tıbbi görüntü analizi konusundaki potansiyeli giderek artmaktadır[3]. Mevcut literatürde, yapay zeka tabanlı LLM'lerin radyolojik değerlendirme süreçlerindeki doğruluğu ve güvenilirliği tartışılmakla birlikte, spesifik olarak yenidoğan HİE tanısında difüzyon MR görüntülerinin değerlendirilmesi üzerine yapılan çalışma bulunmamaktadır. Bu çalışmada, Chat-GPT-4o gibi LLM'lerin HİE tanısında difüzyon MRG yorumlama başarısı incelenerek, klinik pratik alanındaki kullanım potansiyelinin değerlendirilmesi ve klinik karar destek sistemlerinde kullanımının etkinliği ve güvenilirliği hakkında veriler elde edilmesi amaçlanmıştır.

2. MATERYAL VE METOD

Retrospektif tanımlayıcı bu çalışmaya, Ocak 2023- Aralık 2024 tarihleri arasında 3. Basamak yenidoğan yoğun bakım (YDYB) ünitesinde yatan orta-ağır HİE nedeniyle tüm vücut soğutma tedavisi uygulanan ve postnatal 4-7. günler arasında difüzyon MRG incelemesine ait kayıtları olan bebekler alındı. Çalışmaya alınan bebeklerin tamamında beyin görüntüleri 1.5 Tesla MRG sistemiyle elde edildi. Difüzyon kısıtlılığının tespitinde MRG raporlarına ek olarak iki radyolog görüntüleri değerlendirdi ve konsensus ile difüzyon kısıtlılığı olanlar ve difüzyon kısıtlılığı olmayanlar şeklinde iki grup oluşturuldu. ChatGPT-4o'ın değerlendirmesi için MRG üzerinden hastaya ait tüm veriler anonimleştirilerek JPEG formatında imajlar oluşturuldu. Oluşturulan imajlar, difüzyon kısıtlılığı olan grupta en demonstratif kesitlerden, difüzyon kısıtlılığı olmayan grupta ise periventriküler beyaz cevherin en demonstratif olarak görüldüğü kesitlerden elde edildi. Görüntünün yüklenmesinin ardından ilk soru olarak "Can you tell me which MR sequence is this?" sorusu soruldu ve sekansı tanımadaki başarısı değerlendirildi. Ardından "I am sending the ADC map of the same patient. Are there any diffusion restrictions in the images?" sorusu soruldu ve difüzyon kısıtlılığını tespit edip edemediği kaydedildi. Her bir görüntü, farklı zaman dilimlerinde beş kez yeniden değerlendirildi ve görüntü analizleri sırasında her seferinde ayrı bir pencere açılarak önceki verilerden etkilenmemesi amaçlandı.

2.1-İstatistiksel analiz

Veriler IBM SPSS Statistics 23 programına aktarılarak değerlendirildi. Tanımlayıcı değerler olarak sensitivite, spesifite, pozitif prediktif değeri (PPV), negatif prediktif değer (NPV), Odds Ratio (OR) ve %95 güven aralığı (CI) değerleri verildi. Anlamlılık seviyesi 0,05 olarak alındı.

3-BULGULAR

Çalışmamızda, orta-ağır HİE tanısıyla takip edilen hastalara ait 42 beyin Difüzyon MRG incelemesi değerlendirildi. Görüntü kalitesini olumsuz etkileyen artefaktlar nedeniyle 6 MRG incelemesi çalışma dışı bırakıldı. MRG incelemeleri normal olan 18 hasta ve HİE ile uyumlu difüzyon kısıtlılığı bulunan 18 hasta çalışmamızın örneklemini oluşturdu. Görüntüler, ChatGPT-4o tarafından değerlendirildi ve düşük örneklem hacminin etkisini minimize etmek amacıyla her bir görüntü 5 farklı zamanda tekrar

incelenerek toplamda 90 normal MRG ve 90 difüzyon kısıtlılığı içeren MRG görüntüsü analiz edildi. ChatGPT 4o tüm MRG sekanslarını doğru olarak tanıdı. ChatGPT-4o, difüzyon kısıtlılığı bulunan 90 görüntünün 51 tanesini gerçek pozitif, 90 normal görüntünün 81 tanesini gerçek negatif olarak değerlendirdi. Ancak, 9 normal görüntü yalancı pozitif, 39 difüzyon kısıtlılığı bulunan görüntü ise yalancı negatif olarak değerlendirildi. Değerlendirme sonuçlarına göre, ChatGPT-4o'nun duyarlılığı %56,7 olarak bulunmuş olup, %95 GA %46-67 arasında hesaplandı. Özgüllük %90 olarak belirlenirken, %95 GA %84-96 olarak saptandı. PPV %85 (%95 GA, %76-94) ve NPV %67,5 (%95 GA, %59-76) olarak bulundu. Elde edilen OR değeri ise 11,77 olarak hesaplandı.

4- TARTIŞMA

Bu çalışmada, ChatGPT-4o'nun yenidoğan hipoksik-iskemik ensefalopatisi (HİE) tanısında difüzyon MR görüntülerini değerlendirme başarısı incelenmiştir. Bulgular, ChatGPT-4o'nun MR sekanslarını tanıma konusunda yüksek doğruluk gösterdiğini, ancak difüzyon kısıtlılıklarını saptama konusundaki başarısının sınırlı olduğunu ortaya koymuştur. ChatGPT-4o, tüm MR sekanslarını doğru tanıması, büyük dil modellerinin (LLM) tıbbi görüntüleme verilerini tanımlama ve sınıflandırma kapasitelerinin umut verici olduğunu göstermektedir. Ancak, duyarlılık oranı %56,7 olarak bulunmuş olup bu oran, modelin HİE'ye bağlı difüzyon kısıtlılıklarını tespit etme kapasitesinin sınırlı olduğunu göstermektedir. Bu durum, özellikle yanlış negatif sonuçların yüksek olması nedeniyle klinik açıdan önemli bir sınırlamadır. Öte yandan, özgüllük %90 gibi yüksek bir oranda bulunmuş, bu da modelin sağlıklı beyin MR'larını doğru bir şekilde tanımlama yeteneğinin güçlü olduğunu göstermiştir. Ayrıca, pozitif prediktif değer (PPV) %85 olup modelin pozitif tanı koyduğu durumlarda çoğunlukla doğru sonuç verdiği anlaşılmaktadır. Bu, özellikle tanı doğrulama süreçlerinde yapay zekanın yardımcı bir araç olarak kullanılabileceğini düşündürmektedir. Negatif prediktif değer (NPV) %67,5 ise, negatif sonuçların hastalığın tamamen dışlanması için yeterli güvenilirlikte olmadığını ortaya koymaktadır. Odds Ratio (OR) 11,77 olarak bulunmuş, bu da pozitif bir test sonucunun hastalık varlığı ile güçlü bir şekilde ilişkili olduğunu göstermektedir. Bu sonuçlar, ChatGPT-4o'nun özellikle pozitif sonuçlar için güvenilir bir değerlendirme aracı olabileceğini, ancak negatif sonuçlarda daha dikkatli olunması gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu çalışmanın sonuçları, mevcut literatürdeki diğer yapay zeka destekli görüntü analiz çalışmalarının bulgularıyla da paralellik göstermektedir[4]. Bu çalışmanın bazı sınırlılıkları mevcuttur. Öncelikle, çalışma örneklem büyüklüğü sınırlıdır ve bu durum, sonuçların genelleştirilmesini kısıtlayabilir. Bir diğer önemli sınırlama ise ChatGPT-4o'nun görüntü analizinde doğrudan optimize edilmemiş bir dil modeli olmasıdır. Bu tür modeller, tıbbi görüntü analizi için özel olarak eğitilmiş derin öğrenme algoritmalarına kıyasla sınırlı performans gösterebilir.

5-SONUÇLAR

Bu çalışma, ChatGPT-4o'nun yenidoğan hipoksik-iskemik ensefalopatisi tanısında difüzyon MR görüntülerini değerlendirme başarısını ortaya koyan ilk çalışma olup, modelin tıbbi görüntü analizindeki potansiyelini ve sınırlamalarını ortaya çıkarmıştır. ChatGPT-4o, MR sekanslarını doğru tanımlama ve pozitif difüzyon kısıtlılıklarını belirlemede yüksek özgüllük ve pozitif prediktif değer göstermiştir. Ancak, düşük duyarlılık ve negatif prediktif değer, modelin negatif sonuçlarda güvenilirliğini sınırlandırmaktadır.

KAYNAKLAR

1- Türk Neonatoloji Derneği Hipoksik İskemik Ensefalopati Çalışma Grubu. Türkiye'de yenidoğan yoğun bakım ünitelerinde izlenen hipoksik iskemik ensefalopatili olgular, risk faktörleri, insidans ve kısa dönem prognozları. Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi 2008;51:123-129.

2- Vann C, Poskitt K.J, Miller S.P. Advanced neuroimaging techniques for the term newborn with encephalopathy. Pediatric Neurology 2009;40(3):181-188.

3- Deng J, Heybati K, Shammas-Toma M. When vision meets reality: Exploring the clinical applicability of GPT-4 with vision. Clin Imaging. 2024;108:110101.,

4- P. Leutz-Schmidt, V. Palm, R.M. Mathy, M. Grözinger, H.U. Kauczor, H. Jang, S. Sedaghat. Performance of Large Language Models ChatGPT and Gemini on Workplace Management Questions in Radiology. Diagnostics. 2025;15(4):497.

Makale id= 49

Sözlü Sunum

ORCID ID: 0000-0001-8358-5312

Psikiyatri Polikliniğine Başvuran İnme Vakası: Percheron Arter Enfarktı

Dr. Öğretim Üyesi Yusuf Kantar[1]
[1]Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Tıp Fakültesi

Özet: *Percheron arteri (PA), talamik bölgeyi besleyen talamoperforan arterlerin nadir bir anatomik varyantıdır. PA tıkanıklığı klinik pratikte "bukalemun inme" olarak tanımlanır çünkü klasik inme semptomlarını içermez. PA enfarktı bilateral talamik bölge iskemisi ile karakterize nadir bir durumdur. Genel popülasyonda anatomik bir varyant olarak PA görülme sıklığı %4-%11 arasında iken, bu arterin tıkanıklığı ile ortaya çıkan klinik durumun görülme sıklığı %0.1-%2 arasındadır. Vaka sunumunda elli altı yaşında erkek hasta, yakınları tarafından birkaç gündür olan uykusuzluk, unutkanlık ve sinirlilik hali nedeniyle psikiyatri polikliniğine götürülmüş. Psikiyatri hekimi tarafından yapılan muayenesinde semptomların psikiyatrik nedenlerden ziyade organik nedenlere bağlı olabileceği düşünülerek hasta acil servise yönlendirilmiş. Hastanın şikayetine yönelik bulguların santral sistem patolojisine ait olabileceği düşünülerek hastaya difüzyon MR çekildi ve Difüzyon MR'da bilateral talamik alanlarda akut iskemi ile uyumlu görünümler izlendi. Percheron arter enfarktında klinik prezentasyon koma gibi hayatı tehdit edecek kadar ciddi ve belirgin şekilde olabildiği gibi, vaka örneğindeki gibi sadece silik davranış bozuklukları ile de olabilir ve hastalar acil servise ya da nöroloji polikliniğine başvurmak yerine psikiyatri polikliniğine başvurabilir. Uyku düzensizliği, hafıza problemleri, davranışsal değişiklikler gibi non-spesifik şikayetler ile acil servise veya polikliniklere başvuran hastalarda nadir bir klinik durum olan percheron arter enfarktı ayırıcı tanılar arasında düşünülmelidir.*

Anahtar Kelimeler: *Percheron Arteri, Talamus, Enfarkt, Acil Tıp*

Stroke Case Presenting to Psychiatry Clinic: Percheron Artery Infarction

Abstract: *The artery of Percheron (PA) is a rare anatomical variant of the thalamoperforating arteries supplying the thalamic region. PA obstruction is defined in clinical practice as a "chameleon stroke" because it does not include the classic stroke symptoms. PA infarction is a rare condition characterized by bilateral thalamic region ischemia. While the incidence of PA as an anatomical variant in the general population is between 4% and 11%, the incidence of clinical condition resulting from occlusion of this artery is between 0.1% and 2%. In the case report, a fifty-six-year-old male patient was taken to the psychiatry polyclinic by his relatives due to insomnia, forgetfulness and nervousness for a few days. In the examination performed by a psychiatrist, the patient was referred to the emergency department, considering that the symptoms might be due to organic rather than psychiatric reasons. The clinical presentation can be life-threatening and severe, such as coma, or only with subtle behavioral disorders, as in the case example, and patients may apply to the psychiatry outpatient clinic instead of applying to the emergency department or neurology outpatient clinic. Percheron artery infarction, which is a rare clinical condition, should be considered among the differential diagnoses in patients who present to the emergency department or outpatient clinics with non-specific complaints such as sleep disturbance, memory problems, and behavioral changes.*

Keywords: *Percheron Artery, Thalamus, Infarction, Emergency Medicine*

Percheron arteri (PA), talamik bölgeyi besleyen talamoperforan arterlerin nadir bir anatomik varyantıdır. PA tıkanıklığı klinik pratikte "bukalemun inme" olarak tanımlanır çünkü klasik inme semptomlarını içermez (1). PA enfarktı bilateral talamik bölge iskemisi ile karakterize nadir bir durumdur (2). Genel popülasyonda anatomik bir varyant olarak PA görülme sıklığı %4-%11 arasında iken, bu arterin

tıkanıklığı ile ortaya çıkan klinik durumun görülme sıklığı %0.1-%2 arasındadır (3; 4). Talamus ve midbrain alanları kanlanmasını posterior serebral arter ve kominikan arterlerden sağlar (5). Talamik alanlara kanlanma sağlayan bu kaynaklar dört kategoriden oluşmaktadır; anterior, paramedian, posterior ve inferolateral (6). Talamusun paramedian bölgesini ise posterior sirkülasyonun paramedian arterleri olarak adlandırılan talamoperforan arterler besler (7). Bu perforan arterlerin de dört farklı normal anatomik varyantı vardır, bunlardan biri de percheron arteridir (8). Varyant 1; En sık görülen varyanttır ve her iki talamus bölgesi sağ ve sol posterior serebral arterden çıkan dallarla beslenir, varyant 2a'da her iki talamus bölgesini sol serebral arterten çıkan iki ayrı damar besler, varyant 2b'de (PA) her iki talamus bölgesini sol serebral arterden çıkan tek bir perforan arter besler, bu perforan arter tek bir kaynaktan çıktıktan sonra ikiye ayrılarak sağ ve sol talamusa ulaşır, varyant 3'te; her iki posterior serebral arteri birbirine bağlayan bir ark yapısı vardır ve sağ ve sol talamusa bu ark üzerinden çıkan iki farklı arter ulaşır (1; 8) (Resim 1). Bu anatomik yapıdan kaynaklı olarak PA oklüzyonunda bilateral talamik enfarkt bulguları görülür ve genellikle mezensefalon iskemi bulguları da eşlik eder (9). Beynin talamus, midbrain gibi yapıları bilinç, uyku, uyanıklık, hafıza gibi durumların düzenlenmesini sağladığı için bu bölgelerin iskemisinde hastaların şikayetleri de bilinç değişikliği, hafıza ve mental durum değişiklikliği, afazi, dizartri gibi non-spesifik bulgular olabilir (2). Başvuru anında şikayetlerin non-spesifik olması ve erken dönemde bilgisayarlı tomografi ve manyetik rezonansın bulgu vermemesine bağlı olarak tanı gözden kaçabilir (9). Bu olgu sunumunda da klinik bulguları, yakınları tarafından "psikiyatrik semptomlar" olarak değerlendirilen bir hastanın acil servisteki tanı sürecinin sunulması amaçlanmıştır.

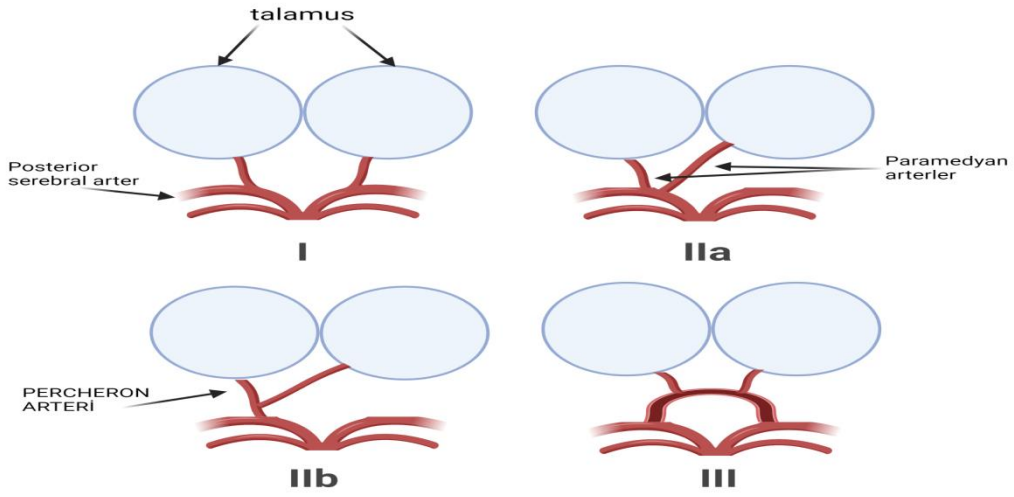

Resim 1

OLGU SUNUMU

Özgeçmişinde hipertansiyon dışında bilinen kronik hastalığı olmayan elli altı yaşında erkek hasta, yakınları tarafından birkaç gündür olan uykusuzluk, unutkanlık ve sinirlilik hali nedeniyle psikiyatri polikliniğine götürülmüş. Psikiyatri hekimi tarafından yapılan muayenesinde semptomların psikiyatrik nedenlerden ziyade organik nedenlere bağlı olabileceği düşünülerek hasta acil servise yönlendirilmiş.

Acil servis başvurusunda hastanın bakılan vital bulguları normal sınırlardaydı. Yapılan fizik muayenesinde genel durumu iyi, bilinç açık, oryante, koopere izlendi. Ayrıntılı nörolojik muayenesinde herhangi bir nöromotor defisite rastlanılmadı ve patolojik refleks izlenmedi. Hasta yakınlarının söylediği; uykusuzluk, unutkanlık, sinirlilik hali dışında patolojik bir bulguya acil servis şartlarında erişilemedi. Yapılan kan tetkiklerinde elektrolit düzeyleri, böbrek ve karaciğer fonksiyon testleri normal sınırlardaydı. Hastanın şikayetine yönelik bulguların santral sistem patolojisine ait olabileceği düşünülerek hastaya difüzyon MR çekildi. Difüzyon MR'da bilateral talamik alanlarda akut iskemi ile

uyumlu görünümler izlendi (Resim 2). Hasta percheron arter enfarktı tanısıyla nöroloji uzmanı ile konsülte edildi, ileri tetkik ve tedavisinin düzenlenmesi için nöroloji servisine yatışı sağlandı.

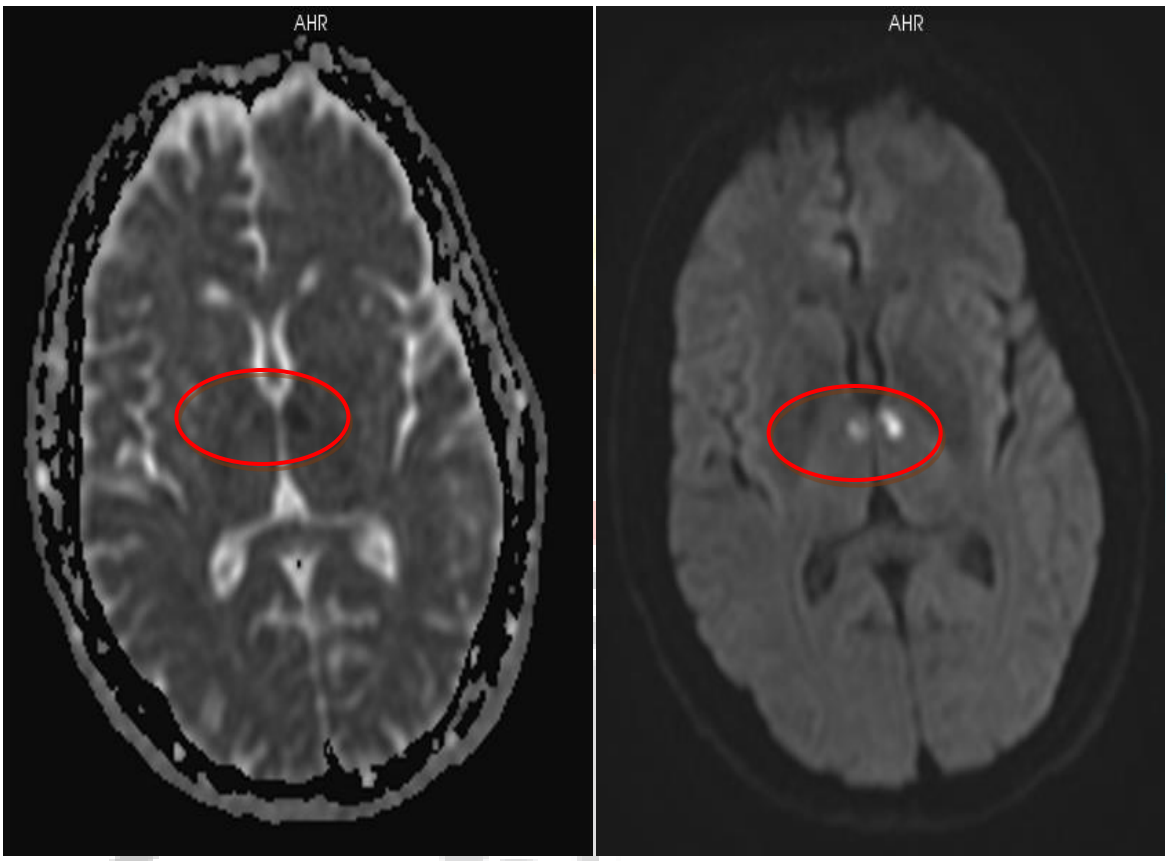

Resim 2

TARTIŞMA

Talamus, serebral korteks ile diğer yollar arasındaki motor, duyusal ve davranışsal sinyalleri kontrol eden kompleks bir yapıdır (10). Önemli varyasyonlar olsa da bu diensefalik geniş gri cevher alanını başlıca dört arter besler. Bunlardan üçü vertebro-baziler sistemden kaynaklanırken (paramedyan talamo-subtalamik, talamo-genikulat ve posterior korodial arter) biri posterior kominikan arterden kaynaklanır. En sık varyant gösteren arteryel yapı ise paramedyan arterdir (11; 12). Percheron arter varyasyonu da bu bölgede görülür. Görülme sıklığı değişik çalışmalarda %5'ten %30'a kadar farklılık göstermektedir (13). Bu arterin tıkanıklığı ile ortaya çıkan klinik durumun görülme sıklığı ise %0.1-%2 arasındadır (4). Percheron arter oklüzyonu ile oluşabilecek klasik klinik triad; bilinç bozukluğu, vertikal bakış felci ve bilişsel veya davranışsal bozukluklar olarak belirlense de geniş değişken klinikler ile başvuruların olduğu gösterilmiştir. Bilateral talamik enfarktı olan hastalardan sadece birkaçı psödobulber palsi kliniği ile hastaneye başvurmuştur (10). Yakupoğlu ve arkadaşlarının yaptığı çalışmada glaskow koma skoru 7 olarak, bilinci tamamen kapalı şekilde acil servise getirilen bir vaka sunumu yapılmıştır (9). Tilki ve arkadaşlarınca yapılan bir vaka sunumunda ise hastanın yaklaşık on gündür konuşma bozukluğu yaşadığı, konuşulanları anlamadığı ve başvuru anında vertikal göz paralizisi olduğu tespit edilmiştir (14). Bu vakada da bilinç bulanıklığı veya göz hareket bozukluğu olmaksızın "silik" bilişsel ve davranışsal bozukluklar başvuru nedeni olmuştur. Bundan dolayı da hasta yakınları bu bulguları psikiyatrik davranışsal bozukluklar olarak değerlendirmiş ve hastayı psikiyatri polikliniğine götürmüşlerdir.

SONUÇ

Sonuç olarak PA enfaktının klinik pratikte görülme oranı %0.1-%2 civarında olsa da bu nadir hastalığın tespiti her zaman kolay olmamaktadır. Klinik prezentasyon koma gibi hayatı tehdit edecek kadar ciddi ve belirgin şekilde olabildiği gibi, vaka örneğindeki gibi sadece silik davranış bozuklukları ile de olabilir ve hastalar acil servise ya da nöroloji polikliniğine başvurmak yerine psikiyatri polikliniğine başvurabilir. Uyku düzensizliği, hafıza problemleri, davranışsal değişiklikler gibi non-spesifik şikayetler ile acil servise veya polikliniklere başvuran hastalarda nadir bir klinik durum olan percheron arter enfarktı ayırıcı tanılar arasında düşünülmelidir.

Kaynakça

1. YANG, Fu-Yi, HUNG, Jeng-Luen ve LIN, Shinn-Kuang. Percheron Artery-Plus Syndrome: A Syndrome Beyond Stroke Chameleon. Journal of Nippon Medical School, 2021, 88.4: 375-379.
2. RAMALHO, Carina, et al. Artery of Percheron Occlusion: A Diagnostic Challenge. European Journal of Case Reports in Internal Medicine, 2021, 8.11.
3. KOCAELI, Hasan, et al. The artery of Percheron revisited: A cadaveric anatomical study. 2013.
4. AGARWAL, Nitin, et al. Redefining thalamic vascularization vicariously through Gerald Percheron: a historical vignette. World Neurosurgery, 2014, 81.1: 198-201.
5. GODANI, M., et al. Coma with vertical gaze palsy: Relevance of angio-CT in acute percheron artery syndrome. Case Reports in Neurology, 2010, 2.2: 74-79.
6. CASSOURRET, Guillaume, et al. Ischemic stroke of the artery of Percheron with normal initial MRI: a case report. Case reports in medicine, 2010, 2010.
7. COSSON, A., et al. Arterial vascularization of the human thalamus: extra-parenchymal arterial groups. Surgical and Radiologic Anatomy, 2003, 25.5: 408-415.
8. KICHLOO, Asim, et al. Artery of Percheron infarction: a short review. Journal of Investigative Medicine High Impact Case Reports, 2019, 7: 2324709619867355.
9. YAKUPOĞLU, Ezgi, et al. Percheron arter enfarktı: olgu sunumu. Türk Beyin Damar Hastalıkları Dergisi, 2018, 24.3: 119-123.
10. RISSARDO, Jamir Pitton ve CAPRARA, Ana Fornari. Isolated acute pseudobulbar palsy with infarction of artery of percheron: case report and literature review. African Health Sciences, 2021, 21.1: 166-71.
11. LAZZARO, Nicholas A., et al. Artery of percheron infarction: imaging patterns and clinical spectrum. American journal of neuroradiology, 2010, 31.7: 1283-1289.
12. SCHMAHMANN, Jeremy D. Vascular syndromes of the thalamus. Stroke, 2003, 34.9: 2264-2278.
13. ARAUZ, Antonio, et al. Clinical spectrum of artery of percheron infarct: Clinical–radiological correlations. Journal of Stroke and Cerebrovascular Diseases, 2014, 23.5: 1083-1088.
14. TILKI, Hacer Erdem, DIDEM, E. R. ve İNCESU, Lütfi. Acute Aphasia Due to Percheron Artery Occlusion. Süleyman Demirel Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, 2011, 2.1: 39-44.

Makale id= 59

Sözlü Sunum

ORCID ID: 0000-0003-4508-2516

Romatoloji Polikliniğine Başvuran Ailevi Akdeniz Ateşi Hastalarında Apendektomi Sıklığının Değerlendirilmesi: Retrospektif Bir Analiz

Uzman Dr. Bayram Kızılkaya[1], Dr. Öğretim Üyesi Osman Cüre[2]
[1] Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Eğitim ve Araştırma Hastanesi, İç Hastalıkları Kliniği, Rize
[2] Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Romatoloji Kliniği, Rize

*Corresponding author: Bayram Kızılkaya

Özet: *Apandisit, acil karın cerrahisinin en yaygın nedenlerinden biridir, ancak klinik bulgular her hastada tipik olmayabilir. Ailevi Akdeniz Ateşi (AAA) ise ateşli ataklar ve karın ağrısı ile seyreder ve sıklıkla apandisiti taklit eder. Bu çalışmada, 2018-2024 yılları arasında Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Romatoloji Polikliniği'ne başvuran ve AAA tanısı almış hastaların apendektomi sıklığı retrospektif olarak değerlendirildi. 177 hastadan %23.2'sinin apendektomi geçirdiği belirlendi. Yaş, cinsiyet, hastalık süresi, genetik analiz sonuçları ve klinik semptomlar açısından cerrahi olmayan ve apendektomi yapılan gruplar arasında fark bulunmazken, AAA hastalarında gereksiz cerrahi müdahalelerden kaçınılması gerektiği vurgulandı. Ayrıca, tanı gecikmesi ve ailede AAA öyküsünün önemli bir rol oynadığı gözlendi. Bu bulgular, AAA hastalarının abdominal ataklarının apandisit gibi gereksiz cerrahi müdahalelere yol açabileceğini göstermektedir.*

Anahtar Kelimeler: *Ailevi Akdeniz Ateşi, Apendektomi*

Giriş

Apandisit, acil karın cerrahisi için en yaygın nedendir (1). Apandisit tanısı geleneksel olarak hastanın öyküsüne ve fizik muayenesine dayanır. Tipik olarak, akut apandisit için en yüksek öngörü değerine sahip klinik bulgular şunlardır: sağ alt kadran karın ağrısı, karın sertliği ve ağrının periumbilikal bölgeden sağ alt kadrana yayılması (2). Ancak, bu klasik bulgular hastaların yalnızca %50'sinde mevcuttur (3), bu da çıkarılan apandisitlerin tahmini %15'inde akut inflamatuar değişikliklerin olmamasından da anlaşılacağı gibi apandisit tanısını sık görülen bir tıbbi zorluk haline getirmektedir.

Ailevi Akdeniz ateşi (AAA) ateşli ataklarla seyreden, çoğunlukla serozitle birlikte görülen otozomal resesif bir hastalıktır (4). Akut fazlar ve genetik analiz düşük duyarlılıkta hastalığın tanısı esas olarak klinik kriterlere dayanmaktadır. Akut karın ağrısı, AAA hastalarında en sık görülen atak belirtisidir ve sıklıkla akut apandisiti taklit eder (5,6). Bir makalede AAA hastalarında apendektomi geçirenlerde yapışıklığa bağlı bağırsak tıkanıklığının arttığını görülmüş, bu da gereksiz bir operasyonun uzun dönemde olumsuz sonuçlarını olabileceğini vurgulamışlardır (7).

Bu bağlamda çalışmamızın amacı romatoloji polikliniğine başvuran AAA hastalarında apendektomi sıklığının retrospektif olarak değerlendirmeyi amaçladık.

Materyal ve metod

2018 Haziran- 2024 Aralık ayı arasında Recep Tayyip Erdoğan üniversitesi romatoloji polikliniğimize başvurup ailevi Akdeniz Ateşi tanısı almış hastaların demografik özellikleri, anemnez, hastalık süresi, tanı yaşı, tanıda gecikme nedenleri, klinik, geçirdikleri cerrahi durumları ve genetik analiz sonuçları retrospektif olarak incelendi. Hastalar cerrahi olmayan ve apendektomi yapılan grup olarak ikiye

ayrılarak verileri karşılaştırıldı. Ailevi Akdeniz Ateşi tanısı almayan diğer romatolojik hastalar, 18 yaş altı ve verileri eksik olan hastalar çalışma dışı bırakıldı.

Bulgular

Toplam 177 Ailevi Akdeniz Ateşi hastasının %59,9 kadın, yaş ortalaması 35,7 idi. Hastaların %23.2'sinin apendektomi ameliyatı geçirdiği tespit edildi. Yaş, cinsiyet, hastalık süresi, gen analizi, tanı yaşı, tanıda gecikme süresi, klinik semptomlar bakımından cerrahi olmayan grupla apendektomi yapılan grup arasında fark yoktu ($p>0.05$). Ailede AAA öyküsü ve tanıda gecikme nedenleri bakımından her iki grubu karşılaştırdığımızda anlamlı fark vardı ($p<0.05$), (Tablo 1).

Sonuç

Cerrahi olmayan ve apendektomi yapılan gruplar arasında demografik ve klinik özelliklerde fark bulunmazken, hastaların %23.2'sinin apendektomi ameliyatı geçirdiği tespit edildi. AAA hastalarının abdominal atakları, AAA tanısı konulmadan önce gereksiz ameliyata neden olabilir. Bu nedenle, her abdominal ağrı klinik bulgulara göre dikkatlice belirlenmeli ve AAA hastalarında cerrahi komplikasyonlar nedeniyle gereksiz ameliyattan kaçınılmalıdır.

Anahtar kelimeler: Ailevi Akdeniz Ateşi, apendektomi

Kaynaklar

1. de Torre-Minguela C, Mesa Del Castillo P, Pelegrín P. The NLRP3 and Pyrin Inflammasomes: Implications in the Pathophysiology of Autoinflammatory Diseases. Front Immunol. 2017 Jan 27;8:43. doi: 10.3389/fimmu.2017.00043.
2. Hageman IMG, Visser H, Veenstra J, Baas F, Siegert CEH. Familial Mediterranean Fever (FMF): a single centre retrospective study in Amsterdam. Neth J Med. 2019 Jun;77(5):177-182.
3. Bhatt H, Cascella M. Familial Mediterranean Fever. 2023 Jul 31. In: StatPearls [Internet]. Treasure Island (FL): StatPearls Publishing; 2024 Jan–. PMID: 32809589.
4. Agarwal A, Sharma S. Patient with Recurrent Polyserositis (Familial Mediterranean Fever). J Assoc Physicians India. 2015 Aug;63(8):71-4. PMID: 27604438.
5. Maconi G, Obici L, Carmagnola S, Guzetti S. Autoinflammatory diseases as a cause of acute abdominal pain in the emergency department. Clinical Experimental Rheumatology 2018; 36 (110), S39-S43
6. Tunca M, Akar S, Onen F, Korkmaz C, Keser G et al. Familial Mediterranean fever (FMF) in Turkey: results of a nationwide multicenter study. Medicine (Baltimore) 2005; 84: 1-11. doi. org/10.1097/01.md.0000152370.84628.0
7. Kaşifoğlu T, Cansu DU, Korkmaz C. Frequency of abdominal surgery in patients with familial Mediterranean fever. Intern Med. 2009;48(7):523-6. doi: 10.2169/internalmedicine.48.1602.

Tablo 1. AAA hastalarının ameliyat durumuna göre demografik ve klinik özelliklerinin karşılaştırılması

	Ameliyat		**p**
	Cerrahi olmayan grup (n=136)	**Apendektomi (n=41)**	
Yaş (yıl)	31.5 (18 - 64)	38 (18 - 68)	0.136
Cinsiyet			
Kadın	87 (64)	19 (46.3)	0.066
Erkek	49 (36)	22 (53.7)	
Hastalık Süresi (yıl)	10 (0 - 50)	15 (1 - 48)	0.241

	Ameliyat		p
	Cerrahi olmayan grup (n=136)	**Apendektomi (n=41)**	
Gen Analizi			
Mutasyon yok	17 (12.5)	10 (24.4)	
Tek Mutasyon	89 (65.4)	22 (53.7)	0.156
Çift Mutasyon	30 (22.1)	9 (22)	
Ailede AAA	91 (66.9)	16 (1 - 46)	**0.006**
İlk Atak Yaşı	16 (0 - 60)	16 (1 - 46)	0.876
Tanı Yaşı	23.55 ± 13.22	27 ± 12.89	0.143
Tanıda Gecikme Süresi (yıl)	3 (0 - 36)	4 (0 - 48)	0.136
Tanıda Gecikme Nedeni*			
Gecikme Yok	36 (26.5)[a]	6 (14.6)	
Yanlış Teşhis	24 (17.6)[a]	17 (41.5)	
Hekim İhmali	38 (27.9)[a]	10 (24.4)	
Aile İhmali	3 (2.2)	0 (0)	
Ekonomik neden	1 (0.7)	0 (0)	**0.046**
Diğer	4 (2.9)[a]	3 (7.3)	
Hasta İhmali	14 (10.3)[a]	5 (12.2)	
Hastalık Hakkında Bilgi Sahibi Olmamak	44 (32.4)[a]	12 (29.3)	
Klinik Semptomlar			
Ateş	105 (78.4)	33 (80.5)	
Karın Ağrısı	126 (94)	41 (100)	
Plöretik Ağrı	54 (40.3)	22 (53.7)	0.525
Göğüs Ağrısı	66 (49.3)	22 (53.7)	
Artrit	14 (10.4)	9 (22)	
Erizipel Benzeri Eritem	13 (9.7)	4 (9.8)	

AAA: Ailevi Akdeniz Ateşi

Makale id= 66

Sözlü Sunum

ORCID ID: 0000-0002-7689-4552

Atrofik Böbrek Saptanan Bireylerde Serum Aterojenite İndeksi ile Koroner Hastalık Riskinin Tahmin Edilmesi

Asst.Prof.Dr. Duygu Felek[1], Prof.Dr. Mustafa Fatih Erkoç[1]
[1]Yozgat Bozok Üniversitesi

*Corresponding author: Duygu Felek

Özet: *Böbrekler metabolizma üzerinde birçok parametreyi etkilemektedir. Böbrek hastalığı ilişkili dislipidemi; kronik böbrek hastalığında artan kardiyovasküler mortaliteyi de açıklamaktadır. Koroner arter hastalığı riskinin de majör sebebinin lipit metabolizma bozukluğu olduğu ön görüldüğünde böbrek yetmezliğinde serum aterojenite indeksi ile kardiyojenik risk değerlendirmesi yapılabilir. Serum aterojenite indeksi lipit aracılı artan kardiyovasküler riski belirlemede klinikte kullanılabilen kolay bir tanı aracıdır. Atrofik böbreklerin yerine getiremediği fonksiyonlar neticesinde serum lipit metabolizmasının ne ölçüde etkilendiği ve serum aterojenite indeksi ile kardiyovasküler riskin belirlenmesi çalışmamızda amaçlanmaktadır. Bu kapsamda çalışmaya 120 atrofik böbrekli kronik böbrek hastalığı olan bireyler ile 60 sağlıklı kontrol grubu alınması planlandı. Bu bireylerin geçmişe dönük yaş, cinsiyet, lipit parametreleri, ek hastalıkları ve kullandığı ilaçlar kaydedildi. Serum aterojenite indeksi (trigliserid/ yüksek yoğunluklu lipoprotein) oranı ile hesaplandı. Veriler SPSS paket programda analiz edildi, p<0.001 önemlilik ölçütü olarak alındı. Atrofik böbrek tespit edilen kronik böbrek hastalarında sağlıklı gruba göre serum aterojenite indeksi daha yüksek bulundu. Kronik böbrek evresi ilerledikçe bu oran daha yüksek saptandı. Klinik pratikte bu hasta grubunda artan kardiyovasküler riski tespit etmede serum aterojenite indeksi kullanılabilir. Bu sayede riskli grup erken tespit edilerek; gerek lipit metabolizmasını düzenleyerek gerekse medikal tedavilere daha erken başlanarak kardiyovasküler hastalık riski azaltmaya yönelik önlem alınabilir.*

Anahtar Kelimeler: *Atrofik Böbrek, Kronik Böbrek Hastalığı, Serum Aterojenite İndeksi, Kardiyovasküler Risk*

Prediction of Coronary Disease Risk by Serum Atherogenicity İndex in İndividuals With Atrophic Kidney

Abstract: *Kidneys influence many parameters on metabolism. Kidney disease-associated dyslipidemia also explains the increased cardiovascular mortality in chronic kidney disease. Considering that lipid metabolism disorder is the major cause of coronary artery disease risk, cardiogenic risk assessment can be performed with serum atherogenicity index in renal failure. The serum atherogenicity index is an easy diagnostic tool that can be used clinically to determine increased lipid-mediated cardiovascular risk. In this study, we aimed to determine the extent to which serum lipid metabolism is affected as a result of the functions that atrophic kidneys cannot fulfill and to determine cardiovascular risk with serum atherogenicity index. In this context, 120 individuals with chronic kidney disease with atrophic kidneys and 60 healthy control groups were planned to be included in the study. In this context, the study was planned to include 120 individuals with chronic kidney disease with atrophic kidney and 60 healthy control subjects. Retrospective age, gender, lipid parameters, comorbidities and medications were recorded. Serum atherogenicity index (triglyceride/high density lipoprotein) ratio was calculated. Data were analyzed in SPSS package program, p<0.001 was taken as the significance criterion. Serum atherogenicity index was higher in chronic kidney disease patients with atrophic kidney compared to the healthy group. This rate was found to be higher as the chronic kidney stage progressed. In clinical practice, serum atherogenicity index can be used to detect increased cardiovascular risk in this patient group. In this way, the risky group can be identified early and measures can be taken to reduce the risk of cardiovascular disease by regulating lipid metabolism and starting medical treatments earlier.*

Keywords: *Atrophic Kidney, Chronic Kidney Disease, Serum Atherogenicity İndex, Cardiovascular Risk*

1.GİRİŞ

Kardiyovasküler hastalık riski lipit metabolizma bozuklukları ile yakından ilişkilidir.[1] Eskiden beri koroner riski öngörmek ve bu hastalarda önlem alabilmek için girişimsel olmayan birçok yöntem geliştirilmeye çalışılmıştır ve birçok puanlama sistemleri oluşturulmuştur.[2] Koroner değerlendirmede noninvaziv yöntemlerle tanı koymak bazen mümkün olmadığında girişimsel yöntemlere de başvurulmuştur. Ancak bu yöntemlerin çoğunluğunda kontrast madde kullanımına gereksinim olduğundan ciddi nefrotoksitelere sebep olmuştur.[3] Bu nedenle kardiyovasküler riski öngörmede skorlama araçları geliştirilmiştir. Serum aterojenite indeksi [Trigliserid (TG)/ Yüksek yoğunluklu lipoprotein(HDL)] de bu amaçla kullanılan bir skorlama aracıdır ve koroner aterosklerotik lezyonların varlığını en iyi gösteren labaratuar göstergelerinden birisidir.[4] Bozulmuş böbrek morfolojisi beraberinde bozulmuş böbrek fonksiyonlarını ve azalmış işlevselliği getirir.[5] Bunun en büyük örneği ileri derece böbrek yetmezliğinde artan kardiyovasküler mortalitedir.[6] Atrofik böbrekli bireylerde işlevsel böbrek rezervleri düşük olduğundan bu hastalar için özellikle kontrast madde içerikli kardiyovasküler görüntülemeler ciddi nefrotoksitelere sebep olabilir. Bu amaçla atrofik böbrekleri bireylerde serum aterojenite indeksi hesaplayarak koroner arter hastalığı riskini belirlemedeki yerini göreceğiz. Bozulan böbrek fonksiyonlarıyla artan kardiyovasküler mortaliteyi belirleme de sağlıklı grup ile karşılaştırma yaparak serum aterojenite indeksinin bu hasta grubunda kullanımını değerlendireceğiz. Sonuçların nefrotoksiteden koruyarak, bu hasta grubunda artan kardiyovasküler riski öngörme ve erken tedavi için değerlendirme olanaklarına yol açacak yeni çalışmaların önünü açması için literatüre katkı sağlayamasını hedeflemekteyiz.

2. YÖNTEM

Çalışma Yozgat Bozok Üniversitesi'nde 21/07 sayılı etik kurul kararı sonrası başlanmıştır. Çalışmaya 18 yaş üzerinde daha önceki görüntülemelerinde atrofik böbrek saptanan kronik böbrek hastalığı ile takip edilen 120 hasta birey ve kontrol grubunu oluşturan 60 sağlıklı birey çalışmaya alındı. Kronik böbrek hastalıkları üç aydan uzun süre glomeruler filtrasyon hızı 60 ml/min/1.73 m2'nin altında olan ve KIDIGO (Kidney Disease Improving Global Outcome) evrelemesi kullanılarak gruplandırıldı. Bu gruplamaya evre 5 kronik böbrek hastalığına bağlı hemodiyalize giren bireyler alınmadı. Ayrıca bilinen koroner arter hastalığı tanısı olan, tiroid fonksiyon bozukluğu bulunan, lipit düşürücü tedavi alan, renal nakil geçmişi olan, trigliserid düzeyi 400'ün üzerinde olan hastaları çalışma kapsamına alınmadı. Radyolojik görüntülemede bilateral atrofik böbrek saptanmış bireylerin serum lipit düzeyleri retrospektif olarak hastane bilgi sisteminden alınarak serum aterojenite indeksi hesaplandı. Böbrek görüntülemeleri normal olan, sağlıklı böbrek fonksiyonlarına sahip olan altta herhangi bir hastalığı olmayan ve ilaç kullanım öyküsü olmayan bireylerin hastaneye başvuruda yapılmış tetkiklerinden lipit parametreleri kaydedildi. Yine çalışma kapsamında iki grubun yaş ve cinsiyetleri hastane sisteminden kaydedildi. Lipit paramete verilerinden; serum aterojenite indeksi; trigliserid/ yüksek yoğunluklu lipoprotein oranı ile hesaplandı. İndex yüksekliği artan kardiyovasküler risk ile ilişkili bulunmuştur.[7] Bu yöntemle iki grup arasındaki kıyaslamalar istatistiksel olarak yapıldı.

İstatistiksel analizler, SPSS 20.00 (Statistical Package for the Social Sciences SPSS Inc, Chicago, IL) istatistik programı kullanılarak yapıldı. Tanımlayıcı istatistikler sürekli değişkenler için ortalama ± standart sapma, kategorik değişkenler için % olarak verildi. Grupların normal dağılıp dağılmadı Kolmogorov-Smirnov testi ile tespit edildi. Gruplar arasındaki ölçüm değerlerinde bağımsız gruplarda t-testi ve Anova testleri, kategorik değişkenler ise ki-kare testi kullanılarak değerlendirildi. Bununla birlikte, grupların normal dağılamaması durumunda Kruskall-Wallis testi kullanıldı. 0,01 ve 0,05'in altındaki p değerleri istatistiksel olarak anlamlı kabul edildi.

3.BULGULAR

Çalışmaya 120 atrofik böbrek olan kronik böbrek hastası ve 60 sağlıklı kontrol grubu alındı. Atrofik böbrekli bireyler KIDIGO evrelemesine göre glomeruler filtrasyon oranları esas alınarak gruplandırıldı. Çalışmaya alınan bireylerin 78'i kadın, 102'si erkekti her iki grupta cinsiyet açısından istatsitiksel açıdan anlamlı fark saptanmadı. Çalışmaya katılan bireylerde minimum yaş 22, maksimum yaş 81 olarak tespit edildi; ortalama yaş 57.66 ± 16.0 olarak hesaplandı. Her iki grup arasında trigliserid değeri kronik böbrekli bireylerde daha yüksek saptanarak, kontrol grubuna göre istatistiksel açıdan anlamlı saptandı.

Her iki grupta HDL değeri hesaplandığında kronik böbrekli bireylerde daha düşük olduğu gözlenirken, kontrol grubunda daha yüksek olduğu izlendi. Serum aterojenite indeksi her iki grupta karşılaştırıldığında atrofik böbrekli kronik böbrek hastalarında kontrol gruba göre daha yüksek olduğu görüldü.

Tablo.1. Grupların özellikleri ve serum aterojenite indekslerinin kıyaslanması

	Grup 1 (Atrofik böbrek)	Grup 2 (Kontrol)	Sonuç
Birey sayısı (n)	120	60	180
Cinsiyet	54/66	24/36	78/102
Yaş	59.32 ± 15.87	54.35 ± 18.40	p=0.065
TG	164.39 ± 102.27	99.20 ± 71.34	p=0.000*
HDL	33.84 ± 10.37	40.16 ± 8.97	p=0.000*
Serum aterojenite indeksi	5.36 ± 4.05	2.49 ± 1.57	p=0.001*

(TG: Trigliserid, HDL: Yüksek Yoğunluklu Lipoprotein)

Atrofik böbrek olduğu tespit edilen kronik böbrek hastaları glomeruler filtrasyon hızına göre sınıflandırıldığından grup 1 den 4 e doğru serum aterojenite indeksinin artmış olduğu izlendi. Serum aterojenite indeksileri ortalama grup 1 de (n:18) 3.75 ± 4.22; grup 2 de (n:17) 3.78 ± 2.69; grup 3' te (n:45) 5.57 ± 3.29; grup 4 te (n:40) 6.51 ± 4.83 olarak hesaplandı (F=3.079; p=0.30). En yüksek değerin grup 4'te olduğu gözlendi.

Şekil.1. Kronik Böbrek Hastalığı Evresine Göre Serum Aterojenite İndeksi Verileri

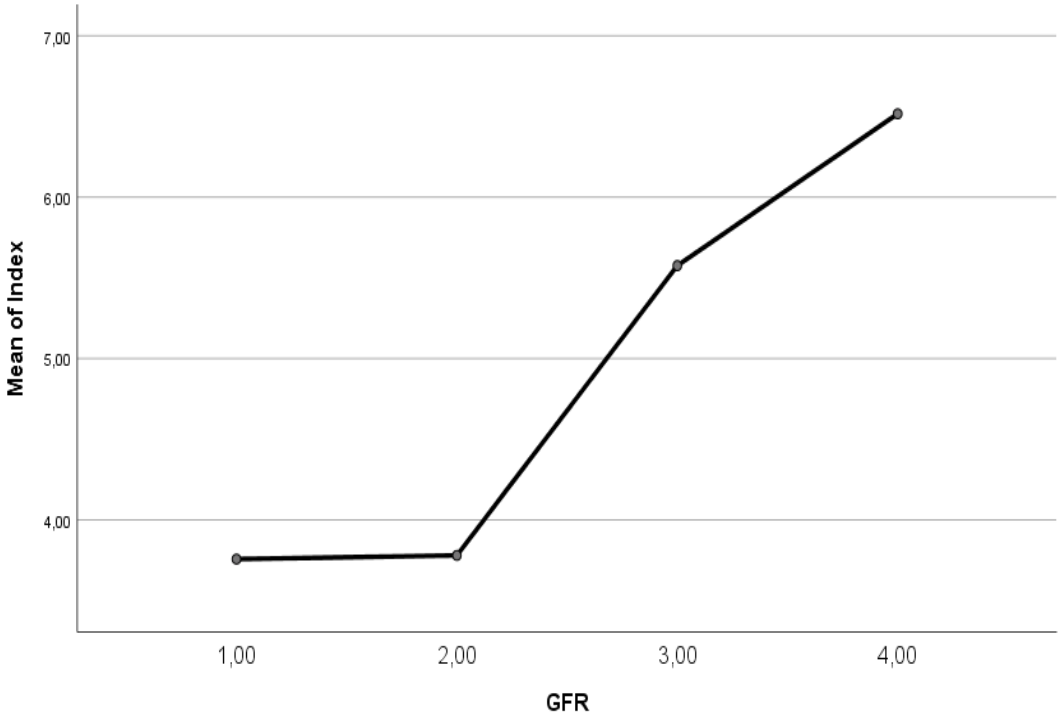

(GFR: Glomeruler Filtrasyon Rate (Stage) ; Mean of Index: Serum Aterojenite İndex)

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Serum aterojenite indeksi literatürde birçok hastalığın kardiyovasküler erken teşhisinde kullanılmıştır. Diyabetik polinöropati, ülseratif kolit, hipertansiyon gibi. Tüm bu çalışmalarda amaç artan kardiyovasküler riskin erken tespiti olmuştur.[8-10] Birçok hastalıkta ölüm nedeni direk hastalığın kendisi olmayıp, onun getirdiği komorbiditelerdir. Kardiyovasküler hastalıklara bağlı ölümlerde böyledir. Bunu önlemek ve erken tespit etmek oldukça önemlidir.[11] Kronik böbrekli bireylerin büyük bir kısmında böbrekler atrofiye uğramıştır. Bununla birlikte bozulan böbrek fonksiyonları dislipidemiyi beraberinde getirmektedir. Trigliserid değeri yükselirken, HDL ise düşme eğilimindedir. Bunun sonucunda kardiyovasküler hastalık riski artar. Uzundere ve arkadaşlarının yaptığı çalışmada son dönem böbrek yetmezliğinde artmış kardiyovasküler riski değerlendirmede aterojenite indeksi kullanılmış ve sonuçta bu hasta grubunda ateroz gelişiminde inflamasyon gibi yeni risk faktörlerinin yüksek olduğu gözlenmiştir. Erken tespitinin önemi son dönem böbrek yetmezliğinde artan kardiyovasküler mortalitenin önüne geçmeyi sağlayabilir.[12] Yine böbrek hastalarında yapılan bir başka çalışmada aterojenik indeks ile serum ürik asit ve magnezyum gibi maddelerin etkileri incelenen çalışmalar mevcuttur. Veriler istatistiksel açıdan anlamlı olmasa da bu grupta aterojenik indeksin yüksek olduğu her iki çalışmada da mevcuttur.[13-14] Yapılan çalışmalar daha çok evre 5 hastalarda olup bizim çalışmamızda daha erken evrelerde artan kardiyovasküler riskin belirlenmesi üzerine yapılmıştır. Sonuçta evre 3 kronik böbrek hastalarında kardiyovasküler riskin oldukça yüksek olduğu ve evre ilerledikçe artışın mevcut olduğu gözlenmiştir.

Kronik böbrek hastalığında kardiyovasküler riski gösterme de biyobelirteçler literatürün konusu olmuştur. Samaa ve arkadaşlarının yaptığı çalışmada yeni molekülü değerlendirme aracı olarak aterojenite indeksinin kullanıldığı görülmüş ve bu da çalışmamızın başka çalışmalarda ek faktörler ile değerlendirmede dahi kullanılabilir olduğunu göstermiştir.[15] Tip 2 Diyabetes Mellitus ile takipli bireylerde aterojenite indeksinin yüksek olduğu grupta böbrek ve karaciğer hasarının daha yüksek saptandığı gözlenmiştir. Böbrek hasarını göstergede kreatinin ve ürik asit düzeyleri ile korelasyonu bulunmuş; bunun sonucunda aterojenite indeksinin karaciğer ve böbrek hasarını erken tespit etmekte kullanılabilecek bir gösterge olduğu kanaatine varılmıştır.[16] Yapılan bir başka çalışmada benzer şekilde diyabetli hastalarda gelişen nefropatinin erken tespitinde aterojenite indeksinin kullanılabileceğini göztermiştir.[17] Bu sonuç bize kronik böbrek hastalığında artan dislipideminin zemininde; kronik böbrek hastalık gelişimine sebep olabilecek diyabet gibi hastalıklarında etkisi olduğunu göstermektedir. Böylece gittikçe artan risk faktörlerinin aditif etkisi ile yükselen aterojenite indeksi kardiyovasküler riski artırarak mortalite ile ilişkili olabilir.

Kronik böbrek hastalığında gelişen dislipidemi birçok patolojiyi de beraberinde getirir. Gerek hastalığın kendisi gerekse bu hastalığa sebep olan patolojilerinde etkisi ile kronik böbrek hastalığında evre ilerledikçe kardiyovasküler mortalite de artar.[18] Atrofik böbreğe sahip kronik böbrek hastalarında serum aterojenite indeksi yüksek saptandı. Kronik böbrek hastalığı evresi ilerledikçe riskin daha da arttığı çalışmamızda da gözlendi. Kronik böbrek hastalığı ile gelişen kardiyovasküler komplikasyonları önlemek için hastaların takiplerinde serum aterojenite indeksi erken tanı aracı olarak kullanılabilir bir parametre olarak değerlendirildi.

5. KAYNAKÇA

1. Beştepe N, Dönderici Ö, Demırkıran B. Koroner Arter Hastalığı Riskini Öngörmede Major Risk Faktörleri Ve Metabolik Sendrom Kriterlerinin Değerlendirilmesi. Ankara Medical Journal. 2020; 20(4):844-857.
2. Onat, A. Türk Yetişkinleri İçin Kullanılmaya Uygun Bir Koroner Risk Puanlaması. İstanbul; 2002.
3. Çınar A, Gedikli Ö. Kardiyoloğun Klinik Pratiğinde Nükleer Kardiyolojinin Yeri ve Nükleer Tıp Hekiminden Beklentileri. 2024;81-89.
4. Söğüt E, Avcı E, Üstüner F, Arıkan E. Serum Aterojenite İndeksi Olarak (Tg/Hdl-K) Oranının Değerlendirilmesi. Türk Klinik Biyokimya Derg, 2006; 4:1-8.
5. Oruç, Ayşegül. İnterstisyel Böbrek Hastalıkları. Bursa Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Yayınları, 693.

6. Demirtaş, Sinan; İnci, Nurhayat. Ateroskleroz Ve Renal Yetmezlik. Damar Sertliğine Karşı Yeni Yaklaşımlar, 51.
7. Söğüt E, Avcı E, Üstüner F, Arıkan E. The Evaluation of (TG/HDL-C) Ratio as a Serum Aterogenic İndex. 2003; 4(1): 1-8.
8. Demirel E. A, Karpuz B, Açıkgöz M, Atasoy H.T. Diyabetik Polinöropati Şiddeti İle Serum Aterojenite İndeks İlişkisinin Değerlendirilmesi. Türkiye Diyabet ve Obezite Dergisi; 2020; 4(3):224-229.
9. Yaman H. E. Ülseratif kolit hastalarında plazma aterojenite indeksinin log (TG/HDl) değerlendirilmesi. 2020.
10. Kılıç O, Büber İ. The Relatıonshıp Of Mornıng Surge İn Blood Pressure And Atherogenıc Index. Eskisehir Medical Journal. 2023;4:237-243.
11. Akman M, Cıvek S. Dünyada ve Türkiye'de kardiyovasküler hastalıkların sıklığı ve riskin değerlendirilmesi. The Journal of Turkish Family Physician. 2022;13(1): 21-28.
12. Uzundere F. K, Uzundere O, Üstündağ S. Son Dönem Böbrek Yetersizliğinde Aterojenite ve Asimetrik Dimetilarjininin Yeri: Prospektif Gözlemsel Bir Çalışma. Turkiye Klinikleri Journal of Internal Medicine. 2023; 8(2): 58-67.
13. Akel M, Gürel A, Özen A.G, Genç F. Hemodiyaliz Hastalarında Parathormon ile Serum Ürik Asit ve Aterojenik İndeks İlişkisi. Fırat Üniversitesi Sağlık Bilimleri Tıp Dergisi, 2021, 35.1: 56-61.
14. 14.Bayrakçı N, Even Ö, Karabacak V.Y, Çelikkol A, Özkan G. Serum Magnezyum Düzeyi, Plazma Aterojenik İndeksi ve Glomerüler Filtrasyon Hızı Arasındaki İlişki. 2022: 235-240.
15. Abd-El-Fatah SS, Fathy MA, Alabiad MA, Aljafil R, Gobran MA, Ahmad EA, Alsharidah AS, Alorini M, Alnasser SM, Awadh SA, Morgan EN. The Correlation of Serum Adropin with Cardiovascular Risk Factors in the Experimental Rat Model of Chronic Kidney Disease and Its Implication in the Ameliorative Effect of Angiotensin-Converting Enzyme Inhibitors. Iran J Med Sci. 2024 Dec 1;49(12):794-807. doi: 10.30476/ijms.2024.99442.3152. PMID: 39840308; PMCID: PMC11743441.
16. Li H, Miao X, Zhong J, Zhu Z. Atherogenic Index of Plasma as an Early Marker of Chronic Kidney Disease and Liver Injury in Type 2 Diabetes. Clin Med Insights Endocrinol Diabetes. 2024 Jun 9;17:11795514241259741. doi: 10.1177/11795514241259741. PMID: 38859965; PMCID: PMC11163926.
17. Zhang J, Liu C, Peng Y, Fang Q, Wei X, Zhang C, et all. Impact of baseline and trajectory of the atherogenic index of plasma on incident diabetic kidney disease and retinopathy in participants with type 2 diabetes: a longitudinal cohort study. Lipids Health Dis. 2024 Jan 11;23(1):11. doi: 10.1186/s12944-024-02003-5. PMID: 38212770; PMCID: PMC10782533.
18. Mikolasevic I, Žutelija M, Mavrinac V, Orlic L. Dyslipidemia in patients with chronic kidney disease: etiology and management. Int J Nephrol Renovasc Dis. 2017 Feb 7;10:35-45. doi: 10.2147/IJNRD.S101808. PMID: 28223836; PMCID: PMC5304971.

Makale id= 69

Sözlü Sunum

ORCID ID: 0000-0003-3660-4255

Okülopllasti Birimine Başvuran Hastaların Klinik Özellikleri ve Demografik Dağılımı

Uzman Dr. Buket Aras Cırık[1]
[1]İzmir Bakırçay Üniversitesi Çiğli Eğitim ve Araştırma Hastanesi

Özet: *AMAÇ: Okülopllasti birimine başvuran hastalar, göz kapağı bozuklukları, lakrimal sistem hastalıkları, orbital patolojiler ve periorbital travmalar gibi geniş bir yelpazede değerlendirilir. Hastaların demografik özellikleri ve tanı dağılımı, klinik yönetim ve tedavi planları için önemlidir. Bu çalışmada, okülopllasti hastalarının tanı profili ve demografik özellikleri incelenerek, hastalıkların dağılımı hakkında kapsamlı bir değerlendirme yapılacaktır. GEREÇ ve YÖNTEM: Bu retrospektif çalışmaya, 2023 Ağustos - 2024 Kasım arasında okülopllasti birimine başvuran hastalar dahil edilmiştir. Tüm hastalara göz muayenesi yapılıp, görme keskinliği, biyomikroskopik değerlendirme ve fundus muayenesi gerçekleştirildi. Pitozis hastalarında levator kas fonksiyonu, palpebral aralık ve Bell fenomeni değerlendirildi, lakrimal kanal tıkanıklığı şüphesi olanlara lavaj testi uygulandı. Klinik veriler kaydedilip, tanı dağılımı ve demografik özellikler analiz edildi. İstatistiksel analiz Microsoft Excel ve SPSS ile yapıldı, p<0,05 anlamlı kabul edildi. BULGULAR: Toplamda 257 hasta okülopllasti birimine başvurmuştur. Başvuran hastaların %66,1'i kadın, %33,9'u erkek olup, hastaların tanı dağılımı ve yaş özellikleri detaylı bir şekilde incelenmiştir. Dermatoşalazis (%49,8) en sık görülen hastalık olup, bunu sırasıyla pitozis (%7), kapak kitleleri (%11,3) ve özellikle bazal hücreli karsinom (%1,6), ektropiyon (%4,7) ve entropiyon (%3,9) takip etmektedir. Ayrıca, trikiyazis (%1,9) ve blefarospazm (%1,2) gibi daha nadir hastalıklar da gözlemlenmiştir. Kadınlarda dermatoşalazis ve pitozis gibi patolojiler daha yaygınken, erkeklerde lakrimal kanal tıkanıklığı (%5,8) ve ektropiyon daha sık görülmüştür. Tedavi planları, hastaların klinik özelliklerine göre belirlenmiş, cerrahi ve medikal müdahaleler uygulanmıştır. SONUÇ: Göz kapağı hastalıkları ve göz çevresi patolojileri, yaşam kalitesini olumsuz etkileyen önemli sağlık sorunlarıdır. Kadınlar bu hastalıklara erkeklere göre daha sık başvurmaktadır. Tedavi edilmezse ciddi komplikasyonlar oluşturabilir. Bu çalışma, okülopllasti birimlerinin, hastaların yaş ve cinsiyet özelliklerini dikkate alarak tedavi planlarını daha etkili hale getirmesine yardımcı olacaktır. Cerrahi müdahaleler ve estetik uygulamalar, hastaların fonksiyonel ve estetik açıdan iyileşmesini sağlar*

Anahtar Kelimeler: *Göz Kapağı Hastalıkları, Dermatoşalazis, Pitozis, Lakrimal Kanal Tıkanıklığı*

Clinical Characteristics and Demographic Distribution of Patients Presenting to the Oculoplastic Unit

Abstract: *PURPOSE:Patients who present to the oculoplastic unit are evaluated for a wide range of conditions, including eyelid disorders, lacrimal system diseases, orbital pathologies, and periorbital trauma. The demographic characteristics and diagnostic distribution of these patients are crucial for clinical management and treatment planning. This study aims to provide a comprehensive evaluation of the diagnostic profile and demographic features of oculoplastic patients, analyzing the distribution of diseases. MATERIALS AND METHODS:This retrospective study includes patients who presented to the oculoplastic unit between August 2023 and November 2024.All patients underwent a complete eye examination,including visual acuity measurement,biomicroscopic evaluationand fundus examination.In patients diagnosed with ptosis,levator muscle function,palpebral fissureand Bell phenomenon were assessed.In patients with suspected lacrimal duct obstruction,lacrimal lavage test was performed.Clinical data were recordedand diagnostic distribution and demographic features were analyzed. Statistical analysis was performed using Microsoft Excel and SPSS, with p<0.05 considered statistically significant. RESULTS:A total of 257 patients presented to the oculoplastic unit.Of these,66.1% were women and 33.9% were men with the distribution of diagnoses and age characteristics analyzed in detail.Dermatochalasis(49.8%) was the most common condition,followed by ptosis(7%), eyelid masses (11.3%),especially basal cell carcinoma(1.6%), ectropion(4.7%), and entropion(3.9%). Less common conditions such as trichiasis(1.9%) and blepharospasm (1.2%) were also observed.Dermatochalasis and ptosis were more*

common in women, while lacrimal duct obstruction(5.8%) and ectropion were more frequently observed in men.Treatment plans were tailored according to the clinical characteristics of the patients, with both surgical and medical interventions applied. CONCLUSION:Eyelid disorders and periorbital pathologies are significant health issues that negatively impact the quality of life. Women present more frequently with these conditions than men. If left untreated, these conditions can lead to severe complications. This study will help oculoplastic units develop more effective treatment plans by considering the age and gender characteristics of patients. Surgical interventions and aesthetic procedures improve both functional and aesthetic outcomes for patients.

Keywords: *Eyelid Disorders, Dermatochalasis, Ptosis, Lacrimal Duct Obstruction*

1.GİRİŞ

Okülopllasti birimi, göz kapağı ve göz çevresi hastalıklarının tanı ve tedavisinde önemli rol oynayan bir alandır. Bu birime başvuran hastalar genellikle fonksiyonel ve estetik sorunlara yol açan çeşitli patolojilerle değerlendirilir. En sık karşılaşılan hastalıklar arasında, üst göz kapağında deri ve kas fazlalığı ile karakterize dermatoşalazis(1), üst göz kapağının düşüklüğü ile seyreden pitozis(2), göz kapağının içe dönmesiyle kirpiklerin korneaya temas ederek irritasyon ve korneal hasara yol açtığı entropiyon(3), göz kapağının dışa dönerek göz yüzeyinin açıkta kalmasına ve epiforaya neden olan ektropiyon(4) yer alır. Bunların yanı sıra, kapakta arpacık (hordeolum), bazal hücreli karsinom (BCC) ve malign melanom gibi benign ve malign kapak lezyonları da önemli bir hasta grubunu oluşturur. Ayrıca, gözyaşı drenaj sisteminin tıkanmasıyla epifora(5) ve tekrarlayan enfeksiyonlarla seyreden lakrimal kanal tıkanıklıkları ve kirpiklerin anormal yönlenmesiyle korneaya sürtünmesine neden olan trikiazis de sık karşılaşılan patolojilerdendir.

2.AMAÇ

Bu birime başvuran hastalar, genellikle göz kapağı bozuklukları, lakrimal sistem hastalıkları, orbital patolojiler ve periorbital travmalar gibi geniş bir yelpazede değerlendirilir. Hastaların demografik özellikleri ve tanı dağılımı, hem klinik yönetimin şekillendirilmesi hem de tedavi planlarının oluşturulması açısından büyük önem taşımaktadır. Bu çalışmada, okülopllasti birimine başvuran hastaların tanı profili ve demografik özellikleri incelenerek, hastalıkların dağılımı ve klinik özellikleri hakkında kapsamlı bir değerlendirme sunulacaktır.

3.GEREÇ VE YÖNTEM

Bu retrospektif çalışmaya, kliniğimiz okülopllasti birimine Ağustos 2023 - Kasım 2024 tarihleri arasında başvuran hastalar dahil edilmiştir. Tüm hastalara rutin göz muayenesi yapılarak görme keskinliği ölçümü, biyomikroskopik değerlendirme ve fundus muayenesi gerçekleştirilmiştir.

Pitozis tanısı alan hastalarda levator kas fonksiyonu, palpebral aralık ve Bell fenomeni değerlendirilmiştir. Lakrimal kanal tıkanıklığı şüphesi olan hastalarda ise teşhisi doğrulamak amacıyla lakrimal lavaj testi uygulanmıştır. Hastaların klinik verileri kayıt altına alınarak, tanı dağılımı ve demografik özellikleri analiz edilmiştir.

Veri toplama ve istatistiksel analiz, Microsoft Excel 2010 sürüm 14.0.7143.5000 (Microsoft Corporation, Washington, WA, ABD) ve Statistical Package for the Social Sciences v21.0 (IBM, New York, NY, ABD) kullanılarak yapıldı. Ortalamalar arasındaki farklar, p değerleri <0,05 ise istatistiksel olarak anlamlı kabul edildi.

4.BULGULAR

Toplamda 257 hasta okülopllasti birimine başvurmuştur. Başvuran hastaların 170'i kadın (%66,1) ve 87'si erkek (%33,9) olarak dağılmaktadır. Hastaların tanı dağılımı ve yaş özellikleri detaylı olarak incelenmiştir.Dermatoşalazis tanısı alan toplam 128 hasta (%49,8) bulunmaktadır.

Dermatoşalazis hastalarının 109'u kadın (%42,4), 19'u ise erkek (%7,4) olarak yer almaktadır. Kadın hastaların yaş ortalaması 53.15 ± 5, erkek hastaların ise 48.00 ± 5 olarak belirlenmiştir.Üst kapak dermatoşalazisi ile birlikte kaş pitozisi tanısı alan 15 hasta (%5,8) değerlendirilmiştir. Bu hastalardan 8'i kadın (%3,1), 7'si ise erkek (%2,7) olarak gözlemlenmiştir. Kadın hastaların yaş ortalaması 56.20 ± 7, erkek hastaların yaş ortalaması ise 67.67 ± 4'tür.

Üst ve alt kapak blefaroplasti yapılacak toplam 17 hasta (%6,6) incelenmiştir. Bu hastaların 14'ü kadın (%5,4), 3'ü ise erkek (%1,2) olarak dağılmaktadır. Kadın hastaların yaş ortalaması 56.82 ± 9, erkek hastaların yaş ortalaması ise 64.00 ± 6'dır.

Üst kapak Ektropiyon tanısı ile başvuran toplam 12 hasta (%4,7) bulunmaktadır. Ektropiyon hastalarının 2'si kadın (%0,8), 10'u ise erkek (%3,9) hastadır. Ektropiyonlu hastaların 8'i bilateral (%3,1), 4'ü ise sağ göz (%1,6) olarak gözlemlenmiştir. Kadın hastaların yaş ortalaması 75.00, erkek hastaların yaş ortalaması ise 74.67 ± 5 olarak belirlenmiştir.

Alt kapak entropiyon tanısı alan 10 hasta (%3,9) incelenmiştir. Bu hastalardan 2'si kadın (%0,8), 8'i ise erkek (%3,1) olup, entropiyonlu hastaların 6'sı sağ göz (%2,3), 3'ü sol göz (%1,2) ve 1 hasta bilateral (%0,4) entropiyon tanısı almıştır. Kadın hastaların yaş ortalaması 65.00 ± 2, erkek hastaların yaş ortalaması ise 66.75 ± 10'dur.

Üst kapak bilateral entropiyon tanısı ile başvuran 2 hasta, her ikisi de kadın (%0,8) olup, yaş ortalamaları 69 ± 2 olarak belirlenmiştir.

Fasyal paraliziye bağlı lagoftalmi nedeniyle 3 hastaya altın plak implantasyonu yapılmıştır. Bu hastaların 2'si kadın (60 ± 1) ve 1'i erkek (61) olup, toplamda 3 hasta (%1,2) tedavi edilmiştir.

Pitozis tanısı ile başvuran toplam 18 hasta (%7) değerlendirilmiştir. Bu hastaların 8'i kadın (60,72 ± 5) ve 10'u erkek (61,10 ± 11,0) olup, 9 hasta bilateral aponevrotik pitozis (%3,5), 8'i sağ göz pitozisi (%3,1), 1'i ise sol göz pitozisi (%0,4) olarak tanı almıştır.Hepsine levator rezeksiyonu uygulanmıştır.

Blefarospazm tanısı ile 3 hastaya botoks enjeksiyonu yapılmıştır. Bu hastaların 2'si erkek (67) ve 1'i ise kadın (61) olup, toplamda 3 hasta (%1,2) botoks tedavisi almıştır.

Lakrimal kanal tıkanıklığı nedeniyle başvuran 15 hasta (%5,8) incelenmiştir. Bu hastaların 11'i erkek (%4,3) (66,2 ± 1,3) ve 4'ü kadın (%1,6) (60,5 ± 2,5) olup, tıkanıklıkların 3'ü bilateral (%1,2), 8'i sağ göz (%3,1), 4'ü ise sol göz (%1,6) olarak gözlemlenmiştir.

Trikiyazis tanısı ile başvuran toplam 5 hasta (%1,9) bulunmaktadır. Bu hastaların 4'ü kadın (67,75 ± 9,8), 1'i erkek (57) olup, trikiyazis hastalarının yaş ortalaması 68,25 ± 10,0'dır.

Kapakta kitle tanısı ile başvuran 29 hasta (%11,3) değerlendirilmiştir. Bu hastaların 13'ü kadın (52,53 ± 7) ve 16'sı erkek (58,56 ± 9) olup, bu hastalar arasında 4 BCC (%1,6), 3 epidermal inklüzyon kisti (%1,2), 3 sebase kist (%1,2) ve 10 arpacık (%3,9) vakası bulunmuştur.

5.TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu çalışmada, okülopllasti birimine başvuran hastaların demografik özellikleri, başvuru sıklıkları ve hastalık dağılımları incelenmiştir. Bulgular, göz kapağı hastalıklarının ve göz çevresi patolojilerinin, hastaların yaşam kalitesini etkileyen önemli sağlık sorunları olduğunu ortaya koymuştur.

Çalışmamızda en sık karşılaşılan hastalık, dermatoşalazis(1) olup, başvuran hastaların %49,8'ini oluşturmuştur. Dermatoşalazis hastalarında kadınlar, erkeklerden daha fazla yer almakta olup, bu hastalık yaşla birlikte artmaktadır. Kadın hastaların yaş ortalaması 53,15 ± 5, erkek hastaların ise 48,00 ± 5 olarak belirlenmiştir. Dermatoşalazis, göz kapağı sarkması ve deri fazlalığı ile karakterize bir hastalık olup, estetik ve fonksiyonel açıdan önemli bir tedavi gereksinimi doğurmaktadır.

İkinci sırada pitozis yer almakta olup, bu hastalık başvuran hastaların %7'sini oluşturmuştur. Pitozis(7) hastalarının çoğunluğunu erkekler (%55,5) oluştursa da kadın hastaların yaş ortalaması daha yüksek olup, yaşla birlikte göz kapağı problemlerinin arttığı görülmüştür. Bu bulgu, yaşın pitozis hastalığının gelişiminde önemli bir faktör olduğunu göstermektedir. Ayrıca, bilateral aponevrotik pitozis daha çok ileri yaş grubunda gözlemlenmiştir.

En az görülen hastalıklar arasında ise bilateral üst kapak entropiyonu ve altın plak implantasyonu uygulanan fasyal paraliziye bağlı lagoftalmi yer almaktadır. Üst kapak bilateral entropiyon tanısı ile başvuran yalnızca 2 hasta, her ikisi de kadın (%0,8) olup, yaş ortalamaları 69 ± 2 olarak belirlenmiştir. Fasyal paraliziye bağlı lagoftalmi nedeniyle yapılan altın plak implantasyonu ise sadece 3 hasta (%1,2) ile sınırlı kalmıştır. Bu hastaların 2'si kadın (60 ± 1) ve 1'i erkektir (yaş: 61).

Lakrimal kanal tıkanıklığı ve trikiyazis gibi diğer sık görülen hastalıklar, özellikle erkeklerde daha yaygın olarak görülmüştür. Bu durum, bu hastalıkların genetik veya çevresel faktörlerle ilişkilendirilebileceğini düşündürmektedir.

Kapakta kitle tanısı ile başvuran hastaların önemli bir kısmı ise BCC(7), epidermal inklüzyon kisti ve arpacık gibi patolojilerle başvurdu. BCC'nin göz kapağında en sık görülen malignite olması, erken teşhis ve tedavi gereksinimini vurgulamaktadır. Benign kitlelerinde, estetik ve fonksiyonel sorunlara yol açabileceği göz önünde bulundurularak, göz çevresi hastalıkları üzerine yapılan bu tür değerlendirmeler önemlidir.

Çalışmamızda gözlemlenen diğer bir önemli bulgu ise kadın hastaların genel olarak yaş ortalamalarının erkeklere göre daha yüksek olmasıdır. Bu, kadınların yaşla birlikte göz çevresi patolojilerine daha yatkın olabileceğini, ayrıca göz çevresi estetiği ve fonksiyonu konularında daha fazla başvurduklarını ortaya koymaktadır. Bunun yanı sıra, göz kapağı cerrahisi ve estetik uygulamalarına olan talebin artmasıyla birlikte, oküloplasti alanındaki tedavi yöntemlerinin etkinliği ve hasta memnuniyetinin sürekli olarak izlenmesi gerektiği söylenebilir.

Sonuç olarak, göz kapağı hastalıkları ve göz çevresi patolojilerinin, hastaların yaşam kalitesini etkileyen önemli sağlık sorunları olduğunu ve tedavi edilmedikleri takdirde ciddi komplikasyonlara yol açabileceğini göstermektedir. Bu çalışmanın bulguları, oküloplasti birimlerinin, kadın ve erkek hastaların farklı yaş gruplarındaki başvurularını ve hastalık dağılımlarını göz önünde bulundurarak tedavi planlarını daha hedeflenmiş ve etkili bir şekilde oluşturmasına yardımcı olacaktır. Ayrıca, oküloplasti birimlerinde gerçekleştirilen cerrahi müdahaleler ve estetik uygulamalar, hastaların hem fonksiyonel hem de estetik açıdan iyileşmelerine olanak sağlamaktadır. Bu bulgular, oküloplasti alanındaki tedavi ve bakımın önemini vurgulamaktadır.

KAYNAKLAR

1. Nalcı, H., Hoşal, M. B., & Gündüz, Ö. U. (2020). Dermatoşalazis Hastalarında Üst Kapak Blefaroplastisinin Kontrast Duyarlılık Üzerine Etkileri. *Turk J Ophthalmol*, *50*(3), 151-155.
2. ÖZDAL, P. Ç., GÖKA, Ş., TEKE, M. Y., & FIRAT, E. (2001). Pitozis Tedavisinde Levator Cerrahisi. *Turkiye Klinikleri Journal of Ophthalmology*, *10*(3), 139-145.
3. Bomfim Pereira, M. G., Rodrigues, M. A., & Carvalho Rodrigues, S. A. (2010, May). Eyelid entropion. In *Seminars in ophthalmology* (Vol. 25, No. 3, pp. 52-58). Taylor & Francis.
4. Vallabhanath, P., & Carter, S. R. (2000). Ectropion and entropion. *Current Opinion in Ophthalmology*, *11*(5), 345-351.
5. Avdagic, E., & Phelps, P. O. (2020). Nasolacrimal duct obstruction as an important cause of epiphora. *Disease-a-Month*, *66*(10), 101043.
6. Bayramlar, H., GÖKTUĞ, M., HEPŞEN, İ., DAĞLIOĞLU, M., & YILMAZ, H. (2004). Pitozis düzeltilmesinde levator güçlendirme cerrahisi sonuçları. *MN Oftalmoloji*, *11*(2).
7. Khalil, M. F., & Abdelrazik, S. T. (2015). Malignant eyelid lesions: histopathological types and degree of tissue invasion at the time of presentation. *Journal of the Egyptian Ophthalmological Society*, *108*(2), 52-56.

Makale id= 72

Sözlü Sunum

ORCID ID: 0009-0002-6172-0282

Maksiller Sinüsün, Trabeküler Tip Juvenil Ossifiye Fibromu

Arş.Gör.Dr. Saynur Şimşek[1], Doç.Dr. Çağdaş Elsürer[1], Doç.Dr. Merih Önal[1]
[1]Selçuk Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi KBB Ana Bilim Dalı

*Corresponding author: Saynur Şimşek

Özet: *Juvenil ossifiye fibrom (JOF), genellikle çocukluk ve genç erişkinlik döneminde görülen, lokal agresif seyirli, benign bir fibro-osseöz tümördür.Yüksek nüks eğilimi ile ossifiye fibromun agresif bir varyantı olarak kabul edilmektedir.Çoğunlukla kraniyofasiyal kemiklerde ortaya çıkar ve hızlı büyüme potansiyeline sahiptir. JOF, trabeküler ve psammomatoid olmak üzere iki histolojik alt tipe ayrılır. Trabeküler tip, genellikle maksilla ve mandibula gibi bölgelerde görülür ve daha agresif bir klinik seyir izler.Bu olgu sunumunda, sağ yüz yarımında şişlik ile başvuran 15 yaş kız hastada maksillada mevcut trabeküler tip JOF 'un klinik özellikleri ve tedavisi vurgulanacaktır.Olgu: 15 yaş kız hasta, 4 aydır olan sağ yüz yarımında ağrısız şişlik nedeniyle diş hekimliği fakültesine başvurmuş.Diş hekimliği fakültesinde yapılan muayene ve görüntüleme sonucunda sağ maksillada, maksiller sinüse uzanan kitlesel lezyon görülmesi üzerine kliniğimize yönlendirilmiştir. Ocak 2025'te kliniğimize başvuran hastanın bilinen ek hastalığı olmayıp muayenesinde sağ yüz yarımında sağ malar bölgeye uzanan yaygın şişlik olduğu görüldü.Ağız içi muayenesinde sağ maksilla kanin diş düzeyinden sağ 1. molar diş düzeyine uzanan ele gelen sert kıvamlı kitle mevcuttu. Maksillofasiyal bt ' de, sağ maksiller kemiği destrükte ederek alveolar proçese ve maksiller sinüse uzanan içerisinde kalsifikasyonlar barındıran 3*4 cm kitle lezyonu olduğu görüldü ve tedavi seçimi olarak kitlenin total eksizyonu planlandı.Genel anestezi altında sağ kanin fossa düzeyine gingivobukkal insizyon yapılarak mukoza, lobüle konturlu ve sert kıvamlı kitle üzerinden eleve edildi.Kitlenin sağ 1 molar diş soketi, çevresindeki kemik dokuyu ve sağ maksiller sinüs anterior duvarını erode ettiği görüldü.Kitle tüm çevre dokulardan serbestlenerek tamamen çıkarıldı.Sonuç: JOF, özellikle paranazal sinüsleri ve maksillayı tutabilen agresif bir fibro-osseöz lezyondur.ilk klinik belirti, etkilenen kemiğin kademeli olarak ağrısız şişmesidir.Agresif seyri sebebi ile malign kemik tümörlerinden ayırt edilmelidir. Kitlenin cerrahi ile tamamen çıkarılması tercih edilen tedavi yöntemidir.Bu lezyonların erken saptanması, tam eksizyonu ve uzun süreli takipleri, agresif doğası ve yüksek nüks oranı nedeniyle JOF olgularının yönetiminde önemlidir.*

Anahtar Kelimeler: *Juvenil Ossifiye Fibrom, Maksiller Sinüs*

GİRİŞ

Çenenin fibro-osseöz lezyonları , normal kemiğin fibröz doku ve yeni oluşan mineralize materyalin benign proliferasyonu ile yer değiştirmesi ile karakterizedir[1]. Bu lezyonlar fibröz displazi, ossifiye fibrom ve semento osseöz displazi dahil olmak üzere çeşitli çene lezyonlarını kapsar ve histopatolojik olarak ayırt etmek zordur. Ossifiye fibrom (OF), genellikle kadınları erkeklerden daha fazla etkileyen, üçüncü ve dördüncü dekatlarda görülen, iyi sınırlı, bazen kapsüllenmiş benign fibro-osseöz bir lezyondur. Ossifiye fibromun iki formu vardır. Yetişkinlerde yaygın olan konvansiyonel ossifiye fibrom ve ağırlıklı olarak çocuklarda ve genç erişkinlerde görülen daha nadir, daha agresif bir form olan ve klinik itibariyle malignite ile karışabilen juvenil ossifiye fibrom (JOF)[1,4]. Juvenil ossifiye fibrom, diğer

fibro-osseöz lezyonlardan başlangıç yaşı ve agresif seyri ile ayırt edilebilen nadir görülen iyi huylu kemik oluşturan bir tümördür. Histopatolojik olarak psammomatoid ve trabeküler tipler olmak üzere iki tip tanımlanmıştır. Psammomatoid tip daha çok paranazal sinüslerde görülürken, trabeküler tip daha çok maksillada ortaya çıkar[1,4,8,9]. JOF, hızlı büyümesi, nüks potansiyeli ve maksillofasiyal bölgede sık görülmesi nedeniyle özellikle önemlidir. JOF'un klinik seyrini ve yönetimini anlamak, morbiditeyi en aza indirmek ve optimal hasta sonuçlarını sağlamak için esastır[2]. JOF, daha erken başlangıçlı, daha agresif davranışı ve daha yüksek nüks oranı nedeniyle konvansiyonel OF'den farklıdır[2].

OLGU SUNUMU

15 yaş kız hasta, 4 aydır olan sağ yüz yarımında ağrısız şişlik nedeniyle diş hekimliği fakültesine başvurmuş.Diş hekimliği fakültesinde yapılan muayene ve görüntüleme sonucunda sağ maksillada, maksiller sinüse uzanan kitlesel lezyon görülmesi üzerine kliniğimize yönlendirilmiştir. Ocak 2025'te kliniğimize başvuran hastanın bilinen ek hastalığı olmayıp laboratuvar sonuçları doğal olarak izlenmiştir.Fizik muayenesinde sağ yüz yarımında sağ malar bölgeye uzanan yaygın şişlik olduğu, aktif inflamasyon bulguları olmadığı görüldü.Palpasyonda şişlik üzerindeki cilt doğal olarak değerlendirildi.Ağız içi muayenesinde sağ maksilla kanin diş düzeyinden sağ 1. molar diş düzeyine uzanan ele gelen sert kıvamlı kitle mevcuttu.Kitle üzerindeki mukozada hafif ekimotik değişiklikler mevcuttu.Kraniyal sinir muayenesi doğaldı.Boyunda ele gelen lenfadenopati izlenmedi.Endoskopik muayenesinde bilateral nazal kaviteler doğal olarak izlendi ve osteomeatal komplekslerde yer kaplayıcı lezyon lehine görünüm izlenmedi. Maksillofasiyal bilgisayarlı tomografi taramasında, sağ maksillada maksiller kemiği destrükte ederek alveolar proçese ve maksiller sinüse uzanan içerisinde yer yer kalsifikasyonlar barındıran 3*4 cm kitle lezyonu olduğu görüldü ve tedavi seçimi olarak kitlenin total eksizyonu planlandı.Genel anestezi altında sağ kanin fossa düzeyine gingivobukkal insizyon yapılarak mukoza, lobüle konturlu, düzensiz sınırlı ve sert kıvamlı kitle üzerinden eleve edildi.Kitlenin sağ 1 molar diş soketi, çevresindeki kemik dokuyu ve sağ maksiller sinüs anterior duvarını erode ettiği görüldü.Kitle tüm çevre dokulardan serbestlenerek tamamen çıkarıldı.Tanı sonrası çocuk onkoloji kliniği ile birlikte hastanın 3 aylık aralarla kontrolüne karar verildi.

Şekil 1

Şekil 2

Şekil 3-4

Şekil 5-6-7-8

Maksillofasiyal bilgisayarlı tomografi taramasında, sağ maksillada maksiller kemiği destrükte ederek alveolar proçese ve maksiller sinüse uzanan içerisinde yer yer kalsifikasyonlar barındıran 3*4 cm kitle lezyonu olduğu görüldü.

TARTIŞMA

JOF'lar nadir görülen, benign bir fibro-osseöz lezyondur ve tipik olarak genç bireyleri etkiler. JOF, agresif klinik davranışı ve nüks eğilimi nedeniyle diğer ossifiye fibromlardan farklıdır. Nadir olması

nedeniyle JOF insidansını tespit etmek zordur, ancak genellikle çenelerin tüm fibro-osseöz lezyonlarının yaklaşık % 2'sini temsil eden nadir bir lezyon olarak kabul edilir[1,9] JOF benign bir neoplazm olmasına rağmen, hızlı büyümesi,kortikal kemiklerin genişlemesi ve komşu yapıların olası yer değiştirmesi nedeniyle agresif bir lezyon olarak ortaya çıkabilir ve bazı durumlarda malign bir neoplazm şüphesine yol açabilir[9,10]. Bununla birlikte, agresif büyüme paterni ve nüks potansiyeli onu önemli bir klinik antite haline getirmektedir. Çalışmalar, cerrahi rezeksiyonu takiben %30-58 gibi yüksek nüks oranları bildirmiştir ve bu da dikkatli uzun süreli takip ihtiyacını vurgulamaktadır[9,11]. Histopatolojik inceleme, TrJOF ve PsJOF'un her birinin farklı mikroskobik özellikler göstermesi ile doğru tanı için çok önemlidir. JOF tedavisi öncelikle cerrahi eksizyonu içerir, enükleasyon ve küretaj küçük, iyi sınırlı lezyonlar için tercih edilen yaklaşımlar iken, daha büyük, agresif lezyonlar için daha kapsamlı rezeksiyonlar gerekebilir.Yüksek nüks oranları nedeniyle ameliyat sonrası yakın izleme önerilmektedir.Yavaş büyüyen ancak agresif bir doğa ile karakterize edilen JOF'un klinik ilerlemesi, önceki raporlardan elde edilen bulgularla uyumludur. El-Mofty, eksik eksizyondan sonra sık nüksetmeye dikkat çekerek JOF'un agresif potansiyelini vurgulamıştır[1,12]. Bu agresiflik, özellikle TrJOF'tan daha kapsamlı tutulum ve daha yüksek bir nüks oranı ile ilişkili olan PsJOF için geçerlidir. Bununla birlikte, agresif klinik seyrine rağmen, JOF benign bir lezyon olmaya devam etmektedir. Bu, daha yıkıcı davranış ve metastaz sergileyen osteosarkom gibi malign lezyonlarla çelişir[9]. Bu durumda parestezi, görme bozuklukları veya sistemik semptomların olmaması, lezyonun iyi huylu doğasını daha da desteklemektedir[9]

SONUÇ

Juvenil ossifiye fibrom, özellikle paranazal sinüsleri ve maksillayı tutabilen agresif bir fibro-osseöz lezyondur.Bizim olgumuzda da görüldüğü gibi ilk klinik belirti, etkilenen kemiğin kademeli olarak ağrısız şişmesidir. Trabeküler tip JOF, genellikle çocuklarda ve genç erişkinlerde görülür ve psammomatoid tipe göre daha invaziv olma eğilimindedir.Juvenil ossifiye fibrom agresif seyri sebebi ile malign kemik tümörlerinden ayırt edilmelidir. Kitlenin cerrahi ile tamamen çıkarılması tercih edilen tedavi yöntemidir.Bu lezyonların erken saptanması, tam cerrahi eksizyonu ve uzun süreli takip değerlendirmeleri, agresif doğası ve yüksek nüks oranı nedeniyle JOF olgularının klinik yönetiminde önemlidir.

ETİK

Hastadan aydınlatılmış onam alınmıştır.

FİNANSAL DESTEK VE SPONSORLUK

Yoktur.

ÇIKAR ÇATIŞMASI

Yazarlar bu olgu sunumu ile ilgili herhangi bir çıkar çatışmalarının bulunmadığını bildirmişlerdir.

KAYNAKLAR

1. Paranthaman A, Shenoy V, Kumar S, Marimuthu L, Velusubbiah S, Vijayaraj S. Trabecular Variant Juvenile Ossifying Fibroma of the Maxilla. *Cureus*. 2017;9(9):e1684. Published 2017 Sep 14. doi:10.7759/cureus.1684

2. Prabhu S, Sharanya S, Naik PM, et al. Fibro-osseous lesions of the oral and maxillo-facial region: Retrospective analysis for 20 years. *J Oral Maxillofac Pathol*. 2013;17(1):36-40. doi:10.4103/0973-029X.110707

3. Khan, Mubeen; Ramachandra, Vijayalakshmi Kondajji; Rajguru, Preeti. A case report on juvenile ossifying fibroma of the mandible. Journal of Indian Academy of Oral Medicine and Radiology 26(2):p 213-218, Apr–Jun 2014. | DOI: 10.4103/0972-1363.143706

4. Köseoğlu Seçgin C, Günhan Ö, Gülşahı A. Benign fibroosseöz lezyonlar. Acta Odontol Turc. Mayıs 2016;33(2):95-101. doi:10.17214/aot.25979

5. Khanna J, Ramaswami R. Juvenile Ossifying Fibroma in the Mandible. *Ann Maxillofac Surg*. 2018;8(1):147-150. doi:10.4103/ams.ams_3_18

6. Osunde O, Iyogun C, Adebola R. Juvenile aggressive ossifying fibroma of the maxilla: a case report and review of the literature. *Ann Med Health Sci Res*. 2013;3(2):288-290. doi:10.4103/2141-9248.113685
7. Shaik M, Kishore Babu T, PrabhuSekhar G, Venkata Ramana Murthy V. Juvenile ossifying fibroma of the maxilla: a case report. *J Maxillofac Oral Surg*. 2015;14(Suppl 1):69-72. doi:10.1007/s12663-011-0302-1
8. Sivapathasundharam B, Prabhakar M, Sabarinath B. Juvenile ossifying fibroma of maxilla: Concurrent presentation of psammomatoid and trabecular variant. *J Oral Maxillofac Pathol*. 2023;27(4):756-759. doi:10.4103/jomfp.jomfp_443_23
9. Almeida Júnior VR, Dultra JA, Cerqueira PSG, et al. Simultaneous presentation of juvenile ossifying fibroma in the maxilla and mandible: a case report. *Int J Surg Case Rep*. 2020;71:285-289. doi:10.1016/j.ijscr.2020.05.025
10. Wang TT, Zhang R, Wang L, Chen Y, Dong Q, Li TJ. Two cases of multiple ossifying fibromas in the jaws. *Diagn Pathol*. 2014;9:75. Published 2014 Mar 28. doi:10.1186/1746-1596-9-75
11. Abuzinada S, Alyamani A. Management of juvenile ossifying fibroma in the maxilla and mandible. J Maxillofac Oral Surg. 2010;9(1):91-95. doi:10.1007/s12663-010-0027-6
12. El-Mofty S. Psammomatoid and trabecular juvenile ossifying fibroma of the craniofacial skeleton: two distinct clinicopathologic entities. *Oral Surg Oral Med Oral Pathol Oral Radiol Endod*. 2002;93(3):296-304. doi:10.1067/moe.2002.121545

Makale id= 73

Sözlü Sunum

ORCID ID: 0000-0003-1915-175X; 0000-0002-2687-5329

Omuz Cerrahisinde İnterskalen Blok ve Yüzeyel Servikal Pleksus Bloğu Yapılan Hastada Bezold Jarisch Refleksi

Dr. Öğretim Üyesi Mehmet Emin Keskin[1], Doç.Dr. Celalleddin Soyalp[1]
[1]Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Tıp Fakültesi

*Corresponding author: Mehmet Emin Keskin

Özet: *Giriş: Bezold-Jarisch Refleksi (BJR) rejyonal anestezi ve genel anestezi sırasında gelişebilmektedir. Refleksin aktive olmasıyla bradikardi, apne, kardiak arrest gelişebilir. Yeterli önlemler alınıp, hasta yakın takip edildiği takdirde reflekse bağlı gelişebilecek komplikasyonlar önlenebilir. Bu olguda interskalen blok ve yüzeyel servikal pleksus bloğu altında omuzda kitle nedeniyle opere edilen hastada gelişen BJR ve hasta yönetiminin sunulması amaçlandı. Olgu: 58 yaşında ek hastalığı olmayan omuzda kitle nedeniyle operasyon planlanan erkek hasta monitörize edildi. Hastanın kalp tepe atım (KTA) hızı: 71/dk, tansiyon arteriyel (TA): 154/78 mmHg, SpO2: 96 idi. Hastaya USG eşliğinde intreskalen blok ve yüzeyel servikal pleksus bloğu yapıldı. İşlemden 15 dakika sonra cerrahi başlandı. Cerrahi başladıktan 35 dakika sonra hastada ani kardiyak arrest gelişti. Hastaya 1 mg IV adrenalin yapıldıktan sonra kardiyo pulmoner resusitasyon (KPR) için göğüs kompresyonuna başlanıp entübasyon planlandı. KPR'ye 20 saniye sonra yanıt alınarak KTA gözlenip, spontan solunum başlayınca KPR sonlandırıldı. Hastaya yüz maskesi ile oksijen verildi. KPR sonrası hastanın KTA: 145/dk, TA: 112/72 mmHg, SpO2: 97 idi. Hasta ekstübe şekilde yoğun bakım ünitesine (YBÜ) devredildi. YBÜ de 24 saat takip edildikten sonra servise devredildi. Tartışma: BJR santral bloklarda daha sık gözükse de periferik sinir bloklarından özellikle interskalen sinir bloğunda da gözükmektedir. İnterskalen sinir bloğunda BJR gelişmesinde bir diğer etkili faktör de omuz cerrahisi için oturur pozisyonun tercih edilmesidir. Ayrıca BJR erkeklerde kadınlara göre daha sık görülmektedir. Bizim de olgumuz erkek ve anestezi olarak interskalen sinir bloğu uygulanan omuz cerrahisi geçirecek hastaydı. Hastada cerrahiden 35 dakika sonra kardiyak arrest gelişmesi ve yapılan KPR'ye hızlı yanıt alınması bize BJR'yi düşündürttü. Sonuç: Özellikle omuz cerrahisi geçirecek interskalen sinir bloğu yapılan erkek hastalarda BJR gelişebileceği unutulmamalıdır. Blok yapıldıktan sonra perioperatif hastaların genel durumu, vital parametreleri yakından takip edilmelidir. Acil müdahale için gerekli malzemeler her zaman hazır bulundurulmalıdır. Hızla müdahale edilmezse hastanın sağ kalımını etkileyeceği unutulmamalıdır.*

Anahtar Kelimeler: *Bezold Jarisch Refleksi, İnterskalen Blok, Kardiyak Arrest*

Bezold Jarisch Reflex In A Patient Who Received Interscalen Block And Superficial Cervical Plexus Block In Shoulder Surgery

Abstract: *Background: Bezold-Jarisch Reflex (BJR) can develop during regional and general anesthesia. Bradycardia, apnea, and cardiac arrest may occur with the activation of the reflex. Complications that may develop due to the reflex can be prevented if adequate precautions are taken and the patient is closely monitored. In this case, it is aimed to present the BJR and patient management of a patient who underwent surgery due to a mass in the shoulder under interscalene block and superficial cervical plexus block. Case: A 58-year-old male patient with no additional disease who was*

scheduled for surgery due to a mass in his shoulder was monitored. The patient's heart rate (HR) was 71/min, arterial blood pressure (BP): 154/78 mmHg, SpO2: 96. Intrescalene block and superficial cervical plexus block were performed on the patient under USG guidance. Surgery was started 15 minutes after the procedure. Sudden cardiac arrest developed in the patient 35 minutes after the surgery. After 1 mg of IV adrenaline was administered to the patient, chest compressions were started for cardiopulmonary resuscitation (CPR), and intubation was planned. CPR was terminated when a response was obtained to CPR after 20 seconds and heart rate was observed, and spontaneous breathing began. Oxygen was administered to the patient via a face mask. After CPR, the patient's HR: 145/min, BP: 112/72 mmHg, and SpO2: 97. The patient was transferred to the intensive care unit (ICU) extubated. After being monitored for 24 hours in the ICU, he was transferred to the service. Discussion: Although BJR is more common in central blocks, it is also seen in peripheral nerve blocks, especially in interscalene nerve blocks. Another effective factor in the development of BJR in interscalene nerve blocks is the preference for a sitting position for shoulder surgery. In addition, BJR is more common in men than in women. Our case was a male patient who was going to undergo shoulder surgery with interscalene nerve block as anesthesia. The development of cardiac arrest in the patient 35 minutes after surgery and the rapid response to CPR made us think of BJR. Conclusions: It should be noted that BJR may develop in male patients who have undergone interscalene nerve block, especially those who will undergo shoulder surgery. After the block, the general condition and vital parameters of the patients should be closely monitored perioperatively. The necessary materials for emergency intervention should always be kept ready. It should not be forgotten that if intervention is not performed quickly, it will affect the patient's survival.

Key words: *Bezold Jarisch Reflex, Interscalen Block, Cardiac Arrest*

1.GİRİŞ

Kardiyak reflekslerin normal fizyolojide rol oynayabileceği fikri 1860'lara dayanır. Bu reflekslerden özellikle Bezold-Jarisch refleksi (BJR), büyük ölçüde farmakolojik olarak görülüyordu. BJR çalışmasının tek pratik uygulaması, antihipertansif bir ajan olarak bir veratrum alkaloidinin klinik kullanımıydı. 1860'lardan beri, veratrin veya saf alkaloid bileşenlerinin (veratrum) çok az miktarda (0,005 mg) enjeksiyonunun, apne ile ilişkili olarak kan basıncında ve kalp hızında hızlı bir düşüşe neden olan bir refleks başlattığı biliniyordu.[1] Bu "VonBezold refleksi" klasik olarak solunum durmasıyla ilişkili olarak tanımlanmıştı; ancak daha yakın zamanda BJR olarak adlandırılmış ve bradikardi, hipotansiyon ve periferik vazodilatasyon üçlüsünü içermektedir.[2]

Kardiyak duyusal reseptörlerden kaynaklanan belirli inhibitör reflekslerin kardiyovasküler homeostazda rol oynadığı anlaşılmıştır. Bu reseptörlerin bir alt kümesinin çeşitli uyaranlarla aktive edilmesi, parasempatik sinir sistemi aktivitesini artırır, sempatik aktiviteyi inhibe eder ve BJR'yi ortaya çıkarmaktan sorumludur.[3]

2.OLGU

58 yaşında ek hastalığı olmayan erkek hastaya sağ omuzda kitle nedeniyle operasyon planlanan hastaya ultrasongrafi (USG) eşliğinde interskalen blok ve yüzeyel servikal pleksus bloğu planlandı. Hasta monitorize edildi. Hastanın kalp tepe atım hızı (KTA) :71/dk, noninvaziv tansiyon arteriyal(TA):154/78 mmHg, $Sp0_2$:96 idi. Hastaya 100 mm'lik periferik blok iğnesiyle 20 mL %0,5'likbupivakain ile interskalen ve 6mL %0,5'lik bupivakain ile yüzeyel servikal pleksus bloğu işlemi yapıldı. Blok yapıldıktan 15 dk sonra pinprick testi ve bromage kullanılarak bloğun etkinliğini gözlendikten sonra operasyon masasına alındı. Hastaya 500 cc SF yüklemesi yapıldı. Cerrahi başladıktan 35 dk sonra hastada ani kardiyak arrest gelişti. Noninvaziv TA ölçülemedi. Hastaya 1mg adrenalin yapıldı. Hastaya 20 saniye kardiyopulmoner resusitasyon (KPR) yapıldı. KPR ye yanıt alındı. Entübasyon planlanan hastada spontan solunum ve bilincin geri gelmesiyle hasta entübe edilmedi. Hastaya yüz maskesi ile O_2 verildi. Hastanın TA:112/72, SpO_2:97 olarak ölçüldü. Hastanın cerrahisi sonlandırıldı. Hastadan kan gazı çalışıldı. Hastada patolojik değer saptanmadı. Hasta ekstübe şekilde Anestezi yoğun bakım ünitesine (YBÜ) devredildi . Genel durumu stabil olan hasta YBÜ'de 24 saat takip edildikten sonra ortopedi servisine alındı.

3.TARTIŞMA

Periferik sinir blok teknikleri her geçen gün gelişmektedir. USG kullanımı sonrası sinir blokları daha kolay, daha güvenli yapılmakta ve daha az komplikasyon olmaktadır.[4] Üst ekstremite sinir blokları yapılırken sinir hasarı, hematom gibi komplikasyonların dışında diğer komplikasyonlar da bilinmeli ve gerekli önlemler alınmalıdır.

Bezold-Jarisch refleksinde parasempatik aktivite artışı ve sempatik aktivite azalması nedeniyle bradikardi, hipotansiyon, vasovagal senkop ve kısa süre içinde KPR'ye cevap veren asistoli görülebilir. Bu refleks genel anestezide, rejyonal anestezide ve interskalen blok yapılan hastalarda görülebilmektedir.[2]

Spinal ve epidural anestezinin en sık görülen yan etkileri kardiyovaskülerdir. BJR'nin kardiyo inhibitör reseptörlerinin bradikardiden sorumlu olabileceği düşünülebilir. BJR, stres testi ve nöraksiyal anestezi gibi çeşitli klinik ortamlarda sıklıkla bradikardi ve hipotansiyonun nedeni olarak suçlanır. Ancak, nöraksiyal anestezi kaynaklı kardiyak arrest vakalarındaki rolü belirsizliğini korumaktadır.[3] Kullanılan farklı anestezik ilaçların kardiyovasküler etkileriyle birleşen duruş değişikliği, olası bir BJR nedeniyle kardiyak arrestin meydana gelmesini tetikleyebilir. Hızlı duruş değişikliği sırasında, abdominal organlar tarafından kaudal vena kavaya baskı yapılır. Bu da birkaç saniye boyunca azalmış venöz dönüşe yol açarak BJR'yi uyarır. Bu, mutlaka hipovolemik bir durumla ilişkili olmayabilir. Bu nedenle kardiyovasküler hemodinamiği veya sempato-vagal dengeyi etkileyen ilaçlara karşı dikkatli olunması ve anestezi altındaki hastanın pozisyonunun düzgün bir şekilde değiştirilmesi önerilir.[4]

Periferik sinir bloğu teknikleri uygulanan hastalarda bradikardi ve hipotansiyonun baskın özellikleriyle kardiyovasküler instabilite olduğu bildirilmiştir. Özellikle hastanın oturma pozisyonunda olduğu interskalen blok sırasında yapılan omuz prosedürleri bu sunumla ilişkili en yaygın bölgesel blok tekniği gibi görünmektedir.[3,5] Hipotansiyon ve bradikardinin nedeninin oturma pozisyonundan kaynaklanan periferik vazodilatasyon, blok enjeksiyonundan emilen epinefrine bağlı olarak kalbin artan kontraktilitesi ve boş ventrikülün kuvvetli kasılması kombinasyonuna dayandığı varsayılmıştır.[6] Ayrıca BJR erkeklerde kadınlara göre daha sık gözükmektedir.[2] Bizim hastamız da interskalen blokla oturur pozisyonda omuz cerrahisi yapılan erkek hasta idi. BJR'nin birinci basamak tedavisi için güncel öneriler, varsayılan tetikleyiciyi durdurmayı, ön yükü artırmak için intravenöz sıvı bolusları ve vena kava kompresyonunu en aza indirmek için sol lateral pozisyonlandırmayı içerir.[7] Hemodinamikler dengesiz kalırsa, refleks taşikardi ve periferikvazokonstriksiyonu ortaya çıkarmak için epinefrin, norepinefrin, fenilefrin veya dopamin gibi vazopressörlerdahil olmak üzere farmakolojik tedavi uygulanabilir.[8]

4.SONUÇ

İnterskalen sinir bloğunun; hematom, lokal anesteziktoksisitesi, vasküler enjeksiyon gibi komplikasyonları iyi bilinmeli ve blok yapıldıktan sonra oturur pozisyonda Bezold-Jarisch refleksi geliştiği unutulmamalıdır. Refleks yanıtın supin pozisyona hemen cevap verdiği bilinmelidir. Bu nedenle sinir bloğu teknikleri uygulanırken hastanın genel durumu ,vital parametreleri sıkı takip edilmeli; hastaya yakın kardiyak monitörizasyon yapılmalı; hipotansiyon, bradikardi ve kardiyak arrest durumunda ihtiyaç duyulan gerekli malzemeler hasta yakınında olmalı ve herhangi bir komplikasyon geliştiğinde ne yapılması gerektiği iyi bilinmelidir. Hızla müdahale edilmezse hastanın sağ kalımını etkileyeceği unutulmamalıdır.

5.KAYNAKLAR

1. Campagna JA, Carter C. Clinical relevance of the Bezold–Jarisch reflex. The Journal of the American Society of Anesthesiologists. 2003;98(5), 1250-1260
2. Arya S, Belwal S, Uniyal B, Tiwari B, Sharma P. Bezold Jarisch Reflex-New interest old phenomenon. American Journal of Internal Medicine. 2020;8(1), 24-29.
3. Parent ME, Lepage SA. Heart stopping case of the Bezold-Jarisch reflex. Case Reports in Cardiology. 2015(1), 359401.
4. Hanumanthaiah D, Garstka M, Vaidiyanathan S, Szucs S, Iohom G. Ultrasound guided supraclavicular block. Medical Ultrasonography, 2013;15(3), 224-229.

5. Kahn RL, Hargett MJ. Beta-adrenergic blockers and vasovagal episodes during shoulder surgery in the sitting position under interscalene block. Anesthesia&Analgesia, 1999;88(2), 378-381.
6. D'Alessio JG, Weller RS, Rosenblum M. Activation of the Bezold-Jarisch reflex in the sitting position for shoulder arthroscopy using interscalene block. Anesthesia&Analgesia, 1995;80(6), 1158-1162.
7. Kinsella SM, Tuckey JP (2001). Perioperative bradycardia and asystole: relationship to vasovagal syncope and the Bezold–Jarisch reflex. British Journal of Anaesthesia, 2001;86(6), 859-868.
8. Thomas I, Dixon J. (2004). Bradycardia in acutehaemorrhage. Bmj, 2004;328(7437), 451-453.

Makale id= 97

Sözlü Sunum

ORCID ID: 0000-0001-7889-4698

Servikal Vertebra Tutulumlu Diffüz İdiopatik İskelet Hiperosteozisi: Olgu Sunumu

Uzman Dr. Fatma Çağlayan Ağır[1]
[1]Meram Devlet Hastanesi

Özet: *Difüz İdiopatik Skeletal Hiperostoz (DISH), vertebral kolon ve büyük tendonların yapışma yerlerinde kemikleşme ile karakterize, ilerleyici bir hastalıktır. Genellikle asemptomatik seyretmesine rağmen, bazı hastalarda ağrı ve hareket kısıtlılığı ile kendini gösterebilir. DISH, ileri yaş erkeklerde daha sık görülmektedir ve etiyolojisi tam olarak bilinmemektedir. 49 yaşında erkek hasta, boyun ağrısı ve hareket kısıtlılığı şikayeti ile polikliniğimize başvurdu. Hastanın özgeçmişinde diyabet, obezite veya travma öyküsü bulunmamaktaydı. Fizik muayenede servikal bölgede hassasiyet ve hareket kısıtlılığı saptandı. Laboratuvar tetkiklerinde inflamatuvar belirteçler normal sınırlardaydı. Çekilen servikal manyetik rezonans görüntülemede (MRG), vertebral kolon boyunca belirgin osteofit oluşumları ve anterior longitudinal ligamentte kalsifikasyon ile uyumlu bulgular izlendi. Bu radyolojik bulgular ışığında hastaya DISH tanısı konuldu. DISH, sıklıkla spondiloz ve ankilozan spondilit ile karışabilen bir hastalık olup, ayırıcı tanıda dikkatli değerlendirme gerektirir. Bu vakada, özellikle servikal bölgede tutulumun ön planda olması ve hastanın semptomlarının spesifik olmaması tanıyı zorlaştırmıştır. DISH tanısı almış hastalarda tedavi semptomatiktir ve analjezikler ile fizik tedavi önerilmektedir. Cerrahi müdahale ise yalnızca ileri düzeyde komplikasyonlar geliştiğinde düşünülmelidir. Sonuç olarak, DISH nadir görülen ancak ileri yaş erkeklerde ayırıcı tanıda göz önünde bulundurulması gereken bir hastalıktır. Bu vaka, DISH tanısının erken konulmasının hastaların yaşam kalitesini artırabileceğini göstermektedir.*

Anahtar Kelimeler: *Difüz İdiopatik Skeletal Hiperostoz, Dısh, Servikal Ağrı, Osteofit, Radyoloji*

Diffuse Idiopathic Skeletal Hyperostosis With Cervical Vertebra Involvement: A Case Report

Abstract: *Diffuse Idiopathic Skeletal Hyperostosis (DISH) is a progressive condition characterized by ossification along the vertebral column and at the entheses of large tendons. Although it is often asymptomatic, some patients may present with pain and limited range of motion. DISH is more commonly observed in elderly males, and its etiology remains unclear. A 49-year-old male patient presented to our clinic with complaints of neck pain and restricted movement. The patient had no history of diabetes, obesity, or trauma. Physical examination revealed tenderness and limited range of motion in the cervical region. Laboratory tests showed inflammatory markers within normal limits. Cervical magnetic resonance imaging (MRI) demonstrated prominent osteophyte formation along the vertebral column and calcification of the anterior longitudinal ligament, findings consistent with DISH. Based on these radiological findings, a diagnosis of DISH was established. DISH is a condition that can often be confused with spondylosis and ankylosing spondylitis, necessitating careful evaluation in differential diagnosis. In this case, the predominance of cervical involvement and the non-specific nature of the patient's symptoms complicated the diagnosis. The treatment of DISH is symptomatic, focusing on analgesics and physical therapy. Surgical intervention is considered only in cases of severe complications. In conclusion, DISH is a rare condition that should be considered in the differential diagnosis for elderly male patients presenting with spinal symptoms. This case highlights the importance of early diagnosis in improving the quality of life for patients with DISH.*

Keywords: *Diffuse Idiopathic Skeletal Hyperostosis, Dısh, Cervical Pain, Osteophyte, Radiology*

GİRİŞ

Diffüz İdiyopatik İskelet Hiperostozisi (DISH), omurgada non-enflamatuvar, ligamentöz ossifikasyon ile karakterize edilen sistemik bir iskelet hastalığıdır. Genellikle 50 yaş üstü bireylerde görülür ve

erkeklerde daha yaygındır [1]. Omurganın herhangi bir bölgesini etkileyebilirken, torakal tutulum daha sık izlenir; ancak servikal tutulum DISH'in ciddi semptomlarla seyreden bir tutulum şeklidir. Hastalar sıklıkla hareket kısıtlılığı ve ağrı ile başvururlar; disfaji, stridor ve miyelopati gibi semptomlar da gelişebilir [2]. Bu yazıda sunulan olguda, polikliniğimize boyun hareket kısıtlılığı şikayeti ile başvuran görüntüleme ile DISH tanısı konulan 49 yaşında bir hastanın literatür eşliğinde sunulması amaçlanmıştır.

OLGU SUNUMU

Kırk dokuz yaşında erkek hasta yaklaşık bir aydır olan boyun ağrısı ve hareket kısıtlılığı şikayeti ile polikliniğe başvurdu. Hasta ağrısının daha çok boynunda olduğunu belirtti. Hasta ağrı ve hareket kısıtlılığı dışında başka şikayeti olmadığını ifade etti. Hastanın diabetes mellitus veya romatolojik hastalığı yoktu. Hastanın vücut kitle indeksi 29,2 kg/m² idi. Laboratuvar testleri (kan biyokimyası, eritrosit sedimentasyon hızı ve c reaktif protein) normal sınırlarda idi. Hastanın fizik muayenesinde; aktif ve pasif servikal hareket açıklıkları fleksiyon 20°, ekstansiyon 20°, sağ ve sol lateral fleksiyon 20°, sağ ve sol rotasyon 30° olarak ölçüldü. Hastanın nörolojik muayenesinde kol ve bacaklarında duyu kaybı saptanmadı. Üst ve alt ekstremitesinde kas gücü 5/5 ve derin tendon refleksleri normoaktifti. Ayrıca ekstremitelerde patolojik refleks saptanmadı. Hastanın boyun ağrısı vizüel analog skala (VAS) ile değerlendirildiğinde 7 olarak tespit edildi. Hastaya yapılan servikal vertebraya ait manyetik rezonans görüntülemede C3-C7 seviyeleri arasında anterior servikal osteofitler görüldü (Şekil 1). Hastanın çekilen sakroiliak eklem manyetik rezonans görüntülemesinde (MRG) patolojik görüntü yoktu (Şekil 2). Hasta yutma şikayeti belirtmedi. Hastanın servikal eklem hareket açıklığındaki ileri derece kısıtlılığına yönelik kontrollü germe ve güçlendirme egzersizlerinden oluşan fizik tedavi planlandı. Boyun çevresi kasları ve üst ekstremite kaslarını güçlendirmek için daha çok izometrik kuvvetlendirme olmak üzere aktif güçlendirme egzersizleri başlandı. Hastanın birinci ay kontrolünde VAS değeri 3'ye gerilemiş ancak aktif ve pasif servikal hareket açıklıklarında net bir düzelme gözlenmemiştir.

Şekil 1. Lateral servikal MRG'de Anterior longitudinal ligamantde akar tarzda ossifikasyonlar

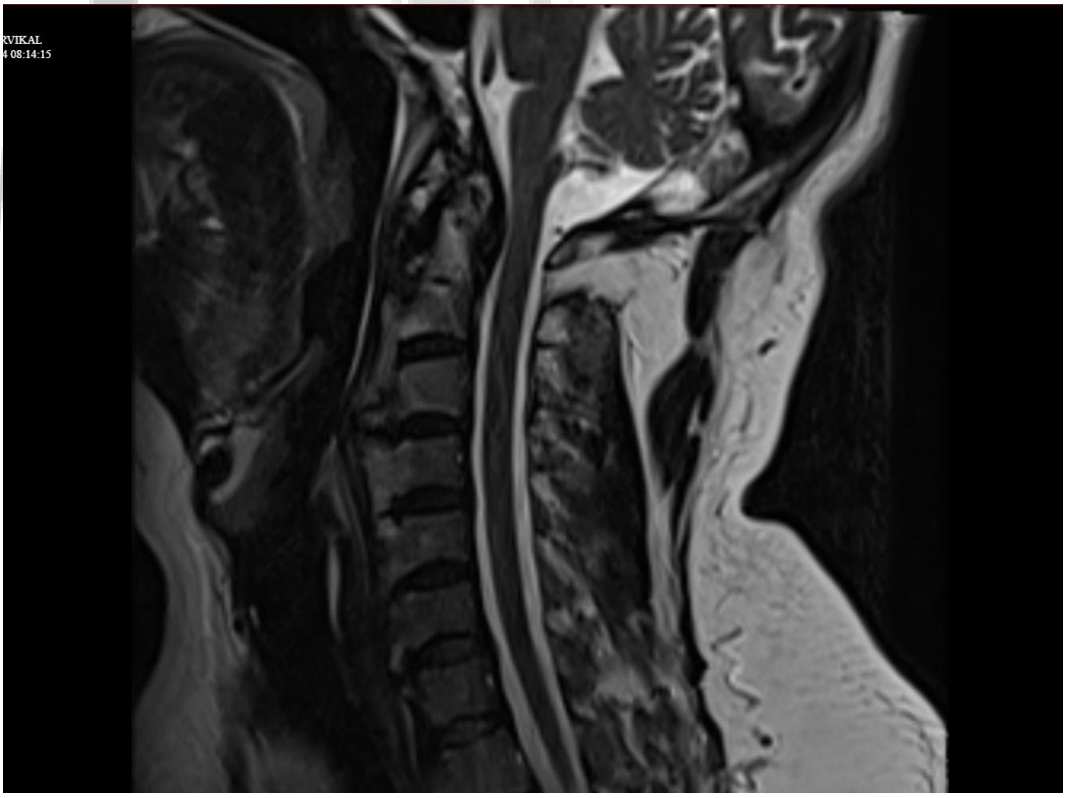

Şekil 2. Normal Sakroiliak MRG Görüntüsü

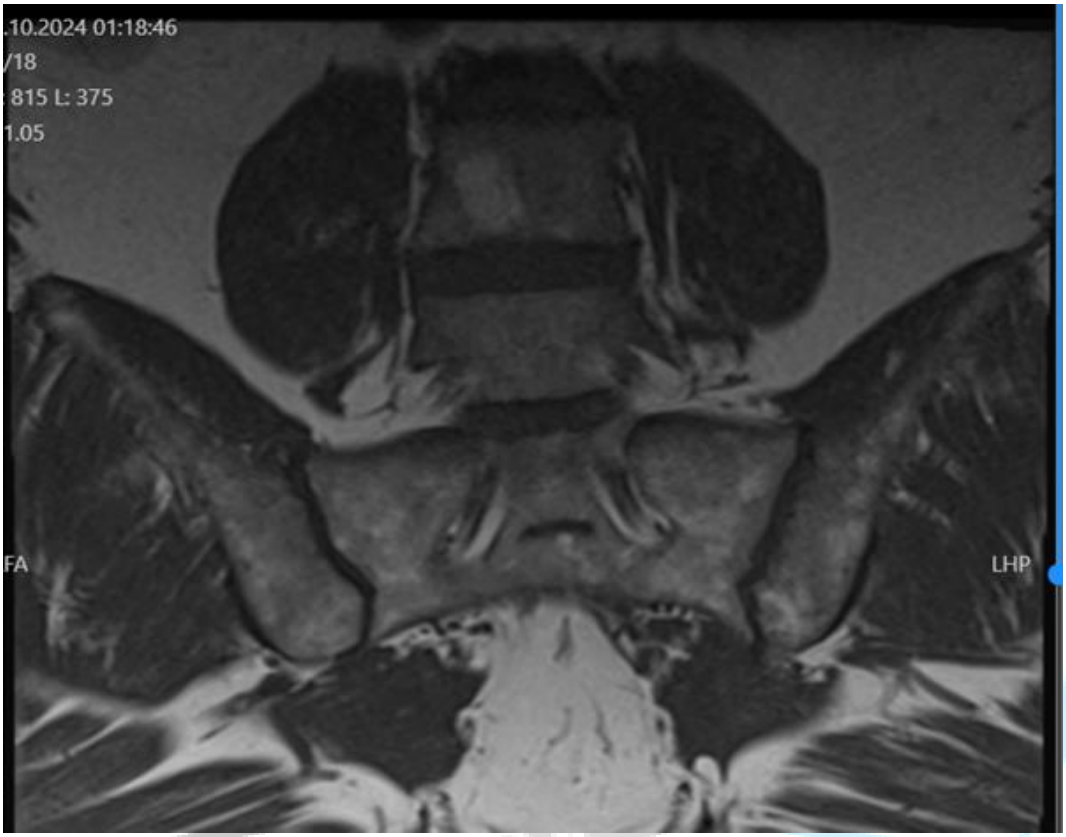

TARTIŞMA

DISH erkeklerde ve yaşlı popülasyonda daha sık görülen, entezis ve eklem kapsülü gibi yumuşak dokularda ossifikasyon ve kalsifikasyon ile karakterize, enflamatuvar olmayan bir hastalıktır [3]. Hastalığın tipik özelliği ardışık vertebralarda yeni kemik oluşumu ile köprü oluşması ve beraberinde disk dejenerasyonunun olmamasıdır. Hastalığın önemli özelliklerinden bir diğeri sakroiliak eklemde tutulum olmamasıdır. [4]. Servikal bölgedeki DISH hastalarında en sık görülen semptomlar ağrı ve hareket kısıtlılığıdır, ancak disfaji ve stridor gibi komplikasyonlar da görülebilir. Bizim olgumuzda, hasta yalnızca ağrı ve hareket kısıtlılığı ile başvurmuş olup disfaji veya miyelopati bulgusu bulunmamaktaydı.

DISH için radyolojik olarak 3 tanı kriteri mevcuttur; 1) ardışık en az iki vertebrada anterolateralde kalsifikasyon ve kemik köprü olması, 2) tutulan segmentlerde intervertebral disk mesafesinin normal veya hafif azalmış olması, 3) interapofizyal eklemlerde ankilozun olmamasıdır. Hastalığın tipik bir özelliği de ardışık vertebralarda yeni kemik oluşumu ile köprü oluşması ve beraberinde bir disk dejenerasyonunun olmamasıdır [5].

DISH'in patogenezi tam olarak bilinmemekle birlikte, mekanik stres, metabolik faktörler ve genetik yatkınlığın hastalık gelişiminde rol oynadığı düşünülmektedir. Hastalığın ilerleyici seyri nedeniyle, erken tanı ve uygun konservatif tedavi önemlidir. DISH tanısı alan hastalarda non-steroid anti-inflamatuar ilaçlar (NSAID), fizik tedavi ve postür eğitimi semptomları hafifletmede etkilidir [6].

Servikal osteofit tanısı alan birçok hasta konservatif olarak takip edilmektedir. Cerrahi yaklaşım ancak semptomların ciddi ve progresif olduğu hastalarda tercih edilmektedir [7].

Bizim vakamızda, nörolojik defisit veya disfaji gibi ilerleyici komplikasyonlar bulunmadığından konservatif tedavi planlanmış, analjezik ve miyorelaksan ilaçlar önerilmiş, hastaya evde yapabileceği germe ve postür egzersizleri verilmiştir.

SONUÇ

DISH'in servikal formu önemli fonksiyonel kısıtlılıklara yol açabilir. Boyun ağrısı ve hareket kısıtlılığı ile başvuran hastalarda DISH'in ayırıcı tanıda akılda tutulması, gereksiz invaziv girişimlerden kaçınılması ve uygun yönetimin sağlanması açısından önemlidir.

KAYNAKLAR

1. Weinfeld RM, Olson PN, Maki DD, Griffiths HJ. The prevalence of diffuse idiopathic skeletal hyperostosis (DISH) in two large American Midwest metropolitan hospital populations. *Skeletal radiology*. 1997;26:222-225.
2. Kuperus JS, Hoesein FAM, de Jong PA, Verlaan JJ. Diffuse idiopathic skeletal hyperostosis: Etiology and clinical relevance. *Best Practice & Research Clinical Rheumatology*. 2020;34(3):101527.
3. Goico-Alburquerque A, Zulfiqar B, Antoine R, Samee M. Diffuse idiopathic skeletal hyperostosis: persistent sore throat and dysphagia in an elderly smoker male. *Case Reports in Medicine*. 2017;2017(1):2567672.
4. Smythe H, Littlejohn G. Diffuse idiopathic skeletal hyperostosis. *Rheumatology*. Mosby International; 1997.
5. Cammisa M, De Serio A, Guglielmi G. Diffuse idiopathic skeletal hyperostosis. *European Journal of Radiology*. 1998;27:S7-S11.
6. Yoshioka K, Murakami H, Demura S, et al. Surgical treatment for cervical diffuse idiopathic skeletal hyperostosis as a cause of dysphagia. *Spine surgery and related research*. 2018;2(3):197-201.
7. Sobol SM, Rigual NR. Anterolateral extrapharyngeal approach for cervical osteophyte-induced dysphagia: literature review. *Annals of Otology, Rhinology & Laryngology*. 1984;93(5):498-504.

Makale id= 103

Sözlü Sunum

ORCID ID: 0000-0001-8474-0185

Alfa Klotho Proteini ve Santral Etkileri

Doç.Dr. Selma Cırrık[1]
[1]Ordu Üniversitesi

Özet: *α Klotho yaşlanma karşıtı bir protein olup, eksikliğinde yaşam süresinde kısalma, hiperfosfatemi, hiperkalsemi, vasküler kalsifikasyon, kognitif bozukluk, çoklu organ atrofisi ve fibrozis gözlenmektedir. Klothonun temel fizyolojik işlevi, renal fosfat atılımı ve D vitamini üretimini düzenlemek üzere, FGF23'ün reseptörüne bağlanmasına aracılık etmesidir. Bununla birlikte klotho, özellikle koroid pleksus ve hipokampüs başta olmak üzere merkezi sinir sisteminde yaygın bir ekspresyon göstermekte, nörogenez, sinaptik plastisite, öğrenme ve bellek süreçlerinde önemli görevler üstlenmektedir. Klotho eksikliği, hipokampüs, substansia nigra ve ventral tegmental alanda nöronal dejenerasyona neden olurken, oligodendrosit olgunlaşmasını ve miyelinizasyon süreçlerini de bozarak geniş çaplı nörolojik etkilere yol açmaktadır. Yaşlanmayla birlikte klotho seviyelerindeki belirgin düşüş, hafıza kaybı ve bilişsel gerilemenin yanı sıra Alzheimer ve Parkinson gibi nörodejeneratif hastalıkların gelişiminde kritik bir etken olabilir. Ayrıca, son bulgular klothonun depresyon patogenezinde ve stres yanıtının düzenlenmesinde önemli roller üstlendiğini göstermektedir. Klothonun nöroprotektif etkilerinde, oksidatif hasara karşı direnç geliştirme, otofaji mekanizmalarını harekete geçirme ve nöroinflamasyonu etkin biçimde baskılama gibi mekanizmalar önemli gözükmektedir. Klothonun nörolojik ve psikiyatrik etkileri, onu bu hastalıkların tedavisinde umut verici bir moleküler hedef haline getirmektedir. Bu derlemede, klotho proteini hakkında genel bir çerçeve çizildikten sonra, santral üretimi ve nörolojik etkileri üzerinde durulacaktır.*

Anahtar Kelimeler: *Klotho, Nöroinflamasyon, Nörodejenerasyon, Depresyon*

Alpha Klotho Protein and Central Effects

Abstract: *α Klotho is an anti-aging protein and its deficiency is associated with reduced lifespan, hyperphosphatemia, hypercalcaemia, vascular calcification, cognitive impairment, multiple organ atrophy and fibrosis. The primary physiological function of klotho is to mediate the binding of FGF23 to its receptor to regulate renal phosphate excretion and vitamin D production. In addition, klotho is widely expressed in the central nervous system, particularly in the choroid plexus and hippocampus, and plays an important role in neurogenesis, synaptic plasticity, learning and memory processes. Klotho deficiency causes neuronal degeneration in the hippocampus, substantia nigra and ventral tegmental area and impairs oligodendrocyte maturation and myelination processes, leading to widespread neurological effects. The marked decline in klotho levels with age may be a critical factor in the development of memory loss and cognitive decline, as well as in neurodegenerative diseases such as Alzheimer's and Parkinson's disease. In addition, recent evidence suggests that klotho plays an important role in the pathogenesis of depression and in the regulation of the stress response. Mechanisms such as the development of resistance to oxidative damage, the activation of autophagy mechanisms and the effective suppression of neuroinflammation appear to be important in the neuroprotective effects of klotho. The neurological and psychiatric effects of klotho make it a promising molecular target for the treatment of these diseases. In this review, after a general overview of the klotho protein, its central production and neurological effects will be highlighted.*

Keywords: *Klotho, Neuroinflammation, Neurodegeneration, Depression*

1. GİRİŞ

α Klotho proteini, ilk olarak kl genin bir ürünü olarak, 1997 yılında keşfedilmiştir. Hipomorfik klotho aleli ($Kl^{kl/kl}$) olan veya klotho geninin tamamen devre dışı bırakıldığı mutant farelerde ($Kl^{-/-}$) gözlendiği

gibi, klotho proteinin eksikliği yaşlanma benzeri bir fenotipin ortaya çıkmasına neden olmaktadır.[1] Bu farelerde öne çıkan problemler arasında kısalmış yaşam süresi, büyüme geriliği, hiperfosfatemi, hiperkalsemi, vasküler kalsifikasyon, hipertansiyon, çoklu organ atrofisi, fibrozis ve kognitif bozukluklar bulunmaktadır.[1,2] Diğer yandan, aşırı klotho ekspresyonunun yaşam süresinde %20-30 oranında uzama sağladığı, rekombinant klotho takviyelerinin ise çeşitli hasar modellerine karşı bir koruma sağladığı gösterilmiştir.[3-8]

Klotho geni, farelerde ve insanlarda 13q12 kromozomu üzerinde yer alan, 50 kb uzunluğunda bir gendir. Bu genin ekspresyonu sonucu, transmembran klotho proteini ile birlikte, alternatif RNA splicing mekanizması ile oluşan salgılanabilir bir klotho izoformu da sentezlenmektedir. Transmembran klotho formu tek geçişli bir membran proteini olup (yaklaşık 1.012 amino asit ve 130 kDa), oldukça kısa bir hücre içi alana (yaklaşık 10 amino asit) sahiptir. Daha büyük olan hücre dışı alanı ise KL1 ve KL2 olarak adlandırılan iki iç tekrar bölgesine sahiptir.[9] Bu KL alanlarının her biri glukozidaz aktivitesine sahip olup, glikoproteinlerin karbonhidratlarından sialik asidi ayırabilmektedir (desialilasyon). Bugüne kadar, α klothonun gösterdiği glukozidaz aktivitesinin hedefi olarak sadece birkaç protein rapor edilmiştir. Bunlar arasında en iyi karakterize edilmiş olanları TRPV5 ve TRPV6 kalsiyum kanallarıdır.[10,11]

Transmembran klotho proteininin ekstraselüler bölgesi, çeşitli sekretazlar (Beta-Sekretaz 1, Disintegrin ve Metalloproteinaz Domain-10 ve -17) tarafından kesilmektedir. Bu kesim α klothonun çözünür bir formunun serbestlemesiyle sonuçlanır.[12] Kemirgenlerde sekretaz inhibitörlerinin uygulanması, dolaşımdaki çözünür α klotho seviyelerini önemli ölçüde azaltmaktadır. Bu bulgu, dolaşımdaki α klothonun büyük çoğunluğunun, membrana bağlı proteinin proteolitik kesimiyle (dökülme) oluşan KL1/KL2 formundan kaynaklandığını göstermektedir.[13] Çözünür form, α klothonun ana işlevsel formu olup, hedef hücrelerde otokrin, parakrin ve endokrin tarzda etki gösterebilmektedir.[1,4,5] Çözünür klotho, kan dolaşımının yanı sıra idrarda ve beyin omurilik sıvısında (BOS) da bulunmaktadır.[4,9]

Transmembran klotho böbrekler, beyin (hipokampüs, koroid pleksus), göz (retina, optik sinir, lens), paratiroid bezler, kalın bağırsak, iskelet kası, mesane, overler, testis, epitelyal meme hücreleri, pankreatik β hücreleri, kan damarları ve deride tespit edilebilmektedir.[14,15] Nefrektomize kemirgenlerde ve α klothonun renal ekspresyonunun bozulduğu mutant farelerde yapılan çalışmalar, dolaşımdaki α klothonun ana kaynağının böbrekler olduğunu ortaya çıkarmıştır.[13,16] Çeşitli böbrek hastalıklarında dolaşımda α klotho seviyelerinin azalması da üretimdeki azalışa bağlı gözükmektedir.[7] Böbrekte α klothonun temel kaynağı, ekspresyon seviyelerinin en yüksek olduğu proksimal ve distal tübüllerdir. Literatür bulgularının bir kısmı her iki tübül segmentinde benzer ekspresyon seviyeleri olduğunu gösterirken, distal tübülde ekspresyon seviyesinin daha yüksek olduğunu bildiren çalışmalar da vardır.[2,17]

2. ALFA KLOTHO PROTEİNİNİN FİZYOLOJİK ETKİLERİ

2.1. FGF23 Aracılı Etkileri

Transmembran klotho proteini Fibroblast Büyüme Faktörü-23 (FGF23) için bir yardımcı reseptör olarak işlev görmektedir.[18,19] FGF23 fosfatürik etkileri olan ve aynı zamanda serum aktif D vitamini seviyesinde azalışa neden olan kemik kaynaklı bir endokrin faktördür.[20] Başlıca hedefi, klothonun en çok ifade edildiği böbreklerdir.[1,21] α Klotho, FGF23'ün kendi reseptörlerine, özellikle de FGFR1c, FGFR3c veya FGFR4'e yüksek afinite ile bağlanması ve etkilerini göstermesi için gereklidir.[3,22] FGF23'ün α klotho ve FGF reseptör (FGFR1c, FGFR3c veya FGFR4) kompleksine bağlanması, PI3K/Akt, fosfolipaz Cγ ve Ras/MAPK/ERK sinyal yolaklarının uyarılmasına ve birkaç saat içinde idrarla fosfat atılımında artışa yol açmaktadır.[23] Bu yolakların aktivasyonu aynı zamanda, 1α hidroksilaz ekspresyonunda azalış ve 24-hidroksilaz ekspresyonunda artışa neden olarak aktif D vitamini üretimini de baskılamaktadır.[24] Böylece, FGF23 veya klotho eksikliği olan farelerde hiperfosfateminin yanı sıra, hipervitaminöz D gözlenmektedir.[25] Her iki durum da, klotho eksikliği olan farelerdeki hızlandırılmış yaşlanma fenotipine katkıda bulunmaktadır.[26]

2.2. FGF23 Bağımsız Etkileri

Çözünür α klotho, endokrin ve parakrin bir faktör olarak çeşitli sinyal yolaklarıyla etkileşime girmekte ve önemli biyolojik etkiler göstermektedir. FGF23'ten bağımsız olarak sergilediği bu etkilerden biri,

fibrozisin inhibisyonudur.[6,27,28] Bu anti-fibrotik etkinin, dönüştürücü büyüme faktörü β (TGF-β) ve Wnt sinyal yolaklarının inhibisyonu ile ilişkili olduğu gösterilmiştir.[8,29] Bu iki sinyal yolağı, fibrozisin öncüsü olan epitelyal-mezenkimal geçişi indüklemek için birlikte çalışmaktadır.[30] Bu nedenle α klothonun anti-fibrotik etkisinde hem Wnt hem de TGF-β yolağını baskılıyor olması önemli gözükmektedir.

Nükleer faktör κB (NF-κB), inflamatuar yanıtta kritik rol oynayan bir transkripsiyon faktörüdür. α Klotho, NF-κB'nin nükleer translokasyonunu önleyerek inflamasyonu baskılamaktadır.[31] İlginç şekilde, NF-κB de, bir transkripsiyon faktörü olarak, α klothonun ekspresyonunu inhibe edebilmektedir.[32] Bu karşılıklı ilişki nedeniyle, NF-κB aktivasyonunun baskın olduğu, güçlü akut veya kronik inflamatuar koşullarda α klotho ekspresyonu azalabilmektedir. Nitekim çeşitli inflamatuar bozukluklarda α klotho seviyelerinde azalma bildirilmiştir.[33]

α Klotho proteini, oksidatif stres ve toksinlere karşı hücresel yanıtları düzenleyen bir transkripsiyon faktörü olan Nrf2'yi aktive ederek oksidatif hasara karşı koruyucu bir rol üstlenmektedir.[34] Bu mekanizma, reaktif oksijen türlerinin azalmasını sağlamakta ve inflamatuar yanıtın kontrolünde kritik bir rol oynamaktadır. NF-κB sinyal yolunun inhibisyonu ile birlikte değerlendirildiğinde, α klothonun anti-inflamatuar etkilerinin bu süreçlerle de desteklendiği görülmektedir. Yapılan çalışmalar, klothonun renal, kardiyovasküler ve nörolojik hastalıkların deneysel modellerinde Nrf2 aktivasyonu aracılığıyla koruyucu etki gösterdiğini bildirmektedir.[35,36]

α Klothonun bir diğer etkisi, insülin/insülin benzeri büyüme faktörü 1 (IGF-1) sinyal yolağı üzerine yaptığı inhibisyondur.[4,37] Bu yolak, mTOR (The mammalian target of rapamycin; bir protein kinaz) aktivasyonu yoluyla otofaji mekanizmasını negatif olarak etkilemektedir. Otofaji, besin eksikliği koşullarında hücresel bileşenlerin yıkılması yoluyla enerji eldesini ve hayatta kalmayı sağlayan önemli bir mekanizmadır.[38] Bu mekanizma aynı zamanda toksik ve anormal proteinlerin ortadan kaldırılmasında da önemli olup, bu tip proteinlerin birikmesinin neden olacağı hücresel stres ve ölümün de önüne geçmektedir. Nitekim otofaji mekanizmasındaki aksaklıkların nörodejeneratif bozukluklarda kritik olduğu kabul edilmektedir.[39,40] Bu nedenle, α klotho proteininin IGF-1/PI3K/Akt/mTOR yolağını inhibe etmesi büyük önem taşımaktadır.[4,37]

3. MERKEZİ SİNİR SİSTEMİNDE ALFA KLOTHO PROTEİNİ

α Klotho proteini, koroid pleksusunun epitel hücrelerinde en yüksek düzeyde olmak üzere korteks, hipokampüs, serebellum, striatum, substansia nigra, koku soğanı, hipofiz ve medulla gibi birçok beyin bölgesinde eksprese edilmektedir.[1,41,42]

3.1. Santral Etkileri

α Klothonun beyindeki fonksiyonları hakkındaki ilk bilgilerin çoğu klotho eksikliği olan farelerden elde edilmiştir. Bu hayvanların hipokampüslerinde sinaps kaybı, aksonal taşımada bozulmalar ve nörofilamentlerde değişiklikler gösterilmiştir.[43,44] Dahası hipokampüs bağımlı öğrenme ve hafızanın yaşamın 6-7. haftasında hızlı bir şekilde bozulmaya başladığı saptanmıştır.[45] α Klothonun aşırı eksprese edildiği modellerde ise hipokampüs bağımlı görev performansları daha iyidir ve yaşa bağlı bilişsel gerileme daha azdır. Tüm bu veriler hipokampüs için α klothonun önemini göstermektedir.[46]

α Klotho proteininin hipokampüs-bağımlı bilişsel işlevler üzerindeki etkisinin, en azından kısmen, yetişkin nörogenezi ile ilişkili olduğu düşünülmektedir. Hipokampal dentat girus, yetişkinlikte nörogenezin devam ettiği az sayıdaki beyin bölgesinden biridir ve yaşla birlikte bu süreç yavaşlar. Araştırmalar, α klothonun nöral progenitör hücrelerin çoğalması ve olgunlaşması üzerinde olumlu etkileri olduğunu göstermektedir. α Klotho protein seviyesi yüksek olduğunda nörogenez artarken, düşük olduğunda azalmaktadır.[45-47] α Klotho proteini, hipokampus ve kortekste GluN2B seviyelerini ve NMDA reseptörü aracılı uzun süreli potansiyasyonu (LTP) artırarak, ayrıca sinaptik plastisiteyi düzenleyerek öğrenme ve bellek süreçlerini desteklemektedir.[43,47,48]

α Klotho eksikliği, substansia nigra pars kompakta ve ventral tegmental alandaki dopaminerjik nöronlarda dejeneratif değişikliklere neden olmaktadır. Bu değişiklikler özellikle yaşlanma sürecinde belirginleşmektedir.[49] Bunun yanı sıra, α klotho eksikliği hipofiz bezinin endokrin hücrelerini etkileyerek, büyüme hormonu, luteinleştirici hormon ve folikül uyarıcı hormon gibi kritik hormonların

üretimini azaltmaktadır. Bu durum α klotho eksikliği olan farelerde büyüme geriliği, gonadal atrofi ve infertiliteyle ilişkilidir.[1,50]

Yapılan çalışmalar α klothonun miyelinizasyon için önemli bir faktör olabileceğine işaret etmektedir. Zira oligodendrositler, çözünür klothonun olası hedeflerinden birisidir. Rekombinant klotho uygulaması insan oligodendrositik hibrid hücre hattında farklılaşma ve miyelinleşmeyi, sıçan oligodendrositlerinde *in vitro* olgunlaşmayı Wnt, NFκB, p53, Akt ve ERK dahil olmak üzere çeşitli kilit sinyal yollarını etkileyerek teşvik etmektedir.[51,52]

Tüm bunlara ek olarak BOS'a geçen α klotho seviyesindeki değişimlerin medulla oblangatadaki önemli merkezleri etkileme potansiyeli gösterilmiştir. Örneğin α klotho siRNA'nın intraserebroventriküler enjeksiyonu hem Sprague Dawley hem de Wistar Kyoto sıçanlarda kan basıncında artışa ve barorefleks yanıtta bozulmaya neden olmaktadır. Barorefleks yanıtı bozulmuş hayvanlarda, intraserebroventriküler klotho enjeksiyonu ise yanıtın iyileşmesini sağlamaktadır. Bu çalışmalar α klothonun normal kan basıncının sürdürülmesinde önemli bir rol oynadığını göstermektedir.[53,54] Kronik öngörülemeyen stres, koroid pleksusta α klotho ekspresyonunu azalmaktadır.[55] Bu durum BOS'da α klotho seviyelerinin düşmesine yol açarak stresin kan basıncını artırıcı etkisine katkıda bulunabilir.[56]

3.2. Nörolojik Bozukluklardaki Potansiyel Rolü

Yaşla birlikte α klothonun hem santral ekspresyonu hem de dolaşımdaki seviyeleri düşmektedir. Yaşlı farelerin (18 aylık) prefrontal korteks, serebral korteks ve hipokampüsünde KL seviyelerinin genç farelere (6 aylık) kıyasla saha düşük olduğu (sırasıyla %41, 49 ve 63 azalma), ancak serebellumda bir farklılık olmadığı gösterilmiştir.[57] İnsanlarda da yaşla birlikte serum α klotho seviyelerinin azaldığı gösterilmiştir.[58] Yaşlanma süreci, beyin fonksiyonlarında azalma, hafıza kaybı, bilişsel gerileme ve nörodejeneratif hastalık (Alzheimer, Parkinson vb.) riskinde artış ile birliktedir. Son yıllarda yapılan araştırmalar, α klotho proteinin bu süreçte önemli bir rol oynayabileceğini ortaya koymuştur. Örneğin Alzheimer hastalarında, BOS'da klotho seviyeleri düşük bulunmuştur.[9] α Klotho seviyesi ile amiloid-beta (Aβ) yükü arasında ters orantı olduğu, ayrıca Alzheimer riski altındaki popülasyonda yüksek α klothonun daha iyi bir bilişle ilişkili olduğu görülmüştür.[59] α Klotho eksikliği olan farelerde, substansia nigra ve ventral tegmental alandaki dopaminerjik nöronların nörodejenerasyonu, klothonun Parkinson hastalığı ile de ilişkili olduğuna işaret etmektedir.[49,60,61] Yapılan klinik çalışmalarda, Parkinson hastalarında plazma klotho düzeyinin değişmediği[62] veya azaldığı[63], BOS α klotho seviyelerinin ise sağlıklı kontrollere kıyasla daha düşük olduğu bildirilmiştir.[64] α Klothonun aşırı ekspresyonu Alzheimer ve Parkinson modellerinde nörodejenerasyona karşı koruma sağlamaktadır.[47,60] α Klothonun nöroprotektif etkilerinde oksidatif ve endoplazmik retikulum streslerine karşı direnç ve Aβ proteini veya glutamatın neden olduğu sitotoksisiteye karşı koruma önemli gözükmektedir.[65,66] Ayrıca, α klotho aracılı otofaji mekanizmalarının uyarılması ve hipokampal nörogenez atışı da özellikle Alzheimer hastalığında koruma sağlayan mekanizmalar olarak değerlendirilmektedir.[46,67] Diğer yandan, NF-κB yolağında α klothonun neden olduğu inhibisyon, nörodejeneratif hastalıklarda gözlenen inflamasyonun baskılanmasında ve mikrogliaların inflamatuar tip (M1) yerine anti-inflamatuar tipe (M2) farklılaşmasında önemli olabilir.[67]

α Klotho proteini ve psikiyatrik hastalıklar arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalar, bu proteinin özellikle depresyon ve stres yanıtında önemli bir role sahip olduğunu göstermektedir. Kadınlarda yüksek α klotho seviyelerinin depresyon riskini azalttığı bulunmuştur.[68] Majör depresif bozukluğu (MDB) olan hastalarda plazma α klotho seviyelerinin daha düşük olduğu, KL geninin belirli genetik varyasyonlarına sahip MDB hastalarında ise depresyonun daha hafif seyrettiği bildirilmiştir.[69] Depresyon hastalarında yapılan bir başka çalışmada elektrokonvülsif tedavi, BOS'daki α klotho seviyelerinde artışa neden olmuş, serum α klotho seviyelerini ise etkilememiştir.[70] α Klothonun depresyondaki etkilerinde nükleus akkumbens bölgesi ve NMDA reseptörleri önemli gözükmektedir. Kronik stres, nükleus akkumbensteki klotho seviyelerini azalmakta ve bu durum depresif davranışlara yol açmaktadır. Klotho seviyelerinin artırılması ise antidepresan etki göstermektedir.[71] İntihar vakalarında hipokampüs ve frontal kortekste α klotho seviyelerinin azalması, bu proteinin depresyondaki rolünü desteklemektedir.[72] Östrojenin beyinde α klotho ekspresyonunu arttırıcı etkisi, dişilerde stres direncinin güçlenmesinde önemli görülmektedir.[73] Diğer psikiyatrik hastalıklarda da klotho seviyelerinde değişiklik bildirilmiştir.[74] Örneğin bipolar bozukluğu olan hastalarda serum α klotho seviyesi manik dönemde kontrole göre

yüksek[75], remisyon döneminde ise düşük[76] bulunmuştur. Şizofreni hastalarında ise dolaşımdaki α klotho seviyelerinin sağlıklı kontrole göre daha yüksek olduğu gösterilmiştir. Şizofrenideki yüksek klotho seviyelerinin bu hasta grubunda bilişsel fonksiyonların korunmasıyla ilişkili görülmektedir.[77] Bu bulgular, α klothonun psikiyatrik hastalıkların patofizyolojisinde önemli bir rol oynadığını ve gelecekte potansiyel bir tedavi hedefi olabileceğini göstermektedir.[74]

4. SONUÇ

α Klothonun en iyi bilinen etkileri fosfat ve kalsiyum homeostazı ile ilgili olup, eksikliğinde hiperfosfatemi ve hipervitaminoz D görülmektedir. α Klotho aynı zamanda, yaşlanmada rol oynayan TGF-β, Wnt, IGF-1 ve NF-κB gibi önemli sinyal yollarının inhibisyonuna neden olurken, yaşlanma karşıtı etkilere aracılık ettiği düşünülen Nrf2 ve FOXO gibi yolakları aktive etmektedir. Bu hücresel yolaklar inflamatuar yanıt, otofaji ve oksidatif stres gibi birçok önemli biyolojik süreçle ilişkili olduğundan, α klotho seviyesindeki azalmalar çeşitli patolojilerle bağlantılıdır. Öte yandan, α klotho seviyelerindeki artışlar terapötik bir potansiyel sunmaktadır.

α Klotho proteini merkezi sinir sisteminde yaygın olarak eksprese edilmekte ve çeşitli nörolojik ve psikiyatrik süreçlerde önemli roller oynamaktadır. Bu protein, özellikle hipokampüste nörogenez, sinaptik plastisite ve öğrenme-bellek süreçlerinde kritik görevler üstlenmektedir. Yaşla birlikte ekspresyonu ve dolaşımdaki seviyeleri azalan α klothonun, nörodejeneratif hastalıkların patogenezinde rol oynadığı ve potansiyel bir terapötik hedef olabileceği düşünülmektedir. Psikiyatrik hastalıklarla ilişkisi incelendiğinde, özellikle depresyon ve stres yanıtında önemli olduğu ve hastalığın tipine göre farklı seviyelerde seyredebildiği görülmektedir. α Klothonun beyin fonksiyonları üzerindeki bu geniş etki yelpazesi, onu gelecekte nörolojik ve psikiyatrik hastalıkların tedavisinde umut verici bir moleküler hedef haline getirmektedir. Bununla birlikte, bu proteinin merkezi sinir sistemindeki rolünün tam olarak anlaşılabilmesi ve terapötik potansiyelinin ortaya konulabilmesi için daha fazla araştırmaya ihtiyaç vardır.

5. KAYNAKLAR

1. Kuro-o M, Matsumura Y, Aizawa H, et al. Mutation of the mouse klotho gene leads to a syndrome resembling ageing. Nature. 1997;390(6655):45-51.
2. Erben RG, Andrukhova O. FGF23-Klotho signaling axis in the kidney. Bone. 2017;100:62-68.
3. Chen G, Liu Y, Goetz R, et al. α-Klotho is a non-enzymatic molecular scaffold for FGF23 hormone signalling. Nature. 2018;553(7689):461-466.
4. Kurosu H, Yamamoto M, Clark JD, et al. Suppression of aging in mice by the hormone Klotho. Science. 2005;309(5742):1829-1833.
5. Hu MC, Shi M, Gillings N, et al. Recombinant α-Klotho may be prophylactic and therapeutic for acute to chronic kidney disease progression and uremic cardiomyopathy. Kidney Int. 2017;91(5):1104-1114.
6. Doi S, Zou Y, Togao O, et al. Klotho inhibits transforming growth factor-beta1 (TGF-beta1) signaling and suppresses renal fibrosis and cancer metastasis in mice. J Biol Chem. 2011;286(10):8655-8665.
7. Hu MC, Shi M, Zhang J, Quiñones H, Kuro-o M, Moe OW. Klotho deficiency is an early biomarker of renal ischemia-reperfusion injury and its replacement is protective. Kidney Int. 2010;78(12):1240-1251.
8. Mencke R, Olauson H, Hillebrands JL. Effects of Klotho on fibrosis and cancer: A renal focus on mechanisms and therapeutic strategies. Adv Drug Deliv Rev. 2017;121:85-100.
9. Semba RD, Moghekar AR, Hu J, et al. Klotho in the cerebrospinal fluid of adults with and without Alzheimer's disease. Neurosci Lett. 2014;558:37-40.

10. Chang Q, Hoefs S, van der Kemp AW, Topala CN, Bindels RJ, Hoenderop JG. The beta-glucuronidase klotho hydrolyzes and activates the TRPV5 channel. Science. 2005;310(5747):490-493.
11. Lu P, Boros S, Chang Q, Bindels RJ, Hoenderop JG. The beta-glucuronidase klotho exclusively activates the epithelial Ca2+ channels TRPV5 and TRPV6. Nephrol Dial Transplant. 2008;23(11):3397-3402.
12. Zou D, Wu W, He Y, Ma S, Gao J. The role of klotho in chronic kidney disease. BMC Nephrol. 2018;19(1):285.
13. Hu MC, Shi M, Zhang J, et al. Renal Production, Uptake, and Handling of Circulating αKlotho. J Am Soc Nephrol. 2016;27(1):79-90.
14. Fernández ÁF, Sebti S, Wei Y, et al. Disruption of the beclin 1-BCL2 autophagy regulatory complex promotes longevity in mice [published correction appears in Nature. 2018 Sep;561(7723):E30]. Nature. 2018;558(7708):136-140.
15. Boksha IS, Prokhorova TA, Savushkina OK, Tereshkina EB. Klotho Protein: Its Role in Aging and Central Nervous System Pathology. Biochemistry (Mosc). 2017;82(9):990-1005.
16. Lindberg K, Amin R, Moe OW, et al. The kidney is the principal organ mediating klotho effects. J Am Soc Nephrol. 2014;25(10):2169-2175.
17. Lim K, Groen A, Molostvov G, et al. α-Klotho Expression in Human Tissues. J Clin Endocrinol Metab. 2015;100(10):E1308-E1318.
18. Shimada T, Kakitani M, Yamazaki Y, et al. Targeted ablation of Fgf23 demonstrates an essential physiological role of FGF23 in phosphate and vitamin D metabolism. J Clin Invest. 2004;113(4):561-568.
19. Chen CD, Zeldich E, Li Y, Yuste A, Abraham CR. Activation of the Anti-Aging and Cognition-Enhancing Gene Klotho by CRISPR-dCas9 Transcriptional Effector Complex. J Mol Neurosci. 2018;64(2):175-184.
20. Shimada T, Hasegawa H, Yamazaki Y, et al. FGF-23 is a potent regulator of vitamin D metabolism and phosphate homeostasis. J Bone Miner Res. 2004;19(3):429-435.
21. Fon Tacer K, Bookout AL, Ding X, et al. Research resource: Comprehensive expression atlas of the fibroblast growth factor system in adult mouse. Mol Endocrinol. 2010;24(10):2050-2064.
22. Urakawa I, Yamazaki Y, Shimada T, et al. Klotho converts canonical FGF receptor into a specific receptor for FGF23. Nature. 2006;444(7120):770-774.
23. Hu MC, Shiizaki K, Kuro-o M, Moe OW. Fibroblast growth factor 23 and Klotho: physiology and pathophysiology of an endocrine network of mineral metabolism. Annu Rev Physiol. 2013;75:503-533.
24. Meyer MB, Benkusky NA, Kaufmann M, et al. A kidney-specific genetic control module in mice governs endocrine regulation of the cytochrome P450 gene Cyp27b1 essential for vitamin D3 activation. J Biol Chem. 2017;292(42):17541-17558.
25. Razzaque MS, Lanske B. Hypervitaminosis D and premature aging: lessons learned from Fgf23 and Klotho mutant mice. Trends Mol Med. 2006;12(7):298-305.
26. Kuro-o M. A potential link between phosphate and aging--lessons from Klotho-deficient mice. Mech Ageing Dev. 2010;131(4):270-275.
27. Oishi H, Doi S, Nakashima A, et al. Klotho overexpression protects against renal aging along with suppression of transforming growth factor-β1 signaling pathways. Am J Physiol Renal Physiol. 2021;321(6):F799-F811.

28. Yuan Q, Ren Q, Li L, et al. A Klotho-derived peptide protects against kidney fibrosis by targeting TGF-β signaling [published correction appears in Nat Commun. 2022 Nov 4;13(1):6640.]. Nat Commun. 2022;13(1):438.
29. Liu H, Fergusson MM, Castilho RM, et al. Augmented Wnt signaling in a mammalian model of accelerated aging. Science. 2007;317(5839):803-806.
30. Li X, Lu P, Shao XF, Jiang T, Liu F, Li G. Klotho Regulates Epithelial-to-Mesenchymal Transition In Vitro via Wnt/β-Catenin Pathway and Attenuates Chronic Allograft Dysfunction in a Rat Renal Transplant Model. Ann Transplant. 2021;26:e930066.
31. Buendía P, Ramírez R, Aljama P, Carracedo J. Klotho Prevents Translocation of NFκB. Vitam Horm. 2016;101:119-150.
32. Moreno JA, Izquierdo MC, Sanchez-Niño MD, et al. The inflammatory cytokines TWEAK and TNFα reduce renal klotho expression through NFκB. J Am Soc Nephrol. 2011;22(7):1315-1325.
33. Wu SE, Chen WL. Soluble klotho as an effective biomarker to characterize inflammatory states. Ann Med. 2022;54(1):1520-1529.
34. Gao W, Guo L, Yang Y, et al. Dissecting the Crosstalk Between Nrf2 and NF-κB Response Pathways in Drug-Induced Toxicity. Front Cell Dev Biol. 2022;9:809952.
35. Maltese G, Psefteli PM, Rizzo B, et al. The anti-ageing hormone klotho induces Nrf2-mediated antioxidant defences in human aortic smooth muscle cells. J Cell Mol Med. 2017;21(3):621-627.
36. Xing L, Guo H, Meng S, et al. Klotho ameliorates diabetic nephropathy by activating Nrf2 signaling pathway in podocytes. Biochem Biophys Res Commun. 2021;534:450-456.
37. Xie B, Zhou J, Shu G, et al. Restoration of klotho gene expression induces apoptosis and autophagy in gastric cancer cells: tumor suppressive role of klotho in gastric cancer. Cancer Cell Int. 2013;13(1):18.
38. Feng Z, Levine AJ. The regulation of energy metabolism and the IGF-1/mTOR pathways by the p53 protein. Trends Cell Biol. 2010;20(7):427-434.
39. Mytych J, Solek P, Tabecka-Lonczynska A, Koziorowski M. Klotho-Mediated Changes in Shelterin Complex Promote Cytotoxic Autophagy and Apoptosis in Amitriptyline-Treated Hippocampal Neuronal Cells. Mol Neurobiol. 2019;56(10):6952-6963.
40. Heras-Sandoval D, Pérez-Rojas JM, Hernández-Damián J, Pedraza-Chaverri J. The role of PI3K/AKT/mTOR pathway in the modulation of autophagy and the clearance of protein aggregates in neurodegeneration. Cell Signal. 2014;26(12):2694-2701.
41. Brobey RK, German D, Sonsalla PK, et al. Klotho Protects Dopaminergic Neuron Oxidant-Induced Degeneration by Modulating ASK1 and p38 MAPK Signaling Pathways. PLoS One. 2015;10(10):e0139914.
42. Clinton SM, Glover ME, Maltare A, et al. Expression of klotho mRNA and protein in rat brain parenchyma from early postnatal development into adulthood. Brain Res. 2013;1527:1-14.
43. Shiozaki M, Yoshimura K, Shibata M, Koike M, Matsuura N, Uchiyama Y, et al. Morphological and biochemical signs of age-related neurodegenerative changes in klotho mutant mice. Neuroscience. 2008;152(4):924–41.
44. Uchida A, Komiya Y, Tashiro T, et al. Neurofilaments of Klotho, the mutant mouse prematurely displaying symptoms resembling human aging. J Neurosci Res. 2001;64(4):364-370.
45. Nagai T, Yamada K, Kim H-C, Kim Y-S, Noda Y, Imura A, et al. Cognition impairment in the genetic model of aging klotho gene mutant mice: A role of oxidative stress. FASEB J. 2003;17(1):50–2.

46. Laszczyk AM, Fox-Quick S, Vo HT, et al. Klotho regulates postnatal neurogenesis and protects against age-related spatial memory loss. Neurobiol Aging. 2017;59:41-54.
47. Dubal DB, Yokoyama JS, Zhu L, et al. Life extension factor klotho enhances cognition. Cell Rep. 2014;7(4):1065-1076.
48. Li SA, Watanabe M, Yamada H, Nagai A, Kinuta M, Takei K. Immunohistochemical localization of Klotho protein in brain, kidney, and reproductive organs of mice. Cell Struct Funct. 2004;29(4):91-99.
49. Kosakai A, Ito D, Nihei Y, et al. Degeneration of mesencephalic dopaminergic neurons in klotho mouse related to vitamin D exposure. Brain Res. 2011;1382:109-117.
50. Toyama R, Fujimori T, Nabeshima Y, Itoh Y, Tsuji Y, Osamura RY, et al. Impaired regulation of gonadotropins leads to the atrophy of the female reproductive system in klotho-deficient mice. Endocrinology. 2006;147(1):120–9.
51. Chen CD, Li H, Liang J, Hixson K, Zeldich E, Abraham CR. The anti-aging and tumor suppressor protein Klotho enhances differentiation of a human oligodendrocytic hybrid cell line. J Mol Neurosci. 2015;55(1):76-90.
52. Chen CD, Sloane JA, Li H, et al. The antiaging protein Klotho enhances oligodendrocyte maturation and myelination of the CNS. J Neurosci. 2013;33(5):1927-1939.
53. Wang X, Sun Z. RNAi silencing of brain klotho potentiates cold-induced elevation of blood pressure via the endothelin pathway. Physiol Genomics. 2010;41(2):120-126.
54. Chen LJ, Cheng MF, Ku PM, Cheng JT. Cerebral klotho protein as a humoral factor for maintenance of baroreflex. Horm Metab Res. 2015;47(2):125-132.
55. Sathyanesan M, Girgenti MJ, Banasr M, et al. A molecular characterization of the choroid plexus and stress-induced gene regulation. Transl Psychiatry. 2012;2(7):e139.
56. Cararo-Lopes MM, Mazucanti CHY, Scavone C, Kawamoto EM, Berwick DC. The relevance of α-KLOTHO to the central nervous system: Some key questions. Ageing Res Rev. 2017;36:137-148.
57. Massó A, Sánchez A, Gimenez-Llort L, et al. Secreted and Transmembrane αKlotho Isoforms Have Different Spatio-Temporal Profiles in the Brain during Aging and Alzheimer's Disease Progression. PLoS One. 2015;10(11):e0143623.
58. Xiao NM, Zhang YM, Zheng Q, Gu J. Klotho is a serum factor related to human aging. Chin Med J (Engl). 2004;117(5):742-747.
59. Belloy ME, Napolioni V, Han SS, Le Guen Y, Greicius MD; Alzheimer's Disease Neuroimaging Initiative. Association of Klotho-VS Heterozygosity With Risk of Alzheimer Disease in Individuals Who Carry APOE4. JAMA Neurol. 2020;77(7):849-862.
60. Baluchnejadmojarad T, Eftekhari SM, Jamali-Raeufy N, Haghani S, Zeinali H, Roghani M. The anti-aging protein klotho alleviates injury of nigrostriatal dopaminergic pathway in 6-hydroxydopamine rat model of Parkinson's disease: Involvement of PKA/CaMKII/CREB signaling. Exp Gerontol. 2017;100:70-76.
61. Leon J, Moreno AJ, Garay BI, et al. Peripheral Elevation of a Klotho Fragment Enhances Brain Function and Resilience in Young, Aging, and α-Synuclein Transgenic Mice. Cell Rep. 2017;20(6):1360-1371.
62. Kakar RS, Pastor JV, Moe OW, Ambrosio F, Castaldi D, Sanders LH. Peripheral Klotho and Parkinson's Disease. Mov Disord. 2021;36(5):1274-1276.
63. Yalcin A, Gemci E, Yurumez B, Yilmaz R, Varli M, Atmis V, Akbostancı MC, Yazihan N. Serum alpha klotho levels in Parkinson's Disease. Neurol Sci. 2025;46(2):743-749.

64. Zimmermann M, Köhler L, Kovarova M, et al. The longevity gene Klotho and its cerebrospinal fluid protein profiles as a modifier for Parkinson´s disease. Eur J Neurol. 2021;28(5):1557-1565.

65. Cheng MF, Chen LJ, Niu HS, Yang TT, Lin KC, Cheng JT. Signals mediating Klotho-induced neuroprotection in hippocampal neuronal cells. Acta Neurobiol Exp (Wars). 2015;75(1):60-71.

66. Zeldich E, Chen CD, Colvin TA, et al. The neuroprotective effect of Klotho is mediated via regulation of members of the redox system. J Biol Chem. 2014;289(35):24700-24715.

67. Fung TY, Iyaswamy A, Sreenivasmurthy SG, et al. Klotho an Autophagy Stimulator as a Potential Therapeutic Target for Alzheimer's Disease: A Review. Biomedicines. 2022;10(3):705.

68. Zhang Y, Lu J, Huang S, Chen Y, Fang Q, Cao Y. Sex differences in the association between serum α-Klotho and depression in middle-aged and elderly individuals: A cross-sectional study from NHANES 2007-2016. J Affect Disord. 2023;337:186-194.

69. Gao X, Sun Z, Ma G, Li Y, Liu M, Zhang G, Xu H, Gao Y, Zhou J, Deng Q, Li R. Reduced Plasma Levels of α-Klotho and Their Correlation With Klotho Polymorphisms in Elderly Patients With Major Depressive Disorders. Front Psychiatry. 2021;12:682691.

70. Hoyer C, Sartorius A, Aksay SS, et al. Electroconvulsive therapy enhances the anti-ageing hormone Klotho in the cerebrospinal fluid of geriatric patients with major depression. Eur Neuropsychopharmacol. 2018;28(3):428-435.

71. Wu HJ, Wu WN, Fan H, et al. Life extension factor klotho regulates behavioral responses to stress via modulation of GluN2B function in the nucleus accumbens. Neuropsychopharmacology. 2022;47(9):1710-1720.

72. Panczyszyn-Trzewik P, Misztak P, Nowak G, Sowa-Kucma M. Association of A-Klotho with regulation of Keap1/Nrf2/Interleukin-1 pathway and AMPA receptor trafficking in the brain of suicide victims. J Physiol Pharmacol. 2024;75(3): 241-252.

73. Tan Z, Li Y, Guan Y, et al. Klotho Regulated by Estrogen Plays a Key Role in Sex Differences in Stress Resilience in Rats. Int J Mol Sci. 2023;24(2):1206.

74. Birdi A, Tomo S, Sharma M, et al. Association of Klotho with Neuropsychiatric Disorder: A Meta-Analysis. Indian J Clin Biochem. 2024;39(3):429-437.

75. Sirlier Emir B, Yildiz S, Kazğan Kiliçaslan A, Kiliç F, Uğur K, Aydin S, Atmaca M. The roles of Klotho and FGF-23 in bipolar manic episode. Eur Rev Med Pharmacol Sci. 2023;27(5 Suppl):101-108.

76. Çelebi Z, Yazıcı E, Güzel Erdoğan D, Davutoglu O, Yazıcı AB. Relationship between klotho, neurotrophic factors (BDNF, NGF, GDNF) and cognitive functions in patients with bipolar disorder. BMC Psychiatry. 2025;25(1):53.

77. Xiong JW, Zhan JQ, Luo T, Chen HB, Wan QG, Wang Y, Wei B, Yang YJ. Increased Plasma Level of Longevity Protein Klotho as a Potential Indicator of Cognitive Function Preservation in Patients With Schizophrenia. Front Neurosci. 2020;14:610.

Makale id= 116

Sözlü Sunum

ORCID ID: 0000-0003-2232-4316

Atriyal Fibrilasyonda C-Reaktif Proteinin Rolü

Uzman Dr. Musa İlker Durak[1]
[1]Ankara Etlik Şehir Hastanesi

Özet: *Giriş/Amaç: Atriyal fibrilasyon (AF), en yaygın görülen kardiyak aritmidir. Kalp dokusunda ve dolaşım süreçlerinde inflamatuar yanıtı aracılık eden bağışıklık hücrelerinin ve proteinlerin infiltrasyonu AF ile ilişkilidir. Ayrıca, kalpte veya sistemik dolaşımda inflamasyonun varlığı, genel popülasyonda ve ayrıca kardiyak cerrahi, kardiyoversiyon ve kateter ablasyonundan sonra hastalarda AF'nin başlangıcını ve tekrarını tetikleyebilir. İnflamatuar yanıtın mediyatörleri atriyal elektrofizyolojiyi ve yapısal substratları değiştirebilir ve böylece AF 'ye karşı artan bir duyarlılığa yol açabilir. CRP, çeşitli kardiyovasküler risklerle bağlantılı ve kardiyak ve vasküler yeniden şekillenmeye yol açan immünolojik süreçte yer alan tipik bir sistemik inflamasyon biyobelirteçidir. Çalışmamızda yeni tanı alan AF saptanan hastalarda CRP düzeyinin sağlıklı kontrol grubu ile karşılaştırılmasını incelemeyi amaçladık. Materyal ve metod: Sağlık Bakanlığı veri tarama sistemine 2022-2023 yılları arasında kayıtlı olan hastalar retrospektif olarak tarandı. 100 hasta ve 75 sağlıklı normal sinüs ritminde (NSR) olan kontrol grubu çalışmaya dahil edildi. Hastaların klinik bilgileri ve tetkik sonuçları hastane bilgi sisteminden retrospektif olarak taranarak veriler oluşturuldu. Bulgular: Çalışmaya 100 AF bulunan 75 de sağlıklı kontrol grubu olmak üzere 175 hasta dahil edildi. Hastaların yaş ortalaması 63.25±1.5 olup, %41,7'si erkekti. Hastaların %45,7'sinde hipertansiyon, %19,8'inde diyabetes mellitus, %22,3'ünde koroner arter hastalığı mevcuttu. İnflamasyonu etkileyen faktörleri azaltmak için GFR> 60 olan hastalar çalışmaya dahil edildi. Retrospektif olarak dosya taramasında hastaların üre, kreatinin, GFR, CRP değerlerine bakıldı. Hastalarda kontrol grubuna göre üre, kreatinin ve GFR değerlerine anlamlı bir fark saptanmazken CRP değeri anlamlı olarak daha yüksekti. Daha sonra AF bulunan hastaları etkileyen faktörlere bakıldığında hem univariate hem de multivaiate analizde CRP değeri arttıkça AF olma riskinde artma saptandı. Sonuç: CRP değeri yüksek saptanan hastalarda AF gelişme riski yüksekliği olabileceği için henüz AF gelişmemiş hastalarda antiinflamatuar ilaçlar ve/veya diğer CRP düşürücü ilaçlar gibi ajanlarla ilgili randomize çalışmaların yapılması gerekli olabilir.*

Anahtar Kelimeler: *Atriyal Fibrilasyon, Crp, İnflamasyon*

Giriş

Atriyal fibrilasyon (AF) kontrol edilemeyen atriyal elektriksel aktivite ile karakterize supraventriküler taşiaritmidir. Ortalama global prevalansı %2-4 'tür (1). Yüksek prevalansına rağmen, AF'nin gelişimine ve ilerlemesine katkıda bulunan spesifik mekanizmalar hâlâ büyük oranda bilinmemektedir. AF için mevcut bilinen risk faktörleri arasında ileri yaş, erkek cinsiyet, sigara içme, obezite, hipertansiyon, diyabet, miyokard enfarktüsü, kalp yetmezliği, kalp kapakçığı hastalıkları ve kalp cerrahisi sayılabilir (2). CRP, çeşitli kardiyovasküler risklerle bağlantılı olan ve kardiyak ve vasküler yeniden şekillenmeyle sonuçlanan immünolojik süreçte yer alan sistemik inflamasyonun tipik bir biyobelirtecidir (3). Gözlemsel çalışmalardan elde edilen kanıtlar, artan kan CRP düzeylerinin AF insidansı ile pozitif bağlantılı olduğunu ortaya koymuştur (4). Çalışmamızda yeni tanı alan AF saptanan hastalarda CRP düzeyinin sağlıklı kontrol grubu ile karşılaştırılmasını incelemeyi amaçladık.

Materyal ve metod

Sağlık Bakanlığı veri tarama sistemine 2022-2023 yılları arasında kayıtlı olan hastalar retrospektif olarak tarandı. Hastaların klinik bilgileri ve tetkik sonuçları hastane bilgi sisteminden retrospektif olarak

taranarak veriler oluşturuldu. Çalışmaya daha önceden bilinen kalp hastalığı veya böbrek yetmezliği tanısı konulmamış hastalar dahil edildi İnflamasyonu etkileyen faktörleri azaltmak için GFR> 60 olan hastalar çalışmaya dahil edildi. Toplam 100 ilk kez atriyal fibrilasyon tanısı alan hasta çalışmaya dahil edildi. Aynı yaş grubunda daha önceden sistemde kronik bir hastalık tanısı almayan 75 sağlıklı normal sinüs ritminde (NSR) olan kişi kontrol grubu olarak kaydedildi. Hastaların sistemde ilk kez atriyal fibrilasyon tanısı aldıkları yaşları, bu tarihte alınan kan tahlili sonuçları verilere kaydedildi. Kontrol grubununda kan sonuçları eklendi.

İstatistiksel analiz

Veriler IBM SPSS 26 programı ile değerlendirildi (IBM Corp. Released 2019). Normal dağılıma uygunluk Kolmogorov-Smirnov testi ile incelendi. Gruplara göre normal dağılmayan nicel verilerin karşılaştırılmasında Mann Whitney U testi kullanıldı. Atriyal fibrilasyona etki eden faktörler multivariate lojistik regresyon analizi ile incelendi. Analiz sonuçları nicel değişkenler ortanca (minimum- maksimum) şeklinde, kategorik veriler için ise frekans (yüzde) şeklinde sunuldu. Anlamlılık düzeyi "$p<0.05$" olarak alındı.

Bulgular

Hastaların yaş ortalaması 68.25±1.5 olup, %41,7'si erkekti. Normal sinüs ritmindeki hastaların ortalama yaşı ise 63,14 olarak elde edildi ve %53'ü kadınlardan oluşmaktaydı. Hastaların %45,7'sinde hipertansiyon, %19,8'inde diyabetes mellitus, %22,3'ünde koroner arter hastalığı mevcuttu. İnflamasyonu etkileyen faktörleri azaltmak için GFR> 60 olan hastalar çalışmaya dahil edildi. Retrospektif olarak dosya taramasında hastaların üre, kreatinin, GFR, ürik asit, CRP, değerlerine bakıldı. Hastalarda kontrol grubuna göre üre, kreatinin ve GFR değerlerine anlamlı bir fark saptanmazken CRP ve ürik asit değeri ve yaşları anlamlı olarak daha yüksekti. NSR'deki katılımcıların CRP değeri 4.3 (0-302) iken, AF grubundaki hastaların CRP değeri 7.5 (0- 301) olarak bulundu ($p <.001$). (Tablo-1). Univariate analiz sonucunda ÜA ve CRP arttıkça, AF olma riski artarken (OR: 1.855, $p<0.001$), (OR: 1.004, $p=0.037$); multivariate analizde hastaların CRP değeri arttıkça atriyal fibrilasyon olma riski artmaktadır (OR: 1.007, $p=0.048$).(Tablo-2)

Tartışma

Çalışmamızda AF 'nin CRP düzeyi ile anlamlı bir ilişkisi olduğu sonucuna vardık. Benzer bir çalışmada AF'li hastaların atriyal biyopsilerinde enflamatuvar hücre infiltrasyonlarına rastlanmıştır (5). Diğer yandan bir başka klinik araştırmada, AF ile CRP düzeyindeki artış arasında bağlantı olduğunu gösterilmiştir (6). C reaktif protein özellikle karaciğerde üretilen ve spesifik olmayan, birçok proaterojenik ve proinflamatuvar yolağı etkileyen proinflamatuvar belirteç ve akut faz reaktanıdır (7). Benzer şekilde Chang ve ark. CRP'nin atriyal miyositlerde içeriye doğru L tipi Ca akımını büyük ölçüde arttırdığını, bu durumun CRP'nin atriyal miyositlerde AF'yi artıran muhtemel sebebin Ca akım artışından kaynaklandığı ancak atriyal fibroblastlarda veya diğer iyonik akımlarda pro-kollajen genlerin üretimini etkilemediğini saptadı (8). Meyre ve ark. Tarafından yapılan bir çalışmada AF'nin gelişimi ve ilerlemesi için inflamasyonun çok önemli olduğunu belirtti. AF için kateter ablasyonu uygulanan hastalarda girişim öncesi daha yüksek CRP düzeyleri, daha yüksek AF nüks riski ile bağlantılıydı (9). CRP'nin, muhtemelen atriyumun yapısal ve/veya elektriksel olarak yeniden şekillenmesine neden olarak AF'nin kalıcılığını teşvik edebilen inflamatuar durumların bir belirteci olduğunu gösterebilir. Bu yollar, inflamasyondan kaynaklanan yapısal değişikliklerin AF'yi sürdürdüğü yeni bir mekanizmayı işaret edebilir. AF tedavileri için inflamatuar yollar temel oluşturabilir. Antiinflamatuar ilaçlar ve/veya diğer CRP düşürücü ilaçlar gibi ajanlarla ilgili randomize çalışmaların yapılması gerekli olabilir.

Sonuç olarak, yapmış olduğumuz çalışmada AF bulunan hastalarda serum CRP düzeylerinin ilişkili olduğu ancak sonucuna vardık. Bu nedenle, AF ve AF'nin neden olabileceği artmış tedavi maliyeti göz önüne alındığında standart CRP düzeylerine bakılmasını önermekteyiz. Bununla birlikte, araştırmalarda gözlenen heterojenliğin varlığı, bu konuda daha büyük araştırmalara ihtiyaç olduğunu göstermektedir.

Tablolar

Tablo 1. Atrial fibrilasyon ve normal sinüs ritmindeki hastaların laboratuvar ve klinik özelliklerinin karşılaştırılması

	NSR (n=75)	**AF (n=100)**	**p**
Tanı Yaşı	63,14 ±7.4	68.25±1.5	**<0.001[m]**
Cinsiyet			
Kadın	%53	%58.3	0.015
Erkek	%47	%41,7	
Ürik Asit	5 (1 - 8)	6 (2 - 10.6)	<0.001[m]
Glukoz	104 (12 - 441)	104 (55 - 448)	0.771[m]
Kreatinin	0.8 (0.1 - 7.5)	1 (0.3 - 2.7)	0.124[m]
Gfr	70 (55 - 85)	65 (40 - 85)	0.068[m]
Total Kol	213 (140 - 272)	185 (114 - 325)	<0.001[m]
Ldl	111 (35 - 292)	99 (46 - 209)	0.040[m]
Crp	4.3 (0 - 302)	7.5 (0 - 301)	<0.001[m]

m: Mann Whitney U testi, ortanca (min.-maks.), n (%)

Tablo 2. Atrial fibrilasyonu etkileyen faktörlerin değerlendirilmesi regresyon analizi

	Univariate		**Multivariate**	
	OR (%95 CI)	**p**	**OR (%95 CI)**	**p**
Tanı Yaşı (Ref.: 65-74)	1.246 (0.942 - 1.649)	0.124	1.326 (0.761 - 2.311)	0.319
Cinsiyet (Ref. Kadın)	0.482 (0.374 - 0.621)	0.075	0.978 (0.574 - 1.668)	0.936
Ürik Asit	1.855 (1.652 - 2.084)	**<0.01**	1.05 (0.849 - 1.298)	0.654
Gfr	0.865 (0.844 - 0.887)	0.134	0.889 (0.857 - 0.921)	0.764
Ldl	0.996 (0.993 - 0.999)	**0.018**	0.999 (0.993 - 1.005)	0.678
Crp	1.004 (1 - 1.008)	**0.037**	1.007 (1 - 1.014)	**0.048**

OR: Odds ratio, CI: Confidance interval, Accuracy=0.700

Kaynaklar

1. Lippi G, Sanchis-Gomar F, Cervellin G. Global epidemiology of atrial fibrillation: An increasing epidemic and public health challenge. Int J Stroke. 2021;16: 217–221.
2. Kim MH, Johnston SS, Chu BC, Dalal MR, Schulman KL. Estimation of total incremental health care costs in patients with atrial fibrillation in the United States. Circ Cardiovasc Qual Outcomes 2011;4:313e20.
3. Rafaqat S, Rafaqat S, Ijaz H. The Role of Biochemical Cardiac Markers in Atrial Fibrillation. J Innov Card Rhythm Manag. 2023 Oct 15;14(10):5611-5621. doi: 10.19102/icrm.2023.14101. PMID: 37927395; PMCID: PMC10621624.

4. Li X, Peng S, Wu X, et al. C-reactive protein and atrial f ibrillation: Insights from epidemiological and Mendelian randomization studies. Nutr Metab Cardiovasc Dis. 2022;32(6):1519–1527.
5. Frustaci A, Chimenti C, Bellocci F, Morgante E, Russo MA, Maseri A. Histological substrate of atrial biopsies in patients with lone atrial fibrillation. Circulation 1997;96:1180-4.
6. Chung MK, Martin DO, Sprecher D, Wazni O, Kanderian A, Carnes CA, et al. C-reactive protein elevation in patients with atrial arrhythmias: inflammatory mechanisms and persistence of atrial fibrillation. Circulation 2001;104:2886-91.
7. Campbell CY, Musunuru K, Mora S, Blumenthal RS. Use of high-sensitivity C-reactive protein for risk assessment. In: Ballantyne CM, editor. Clinical Lipidology: A Companion To Braunwald's Heart Disease. Philadelphia: Saunders; 2009. p.158-66.
8. Chang SN, Tsai CT, Wu CK, et al. A functional variant in the promoter region regulates the C-reactive protein gene and is a potential candidate for increased risk of atrial fibrillation. J Intern Med. 2012;272(3):305–315.
9. Meyre PB, Sticherling C, Spies F, et al. C-reactive protein for prediction of atrial fibrillation recurrence after catheter ablation. BMC Cardiovasc Disord. 2020;20(1):427.

Makale id= 132

Sözlü Sunum

ORCID ID: 0000-0002-5521-7659

Hiperlipidemi Çok Uzun Zincirli Yağ Asitleri Analizini Ne Yönde Etkiler?

Doç.Dr. Banu Kadıoğlu Yılmaz[1]
[1]Selçuk Üniversitesi Tıp Fakültesi, Çocuk Beslenme ve Metabolizma Hastalıkları

Özet: *Giriş: Çok Uzun Zincirli Yağ Asit (ÇUZYA) analizi peroksizomal hastalıkların tanısında önemli bir tarama testidir. Hiperlipideminin ÇUZYA analizini etkilediği bazı kaynaklarda belirtilse de bu etkinin nasıl olduğu konusunda yeterli bilgi bulunmamaktadır. Bu çalışmada hiperlipidemi varlığının ÇUZYA analizine olan etkisini değerlendirmek istedik. Materyal ve Metot: Çalışmaya hiperlipidemisi olan ancak peroksizomal hastalığı bulunmayan 15 hasta dahil edildi. Peroksizomal hastalık dışlanması öykü, klinik, laboratuvar ve bazı hastalarda genetik analiz ile yapıldı. Hiperlipidemi durumu trigliserit (TG), LDL-kolesterolün (LDL-K) çocuklarda yaşa ve cinsiyete göre olan değerlerinin 95 persantilin üzerinde olması olarak tanımlandı. ÇUZYA analizi (C26, C24, C22, C26/C22, C24/C22) gaz kromatografi–kütle spektrometri (GC-MS) yöntemiyle çalışıldı. Hastalardan eş zamanlı açlık lipid profili ile total-kolesterol, LDL-K, HDL-kolesterol ve trigliserit düzeyleri çalışıldı. Bulgular: Çalışmaya 15 hasta (8'i erkek) dahil edildi. Hastaların yaşları 3-216 ay (ortalama 119,46 ay) arasındaydı. Hastaların 11'inde LDL-K yüksekliği (min.-maks.;133 – 806,6 ortalama; 328,76mg/dl), 4'ünde TG yüksekliği (min.-maks.;428 – 3253 ortalama; 1967mg/dl) mevcuttu. Trigliserit yüksekliği olan 4 hastanın ikisinde TG değerleri 2914-3253mg/dl'ydi ve bu iki hastanın numuneleri ÇUZYA analizi için lipemik numune nedeniyle analiz edilemedi. Geriye kalan 13 hastada ÇUZYA değerleri çalışılabildi. Korelasyon analizlerinde LDL-K düzeylerinin C26 ile pozitif yönde orta dereceli korelasyonu (R=0,671), C24 ve C22 ile pozitif yönde yüksek derecede korelasyonu (sırasıyla R=0,731 ve R=0,808) tespit edildi. TG yüksekliği (428 ve 1273mg/dl) olup analizi yapılabilen hastalarda C22, C24 ve C26 yüksekliği saptanmadı. TG değerinde belirgin yükseklik numune ret nedeniyken LDL-K'de belirgin yükseklikte numunelerin analiz edilebildiği görüldü. Sonuç: ÇUZYA analizinde lipemik numuneler reddedilse de hiperlipidemisi bulunan bazı hastaların numunelerinin çalışmaya alındığı ve sonuç verildiği görülmüştür. Özellikle LDL-K yüksekliğinde C22, C24, C26'nın yükseldiği ve klinisyenleri yanlışlıkla peroksizomal hastalık tanısına yönlendirebileceği görülmüştür. Bu nedenle ÇUZYA analizinin eş zamanlı alınan lipid profiliyle birlikte değerlendirilmesi ve özellikle LDL-K yüksekliği olan hastalarda ÇUZYA sonuçlarının yüksek çıkabileceği akılda tutulmalıdır.*

Anahtar Kelimeler: *Çok Uzun Zincirli Yağ Asitleri, Peroksizomal Hastalıklar, Hiperlipidemi, C22, C24, C26*

How Does Hyperlipidemia Affect Very Long Chain Fatty Acid Analysis'

Abstract: *Introduction: Very Long Chain Fatty Acid(VLCFA) analysis is an important screening test in diagnosing peroxisomal disorders. Although hyperlipidemia affects VLCFA analysis, there is not enough information about how it occurs.In this study, we evaluated the effect of hyperlipidemia on VLCFA analysis. Materials and Methods: Fifteen patients with hyperlipidemia without peroxisomal disorders were included in the study.Peroxisomal disorders were excluded by history,clinical,laboratory, and in some patients, genetic analysis.Hyperlipidemia status was defined as triglyceride(TG), LDL-cholesterol(LDL-C) values above 95th-percentile according to age and gender in children.VLCFA-analysis (C26,C24,C22,C26/C22,C24/C22) was studied by gas chromatography-mass spectrometry(GC-MS). Simultaneous fasting lipid profiles, such as total-cholesterol,LDL-C,HDL-cholesterol, and TG levels, were analyzed by the patients. Results:Fifteen patients(8 male) were included in the study.The ages of the patients were between 3-216 months(mean 119.46 months). Eleven patients had elevated LDL-C(min.-max.;133-806.6 mean;328.76mg/dl), and four had elevated TG(min.-max.;428-3253 mean;1967mg/dl).In two of the four patients with elevated TG(2914 and 3253mg/dl), the samples could not be analyzed for VLCFA analysis due to lipemic samples. VLCFA values could be studied in the remaining 13 patients. In correlation analyses,a moderate positive correlation(R=0.671) was detected between LDL-C levels and*

C26,and a high positive correlation(R=0.731 and R=0.808,respectively) with C24 and C22. No C22,C24 or C26 elevations were detected in patients with elevated TG(428 and 1273mg/dl) who could be analyzed. While a significant elevation in TG values was the cause of sample rejection,it was observed that samples with significant elevations in LDL-C could be analyzed. Conclusion:Although lipemic samples were rejected in the VLCFA analysis, samples from some patients with hyperlipidemia could be analyzed,and results were obtained.C22,C24, and C26 were increased, especially in cases of high LDL-C,which may lead clinicians to misdiagnose peroxisomal disorders. Therefore,VLCFA analysis should be evaluated together with the lipid profile taken simultaneously, and it should be kept in mind that VLCFA results may be high,especially in patients with high LDL-C.

Keywords: *Very Long Chain Fatty Acids, Peroxisomal Disorders, Hyperlipidemia, C22, C24, C26*

Introduction

Very Long Chain Fatty Acid (VLCFA) analysis is an important screening test for diagnosing peroxisomal diseases, among the inherited metabolic diseases (1). Peroxisomal disorders are divided into two main groups as peroxisomal biogenesis disorders and peroxisomal single enzyme deficiencies (2,3). The peroxisomal biogenesis disorders group includes Zellweger spectrum disorders and rhizomelic chondrodysplasia punctata (RCDP) types 1 and 5, while the single enzyme deficiencies group includes other disorders resulting from the deficiency of a single enzyme or protein (2,3). One of the reasons that plays a role in the pathophysiology of these disorders is the impairment in beta oxidation of VLCFAs (1). When peroxisomal diseases are suspected or screened, the first laboratory test that is often applied is VLCFA analysis (1). Although some sources state that hyperlipidemia affects VLCFA analysis, there is not enough information in the literature on how this effect occurs (1,4). In this study, we aimed to evaluate the effect of the presence of hyperlipidemia on VLCFA analysis.

Materials and Methods

Fifteen patients with hyperlipidemia but no peroxisomal disorders were included in the study. Peroxisomal disease was excluded by history, clinical, laboratory and genetic analysis in some patients. For the definition of hyperlipidemia, sources indicating normal and high values of triglyceride and LDL cholesterol according to age in children were used and above the 95th percentile was considered high (5,6). All patients had high triglyceride or LDL cholesterol or both according to age. VLCFA analysis was performed by gas chromatography-mass spectrometry (GC-MS). The parameters included in the VLCFA analysis were C26, C24, C22 levels and C26/C22, C24/C22 ratios. Total-cholesterol (TC), LDL-cholesterol (LDL-C), HDL-cholesterol (HDL-C) and triglyceride (TG) levels were also studied simultaneously with fasting lipid profiles from the patients and the results were compared.

Results

Fifteen patients were included in the study. 8 of the patients were male (53.3%). The ages of the patients ranged from 3 to 216 months, the mean age was 119.46 months. Eleven of the patients had elevated LDL-C (min.-max.; 133 – 806.6 mean; 328.76 mg/dl), and 4 had elevated TG (min.-max.; 428 – 3253 mean; 1967 mg/dl). Three patients had elevated LDL-C and TG together, but the predominant elevation in these patients was elevated LDL-C. In two of the four patients with elevated triglycerides, TG values were 2914 and 3253 mg/dl, and the samples of these two patients were rejected for VLCFA analysis due to lipemic samples, and the values could not be studied. The other two patients had TG levels of 428 and 1273 mg/dl. VLCFA analysis was performed on these two patients and C22, C24 and C26 levels were found to be within normal limits. VLCFA values could be studied in the remaining 13 patients. The lipid profile and VLCFA results of the patients are given in Table 1.

Table 1. The lipid profile and VLCFA results of the patients

Patient no.	LDL-C	Total Chol.	HDL-C	TG	C26 (0,6-1,3)umol/L	C24 (37,14-79,4)umol/L	C22 (41,1-90,3)umol/L	C24/C22 (0,689-1,008)	C26/C22 (0,011-0,026)
1.	**806,6**	891	15	**347**	**3,92**	**221,57**	**189,06**	**1,17**	0,021
2.	**437,8**	506	36	**161**	**1,83**	**115,48**	**163,58**	0,71	0,011
3.	**704**	754	29	105	**1,33**	**131,5**	**239,86**	0,55	0,006
4.	**172**	230	45	65	0,65	53,82	81,54	0,66	0,008
5.	**143,2**	201	47	54	0,54	83,36	86,31	0,97	0,006
6.	**133**	188	43	59	0,68	56,74	71,15	0,8	0,01
7.	**335,2**	378	31	59	0,68	63,54	82,58	0,77	0,008
8.	**221,8**	312	**80**	51	0,51	24,09	45,76	0,53	0,011
9.	**151,6**	210	40	92	0,66	61,26	74,11	0,83	0,009
10.	**152**	222	43	**135**	0,43	29,64	42,09	0,7	0,01
11.	**359,2**	410	34	84	1,28	**85,78**	**97,21**	0,88	0,013
12.	28	98	14	**428**	1	23,23	20,78	**1,12**	**0,048**
13.	22	238	13	**1273**	0,41	32,79	45,41	0,72	0,009
14.	15	369	7	**2914**	SR	SR	SR	SR	SR
15.	12	343	8	**3253**	SR	SR	SR	SR	SR

The table shows higher values according to age in “bold” for LDL-C, HDL-C, TG, and VLCFA analysis. Total Chol.; total cholesterol, TG; triglyceride, SR; Sample rejected.

In the correlation analysis with Spearman's test, a moderate positive correlation (R=0.671) with C26 and a high positive correlation with C24 and C22 (R=0.731 and R=0.808, respectively) were detected between LDL-C levels (Table 2).

Table 2. Correlation analysis with LDL-C and C22, C24, C26

Spearman’s correlation test			C26	C24	C22
	LDL-C	correlation coefficient	0,671*	0,731**	0,808**
		P value	0,012	0,005	0,001
	Number of patients		13	13	13

*correlation is significant at the 0,05 level, ** correlation is significant at the 0,01 level

The correlation of LDL-C with C22, C24 and C26 are shown in Figure 1. While significant elevations in TG values were the cause of sample rejection in our study, it was observed that samples with significant elevations in LDL-C could be analyzed for VLCFA.

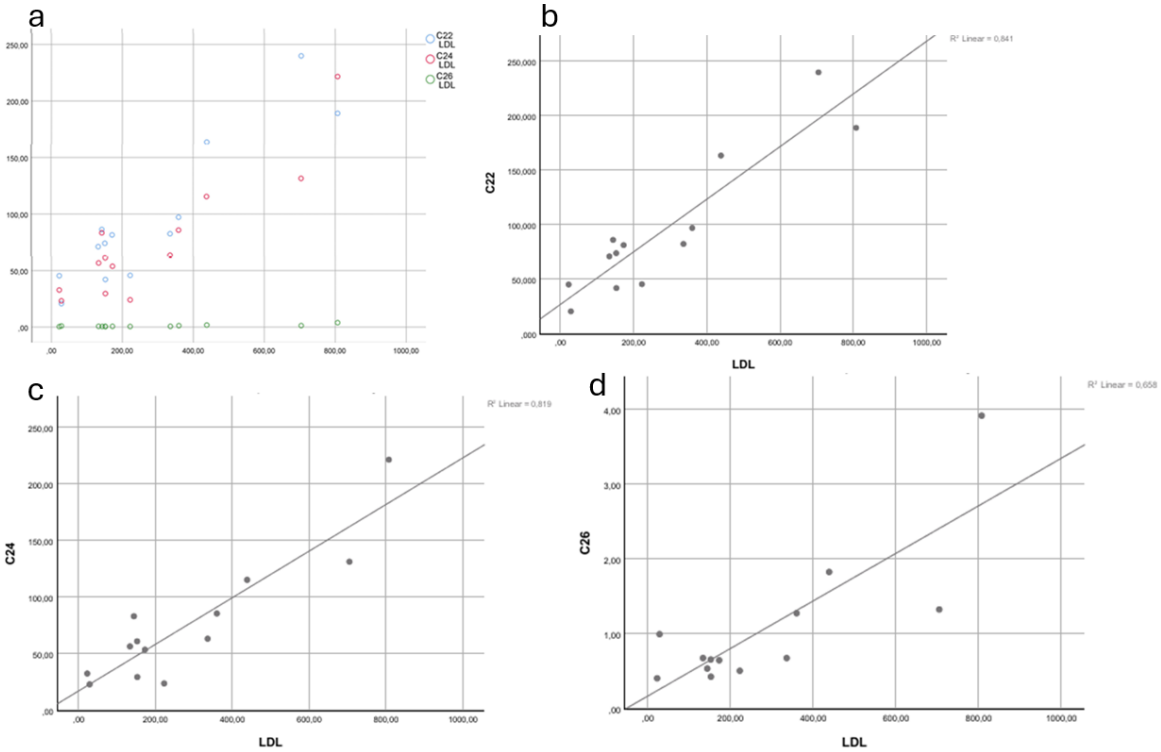

Figure 3. The correlation of LDL-C with C22, C24 and C26 are shown in the figures. "a" shows the all correlations between C22-LDL, C24-LDL and C26-LDL, "b" shows the correlation between C22 and LDL, "c" shows the correlation between C24 and LDL, "d" shows the correlation between C26 and LDL.

Discussion

VLCFA analysis is important in peroxisomal diseases, especially in diagnosing Zellweger spectrum disorders, D-bifunctional protein deficiency, acyl-CoA oxidase-1 deficiency and X-linked adrenoleukodystrophy subtypes (1). Although it is stated in the literature that VLCFA analysis is affected in hyperlipidemia, there is no detailed information on which lipid fraction and at what levels it is affected. Although our study has a small sample size, it is important in terms of being a study that separately evaluates C22, C24, C26 analyses in cases of hypertriglyceridemia and LDL-C elevation. Although the number of patients with hypertriglyceridemia alone was insufficient in our study, it was determined that VLCFA analysis could not be performed at very high TG levels and C22, C24, C26 analyses were normal in milder TG elevations. However, C24, C26 elevations together with TG elevation have been reported in the literature (4). In the same study, C24 and C26 were elevated without affecting C22 in milder LDL-C elevations. In contrast, our study found a positive strong correlation with C22 elevation in cases of markedly elevated LDL-C. In our study, patients with elevated LDL-C were those with genetic mutations in hyperlipidemia-related genes but without neurological findings suggesting peroxisomal disease. It is mentioned in the literature that hyperlipidemia, peanut butter consumption, and ketogenic diet may cause changes in VLCFA analysis due to preanalytical reasons. Still, detailed information about these changes has not been provided (1). In our study, the effects of TG and LDL-C elevations on C22, C24, and C26 were examined separately. Although the number of cases was insufficient, the samples of two patients with very significant TG elevations were rejected for VLCFA analysis, while none of our cases with high LDL-C levels had samples rejected for VLCFA analysis. This situation also poses a risk in terms of incorrectly investigating patients for peroxisomal diseases and unnecessary examinations who were studied independently of being lipemic and given VLCFA results, but who had elevated C22, C24, and/or C26 analyses, especially due to elevated LDL-C.

Conclusion

Although lipemic samples were rejected in VLCFA analysis, it was observed that samples from some patients with hyperlipidemia were still included in the study and were evaluated. It was observed that C22, C24, and C26 were increased, especially in cases of high LDL-C, which could lead clinicians to diagnose peroxisomal disorders falsely. Therefore, VLCFA analysis should always be performed simultaneously with lipid profiles and it should be kept in mind that VLCFA results may be high especially in patients with high LDL-C.

References

1. De Biase I, Tortorelli S, Kratz L, et al. Laboratory diagnosis of disorders of peroxisomal biogenesis and function: a technical standard of the American College of Medical Genetics and Genomics (ACMG). *Genet Med*. 2020;22(4):686-697. doi:10.1038/s41436-019-0713-9
2. Braverman NE, Raymond GV, Rizzo WB, et al. Peroxisome biogenesis disorders in the Zellweger spectrum: An overview of current diagnosis, clinical manifestations, and treatment guidelines. Mol Genet Metab 2016; 117:313.
3. Klouwer FC, Berendse K, Ferdinandusse S, et al. Zellweger spectrum disorders: clinical overview and management approach. Orphanet J Rare Dis 2015; 10:151.
4. Rattay TW, Rautenberg M, Söhn AS, et al. Defining diagnostic cutoffs in neurological patients for serum very long chain fatty acids (VLCFA) in genetically confirmed X-Adrenoleukodystrophy. *Sci Rep*. 2020;10(1):15093. Published 2020 Sep 15. doi:10.1038/s41598-020-71248-8
5. Strong WB. Atherosclerosis: its pediatric roots. In: Kaplan N, Stamler J, (Editors), Prevention of Coro nary Heart Disease: Practical Management of The Risk Factors. Philedelphia, WB Saunders, 1983; pp: 20-32.
6. Neal WA, John CC. Disorders of Lipoprotein Meta bolism and Transport. In: Kliegman RM, Behrman RE, Stanton BF, Schor NF, eds. Nelson Textbook of Pediatrics 19th edition, Philadelphia: Saunders; 2011; p: 479.

Makale id= 141

Sözlü Sunum

ORCID ID: 0000-0001-8751-6453

Kadın Bir Olguda Kompulsif Cinsel Davranış Bozukluğu: Dsm-5 ve Icd-11 Perspektifinden Bir Değerlendirme

Uzman Dr. Meltem Gürü[1]
[1]Gazi Üniversitesi

Özet: *Amaç: Bu çalışmada, nadir görülen bir kadın Kompulsif Cinsel Davranış Bozukluğu (CSBD) vakasının DSM-5 ve ICD-11 kriterleri çerçevesinde değerlendirilmesi, ayırıcı tanılarının tartışılması ve olası tedavi yaklaşımlarının ele alınması amaçlanmıştır. Yöntem: 22 yaşında bir kadın olgu sunulmuş, klinik öyküsü, ruhsal durum muayenesi ve tanısal değerlendirmesi ayrıntılı olarak incelenmiştir. DSM-5 ve ICD-11 çerçevesinde ayırıcı tanılar gözden geçirilmiş, tedavi yaklaşımları multidisipliner bir bakış açısıyla ele alınmıştır. Bulgular: Olgunun tekrarlayan cinsel dürtüleri kontrol edememesi, sosyal ve akademik işlevsellikte bozulmalara yol açmıştır. CSBD'nin DSM-5'te bağımsız bir bozukluk olarak tanımlanmaması tanı sürecinde güçlük yaratırken, ICD-11'de dürtü kontrol bozuklukları içinde yer alması tanısal süreci kolaylaştırmaktadır. Sonuç: CSBD'nin kadınlardaki klinik özellikleri ve psikiyatrik komorbiditeleri hakkında daha fazla araştırmaya ihtiyaç vardır. Tedavi sürecinde bilişsel davranışçı terapi (BDT) ve farmakolojik yaklaşımlar etkili olup, psikososyal müdahaleler uzun vadeli iyileşme için önem arz etmektedir.*

Anahtar Kelimeler: *Anahtar Kelimeler: Kompulsif Cinsel Davranış Bozukluğu, Dürtü Kontrol Bozuklukları, Bilişsel Davranışçı Terapi*

Compulsive Sexual Behavior Disorder in a Female Case: An Evaluation From the Perspective of Dsm-5 and Icd-11

Abstract: *Objective: This study aims to evaluate a rare case of Compulsive Sexual Behavior Disorder (CSBD) in a female patient within the framework of DSM-5 and ICD-11 criteria, discuss differential diagnoses, and explore potential treatment approaches. Method: A 22-year-old female case was presented, with a detailed examination of her clinical history, mental status, and diagnostic evaluation. Differential diagnoses were reviewed based on DSM-5 and ICD-11, and treatment approaches were assessed from a multidisciplinary perspective. Results: The patient's inability to control recurring sexual urges led to significant impairments in social and academic functioning. The absence of CSBD as an independent diagnosis in DSM-5 complicates the diagnostic process, whereas its classification under impulse control disorders in ICD-11 facilitates a clearer diagnostic framework. Conclusion: Further research is needed on the clinical characteristics and psychiatric comorbidities of CSBD in females. Cognitive Behavioral Therapy (CBT) and pharmacological interventions have shown effectiveness in treatment, while psychosocial interventions play a crucial role in long-term recovery.*

Keywords: *Key Words: Compulsive Sexual Behavior Disorder, İmpulse Control Disorder, Cognitive Behavioral Therapy*

1.GİRİŞ

Kompulsif Cinsel Davranış Bozukluğu (CSBD), bireyin tekrarlayan ve kontrol edilemeyen cinsel dürtüleri nedeniyle psikososyal işlevselliğinde bozulmalara yol açan bir durumdur. Dünya Sağlık Örgütü'nün Uluslararası Hastalık Sınıflandırması 11. Revizyonu'nda (ICD-11), CSBD, dürtü kontrol bozuklukları kategorisinde ele alınmıştır. ICD-11'e göre CSBD, bireyin yoğun ve tekrarlayan cinsel dürtü veya itkilerini kontrol etmekte sürekli başarısız olması ve bunun sonucunda en az altı ay boyunca

yineleyici cinsel davranışlar sergilemesiyle karakterizedir. Bu durum kişisel, ailevi, sosyal, akademik veya mesleki işlevsellikte belirgin bozulmalara ve sıkıntılara yol açmaktadır.[1]

Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabı'nın 5. Baskısı (DSM-5, Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, 5th Edition) hiperseksüalite bağımsız bir psikiyatrik bozukluk olarak tanımlanmamış; bunun yerine, obsesif-kompulsif bozukluk, bipolar bozukluk, madde kullanım bozuklukları veya dürtü kontrol bozukluğu gibi diğer kategoriler altında değerlendirilmiştir.[2] Bu durum, klinisyenler için tanı koymada belirsizlik ve güçlükler yaratmakta ve hastaların uygun tedaviye erişiminde zorluklara neden olabilmektedir.[3-5]

Bu çalışmada, az sayıda bildirilen kadın CSBD vakalarından biri sunulmakta ve olgunun tanısal değerlendirilmesi ele alınmaktadır. DSM-5 ve ICD-11 perspektifinden ayırıcı tanılar irdelenerek, hiperseksüel davranışların farklı psikiyatrik kategorilerde nasıl ele alındığı tartışılacaktır. Ayrıca, CSBD için mevcut tedavi yaklaşımları değerlendirilerek, multidisipliner bir tedavi yaklaşımının gerekliliği vurgulanacaktır.

2. OLGU SUNUMU

AE, 22 yaşında, kadın, mühendislik fakültesi öğrencisidir. Erken çocukluk döneminden itibaren ailesinin katı kurallar ve kısıtlamalar getirdiği bir ortamda büyüdüğü, sosyal etkileşimlerinin sınırlandırıldığı ve hatta arkadaşlarıyla dışarı çıkmasına dahi izin verilmediği öğrenildi. Erken dönem cinsel öyküsünde AE, 12-13 yaşlarından itibaren cinselliğe ilgisinin artmaya başladığını fark ettiğini ve pornografik videolar izleyerek mastürbasyon yaptığını belirtti. Lise yıllarında, görüntülü telefon görüşmeleri ile karşı cinsten ve kendisinden bazen yaşça büyük tanımadığı kişilerle cinsel ilişki yaşadığı öğrenildi. Bu telefon görüşmelerinden bir tanesine ailesi şahit olunca ev içinde yoğun baskıya maruz kalmış ve 2017 yılında bu süreç ilaç alarak kendine zarar verme girişimi ile sonuçlanmış. İlk psikiyatri başvurusu bu dönemde olmuş. Majör Depresif Bozukluk tanısı ile fluoksetin 20 mg/gün ve aripiprazol 5 mg/gün tedavisi önerilmiş, ancak düzenli tedavi ve takip sağlanamamış.

Üniversiteye başladıktan sonra ailesinden ayrı yaşamaya başlayan AE, artan cinsel dürtüleri nedeniyle yeni tanıştığı insanlarla cinsel ilişki yaşadığını, ancak ilişkiler sonrası pişmanlık ve suçluluk hissi duyduğunu belirtti. Bu ilişkilerden herhangi bir maddi kazancının olmadığını söyleyen hasta, çoğunlukla aynı kişilerle tekrar cinsellik yaşamıyor ve iletişim kurmuyormuş. Bu kişiler okulundan ya da sosyal çevresinden değil, bazen yolda karşılaştığı ya da hiç tanımadığı insanlar oluyormuş. Polikliniğimize ilk başvurusu Ekim 2022'de olan AE, moral bozukluğu, isteksizlik, odaklanma güçlüğü, sabahları zor uyanma, akademik performansta belirgin düşüş bildirdi. Ayrıca haftada 4-5 kez farklı kişilerle tek seferlik cinsel ilişkiler yaşadığını, sonrasında da utanç ve pişmanlıkla depresif belirtilerinin arttığını ifade etti. E-Nabız kayıtlarında hastanın birden fazla kez vajinal akıntı ve kaşıntı şikayetleriyle Kadın Hastalıkları ve Doğum bölümüne başvurduğu ve bu başvurular sonucunda vajinit ve Üriner Sistem Enfeksiyonu tanısıyla tedavisinin düzenlendiği görüldü. Bu şikayetlerinin büyük oranda çoklu cinsel partneri olmasına bağlı olduğunu bilmesine rağmen, yeni tanıştığı insanlarla cinsel ilişkisi devam etmiş. Bu durumun okul çevresinde fark edilmesiyle sosyal çevresi giderek daralmış ve yalnızca bir arkadaşıyla görüşmeye devam edebilmiş. Hasta tatil dönemlerinde ailesinin yanında iken, bu davranışları baskıladığını, ancak sosyal ortamlarda dürtü kontrolünde zorlandığını ifade etmekteydi. Ayrıca, ailesinin kendisini baskıcı bir tarzda büyütmesinin bu davranışlarının ortaya çıkmasında asıl neden olduğunu düşündüğünü belirtti. Hasta, son aylarda alkol tüketiminin arttığını bildirmekte olup, haftalık ortalama 7-8 birim bira tükettiğini ifade etti. Bunun dışında herhangi bir madde ya da ilaç kullanım öyküsü bulunmadığını belirtti.

Ruhsal durum muayenesinde kişisel bakım düzeyi yeterli olup, yaşına ve sosyokültürel düzeyine uygun bir giyim tarzına sahipti. Duygu durumu depresif olup, kendini genellikle moral bozukluğu, isteksizlik ve suçluluk duyguları içinde hissettiğini ifade etti. Affektif tepki kapasitesi sınırlı olup, özellikle cinsel dürtüleri ve davranışlarıyla ilgili konuşurken dalgalanmalar göstermekteydi. Düşünce içeriğinde, cinsel dürtülerini kontrol edememeye bağlı olarak belirgin suçluluk ve ailesine karşı eleştiri temaları mevcuttu. İntihar düşüncesi açısından yapılan sorgulamada, geçmişte kendine zarar verme girişiminde bulunduğu, ancak şu anda aktif bir intihar düşüncesinin olmadığı öğrenildi. Gerçeklik değerlendirmesi korunmuş olmakla birlikte, dürtüsel cinsel davranışlarına yönelik içgörüsü kısmen sınırlıydı.

Psikiyatri polikliniğine başvurusu öncesinde, Kadın Hastalıkları ve Doğum Bölümü tarafından yapılan laboratuvar tetkikleri incelendi. Tam kan sayımı (hemogram) ve rutin biyokimyasal parametrelerinde (karaciğer fonksiyon testleri, böbrek fonksiyon testleri, elektrolit düzeyleri) herhangi bir patolojik bulguya rastlanmadı. Ayrıca, cinsel yolla bulaşan hastalıklar açısından serolojik testleri yapılmıştı, HIV (Anti-HIV), hepatit B (HBsAg, Anti-HBc, Anti-HBs) ve hepatit C (Anti-HCV) serolojisi negatif olarak saptanmıştı. Dikkat sorunları, bilişsel yavaşlama ve odaklanma güçlükleri göz önüne alınarak, nörobilişsel işlevleri etkileyebilecek biyolojik faktörlerin dışlanması amacıyla ek tetkikler yapılması planlandı. Bu kapsamda, serum demir düzeyi, ferritin, total demir bağlama kapasitesi, tiroid fonksiyon testleri ile vitamin B12 düzeyi istendi.

Majör Depresif Bozukluk, Dürtü Kontrol Bozukluğu ve Alkol Kullanım Bozukluğu ön tanılarıyla fluoksetin 20 mg/gün ve aripiprazol 5 mg/gün tedavisi önerilen hasta, kontrol muayenesine gelmedi.

Hasta ilk muayenesinden 2 yıl sonra Ekim 2024'te aynı şikayetlerle polikliniğimize tekrar başvurdu. Bu süre boyunca depresif belirtileri, yineleyici cinsel davranışları ve dikkatle ilgili sorunlarının aynı şekilde devam ettiğini belirten hasta alkol kullanımının ilk muayenedeki kadar fazla olmadığını (ayda 3-4 birim bira) belirtti. Şikayetleri nedeniyle sosyal çevresinin daha da azaldığını, çoğunlukla okulda yalnız zaman geçirdiğini, okuldaki akademik başarısının düştüğünü, bazı derslerden kaldığını ve en çok da bu nedenle tekrar başvurduğunu söyledi. İlk muayenesinde önerilen ilaç tedavilerini hiç kullanmadığı öğrenildi. Bu 2 yıllık süreçte herhangi bir psikiyatrik yardım almayan hasta ders programının yoğun olması nedeniyle kontrole gelemediğini söyledi.

Ruhsal durum muayenesinin önceki değerlendirme ile benzer olduğu, ancak dikkat sorunlarında artış gözlendiği tespit edildi. Hastanın bildirdiği ve giderek artan dikkat sorunlarının biyolojik etiyolojisini değerlendirmek amacıyla tam kan sayımı, rutin biyokimyasal parametreler, serum demir düzeyi, ferritin, total demir bağlama kapasitesi, tiroid fonksiyon testleri ve vitamin B12 düzeyi yeniden istendi. Tetkiklerini yaptıran ancak sonuçlarının değerlendirilmesi için kontrol muayenesine yine gelmeyen hastanın, mevcut durumu hakkında güncel bilgi bulunmamaktadır.

3.TARTIŞMA

Bu olgu sunumunda, nadir görülen bir kadın CSBD olgusunu ayırıcı tanılarıyla birlikte tartışmak ve tedavi seçeneklerini ele almak amaçlanmaktadır. Ayırıcı tanı süreci, DSM-5 ve ICD-11 tanı kriterleri ekseninde değerlendirilecek olup, bozukluğun diğer psikiyatrik rahatsızlıklardan ayrımı detaylandırılacaktır.

AE, çocukluk döneminden itibaren cinselliğe yoğun ilgi duyan, ergenlikte riskli cinsel davranışlar geliştiren ve yetişkinlikte dürtüsel cinsel eylemler sergileyen bir hasta olarak tanımlanmıştır. Sık ve rastgele cinsel ilişkilere girmesi, sonrasında yoğun suçluluk hissetmesi ve depresif belirtilerle başvurması, CSBD ile uyumlu bir tablo çizmektedir. Sharma ve arkadaşlarının[3] çalışmasında da benzer şekilde, cinsel dürtülerini kontrol edemeyen ve zamanla bu davranışların yarattığı pişmanlık hissiyle depresyon gelişen bir kadın olgu bildirilmiştir. Bu çalışmada vurgulanan önemli noktalardan biri, CSBD' nin yaşam boyu farklı şekillerde kendini gösterebileceği ve bireyin çevresel, psikososyal faktörlerden etkilendiğidir.

DSM-5'in CSBD'yi bağımsız bir bozukluk olarak tanımlamaması, tanı sürecinde klinik karar vermeyi zorlaştırmaktadır.[6] Bu nedenle AE'nin olgusunda, CSBD'ye ek olarak olası ayırıcı tanılar dikkatle değerlendirilmelidir. Obsesif kompulsif bozukluk, özellikle tekrarlayan cinsel düşüncelerin varlığı nedeniyle ayırıcı tanıda göz önüne alınması gereken bir durumdur. Ancak AE'nin cinsel dürtüleri ve eylemleri, klasik obsesif kompulsif belirtilerden farklı olarak haz alma ve pişmanlık döngüsü içermektedir. Obsesif kompulsif bozuklukta birey genellikle bu düşünceleri rahatsız edici ve istenmeyen olarak tanımlarken, CSBD'de bireyler genellikle eylemi gerçekleştirirken haz duyar, ancak sonrasında yoğun suçluluk hisseder.[3] AE'de gözlemlenen bu dinamik, CSBD tanısını daha olası hale getirmektedir.

CSBD'nin borderline kişilik bozukluğu ile ilişkili olup olmadığı tartışılmalıdır. Borderline kişilik bozukluğu, DSM-5'te duygusal düzensizlik, yoğun kişilerarası çatışmalar, kimlik karmaşası ve dürtüsel davranışlarla karakterize edilen bir kişilik bozukluğu olarak tanımlanmaktadır.[2] Borderline kişilik bozukluğu olan bireylerde riskli cinsel eylemler, duygusal dengesizlik ve dürtü kontrol sorunları sık

görülmektedir. Borderline kişilik bozukluğunda dürtüsel davranışlar çoğunlukla yoğun duygusal krizlere tepki olarak gelişirken, CSBD'de temel sorun tekrarlayan cinsel dürtülerin kontrol edilememesidir. AE'nin öyküsünde, duygusal düzensizlik ve yoğun kişilerarası çatışmalar ön planda olmamış, daha çok cinsel dürtüleri kontrol edememe ve yineleyici cinsel davranışlar sergileme temel şikayet olarak öne çıkmıştır. AE'nin cinsel eylemlerinin genellikle cinsel dürtülerin yoğunluğu nedeniyle ortaya çıktığı ve ardından pişmanlık hissettiği görülmektedir. Bu durum, CSBD tanısını, borderline kişilik bozukluğu tanısından daha olası kılmaktadır.

CSBD ile dürtü kontrol bozuklukları arasında önemli örtüşmeler bulunmaktadır. CSBD tanısı alan bireyler, dürtüsel eylemler sırasında kontrol kaybı yaşamakta ve bu eylemleri tekrarlamaktan kendilerini alıkoyamamaktadır. Güncel çalışmalar, CSBD'nin dürtü kontrol eksikliği, ödül odaklı davranışlar ve bağımlılıkla ilişkili olabileceğini öne sürmektedir.[7,8] AE'nin öyküsünde, anlık dürtülerle tanımadığı insanlarla cinsel ilişkiye girme ve sonrasında pişmanlık duyma hali, dürtü kontrol bozukluklarına benzer bir tablo çizmektedir. Bununla birlikte, AE'nin dönemsel olarak alkol kullanım sorunu yaşaması, dürtüsel eylemlerini kontrol etmekte zorlanmasına ve bu davranışlarının sıklığının artmasına katkıda bulunmuş olabilir. Alkol ve madde kullanımı, dürtü kontrolünü zayıflatarak CSBD belirtilerinin şiddetlenmesine neden olabilmektedir. Dürtü kontrol bozukluklarında cinsellikle ilişkili olmayan dürtüsel eylemler de yaygınken, AE'nin temel sorunu yalnızca cinsel davranışlarla sınırlıdır. Bu durum, AE'nin CSBD tanısına daha uygun olduğunu göstermektedir.

Bipolar bozuklukta hiperseksüalite, manik veya hipomanik dönemlerde sık görülür ve bireylerin cinsel arzularında artışa yol açabilir. AE'de bu tür duygu durum dalgalanmaları belirgin olarak tanımlanmamıştır. Ayrıca, bipolar bozuklukta görülen hiperseksüalite genellikle epizodik olup manik ya da hipomanik dönemlerde ortaya çıkarken, AE'de cinsel dürtülerin sürekli bir şekilde var olması, bipolar bozukluğa bağlı hiperseksüaliteden ayrılmasına yardımcı olabilir.

AE'nin durumu, tedavi açısından multidisipliner bir yaklaşım gerektirmektedir. CSBD' sıklıkla depresyon ve anksiyete gibi komorbid psikiyatrik bozukluklarla birlikte görülmektedir. [6] Bu nedenle, tedavi planlanırken yalnızca kompulsif cinsel davranışları hedef almak yerine, eşlik eden psikopatolojilerin de dikkate alınması gerekmektedir. Klinik uygulamalarda, çoğu zaman mevcut tanısal çerçeveler içerisinde daha iyi tanımlanmış olan depresyon ve anksiyete gibi bozukluklara yönelik müdahaleler ön planda tutulmaktadır. CSBD'ye özgü müdahaleler sınırlı olsa da bazı terapötik ve farmakolojik yaklaşımların etkili olabileceği gösterilmiştir.[6]

Farmakolojik tedaviler açısından, SSRI'ların (Fluoksetin, Sertralin) CSBD belirtilerini azaltmada etkili olabileceği bildirilmiştir.[3] Opioid antagonistlerinden Naltrekson'un CSBD tedavisinde etkili olduğuna dair kanıtlar artmaktadır ve bazı çalışmalarda Naltrekson'un Bilişsel Davranışçı Terapi (BDT) ile birlikte uygulanmasının olumlu sonuçlar verdiği gösterilmiştir.[9,10]

Psikoterapötik yaklaşımlar, CSBD tedavisinde önemli bir yer tutmaktadır.[11] BDT, CSBD tedavisinde bilişsel çarpıtmaları değiştirmeye, dürtüsel davranışları kontrol etmeye ve işlevsel başa çıkma stratejileri geliştirmeye yönelik yapılandırılmış bir terapi yöntemidir. [5,11]AE'de dürtüsel cinsel davranışlar sonrası gelişen suçluluk hissi, bilişsel çarpıtmalar ve kendilik algısı problemleri göz önüne alındığında, BDT'nin bilişsel yeniden yapılandırma, maruz bırakma ve yanıt önleme, dürtü kontrol teknikleri ve farkındalık temelli stratejiler ile bireyin düşünce süreçlerini düzenlemesine yardımcı olabileceği düşünülmektedir. Ayrıca, AE'nin sosyal izolasyonu ve akademik başarısızlığı göz önüne alındığında, destekleyici sosyal ortamların sağlanması ve psikososyal rehabilitasyon büyük önem taşımaktadır.

Sonuç olarak, AE'nin klinik tablosu CSBD ile örtüşmektedir. Ancak, DSM-5'in bu tanıyı bağımsız bir bozukluk olarak kabul etmemesi, klinik yönetimde önemli zorluklar yaratmaktadır. ICD-11'in CSBD'yi dürtü kontrol bozuklukları içinde tanımlaması, AE gibi olguların tanı sürecini kolaylaştırmıştır.

AE'nin klinik tablosu, CSBD ile ilgili az sayıda bildirilen kadın olgulardan biri olması açısından dikkat çekicidir. Mevcut literatürde CSBD'nin yaygınlığı, semptom şiddeti ve klinik seyri genellikle erkek bireyler üzerinden değerlendirilmiş olup, kadın olgulara dair sınırlı veri bulunmaktadır.[12] Bu olgu, CSBD'nin kadınlarda da gözlemlenebileceğini ve kadın hastalar özelinde daha fazla klinik araştırmaya ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir.

4. SONUÇ

Bu olgu sunumu, nadir görülen bir kadın CSBD vakasını DSM-5 ve ICD-11 kriterleri doğrultusunda değerlendirerek ayırıcı tanıları ve tedavi yaklaşımlarını ele almıştır. CSBD'nin DSM-5'te bağımsız bir tanı olarak yer almaması, klinik tanı sürecinde belirsizliklere ve tedavi planlamasında güçlükler yaşanmasına neden olmaktadır. Buna karşın, ICD-11'de dürtü kontrol bozuklukları kategorisinde tanımlanması, tanısal çerçevenin netleşmesine ve klinik yönetimin daha sistematik bir şekilde ele alınmasına katkı sağlamaktadır.

Kadınlarda CSBD'nin daha az bildirilmesi, bu alandaki klinik bilgilerin sınırlı kalmasına neden olmaktadır. BDT ve farmakolojik yaklaşımlar tedavide etkili olup, psikososyal desteklerin artırılması önem taşımaktadır.

Sonuç olarak, CSBD'nin kadın bireylerdeki klinik özellikleri daha fazla araştırılmalı ve tanısal kriterler netleştirilerek tedavi süreçleri iyileştirilmelidir.

KAYNAKLAR

1. World Health Organization. International Classification of Diseases 11th Revision (ICD-11): Compulsive Sexual Behavior Disorder.2019. Retrieved from https://icd.who.int/
2. American Psychiatric Association. Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (DSM-5). Washington, DC: American Psychiatric Publishing.2013.
3. Sharma, C., Saha, S., & Das, A. The Life Course of a Woman with Compulsive Sexual Behavior: A Case Study. Journal of Psychosexual Health. 2025. https://doi.org/10.1177/26318318241310664
4. Kraus, S. W., Krueger, R. B., Briken, P. et al. Compulsive sexual behaviour disorder in the ICD-11. World Psychiatry, 2018;17(1), 109-110. https://doi.org/10.1002/wps.20499
5. Bőthe, B., Potenza, M.N. & Demetrovics, Z. Debates on Compulsive Sexual Behavior Disorder: A Call for Global and Interdisciplinary Perspectives. Arch Sex Behav.2024; 53, 1215–1220. https://doi.org/10.1007/s10508-024-02836-2
6. Griffin, K. R., Way, B. M., & Kraus, S. W. Controversies and clinical recommendations for the treatment of compulsive sexual behavior disorder. Current Addiction Reports,2021; 1-10. https://doi.org/10.1007/s40429-021-00393-5
7. Borgogna, N. C., Owen, T., Johnson, D., & Kraus, S. W. No magic pill: A systematic review of the pharmacological treatments for compulsive sexual behavior disorder. The Journal of Sex Research, 2024; 61(9), 1328-1341. https://doi.org/10.1080/00224499.2023.2282619
8. Draps M, Kowalczyk-Grębska N, Marchewka A, Shi F, Gola M. White matter microstructural and compulsive sexual behaviors disorder - diffusion tensor imaging study. J Behav Addict. 2021; https://doi.org/10.1556/2006.2021.00002.
9. Savard J, Öberg KG, Chatzittofis A, Dhejne C, Arver S, Jokinen J. Naltrexone in compulsive sexual behavior disorder: a feasibility study of twenty men. J Sex Med. 2020;17(8):1544–52. https://doi.org/10.1016/j.jsxm.2020.04.318.
10. Kraus SW, Voon V, Potenza MN. Neurobiology of compulsive sexual behavior: emerging science. Neuropsychopharmacology. 2016;41(1):385–6. https://doi.org/10.1038/npp.2015.300.
11. Kaplan MS, Krueger RB. Diagnosis, assessment, and treatment of hypersexuality. J Sex Res. 2010;47(2):181–98. https://doi.org/10.1080/00224491003592863.
12. Kowalewska E, Gola M, Kraus SW, Lew-Starowicz M. Spotlight on compulsive sexual behavior disorder: a systematic review of research on women. Neuropsychiatr Dis Treat. 2020;16:2025–43. https://doi.org/10.2147/NDT.S221540.

Makale id= 161

Sözlü Sunum

ORCID ID: 0009-0009-8684-9411

Ratlarda Testiküler Torsiyon/detorsiyon Hasarına Karşı Timokinonun Koruyucu Etkinliğinin Araştırılması

Ma.St. Betül Mutlu[1], Dr. Öğretim Üyesi Kayıhan Karaçor[1], Doç.Dr. Hakan Soylu[1]
[1]Düzce Üniversitesi

*Corresponding author: Betül Mutlu

Özet: *Amaç: Testis torsiyonu, spermatik kordun kendi etrafında dönmesi sonucu testisin kanlanmasının bozulmasıyla ortaya çıkan ve acil müdahale gerektiren bir durumdur. Torsiyon sonrası detorsiyon uygulandığında, iskemi -reperfüzyon (İ/R) hasarı nedeniyle reaktif oksijen ve nitrojen türlerinde belirgin bir artış gözlenir. Bu serbest radikaller, hücresel enerji dengesini bozarak testis dokusunda oksidatif strese ve germ hücre ölümüne yol açar. Timokinon antidiyabetik analjezik antiinflamatuar özellikler dahil olmak üzere çeşitli farmakolojik özelliklere sahiptir ayrıca oksidatif stresi baskılayabilir. Bu çalışmada, sıçanlarda iskemi/reperfüzyon ile testiste şekillenen serbest radikallerin sebep olduğu testis hasarına karşı timokinonun koruyucu etkinliğinin olup olmadığını göstermeyi amaçladık. Çalışmamızda toplam 30 sıçan, her grupta 6 hayvan olacak şekilde beş gruba ayrıldı. Sham(n=6), Torsiyon(n=6), Timokinon+Torsiyon(n=6), Timokinon(n=6), Kontrol(n=6). Çalışmada torsiyon/detorsiyon yapılacak ratlarda kullanılmak için timokinon 7 gün boyunca intraperitoneal olarak uygulandı ve 7. günün sonunda, sıçanların sol testisleri 720° torsiyone edilerek 2 saat iskemisi, sonrasında 720° detorsiyone edilerek 3 saat boyunca reperfüzyonu gerçekleştirildi. Reperfüzyon sonunda tüm sıçanların, sağ ve sol testisleri eksize edilerek Hematoksilen-Eozin (H&E) boyaması yapılarak değerlendirildi. Bu değerlendirme sonucunda testis dokusunda timokinonun oksidatif stres kaynaklı hasarı azalttığı görüldü.*

Anahtar Kelimeler: *Testis, Torsiyon/detorsiyon, Timokinon*

Investigation of the Protective Effectiveness of Thymoquinone Against Testicular Torsion/detorsion Damage in Rats

Abstract: *Aim: Testicular torsion is a condition that occurs when the spermatic cord twists around itself, disrupting the blood supply to the testicle, and requires urgent intervention. When detorsion is applied after torsion, a significant increase in reactive oxygen and nitrogen species is observed due to ischemia-reperfusion (I/R) injury. These free radicals disrupt cellular energy balance, leading to oxidative stress and germ cell death in testicular tissue. Thymoquinone has various pharmacological properties including antidiabetic analgesic anti-inflammatory properties and can also suppress oxidative stress. In this study, we aimed to show whether thymoquinone has a protective effect against testicular damage caused by free radicals formed in the testis by ischemia/reperfusion in rats. In our study, a total of 30 rats were divided into five groups, with 6 animals in each group. Sham(n=6), Torsion(n=6), Thymoquinone+Torsion(n=6), Thymoquinone(n=6), Control(n=6). In the study, thymoquinone was administered intraperitoneally for 7 days to be used in rats that would undergo torsion/detorsion, and at the end of the 7th day, the left testicles of the rats were torsioned 720° for 2 hours and ischemia was performed, followed by 720° detorsion for 3 hours and reperfusion was performed. At the end of reperfusion, the right and left testicles of all rats were excised and evaluated by Hematoxylin-Eosin (H&E) staining. As a result of this evaluation, it was seen that thymoquinone reduced oxidative stress-induced damage in testicular tissue.*

Keywords: *Testis, Torsion/detorsion, Thymoquinone*

1.GİRİŞ:

İnfertilite, gebe kalmaya çalışan çiftlerin yaklaşık %15' ini etkileyen yaygın bir sorundur. Gebe kalmakta güçlük çeken çiftlerin %50 sinden fazlasında sorun en azından kısmen erkek üreme sorunlarıyla ilişkilidir. Genç erkekleri etkileyen en yaygın ürolojik sorunlardan biri olan testis torsiyonu spermatik kordun kendi etrafında dönmesi sonucu testisin kanlanmasının bozulması ve testisin iskemiye gitmesi ile sonuçlanan skrotal acil bir durumdur (1). Testis torsiyonu karın alt kadrana yayılım gösteren skrotal ağrı, beraberinde bulantı, kusma gibi semptomlara neden olabilir (2). Testis torsiyonu çoğunlukla idiopatik, %20 oranında ise travmayla meydana gelebilmektedir. İntravaginal ve ekstravaginal olmak üzere iki kısımda incelenir (3). İntravaginal genelllikle yetişkin yaşlarda ekstravaginal ise çoğunlukla yenidoğan döneminde görülür. Testisin torsiyonuna bağlı olarak oluşan iskemi toksik metabolitlerin testis dokusunda birikmesine neden olur (4). Detorsiyon gerçekleştirildiğinde ise testiküler reperfüzyonla beraber reaktif oksijen türleri (ROS) ve reaktif nitrojen türevlerinin (RNS) oluşumunda artış gözlenmektedir (5). Yani detorsiyon zamanında şekillendirilse ve testisten toksik metabolitler uzaklaştırılsa dahi reaktif oksijen ve nitrojen türlerine bağlı olarak testiküler hasar varlığını sürdürmektedir (6). Detorsiyon sonrası testise perfüze olan ROS ve RNSler hücre ve mitokondrial membran bütünlüğünü ortadan kaldırabilmekte, protein ve DNA'yı yıkabilmektedir. Bu kimyasal bileşenler testisin spermatogenezis yapamayacak duruma gelmesine hatta erkek infertilitesine neden olacak ciddi hasarları oluşturma potansiyeline sahiptir. ROS ve RNS bileşenlerinin ortamdaki varlığıyla beraber hücre DNA hasarı şekillenmekte ve hücrelerde apoptoz (programlanmış hücre ölümü) oluşmaktadır (7) (8). Testis fonksiyon bozukluklarını önlemek amacıyla çeşitli antioksidanlar denenmektedir. Timokinon hücredeki serbest radikalleri ortadan kaldırma kapasitesine sahip antioksidandır. Antioksidan etkisi ile dokularda oluşan hasarın giderilmesinde etkilidir (9) (10).

Bu çalışmanın hipotezi: Testis torsiyonu sonrası iskemi referfüzyon hsarında timokinonun koruyucu etkinliğinin araştırılması.

Bu hipotez doğrultusunda çalışmanın amacı;

1.Ratlarda testis torsiyon/detorsiyon modeli uygulamak,

2. İskemi/reperfüzyon ile testiste şekillenen serbest radikallerin sebep olduğu testis hasarına karşı timokinonun koruyucu etkinliğinin gösterilmesi hedeflenmektedir.

2.YÖNTEM

Bu çalışma, ağırlıkları 300-350 gram arasında değişen 30 adet Wistar cinsi erkek sıçan ile yapıldı. Çalışma Düzce Üniversitesi Deney Hayvanları Araştırma ve Uygulama Merkezinde gerçekleştirildi. Laboratuvarda 23C°oda ısısında 12:12 aydınlık karanlık döngüsüne tabi tutuldu, standart besin ve suyla beslendi.

Tedavi: Grup 1 Grup 3 ve Grup 5 'deki ratlara intraperitoneal (IP) olarak ilaç verilebilmesi amacıyla solüsyonlar hazırlandı. Grup 1(kontrol) 7 gün boyunca sadece dimetilsülfoksit (DMSO) IP olarak uygulandı. Grup 3 (timokinon): 7 gün boyunca sadece timokinon 50mg/kg doz intraperitoneal olarak uygulandı. Grup 5 (torsiyon/detorsiyon+timokinon): Sıçanlara torsiyon/detorsiyon modeli oluşturulmadan 7 gün önce önce timokinon 50mg/kg IP yöntemi ile uygulandı.

Tablo1.Sıçan grupları ve torsiyon/detorsiyon oluşturulmadan 7 gün önce verilen ilaçlar

GRUPLAR	ÖZELLİKLER
Grup 1 Kontrol(n=6)	Dimetilsülfoksit (DMSO)
Grup 2 Sham(n=6)	İlaç verilmedi
Grup 3 Timokinon(n=6)	Timokinon(50mg/kg)

Grup 4 Torsiyon/Detorsiyon(n=6)	İlaç verilmedi
Grup 5 Timokinon+Torsiyon/Detorsiyon(n=6)	Timokinon(50mg/kg)

Cerrahi İşlem: Hayvanlara uygulanan cerrahi işlemler 7 günün sonunda steril şartlarda ve intraperitoneal olarak uygulanan 1.25gr/kg üretan ile genel anestezisi altında gerçekleştirildi. Testiste iskemi/reperfüzyon modeli oluşturmak için torsiyon/detorsiyon, timokinon +torsiyon/detorsiyon grubundaki ratların sol testisleri önce 2 saat boyunca saat yönünde 720° döndürülerek torsiyone edilip skrotuma sabitlendi daha sonra 3 saat boyunca detorsiyone hale getirildi. Sham grubundaki sıçanların ise sadece sol testis skrotum dışına alındı. Testislerine torsiyon/detorsiyon modeli uygulanmadan atravmatik süturler ile tekrar kapatıldı. Timokinon ve kontrol grubundaki ratların testis dokusuna hiçbir işlem uygulanmadı. 5 saatlik İ/R süresi sonunda her bir gruptaki sıçanların testis dokuları dikkatli bir şekilde çıkarılıp tartıldı ve immünohistokimyasal çalışmalar için %4 lük bouin solüsyonuna alındı.24 saat boyunca bouin solüsyonunda sabitlenip kademeli olarak etanol ve ksilen serisinde dehidre edildikten sonra parafin içine gömüldü. Mikrotom ile kesitler alındı. H&E ile boyanarak histopatolojik değerlendirmeleri yapıldı.

3.BULGULAR

3.1 Işık Mikroskobu Görünümleri:

Grup 1'e (Kontrol Grubu) Ait Bulgular: Histopatolojik analizlerde, kontrol grubuna ait testis kesitlerinde seminifer tübüllerin yapısının normal olduğu gözlemlenmiştir. Bazal membran korunmuş olup üzerinde yerleşik germinal epitelin sağlıklı bir morfoloji sergilediği tespit edilmiştir. Lümende olgun spermatidlerin kuyrukları belirgin şekilde izlenmiştir.

Grup 2 (Sham): Grup 1 (Sham)'e ait testis kesitleri incelendiğinde testis dokusu normal histolojik görünümdeydi. Seminifer tübüller, intersitisyel alan ve intersitisyel bağ dokusundan oluşmaktaydı. Seminifer tübüller geniş intersitisyel doku içinde heterojen bir yapı göstermekteydi. Seminifer tübüllerin duvarında bazal membran üzerine oturmuş spermatogoniyumlar, spermatositler ve merkezde spermatidler izlendi.

Grup 3 (Timokinon) (TQ)'de grubunda da tübüller yuvarlak ve düzenli bir şekilde sıralanmış, bazal membran bütünlüğünü korumuş durumda. Spermatogonyumlar, spermatositler ve spermatidler belirgindir. Leydig hücreleri belirgin ve dejenerasyon yoktu.

Grup 4 (Torsiyon/Detorsiyon)'de, bu gruba ait kesitlerdeki seminifer tübüller histolojik açıdan çok fazla hasarlı görülmekteydi. Seminifer tübüllerde germinal epitelin kalınlığı çok fazla incelmişti. Tübüllerin lümeninde ise olgun sperm hücrelerinin kuyrukları çok az sayıda izlenmekteydi.

Grup 5 (Timokinon+Torsiyon/Detorsiyon) Grup 4 (T/D)'de gözlenen bulguların tümünde azalma saptandı. Tübül lümenindeki düzensizliklerin düzeldiği, spermatogenik seriye ait hücrelerde morfolojik bozuklukların oldukça azaldığı, sham grubuna benzer şekilde spermatogenik dizilim gösterdiği tespit edildi.

Şekil 1: Grup 1 (Kontrol) de genel görünüm, H-E Seminifer tübüller normal görünümünde olup geniş intersitisyel doku içinde heterojen dağılım göstermekteydi.

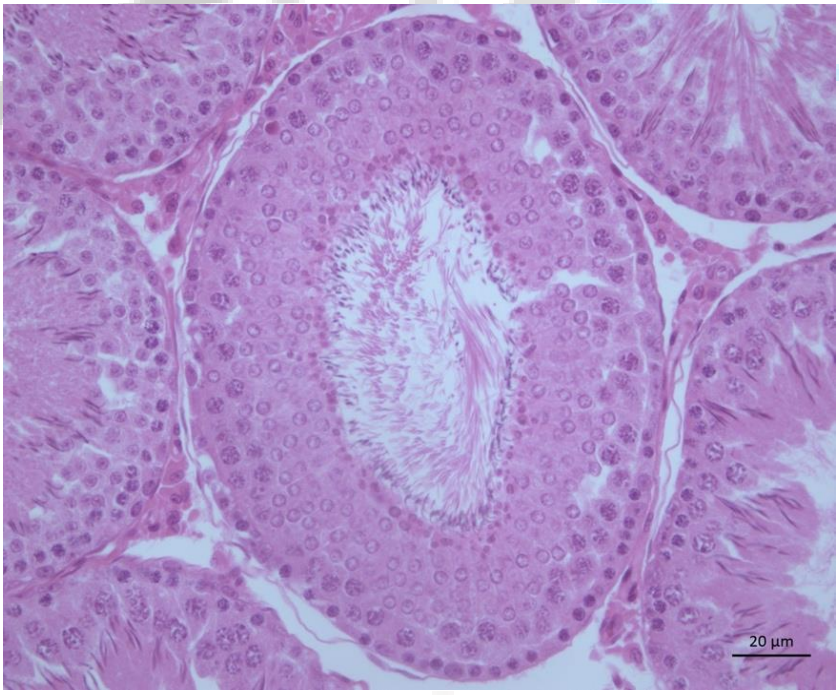

Şekil 2: Grup 2 (Sham) de genel görünüm, H-E Seminifer tübüller düzenli bir organizasyona sahip. Spermatogonyumlar, spermatositler ve spermatidler normal dağılım göstermekte.

Şekil 3: Grup 3 (Timokinon) genel görünüm, H-E Seminifer tübüller düzenli, lümende daha fazla olgun spermatozoa görülmektedir.

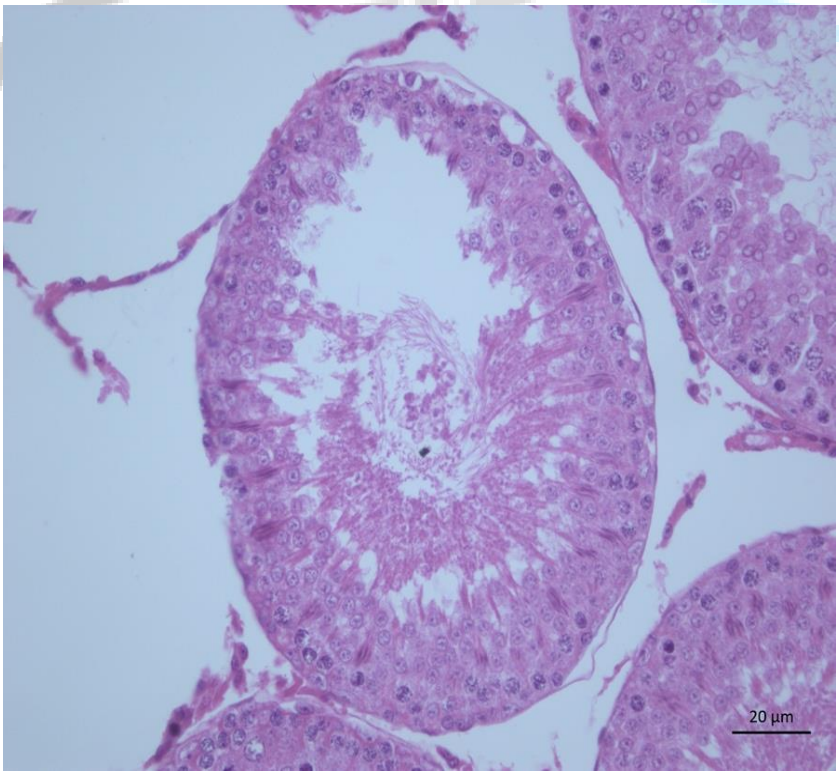

Şekil 4: Grup 4 (Torsiyon/Detorsiyon) genel görünüm, H-E Seminifer tübüllerin yapısında düzensizlik ve bazı bölgelerde atrofi görülmektedir. Olgun spermatozoa sayısı oldukça azalmış.

Şekil 5: Grup 5 (Timokinon+Torsiyon/Detorsiyon) genel görünüm, H-E Seminifer tübül konturlarında düzensizliklerinde azalma spermatogenik seri hücrelerin diziliminde düzelme.

3.2.Testis Dokusunun Histolojik Analizleri

3.2.1. Johnsen Skorlama

Testis dokusunun histolojik analizleri 'Johnsen testiküler skorlamasına' göre yapıldı.

Histolojik skorlama istatiksel olarak analiz edildiğinde; a: T/D grubu, kontrol sham ve timokinon grubuna göre anlamlı azalmış b: T/D+Timokinon grubu ise T/D grubuna göre anlamlı bir şekilde artmış.

Sol testiste: Gruplar arası karşılaştırma yapıldığında anlamlı bir fark bulundu. ($p<0.05$)

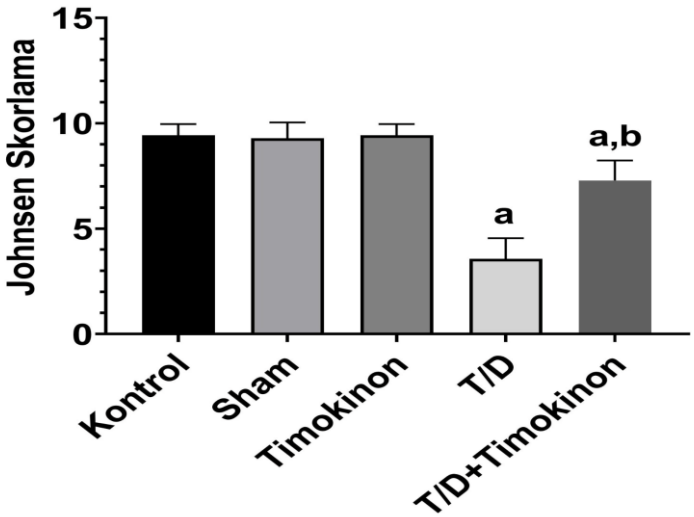

Şekil 6: Sol testis Johnsen skoru.

4.SONUÇLAR

Johnsen skorlama'ya göre bu araştırmada, sıçanların sol testise uygulanan T/DT nin, sol testiküler dokuda hasar oluşturduğu, iskemi öncesi intraperitoneal olarak verilen 50 mg/kg dozundaki timokinonun (TQ), sol testiküler hasarı azalttığı bulunmuştur. Elde edilen sonuçlar deneysel olarak oluşturulan testis torsiyonu hasarında timokinonun testisleri oksidatif hasardan korumada umut verici bir ajan olduğunu göstermektedir.

Kaynakça

Wei, SM, Huang YM. Baicalein alleviates testicular ischemia-reperfusion injury in a rat model of testicular torsion-detorsion. Front Pharmacol. 2022;*1*:1603469.

Shunnmugam M, Goldman RD.Testicular torsion in children.Pediatrics.2021;*67*(9):1234-1239.

Kylat RI, Ahmed M. Neonatal testicular torsion. J Neonatal Perinatal Med. 2022;*19*(1):57-64

Türk H, Çelik O, İşoğlu CS, Tarhan H, İlbey YÖ. Erişkinde Testis Torsiyonu.Turk J Urol.2014;*24*(1).

Filho DW, Torres MA, Bordin AL, Pasa TC, Boveris A. Spermatic cord torsion, reactive oxygen and nitrogen species and ischemia–reperfusion injury. Mol Aspects Med. 2004*25*(1-2):199-210

Altaffer III L.Testicular Torsion in Men. J Urol. 1980; *123*(1).

Wu L, Xiong X, Wu X, et al. Targeting oxidative stress and inflammation to prevent ischemia-reperfusion injury. Oxid Med Cell Longev. 2020;*5*(13):987-1002

Makgür F, Kilinç K, Tanyel C, Büyükpamukcu N. Ipsilateral and contralateral testicular biochemical acute changes after unilateral testicular torsion and detorsion. Eur J Pediatr Surg. 1994;*44*(3):150-155.

Gökçe A, Oktar S, Koc A, et al. Protective effect of thymoquinone in experimental testicular torsion. Urology. 2010;*85*(4):853-859

Abdelmeguid NE, Fakhoury R, Kamal SM, Wafai RA. Effects of Nigella sativa and thymoquinone on biochemical and subcellular changes in pancreatic β-cells of streptozotocin-induced diabetic rats. J Diabetes Metab Disord. 2010;*2(4)*

Makale id= 198

Sözlü Sunum

ORCID ID: 0000-0003-2446-0979

Iklim Krizi, Genetik ve Epigenetik Mekanizmalar Üzerindeki Etkileri

Öğr. Gör. Dr Sabriye Kocatürk Sel[1]
[1]Çukurova Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Temel Bilimler, Tıbbi Biyoloji ABD

Özet: *İklim krizi, dünya genelinde sıcaklık artışları, aşırı hava olayları, deniz seviyelerindeki yükselmeler ve ekosistemlerin bozulması gibi etkilerle kendini gösteren ve büyük ölçüde insan faaliyetleriyle tetiklenen uzun vadeli çevresel değişikliklerdir. Bu değişiklikler, fosil yakıt kullanımı, sanayileşme, ormansızlaşma ve aşırı tarım uygulamaları nedeniyle atmosferdeki sera gazlarının artışıyla hız kazanmıştır. İklim krizinin insan sağlığı üzerindeki etkileri yalnızca akut hastalıklarla sınırlı kalmayıp, solunum hastalıkları, kanser, kardiyovasküler hastalıklar, nörogelişimsel bozukluklar, romatolojik ve immünolojik hastalıklar ile enfeksiyon hastalıkları gibi çeşitli kronik sağlık sorunlarının görülme sıklığını da artırmaktadır. Bunun yanı sıra, çevresel stresörler yoluyla epigenetik mekanizmalar üzerinde uzun vadeli değişiklikler yaratarak genetik ekspresyon profillerini değiştirebilir. Epigenetik mekanizmalar, DNA metilasyonu, histon modifikasyonları ve mikroRNA (miRNA) regülasyonları gibi süreçleri içermekte olup, çevresel faktörler tarafından dinamik bir şekilde etkilenebilir. Örneğin, hava kirliliğine uzun süre maruz kalma, DNA metilasyon düzeylerinde değişikliklere yol açarak belirli genlerin aşırı veya yetersiz ekspresyonuna neden olabilir. Benzer şekilde, aşırı sıcaklık değişimleri, hücre içi histon asetilasyon süreçlerini etkileyerek stres yanıtı ile ilişkili genlerin ekspresyonunu değiştirebilir. Bu tür epigenetik değişiklikler, bireylerin ve gelecek nesillerin sağlık durumunu doğrudan etkileyebilir. Çevresel stresörlerin genetik ve epigenetik yollar üzerindeki uzun vadeli etkilerinin anlaşılması, gelecekte sağlık politikalarının oluşturulması ve koruyucu stratejilerin geliştirilmesi açısından kritik öneme sahiptir. Bu nedenle, iklim değişikliğinin sağlık üzerindeki epigenetik etkilerini inceleyen multidisipliner çalışmaların artırılması gerekmektedir. Bu çalışmada, iklim değişikliğinin insan sağlığı üzerindeki genetik ve epigenetik etkileri literatür verileri ışığında değerlendirilmiştir.*

Anahtar Kelimeler: *Iklim Krizi, İnsan Sağlığı, Epigenetik, Dna Metilasyonu, Mirna, Histon Modifikasyonu*

Climate Crisis and Its Effects On Genetic and Epigenetic Mechanisms

Abstract: *The climate crisis manifests itself through rising global temperatures, extreme weather events, rising sea levels, and the degradation of ecosystems. It is a long-term environmental change largely triggered by human activities. These changes have accelerated due to the increase in greenhouse gases in the atmosphere caused by fossil fuel consumption, industrialization, deforestation, and excessive agricultural practices. The impact of the climate crisis on human health is not limited to acute diseases; it also increases the prevalence of various chronic health issues such as respiratory diseases, cancer, cardiovascular diseases, neurodevelopmental disorders, rheumatological and immunological diseases, and infectious diseases. In addition, environmental stressors can induce long-term alterations in epigenetic mechanisms, leading to changes in genetic expression profiles. Epigenetic mechanisms include processes such as DNA methylation, histone modifications, and microRNA (miRNA) regulation, which can be dynamically influenced by environmental factors. For instance, prolonged exposure to air pollution can lead to changes in DNA methylation levels, causing certain genes to be overexpressed or underexpressed. Similarly, extreme temperature fluctuations can affect intracellular histone acetylation processes, altering the expression of genes associated with stress responses. Such epigenetic modifications can have direct implications for the health of individuals and future generations. Understanding the long-term effects of environmental stressors on genetic and epigenetic pathways is crucial for developing future health policies and preventive strategies. Therefore, multidisciplinary studies examining the epigenetic effects of climate change on health should be expanded. This study evaluates the genetic and epigenetic impacts of climate change on human health in light of the existing literature.*

Keywords: *Climate Crisis, Human Health, Epigenetics, Dna Methylation, Mirna, Histone Modification*

1.İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ: TANIMI, NEDENLERİ VE HALK SAĞLIĞI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

İklim krizi, sera gazı emisyonlarının artması sonucu dünya genelindeki ortalama sıcaklıkların yükselmesi ve iklim sistemlerinde meydana gelen önemli değişikliklerdir. Bu değişiklikler, doğal dengeleri bozarak canlı yaşamı için ciddi tehditler oluşturur.

İklim değişikliği, yalnızca doğal iklim değişkenliklerinden kaynaklanmayan; insan faaliyetlerinin doğrudan ya da dolaylı etkileriyle atmosferin bileşiminde meydana gelen değişiklikler olarak tanımlanmaktadır.[1] 21. yüzyılın en büyük küresel sorunlarından biri olan iklim değişikliği, Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları'nın gerçekleştirilmesinin önünde ciddi bir engel teşkil etmektedir.[2]

İklim değişikliğinin temel nedeni insan faaliyetleridir. Bu faaliyetler arasında ormansızlaşma, kentleşme, aşırı tüketim ve atık üretimi, ulaşım ve fosil yakıt ile biyokütlenin yakılması yer almaktadır. Bu durum, atmosferdeki karbondioksit (CO_2) seviyesinin artmasına yol açmakta ve küresel sıcaklıkları yükseltmektedir. Örneğin, ulaşım sektörü 1990-2007 yılları arasında CO_2 emisyonlarını %45 oranında artırmış olup, 2030 yılına kadar bu oranın %40 daha artacağı öngörülmektedir. [3]

Bu insan kaynaklı etkiler, deniz seviyesinin yükselmesine, hava, su ve kara yüzeylerinin ısınmasına neden olmaktadır.[4] Ayrıca iklim değişkenliğindeki artış, aşırı yağışlar, fırtınalar, kuraklıklar, seller, kasırgalar ve orman yangınları gibi şiddetli doğa olaylarının daha sık ve yoğun yaşanmasına yol açmaktadır.[5–8]

İklim değişikliği, aynı zamanda ciddi bir halk sağlığı krizidir. Temiz hava, güvenli içme suyu, yeterli beslenme ve barınma gibi sağlığın temel unsurları tehdit altındadır. 2030-2050 yılları arasında yalnızca yetersiz beslenme, sıtma, ishal ve sıcaklık stresine bağlı olarak her yıl yaklaşık 250.000 ek ölüm beklenmektedir.[9] Bu sağlık risklerine karşı en savunmasız olan bölgeler, zayıf sağlık altyapısına sahip gelişmekte olan ülkelerdir.

Küresel sıcaklıklar, 20. yüzyılın başına göre günümüzde 1,1°C artmış durumdadır. Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli (IPCC), küresel ısınmanın 1,5°C ile sınırlandırılmasının hem gezegen hem de halk sağlığı açısından kritik olduğunu belirtmektedir.[10] Ancak etkiler bugün bile dünya genelinde hissedilmekte; Kanada ve Yunanistan'daki orman yangınları, Pakistan ve Çin'deki seller ve ABD ile Avrupa'daki sıcak hava dalgaları bu durumun güncel örnekleridir. Bu olayların çoğu, fosil yakıtların yakılmasından kaynaklanan sera gazı emisyonları ile doğrudan ilişkilidir. İklim değişikliği ile ilişkili aşırı hava olayları ve doğal afetlerin yanı sıra, bunların dolaylı etkileri de halk sağlığını tehdit etmektedir. Bu etkiler, özellikle savunmasız bölgelerdeki bireyleri orantısız şekilde etkilemektedir. Küresel olarak sıcaklığa bağlı ölümlerin %37'si insan kaynaklı iklim değişikliğine atfedilmekte, bu ölümlerin çoğu fosil yakıt kullanımının azaltılmasıyla önlenebilmektedir.[11]Fosil yakıtların çıkarılması ve yakılması sonucu ortaya çıkan sera gazı emisyonları, hem iklim değişikliğinin hem de hava kirliliğinin başlıca nedenidir. Ulaşım, beslenme ve enerji kullanımı gibi alanlarda alınacak bireysel ve kamusal önlemler, sera gazı emisyonlarını azaltmanın yanı sıra, hava kirliliğini düşürerek halk sağlığı açısından önemli kazanımlar sağlayabilir. Örneğin, kirletici enerji sistemlerinin devreden çıkarılması ya da toplu taşıma ve aktif hareketliliğin teşvik edilmesi, hem karbon salımını azaltacak hem de hava kirliliğine bağlı hastalık yükünü hafifletecektir. Bu tür hava kirlilikleri, her yıl yaklaşık 7 milyon erken ölüme neden olmaktadır.[9]

İklim değişikliği, halk sağlığını çok yönlü etkileyen ciddi bir tehdittir. Hava kirliliği ve artan sıcaklıklar; astım, bronşit, kalp hastalıkları ve inme gibi solunum ve kardiyovasküler hastalıkların görülme sıklığını artırmaktadır. Kuraklık ve aşırı yağışlar temiz su ve gıda kıtlığına yol açarken, bu durum su kaynaklı hastalıkların ve yetersiz beslenmeye bağlı sorunların artmasına neden olmaktadır. Ayrıca, sıcak hava dalgaları ısı stresine ve böbrek hastalıklarına, toksik madde maruziyeti ise kanser ve nörolojik bozukluklara zemin hazırlamaktadır. Halkın bilinçlendirilmesi, çevre koruma önlemleri ve sağlık sistemlerinin güçlendirilmesi iklim değişikli etkilerine karşı alınabilecek önlemler arasındadır.[12]

2.İKLİM DEĞİŞİKLİĞİNİN SAĞLIK ÜZERİNE ETKİLERİ VE RİSK ALTINDAKİ GRUPLAR

İklim değişikliği, yalnızca çevreyi değil, insan sağlığını da doğrudan ve dolaylı yollarla tehdit etmektedir. Artan sıcaklıklar, hava kirliliği, doğal afetler ve su kaynaklı sorunlar, toplumun her kesimini etkilerken; bazı gruplar bu etkilerden daha fazla zarar görmektedir.

2.1. Doğrudan Sağlık Etkileri

İklim değişikliğiyle birlikte sıcaklıklar artmakta, aşırı hava olayları daha sık görülmektedir. Bu durum aşağıdaki sağlık sorunlarına yol açmaktadır:

Sıcak çarpması ve susuz kalma (dehidrasyon): Özellikle sıcak hava dalgaları sırasında vücut ısısını kontrol etmek zorlaşır, bu da ciddi sağlık riskleri oluşturur.[13]

Hava kirliliğine bağlı solunum hastalıkları: Fosil yakıt kullanımının artışıyla birlikte hava kalitesi bozulur; bu durum astım, KOAH gibi hastalıkları tetikler.[9]

Su kaynaklı hastalıklar: Su kirliliği ve erişim sorunları, ishal gibi bulaşıcı hastalıkların yayılmasına neden olur.[8]

Doğal afetlere bağlı yaralanmalar ve ölümler: Sel, fırtına ve yangın gibi olaylar, doğrudan can kaybı ve yaralanmalara yol açar.[14]

2.2. Dolaylı Sağlık Etkileri

İklim değişikliği, yaşam koşullarını zorlaştırarak sağlık üzerinde dolaylı ama ciddi etkiler bırakır.

Gıda üretiminde azalma ve yetersiz beslenme: Tarım ürünlerinin azalması, özellikle düşük gelirli gruplarda beslenme sorunlarına yol açar.[15]

Bulaşıcı hastalıkların yayılması: Sıcaklık ve nem artışı, sivrisinek gibi hastalık taşıyıcıların çoğalmasına neden olur.[9]

Ruh sağlığı sorunları: Afetler ve geçim sıkıntısı, anksiyete, depresyon ve travma sonrası stres bozukluğu gibi problemleri artırır.[16]

Göç ve yerinden edilme: Afetler ve kaynak kıtlığı, insanların yaşadıkları yerlerden ayrılmasına yol açar.[14]

Eşitsizliklerin artması: Sosyal ve ekonomik farklar büyür; sağlık hizmetlerine erişim azalır.[9]

2.3.Hassas Gruplar

Bazı gruplar iklim değişikliğinin etkilerine karşı daha savunmasızdır:

Çocuklar: Gelişim döneminde oldukları için hem fiziksel hem bağışıklık açısından daha risk altındadırlar.[8]

Yaşlılar: Vücutları sıcaklığa uyum sağlamakta zorlanır; kronik hastalıkları olabilir.[13]

Kronik hastalığı olanlar: Kalp ve akciğer hastalıkları olanlar daha büyük risk taşır.[11]

Düşük gelirli topluluklar: Sağlık hizmetlerine erişimleri kısıtlıdır, çevresel risklere daha fazla maruz kalırlar.[9]

Hamile kadınlar: Isı ve beslenme sorunları, anne ve bebek sağlığını tehdit eder.[17]

3. İKLİM DEĞİŞİKLİĞİNİN EPİGENETİK ETKİLERİ

İklim değişikliği, insan sağlığı üzerindeki etkilerini epigenetik modifikasyonlar aracılığıyla uzun vadeli biyolojik değişimlere neden olarak gösterebilir. Epigenetik modifikasyonlar, DNA dizisinde değişiklik olmaksızın gen ifadesinin değişmesini ifade eder. Epigenetik mekanizmalar arasında **DNA metilasyonu, histon modifikasyonları, kodlamayan RNA'lar (ncRNA) ve kromatin düzenlemesi** yer alır.[18] DNA metilasyonu, epigenetik regülasyonun en iyi tanımlanmış mekanizmalarından biridir ve

genellikle **CpG dinükleotid bölgelerinde** meydana gelir. Bu süreç, **DNA metiltransferaz (DNMT)** enzimleri tarafından katalize edilir ve genellikle **gen ifadesinin baskılanmasına (susturulmasına)** yol açar.[19] DNA metilasyonu, özellikle **promotor bölgelerinde** düşük düzeyde olduğunda **aktif gen ekspresyonu** ile ilişkilidir.[20] Bu nedenle, metilasyonun gen ekspresyonu üzerindeki düzenleyici etkisi, **hücresel farklılaşma ve gelişimsel süreçler** açısından kritik öneme sahiptir.[21] DNA metilasyonundaki **anormallikler** pek çok hastalıkla ilişkilendirilmiştir. Özellikle **hipermetilasyon s**onucu tümör baskılayıcı genlerin susturulması ve **hipometilasyon** ile genomik instabilite, **kanserin** temel epigenetik mekanizmaları arasında yer almaktadır.[22] Histon proteinleri, DNA'nın etrafına sarılarak nükleozom yapılarını oluşturur ve bu şekilde kromatin organizasyonu ve gen ekspresyonunun düzenlenmesinde merkezi bir rol oynar.[23] Histonların amino-terminal kuyruklarına uygulanan post-translasyonel modifikasyonlar, kromatin yapısını gevşetebilir veya sıkılaştırabilir; böylece genlerin transkripsiyona açık veya kapalı hale gelmesini sağlar.[24] Kodlamayan RNA'lar (ncRNA'lar), epigenetik düzenlemede kilit rol oynayan moleküllerdir. Başlıca ncRNA türleri arasında mikroRNA'lar (miRNA), uzun kodlamayan RNA'lar (lncRNA) ve küçük girişimci RNA'lar (siRNA) yer alır. Bu RNA türleri, gen ekspresyonunu özellikle post-transkripsiyonel düzeyde kontrol eder.[25] Özellikle miRNA'lar, hedef mRNA'lara bağlanarak translasyonlarını baskılar ve bu yolla gen ekspresyonunu down regüle eder.[26] Epigenetik değişimlerin astım, otizm, diyabet, sedef hastalığı ve kardiyovasküler hastalıklar gibi birçok insan hastalığı ile ilişkili olduğu belgelenmiştir. Ayrıca, **tütün dumanı ve hava kirliliği** gibi çevresel faktörlerin de epigenetik değişimlere yol açabileceği bilinmektedir.[18]

3.1. Hava Kirliliği, Epigenetik Mekanizmalar ve Kanser Riski

Hava kirliliği, hızlı kentleşme ve sanayileşme ile daha da belirginleşen ciddi bir çevresel tehdit olup, insan sağlığı üzerinde çok yönlü olumsuz etkiler yaratmaktadır.[27] Uzun süreli hava kirliliğine maruz kalma, özellikle oksidatif stres ve inflamatuar yanıtlar aracılığıyla karsinogenez sürecinde kritik bir rol oynamaktadır.[28] Bu süreçte ortaya çıkan epigenetik değişiklikler, özellikle DNA metilasyonundaki bozulmalar, hava kirleticilerle gen-çevre etkileşimlerinin düzenleyicileri olarak öne çıkmakta ve kanser gelişimine aracılık eden biyolojik mekanizmalar arasında değerlendirilmektedir.[29,30]

Birçok epidemiyolojik çalışma, başta partiküler madde (PM2.5 ve PM10) ve azot dioksit (NO_2) olmak üzere çeşitli hava kirleticilerine maruz kalmanın, solunum yolu hastalıkları, kardiyovasküler bozukluklar ve çeşitli kanser türleriyle anlamlı şekilde ilişkili olduğunu göstermiştir.[31,32,33] Partiküler madde (PM), kimyasal bileşim açısından heterojen bir yapıdadır ve aerodinamik çapa dayalı olarak <10 µm (PM10) ve <2.5 µm (PM2.5) boyutundaki partiküller şeklinde sınıflandırılır. Bu partiküllerin toksisite düzeyi, boyutları ile yakından ilişkilidir; daha küçük partiküller akciğerlerin derin bölgelerine nüfuz edebilir ve sistemik dolaşıma katılarak daha ciddi sağlık sorunlarına yol açabilir.[34]

Kronik hava kirliliği maruziyeti, DNA metilasyon paternlerini değiştirmekte ve bu durum gen ekspresyonunun bozulmasına, dolayısıyla kanser duyarlılığının artmasına neden olabilmektedir. Bu bağlamda, metilasyon kantitatif özellik lokusları (mQTL), hem gen-çevre etkileşimlerinin düzenlenmesinde hem de kirlilik kaynaklı karsinogenezde aracılık etmede kritik rol oynamaktadır.

Peng ve arkadaşları[35], küresel düzeyde yürütülen kohort çalışmalarından elde edilen verilerle, epigenetikle bağlantılı nedensellik analizleri yapmış ve epigenetik Mendelian Randomizasyon (MR) yaklaşımıyla hava kirliliğine maruziyet ile DNA metilasyonu arasındaki karmaşık ilişkileri incelemişlerdir. Avrupa kökenli bireylerden elde edilen bulgular $PM_{2.5}$, PM_{10} ve NO_2 maruziyetinin, 130 CpG metilasyon bölgesinde değişikliklere yol açtığını ve bu epigenetik değişikliklerin, kanserle ilişkili genlerin ekspresyonunu etkileyerek farklı kanser türlerinin gelişiminde rol oynayabileceğini ortaya koymuştur. Elde edilen bulgular, hava kirliliği ve kanser arasındaki ilişkinin yalnızca doğrudan biyolojik etkilerle değil, aynı zamanda epigenetik mekanizmalar yoluyla da şekillenebileceğini göstermektedir. Hava kirliliğine maruziyetle ilişkili CpG bölgelerinin belirlenmesi, Cleft lip and palate transmembrane protein 1-like protein (CLPTM1L), SH3 Domain Binding Kinase 1 (SBK1), Transmembrane Protein 184B (TMEM184B) ve Target Of Myb1 Like 1 Membrane Trafficking Protein (TOM1L1) gibi genlerin değişimlerinin kanser gelişiminde kritik bir rol oynayabileceğini gösterdi. CLPTM1L akciğer karsinogenezinde merkezi bir rol oynayan bir gen olarak tanınmakta ve oksidatif stres yanıtlarını düzenleyerek ve DNA onarım mekanizmalarını etkileyerek kansere yol açabilmektedir. SBK1 hücre proliferasyonu ve apoptoz yollarını etkileyerek kanserojeniteyi artırabilir. Bu genler, tümör

mikroçevresini düzenleyerek ve hücresel sinyal yolaklarını ve bağışıklık tepkilerini etkileyerek kanser gelişimini teşvik edebilir.[35]

3.2. Sıcaklık Değişimleri İle İlişkili Epigenetik Mekanizmalar

Hem kronik hem de akut yüksek sıcaklık maruziyetleri, artmış morbidite ve mortalite ile ilişkilendirilmiş olup, bu ilişkinin araştırılmasında çeşitli epigenetik yöntemler kullanılmıştır. Özellikle sıcaklık dalgalanmalarının alerjik hastalıklarla bağlantısı olabileceğine işaret eden birden fazla biyolojik yolak tanımlanmıştır. Örneğin, aşırı sıcaklık maruziyeti, bazı geçici reseptör potansiyel katyon kanallarının (transient receptor potential cation channels) aktivasyonuna neden olarak ve kolinerjik refleks yollarını uyararak, hava yolu duyarlılığını artırabilir. Buna ek olarak, hücre zarı akışkanlığındaki artış ve transmembran yapısal proteinlerinin bozulması, inflamatuar yanıtın ortaya çıkma riskini yükseltebilir. Bu mekanizmalar, sıcaklığın immün yanıt ve epigenetik süreçler üzerindeki etkilerine dair önemli ipuçları sunmaktadır.

Son yıllarda, sıcaklık maruziyetinin insan epigenomu üzerindeki etkilerini niceliksel olarak değerlendiren çalışmaların sayısı artmıştır. Avustralyalı kadınların kan hücrelerinin incelendiği bir epigenom çapında ilişkilendirme çalışması (EWAS), kısa vadeli sıcaklık dalgalanmaları ile DNA metilasyonu arasında anlamlı bağlantılar ortaya koymuştur. Bu çalışmada, toplam 14 farklı metilasyon değişimi gösteren CpG bölgesi ve 70 diferansiyel metilasyon bölgesi (DMR), kısa süreli sıcaklık değişimleriyle ilişkilendirilmiştir. En anlamlı bulunan CpG bölgesi, KCNK4 (Potassium Channel Subfamily K Member 4) geni ile ilişkili olup, bu genin astım ilaçları kullanmayan, astım semptomu göstermeyen, hava yolu aşırı duyarlılığı bulunmayan ve klinik muayenede normal akciğer fonksiyonlarına sahip bireylerin kan örneklerinde hipometile olduğu tespit edilmiştir. Ancak, söz konusu çalışmanın sıcaklık etkisini doğrudan incelemediği de belirtilmelidir.

Avustralya'da yapılan bir diğer çalışmada, örnekleme tarihinden önceki bir gün ile bir yıl arasındaki çevresel sıcaklık, 31 CpG bölgesinde ve 82 diferansiyel metilasyon bölgesinde (DMR) farklı metilasyon düzeyleri ile ilişkilendirilmiştir. Bu metilasyon bölgeleri, astım ve egzama ile ilişkili NIPA Like Domain Containing 1 (NIPAL1) ve PHD Finger Protein 11 (PHF11) gibi genlerin dahil olduğu biyolojik yollar açısından zenginleşme göstermiştir.[36]

3.3.Yağış, Alerji ve İmmünolojik Hastalıklar Arasındaki Mekanizmalar

İklim değişikliği, aşırı yağış ve sel olaylarının artmasına ve dünyanın birçok bölgesinde daha şiddetli kuraklıkların yaşanmasına neden olmaktadır. Bu iklim değişikliklerinin bir sonucu olarak, küf, ev tozu akarları alerjenleri, bakteriler ve mikrobiyal toksinlere maruziyetin artması hem kapalı hem de açık ortamlarda gözlemlenmektedir. Bu etkenler, hem alerjik hem de alerjik olmayan mekanizmalar aracılığıyla astım ataklarını tetikleyebilir. Ayrıca, şiddetli yağış ve fırtınalar, polen alerjisi olan hastalarda ciddi astım atakları ve ölümlerle ilişkilendirilmiştir. Hem aşırı kuraklık hem de yoğun yağış gibi yağışın uç maruziyetleri, DNA metilasyonunu etkileyebilmektedir. Bir çalışmada, G protein–bağlı reseptör 61 (GPR61) geninin promotör bölgesinin yenidoğanlar ve annelerinde incelenmesi sonucunda, gebelik sırasında artan yağış maruziyetinin, anne ve göbek kordonu kanında GPR61 metilasyonunu artırdığı ve bunun doğum ağırlığını etkilediği belirlenmiştir.[36]

3.3. Aşırı Hava Olayları

İklim değişikliği, sıcaklık artışı, kalıcı kuraklık koşulları, deniz seviyesindeki değişiklikler, okyanus akıntıları ve rüzgar düzenlerindeki değişiklikler nedeniyle aşırı hava olaylarının sıklığını ve şiddetini artırmaktadır. Aşırı hava olayları arasında orman yangınları, kasırgalar, tropikal siklonlar ve sıcak hava dalgaları bulunur. Bu olaylar, dünya genelinde halk sağlığını tehdit eden bir sorun haline gelmiştir. Bu olayların birçoğu, epidemiyolojik çalışmalarda alerjik hastalık patogenezi ve diğer sağlık sonuçları ile ilişkilendirilmiştir. Örneğin: Orman yangınlarından kaynaklanan hava kirliliğine maruziyet, astım riskini artırmakta, atopik dermatit gelişme riskini yükseltmekte, ABD'deki aşırı sıcak hava olayları, mevsimsel alerjik rinit yaşama olasılığını artırmaktadır.

Avustralyalı yetişkin kadınlar üzerinde yapılan bir EWAS çalışması, 3 yıllık ortalama orman yangınına bağlı ve orman yangınına bağlı olmayan $PM_{2.5}$ maruziyetini değerlendirmiştir. Düzeltilmiş analizlerde, araştırmacılar orman yangınına bağlı $PM_{2.5}$ için 26 CpG bölgesinin metilasyonunda anlamlı

farklılıklar olduğunu belirlemiştir. Bu CpG bölgelerinin çoğu hipometileydi ve orman yangınına bağlı olmayan $PM_{2.5}$ maruziyeti ile örtüşmüyordu. Ayrıca 33 diferansiyel metilasyon bölgesi (DMR) bulundu; bunlar yalnızca orman yangını kaynaklı $PM_{2.5}$ ile ilişkilendirildi. Bu epigenetik değişiklikler, iltihaplanma, kanser oluşumu ve bağışıklık sistemi düzensizlikleriyle ilişkili 47 genle eşleşmiştir. Bunlar arasında astım ile ilişkili bir lokusta yer alan Major Histocompatibility Complex, Class II, DQ Beta 1 (HLA-DQB1), egzama ve alerji ile ilişkili Leucine Rich Repeat Containing 43 (LRRC43) genleri yer almaktadır.

Puerto Rico'da yapılan bir çalışma, 2017 yılında meydana gelen Hurricane Maria kasırgasının epigenetik etkilerini inceledi. Kasırgaya doğum öncesinde maruz kalan veya kasırgadan sonraki 3 ay içinde gebe kalan çocuklar üzerinde yapılan çalışmada, 47 CpG bölgesinin metilasyonunda anlamlı farklılıklar tespit edildi. Bu değişikliklerin 30'u hipermetileydi ve gebelik aşaması ile doğrudan ilişkiliydi. Biyolojik olarak en anlamlı metilasyon değişikliği, sepiapterin redüktaz (SPR) genine yakın bir CpG bölgesinde bulundu. SPR geni, T-hücre aracılı otoimmünite ve alerjik inflamasyon üzerinde etkili bir metabolit olan tetrahidrobiopterin üretiminde rol oynamaktadır.[36]

4. SONUÇ

İklim değişikliği, kanser, solunum yolu hastalıkları, immünolojik hastalıklar gibi birçok hastalığın gelişimi üzerinde önemli epigenetik etkilere sahiptir. Çevresel stresörlerin genetik ve epigenetik yolaklar üzerindeki uzun vadeli etkileri, gelecekteki sağlık politikaları ve koruyucu stratejiler açısından kritik öneme sahiptir. Bu nedenle, iklim değişikliğinin sağlık üzerindeki epigenetik etkilerini anlamaya yönelik daha fazla multidisipliner çalışmalar yapılması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

1. United Nations Framework Convention on Climate Change (UNFCCC). *United Nations Framework Convention on Climate Change*. 1992. Accessed March 18, 2025. https://unfccc.int/resource/docs/convkp/conveng.pdf
2. United Nations. *Transforming our world: The 2030 Agenda for Sustainable Development*. 2015. Accessed March 18, 2025. https://sdgs.un.org/2030agenda
3. International Energy Agency. *Transport, energy and CO2: Moving toward sustainability*. Paris: IEA; 2009.
4. Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC). *Special Report on the Ocean and Cryosphere in a Changing Climate*. 2019. Accessed March 18, 2025. https://www.ipcc.ch/srocc/
5. Patz JA, Frumkin H, Holloway T, Vimont DJ, Haines A. Climate change: Challenges and opportunities for global health. *JAMA*. 2014;312(15):1565-1580. doi:10.1001/jama.2014.13186
6. Watts N, Amann M, Arnell N, et al. The 2019 report of The Lancet Countdown on health and climate change. *Lancet*. 2019;394(10211):1836-1878. doi:10.1016/S0140-6736(19)32596-6
7. aines A, Ebi K. The imperative for climate action to protect health. *N Engl J Med*. 2019;380(3):263-273. doi:10.1056/NEJMra1807873
8. Watts N, Amann M, Arnell N, et al. The 2021 report of The Lancet Countdown on health and climate change: Code red for a healthy future. *Lancet*. 2021;398(10311):1619-1662. doi:10.1016/S0140-6736(21)01787-6
9. 9.World Health Organization. *Climate change*. 2023. Accessed March 18, 2025. https://www.who.int/health-topics/climate-change
10. Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC). *Climate change 2023: Synthesis report*. 2023. Accessed March 18, 2025. https://www.ipcc.ch/report/ar6/syr/
11. Salas RN, Knappenberger P, Kinney PL. Climate change is a health crisis with opportunities for health care action. *J Allergy Clin Immunol Pract*. 2023;11(1):10-20. doi:10.1016/j.jaip.2022.08.031

12. Abdul-Nabi SS, Al Karaki V, Khalil A, El Zahran T. Climate change and its environmental and health effects from 2015 to 2022: A scoping review. *Heliyon*. 2025;11(3):e42315. doi:10.1016/j.heliyon.2025.e42315
13. Haines A, Ebi K. The imperative for climate action to protect health. *N Engl J Med*. 2019;380(3):263–273.
14. Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC). *Climate change 2023: Synthesis report*. Accessed March 18, 2025. https://www.ipcc.ch/report/ar6/syr/
15. Myers SS, Smith MR, Guth S, et al. Climate change and global food systems. *Annu Rev Public Health*. 2017;38:259–277.
16. Berry HL, Bowen K, Kjellstrom T. The mental health impacts of climate change. *Environ Res*. 2018;167:15–20.
17. Bekkar B, Pacheco S, Basu R, DeNicola N. Air pollution and heat exposure with adverse birth outcomes. *JAMA Netw Open*. 2020;3(6):e208243.
18. Xu R, Li S, Guo S, et al. Environmental temperature and human epigenetic modifications: A systematic review. *Environ Pollut*. 2020;259:113840. doi:10.1016/j.envpol.2019.113840
19. Moore LD, Le T, Fan G. DNA methylation and its basic function. *Neuropsychopharmacology*. 2013;38(1):23–38.
20. Jones PA. Functions of DNA methylation: islands, start sites, gene bodies and beyond. *Nat Rev Genet*. 2012;13(7):484–492.
21. Smith ZD, Meissner A. DNA methylation: roles in mammalian development. *Nat Rev Genet*. 2013;14(3):204–220.
22. Esteller M. Cancer epigenomics: DNA methylomes and histone-modification maps. *Nat Rev Genet*. 2007;8(4):286–298.
23. Kouzarides T. Chromatin modifications and their function. *Cell*. 2007;128(4):693–705.
24. Jenuwein T, Allis CD. Translating the histone code. *Science*. 2001;293(5532):1074–1080.
25. Esteller M. Non-coding RNAs in human disease. *Nat Rev Genet*. 2011;12(12):861–874.
26. Bartel DP. MicroRNAs: genomics, biogenesis, mechanism, and function. *Cell*. 2004;116(2):281–297.
27. World Health Organization (WHO). *Air pollution and child health: prescribing clean air*. 2018.
28. Liu C, Yang C, Chen R. Associations between long-term exposure to ambient particulate matter and mortality in China: a cohort study. *Lancet*. 2015;386(10002):1731–1741.
29. Jiang R, Jones MJ, Sava F, et al. Short-term exposure to ambient air pollution and DNA methylation: A meta-analysis. *Environ Res*. 2014;134:33–41.
30. Baccarelli A, Bollati V. Epigenetics and environmental chemicals. *Curr Opin Pediatr*. 2009;21(2):243–251.
31. Pope CA, Ezzati M, Dockery DW. Fine-particulate air pollution and life expectancy in the United States. *N Engl J Med*. 2009;360(4):376–386.
32. Brook RD, Rajagopalan S, Pope CA, et al. Particulate matter air pollution and cardiovascular disease. *Circulation*. 2010;121(21):2331–2378.
33. Loomis D, Grosse Y, Lauby-Secretan B, et al. The carcinogenicity of outdoor air pollution. *Lancet Oncol*. 2013;14(13):1262–1263.

34. Porpora MG, Piacenti I, Scaramuzzino S, Masciullo L, Rech F, Benedetti Panici P. Environmental contaminants exposure and preterm birth: A systematic review. *Toxics*. 2019;7(1):11. doi:10.3390/toxics7010011

35. Peng D, Liu XY, Sheng YH, et al. Ambient air pollution and the risk of cancer: Evidence from global cohort studies and epigenetic-related causal inference. *J Hazard Mater*. Published online February 14, 2025. doi:10.1016/j.jhazmat.2025.137619

36. Cardenas A, Fadadu R, Bunyavanich S. Climate change and epigenetic biomarkers in allergic and airway diseases. *J Allergy Clin Immunol*. 2023;152(5):1060-1072. doi:10.1016/j.jaci.2023.09.011

Makale id= 202

Sözlü Sunum

ORCID ID: 0000-0002-5625-673X; 000-0003-4697-2799

Künt Travma-Fiziksel Saldırı Sonrası Gelişen Böbrek Yetmezliğinin Hukuki Sürece Etkisi: Ceza Artırılmalı mi ?

Doç.Dr. Halil İlhan Aydoğdu[1], Dr. Öğretim Üyesi Özdem Kavraz Tomar[2]
[1]Giresun Üniversitesi Tıp Fakültesi Adli Tıp Anabilim Dalı
[2]Giresun Üniversitesi Tıp Fakültesi İç Hastalıkları Anabilim Dalı, Nefroloji Bilim Dalı

*Corresponding author: Özdem Kavraz Tomar

Özet: *Fiziksel şiddet sonucu yaralanmalarda dünya genelindeki hemen hemen tüm hukuk sistemleri ağır travmaya daha fazla ceza verilmesini amaçlamıştır. Rabdomiyoliz iskelet kas hasarı sonrası, kas hücre içeriklerinin dolaşıma geçmesi ile karakterize ölümcül de olabilen bir klinik tablodur. Rabdomiyoliz bazen klinik bulgu vermezken bazen ciddi böbrek hasarı ile sonuçlanabilir. Olgu, adli tıp merkezimize savcılık tarafından "cezanın belirlenmesi aşamasında yaralanmanın ağırlığının belirlenmesi" için gönderildi. Dosyadaki tıbbi belgelerin incelenmesinde; fiziksel şiddet sonrası 2. Basamak bir sağlık kuruluşu acil servisine başvuran hastanın muayenesinde; yaygın ekimozlar olduğu tespit edilmiş. Olaydan 2 gün sonra aynı merkeze bulantı-kusma ve çok su içme yakınması ile başvurmuş ve sevk edilmiş. 3. Basamak sağlık kuruluşunda yapılan ilk muayenesi ve tetkiklerinde; Üre: 129 mg/dl, Kreatinin: 9.94 mg/dl, eGFR:6.43, AST: 48 u/L, CK: 3826 u/L tespit edilip, izleminde tekrarlayan hemodiyalize alınmış olduğu görüldü. Travmalar; basit yaralanmalardan ölüme kadar sonuçlanabilen geniş bir yelpazede klinik sonuç doğurabilirler. Hukuken travmanın nasıl meydana geldiği, travmanın ciddiyeti, erken ve uzun dönem sonuçları önemli parametrelerdir. Rabdomiyoliz sonrası böbrek yetmezliği beklenen klinik sonuçlardan birisidir. Bu nedenle literatürde çok sayıda crush sendromu (iş kazası, deprem, trafik kazası vb. sebeplerle) olgusu bildirilmiştir. Çalışmamızdaki olgu medikolegal değerlendirme açısından zorludur. Kişide travma sonrası ortaya çıkan klinik semptomlar ve akut böbrek yetmezliği tanısı birlikte değerlendiğinde travmanın hukuken "basit" bir travma olmadığı yönünde görüş belirtmemize neden oldu.*

Anahtar Kelimeler: *Travma; Böbrek Yetmezliği; Rabdomiyoliz; Adli Tıp*

The Legal Impact of Renal Failure Following Blunt Trauma -Physical Assault: Should the Penalty Be Increased ?

Abstract: *Injuries resulting from physical violence have prompted nearly all legal systems worldwide to aim for more severe penalties for severe trauma. Rhabdomyolysis is a clinical condition characterized by the release of muscle cell contents into circulation following skeletal muscle damage, which can also be fatal. While rhabdomyolysis may sometimes present without clinical signs, it can result in severe kidney damage. Our forensic medicine center received a case referred by the prosecution for an assessment of the severity of injuries in determining the sentence. Upon reviewing the medical records in the file, it was determined that the patient, who presented to the emergency department of a secondary healthcare facility after experiencing physical violence, had widespread bruises.Two days after the incident, the patient returned to the same facility with complaints of nausea, vomiting, and excessive thirst and was subsequently referred to a tertiary healthcare institution. Initial examination and laboratory findings at the tertiary center revealed: Urea:129mg/dl, Creatinine:9.94mg/dl, eGFR:6.43, AST:48u/L, CK:3826 u/L. During follow-up, the patient underwent repeated hemodialysis sessions. Traumas can result in a wide range of clinical outcomes, from minor injuries to fatal consequences. From a legal perspective, the mechanism of trauma, its severity, and both early and long-term consequences are critical parameters. One of the expected clinical outcomes following trauma is acute kidney failure secondary to rhabdomyolysis. Accordingly, the literature includes numerous reports of crush syndrome cases caused by occupational accidents, earthquakes, traffic accidents, and other factors. The case in our study presents a*

challenge in terms of medicolegal evaluation. When considering the patient's post-traumatic clinical symptoms and the diagnosis of acute kidney failure together, we concluded that the trauma cannot be legally classified as a "simple" injury.

Keywords: *Trauma; Renal Failure; Rhabdomyolysis; Forensic Medicine*

GİRİŞ:

Fiziksel şiddet sonucu yaralanmalarda dünya genelindeki hemen hemen tüm hukuk sistemleri ağır travmaya daha fazla ceza verilmesini amaçlamıştır. Ülkemiz ceza yasası da yaralanmaları kabaca basit ve basit olmayan olarak kategorize etmiş ve basit olmayan durumları da ayrıca cezayı ağırlaştırıcı unsur olarak tanımlamıştır (1). Bu yasaların uygulanması esnasında adli merciiler, yaralanmanın ağırlığının belirlenmesi ve olay ile klinik sonucun birlikte değerlendirilmesi konusunda da adli tıp uzmanları ve klinisyenlerden görüş istemektedir (2).

Bu noktada adli tıp uzmanının travmatoloji değerlendirmesi yaparken olay-sonuç bağını net olarak ortaya koyması beklenmektedir. İlliyet bağı denilen bu kavram; dış dünyada ortaya çıkan değişiklik (netice) ile bu değişikliği doğuran neden (hareket) arasında kurulan bağı karşılamak için kullanılan bir kavramdır (3). Bir başka deyişle belli bir sonucun sebebe bağlanabilme durumunu belirten bir kavramdır (4).

Rabdomiyoliz iskelet kas hasarı sonrası, kas hücre içeriklerinin dolaşıma geçmesi ile karakterize ölümcül de olabilen bir klinik tablodur. (5). Rabdomiyoliz birçok tabloya bağlı gelişebilir; ciddi kas aktiviteleri, travmalar, uzamış immobilizasyon, kas iskemileri, malign sendrom vb (6). Rabdomiyoliz bazen klinik bulgu vermezken bazen ciddi böbrek hasarı ile sonuçlanabilir. Bir klinik sonuç olarak akut böbrek hasarı artan mortalite ile ilişkilidir, ayrıca yalnızca erken ölüm riskini değil, aynı zamanda kronik böbrek hastalığı gelişme ve böbrek yetmezliğine doğru ilerleme riskini de artıran bir tablodur (7).

Klinisyenler ve adli tıp hekimlerince travmatik eylem ile klinik sonucun bağlantısının kurulması ve adli raporun düzenlenmesi yargılamanın seyrini değiştirmektedir. Bu olgu sunumu ile travmanın erken ve geç dönem komplikasyonlarının yargılama üzerindeki etkileri bir böbrek yetmezliği olgusu üzerinden tartışılmış ve konu ile ilgili çalışan adli tıp uzmanlarına / adli travmatologlara katkı sunmak amaçlanmıştır.

OLGU:

Olgu, adli tıp merkezimize savcılık tarafından "cezanın belirlenmesi aşamasında yaralanmanın ağırlığının belirlenmesi" için gönderildi. Adli ifadelerde; 26 yaşında erkek hasta, tanıdığı 4 kişi tarafından saldırıya uğradığını, başına, boynuna ve sırtına sert bir cisimle darbe aldığı, saldırı esnasında kamera kaydı yapıldığını, olay sonrası böbrek yetmezliği tanısı ile hastanede yatmak zorunda kaldığını belirtmiş. Olayın potansiyel suçluları ise ifadelerinde aralarındaki anlaşmazlık nedeniyle kavga ettiklerini, kişide iç organ hasarı gibi ciddi bir yaralanma meydana getirebilecek büyük bir travma uygulamadıklarını belirtmişler.

Dosyadaki tıbbi belgelerin incelenmesinde; fiziksel şiddet sonrası 2. Basamak bir sağlık kuruluşu acil servisine başvuran hastanın muayenesinde; bilinç açık oryante koopere, vital bulgular stabil, nörolojik muayene olağan olduğu ve alkolsüz olduğu kayıtlıdır. Sırtında sağ skapula alt ucundan boyun saçlı deriye uzanan çok sayıda dermaabrazyon ve ekimoz (yaklaşık 18x30cm) olduğu, sol skapula üzerinde yaklaşık 8x12cm'lik ekimoz ve saçlı deri oksipitalde dermaabrazyon, ödem ve ekimoz (yaklaşık 4x3cm) olduğu, sol humerus orta hatta 5x6cm ekimoz olduğu tespit edilmiş. Laboratuvar tetkiklerinde; Üre: 38 mg/dl, Kreatinin: 1.45mg/dl, eGFR: 65.9 olarak saptanmış. Kafa travması nedeniyle çekilen kontrastsız Beyin Bilgisayarlı tomografisinde (CT) travmatik patoloji olmadığı tespit edilen hasta semptomatik tedavi (deksketoprofen tb.) önerileri ile taburcu edilmiş. Düzenlenen adli raporunda yaralanmasının basit bir yaralanma olduğu not edilmiş.

Olaydan 2 gün sonra aynı merkeze bulantı-kusma ve çok su içme yakınması ile başvurmuş. Laboratuvar tetkiklerinde Üre: 126 mg/dl, Kreatinin: 10.66 mg/dl, eGFR: 5.91, LDH:337 u/L, CK: 330 u/L, AST: 47 u/L tespit edilen hastanın öyküsünde; 2 gün önce fiziksel şiddete maruz kalma ve ağrıları nedeniyle

reçete edilen Deksketoprofen(25 mg) tabletten 1 adet kullanımı olduğu öğrenilmiş. Akut böbrek yetmezliği tanısı ile hemodiyaliz ihtiyacı açısından 3. Basamak sağlık kuruluşuna sevk edilmiş.

3. Basamak sağlık kuruluşunda yapılan ilk muayenesi ve tetkiklerinde; Üre: 129 mg/dl, Kreatinin: 9.94 mg/dl, eGFR:6.43, AST: 48 u/L, CK: 3826 u/L, LDH: 345 u/L, CRP: 63 mg/L, NA:131 mmol/L, Hgb: 12.2 g/dL, Ph: 7,30, Pco2: 34,9, Hco3: 17,8 olduğu, yapılan kontrastsız Batın CT tetkikinde: Her iki böbrek boyutları artmış. Bilateral böbrek parankimi ödemli. Perirenal yağlı planlarda çizgilenmeler ve kirlenmeler tespit edildi. Üriner Sistem Ultrasonografi tetkikinde; Böbreklerin parankim kalınlıkları ve parankim ekojeniteleri normal, belirgin pelvikalektazi ve taş izlenmediği, bilateral perirenal alanlarda belirgin hematom ayırt edilemediği rapor edilmiş. Üroloji bölümünce yapılan değerlendirmede; renal injury düşünülmeyen hasta, travma öyküsü, Creatinin Kinase yükseliği, non-steroid kullanımı öyküsü ile akut böbrek yetmezliği tanısıyla internal medicine kliniğine interne edilmiş. Yatışı sırasında nefroloji bölümünce değerlendirilen toplamda 4 seans hemodiyalize alınan hastanın takibinde böbrek fonksiyon testlerinde düzelme olması ve idrar çıkarımında artma olması nedeniyle diyaliz ihtiyacı kalmadığı ve yatışının 17. Gününde Kreatinin: 1.5 mg/dl ile taburcu edildiği görüldü.

Laboratuvar grafik (Grafik-1):

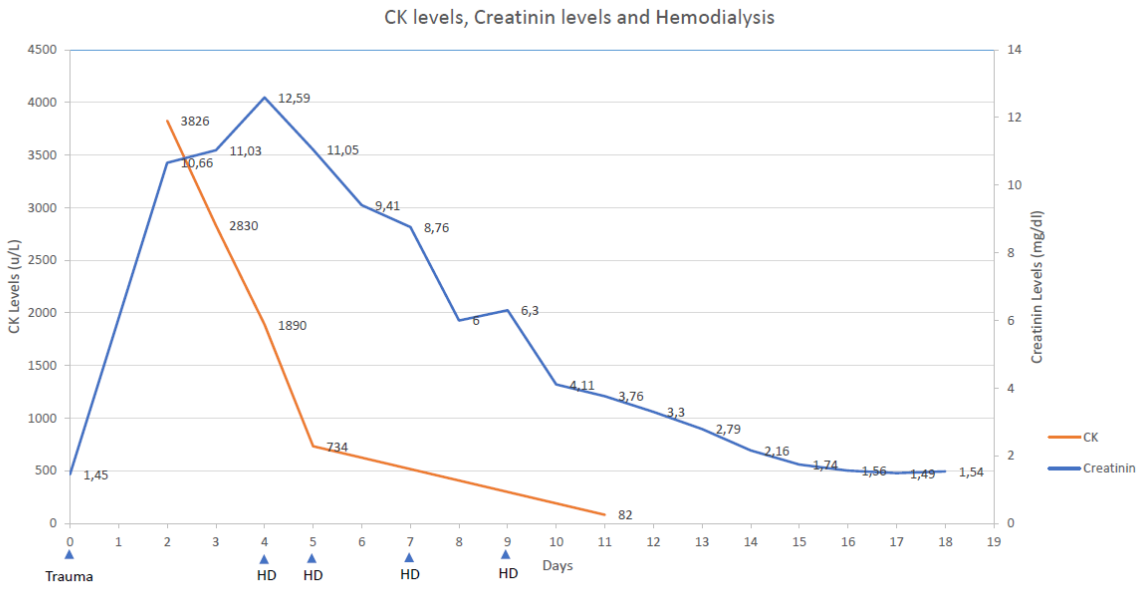

Graphic 1 – CK levels, Creatinin levels and Hemodialysis

Adli rapor sonucu:

Kişiye ait tüm tıbbi belgeler Adli tıp uzmanı tarafından incelendi. Radyolog, ürolog ve nefrolog görüşü alındı.

Kişinin fiziksel saldırı öncesine ait başka sağlık kuruluşu başvuruları incelendi. Kronik hastalığa işaret eden bir belgeye rastlanmadı. Ayrıca travma sonrası ilk sağlık kuruluşu başvurusu ile 2 gün sonraki başvurusu arasında başkaca travmaya ya da nefrotoksik ajana maruz kaldığına dair kanıt bulunamadı. Radyolog tarafından olay tarihi ve sonrasına ait görüntüleme tetkikleri yeniden incelendi ve renal injury düşünülmedi. Üroloji uzmanınca; dosya içerisinde kişinin travma sonrası hematürisi ve hemoglobin düşüşü olmaması sebebiyle renal travmayı destekler bulgu olmadığı görüşü verildi. Nefroloji değerlendirmesinde kişinin yumuşak doku travması – ılımlı CK yüksekliği ve nonsteroid ilaç kullanımı sonrası gelişen akut böbrek yetmezliği tablosunun olduğu, genç hastalarda dahi akut böbrek yetmezliğinin mortal bir tablo olduğu, benzer örnekleri literatürde yer alan olgunun klinik tablosunun travmatik eylem sonrası meydana geldiği görüşü verildi.

Kliniklerden alınan görüş sonucunda adli tıp uzmanınca yaralanmasının basit bir yaralanma olmadığı, kişide yaşamsal tehlikeye neden olduğu (Türk ceza yasasına göre ağırlaştırıcı etmen) şeklinde rapor düzenlendi.

TARTIŞMA:

Travmalar; basit yaralanmalardan ölüme kadar sonuçlanabilen geniş bir yelpazede klinik sonuç doğurabilirler. Bazen tedavisiz dahi iyileşebilen lezyonlara bazen ise uzun süreli tedavi ihtiyacının olduğu sakatlıklara neden olabilir (8).

Hukuken travmanın nasıl meydana geldiği, travmanın ciddiyeti, erken ve uzun dönem sonuçları önemli parametrelerdir. Örneğin; ülkemiz ceza yasalarında suç teşkil eden bir travma sonrası yüz bölgesinde belirgin bir iz kalması bile cezayı ağırlaştırıcı tablo olarak kabul edilir. Bunun yanında travmanın ciddiyeti, hangi organları etkilediği ve kalıcı hasar bırakıp bırakmadığı da tespit edilir. Yukarıda sunulan basit bir kaba dayak – künt travma olgusunda savcılık tarafından klinik adli tıp uzmanına yaralanmanın ciddi olup olmadığı sorulmuştur.

Rabdomiyoliz sonrası böbrek yetmezliği beklenen klinik sonuçlardan birisidir. Bu nedenle literatürde çok sayıda crush sendromu (iş kazası, deprem, trafik kazası vb. sebeplerle) olgusu bildirilmiştir. Adli travmatoloji açısından literatürde; yaygın travmalar ve kas hasarı sonrası böbrek yetmezliği sebebiyle ölüm meydana gelen işkence ve fiziksel saldırı olguları bildirilmiştir. Otopsideki bulgular böbreklerde kahverengi lekelenme ve böbrek tübüllerinde miyoglobin döküntüleri ile karakterizedir (9). Yine bir otopsi çalışmasında intermittent assault kaynaklı travmatik bir rabdomiyoliz olgusu sunulmuş, son 2 ayda tekrarlayan travma öyküsü olan hastanın otopsideki kas içi kanamaları ve böbrek hasarı bildirilmiştir (10). Bunların yanında ölüm meydana gelmeyen travmatik rabdomiyoliz gelişen olgular da bildirilmiştir. Örneğin bir çocuk istismarı olgusunda yaygın kas yaralanmasına sekonder anemi ve rabdomiyoliz rapor edilmiştir. Tüm bu olgulardan farklı olarak yukarıda sunulan olgumuz genç erişkin hastadır ve künt travma sonrası ılımlı CK yüksekliği meydana gelmiş ve tek doz nonsteroid kullanımı öyküsü mevcuttur. Bu öykü ve klinik prezantasyonu nedeniyle nefroloji kliniğinde karşılaşılabilecek nadir olgulardan birisidir. Literatürde tek doz non-steroid anti inflamatuar ilaç alımı ve masif rabdomiyoliz tablosu sonrası gelişen akut böbrek hasarı olgusundan bahsedilmiştir (11). Ancak sunulan bu olgu hem yaşı hem de CK seviyesi ile olgumuzdan ayrışmaktadır.

Çalışmamızdaki olgu medikolegal değerlendirme açısından da zorludur. Öyle ki adli tıp uzmanının travmanın ağırlığı hususunda vereceği görüş yargılamanın seyrini ve verilecekse cezanın miktarını etkilemektedir. Yukarıda sunulan olgu ile ilgili olarak travmanın hemen sonrasında yapılan tetkikleri ve muayene bulguları sonucunda; hukuken basit bir travmaya maruz kaldığı konusunda rapor düzenlenebilirdi. Ancak takip eden süreçte ortaya çıkan klinik semptomlar ve akut böbrek yetmezliği tanısı birlikte değerlendiğinde aslında travmanın hukuken "basit" bir travma olmadığı yönünde görüş belirtmemize neden oldu.

SONUÇ:

Fiziksel şiddet gibi adli olaylarda hukuken yaralanmanın ağırlığını belirlemek oldukça önemlidir. Ortaya çıkan klinik sonuç üzerinde kişilerin kronik hastalıkları olup olmadığı, travma dışı etkenlerin olup olmadığı ayrıntılı olarak değerlendirilmelidir. İlgili uzmanlarca multidisipliner yaklaşımla travmanın etkilerinin (psikiyatrik sonuçları dahil) net olarak ortaya konması adalet sistemine ciddi katkı sunacaktır.

KAYNAKLAR:

1. Turkish Penalty Law. Law number and date: 5237 - 26/9/2004. Accessed: https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5237-20140302.pdf
2. Turkish Criminal Procedure Law. Law number and date: 5271 - 4/12/2004 Accessed: https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5271.pdf
3. Erem F. Causality and philanthropist doctrine. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi. 1968;25(3):1- 21.

4. Aktas EO, Yilmaz K, Kaya A. The Concept of Causal Relation in Medicolegal Evaluations: Traditional Review. Turkiye Klinikleri J Foren Sci Leg Med. 2022;19(3):210-7.
5. Torres PA, Helmstetter JA, Kaye AM, Kaye AD. Rhabdomyolysis: pathogenesis, diagnosis, and treatment. Ochsner J. 2012;15(1):58–69.
6. R. Cecchi, M. Aromatario, P. Frati, D. Lucidi, C. Ciallella, Death due to crush injuries in a compactor truck: vitality assessment by immunohistochemistry,Int. J. Legal Med. 126 (2012) 957–960.
7. Zarbock A, Forni LG, Ostermann M, Ronco C, Bagshaw SM, Mehta RL, Bellomo R, Kellum JA. Designing acute kidney injury clinical trials. Nat Rev Nephrol. 2024 Feb;20(2):137-146.
8. Aydogdu HI, Koca Y, Cirakoglu E, Anolay NN. Is post-traumatic stress disorder related to the severity of physical trauma?. Rev Assoc Med Bras (1992). 2023;69(9):e20230439.
9. Pollanen MS. The pathology of torture. Forensic Sci Int. 2018;284:85-96.
10. Chiba F, Makino Y, Motomura A, et al. A rare autopsy case of traumatic rhabdomyolysis associated with intermittent assault. Leg Med (Tokyo). 2016;20:40-43.
11. Sav T, Unal A, Erden A, Gunal AI. Single-dose-dexketoprofen-induced acute kidney injury due to massive rhabdomyolysis. Int Urol Nephrol. 2012;44(5):1581-1583.

Makale id= 215

Sözlü Sunum

ORCID ID: 0000-0002-9304-9158

Meyan Kökü Kullanımı Sonrası Gelişen Hipokalemi, Metabolik Alkaloz, Hipertansiyon, Rabdomiyoliz Olgu Sunumu

Uzman Dr. Mahmut Esad Durmuş[1]
[1]Güdül İlçe Devlet Hastanesi İç Hastalıkları Bölümü

Özet: *Giriş Meyan kökü geleneksel tıpta MÖ 2100 yıllarından itibaren ağrı ve öksürükten mide-bağırsak hastalıklarına kadar birçok hastalığı tedavi etmek için kullanılmıştır. Bununla birlikte meyan kökünün belli bir süre ve dozun üzerinde kullanımı psödohiperaldosteronizm olarak bilinen bir sendroma sebep olabilir ve beraberinde hipertansiyon, hipernatremi, hipokalemi, metabolik alkaloz, rabdomiyoliz gibi durumlar görülebilir. Bu olgu sunumunda acil servise solunum halsizlik, kol ve bacaklarında güçsüzlük nedeniyle getirilen; acil serviste hipertansiyonu, hipopokalemisi, metabolik alkalozu ve rabdomiyoliz olduğu görülen ve servis yatışı sonrasında sorgulandığında yüksek miktarda meyan kökü içtiği öğrenilen 68 yaşındaki erkek hastayı sunmayı ve bu bağlamda meyan kökünün rolünü tartışmayı hedefliyoruz. Olgu Acil servise yaygın kas ağrısı, kuvvetsizlik, tansiyon yüksekliği ve yüzde kızarıklık hissi ile başvuran; başvurusunda hipokalemi, metabolik alkaloz ve tansiyon yüksekliği saptanan 68 yaşında erkek hastanın özgeçmişinde hipertansiyon, benign prostat hiperplazisi ve tip 2 diyabetes mellitus tanılarının olduğu öğrenildi. Tansiyon ölçümü 180/100 mmHg olarak görüldü, diğer vital bulguları olağandı. Nörolojik muayenesinde bilateral üst/alt ekstremite kuvvet muayenesi 4/5 idi Laboratuvar bulgularında hipokalemi (K:2 mmol/L), metabolik alkaloz (Ph:7.53 HCO3:42) kreatinin kinaz: 999999 U/L ALT:73 AST:181'idi. Hiperaldesteronizm ve diğer ayırıcı tanılara yönelik olarak yapılan tüm tetkikler normal referans aralığındaydı. Hastanın anamnezi derinleştirildiğinde 1 ay önce başlayan ve hastaneye yatışına kadar olan sürede meyan kökü tüketim öyküsü olduğu öğrenildi. Hastanın meyan kökü tüketiminin kesilip yeterli hidrasyon sağlanması, oral ve intravenöz potasyum replasmanı yapılması sonrası hipokalemi ve metabolik alkaloz tablosunun düzeldiği kreatinin kinaz seviyesinin düştüğü görüldü. Vital bulguları olağan seyreden, tansiyon regülasyonu sağlanan, kas ağrısı ve kuvvet kaybı ortadan kalkan hasta önerilerle taburcu edildi. Tartışma Meyan metabolizmasının ürünleri, renal 11-ß-hidroksisteroid dehidrojenaz aktivitesini inhibe eder ve sonuç olarak belirgin mineralokortikoid fazlalığı veya psödohiperaldosteronizm olarak bilinen bir sendroma sebep olur. Bu durumda hastada hipertansiyon, hipernatremi, hipokalemi, metabolik alkaloz görülebilir . Meyan kökü kullanımına bağlı insidental paraliz ve rabdomiyoliz ile ilişkilendirilen vakalar da bildirilmiştir. Paylaşmış olduğumuz olgu sunumunda hastanın hipokalemi, metabolik alkaloz, hipertansiyon varlığı bizi ön planda hiperaldesteronizm tablosuna yönlendirse de buna yönelik tüm tetkiklerin normal sınırlarda olması ve hastanın anamnezinde yakın zamanda yüksek doz meyan kökü kullanım öyküsünün bulunması bizi meyan kökü kullanımına bağlı gelişen psödohiperaldosteronizm tanısına yönlendirdi. Meyan kökü kullanımının kesilmesi sonrasında klinik tablonun düzelmesi de yine etiyolojide meyan kökü kullanımının etkili olduğunu düşündürmektedir. Sonuç olarak hiperaldesteronizm tablosuyla başvuran her hastada bitkisel ürünler ve meyan kökü kullanımı sorgulanmalı ve klinisyenin ayırıcı tanısında mutlaka yer almalıdır.*

Anahtar Kelimeler: *Hiperaldesteronizm, Metabolik Alkaloz, Meyan Kökü, Rabdomiyoliz, Hipokalemi*

Hypokalemia, Metabolic Alkalosis, Hypertensıon, Rhabdomyolysis Developing After Use Of Liquorice Root: A Case Report

Abstract: *Introduction: Licorice root has been used in traditional medicine since 2100 BC to treat many diseases ranging from pain and cough to gastrointestinal diseases. However, the use of licorice root over a certain period of time and dose can cause a syndrome known as pseudohyperaldosteronism, and conditions such as hypertension, hypernatremia, hypokalemia, metabolic alkalosis, and rhabdomyolysis can be seen. In this case report, we aim to present a 68-year-old male patient who was brought to the emergency department with respiratory weakness,*

weakness in the arms and legs; who was found to have hypertension, hypokalemia, metabolic alkalosis, and rhabdomyolysis in the emergency department; and who was found to have consumed a large amount of licorice root when questioned after admission to the department; and to discuss the role of licorice root in this context. Case: A 68-year-old male patient presented to the emergency department with widespread muscle pain, weakness, high blood pressure, and facial flushing. Hypokalemia, metabolic alkalosis and high blood pressure were detected in the patient's medical history, and it was learned that he had hypertension, benign prostatic hyperplasia and type 2 diabetes mellitus diagnoses. Blood pressure measurement was seen as 180/100 mmHg, other vital findings were normal. In his neurological examination, bilateral upper/lower extremity strength examination was 4/5. Laboratory findings were hypokalemia (K: 2 mmol/L), metabolic alkalosis (Ph: 7.53 HCO3: 42), creatinine kinase: 999999 U/L ALT: 73 AST: 181. All tests performed for hyperaldosteronism and other differential diagnoses were within the normal reference range. When the patient's anamnesis was examined in detail, it was learned that he had a history of licorice root consumption that started 1 month ago and continued until his hospitalization. After the patient's licorice root consumption was stopped, adequate hydration was provided, and oral and intravenous potassium replacement was applied, it was observed that hypokalemia and metabolic alkalosis were improved and creatine kinase level decreased. The patient, whose vital signs were normal, blood pressure regulation was achieved, muscle pain and loss of strength disappeared, was discharged with recommendations. Discussion: The products of licorice metabolism inhibit renal 11-ß-hydroxysteroid dehydrogenase activity and as a result cause a syndrome known as marked mineralocorticoid excess or pseudohyperaldosteronism. In this case, hypertension, hypernatremia, hypokalemia, and metabolic alkalosis may be observed in the patient. Cases associated with incidental paralysis and rhabdomyolysis due to licorice root use have also been reported. In the case report we shared, although the patient's hypokalemia, metabolic alkalosis, and hypertension led us to the hyperaldosteronism picture in the foreground, all the tests for this were within normal limits and the patient's anamnesis included a recent history of high-dose licorice root use, leading us to the diagnosis of pseudohyperaldosteronism due to licorice root use. The improvement in the clinical picture after the cessation of licorice root use also suggests that licorice root use is effective in the etiology. In conclusion, the use of herbal products and licorice root should be questioned in every patient presenting with a hyperaldosteronism picture and should definitely be included in the clinician's differential diagnosis.

Key Words: *hyperaldosteronism, metabolic alkalosis, licorice root, rhabdomyolysis, hypokalemia*

GİRİŞ

Meyan kökü geleneksel tıpta MÖ 2100 yıllarından itibaren ağrı ve öksürükten mide-bağırsak hastalıklarına kadar birçok hastalığı tedavi etmek için kullanılmıştır[1]. Orijinal ismi Glycyrrhiza glabra olan meyan, boyu 120-150 cm'ye, kökü 100 cm'ye kadar uzayabilen bir bitkidir. Meyan bitkisinin kökleri (Licorice) baharat olarak, kökten elde edilen ekstresi birçok alkolsüz içecek, gıda ürünlerinde tatlandırıcı olarak kullanılır[2]. Bununla birlikte meyan kökünün belli bir süre ve dozun üzerinde kullanımında hipertansiyon, hipernatremi, hipokalemi, metabolik alkaloz, rabdomiyoliz gibi durumlar görülebilir . Bu olgu sunumunda acil servise solunum halsizlik, kol ve bacaklarında güçsüzlük nedeniyle getirilen; acil serviste hipertansiyonu, hipopokalemisi, metabolik alkalozu ve rabdomiyoliz olduğu görülen ve servis yatışı sonrasında sorgulandığında yüksek miktarda meyan kökü içtiği öğrenilen 68 yaşındaki erkek hastayı sunmayı, bu bağlamda meyan kökünün rolünü tartışmayı ve ayırıcı tanıda meyan kökü ve bitkisel ilaç kullanımını sorgulamanın önemini vurgulamayı amaçlıyoruz..

OLGU

Acil servise yaygın kas ağrısı, kuvvetsizlik, tansiyon yüksekliği ve yüzde kızarıklık hissi ile başvuran; başvurusunda hipokalemi, metabolik alkaloz ve tansiyon yüksekliği saptanan 68 yaşında erkek hastanın özgeçmişinde hipertansiyon, benign prostat hiperplazisi ve tip 2 diyabetes mellitus tanılarının olduğu öğrenildi. Sürekli kullandığı ilaçlar gliklazid, vildagliptin+metformin, losartan potasyum+hidroklorotiyazid idi. Yapılan ilk değerlendirmede bilinci açık, koopere-oryanteydi ve glaskov koma skoru 15 olarak belirlendi. Tansiyon ölçümü 180/100 mmHg olarak görüldü, diğer vital bulguları olağandı. Nörolojik muayenesinde bilateral üst/alt ekstremite kuvvet muayenesi 4/5 idi. Diğer sistem muayeneleri olağandı. Çekilen EKG de T dalga düzleşmesi ve U dalgası mevcuttu (Resim 1). Laboratuvar bulgularında hipokalemi (K:2 mmol/L), metabolik alkaloz (Ph:7.53 HCO3:42) kreatinin kinaz: 999999 U/L ALT:73 AST:181 görüldü. Başvurusundaki diğer laboratuar bulgularında ek anormali görülmedi. Hasta iç hastalıkları yataklı servisine interne edildi. Kullandığı losartan+hidroklorotiyazid tedavisi kesilerek verapamil+doksazosin, intravenöz hidrasyon ve potasyum

infüzyonu başlandı. Hastada tanısal amaçlı çekilen renal doppler ultrason ve abdomen ultrasonda anlamlı patolojik bulgu saptanmadı. Gönderilen plazma aldosteron düzeyi 47 pg/ml, plazma renin aktivitesi 0,73 ng/mL/sa olarak görüldü. 24 saatlik idrarda metanefrin düzeyi 261 µg, normetanefrin düzeyi 363 µg, vanil mandelik asit düzeyi 4.4 mg olarak görüldü. Hiperaldesteronizm tablosuna yönelik olarak yapılan tüm bu tetkikler normal referans aralığındaydı. Hastada anamnezi derinleştirildiğinde 1 ay önce başlayan ve hastaneye yatışına kadar olan sürede meyan kökü tüketim öyküsü olduğu öğrenildi. Hastanın meyan kökü tüketiminin kesilip yeterli hidrasyon sağlanması ve oral+intravenöz potasyum replasmanı yapılması sonrası hipokalemi ve metabolik alkaloz tablosunun düzeldiği (K:4.9 mmol/L Ph:7.39 HCO3:24) kreatinin kinaz seviyesinin 2591 U/L'e gerilediği görüldü. Vital bulguları olağan seyreden, tansiyon regülasyonu sağlanan, kas ağrısı ve kuvvet kaybı ortadan kalkan hasta önerilerle taburcu edildi.

TARTIŞMA

Meyan metabolizmasının ürünleri, renal 11-ß-hidroksisteroid dehidrojenaz aktivitesini inhibe ederek kortizolün inaktif forma dönüşümünü azaltır. Sonuç olarak biriken endojen plazma kortizolü mineralokortikoid reseptörlerine bağlanır, bu da belirgin mineralokortikoid fazlalığı veya psödohiperaldosteronizm olarak bilinen bir sendroma sebep olur[3]. Bu durumda hastada hipertansiyon, hipernatremi, hipokalemi görülebilir . Hipokalemi, tipik elektrokardiyografik değişiklikler ve belirgin asit-baz bozukluğu yaparak metabolik alkaloz ile ilişkilidir. Meyan kökü kullanımına bağlı insidental paraliz ve rabdomiyoliz ile ilişkilendirilen vakalar da bildirilmiştir. Rabdomiyolizde en sık görülen semptomlar yorgunluk, halsizlik, kasta ağrı ve şişliktir[4,5]. Günlük düzenli 100 mg glisirizik asit alımı hassas bireylerde olumsuz etkilere sebep olurken ve günde 400 mg'lık tüketim çoğu hastada olumsuz etkilere sebep olmaktadır[6]. Paylaşmış olduğumuz olgu sunumunda hastanın hipokalemi, metabolik alkaloz, hipertansiyon varlığı bizi ön planda hiperaldesteronizm tablosuna yönlendirse de hastane yatışında görülen plazma renin, aldosteron düzeylerinin ve 24 saatlik idrarda metanefrin, normetanefrin, vanil mandelik asit düzeylerinin normal sınırlarda olması ve hastanın anamnezinde yakın zamanda yüksek doz meyan kökü kullanım öyküsünün bulunması bizi meyan kökü kullanımına bağlı gelişen psödohiperaldosteronizm tanısına yönlendirdi. Ayrıca hastada meyan kökü kullanımının kesilmesi sonrasında mevcut klinik tablonun düzelmesi de yine etiyolojide meyan kökü kullanımının etkili olduğu fikrini desteklemektedir. Yine hastada kas güçsüzlüğü ve kreatinin kinaz(CK) enzimi yüksekliği görülmesi durumunun da literatürde daha önce olgu sunumlarıyla bildirilmiş olan ve oldukça sınırlı sayıda olan meyan kökü kullanımına bağlı rabdomiyoliz ile uyumlu olduğu düşünüldü.

SONUÇ

Sonuç olarak hipertansiyon, hipernatremi, hipokalemi, metabolik alkaloz, rabdomiyoliz tablolarıyla başvuran her hastada hiperaldesteronizm tablosu araştırılırken aynı zamanda bitkisel ürünler ve meyan kökü kullanımı sorgulanmalı ve klinisyenin ayırıcı tanısında mutlaka yer almalıdır. Bu olgu sunumuyla birlikte hastalıklara bütüncül yaklaşımın, doğru ve detaylı anamnez almanın önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır.

1- Shibata S. A drug over the millennia: pharmacognosy, chemistry, and pharmacology of licorice. Yakugaku Zasshi. 2000;120(10):849-862. doi:10.1248/yakushi1947.120.10_849

2- Zengin S, Oktay MM, Behçet AL, ARI YD, Boğan M, Yılmaz S, Yıldırım C. (2013). Dönemsel bir akciğer ödemi nedeni: meyan şerbeti içimi. Gaziantep Medical Journal, 19(2), 99-102.

3- Farese Jr, RV, Biglieri EG, Shackleton CH, Irony I, Gomez-Fontes R. Licorice-induced hypermineralocorticoidism. New England Journal of Medicine, 1991, 325.17: 1223-1227.

4- Lin SH, Yang SS, Chau T, Halperin ML. An unusual cause of hypokalemic paralysis: chronic licorice ingestion. Am J Med Sci. 2003;325(3):153-156. doi:10.1097/00000441-200303000-00008

5- Elinav E, Chajek-Shaul T. Licorice consumption causing severe hypokalemic paralysis. Mayo Clin Proc. 2003;78(6):767-768. doi:10.4065/78.6.767

6- Størmer FC, Reistad R, Alexander J. Glycyrrhizic acid in liquorice--evaluation of health hazard. Food Chem Toxicol. 1993;31(4):303-312. doi:10.1016/0278-6915(93)90080-i

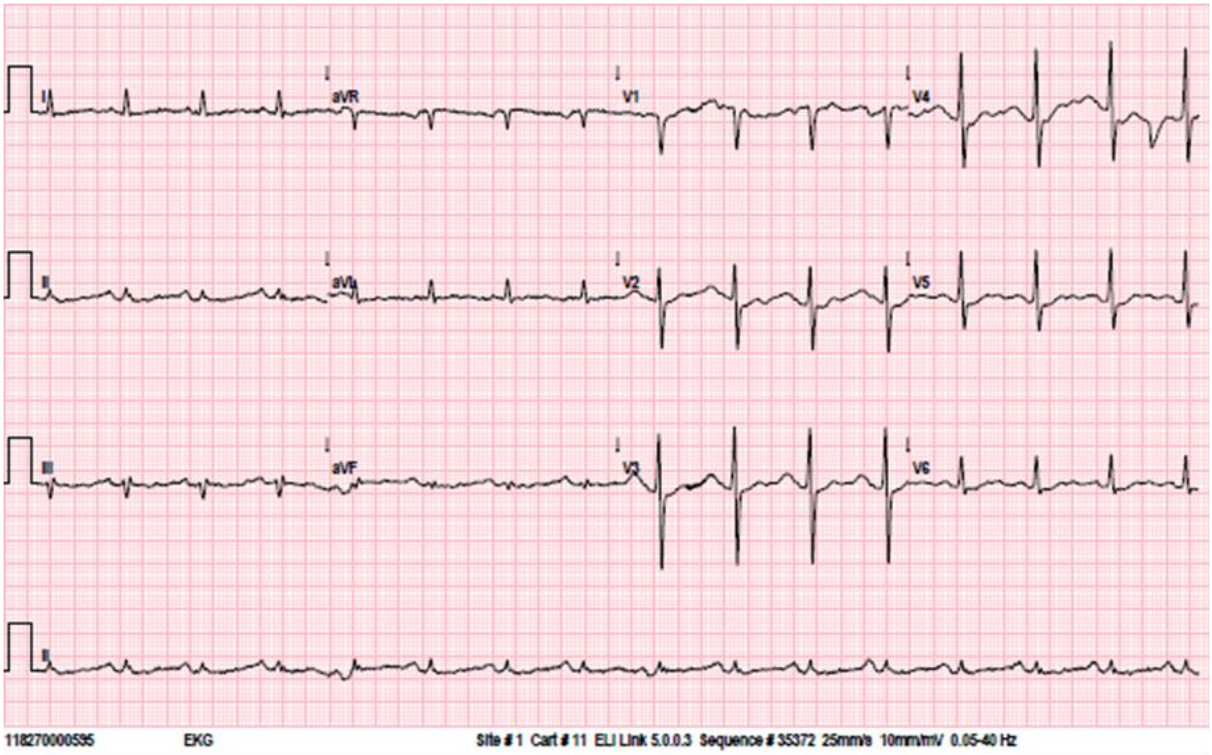

Şekil 1

Makale id= 123

Poster Sunum

ORCID ID: 0000-0001-6555-6577

Nadir Bir Vasküler Anomali: Parsiyel Duplike Vertebral Arter

Dr. Umut Asfuroğlu[1]
[1]Ankara Etlik Şehir Hastanesi

Özet: *Vertebral arter (VA), baş ve boynun arka dolaşımını sağlayan temel vasküler yapıdır. Bilgisayarlı tomografi anjiyografi (BTA) ile kolaylıkla seyri ve patolojileri rahatlıkla saptanabilmektedir. Bu vaka sunumumuzdaki amaç, kliniğimize 51 yaşında akut vertigo atağı ve buna bağlı bulantı ve kusma şikayetiyle başvuran kadın hastada insidental olarak saptanan parsiyel duplike sol vertebral arter olgusunu BT görüntüleriyle paylaşmaktır. Olguda solda arkus aortadan ve sol subklavyen arterden köken alan iki vertebral arter izlenmekte olup yaklaşık C4-C5 vertebra düzeyinde birleşmektedir. BTA incelemede ayrıca sağ anterior serebral arter A1 segmentinde hipoplazi ve sağda fetal posterior serebral arter bulgusu izlenmektedir. VA'nın çift kökenli olması, gelişim sırasında aktif olan karmaşık apoptotik yolların başarısız olmasından kaynaklanır ve bu da intersegmental arterlerden birinin anormal bir şekilde devam etmesine yol açar. VA parsiyel duplikasyonu genellikle insidental bir bulgu olarak kabul edilmekle birlikte olgumuzdaki gibi diğer vasküler varyasyonlar ve anomaliler ile birlikte görülebilir. Fenestrasyon ile ayrımı önemlidir. Ayrı kökenlere sahip iki proksimal VA, boyunda farklı seyirler ve distal füzyon varsa VA duplikasyonu mevcuttur. Fenestrasyon da ise tek bir köken ve sonlanma noktası olup, seyri boyunca paralel segmentlere sahiptir. VA ile ilişkili morfolojik anomalilerin bilinmesi hem radyologlar hem de baş ve boyun cerrahları için önemlidir.*

Anahtar Kelimeler: *Duplike Vertebral Arter, Bt Anjiografi, Vertebral Arter Varyasyon, Dual Orijin*

A Rare Vascular Anomaly: Partial Duplicated Vertebral Artery

Abstract: *The vertebral artery (VA) is the main vascular structure providing the posterior circulation of the head and neck. Its course and pathologies can be easily detected by computed tomography angiography (CTA). The aim of this case report is to present a case of partial duplication of the left vertebral artery in a 51-year-old woman who presented to our clinic with acute vertigo attack and associated nausea and vomiting. In this case, one vertebral artery arises from the aortic arch and the other arises from the left subclavian artery. They join at approximately the level of C4-C5. CTA also showed hypoplasia of A1 segment of anterior cerebral artery and right fetal posterior cerebral artery. Dual origin of the VA is caused by a failure of the complex apoptotic pathways active during development, which leads to the anomalous persistence of one of the intersegmental arteries. Although partial duplication of VA is generally accepted as an incidental finding, it may be associated with other vascular variations and anomalies as in our case. Differentiation from fenestration is important. VA duplication occurs when there are two proximal VAs with different origins, different courses in the neck, and distal fusion. Fenestration, on the other hand, has a single origin and termination point and has parallel segments throughout its course. Knowledge of the morphologic abnormalities associated with VA is important for both the radiologist and the head and neck surgeon.*

Keywords: *Duplicated Vertebral Artery, Ct Angiography, Vertebral Artery Variation, Dual Origin*

INTRODUCTION

The vertebral arteries (VA) are essential for brain's blood supply, primarily contributing to the posterior circulation. These arteries provide a critical route for endovascular approaches in diagnosing or treating vascular abnormalities affecting the posterior circulation. Due to their numerous variations, a comprehensive understanding of VA anatomy is vital for any related medical intervention. Duplication

of the VA is a rare anatomical variation described in the literature, characterized by two separate origins, a variable course, and a fusion point in the neck. I present a case of VA duplication and discuss the computed tomography angiography (CTA) findings.

CASE PRESENTATION

A 51-year-old female patient presented for evaluation of acute vertigo attack and associated nausea and vomiting. The CTA revealed dual origin of the left VA. One limb originated from the left subclavian artery and the other one from the arcus aorta. They joined at the transverse foramen of the approximately fourth-fifth cervical vertebra (Figure 1). CTA also showed hypoplasia of A1 segment of anterior cerebral artery and right fetal posterior cerebral artery (Figure 2 and 3).

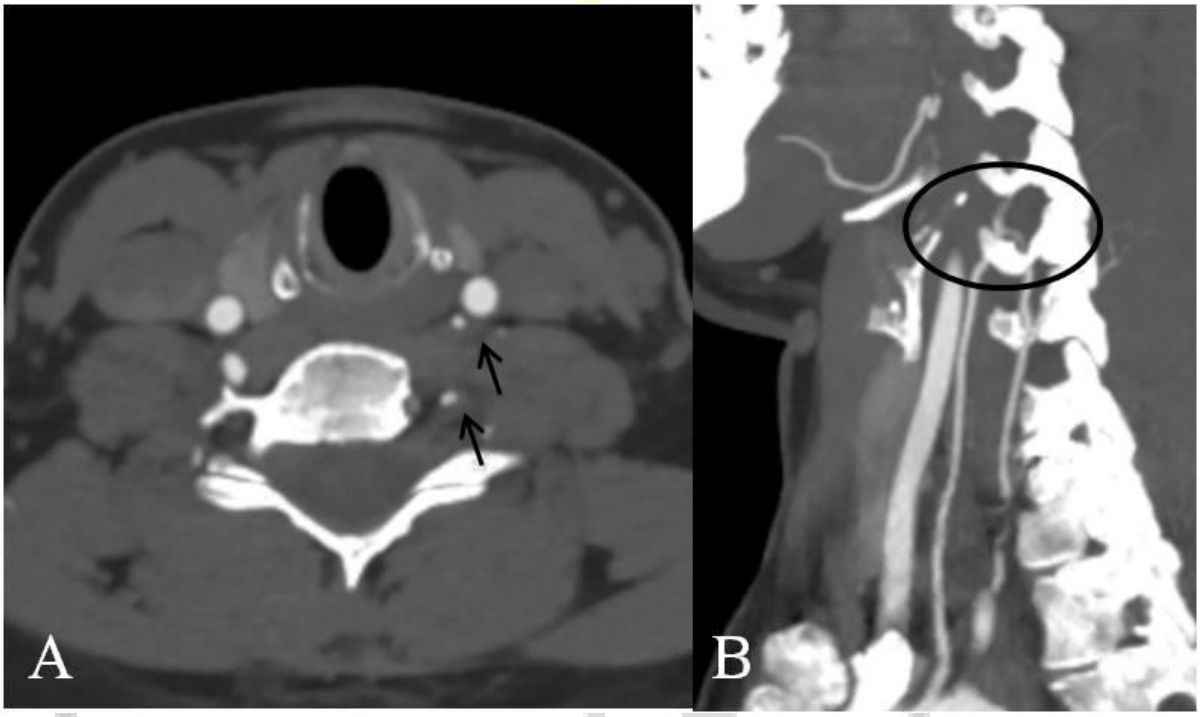

Figure 1. Axial maximum intensity project (MIP) reformatted CTA image demonstrates a duplicated left vertebral artery (A, arrows). The two branches, which are relatively symmetric in size. At sagittal MIP refomatted CTA image, they join at the level of C4-C5 (B).

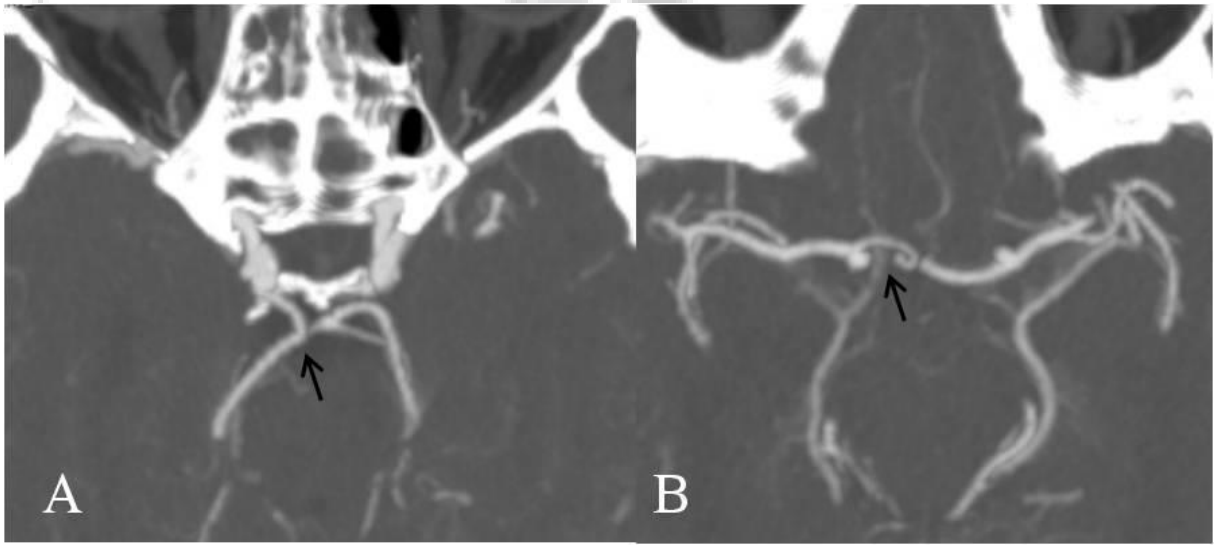

Figure 2. Axial maximum intensity project (MIP) reformatted CTA images show a concurrent right fetal posterior cerebral artery (PCA) variation (A) and a hypoplastic right A1 segment of the anterior cerebral artery (ACA) (B).

DISCUSSION

The embryological development of the VA and its dual origin have been previously discussed in the literature. [1,2,3] Briefly, the VA is formed by the fusion of the longitudinal anastomoses connecting the metameric cervical intersegmental arteries that branch from the primitive dorsal aorta at the 32-40 day stage. Normally, the intersegmental arteries are involute, except for the seventh (C6 metamere), which forms the proximal point of the subclavian artery. The dual origin of the VA is caused by a failure of the complex apoptotic pathways that are active during development, which results in the abnormal persistence of one of the intersegmental arteries. In cases of VA duplication, it has been suggested that the level of entry into the transverse foramen correlates with the metameric artery that has failed to involute.[2,4] VA duplication coexists with other vascular anomalies and variants, such as fetal type posterior cerebral artery, significantly higher than in normal population.[5] Differentiation from fenestration is also important. In the presence of a fenestration, there is a single origin and termination point and parallel segments throughout its course. Knowledge of the morphologic abnormalities associated with VA is important for both the radiologist and the head and neck surgeon.

REFERENCES

1. Kim, M. S. Duplicated vertebral artery: literature review and clinical significance. Journal of Korean Neurosurgical Society, 2018;61(1), 28-34.
2. Thomas, A. J., Germanwala, A. V., Vora, N., Prevedello, D. M., Jovin, T., Kassam, A., et al. Dual origin extracranial vertebral artery: case report and embryology. Journal of Neuroimaging, 2008;18(2), 173-176.
3. Kritikos, M., Sharma, N., Sedora-Roman, N., Choudhri, O., Pukenas, B., Hurst, R., et al. Duplication of the vertebral artery: A series of four cases. Interventional Neuroradiology.2018; 24(6), 596-600.
4. Brouwer, P. A., Souza, M. P. S., Agid, R., TerBrugge, K. G. A five-vessel aortic arch with an anomalous origin of both vertebral arteries and an aberrant right subclavian artery. Interventional Neuroradiology. 2004;10(4), 309-314.
5. Li, S., Li, Y., Bai, M., Zhang, C.. Three-dimensional time-of-flight magnetic resonance angiography detection of duplication of the vertebral artery in a large Chinese population. Medical Science Monitor: International Medical Journal of Experimental and Clinical Research. 2016;22, 3771.

Makale id= 129

Poster Sunum

ORCID ID: 0000-0001-6555-6577; 0000-0003-4556-7433

Psödotümör Deltoideus: Humerus'un "bana Dokunma" Lezyonu

Dr. Umut Asfuroğlu[1], Dr. Berrak Barutcu Asfuroğlu[1]
[1]Ankara Etlik Şehir Hastanesi

*Corresponding author: Umut Asfuroğlu

Özet: *Psödotümör deltoideus, humerus proksimalinde, deltoid kası insersiyon lokalizasyonunda düzensiz kortikal kalınlaşmanın izlendiği normalin varyantı nadir bir bulgudur. Olgular asemptomatik olabilir ya da ağrı ile başvurabilirler. Bu vaka sunumumuzdaki amaç, kliniğimize 54 yaşında, 3 aydır olan sağ omuz ağrısı ile başvuran erkek hastada saptanan psödotümör deltoideus varyasyonunun direkt grafi ve manyetik rezonans görüntüleme (MRG) bulgularını paylaşmaktır. Olguda direkt grafide sağ humerusun anterior-posterior grafisinde deltoid insersiyon düzeyinde endosteal ve kortikal kalınlaşma görülmektedir. MRG'de koronal T1 ağırlıklı görüntüde izointens kortikal kalınlaşma, aksiyel proton dansite ve koronal Short tau inversion recovery (STIR) görüntüde, lezyonun izo-hafif hiperintens görünümde olduğu ve komşu kemik iliği/yumuşak doku ödeminin izlenmediği dikkati çekmiştir. Bulgualr psödotümör deltoideus ile uyumludur. Radyolojik olarak tümör ya da enfeksiyon ile karışabileceğinden gereksiz tedavi ya da girişimleri önlemek açısından bu nadir varyantın bilinmesi önemlidir.*

Anahtar Kelimeler: *Psödotümör Deltoideus, Kortikal Kalınlaşma, Omuz Ağrısı*

Pseudotumor Deltoideus: Leave Alone Lesion of the Humerus

Abstract: *Pseudotumor deltoideus is a rare anatomical variant characterized by irregular cortical thickening at the insertion site of the deltoid muscle on the proximal humerus. Patients may be asymptomatic or present with pain. This case report aims to present the radiographic and magnetic resonance imaging (MRI) findings of pseudotumor deltoideus in a 54-year-old male patient who was referred to our clinic with a three-month history of right shoulder pain. In this case, anteroposterior radiographs of the right humerus demonstrated endosteal and cortical thickening at the level of the deltoid insertion. MRI revealed isointense cortical thickening on coronal T1-weighted images and an isointense to mildly hyperintense appearance on axial proton density and coronal short-tau inversion recovery (STIR) images, with no evidence of adjacent bone marrow or soft tissue edema. These imaging findings were consistent with pseudotumor deltoideus. Awareness of this rare anatomical variant is crucial to prevent misinterpretation as a neoplasm or infection, thereby avoiding unnecessary treatment or intervention.*

Keywords: *Pseudotumor Deltoideus, Cortical Thickening, Acute Lateral Shoulder Pain*

INTRODUCTION

Benign skeletal anatomic variants associated with pain and disability are well recognized entities which may be mimics of neoplasms or infections. Pseudotumor deltoideus refers to a focal cortical irregularity and thickening at the insertion of the deltoid muscle that causes a diagnostic dilemma. It is a benign entity, with the potential to act as a tumor stimulator. The lesions can be characterized on direct graphy by a lucent area around the deltoid tuberosity and a cortical irregularity on computed tomography (CT)/magnetic resonance imaging (MRI). The term "pseudotumor deltoideus" was first used by Morgan et al. in 2001 after the publication of their study of individuals with shoulder pain who had similar radiographic evidence of deltoid insertion.[1]

CASE PRESENTATION

A 54-year-old male patient presented with complaints of moderate pain in the lateral part of his right shoulder sincde three months. There was no history of trauma, heavy weight lifting. On plain X-ray of the right shoulder joint, there was subtle changes showing a focal area of cortical thickening, and irregularity in the middle one-third of the humerus (Figure 1). On investigating the lesion further with MRI, eccentric cortical thickening and intracortical altered signal intensity, with expansion and irregularity, were observed (Figure 2). Based on these clinical and radiologic findings, the diagnosis of pseudotumor deltoideus was considered.

Figure 1. Anteroposterior X-ray of the right humerus shows mild irregularity at the deltoid muscle insertion site.

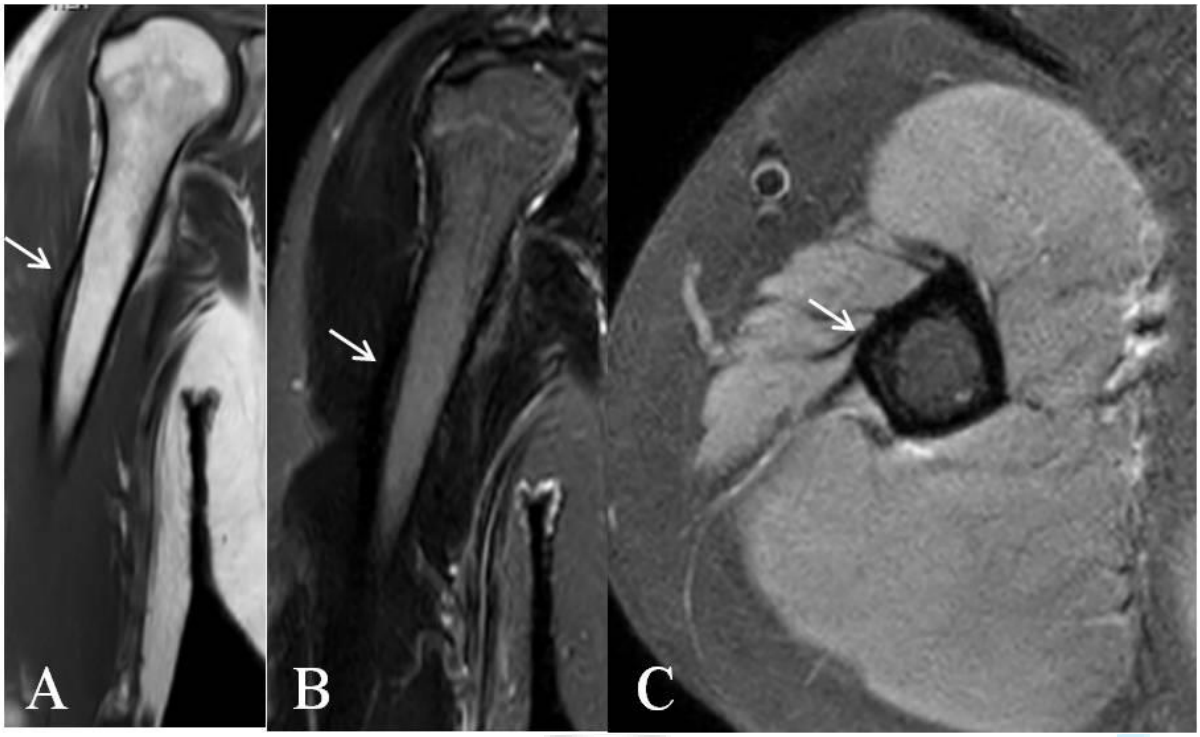

Figure 2. MRI revealed isointense cortical thickening on coronal T1-weighted image (A) and an isointense to mildly hyperintense appearance on coronal short-tau inversion recovery (STIR) image (B) and axial proton density image, with no evidence of adjacent bone marrow or soft tissue edema.

DISCUSSION

Pseudotumor deltoideus resembles several other conditions such as fibrous avulsion injury, cortical defect, calcific tendinitis.[2,3] In the presence of avulsion fracture at the same location; a bony fragment associated with soft tissue swelling in the acute stage and bony sclerosis in the chronic stage is seen. Fibrous cortical is not just limited to the region of the tendon insertion. In calcific tendinitis, tiny, focal calcific deposits occur in the soft tissue at the tendinous insertion site along with underlying cortical irregularity.

There are a few reports, in the literature about this rare variant.[4,5]

In conclusion, the diagnosis of pseudotumor deltoideus should be considered in young patients with subacute onset of severe lateral shoulder pain in whom cortical thickening at the humeral deltoid insertion is associated with irregularity and intracortical lucency on computed tomograhpy and T2 hyperintensity on MRI. Awareness of this rare anatomical variant is crucial to prevent misinterpretation as a neoplasm or infection. MRI is helpful in the differential diagnosis and unnecessary biopsies should be avoided.

REFERENCES

1. Morgan, H., Damron, T., Cohen, H., Allen, M. Pseudotumor deltoideus: a previously undescribed anatomic variant at the deltoid insertion site. Skeletal Radiology. 2001;30, 512-518.
2. Betsy, M., Kupersmith, L. M., Springfield, D. S. Metaphyseal fibrous defects. JAAOS-Journal of the American Academy of Orthopaedic Surgeons. 2004; 12(2), 89-95.
3. Fritz, P., Bardin, T., Laredo, J. D., Ziza, J. M., d'Anglejan, G., Lansaman, J., et al. Paradiaphyseal calcific tendinitis with cortical bone erosion. Arthritis & Rheumatism: Official Journal of the American College of Rheumatology. 1994; 37(5), 718-723.

4. Singh, S., & Tanwar, A. Pseudotumor deltoideus: An underreported and misinterpreted cause of shoulder pain. Indian Journal of Radiology and Imaging. 2020; 30(02), 233-236.
5. Adiguzel, E., Ata, E., Demir, Y., Tok, F., Tan, A. K. A rare cause of shoulder pain: Pseudotumor deltoideus. American Journal of Physical Medicine & Rehabilitation, 2015;94(10), e96-e97.

Makale id= 26

Sözlü Sunum

ORCID ID: 0000-0001-6536-5594

Hayvancılık Çiftliklerinde Biyogüvenlik ve Biyolojik Risk Yönetimi

Öğr. Gör. Dr Fatma Akkaya[1], Prof.Dr. Turgay Taşkın[1], Doç.Dr. Çağrı Kandemir[1]
[1]Ege Üniversitesi

*Corresponding author: Fatma Akkaya

Özet: *Biyogüvenlik yönetiminin ilkeleri, potansiyel olarak tehlikeli hastalıkları ve toksinleri sürüden uzak tutarak hayvan sürüsü sağlığını korumak için tasarlanmıştır. Bulaşıcı hastalıkların bir çiftliğe girme veya çiftliğe yayılma olasılığı hakkında farkındalık yaratmanın temel süreci biyolojik risk yönetimi olarak bilinir. Aynı zamanda bu risklerin değerlendirilmesini ve kontrol edilmesini de gerektirir. Biyolojik risk yönetimi, hayvan yetiştiricilerinin ithal hayvanlarda görülen hastalık tehdidini ve ülkede görülen hastalıkların kontrol edilmesi ihtiyacını anlamalarına yardımcı olmak için oluşturulmuştur. Başka bir deyişle biyolojik risk yönetimi, çiftlikteki potansiyel riskin en aza indirilmesi için gerekli araç veya yöntemleri sağlar. Biyogüvenlik, biyolojik organizmaların ve dış tehditlerin hayvancılık işletmelerinin içine ve içinde hareketini en aza indirmeyi, böylece hastalığa neden olan ajanlara ve diğer tehditlere karşı bir bariyer oluşturmayı amaçlamaktadır. Risk yönetimi kavramı, hayvan hastalıklarının ortadan kaldırılamayacağı, ancak hayvancılık üreticilerinin hastalık riskini etkili kontrol önlemleriyle yönetebilecekleri ilkesine dayanmaktadır. Her zaman mevcut olan hastalıklar için, bir hayvanın maruz kaldığı bulaşıcı ajanların dozunun azaltılması, işletmenin ekonomik etkisini olumlu yönde etkileyebilir ve risk yönetimi uygulama maliyetini haklı çıkarmaya yardımcı olabilir. Pek çok farklı türde hayvancılık işletmesi bulunduğundan, bunların uygulanmasına yönelik pek çok farklı yönetim seçeneği ve çözümü vardır. Bir biyogüvenlik ve risk yönetimi planına bağlı kalmak, bulaşıcı hastalıkların kontrolüne yönelik hayati bir adımdır ve çiftlik güvenliğinin önemli bir bileşenidir. Patojenleri sürüden uzak tutmak üretim verimliliğini artırır, maliyetleri azaltır ve hayvancılıkla ilgili personele yönelik potansiyel riskleri azaltır. Yetiştirici düzeyinde biyogüvenlik ve biyolojik risk yönetimi konularına ilişkin farkındalığın arttırılması, sonuçta üretime önemli faydalar sağlayacaktır.*

Anahtar Kelimeler: *Biyogüvenlik, Sürü Yönetimi, Biyolojik Risk Yönetimi, Hayvan Hastalıkları*

Biosecurity and Biological Risk Management in Livestock Farms

Abstract: *The principles of biosecurity management are designed to safeguard animal herd health by keeping potentially dangerous diseases and toxins out of the herd. The basic process of raising awareness about the possibility of infectious illnesses entering or spreading on a cattle farm is known as biological risk management. It also entails evaluating and controlling these risks. Biological risk management was created to help animal breeders understand the threat of diseases seen in imported animals and the need to control diseases seen in the country. In other words, biological risk management provides the necessary tools or methods to minimize the potential risk on the farm. Biosecurity aims to minimize the movement of biological organisms and external threats into and within livestock holdings, thus creating a barrier against disease-causing agents and other threats. The concept of risk management is based on the principle that animal diseases cannot be eliminated, but that livestock producers can manage the risk of disease through effective control measures. For diseases that are always present, reducing the dose of infectious agents to which an animal is exposed can positively affect the economic impact of the holding and help justify the cost of implementing risk management. As there are many different types of livestock holdings, there are many different management options and solutions to implementing them. Adhering to a biosecurity and risk management plan is a vital step toward controlling infectious diseases and an important component of farm safety. Keeping pathogens out of the herd increases production efficiency, reduces costs, and reduces potential risks to personnel associated with the livestock holding. Increasing awareness of biosecurity*

and biological risk management issues at the grower level will ultimately provide significant benefits to production.

Keywords: *Biosecurity, Herd Management, Biological Risk Management, Animal Diseases*

Introduction

Definition and Importance of Biosecurity

Protecting people and animals from biological threats such as pests and infectious diseases is known as biosecurity. Biosecurity is intimately linked to food safety, consumer health and satisfaction, sustainable breeding with healthy animals, and businesses that prioritize a balanced, healthful diet (Köseman and Seker, 2016). Biosecurity typically refers to any measures implemented at the national, regional, and agricultural levels to protect a population against infectious and zoonotic diseases. Goats and sheep are prone to several illnesses. Producers are aware of the various common diseases that may affect their livestock. There may be a sickness in the neighbourhood but not on their farm, or certain animal species may be diseased while others are not. In addition to reducing the risk of disease introduction to farm animals, well-executed biosecurity policies also reduce the likelihood of a disease spreading throughout different animal groups on the farm (Hristov and Stankovic, 2009).

The term "biosecurity" was initially used to safeguard the health of animals in England during the outbreak of foot and mouth disease in 2001, even though preventive measures have been used for years to protect animals against diseases (Nerlich and Wright 2006). Herd management strategies that lower the chance of infectious diseases infecting the herd are also a part of this strategy. Using biosecurity approaches for disease prevention and/or management has several benefits, including increased production efficiency, improved animal welfare, improved immunological responses to immunizations, and increased satisfaction among producers and stakeholders. Many recommendations have been made in the context of biosecurity to reduce specific infection risks, such as zoonotic hazards, or to avoid infections generally in cattle companies (Brennan and Christley 2012). According to Cullor (2004), biosecurity is a key tool for managing infectious diseases and can be defined as any management approach that reduces the risk of infectious disease infection in a herd. There are multiple definitions for the term "biosecurity." Although its scope is limited to "management systems of infectious diseases being transmitted to a herd", it is sometimes referred to as management practices that control animal-to-animal contact on farms (internal biosecurity) (Villarroel et al. 2007). Biosecurity focuses on routine, daily on-farm activities to protect the health of a herd or farm by limiting the transmission of agents that can cause disease. Infectious agents can often be moved from one location to another inside a wide range of areas commonly found in organic matter or agricultural fields (Seker et al., 2017). Biosecurity focuses on reducing the risk of disease assuming infectious agents are present, thus contributing to improved animal health, improved daily production, savings in production costs and increased profitability. Infractions of biosecurity procedures may result in zoonotic illnesses or monetary losses, necessitating long-term penalties like quarantine restrictions (Delabbio, 2006). These can be avoided by correctly and regularly implementing basic biosecurity procedures on the farm. Along with lowering the hazards to food safety that may arise from certain farm operations, biosecurity measures can also lessen the chance that farmers, their families, and staff will be exposed to zoonotic diseases (Yılmaz, 2019). It is essential to teach and train the farm owner and employees on the topic to prevent possible losses. In this case, the risk of disease from recently acquired animals, inadequate health-protection protocols, or dangerous environmental conditions would be considered. If these risks are understood, it will be easier to combat or resolve problems at the corporate level. The fundamental topics of biosecurity training include visitor management, traffic control, personnel training, handling of recently acquired animals, technical services, feed storage and transportation, in-business procedures, and manure management (Hersom et al. 2017).

Biological Risk Management

- A successful and effective health plan that incorporates the veterinarian's information. should be developed and put into action. Examples of health-related tasks that require a specified work method include immunizations and parasite management.
- A veterinarian should inspect every animal, or all sheep and goats, if signs of the disease are noticed. If an animal dies for no obvious reason, a necropsy must be performed. If the cause of an illness is uncertain, biological samples ought to be sent to a diagnostic laboratory.
- Accurate records must be kept for all animals and these records must be updated. Records must contain details like the origin of the animal (birth or purchase), vaccinations, test history, clinical signs, treatments, cause of death or culling, etc.
- The Veterinarian must be involved in all animal health decisions
- At least once a day, all animals should be checked for symptoms of disease, such as abrupt death, anorexia, salivation, lethargy, or lameness.
- If possible, the herd should be kept closed
- Each animal should be identified
- The shearer ought to be prohibited from using the surface that he uses on other farms. Inadequate ground conditions can damage the feet of uninfected animals. Failure to clean the waste effectively and completely after nail cutting can negatively affect animal health and allow the entry of infectious agents.
- A designated pen or area should be established where treated or sick animals can be kept under close observation.
- All treatments should be recorded and recommended residual periods should be followed.
- A workable diet should be maintained, healthy animals should be fed first, and sick and treated animals should be fed last.
- Animals with chronic diseases should be identified.
- Equipment that can easily transport illness from one place to another, such as tractors, manure loaders and spreaders, livestock trucks and trailers, and other fomites, should be carefully considered. After every load, the equipment should be completely cleaned.
- Every day, animals should be checked for symptoms of the disease.
- If any unusual illness or symptoms are noticed, the Veterinarian should be notified immediately.
- A method for handling various diseases and ailments ought to be developed.
- A vaccination procedure ought to be created using the veterinarian's assistance to improve immunity at the herd level.
- Salt and other essential macro and trace minerals should be included in a decent mineral supplement.

Biosecurity Strategies to Use at the Time of Birth and Weaning

- During the initial hours following birth, newborns should be observed.
- Colostrum should be provided.
- An appropriate diet should be provided for the kids.
- Diarrhea is a common problem in young animals.

- The farrowing space should have the least amount of stocking density and be kept as dry and clean as possible.
- Young animals should not be exposed to unclean conditions like mud and faeces.
- Kids or lambs that have been purchased should not be allowed to be near the herd.
- Kids should be vaccinated.
- Records should be kept including details like birthdate, father, diagnoses, treatments, procedures, etc.
- A stress-free and safe weaning environment should be provided.
- A clean and fresh water source should be provided.
- A good mineral supplement should be provided.
- Respiratory disease can be a problem in weaning. Coccidiosis and cryptosporidiosis are other common clinical diseases.

Biosecurity Rules To Be Followed For New Animals Added To The Herd

Isolation or quarantine facilities should be established for all new animals. Before being added to the existing herd, new animals must be kept apart for at least three weeks. While the animal is under quarantine, clinical symptoms should be monitored. Testing for common diseases should be done on new animals. Remember that you are not necessarily disease-free if your test results are negative. Before being transported, new animals should be vaccinated. Purchases should only be made from a single supplier with a solid reputation for herd health initiatives. Written requests for herd health information should be made to the seller. It's crucial to remember that buying animals from marketplaces increases the possibility of introducing illnesses to your farm. Large-scale animal farms are advised to implement a variety of biosecurity measures to lower the risk of some infections, like zoonotic threats, or to stop diseases altogether. Although many of these strategies encourage the use of preventative measures, they typically omit details regarding their cost-effectiveness or inclusion. The scant research that has been done typically concentrates on a single procedure, like disinfecting foot baths (Morley et al. 2005), or focuses on approaches that focus solely on disease prevention (Ellis-Iversen et al. 2008).

Things That Staff Should Pay Attention to

Training and informing the business owner and staff about the topic's significance is crucial for averting potential losses. In this case, the possibility of sickness from recently acquired animals will be considered. Inadequate hazardous environmental circumstances or health-protection measures.It will be simpler to combat these hazards if they are identified or problems are fixed at the farm level. Visitor management, traffic control, personnel training, handling of newly acquired animals, technical services, feed storage and transportation, internal protocols, and waste management are the essential components of biosecurity education (Alkan, 2019). Every employee should get regular health examinations. Every employee should receive training on how to spot illness symptoms, notify the inspector of any questionable activity, and comprehend and adhere to the biosecurity plan's protocols. Workers should be required to wear gloves when milking, caring for sick animals, assisting with births, and handling stillbirths or dead animals. Workers should be required to work on groups of animals in a specific order from young to old, healthy to ill, clean to unclean, to reduce the spread of disease to more susceptible animals. Workers in “high-risk areas” should be required to stay in these areas or change their clothes and shoes before leaving. Employees should be informed that employee mobility (clothing, boots, equipment, animals, etc.) is one of the greatest biosecurity risks on the farm. Employees who have the same type of contact outside the farm should be warned about disease transmission. Employees should be trained in herd health and good animal handling techniques. Good husbandry contributes to a positive environment that helps to maintain the immunity of animals to disease.It should be mandatory for workers to wear footwear and clean clothes. According to Villaroel et al. (2007), procedures should be put in place to guarantee that hands and boots are cleaned every day to maintain clean clothes.

Cleaning and Disinfection Applications

Cleaning and disinfecting animal shelters, vehicles and equipment (including boots and clothing) is a highly efficient method of minimising disease transmission to the herd (Sulu and Alkan, 2018). You should sanitize everything that is moved within your holding and between livestock farms. Cleaning should be done on a regular basis in production areas and on equipment after each use (Alkan, 2019). Detergents and foaming agents should be applied to surfaces before cleaning to help remove organic matter and residue. It has to be washed with warm water and if possible, high pressure. After cleaning, all surfaces should be allowed to dry completely and a disinfectant should be applied directly to all cleaned surfaces. The choice and/or use of disinfectants depends on many factors, including corrosive properties and safety, mechanism of action, and presence of organic matter and pathogens. The same disinfectant should not be used each time to prevent pathogens from becoming resistant to the action of a particular disinfectant compound (Altincekic and Koyuncu, 2015).

Things to Consider when Entering and Exiting Vehicles and Visitors

Vehicles are crucial to the transportation process or spreading disease agents to businesses. These can be vehicles carrying feed or feed raw materials, as well as vehicles collecting milk from farms, which can easily carry disease-causing agents to the business grounds or equipment, and therefore to animals and employees (Cullor, 2004). For this reason, it's critical that the entrance to businesses is through a single door and that this is controlled. Disinfection practices, especially for vehicles, should be used at these entrances. Access of people and visitors to the barns should be limited. Warning messages should be written asking visitors to stay outside the barn, and help should be provided regarding who to contact before entering the barn area(Morley et al., 2005). Visitors need to have been in other barns before, in terms of taking preventive measures. Visitors should be permitted to wear disposable or other kinds of clothing. Before entering the barn, guests should take a foot bath and make sure their boots are cleaned with a brush and disinfectant (Sulu and Alkan, 2018).

Disposal of Dead Animals

Farms can cause harm to the carcasses of animals that die in humans and other wildlife. They may need specific disposal and can contaminate the air, water, and soil. The carcasses should be incinerated 48 hours after death, together with any contaminated bedding, milk, manure, or feed, in order to reduce pollution and the chance of disease transmission on the farms.In particular, disposal methods that will keep predators away from these wastes should be selected (Hersom 2015). Dead animals should not be thrown into the forest or areas where predators can reach. When necessary, they should be removed from the farm with the assistance of local government officials and should be buried appropriately.

Conclusion and Recommendations

The benefits of biosecurity planning have enabled many countries to increase their international competitiveness for general-purpose biosecurity standards and strategies or for a specific issue that has a significant impact on milk production at the national level (Hristov and Stankovic 2009). As a result, they can be listed as ensuring sustainable milk production, balancing profitability with environmental responsibilities, using practical and on-farm environmental solutions, reducing farm costs, and increasing efficiency and productivity.

Reference

1. Altınçekiç ŞÖ, Koyuncu M, 2015. Küçükbaş Hayvancılık İşletmelerinde Biyogüvenlik Uygulamaları. J Anim Prod, 56(1), 48 - 57.

2. Brennan, M.L., Christley, R.M. 2012. Biosecurity on CattleFarms: A Study in NorthWest England. PLoS ONE 7(1):1-8.

3. Cullor, J.S. 2004. Applied Biosecurity for Dairy Farms. Proceedings of the WBC Congress Quebec Canada 2004 Veterinary Medicine Teaching and Research Center University of California. Available at: http//www.ivis.org

4. Delabbio, J. 2006. How farm workers learn to use and practice biosecurity. Journal of Extension, 44(6), 6FEA1.
5. Ellis-Iversen, J., Smith, R.P., Van Winden, S., Paiba, G.A., Watson, E. Lucy, C.S., Cook, A.J.C. 2008. Farm practices to control E-coli O157 in young cattle – A randomized controlled trial. Veterinary Research 39: 03, pp 12.
6. Hersom, M., Irsik, M., Thrift, T. 2017. Biosecurity and Biological Risk Management for Livestock Enterprises. UF/IFAS Biosecurity and Biological Risk Management for Livestock Enterprises Handbook.
7. Hristov, S., Stankovic, B. 2009. Welfare and biosecurity indicators evaluation in dairy production. Biotechnology in Animal Husbandry, 25, 5-6, 623-630.
8. Köseman, A., Şeker, İ. 2016. Malatya İlinde Sığırcılık İşletmelerinin Mevcut Durumu:II. Hayvan Sağlığı ve Ahır Hijyeni Perspektifinde Biyogüvenlik Uygulamaları. Kocatepe Veterinary Journal, 9(1): 61-69.
9. Morley, P.S., Morris, S.N., Hyatt, D.R., Van Metre D.C. 2005. Evaluation of the efficacy of disinfectant footbaths as used in veterinary hospitals. Journal of the American Veterinary Medical Association 226: 2053–2058.
10. Nerlich, B., Wright, N. 2006. Biosecurity and insecurity: The interaction between policy and ritual during the foot and mouth crisis. Environmental Values 15: 441–462.
11. Sulu K, Alkan F, 2018. Piyeten. Bahri Dağdaş Hay Araşt Derg, 7(1), 18-32.
12. Şeker, İ., Köseman, A., Mundan, D. 2017. Biyogüvenlik için Gerekli Bazı Faktörler Bakımından Malatya İli Süt Sığırcılığı İşletmelerinin Değerlendirilmesi. Atatürk Üniversitesi Veteriner Bilimleri Dergisi 2017; 12 (1) : 54- 62
13. Villarroel, A., Dargatz, D.A., Lane, V.M., McCluskey, B.J., Salman, M.D. 2007. Suggested outline of potential critical control points for biosecurity and biocontainment on large dairy farms. Journal of the American Veterinary Medical Association 230: 808–819.
14. Yılmaz, Ş. (2019). *Bursa ili süt sığırcılığı işletmelerinin biyogüvenlik uygulamaları açısından değerlendirilmesi* (Master's thesis, Bursa Uludag University (Turkey)).

Makale id= 40

Sözlü Sunum

ORCID ID: 0000-0003-1316-308X

Dipper ve Non-Dipper Hipertansiyon Hastalarının Sistemik İnflamatuar İndeksleri Arasındaki İlişki

Uzman Dr. Armağan Kaya[1]
[1]Trabzon Kanuni Eğitim ve Araştırma Hastanesi

Özet: *Amaç: Hipertansiyon (HT) dünyada sık görülen kronik bir hastalıktır ve kardiyovasküler hastalıklar için en yaygın risk faktörüdür. Hipertansif hastalarda sistolik ve diyastolik kan basıncının uyku sırasında gündüze kıyasla %10'dan fazla azalması beklenir ve bu değerlerin ''dipper HT '' adı verilen sirkadiyen bir değişkenlik göstermesi beklenir. Dipper olmayan HT'de bu sirkadiyen değişkenlik olmaz ve kan basıncı azalışları %10'dan azdır. HT'da inflamatuar belirteçlerin kan basıncı değişkenliği ile ilişkili olduğu bilinmektedir. Sistemik immün-inflamasyon indeksi (SII), tam kan sayımındaki trombosit,nötrofil ve lenfositten kolayca elde edilebilen ve hastalardaki inflamasyon ve bağışıklık durumunu daha kapsamlı bir şekilde gösteren yeni bir inflamatuvar indekstir. Çalışmamızda, dipper ve non-dipper HT'u olan hastaların sistemik immün-inflamasyon indeksleri arasında ilişki olup olmadığını belirlemeyi amaçladık.Gereç ve yöntemler:24 saatlik ambulatuar kan basıncı takibi sonuçlarına göre 63 dipper HT hastası(Grup 1),148 non-dipper HT hastası(Grup2) olmak üzere toplam 211 esansiyel HT hastası alındı.SII, trombosit × nötrofil/lenfosit oranı formülü kullanılarak laboratuvar testlerinden hesaplandı.Bulgular:Çalışmaya dahil edilen hastaların demografik özellikleri ve laboratuvar özellikleri Tablo 1 'de,ambulatuar kan basıncı ölçümleri ve SII değerleri Tablo 2'de gösterilmiştir.Dipper ve non-dipper HT hasta grupları arasında SII değerleri arasında anlamlı bir ilişki bulunamadı.Sonuç: Esansiyel HT hastalarında sistemik immün-inflamasyon indeksi dipper ve non-dipper HT'u öngördürücü değildir.*

Anahtar Kelimeler: *Sistemik İmmün-Inflamasyon İndeksi,hipertansiyon,iflamasyon*

Relationship Between Systemic İnflammatory İndices of Dipper and Non-Dipper Hypertension Patients

Abstract: *Objective: Hypertension (HT) is a common chronic disease worldwide and the most common risk factor for cardiovascular diseases (1). In hypertensive patients, systolic and diastolic blood pressure is expected to decrease by more than 10% during sleep compared to daytime, and these values are expected to show a circadian variability called "dipper HT". In non-dipper HT, this circadian variability does not occur and blood pressure decreases are less than 10% (3). It is known that inflammatory markers are associated with blood pressure variability in HT (8). Systemic immune-inflammation index (SII) is a new inflammatory index that can be easily obtained from platelets, neutrophils and lymphocytes in complete blood count and shows the inflammation and immune status in patients more comprehensively (9). In our study, we aimed to determine whether there is a relationship between systemic immune-inflammation indices of patients with dipper and non-dipper HT. Materials and methods: According to the results of 24-hour ambulatory blood pressure monitoring, a total of 211 essential HT patients were included, 63 dipper HT patients (Group 1) and 148 non-dipper HT patients (Group 2). SII was calculated from laboratory tests using the platelet × neutrophil/lymphocyte ratio formula. Findings: Demographic and laboratory characteristics of the patients included in the study are shown in Table 1, ambulatory blood pressure measurements and SII values are shown in Table 2. Dipper and No significant relationship was found between SII values among non-dipper HT patient groups. Conclusion: Systemic immune-inflammation index is not predictive of dipper and non-dipper HT in essential HT patients.*

Keywords: *Systemic İmmune-Inflammation İndex, Hypertension, İnflammation*

GİRİŞ

Hipertansiyon (HT), dünya çapında yaygın bir kronik hastalıktır ve kardiyovasküler hastalıklar için en yaygın risk faktörüdür (1). Hipertansif hastalarda sistolik ve diyastolik kan basıncının uyku sırasında gündüze göre %10'dan fazla düşmesi beklenir ve bu değerlerin "dipper HT" adı verilen sirkadiyen değişkenlik göstermesi beklenir. Non-dipper HT'de ise bu sirkadiyen değişkenlik oluşmaz ve kan basıncı düşüşleri %10'dan azdır (2). İnflamatuar belirteçlerin HT'de kan basıncı değişkenliği ile ilişkili olduğu bilinmektedir (3). Sistemik immün-inflamasyon indeksi (SII), tam kan sayımında trombosit, nötrofil ve lenfositlerden kolayca elde edilebilen ve hastalarda inflamasyon ve bağışıklık durumu hakkında daha kapsamlı görüş sağlayan yeni bir inflamasyon indeksidir (4).

AMAÇ VE METOD

Çalışmamızda dipper ve non-dipper HT'li hastaların sistemik immün-inflamasyon indeksleri arasında ilişki olup olmadığını belirlemeyi amaçladık.

Çalışmamız tek merkezli ve retrospektif olup, çalışmaya HT tanısı almış 211 hasta dahil edildi. Tüm hastaların 24 saatlik ambulatuvar kan basıncı takibi ve laboratuvar parametreleri analiz edildi. 63 hastada dipper HT (Grup 1) bulunurken, 148 hastada non-dipper HT (Grup 2) mevcuttu. SII, trombosit × nötrofil/lenfosit oranı formülü kullanılarak laboratuvar testlerinden hesaplandı.

İstatiksel Analizler

İstatistiksel Analizler İstatistiksel analizler PSS versiyon 21.0 (SPSS Inc, Chicago Illinois) paket programı ile yapıldı. Parametrik değişkenler ortalama±standart sapma değerleri ile, kategorik değişkenler yüzde (%) ile ifade edildi. İki bağımsız grup arasındaki parametrik verilerin karşılaştırılmasında bağımsız örneklem t-testi yapılmıştır. $P < 0.05$ istatistiksel olarak anlamlı kabul edildi.

BULGULAR

Hastaların demografik ve laboratuvar verileri Tablo 1'de özetlenmiştir. Diyabetli hasta sayısı ve platelet değerleri non-dipper HT grubunda daha yüksekti ve istatistiksel olarak anlamlıydı (sırasıyla p=0,005, p=0,023).

Tablo 1. Çalışmaya katılan olguların demografik verileri ve laboratuvar değerleri

Parametreler	Grup 1 (s: 63, 29.9%)	Grup 2 (s: 148 ,70.1 %)	P değeri
Yaş	59±8	62±10	0.075
Kadın (s,%) **Erkek (s,%)**	29 %46 34 %54	67 %45.3 81%54.7	0.919
VKI (kg/m2)	27.1±6.3	28.6±5.1	0.612
Diabetes Mellitus (s,%)	9%14.3	49%33.1	0.005
Hiperlipidemi, (s,%)	27 %42.9	71 %48	0.495
Sigara (s,%)	20 %31.7	46 %31.1	0.924
PAH, (s,%)	3 %4.8	6 %4.1	0.816
EF (%)	60±4	59±7	0.211
Glukoz (mg/dl)	106±30	111±24	0.353
Kreatinin (mg/dl)	0.8±0.3	0.9±0.2	0.963
GFR, mL/min/1,73 m2	87±19	85±19	0.867
LDL (mg/dl)	125±45	119±46	0.474

Parametreler	Grup 1 (s: 63, 29.9%)	Grup 2 (s: 148 ,70.1 %)	P değeri
HDL (mg/dl)	48±9	46±6	0.296
TG (mg/dl)	158±54	174±64	0.611
WBC (qL)	7.4±2.1	7.9±2.1	0.162
Hgb (g/dL)	13.8±1.6	13.5±1.5	0.299
Nötrofil (qL)	4.2±1.6	4.6±1.8	0.144
Lenfosit (qL)	2.4±0.8	2.3±0.7	0.988
PLT (qL)	243±56	267±65	0.023

Sayısal veriler ortalama ± standart sapma, kategorik veriler ise yüzde (%) olarak ifade edilmiştir. VKI: Vücut Kitle İndeksi,PAH:Periferik Arter Hastalığı, EF: Ejeksiyon Fraksiyonu, GFR: Glomerular Filtration Rate, LDL: Low Density Lipoprotein, HDL: High Density Lipoprotein TG: Triglyceride WBC: White Blood Cell Hgb: Hemoglobin PLT: Platelet

Hastaların gündüz ve gece ortalama ayaktan kan basıncı değerleri Tablo 2'de özetlenmiştir. Sistemik immün-inflamasyon indeksi açısından gruplar arasında anlamlı fark bulunmadı (p=0,067).

Tablo 2. Çalışmaya katılan deneklerin ortalama kan basıncı değerleri

Parametreler	Grup 1 (s: 63, 29.9%)	Grup 2 (s: 148 ,70.1 %)	P değeri
Ortalama sistolik kan basıncı (mmHg)	134±10	138±12	0.026
Ortalama diyastolik kan basıncı (mmHg)	84±8	90±7	0.490
Gündüz ortalama sistolik kan basıncı (mmHg)	140±12	138±12	0.283
Gündüz ortalama diyastolik kan basıncı (mmHg)	88±8	84±9	0.010
Gece ortalama sistolik kan basıncı (mmHg)	121±10	139±14	<0.001
Gece ortalama diyastolik kan basıncı (mmHg)	74±8	83±9	<0.001
SII	454±144	564±245	0.067

SII:Systemic immune-inflammatory index

SONUÇ

Sistemik immün-inflamasyon indeksi, esansiyel HT'li hastalarda dipper ve non-dipper HT'yi öngörmez.

REFERANSLAR

1. Ernesto Penaherrera, Maria Ramirez, Ruben Penaherrera, et al.May Measurement Month 2019: an analysis of blood pressure screening results from Ecuador.European Heart Journal Supplements:Journal of the European Society of Cardiology.2021 May 20;23(Suppl B):B55-B58.doi:10.1093/eurheartj/suab057.

2. T G Pickering.The clinical significance of diurnal blood pressure variations. Dippers and nondippers. Circulation. 1990;81:700–702. doi:10.1161/01.cir.81.2.700.
3. Kim KI, Lee JH, Chang HJ, et al. Association between blood pressure variability and inflammatory marker in hypertensive patients. Circulation Journal. 2008;72:293–298. doi:10.1253/circj.72.293.
4. Jesse Fest, Rikje Ruiter, Marlies Mulder, et al.The systemic immune-inflammation index is associated with an increased risk of incident cancer- A population-based cohort study.International journal of cancer.2020 Feb 1; 146(3):692-698. doi:10.1002/ijc.32303.

Makale id= 185

Sözlü Sunum

ORCID ID: 0000-0002-3329-1866

Ateş Hakkında Ebeveyn Bilgi ve Yaklaşımları

Uzman Dr. Serkan Atıcı[1]
[1]Okan Üniversitesi Hastanesi

Özet: *Giriş: Çocuk polikliniklerine en sık başvuru şikâyetlerinden biri olan ateş, ebeveynlerde endişeye neden olabilmektedir. Bazen ailelerde bilgi eksikliği nedeniyle gereksiz hastane başvuruları ya da ateşin yönetiminde yanlış uygulamalar görülebilmektedir. Bu çalışmada ebeveynlerin, çocuklarında görülen ateş konusundaki bilgi ve yaklaşımları değerlendirilmiştir. Gereç ve yöntem: Çocuk enfeksiyon hastalıkları polikliniğine başvuran 6 ay-6 yaş arasında çocuğu olan 125 aile çalışmaya alınarak, yüz yüze görüşme tekniği ile anket çalışması yapılmıştır. Bulgular: Ebeveynlerin en sık ateşi infrared temassız ateş ölçer ile alından ölçtüğü (%63), bir kısmının kulaktan timpanik termometre ile ölçtüğü (%21), daha az olarak da koltuk altı ölçüm yaptığı (%10) bulunmuştur. Ailelerin %6'sı ise çocuğa dokunarak ateşini anladığını belirtmişlerdir. Ebeveynlerin %68'inin 38 derece ve üzerini ateş olarak değerlendirdiği, %27'sininde 38 derecenin altındaki sıcaklıklarda da ateş düşürücü kullandığı saptandı. Katılımcıların hemen hepsinin 39 derece üzeri sıcaklıklarda fazla endişelendiği ve en fazla (%69) ateşli havaleden korktukları bulundu. Ebeveyenlerin ateş düşürmek için tutumlarına bakıldığında ise ortam ısısını azaltma (%64), kıyafetleri çıkarma ve ılık uygulama (%35), doktora gitmeden önce ateş düşürücü verme (%81) olarak bulundu. Ailelerin %55'i dönüşümlü farklı ateş düşürücüler kullanma alışkanlığına sahipti. Sonuç: Ebeveynlerde çocuklarda görülen ateş ile ilgili bilgi eksiklikleri olduğu, ateşli havaleden korktukları için ateş düşürücü kullanım oranlarının yüksek olduğu, ateş kontrolü için ailelerin öncelikli yapması gereken ortam sıcaklığının düşürülmesi, kıyafetlerin soyulması ve ılık uygulama yapılması oranlarının düşük olduğu bulundu.*

Anahtar Kelimeler: *Çocuklarda Ateş, Ebeveyn Bilgisi, Ateşe Yaklaşım*

Parents' Knowledge and Approaches About Fever

Abstract: *Introduction: Fever, one of the most common complaints in pediatric outpatient clinics, can cause anxiety in parents. Sometimes, unnecessary hospital visits or incorrect practices in fever management due to lack of information in families. This study evaluated the knowledge and approaches of parents regarding fever in their children. Materials and methods: 125 families have children between the ages of 6 months and 6 years who applied to the pediatric infectious diseases outpatient clinic were included in the study and a survey was conducted using the face-to-face interview technique. Results: It was found that parents most frequently measured fever on the forehead with an infrared non-contact thermometer (63%), some measured it from the ear with a tympanic thermometer (21%), and less frequently in the armpit (10%). 6% of the families stated that they understood the fever of the child by touching it. It was determined that 68% of the parents considered 38 degrees and above as fever, and 27% used antipyretics for temperatures below 38 degrees. It was found that almost all participants were very anxious at temperatures above 39 degrees and were most afraid of febrile seizures (69%). When parents' attitudes towards reducing fever were examined, they were found to be reducing the envoriment temperature (64%), removing clothes and applying cool (35%), and giving antipyretics before going to the doctor (81%). 55% of the families had the habit of using different antipyretics alternately. Conclusion: It was found that parents lacked knowledge about fevers in children, the rate of using antipyretics was high because they scared of febrile seizures, and the rates of reducing the ambient temperature, removing clothes and applying cool, which are the primary actions that families should take to control fever, were low.*

Keywords: *Fever in Children, Parents' Knowledge, Approach to Fever*

1. INTRODUCTION

Fever, one of the most common complaints in pediatric outpatient clinics, can cause anxiety in parents.[1] Sometimes, unnecessary hospital visits or incorrect practices in fever management due to lack of information in families.[1-3] This study evaluated the knowledge and approaches of parents regarding fever in their children.

2. MATERIAL AND METHODS

125 families have children between the ages of 6 months and 6 years who applied to the pediatric infectious diseases outpatient clinic were included in the study and a survey was conducted using the face-to-face interview technique.

3. RESULTS

It was found that parents most frequently measured fever on the forehead with an infrared non-contact thermometer (63%), some measured it from the ear with a tympanic thermometer (21%), and less frequently in the armpit (10%). 6% of the families stated that they understood the fever of the child by touching it. It was determined that 68% of the parents considered 38 degrees and above as fever, and 27% used antipyretics for temperatures below 38 degrees. It was found that almost all participants were very anxious at temperatures above 39 degrees and were most afraid of febrile seizures (69%). When parents' attitudes towards reducing the fever were examined, they were found to be reducing the environment temperature (64%), removing clothes and applying cool (35%), and giving antipyretics before going to the doctor (81%). 55% of the families had the habit of using different antipyretics alternately (Table 1).

Table 1. Parents' approaches to measuring and reducing fever

Fever measurement method	**n**	**%**
-Infrared non-contact thermometer	79	63
- Tympanic thermometer	26	21
- Armpit thermometer	12	10
- By touching	8	6
Methods to reduce fever		
- Antipyretic before to the doctor examination	101	81
- Reducing the environment temperature	80	64
- Removing clothes and applying cool	44	35

4. DISCUSSION

It was found that parents lacked knowledge about fevers in children, the rate of using antipyretics was high because they scared of febrile seizures, and the rates of reducing the ambient temperature, removing clothes and applying cool, which are the primary actions that families should take to control fever, were low. It is possible to manage febrile children more accurately at home and reduce the rate of hospital admissions by providing information and training to parents about fever.[1-3]

REFERENCES

1. Çelik T, Güzel Y. Parents' Knowledge and Management of Fever: "Parents Versus Fever!". Turk Arch Pediatr. 2024;59(2):179-184.
2. Sahm LJ, Kelly M, McCarthy S, et al. Knowledge, attitudes and beliefs of parents regarding fever in children: a Danish interview study. Acta Paediatr. 2016;105(1):69-73.